



**ZAVOD ZA GOZDOVE SLOVENIJE**  
**OBMOČNA ENOTA**  
**KRANJ**  
**OBMOČNA ENOTA**  
**BLED**

**LOVSKO UPRAVLJAVSKI NAČRT ZA**  
**II. GORENJSKO**  
**LOVSKO UPRAVLJAVSKO OBMOČJE**  
**(2011 – 2020)**

**Načrt sprejela:**  
**Vlada Republike Slovenije,**  
**Ljubljana, 8. november 2012**

**(Ur. l. RS št. 87/2012)**

## KAZALO VSEBINE

|          |                                                                                                                                                        |           |
|----------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>1</b> | <b>POVZETEK .....</b>                                                                                                                                  | <b>1</b>  |
| <b>2</b> | <b>UVOD .....</b>                                                                                                                                      | <b>14</b> |
| <b>3</b> | <b>OPIS LOVSKE UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA .....</b>                                                                                                        | <b>15</b> |
| 3.1      | Opis lovsko upravljaljskega območja in pomen za upravljanje z divjadjo .....                                                                           | 15        |
| 3.2      | Krajinsko ekološke značilnosti lovsko upravljaljskega območja .....                                                                                    | 16        |
| 3.3      | Lovišča v lovsko upravljaljskem območju .....                                                                                                          | 22        |
| 3.4      | Lovišča v upravni organiziranosti lovsko upravljaljskega območja .....                                                                                 | 24        |
| 3.5      | Obore .....                                                                                                                                            | 26        |
| <b>4</b> | <b>ZAVAROVANA OBMOČJA, NARAVNE VREDNOTE, EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA IN POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (NATURA 2000) V LOVSKE UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU .....</b> | <b>29</b> |
| 4.1      | Zavarovana območja .....                                                                                                                               | 29        |
| 4.2      | Naravne vrednote .....                                                                                                                                 | 30        |
| 4.3      | Ekološko pomembna območja .....                                                                                                                        | 34        |
| 4.4      | Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) .....                                                                                                  | 35        |
| 4.5      | Habitatni tipi .....                                                                                                                                   | 37        |
| <b>5</b> | <b>OPREDELITEV GLAVNIH PROBLEMOV UPRAVLJANJA S POPULACIJAMI DIVJADI .....</b>                                                                          | <b>39</b> |
| 5.1      | Glavni problemi v povezavi s stanjem v populacijah divjadi oziroma njihovih medsebojnih odnosih .....                                                  | 39        |
| 5.2      | Glavni problemi v povezavi z življenjskim okoljem divjadi .....                                                                                        | 39        |
| 5.3      | Glavni problemi, ki izhajajo iz upravno administrativnih ovir oziroma določb .....                                                                     | 39        |
| <b>6</b> | <b>ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI .....</b>                                                                                                                | <b>40</b> |
| 6.1      | Pretekla vlaganja v življenjsko okolje divjadi .....                                                                                                   | 40        |
| 6.2      | Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja .....                                                                                     | 42        |
| 6.3      | Ocena stanja življenjskega okolja divjadi (tudi trendi) .....                                                                                          | 55        |
| 6.4      | Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi .....                                                                                                       | 59        |
| 6.5      | Usmeritve za doseganje ugodnega stanja življenjskega okolja divjadi ter izvajanje biomeliorativnih in biotehničnih del .....                           | 60        |
| <b>7</b> | <b>UPRAVLJANJE S POSAMEZNIMI VRSTAMI DIVJADI .....</b>                                                                                                 | <b>71</b> |
| 7.1      | SPLOŠNO .....                                                                                                                                          | 71        |
| 7.2      | SRNA ( <i>Capreolus capreolus</i> L.) .....                                                                                                            | 75        |
| 7.3      | NAVADNI JELEN ( <i>Cervus elaphus</i> L.) .....                                                                                                        | 87        |
| 7.4      | DAMJAK ( <i>Dama dama</i> L.) .....                                                                                                                    | 99        |
| 7.5      | GAMS ( <i>Rupicapra rupicapra</i> L.) .....                                                                                                            | 102       |
| 7.6      | ALPSKI KOZOROG ( <i>Capra hircus ibex</i> L.) .....                                                                                                    | 113       |
| 7.7      | MUFLON ( <i>Ovis amon (aries) musimon</i> Schraber) .....                                                                                              | 118       |
| 7.8      | DIVJI PRAŠIČ ( <i>Sus scrofa</i> L.) .....                                                                                                             | 128       |
| 7.9      | LISICA ( <i>Vulpes vulpes</i> L.) .....                                                                                                                | 137       |
| 7.10     | JAZBEC ( <i>Meles meles</i> L.) .....                                                                                                                  | 141       |
| 7.11     | KUNA BELICA ( <i>Martes foina</i> Erxleben.) in KUNA ZLATICA ( <i>Martes martes</i> L.) .....                                                          | 145       |
| 7.12     | ALPSKI SVIZEC ( <i>Marmota marmota</i> L.) .....                                                                                                       | 150       |
| 7.13     | PIŽMOVKA ( <i>Ondatra zibethica</i> L.) .....                                                                                                          | 153       |

|      |                                                                                                                           |     |
|------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 7.14 | POLJSKI ZAJEC ( <i>Lepus eropaeus</i> Pallas.) .....                                                                      | 156 |
| 7.15 | NUTRIJA ( <i>Myocastor coypus</i> Molina.) .....                                                                          | 160 |
| 7.16 | NAVADNI POLH ( <i>Glis glis</i> L.) .....                                                                                 | 161 |
| 7.17 | RAKUNASTI PES ( <i>Nyctereutes procyonoides</i> Gray.) .....                                                              | 163 |
| 7.18 | FAZAN ( <i>Phasianus colchicus</i> L.) .....                                                                              | 164 |
| 7.19 | POLJSKA JEREBICA ( <i>Perdix perdix</i> L.) .....                                                                         | 167 |
| 7.20 | RACA MLAKARICA ( <i>Anas platyrhynchos</i> L.) .....                                                                      | 170 |
| 7.21 | SRAKA ( <i>Pica pica</i> L.), ŠOJA ( <i>Garrulus glandarius</i> L.) in SIVA VRANA ( <i>Corvus corone cornix</i> L.) ..... | 173 |
| 8    | LOVIŠČE S POSEBNIM NAMENOM BRDO PRI KRANJU .....                                                                          | 180 |
| 8.1  | Življenjsko okolje divjadi .....                                                                                          | 180 |
| 8.2  | Srna ( <i>Capreolus capreolus</i> L.) .....                                                                               | 181 |
| 8.3  | Navadni jelen ( <i>Cervus elaphus</i> L.) .....                                                                           | 186 |
| 8.4  | Damjak ( <i>Dama dama</i> L.) .....                                                                                       | 191 |
| 8.5  | Muflon ( <i>Ovis amon (aries) musimon</i> Schrabber) .....                                                                | 197 |
| 8.6  | Divjad ostalih vrst .....                                                                                                 | 197 |
| 9    | ZAKLJUČEK .....                                                                                                           | 198 |
| 10   | VIRI .....                                                                                                                | 199 |
| 11   | PRILOGE .....                                                                                                             | 203 |
| 11.1 | Upravljanje v desetletnem obdobju – analize po ekoloških enotah: srna, navadni jelen, gams, muflon .....                  | 203 |
| 11.2 | Rezultati podrobnejših statističnih analiz biotskih kazalnikov - srna, navadni jelen, gams, muflon, divji prašič .....    | 209 |
| 11.3 | Zavarovana območja z varstvenimi režimi .....                                                                             | 212 |
| 11.4 | Naravne vrednote z varstvenimi režimi .....                                                                               | 220 |
| 11.5 | Ekološko pomembna območja z varstvenimi režimi .....                                                                      | 222 |
| 11.6 | Posebna varstvena območja (območja Natura 2000) .....                                                                     | 227 |
| 11.7 | Kronologija izdelave načrta .....                                                                                         | 245 |

## KAZALO PREGLEDNIC

|                                                                                                                                                                                                                                           |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Preglednica 1: Lovišča v lovsko upravljaljskem območju .....                                                                                                                                                                              | 23 |
| Preglednica 2: Lovišča v upravni organiziranosti v lovsko upravljaljskem območju .....                                                                                                                                                    | 24 |
| Preglednica 3: Seznam obor v lovsko upravljaljskem območju .....                                                                                                                                                                          | 27 |
| Preglednica 4: Opravljeni ukrepi v življenjskem okolju divjadi v lovsko upravljaljskem območju v obdobju 2001 - 2010 .....                                                                                                                | 40 |
| Preglednica 5: Ocena števila osebkov na ha in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004 .....              | 43 |
| Preglednica 6: Delež posameznih drevesnih vrst v mladju po višinskih razredih in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004 ..... | 43 |
| Preglednica 7: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za posamezno popisno enoto na območju lovsko upravljaljskega območja .....                                                                                 | 45 |
| Preglednica 8: Primerjava deležev razvojnih faz med modelnim in dejanskim stanjem po popisnih enotah na območju lovsko upravljaljskega območja .....                                                                                      | 50 |
| Preglednica 9: Izplačana odškodnina na lovni površini od posameznih vrst divjadi po skupinah škodnih objektov v lovsko upravljaljskem območju za obdobje 2001 – 2010 .....                                                                | 53 |

|                                                                                                                                                |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| Preglednica 10: Odstrel in izgube srnjadi po starostnih razredih za obdobje 2001-2010.....                                                     | 79  |
| Preglednica 11: Prikaz prostorske porazdelitev populacije srnjadi po ekoloških enotah (gostota odvzema v letu 2005/100 ha lovne površine)..... | 80  |
| Preglednica 12: Trend izgub srnjadi zaradi bolezni in neznanega vzroka .....                                                                   | 81  |
| Preglednica 13: Podatki o odvzemu srnjadi za obdobje 2001-2010 .....                                                                           | 85  |
| Preglednica 14: Struktura izgub (%) jelenjadi po starosti in spolu v obdobju 2001-2010 .....                                                   | 88  |
| Preglednica 15: Trend odstrela in izgub jelenjadi (indeksi) v obdobju 2001-2010 .....                                                          | 90  |
| Preglednica 16: Primerjava gostote odvzema v arealu jelenjadi (za leto 2005) .....                                                             | 91  |
| Preglednica 17: Trend izgub jelenjadi zaradi bolezni in neznanega vzroka.....                                                                  | 92  |
| Preglednica 18: Podatki o odvzemu jelenjadi za obdobje 2001-2010 .....                                                                         | 97  |
| Preglednica 19: Podatki o odvzemu damjaka za obdobje 2001-2010 .....                                                                           | 101 |
| Preglednica 20: Struktura izgub (%) gamsov po starosti in spolu.....                                                                           | 103 |
| Preglednica 21: Trend odstrela in izgub gamsov (indeksi) v obdobju 2001-2010 .....                                                             | 105 |
| Preglednica 22: Primerjava gostote odvzema v arealu gamsov (za leto 2005) .....                                                                | 105 |
| Preglednica 23: Trend izgub gamsov zaradi bolezni in neznanega vzroka.....                                                                     | 107 |
| Preglednica 24: Podatki o odvzemu gamsa za obdobje 2001-2010 .....                                                                             | 111 |
| Preglednica 25: Podatki o odvzemu kozoroga za obdobje 2001-2010.....                                                                           | 116 |
| Preglednica 26: Struktura izgub (%) muflonov po starosti in spolu v obdobju 2001-2010.....                                                     | 119 |
| Preglednica 27: Podatki o odvzemu muflona za obdobje 2001-2010.....                                                                            | 126 |
| Preglednica 28: Podatki o odvzemu divjega prašiča za obdobje 2001-2010.....                                                                    | 135 |
| Preglednica 29: Podatki o odvzemu lisice za obdobje 2001-2010 .....                                                                            | 140 |
| Preglednica 30: Podatki o odvzemu jazbeca za obdobje 2001-2010.....                                                                            | 144 |
| Preglednica 31: Podatki o odvzemu kune belice za obdobje 2001-2010 .....                                                                       | 148 |
| Preglednica 32: Podatki o odvzemu kuen zlatice za obdobje 2001-2010 .....                                                                      | 149 |
| Preglednica 33: Podatki o odvzemu alpskega svizca za obdobje 2001-2010.....                                                                    | 152 |
| Preglednica 34: Podatki o odvzemu pižmovke za obdobje 2001-2010 .....                                                                          | 155 |
| Preglednica 35: Podatki o odvzemu poljskega zajca za obdobje 2001-2010 .....                                                                   | 159 |
| Preglednica 36: Podatki o odvzemu fazana za obdobje 2001-2010.....                                                                             | 166 |
| Preglednica 37: Podatki o odvzemu poljske jerebice za obdobje 2001-2010.....                                                                   | 169 |
| Preglednica 38: Podatki o odvzemu race mlakarice za obdobje 2001-2010.....                                                                     | 172 |
| Preglednica 39: Podatki o odvzemu srake za obdobje 2001-2010 .....                                                                             | 177 |
| Preglednica 40: Podatki o odvzemu šoje za obdobje 2001-2010.....                                                                               | 178 |
| Preglednica 41: Podatki o odvzemu sive vrane za obdobje 2001-2010 .....                                                                        | 179 |
| Preglednica 42: Podatki o odvzemu srnjadi za LPN Brdo za obdobje 2001-2010 .....                                                               | 184 |
| Preglednica 43: Podatki o odvzemu jelenjadi za LPN Brdo za obdobje 2001-2010.....                                                              | 189 |
| Preglednica 44: Podatki o odvzemu damjaka za LPN Brdo za obdobje 2001-2010.....                                                                | 195 |
| Preglednica 45: Značilnosti realizacije načrtov odvzema srnjadi po ekoloških enotah .....                                                      | 203 |
| Preglednica 46: Deleži izgub srnjadi po ekoloških enotah .....                                                                                 | 203 |
| Preglednica 47: Struktura izgub srnjadi (%) po ekoloških enotah .....                                                                          | 204 |
| Preglednica 48: Značilnosti realizacije načrtov odvzema jelenjadi po ekoloških enotah.....                                                     | 205 |
| Preglednica 49: Deleži izgub jelenjadi po ekoloških enotah.....                                                                                | 205 |
| Preglednica 50: Struktura izgub jelenjadi po ekoloških enotah .....                                                                            | 205 |
| Preglednica 51: Značilnosti realizacije načrtov odvzema gamsov po ekoloških enotah .....                                                       | 206 |
| Preglednica 52: Deleži izgub gamsov po ekoloških enotah.....                                                                                   | 207 |
| Preglednica 53: Struktura izgub gamsov po ekoloških enotah .....                                                                               | 207 |
| Preglednica 54: Realizacija načrtov odvzema muflona .....                                                                                      | 208 |
| Preglednica 55: Deleži izgub muflonov po ekoloških enotah .....                                                                                | 208 |
| Preglednica 56: Struktura izgub muflonov po ekoloških enotah .....                                                                             | 208 |

## KAZALO SLIK

|                                                                         |    |
|-------------------------------------------------------------------------|----|
| Slika 1: Položaj lovsko upravljavskega območja v Sloveniji .....        | 16 |
| Slika 2: Ekološke enote v lovsko upravljavskem območju .....            | 21 |
| Slika 3: Lovišča v lovsko upravljavskem območju .....                   | 24 |
| Slika 4: Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju .....        | 30 |
| Slika 5: Naravne vrednote v lovsko upravljavskem območju .....          | 34 |
| Slika 6: Ekološko pomembna območja v lovsko upravljavskem območju ..... | 35 |
| Slika 7: Območja Natura 2000 v lovsko upravljavskem območju .....       | 37 |

|                                                                                                                                                                                                       |            |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Slika 8: Gibanje stopnje poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004 ....</b> | <b>44</b>  |
| <b>Slika 9: Popisne enote v lovsko upravljavskem območju .....</b>                                                                                                                                    | <b>45</b>  |
| <b>Slika 10: Trendi izplačanih odškodnin za nastalo škodo od rastlinojedih parkljastih in ostalih vrst v lovsko upravljavskem območju za obdobje 2001 - 2010.....</b>                                 | <b>54</b>  |
| <b>Slika 11: Primerjava med izplačanimi odškodninami za nastalo škodo od divjega prašiča in njegovim odvzemom v lovsko upravljavskem območju v obdobju 2001 – 2010.....</b>                           | <b>54</b>  |
| <b>Slika 12: Prikaz prostorske razporeditve izgub srnjadi zaradi prometa .....</b>                                                                                                                    | <b>76</b>  |
| <b>Slika 13: Prikaz prostorske razporeditve populacije srnjadi v LUO z lokacijami odvzema .....</b>                                                                                                   | <b>80</b>  |
| <b>Slika 14: Prikaz prostorske razporeditve (sub)populacij jelenjadi v LUO z lokacijami odvzema.....</b>                                                                                              | <b>91</b>  |
| <b>Slika 15: Prikaz prostorske razporeditve populacije gamsa v LUO z lokacijami odvzema .....</b>                                                                                                     | <b>106</b> |
| <b>Slika 16: Prikaz prostorske razporeditve populacije muflona v LUO z lokacijami odvzema.....</b>                                                                                                    | <b>121</b> |
| <b>Slika 17: Prikaz prostorske razporeditve populacije divjega prašiča v LUO z lokacijami odvzema....</b>                                                                                             | <b>131</b> |

# 1 POVZETEK

## 1.1 Opis območja in pomen za upravljanje z divjadjo

Gorenjsko LUO leži na skrajnem severozahodnem delu Slovenije in meji na 5 sosednjih lovsko upravljavskih območjih. Na vzhodnem delu meji na Kamniško-Savinjsko in Zasavsko LUO, na južnem delu na Notranjsko in Zahodno visoko kraško, na zahodnem delu pa na Triglavsko LUO. Na severnem delu poteka meja območja od tromeje s Slovenijo, Italijo in Avstrijo po meji z Avstrijo do Savinjskega sedla, po Logarski dolini, po reki Savinji do Luč, na Podvolovjek, vzhodno od Velike Planine na Krivčevo, do Stahovice, po Kamniški Bistrici navzgor in nato južno od planine Osredok do Ambroža in nato na jug do Domžal, mimo Ihana in Dola pri Ljubljani preko Ljubljane na Horjul, Smrečje, Žirovski vrh in Žiri, na Sovodenj, čez Davčo na Petrovo Brdo in Soriško planino, po Spodnjih bohinjskih gorah do Rodice na Bohinjsko jezero preko Voj čez Uskovnico, po obronkih Pokljuke in Mežakle do Jesenic in nato po Savi Dolinki do Rateč in po italijanski meji do Tromeje.

Obsega alpski in predalpski svet dela Julijskih Alp, Karavank, Kamniško Savinjskih Alp, severozahodni ravninski del Ljubljanske kotline, Polhograjsko hribovje, Škofjeloško hribovje in Jelovico. Najvišji vrh je Grintavec (2558 m) v Kamniško Savinjskih Alpah, najnižjo točko pa doseže območje na sotočju Save, Ljubljane in Kamniške Bistrice pri 260 m nadmorske višine.

Pestre naravne danosti območja zagotavljajo življenje populacijam številnih živalskih vrst. V območju so praktično prisotne vse živalske vrste, ki jih Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob (Ur. l. RS št. 101/04) določa za divjad. Prostorsko pa različne vrste divjadi ne poseljujejo celotnega območja, niti niso v območju (delu območja, ki ga poseljujejo) enakomerno zastopane.

V širšem merilu predstavlja Gorenjsko LUO 11,4 % površine celotne Slovenije. V letu 2010 je odvzem iz narave v Gorenjskem LUO predstavljal pri srni 11,0 %, pri navadnem jelenu 12,5 %, pri muflonu 28,6 %, pri gamsu 31,6 % in pri divjem prašiču 2,5 %, od skupaj iz narave odvzetih živali v Sloveniji.

### Površina LUO (lovna, nelovna, delež gozda)

Skupna površina lovišč in lovišč s posebnim namenom v Gorenjskem LUO znaša 231.211 ha. Površina lovišč lovskih družin znaša 188.039 ha (81,3 %), površina lovišč s posebnim namenom pa 43.172 ha (18,7 %). Lovna površina zajema 92,1 % celotne površine oz. 213.141 ha. Povprečna skupna površina lovišč v upravljanju lovskih družin znaša 4700 ha, medtem ko je povprečna lovna površina 4263 ha. Povprečna gozdnatost v območju znaša 65,8 %. Kmetijska zemljišča obsegajo 23,1 % skupne površine, urbanih površin je 6,9 %, neplodnega (skalovja visokogorja) 3,6 % ter voda in mokrišč 0,6 %.

### Lovišča v lovsko upravljavskem območju

V Gorenjsko LUO je uvrščenih 42 lovišč in lovišč s posebnim namenom, od tega 40 lovišč, ki so v upravljanju lovskih družin in 2 lovišči s posebnim namenom.

Z lovišči upravljajo istoimenske lovske družine: LD Kranjska Gora, LD Dovje, LD Jesenice, LD Bled, LD Stol-Žirovnica, LD Begunjsčica, LD Jelovica-Ribno, LD Kropa, LD Stara Fužina, LD Bohinjska Bistrica, LD Nomenj-Gorjuše, LD Sorica, LD Železniki, LD Selca, LD Jošt-Kranj, LD Dobrča, LD Udenboršt, LD Tržič, LD Storžič, LD Jezersko, LD Šenčur, LD Krvavec, LD Komenda, LD Vodice, LD Mengeš, LD Pšata, LD Šmarna gora, LD Toško čelo, LD Medvode, LD Dobrova, LD Polhov Gradec, LD Horjul, LD Šentjošt, LD Sorško polje, LD Križna gora, LD Škofja Loka, LD Poljane, LD Gorenja vas, LD Žiri, LD Sovodenj, z loviščem LPN Kozorog upravlja ZGS, z loviščem LPN Brdo pri Kranju pa Javni gospodarski zavod protokolarne storitve RS.

### Upravne enote, občine

Upravno območje pokrivajo upravne enote Jesenice, Radovljica, Tržič, Kranj, Škofja Loka, Ljubljana, Kamnik in Domžale oz. občine Kranjska Gora, Jesenice, Bled, Žirovnica, Gorje, Bohinj, Radovljica, Tržič, Železniki, Naklo, Mestna občina Kranj, Preddvor, Jezersko, Cerklje na Gorenjskem, Kamnik, Komenda, Vodice, Mengeš, Trzin, Dol pri Ljubljani, Škofja Loka, Gorenja vas-Poljane, Žiri, Medvode, Dobrava-Polhov Gradec, Logatec, Vrhnika, Mestna občina Ljubljana, Luče in Solčava.

## **1.2 Zavarovana območja, naravne vrednote, ekološko pomembna območja in posebna varstvena območja (Natura 2000) v lovsko upravljavskem območju**

### Zavarovana območja

Zavarovana območja so ožja ali širša območja narave, za katere je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti sprejel akt o zavarovanju (55. člen ZON). Ožja zavarovana območja so naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Širša zavarovana območja so narodni, regijski in krajinski park.

Na zavarovanih območjih je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege (postavitve lovskih objektov: lovskih prež, krmišč, obor in mrhovišč) izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Seznam vseh zavarovanih območij v LUO in njihovi varstveni režimi, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem so v Prilogi 8.2 Zavarovana območja z varstvenimi režimi. Vsa zavarovana območja so prikazana tudi v naravovarstvenem atlasu (ZO – Zavarovana območja) na internetni povezavi <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=ZO@ZRSVN>.

### Naravne vrednote

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. Zlasti so to geološki pojavi, minerali, fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (4. člen ZON).

Za vse naravne vrednote so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

### Ekološko pomembna območja

Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju: EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (32. člen ZON). EPO so prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh območjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov zagotavlja ugodno stanje habitatov in vrst. Ekološko pomembna območja zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje tamponskih con okoli njih.

Za vsa ekološko pomembna območja so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

### Posebno varstveno območje (območje Natura 2000)

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (33. člen ZON). Na njihovem območju se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

Na posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege (postavitve lovskih objektov – lovskih prež, krmišč, obor in mrhovišč) izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Za posebno varstveno območje Natura 2000 so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

### Habitatni tipi

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema, katerega ohranjanje v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov (31. člen ZON). Za ohranjanje habitatnega tipa v ugodnem stanju se uporabljajo določila 3. člena Uredbe o habitatnih tipih ter varstveni cilji za doseganje ustreznih ekoloških razmer za posamezne skupine habitatnih tipov, ki so navedeni v Prilogi 2 iste uredbe.

Za habitatne tipe so v načrtu LUO predpisane splošne in podrobnejše varstvene usmeritve!

Vse naravovarstvene usmeritve, ki so vključene v načrt LUO so pridobljene v obliki naravovarstvenih smernic s strani ZRSVN. Smernice so usklajene med obema zavodoma, ZRSVN je potrdil primerno vgrajenost v osnutek načrta LUO.

### 1.3 Opredelitev glavnih problemov upravljanja s populacijami divjadi

#### Glavni problemi v povezavi s stanjem v populacijah divjadi oziroma njihovih medsebojnih odnosih

- Visok delež izgub pri srnjadi, predvsem izgub zaradi prometa.
- Visoka gostota jelenjadi v osrednjih območjih razširjenosti, kar se odraža v visokih stopnjah poškodovanosti mlajših razvojnih faz gozda (gošče, letvenjaki, drogovnjaki) ter naraščajočem obsegu škod na kmetijskih pridelkih (bale, silosi) v zimskem času.
- Upadajoče gostote srnjadi in gamsa v osrednjih delih areala jelenjadi.
- Prisotnost bolezni pri gamsu v Zahodnih Karavankah in Vzhodnih Karavankah ter Kamniško Savinjskih Alpah.
- Zmanjševanje populacijske gostote pri muflonu kot posledica prisotnosti velikih zveri, garij ter domnevno siromaščenja genske pestrosti.
- Velika variabilnost številčnosti populacije divjega prašiča med posameznimi leti, kar predstavlja težavo pri načrtovanju in realizaciji načrtovanih ukrepov.
- Velik obseg škod na kmetijskih kulturah (travinje, koruza), ki je v nekaterih delih območja povezan tudi s pojavljanjem manjšega števila divjih prašičev (npr. planine).
- Lokalno naraščajoči trend številčnosti sive vrane in posledično povečan obseg škod na kmetijskih kulturah.
- Občasno (periodično) pojavljanje kužnih bolezni pri malih zvereh v povezavi s cikličnim nihanjem številčnosti (gostote) populacij.
- Upadanje številčnosti male divjadi predvsem v nižinskem delu območja.

#### Glavni problemi v povezavi z življenjskim okoljem divjadi

- Naraščajoč trend motenj v življenjskem okolju, ki so povzročene z najrazličnejšimi oblikami rekreacije (nabiralništvo, pohodništvo, vožnja v naravnem okolju, izpuščanje psov brez nadzora...)
- Naraščajoči trendi urbanizacije s spremljajočo infrastrukturo, še posebno v nižinskem delu območja.
- Prenizka intenziteta sečenj ter s tem prenizki deleži mlajših razvojnih faz gozda v večjem delu območja.
- Intenzivna kmetijska obdelava še posebno v nižinskem delu območja.
- Majhna pestrost kulturnih rastlin tako v vrstnem kot tudi prostorskem pomenu. Spremembe v kmetijski pridelavi se odražajo predvsem v gojenju le nekaj vrst kulturnih rastlin (npr. koruza).
- Zmanjšanje vrstne pestrosti na travnikih v povezavi z intenzivnostjo gnojenja in številom košenj.
- Zmanjšanje ostankov naravne vegetacije še posebno v agrarni krajini nižinskega dela območja (manjši gozdiči, posamezno drevje in grmovje ter njihove skupine, omejki..).
- Naraščajoči trendi ograjevanja travnikov in pašnikov s stalnimi ograjami.
- Prekinitev migracijskih poti med (sub)populacijami različnih vrst divjadi z izgradnjo gorenjske avtoceste.

#### Glavni problemi, ki izhajajo iz upravno administrativnih ovir oziroma določb

- Prekratka lovna doba za nekatere vrste divjadi kot tudi nekatere spolne in starostne strukture pri veliki divjadi (npr. jelenjad, siva vrana, lisica, polh...).
- Nevzpostavitev ustreznega gozdnega in naravovarstvenega nadzora.
- Neustrezna politika subvencioniranja v kmetijstvu, ki ni naklonjena pospeševanju ostankov za malo poljsko divjad primerne naravne vegetacije.
- Neobvezujoča izvedba z gozdnogospodarskimi načrti načrtovanih ukrepov v gozdovih.

### 1.4 Življenjsko okolje divjadi

#### Pretekla vlaganja v življenjsko okolje divjadi

V zadnjem desetletju smo z učinkovitim lovsko upravljavskim načrtovanjem poizkušali povečevati dejanski obseg opravljenih ukrepov v življenjskem okolju divjadi. Pri tem smo bili pri nekaterih ukrepih bolj pri drugih ukrepih pa manj uspešni. Skupno je bilo načrtovanih 24 vrst različnih ukrepov. Praktično vsi ukrepi so bili po posameznih letih realizirani v okvirih načrtovanega, tako da ne beležimo bistvenih odstopanj ne navzgor in ne navzdol. Ukrepe delimo na ukrep varstva in monitoringa divjadi, biomeliorativne ukrepe, biotehnične

ukrepe, ukrepe za preprečevanje škod in lovske objekte. V okviru varstva in monitoringa divjadi so upravljavci lovišč večino delovnih ur namenili spremljavi in beleženju zdravstvenega stanja ter številčnosti posameznih vrst divjadi, preprečevanju pokosov, evidentiranju potepuških psov, evidentiranju lokacij povožene divjadi...

Pod biomeliorativne ukrepe uvrščamo 11 različnih del, katere izvajajo upravljavci lovišč. V desetletnem obdobju se je z biomeliorativnimi ukrepi v povprečju vzdrževalo 200 ha površin letno (košnja, vzdrževanje grmišč, remiz, gozdnega robu...). V povprečju se je z različnimi deli vzdrževal en promil vse lovne površine v LUO. V celotnem LUO se je na letni ravni vzdrževalo še 80 kaluž ter posadilo cca 200 sadik plodonosnega drevja. Pri večini del je bila realizacija v povprečju nekaj višja od načrtovanega.

Pod biotehnične ukrepe uvrščamo vsa tista dela, ki pomenijo neposreden dodaten vnos hrane v življenjski prostor divjadi. To so zimsko, preprečevalno in privabljalno krmljenje, krmne in pridelovalne njive ter polaganje soli. S temi ukrepi želimo zadostiti dvema ciljema in sicer preprečevanju občutnejših škod v okolju ter privabljanju divjadi z namenom lažjega in pravilnejšega odstrela. Sama količina položene krme je med posameznimi leti nihala in je bila močno pogojena z vremenskimi razmerami, številčnostjo divjega prašiča, obrodом plodonosnega drevja... Količinsko se sam obseg krmljenja v desetletnem obdobju ni bistveno spreminjal, večje znižanje beležimo zgolj v okviru preprečevalnega krmljenja divjega prašiča, smo pa zato namenili močan poudarek lokacijam ter številu mest polaganja krme ter njeni strukturi.

V okviru novogradenj in obnov lovskih objektov je opazen trend zmanjševanja obsega del, ki je bolj ali manj pričakovan. Ko je določena infrastruktura zgrajena jo je potrebno v nadaljevanju zgolj še vzdrževati, novogradnja se zato izvaja v manjšem obsegu.

Pomemben ukrep preprečevanja škod od divjadi, je uporaba kemičnih in tehničnih sredstev za zmanjševanje le teh. Tehnično zaščito uporabljajo upravljavci lovišč v večini primerov za varovanje kmetijskih kultur pred divjim prašičem, medtem ko uporabljajo kemično zaščito v pretežni meri kot ukrep preprečevanja povozov divjadi.

#### Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja

##### *Trend vpliva parkljaste divjadi na gozdno vegetacijo*

##### **Objedenost gozdnega mladja**

S primerjavo popisov objedenosti v letih 1996, 2000 in 2004 ugotavljamo, da je delež objedenega gozdnega pri večini drevesnih vrst upadel. Povprečna objedenost mladja v razredu 16-150cm se je v tem obdobju znižala za 15%. Znižanje je bilo občutnejše pri bukvi in smreki, manjše pri plemenitih listavcih. V letih 2009 in 2010 je bil opravljen popis objedenosti po prenovljeni metodologiji, katere namen je ugotavljanje uspešnosti pomlajevanja in v nadaljevanju preraščanja gozdnega mladja v goščo in letvenjak. Primerjave med vsemi popisi nakazujejo trende zmanjševanja deležev objedenosti, kljub temu da delež mladovij v LUO močno zaostaja za modelnimi stanji.

##### **Ostale poškodbe parkljaste divjadi na gozdni vegetaciji (obgrizenost, lupljenje)**

Poškodbe od jelenjadi v mlajših razvojnih stopnjah sestojev so eden največjih problemov pri upravljanju z jelenjadjo v LUO.

##### *Škode od divjadi na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih*

Skupno izplačane odškodnine so med posameznimi leti močno varirale. Na višino izplačanih odškodnin je najbolj vplivala številčnost divjega prašiča in vremenske razmere (ostrina zime.) Največ škod je bilo izplačanih v letu 2005 in 2006 kot posledica hude zime (škode v gozdovih zaradi obgrizanja) ter v letu 2008, ko smo zabeležili rekordno številčnost divjega prašiča v LUO. V zadnjih dveh letih so izplačila za povzročeno škodo močno upadla in so najnižja v zadnjih petnajstih letih. Ugoden je tudi podatek, da se je v teh dveh letih bistveno zmanjšal obseg izplačil po divjem prašiču. Večino škod (95,0 %) so povzročile tri vrste. Po divjem prašiču je bilo skupno izplačanih 121.845 evra oz. 68,6 % vseh škod, po jelenjadi 24.623 evra oz. 13,9 %, po srnjadi 22.216 evra oz. 12,5 %. Škode od male divjadi so znašale 5,0 % in niso bistveno vplivale na višino izplačil. Zaskrbljujoč je zgolj trend izplačil škode po sivi vrani, ki je v močnem porastu. Dejansko povzročene škode do bistveno večje kot jih prikazujejo sama izplačila, saj lovske organizacije z delovnimi akcijami (ravnanje travne ruše) bistveno zmanjšajo obseg izplačil. Obseg škode se je uspešno zmanjševal z uporabo kemičnih kot tehničnih sredstev.

#### Ocena stanja življenjskega okolja divjadi in trendi

Prehranske razmere za divjad v LUO, se v zadnjem desetletju niso pomembneje spremenile. Proces intenzivnega zaraščanja travnatih površin se je v večini območja umiril. Kljub intenzivnemu zaraščanju kmetijskih površin v preteklosti, te površine ne pomenijo takoj slabšanja in zmanjševanja prehranske baze

divjadi. Zaraščajoče površine v prvi fazi nudijo dokaj bogato prehransko bazo, ki začne z leti le počasi usihati. Veliko večji problem vidimo v zelo nizkem deležu mladovij, ki predstavlja divjadi glavni vir hrane.

Tudi v nižinskem, urbanem okolju ne beležimo pomembnejših sprememb v prehranski zmogljivosti prostora. Za to okolje je značilen ravno obraten proces kot v marginalnem delu območja. Prisotni so permanentni pritiski po zmanjševanju deleža gozdov, predvsem zaradi širjenja naselij ter povečevanja deleža kmetijskih površin.

Če se prehranske razmere niso bistveno spremenile, pa tega ne moremo trditi za bivalne razmere, ki so se poslabšale, trend poslabševanja pa se nadaljuje. Praktično na celotnem območju LUO opazamo povečan vpliv človekovih aktivnosti v prostoru. Poleg klasične oblike rekreacije (sprehodi v naravo, nabiralništvo) so se močno razvile novejši oblike (kolesarjenje, vožnje z motornimi kolesi, štirikolesniki, turno smučanje, padalstvo, pohodništvo...). V življenjsko okolje divjadi se vnaša nemir, kar vpliva, da nekatere vrste (parkljarji) spreminjajo življenjske navade, preko dneva se umikajo globlje v gozdove ali v predele z več kritja, v nočnem času pa prihajajo na tradicionalna pasišča. Nemir povzroča divjadi, še posebno višje razvitim vrstam permanenten stres, živali pa se odzivajo z begom, spremenjeno dinamiko aktivnosti in spremenjenim vzorcem izbora različnih habitatov. Zaradi tega vedno pogostejše prihaja do prevelikih obremenitev na posameznih območjih s tem pa tudi do škod. Divjad, še posebno jelenjad, se pred vznemirjanjem zateče v goste sestoje, zaradi potreb po večkratnem hranjenju v cirkadiani ritmiki (ritmika, ki se pojavlja v teku 24 ur) pa se hrani s tistim, kar je v gostih sestojih na razpolago. Glede na to, da je zaradi majhnega dotoka svetlobe količina trav in zelišč majhna ali nikakršna, povzroča občutne škode s hranjenjem z lubjem, saj je lubje praktično edina dosegljiva hrana. Spremenjeni vzorci aktivnosti (nočna aktivnost) pomembnejših vrst divjadi vplivajo tudi na izvajanje lova...

### Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi

Za rastlinojede parkljarje je pomembno ohranjanje deleža gozdov ter ohranjanje kmetijskih površin z njihovo mozaično prepletenostjo z gozdovi z zadostno dolžino gozdnega roba. Pomembno je intenziviranje stopnje gospodarjenja z gozdovi, ki bi prispevala večji delež mlajših razvojnih faz gozda in s tem povečala prehransko in bivalno zmogljivost prostora, tudi v pogledu boljšega zagotavljanja kritja pred vznemirjanjem. V predelih območja z znatnim deležem gozda je potrebno ohraniti vse obstoječe košene površine in po možnosti le te razširiti na že zaraščene površine. Za dodatno ponudbo hrane želimo večji obseg krmnih njiv, predvsem v območjih, kjer jih primanjkuje, okolje pa poseljuje več vrst rastlinojedih parkljarjev. V agrarni krajini bi želeli manj intenzivno košnjo travnikov, z večjo zastopanostjo cvetnic med travniškimi rastlinskimi vrstami, v nižinskem delu (habitati male poljske divjadi) pa bi želeli večji delež ostankov naravne vegetacije. Izboljševanje prehranskih in bivalnih pogojev je na lokalni ravni mogoče dosegati s pospeševanjem in povečevanjem obsega biomeliorativnih ukrepov kot so košnja, osnivanje novih pasišč, vzdrževanje grmišč, gozdnega roba, pospeševanje plodonosnega drevja, kaluž... , predvsem na območjih, kjer teh površin ni zadosti. Potrebno je omejevati in usmerjati rabo prostora, predvsem rekreacijskih dejavnosti v habitatih, ki so za razvoj posameznih vrst parkljarjev najbolj pomembni. Bivalne razmere divjadi je tako mogoče izboljšati tudi z dosegom spoštovanja določenih zakonskih in podzakonskih aktov v segmentu okoljske politike.

### Usmeritve za doseganje ciljnega stanja življenjskega okolja divjadi

Še naprej naj se v enakem ali povečanem obsegu izvajajo ukrepi za izboljšanje bivalnih in prehranskih razmer divjadi, ki ne pomenijo neposrednega vnosa hrane, ampak izboljševanje okolja. Vsi upravljavci lovišč morajo letno nameniti določeno število ur izvajanju ukrepov varstva divjadi in njenega življenjskega okolja kot tudi zbiranju podatkov o divjadi in njenih odnosih v življenjskem okolju po določeni metodologiji monitoringa. Za izboljšanje prehranskih potreb divjadi je potrebno s košnjo vzdrževati primerno površino travnikov in pašnikov na čim večjem številu lokacij. Obseg opravljenih del se mora obdržati vsaj na nivoju povprečja zadnjih desetih let. V delih območja, kjer je prisotnih več vrst rastlinojedih parkljarjev (poleg srnjadi tudi jelenjad, muflon in gams) in v dele območja, kjer odnosi med rastlinojedi in okoljem niso usklajeni, se pospešuje vzdrževanje grmišč. Dodatno naj se bivalne in prehranske razmere izboljšujejo z vzdrževanjem gozdnega roba, kaluž, s sadnjo plodonosnega drevja in z osnivanjem pasišč.

Po namenu krmljenja ločujemo zimsko, preprečevalno in privabljalno krmljenje. V normalnih razmerah je dovoljeno zimsko krmljenje pri jelenjadi, muflonu in mali poljski divjadi, ob nastopu določenih ekstremnih pogojev pa še pri nekaterih ostalih vrstah. Zimsko krmljenje jelenjadi je dovoljeno zgolj z voluminozno oz. v kombinaciji s sočno krmo, pri muflonu pa še v kombinaciji z močno krmo (največ do 10 %). Zimsko krmljenje male divjadi se lahko izvaja v vseh loviščih, upoštevajoč pri tem prisotnost posamezne vrste. Preprečevalno krmljenje se izvaja zgolj pri divjem prašiču in to zgolj v loviščih, kjer povprečni letni odvzem divjega prašiča v zadnjih treh letih dosega 5 ali več kosov. Lovišče sme imeti po 1 krmišče na začetih 1000 ha gozdne površine in to v strnjenih gozdnih kompleksih. Lokacije morajo biti od kmetijskih površin oddaljene vsaj 500 m. Privabljalno krmljenje se izvaja z namenom privabljanja divjadi zaradi odstrela in je dovoljeno pri navadnem jelenu, muflonu, divjem prašiču in malih zvereh. Ob tem je potrebno spoštovati vsa določila glede količine, strukture krme ter ustreznih odmikov od najbolj občutljivih površin. Dovoljeno je zalaganje solnic v

zmernih količinah s soljo in mineralnimi kamni (priporočeno do največ 3 kg na solnico). Postavljanje solnic je prepovedano v mladovjih, v bližini vodnih virov, ob cestah, pomembnih habitatih in zavarovanih območjih. Krmne njive za divje prašiče so zaželeno v smislu preprečevanja škod na kmetijskih površinah, katere se prav tako po obsegu ne omejuje, se jih pa lokacijsko usmerja.

## **1.5 Upravljanje s posameznimi vrstami divjadi**

### Srna

#### *Prostorski okvir obravnave*

Prostorski okvir obravnave je lovsko upravljavsko območje. Dodatno obravnavamo srnjad po petih ekoloških enotah.

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

Povprečen odvzem osebkov srne iz narave je bil v zadnjih desetih letih 4.557 živali na leto. V tem obdobju je bil odvzem 45.569 živali v primerjavi z načrti realiziran 95 %. Iz narave je bilo odvzetih 48 % moških in 52 % ženskih osebkov. Od tega je pri moškem spolu 30 % mladičev, 27 % lanščakov in 43 % starejših srnjakov, pri ženskem pa 37 % mladičev, 21 % mladic in 42 % starejših srn. V zadnjem desetletnem obdobju je bilo izgubljenih 14.241 živali ali 31 % odvzema. Obseg izgub se je razen leta 2006 gibal okoli 30 %.

#### *Ocena stanja populacije*

Vrsta lovsko upravljavskega območja ne poseljuje v enakomerni gostoti. Gostota je višja v nižinskem in gričevnatem delu območja. Menimo, da je populacija glede na starostno sestavo zadovoljivo sestavljena. Sestava izgub nam narekuje ugotovitev, da je v populaciji lahko razmerje med spoloma močnejše pomaknjeno v korist srn. Glede na delež in trend izgub menimo, da se je do leta 2006 zdravstveno stanje poslabševalo, nato pa izboljšalo.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo stabilno, zdravo ter z možnostmi okolja (prehranskimi in drugimi) ter drugimi živalskimi vrstami usklajeno populacijo. Srnjad naj bo v LUO prisotna v celotnem arealu. Velikost (gostota) populacije naj bo tolikšna, da omogoča naravno pomlajevanje gozdnih sestojev ob upoštevanju drugih kriterijev kakovosti in izgub.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Glede na obstoječe stanje, razvidno iz analiz za obdobje 2001-2010, bi morale biti v bodoče poseganje v populacijo vsaj enako dosedanjemu ali močnejše. Še posebno pri samicah (srnah) je potrebno doseči aktivnejše poseganje z odstrelom in v povezavi z drugimi ukrepi zmanjšati delež izgub v celotnem odvzemu.

### Navadni jelen

#### *Prostorski okvir obravnave*

Prostorski okvir obravnave je lovsko upravljavsko območje. Dodatno obravnavamo jelenjad v treh ekoloških enotah.

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

Povprečen odvzem osebkov navadnega jelena v obdobju je bil 646 na leto. V celotnem obdobju je bil odvzem 6.458 živali v primerjavi z načrti dosežen 97 %. Iz narave je bilo v tem času odvzetih 46 % moških in 54 % ženskih osebkov. Med moškimi je bilo od tega 41 % telet, 17 % lanščakov, 29 % jelenov starih 2-4 leta, 9 % jelenov starih 5-9 let in 4 % jelenov starejših od 10 let. Med ženskimi je bilo 41 % telet, 21 % junic in 38 % starejših košut. V celotnem obdobju so vse izgube znašale 742 živali ali 11 % odvzema.

#### *Ocena stanja populacije*

V spolni sestavi je delež samic precej večji od deleža samcev, kar velja tako za območje, kot vse tri ekološke enote. Ocenjujemo, da je v populaciji premalo samcev, še posebno odraslih. V zadnjem desetletnem obdobju se areal (sub)populacij jelenjadi ni pomembneje spremenil (povečal), prav tako ne številčnost.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo stabilno, zdravo ter z možnostmi okolja (prehranskimi in drugimi) ter drugimi živalskimi vrstami usklajeno populacijo. V (sub)populacijah je potrebno zagotoviti zadosten delež odraslih jelenov in znižati delež odraslih košut. Želimo zdravo jelenjad, v kateri se bodo naravne izgube, predvsem v obliki bolezni pojavljale le izjemoma.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Vodilo pri upravljanju z jelenjadjo je ohranitev vitalnih, zdravih (sub)populacij, številčno usklajenih z danostmi okolja, zato je odvzem jelenjadi v vseh treh skupinah potrebno ohraniti ali povečati v takšnem obsegu, da se bo dosegel postavljeni cilj.

#### Damjak

##### *Prostorski okviri obravnave*

V gorenjskem LUO v prosti naravi ni prisoten.

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V deset letnem obdobju je bilo iz lovišč odvzetih skupno 24 živali, od tega 2 teleti jelenčka, 4 lanščaki, 2 jelena 2-4 let, 1 jelen 5-9 let, 3 teleta košutice, 4 junice in 8 košut razreda 2+. Skupno je bilo odvzetih 9 samcev in 15 samic. Delež evidentiranih izgub je v celotnem odvzemu znašal 8 %.

##### *Ocena stanja populacije*

V območju se občasno pojavljajo posamezne živali kot rezultat pobegov iz obor.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

V Gorenjskem LUO damjaka ne želimo v prosti naravi.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Odstreliti je potrebno vse opažene živali.

#### Gams

##### *Prostorski okviri obravnave*

Prostorski okvir obravnave je lovsko upravljavsko območje. Dodatno obravnavamo gamsa v štirih ekoloških enotah.

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

Povprečen odvzem je v zadnjih desetih letih znašal 801 gamsa na leto. V celotnem obdobju je bil odvzem 8.015 živali v primerjavi z načrti dosežen 91 %. Iz narave je bilo v tem času odvzetih 52 % moških in 48 % ženskih osebkov. Od moških je bilo 47 % prvega starostnega razreda, 39 % drugega in 14 % tretjega starostnega razreda. Od ženskih je bilo 50 % živali prvega, 33 % drugega in 17 % tretjega starostnega razreda. V obravnavanem obdobju beležimo 787 izgub ali 10 % celotnega odvzema.

##### *Ocena stanja populacije*

Ppopulacijski areal razširjenosti se v zadnjem desetletju ni bistveno spremenil, a ponekod se je lokalno znižala številčnost. Spolna sestava je zadovoljiva pa čeprav domnevamo, da je v populaciji delež samic večji od deleža samcev, kar velja tako za območje, kot vse tri ekološke enote. Zdravstveno stanje je zaradi prisotnosti garij slabše predvsem v Zahodnih Karavankah.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo, da je gams prisoten v celotnem arealu, ki ga danes poseljuje. Prav tako naj bodo gamsi zastopani v vseh habitatih, ki si jih sami izberejo. Povečevanje gostote (sub)populacij ni zaželeno. Želimo naravno zastopanost gamsov obeh spolov, z dobro zastopanostjo nosilcev populacije oziroma razredom srednje starih gamsov kot tudi največjih starosti.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Po dosedanjih ugotovitvah mora višina načrtovanega odvzema ostati vsaj na dosedanjem nivoju, priporočljivo jo je, zaradi zmanjševanja izgub in preprečevanja izbruha garij, še nekoliko povečati. Posegi v populacijo se izvajajo tako, da se upošteva naravne dejavnike in s tem povezane naravne izgube ter da se ohranja naravna spolna in starostna struktura.

#### Kozorog

##### *Prostorski okviri obravnave*

Prisoten je v eni koloniji v Kamniško Savinjskih Alpah.

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

Skupno je bilo v zadnji desetih letih odstreljenih 23 živali, ugotovljene pa so bile tudi izgube 5 živali. Povprečni letni odvzem je znašal 2,8 živali. V strukturi je bilo 13 samcev in 15 samic, v starostni strukturi pa

so obsegali kozli mladiči 7 %, kozli 2-9 letni 25 %, kozli 10+ letni 14 % in koze 2+ letne 54 %. Odstrel je obsegal predvsem bolne in ostarele živali.

#### *Ocena stanja populacije*

V zadnjem desetletju se je število povečalo, tako da po zadnjih ugotovitvah šteje kolonija približno 60 živali.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Ohraniti želimo zdravo kolonijo kozoroga v čimbolj naravni sestavi in številu, ki ji bo omogočila preživetje in zagotovila normalen nadaljnji razvoj.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Z odstrelom posegamo le med stare oziroma prestarele kozle in koze ter med bolne in telesno podvoprečne osebkke (sanitarni odstrel). Srednji starostni razred moramo v kar največji meri varovati.

### Muflon

#### *Prostorski okviri obravnave*

Prostorski okvir obravnave je lovsko upravljavsko območje. Dodatno obravnavamo muflona v dveh ekoloških enotah.

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem obdobju je bil z odvzemom 2.229 živali načrt realiziran 82 %. Odvzetih je bilo 46 % moških in 54 % ženskih osebkov. Od moških je bilo 25 % jagnjet, 23 % enoletnih in 52 % ovnov 2+. Od ženskih je bilo iz narave odvzetih 37 % jagnjet, 20 % enoletnih in 43 % ovc. V preteklem desetletnem obdobju je bilo iz populacije muflonov v območju izgubljenih 172 živali ali 8 % vsega odvzema iz narave.

#### *Ocena stanja populacije*

V preteklem desetletnem obdobju se prostorska porazdelitev kolonij ni opazno spremenila, beležimo zgolj lokalno krčenje posameznih arealov razširjenosti. V obeh skupinah kolonij (Karavanke, Jelovica) je v spolno razmerje odraslih živali močno pomaknjeno v korist samic, starostni razred ovnov 2+ je slabo zastopan.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Cilj upravljanja z muflonom je obdržati kolonije, ki so se oblikovale, vendar v številčnosti, ki bo zagotavljala minimalen negativni vpliv na naravno ravnovesje in na populacije divjadi avtohtonih vrst.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Po ugotovitvah lahko višina odvzema ostane na ravni zadnjih dveh let v obeh skupinah kolonij, na osnovi naravovarstvenih usmeritev pa bi bilo potrebno številčnost v obstoječih kolonijah postopno zmanjševati.

### Divji prašič

#### *Prostorski okviri obravnave*

Prostorski okvir obravnave je lovsko upravljavsko območje.

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem deset letnem obdobju je bil z odvzemom 2.378 živali načrt realiziran 94 %. Iz narave je bilo v tem obdobju odvzetih 53 % moških in 47 % ženskih osebkov. Od tega je bilo med moškimi osebki 54 % ozimcev, 36 % lanščakov in 10 % merjascev. Od ženskih osebkov je bilo iz narave odvzetih 56 % ozimk, 32 % lanščakinj in 12 % svinj. V obravnavanem obdobju je bilo v Gorenjskem LUO evidentiranih 63 izgub ali 3 % celotnega odvzema.

#### *Ocena stanja populacije*

V primerjavi s preteklimi desetletji lahko z gotovostjo trdimo, da se je prisotnost oz. gostota divjih prašičev na Gorenjskem močno povečala, v zadnjem desetletju pa je varirala. V letu 2006 je bil dosežen najnižji odvzem v desetletnem obdobju, v letu 2008 pa najvišji dosedANJI odvzem. Ocenjujemo, da v populaciji med dve in večletnimi živalmi nastopa večji delež svinj v primerjavi z merjasci. Še posebno starejši merjasci so zelo redki.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

V zadnjih dveh letih (2009, 2010) se je gostota populacije močno zmanjšala, škode so upadle na najnižji obseg v desetletnem obdobju. Divji prašič je lahko prisoten na celotnem populacijskem območju v LUO, vendar je številčnost (gostota) potrebno obdržati na sedanji ravni.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Dejanska višina in struktura vsakoletnega načrtovanega odvzema se bo tekoče prilagajala stanju populacije, ugotovljenemu na osnovi obsega in trenda škod, trenda številčnosti in širitve populacije, ocene spolne in starostne strukture, zdravstvenega stanja in sprememb v okolju, ki vplivajo na prehranske in bivalne razmere (kontrolna metoda v najširšem pomenu besede) ter interesov kmetijstva.

**Prostorski okvir obravnave je pri vsej mali poljski divjadi, malih zvereh in drugih vrstah divjadi (v tekstu od tu dalje) celotno II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje.**

#### Lisica

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem deset letnem obdobju je bilo iz narave odvzetih 12.566 lisic, kar pomeni 85 % realizacijo načrta. Izgube so znašale 16 % celotnega odvzema. Struktura izgub je obsegala 67 % nenaravnih in 33 % naravnih.

##### *Ocena stanja populacije*

Ocenjujemo, da je gostota populacije do leta 2006 upadala, v naslednjih letih pa je v porastu. Spolna in starostna struktura lisic ni znana, domnevamo pa, da je naravna, saj se ob odstrelu izbira po spolu in starosti ne izvaja.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo, da je populacija lisice v območju zastopana v številu, ki bo omogočalo čim manjši obseg bolezni. Populacija mora biti usklajena z vrstami, na katere imajo lisice močnejši vpliv. Želimo manjši vpliv lisic na populacije divjadi drugih vrst, zato je cilj nekoliko znižati številčnost (gostoto) populacije.

##### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Glede na trenutne razmere lahko ostane višina načrtovanega odvzema na dosedanjem nivoju ali nekoliko povečana, pričakujemo pa, da se bo v naslednjih letih gostota populacije pričela zmanjševati (bolezni).

#### Jazbec

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo iz narave odvzetih 1.475 jazbecev, kar pomeni 75 % realizacijo načrta. Izgubljenih je bilo 620 živali ali 42 % odvzema.

##### *Ocena stanja populacije*

Gostota je večja v agrarni krajini, kjer se pojavljajo občasni lokalni vplivi na kmetijske kulture, v primerjavi z ostalim delom območja. Ugotavljamo, da je bila populacija v obdobju 2001-2005 številčna, v obdobju 2006-2009 je upadla, v letu 2010 se ponovno nakazuje naraščanje števila.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Prisoten naj bo v številčnosti, ki bo omogočala ohranitev in normalen razvoj populacije (zagotavljanje njihove vloge v ekosistemu) ter dovoljevala zmerno rabo z lovom.

##### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Glede na trenutno stanje lahko ostane gostota populacije na dosednji višini. Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalcev določa v letnih načrtih območja.

#### Kuna belica in kuna zlatica

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo iz narave odvzetih 2.193 kun belic in 233 kun zlatic. Pri belici je bil načrt realiziran 73 %, pri zlatici 46 %. Izgube pri belici so znašale 561 živali, pri zlatici pa 49 živali.

##### *Ocena stanja populacije*

Kuni belica in zlatica sta prisotni v celotnem lovsko upravljavskem območju. Ocenjujemo, da je številčnost kune zlatice dokaj konstantna do rahlo upadajoča. Številčnost kune belice je do leta 2004 naraščala, v letih 2005 in 2006 upadla in se v naslednjih letih nato pomembneje ni spreminjala.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Obe vrsti kun naj bosta v LUO prisotni v številčnosti, ki bo omogočala ohranitev in normalen razvoj populacij (zagotavljanje njihove vloge v ekosistemu) ter dovoljevala zmerno rabo z lovom.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Glede na trenutne razmere lahko odvzem zlatice ostane na dosedanjem nivoju, podobno tudi odvzem belice. Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določa v letnih načrtih.

#### Alpski svizec

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo iz narave odvzetih 99 svizcev. Načrt je bil realiziran 68 %. Evidentirana je bila 1 izguba.

##### *Ocena stanja populacije*

Izoblikovane kolonije na območju Karavank in Kamniško Savinjskih Alp ter Spodnjih Bohinjskih gora so bolj ali manj zasedene in stabilne.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Ohraniti želimo kolonije alpskega svizca. Želimo ohraniti spolno razmerje, kot ga oblikujeta populacija in odpor okolja. Želimo zdrave kolonije, v katerih se bodo bolezni pojavljale le izjemoma.

##### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Višina odvzema svizcev naj se prilagaja morebitnemu vplivu na okolje in zmernim željam po lovu.

#### Pižmovka

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo v območju uplenjenih 117 pižmovk, kar pomeni 31 % realizacijo načrta. Izgub ni bilo evidentiranih.

##### *Ocena stanja populacije*

Prisotna je predvsem ob vodotokih in stoječih vodah v nižinskem delu območja. Trend razvoja je večinoma ocenjen kot stabilen, razporeditev v prostoru pa je pretežno krajevna.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Zaradi možnega negativnega vpliva te alohtone vrste na naravno ravnovesje in na avtohtone vrste (močvirsko sklednico in nekatere vrste ptic), naj se številčnost populacije pižmovke ne povečuje.

##### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

višina načrtovanega odvzema se lahko poveča. Natančnejšo višino odstrela se na osnovi prisotnosti vrste, ugotovljenega vpliva na avtohtone vrste in ugotovljene zainteresiranosti za lov določa v letnih načrtih.

#### Poljski zajec

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo v območju iz narave odvzetih 2.996 poljskih zajcev. Načrtovani odvzem je bil z odstrelom v povprečju realiziran 63 % (ostalo so predstavljale izgube), v celotnem odvzemu je odstrel predstavljal 58 %.

##### *Ocena stanja populacije*

Poljski zajec je prisoten v vseh loviščih Gorenjskega lovsko upravljavskega območja. Gostota je večja v nižinskih in gričevnatih delih območja, v gorskih je majhna. Ocenjujemo znaten vpliv populacij nekaterih predatorskih vrst na populacijo poljskega zajca.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Osnovni namen je ohranitev in razvoj populacije ter trajnostna zmerna raba z lovom. Številčnost v sredogorju želimo ohraniti vsaj na dosednji ravni, medtem ko želimo številčnost v ravninskih območjih povečati.

##### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Višino in prostorsko razporeditev odvzema poljskih zajcev bomo določali na osnovi spremljave populacije v daljšem časovnem obdobju - spremljave prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in ugotovljenih izgub (predvsem izgub zaradi prometa) in se prilagajali stanju populacije.

### Nutrija

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

Oo leta 2008 v prostoru lovsko upravljavskega območja ni bila zaznana prisotnost nutrije. V letu 2009 smo zabeležili odvzem ene živali, v letu 2010 pa odvzem dveh živali v lovišču Pšata.

#### *Ocena stanja populacije*

V zadnjih dveh letih ugotavljamo prisotnost nutrije le v lovišču Pšata. Pojavljajo se posamične živali.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo, da nutrija kot alohtona in invazivna vrsta v prostoru območja ni prisotna.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Upošteva se lovno dobo se odstrela vse opažene osebkke nutrije v smislu popolne redukcije.

### Navadni polh

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

Po podatkih upravljavcev lovišč in LPN je bilo v letu 2006 uplenjenih (odlovljenih) 257 polhov in v letu 2009 39 polhov. Za ostala leta ne razpolagamo s podatki o odvzemu polhov.

#### *Ocena stanja populacije*

Polh poseljuje celotno lovsko upravljavsko območje (vsa lovišča) in je v večini lovišč označen za pogosto, ponekod tudi za zelo pogosto vrsto.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Ohraniti želimo populacijo polha v številčnosti, ki bo zagotovila ohranitev njegove vloge v ekosistemi, ter zagotovila normalen nadaljnji razvoj populacij.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Lov polha se izvaja v skladu z določili novele Zakona o divjadi in lovstvu – ZD Lov-1A. Predvidevamo zmeren odlov, ki pa številčno ne bo načrtovan.

### Rakunasti pes

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem obdobju ni bil iz lovišč in LPN odvzet noben osebek rakunastega psa.

#### *Ocena stanja populacije*

Ne opažamo njegove prisotnosti v prostoru lovsko upravljavskega območja.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo, da v prostoru območja kot tujerodna in invazivna vrsta ni prisoten.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

V primeru pojavljanja se upošteva lovno dobo odstrela vse opažene osebkke rakunastega psa. Lov rakunastega psa naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in v habitatih gozdnih ter poljskih kur.

### Fazan

#### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo v območju iz narave odvzetih 3.603 fazanov, kar pomeni 73 % realizacijo načrta. Odvzem fazanov, katerih populacija je povsem odvisna od vlaganj, skozi vse obdobje upada. Ugotovljene izgube so v povprečju znašale 9 % celotnega odvzema.

#### *Ocena stanja populacije*

Fazan je v zadnjih nekaj letih postal zelo redek tudi v posameznih nižinskih loviščih, v večini pa ni več prisoten. Trend razvoja je večinoma upadajoč, razpored v prostoru pa je pretežno krajeven, ponekod tudi osamljen.

#### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo le, da bi vrsta ostala prisotna v številčnosti in prostorski razširjenosti, ki zagotavlja njeno preživetje in nadaljnji razvoj.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Ukrepi v populaciji s ciljem uravnavanja števila niso predvideni. Dovoljen je minimalni odstrel med morebitnimi vloženimi (dodanimi) osebkami fazana.

#### Poljska jerebica

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo v območju iz narave odvzetih 68 jerebic, tako da so bili načrti v povprečju doseženi 52 %. Izgube so v povprečju znašale 60 % celotnega odvzema.

##### *Ocena stanja populacije*

Poljska jerebica je prisotna le še v nekaterih nižinskih loviščih, ponekod se ohranja le še kot posledica vlaganj (doseljevanj) in vlaganj v življenjsko okolje.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo le, da bi vrsta ostala prisotna v številčnosti in prostorski razširjenosti, ki zagotavlja njihovo preživetje in nadaljnji razvoj.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Ukrepi v populaciji s ciljem uravnavanja števila niso predvideni. Dovoljen je minimalni odstrel med morebitnimi vloženimi (dodanimi) osebkami.

#### Raca mlakarica

##### *Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju*

V preteklem desetletnem obdobju je bilo v območju iz narave odvzetih 2.801 rac mlakaric, kar pomeni 70 % realizacijo načrta. Evidentiranih izgub je bilo 137, kar pomeni 5 % celotnega odvzema.

##### *Ocena stanja populacije*

Raca mlakarica je v območju našla primeren življenjski prostor v porečjih reke Save, Sore in njihovih večjih pritokov ter na vseh jezerih in drugih večjih vodnih površinah.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Želimo številčnost, ki bo omogočala ohranitev in normalen razvoj populacije ter dovoljevala zmerno rabo z lovom. Ohraniti jo želimo na vseh rekah in večjih pritokih ter na drugih vodnih površinah.

#### *Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Višina odvzema rase mlakarice v območju se lahko ohrani na ravni odvzema zadnjih let. Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določi v letnih območnih načrtih in se prilagaja stanju populacij.

#### Sraka, šoja, siva vrana

##### *Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju*

V preteklem deset letnem obdobju 2001-2010 je znašal skupni načrtovani odvoz 4.021 srak, 6.208 šoj in 10.549 sivih vran. Iz lovišč je bilo odvzetih 2.784 srak, 4.914 šoj in 9.734 sivih vran, tako da je realizacija načrtov znašala v povprečju pri srakah 69 %, šojah 79 % in sivih vranah 92 %. Ugotovljene izgube pri vseh treh vrstah so bile zanemarljive.

##### *Ocena stanja populacije*

Trend razvoja srake je večinoma stabilen, v nekaterih delih območja (še posebno v okoljih, kjer je pogosta siva vrana) je zaznati zmanjševanje števila. Trend razvoja šoje je ocenjen kot stabilen, ponekod kot naraščajoč. Trend razvoja sive vrane je stabilen do naraščajoč. V večjih gostotah poseljuje nižinske predele v poljskem prostoru in na njegovem obrobju.

##### *Cilj upravljanja s populacijo*

Srako, šoj in sivo vrano želimo v lovsko upravljavskem območju ohraniti v številčnosti in prostorski razširjenosti, ki zagotavlja ohranitev njihove vloge v ekosistemi, zagotavlja normalen razvoj populacij in zaradi možnega vpliva na populacije nekaterih vrst ptic, omogoča zmerno rabo populacij z lovom. Pri sivi vrani se, zaradi vpliva na malo divjad ter na škode na kmetijskih kulturah, gostota populacije v nižinskem okolju lahko močneje zniža.

*Usmeritve za upravljanje s populacijo*

Višina odvzema srake in šoje lahko ostane na višini zadnjih nekaj let. Višino odvzema sive vrane je priporočljivo nekoliko povečati. Natančno višino odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določa v letnih načrtih.

## 2 UVOD

Namen Lovsko upravljavskega načrta za II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020 je, da se na podlagi analize preteklega upravljanja s populacijami divjadi in njihovim življenjskim okoljem, sedanje ocene stanja populacij ter presoje naravnega ravnovesja in usklajenosti z okoljem, določijo cilji, usmeritve in ukrepi za zagotovitev trajnostnega upravljanja s populacijami divjadi in primerne življenjskega okolja za prihodnje desetletno obdobje.

V letu 2008 je pričel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 17/2008), ki je med drugim določil, da se dolgoročni načrt lovsko upravljavskega območja in dolgoročni načrt gozdnogospodarskega območja pripravita kot skupen gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrt območja v skladu z zakonom, ki ureja gozdove. Zato je pričujoči načrt že drugi dolgoročni načrt za II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020, ki nadomešča predhodnega za obdobje 2007 – 2016.

Načrt bo v nadaljevanju predstavljal osnovo vsem bodočim letnim načrtom lovsko upravljavskega območja in bo služil kot strategija upravljanja s populacijami divjadi in njenim okoljem v naslednjem desetletju. Izdelan je na osnovi številnih zelo podrobnih analiz dogajanj tako v populacijah kot tudi v njenem življenjskem okolju v preteklem desetletju. Vsi podatki se skladno s predmetno zakonodajo sistematično zbirajo v okviru evidenc lovsko upravljavskega območja in se jih nadgrajuje z dodatnimi raziskovanji s področja divjadi in lovstva. Načrt vključuje tudi novejšo ugotovitve s področja upravljanja s populacijami divjadi, prav tako pa upošteva strategije drugih uporabnikov prostora. Načrt je izdelan v skladu s Predlogo za izdelavo lovsko upravljavskega dela ON, izdelane na Oddelku za gozdne živali in lovstvo ZGS, januarja 2011.

Načrt za II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje za obdobje 2011 – 2020 je izdelan skladno z:

- Zakonom o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št.16/04), Odločbo US (Ur.l. RS, št. 120/06) ter Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o divjadi in lovstvu (Ur.l. RS, št. 17/08),
- Zakonom o gozdovih (Ur.l. RS, št.30/93) ter Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih (Ur.l. RS, št. 76/02 in 110/07),
- Pravilnikom o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (Ur.l. RS, št.91/2010),
- Odlokom o lovsko upravljavskih območjih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l. RS, št. 110/04),
- Odlokom o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Ur.l. RS, št. 128/04),
- Uredbo o ustanovitvi lovišč s posebnim namenom v RS (Ur.l. RS, št. 117/04),
- Uredbo o ustanovitvi lovišča s posebnim namenom Brdo pri Kranju (Ur.l. RS št. 114/04),
- Uredbo o določitvi divjadi in lovni dob (Ur.l. RS št. 101/04),
- Osnutkom ON - gozdnogospodarski del za Kranjsko in Blejsko gozdnogospodarsko območje za obdobje 2011-2020 in
- Navodili za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji (izdelana na Oddelku za gozdne živali in lovstvo in usklajena z lovskimi organizacijami v letu 2011).

Za pogostejše uporabljene izraze so v pričujočem načrtu uporabljene naslednje okrajšave:

- LUO – lovsko upravljavsko območje,
- LD – lovsko društvo,
- LPN – lovišče s posebnim namenom,
- EE – ekološka enota,
- GGO – gozdnogospodarsko območje,
- ZGS – Zavod za gozdove Slovenije,
- MKO – Ministrstvo za kmetijstvo in okolje

### 3 OPIS LOVSKO UPRAVLJAVSKEGA OBMOČJA

#### 3.1 Opis lovsko upravljavskega območja in pomen za upravljanje z divjadjo

Gorenjsko LUO leži na skrajnem severozahodnem delu Slovenije in meji na 5 sosednjih LUO. Na vzhodnem delu meji na Kamniško-Savinjsko in Zasavsko LUO, na južnem delu na Notranjsko in Zahodno visoko kraško, na zahodnem delu pa na Triglavsko LUO. Na severnem delu poteka meja območja od Tromeje s Slovenijo, Italijo in Avstrijo po meji z Avstrijo do Savinjskega sedla, po Logarski dolini, po reki Savinji do Luč, na Podvolovjek, vzhodno od Velike Planine na Krivčevo, do Stahovice, po Kamniški Bistrici navzgor in nato južno od planine Osredok do Ambroža in nato na jug do Domžal, mimo Ihana in Dola pri Ljubljani preko Ljubljane na Horjul, Smrečje, Žirovski vrh in Žiri, na Sovodenj, čez Davčo na Petrovo Brdo in Soriško planino, po Spodnjih bohinjskih gorah do Rodice na Bohinjsko jezero preko Voj čez Uskovnico, po obronkih Pokljuke in Mežakle do Jesenic in nato po Savi Dolinki do Rateč in po italijanski meji do Tromeje.

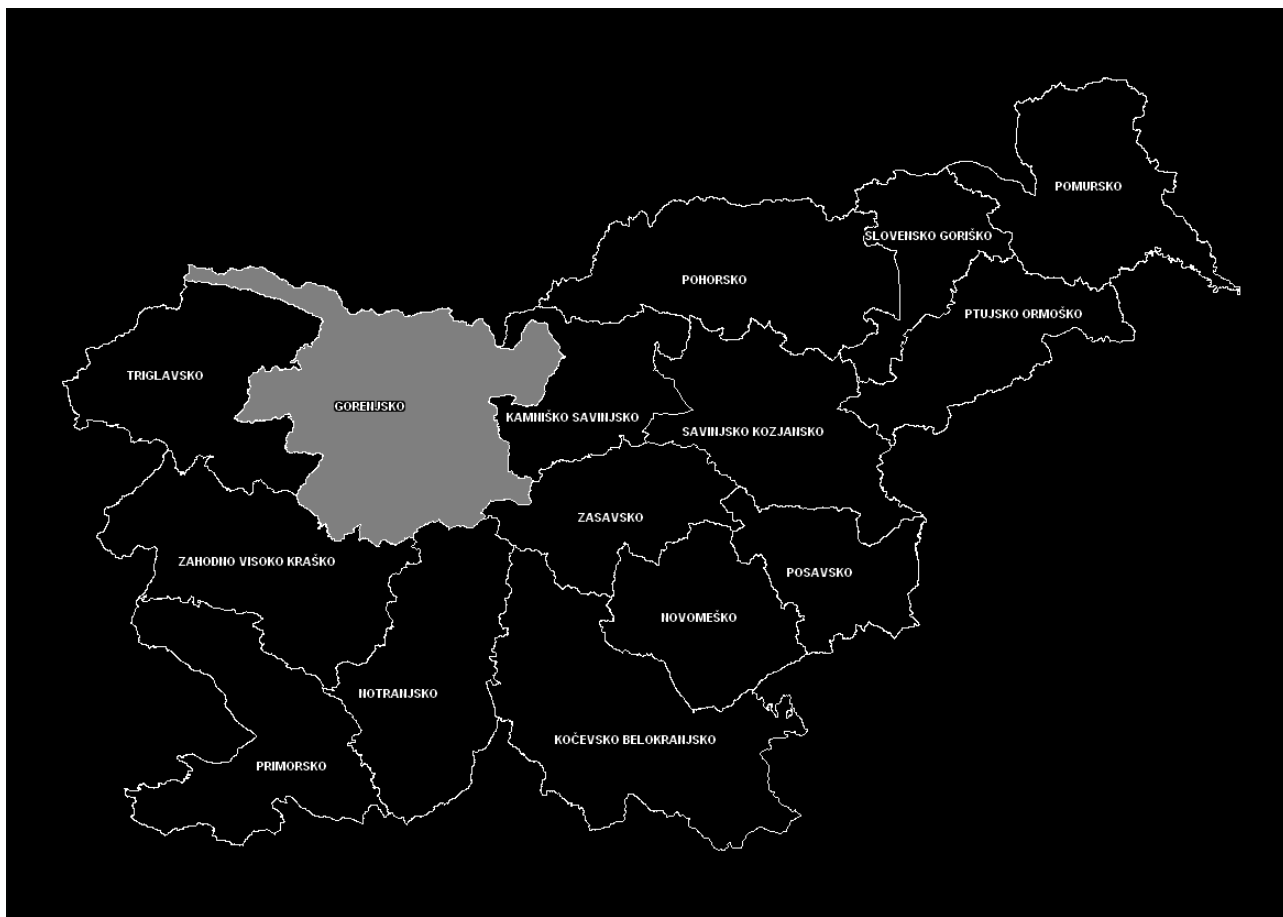
Obsega alpski in predalpski svet dela Julijskih Alp, Karavank, Kamniško Savinjskih Alp, severozahodni ravninski del Ljubljanske kotline, Polhograjsko hribovje, Škofjeloško hribovje in Jelovico. Najvišji vrh je Grintavec (2.558 m) v Kamniško Savinjskih Alpah, najnižjo točko pa doseže območje na sotočju Save, Ljubljane in Kamniške Bistrice pri 260 m nadmorske višine.

Po geološki sestavi prevladujeta apnenec in dolomit, ki se jima v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah ter Polhograjskem in Škofjeloškem hribovju pridružujejo še skrilavci in peščenjaki. V nižinskem delu so predvsem prodni nanosi in starejši miocenski sedimenti. Na teh podlagah so se razvile različne vrste tal. Predvsem v višjih legah in na pobočjih prevladujejo rendzine različnih debelin, na ustaljenih predvsem nižjih predelih pa so se razvila rjava tla. Na nekarbonatnih kameninah so zastopana kisljaka rjava tla, rjava različno podzoljena tla in ranker.

V območju se prepletata zmerno vlažno celinsko podnebje z gorskim podnebjem, za katerega so značilne pogoste temperaturne inverzije in znatna temperaturna nihanja. Povprečne letne temperature se v nižinskem jugovzhodnem delu gibljejo okoli 9,5°C in se zmanjšujejo proti severozahodu, kjer se gibljejo okoli 7°C. Povprečne letne temperature se znižujejo tudi z nadmorsko višino in znašajo okoli 4°C na Jelovici in 3°C na Krvavcu in obrobju Pokljuke. Povprečna količina padavin se prav tako spreminja z nadmorsko višino in se giblje v nižinskem predelu med 1.350 mm/m<sup>2</sup> (Ljubljana) in 1.500 mm/m<sup>2</sup> (Lesce) ter narašča z nadmorsko višino in doseže v najvišjih predelih količino do 2.200 mm/m<sup>2</sup>. Število sončnih ur je prav tako močno povezano z nadmorsko višino, saj je le to znatno večje v višjih legah, predvsem zaradi pojava megle po nižinah.

Pestre naravne danosti območja zagotavljajo življenje populacij številnih živalskih vrst. V območju so praktično prisotne vse živalske vrste, ki jih Uredba o določitvi divjadi in lovnih dob (Ur. l. RS št. 101/04) določa za divjad. Prostorsko pa različne vrste divjadi ne poseljujejo celotnega območja, niti niso v območju (delu območja, ki ga poseljujejo) enakomerno zastopane. Od velike divjadi ima srnjad v območju največji areal. Ostale vrste velike divjadi poseljujejo le določene dele območja, ki njihovim življenjskim potrebam najbolj ustrezajo. Srnjadi po pomembnosti v pogledu gostote in prostorske razširjenosti sledita jelenjad in gams, nato divji prašič in muflon. Gostota navedenih vrst je znatno večja kot pred desetletji. Kozorog je v območju prisoten le v eni koloniji na območju Skute in Brane v Kamniško-Savinjskih Alpah, medtem ko je damjak v območju prisoten le občasno in posamično, saj je njegovo pojavljanje odvisno predvsem od pobegov iz obor.

Od male divjadi in malih zveri je najpomembnejša vrsta lisica iz družine pslov, ki je zastopana v celotnem območju. Rakunasti pes v območju ni prisoten, v zadnjih letih je bila zaznana prisotnost nutrije v enem od lovišč severnega dela Ljubljanske kotline. V celotnem območju je zastopana tudi vsa divjad iz družine kun (jazbec, kuna belica in kuna zlatica). Poljski zajec poseljuje predvsem nižinski in gričevnat svet, nekje do nadmorske višine okrog 1000 m, njegova številčnost (gostota) pa je znatno manjša kot pred desetletji. V območju je prisoten tudi polh, pogostejši v predelih bukovih gozdov. Iz družine veveric je v višinskih predelih Karavank in Jelovice zastopan svizec. V manjšem številu je prisotna tudi pižmovka, predvsem na območjih večjih vodotokov in stoječih voda. Iz razreda ptic so v območju prisotne vse vrste. Poddružino fazanov predvsem v nižinskem delu zastopata tako fazan kot poljska jerebica, gostota njunih populacij je znatno nižja kot pred desetletji. Številčnejše je zastopana raca mlakarica, z večjo gostoto ob vodotokih v nižinskem delu območja. Iz družine vranov so prisotne dokaj enakomerno vse tri lovne vrste: sraka, šoja in siva vrana.



**Slika 1: Položaj lovsko upravljavskega območja v Sloveniji**

Topografska podlaga za vpogled v položaj LUO se nahaja na spletni strani ZGS: <http://prostor.zgs.gov.si/pregledovalnik/>

### **3.2 Krajinsko ekološke značilnosti lovsko upravljavskega območja**

Gorenjsko LUO je po svojih krajinskih značilnostih izredno pestro. Na majhnem prostoru se menjavajo različni krajinski tipi, od izrazito gorske in gorske gozdnate krajine preko gozdne krajine sredogorja do nižinske kmetijske krajine. Te posebnosti se kažejo tudi v številnih zavarovanih območjih. V območju so naslednji deleži rabe zemljišč:

- gozdovi 65,8 %,
- kmetijska zemljišča 23,1 %
  - njive in vrtovi 7,3 %
  - sadovnjaki 0,7 %
  - travniki in pašniki 15,1 %
- urbano 6,9 %
- neplodno 3,6 %
- vode in mokrišča 0,6 %

#### **3.2.1 Gozdovi**

##### **Delež gozdov**

Gozdovi dajejo pečat LUO, saj je povprečna gozdnatost 65,8 % (MKGP-Raba tal 2002) s skupno površino gozdov 152.238 ha. Največji delež gozdov je na območju Jelovice, Škofjeloškega hribovja, Polhograjskih dolomitov in Karavank s Kamniško-Savinjskimi Alpami, kjer so tudi njegovi najboljše strnjeni kompleksi. Tu se gozdnatost po posameznih loviščih giblje med 60 % in 80 % skupne površine. Za te komplekse je

značilen majhen delež negozdnih površin, ki bi lahko v večjem deležu popestrile gozdni prostor in obenem izboljšale življenjske razmere za večino vrst divjadi.

Pravo nasprotje je nižinski del območja z majhno gozdnatostjo, ki se zaradi krčitev še vedno zmanjšuje in s tem še poslabšuje življenjske pogoje, predvsem poljske divjadi. V nižinskem delu LUO je z gozdom porasla zgolj tretjina površine (širše območje Sorškega polja - severni del Ljubljanske kotline).

Znatni delež v območju pokrivajo tudi odprta zemljišča brez oz. z nepomembnim rastlinskim pokrovom, v največji meri gre za skalne predele nad gozdno mejo. Skupna površina teh zemljišč znaša po rabi tal 5.436 ha oz. 2,35 % vse površine. Približno enak delež predstavljajo tudi visokogorski, s travo porasli predeli, ki imajo v poletnih mesecih vlogo planin za drobnico in govedo.

### **Najpomembnejše gozdne združbe**

Gorenjsko LUO spada v alpski, manjši nižinski del pa v predalpski fitoklimatski teritorij. Temu primerno so se razvile gozdne združbe, ki so na splošno zaradi zaostrenih klimatskih razmer floristično sorazmerno skromne. Pestrost v drevesnem, grmovnem in zeliščnem sloju močno vpliva na prehranske in bivalne razmere predvsem rastlinojedih parkljarjev. Ob tem je potrebno upoštevati dejansko stanje, torej tudi morebitno spremenjenost drevesne in s tem večinoma tudi grmovne in zeliščne sestave.

Pojmovanje gozdnih združb smo izvedli na podlagi karte združb SAZU 2002. Tako je na območju Gorenjskega LUO prisotnih 18 združb, ki so v skupni površini zastopane z vsaj enim odstotkom.

Za območje so značilne združbe bukovij z različnimi asociacijami. Po površini je najbolj zastopana gozdna združba *Blechno – Fagetum* (združba bukve in rebrenjače) s 16,2 %. V največjem obsegu je zastopana v Polhograjskih dolomiti, Poljanski in deloma Selški dolini. Pojavlja se na nadmorskih višinah od 300 m do 900 m. Velika večina gozdov je zaradi dolgoletnega steljarjenja slabše kakovosti. Matično podlago gradijo paleozojske kamenine, pretežno skrilavci, peščenjaki in breče. Na njih so pretežno srednje globoka do globoka rjava distrična tla. Zaradi intenzivnejšega izkoriščanja gozdov so mnogi spremenjeni v drugotne gozdove z znatnim deležem smreke.

Na drugem mestu po zastopanosti je združba *Anemone trifoliae – Fagetum*, (združba bukve in trlistne veternice) s 12,5 %, ki se nahaja v altimontanskem –subalpskem pasu med 900 m in 1.500 m nadmorske višine. Združba je najpogostejša v Zahodnih Karavankah, obrobju Pokljuke in Jelovice in dolini Kokre. Vegetacijsko obdobje je relativno kratko, od junija do oktobra, povprečno pade preko 2.000 mm padavin, večina v dobi rasti. Osnovna geološka podlaga so večinoma dolomiti in apnenci. Tla so navadno slabo razvita, prevladujejo plitve do srednje globoke rendzine. Gozdovi so večinoma enodobni, pogosto dvoplastni s prevladujočo smreko oz. macesnom v zgornjem sloju in podstojno bukvijo.

Po zastopanosti sledi *Castaneo sativae - Fagetum* (združba bukve in pravega kostanja) z 8,6 % površine. Združba je znana pod imenom zmerno kisloljubni bukov gozd in je vezana na nekarbonatno matično podlago (peščenjaki, laporji, skrilavci različnih starosti). Tla so pretežno srednje globoka do globoka zelo skeletna distrična rjava tla. Porašča srednje strma do strma pobočja v podgorskem pasu, v katera so mestoma vrezani globoki jarki. Prisotna je ob vznožju Kamniško-Savinjskih Alp in Jelovice ter v Selški dolini. Dobro ohranjeni čisti bukovi gozdovi so redki, večinoma pa so spremenjeni v smrekove monokulture ali panjevece z obilno primesjo pravega kostanja, rdečega bora in gradna. Združba je zaradi bogate prehranske baze zanimiva za divjega prašiča.

S 7,9 % površine sledi združba *Ranunculo plataniifoliae - Fagetum* (združba bukve in platanolistne zlatice). V praksi uporabljamo ime visokogorski bukovi gozdovi in naseljujejo altimontanski pas od 900 m do 1.400 m. Združba uspeva na najrazličnejših karbonatnih podlagah. Pod njimi imamo najrazličnejše talne oblike, od rendzin do rjavih rendzin rjavih pokarbonatnih tal, do izpranih pokarbonatnih tal. Združba je po površini najbolj zastopana v vzhodnih Kamniško-Savinjskih Alpah.

Združba *Avenello flexuosae - Picetum* (drugotna združba navadne smreke in vijugaste masnice) ima delež 7,7 %. Prisotna je na zahodnem delu Kamniško-Savinjskih Alp. Razširjena je pretežno v vzhodnem delu predalpskega območja na nadmorskih višinah od 1.100 m do 1.400 m. Na nekarbonatni matični podlagi, najpogostejše so to skrilavci, so se razvila zelo kislj rjava distrična tla, ki so plitva do srednje globoka. Ti gozdovi so nastali na golosekih, ki so posledica stoletnega izsekavanja bukve in na traviščih bukovih gozdov. Na tem območju je številčno močno zastopana jelenjad (območje Jelendola).

V nižinskem delu območja je združba *Vaccinio myrtilli - Pinetum sylvestris* (združba rdečega bora in borovnice) s 7,6 % površine. Naseljuje kopaste grebene, položna pobočja in ravninski svet na nadmorskih

višinah med 300 in 500 m. Na permo-karbonskih skrilavih glinavcih in peščenjakih ter brečah in pleistocenskih ilovicah so siromašna tla, rankerji in plitva distrična rjava tla. Prevladujejo jasasti gozdličji rdečega bora.

Združba *Ostrya - Fagetum* (združba bukve in črnega gabra) obsega 6,9 %. Porašča kopaste grebene in strma, predvsem prisojna gladka pobočja v katera so vrezani globoki jarki. Na dolomitni matični podlagi prevladujejo srednje globoke, zelo skeletne rendzine, na grebenih prehajajo v inicialne rendzine, v jarkih pa so rjave rendzine, mestoma tudi plitva rjava tla. Čistih bukovih sestojev je bolj malo, prevladujejo degradirana grmišča in gozdovi, ki so zelo primerni za pašo drobnice. Združba je najpogostejša v Polhograjskih dolomitih in ob vznožju Kamniško-Savinjskih Alp.

Od pomembnejših združb je prisotna še združba *Homogyno sylvestris - Fagetum* (združba bukve in gozdnega planinščaka) s 6,9 %. Prisotna je na Jelovici in posamezno v Kamniško-Savinjskih Alpah. To združbo širše uvrščamo med jelova bukovja. Pojavlja se v gorskem svetu predalpskega območja na višinah med 900 m in 1.400 m. Porašča zmerno strma do zelo strma in mestoma zelo kamnita pobočja ter tudi zakrasele planote. Na karbonatni matični podlagi so se razvila srednje globoka rjava tla v mozaiku z rendzinami različnih razvojnih stopenj. V gozdovih, kjer se izvaja intenzivno gospodarjenje z gozdovi, lahko bukev povsem prevlada nad jelko. Ponekod so zaradi načrtnega izsekavanja bukve prisotni čisti jelovi gozdovi. Smreka je v združbi stalno primešana. Zaradi visokega deleža jelke je to območje zelo zanimivo za jelenjad, ki z objedanjem in obgrizanjem te drevesne vrste povzroča precejšnjo gospodarsko škodo.

Omeniti je potrebno še združbo *Hacquetio epipactidis - Fagetum* (združba bukve in navadnega tevja) s 4,3 % zastopanostjo v območju. Porašča gričevje in hribovje do nadmorske višine okoli 600 m do 800 m. Ti gozdovi rastejo na karbonatni matični podlagi, na kateri so se razvila srednje globoka pokarbonatna tla. Na območju teh gozdov prevladuje močna kmetijska dejavnost, veliko gozdov služi kot dopolnilo kmetijstvu, zato je ta prostor zelo fragmentiran in nudi divjadi bogato prehransko osnovo.

Ker znaten delež območja leži tudi na zgornji gozdni meji, združba *Rhododendro - Rhododendretum hirsuti* (združba dlakavega sleča in navadnega slečnika z rušjem) pokriva 3,4 % območja. Pokriva območja, kjer je razvoj vegetacije zaradi plazov in snega, ki leži daleč v obdobje vegetacijske rasti, zelo otežen. Združba ima povsem varovalni pomen.

V nižinskih predelih sta zastopani še združbi *Helleboro nigri - Carpinetum betuli* in *Vaccinio myrtilli - Carpinetum betuli*. To sta združbi navadnega gabra s črnim telohom in borovnico.

V Polhograjskih dolomitih in Škofjeloškem hribovju sta z manjšim deležem prisotni še združbi jelke *Bazzanio trilobatae - Abietetum albae* in *Galio rotundifolii - Abietetum albae*.

Na posameznih mestih, ki so zelo specifična, uspevajo še nekatere druge združbe, vendar je njihov delež skoraj zanemarljiv, ne pa tudi njihov pomen. Prav ta raznovrstnost omogoča številnim rastlinskim kot živalskim vrstam obstoj in s tem povečano naravno pestrost v območju.

### 3.2.2 Kmetijske površine

Poleg gozdov so kmetijska zemljišča ključnega pomena za ohranjanje in povečevanje biotske ter krajinske pestrosti in stabilnosti življenjskih združb. V Gorenjskem LUO je po rabi tal kot kmetijska zemljišča skupno opredeljenih 53.350 ha površin, kar znaša 23,1 % skupne površine območja. V te površine so vključeni vsi predeli, kjer se izvaja bolj ali manj intenzivno kmetijstvo, od vrtov in njiv, sadovnjakov, ostalih nasadov, travnikov, pašnikov, mešane rabe zemljišč (kmetijska zemljišča in gozd) in površin v zaraščanju. Če izključimo vrtove, njive, sadovnjake in ostale intenzivne nasade ostane zgolj 34.938 ha površin oz. 15,1 % od skupne površine, ki divjadi nudijo ustrezno prehransko bazo. Sicer so tudi ostale površine prehransko še kako zanimive za divjad, vendar je na teh površinah s strani kmetov in ostalih lastnikov zemljišč divjad manj zaželen, predvsem z vidika povzročanja občutnejših škod. Na teh 8 % površine je bilo povzročene in izplačane večina škode v preteklem desetletju, ki so jo lovske organizacije po Zakonu dolžne poravnati oškodovancu.

Po intenzivnosti kmetijske rabe bi lahko območje razdelili na dva dela, na osrednji nižinski del in na gozdnati hriboviti del. Za nižinski del, kjer je delež kmetijskih površin večji od 50 %, je značilno zelo intenzivno kmetovanje. Delež njiv je zelo visok predvsem na širšem območju Sorškega polja (Severni del Ljubljanske kotline). Z intenziviranjem kmetijstva je povezana tudi večja poraba umetnih gnojil in fitofarmaceutskih sredstev, kar se skupno odraža v spremembah življenjskega okolja, predvsem v zmanjševanju vrstne pestrosti kulturnih rastlin (monokulture) kot tudi naravne vegetacije. Od kmetijskih kultur so najpomembnejše koruza, krompir, pšenica in ječmen. Življenjski pogoji za divjad so v nižinskem delu zelo odvisni od

mozaičnega prepletanja tako kmetijskih površin kot tudi gozda. V zadnjih desetletjih je opaženo občutno zmanjševanje površin z naravno vegetacijo ter s tem upadanje mozaične strukture. Ti predeli so zaradi geografske lege izredno zanimivi za pospešen razvoj gospodarstva, infrastrukture in posledično naseljevanja, zato so posamezni otoki gozdnega drevja in drugi ostanki naravne vegetacije pomembna zatočišča divjadi. Z zmanjševanjem ustreznega prostora se slabšajo življenjski pogoji, kar se odraža tako na povečanih škodah na kmetijskih zemljiščih kot tudi na divjadi, ki je še posebno na območjih z velikim vznemirjanjem stalno pod vplivom stresa. Zaradi intenzivnosti gospodarjenja s kmetijskimi površinami in s tem tudi zgodbami košnjami, je na tem območju visok delež izgub, predvsem mladičev srnjadi.

Gričevnati del predstavlja večino območja, srečujemo pa se ravno z obratnim procesom kot v nižini, s postopnim opuščanjem kmetovanja in s tem zaraščanjem kmetijskih površin. Kmetijske površine se ohranjajo na območjih, kjer je možna strojna obdelava; območja, kjer se je tradicionalno izvajala ročna obdelava, pa so se praktično že vsa zarasla oz. se je tam razširila predvsem reja drobnice. Z zaraščanjem se prehranska baza divjadi sprva poveča, kar ugodno vpliva na razvoj populacij, v dolgoročnem pogledu pa se življenjski pogoji poslabšujejo. Pritiski divjadi se ob nespremenjeni gostoti populacij z zmanjševanjem površin koncentrirajo na preostalih travnatih površinah in veliko bolj kot v preteklosti obremenjujejo prostor. Delež kmetijskih površin se po loviščih v hribovitem delu giblje nekje med 10-20 %. V tem predelu je kmetijstvo orientirano predvsem v govedorejo in s tem pridelavo mleka. Od kultur prevladuje koruza (silaža) in ječmen, ostale kulture so v manjšem deležu. Pestro mozaično prepletanje kmetijskih in gozdnih površin je ključnega pomena za uspešno trajnostno gospodarjenje z divjadjo. Ta pestrost je najbolj izrazita v Polhograjskih dolomitih in Škofjeloškem hribovju. S pospešenim ohranjanjem kmetijske dejavnosti je potrebno že zelo nizek delež kmetijskih površin ohraniti. Kljub temu, da intenzivnost kmetijstva in urbanizacije ni tako izrazita kot v nižinskih delih pa se tudi tu srečujemo s podobnimi problemi kot v nižini.

### **3.2.3 Vode in mokrišča**

Celotno Gorenjsko LUO obsega porečje reke Save. Poleg Save, ki predstavlja hrbtenico vodnega omrežja, so pomembnejše reke še: levi pritoki - Tržiška Bistrica, Kokra in Kamniška Bistrica s Pšato; pomembnejši desni pritoki pa so Radovna in obe Sori (Selška in Poljanska Sora) ter Gradaščica. Po površini je kot vode oz. mokrišča opredeljeno 0,6 % območja, vendar pa je pomen in vplivno območje nepredstavljivo večje. Območje je rezervoar pitne vode za širše ljubljansko območje. Iz karte izvirov celotne Slovenije je razvidno, da je zgoščenost vodnih izvirov največja prav na Gorenjskem. Po številu izstopajo predvsem zahodne Karavanke in zahodni del Kamniško Savinjskih Alp ter Škofjeloško hribovje s Polhograjskimi dolomiti. Z izviri revno je območje Jelovice (zakrasela planota), nižinski del (Sorško polje) in vzhodni del Kamniško Savinjskih Alp.

Letne količine padavin na Gorenjskem se gibljejo nekje med 1.400 mm v nižinah do 2.200 mm v visokogorju. Kljub zadostni dostopnosti vodnih virov je potrebno veliko pozornost posvečati njihovem ohranjanju in vzdrževanju predvsem na območjih z manjšim deležem površinskih voda. Zaradi zadostne količine padavin ima ogromno vodotokov hudourniški značaj (Karavanke, Polhograjski dolomiti). Obdobja, ko struge niso suhe, so vezana predvsem na čas taljenja snega in na čas po obilnejših padavinah.

Površinskih stoječih voda (jezera, bajerji) je v območju malo, večina od teh je antropogenega nastanka, predvsem na območjih opuščenih gramoznic in nekdanjih glinokopov. Med večje uvrščamo Blejsko jezero, Završnico, Planšarsko jezero na Jezerskem, Črnavo pri Predvdvoru, Bobovek in akumulacije Moste, Mavčiče in Zbilje. Ta območja bistveno ne vplivajo na sam razvoj populacij divjadi, razen obvodnih vrst. Večjih mokrišč se iz obdobja številnih agromelioracij v nižinah ni ohranilo prav dosti. Posamezna manjša mokrišča so se ohranila predvsem ob številnih vodotokih in v gozdnem prostoru in so povečini vsa tudi zavarovana (Ledina na Jelovici, visoko barje »Za Blatom« na Jelovici, Berje, Zelenci). Divjadi dostopne so tudi številne mlake in kaluže na območjih planinskih pašnikov, ki se povečini vzdržujejo s strani agrarnih skupnosti. Za divjad in druge živalske vrste je pomembna tudi voda, ki se zadržuje v kolesnicah vlak, kjer je potekala gozdna proizvodnja. Ne glede na veliko število pa ob dolgotrajnejših sušnih obdobjih večina manjših vodotokov in izvirov presahne, zato je pomembna skrb za ohranitev obstoječega stanja.

### **3.2.4 Ekološke enote pri upravljanju s populacijami**

V Gorenjskem LUO pri načrtovanju upravljanja s populacijami ločimo 5 ekoloških enot. Ločena obravnava je smiselna, saj je v enotah prisotno različno okolje, pomembno za divjad, ki jih poseljuje, zaradi različnih vrst divjadi in različnih gostot njihovih populacij v posameznih enotah pa se oblikujejo tudi različne mreže medvrstnih odnosov. V posamezne ekološke enote uvrščamo celotna lovišča, ki so si glede geografskih, ekosistemskih in značilnostih pri upravljanju z divjadjo sorodna. Pri načrtovanju ukrepov posameznih vrst divjadi posamezne ekološke enote tudi združujemo, saj vse vrste niso prisotne v celotnem LUO. Po širših ekoloških enotah (karavanški, jelovski del) obravnavamo tudi ukrepe v življenjskem okolju divjadi.

### **1. Karavanke – Zahodni del**

V to ekološko enoto uvrščamo lovišča LD Kranjska gora, Dovje, Jesenice, Stol-Žirovnica, Begunjščica in Dobrča.

### **2. Karavanke - Vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe**

V to enoto uvrščamo LPN Kozorog Kamnik in lovišča LD Jezersko, Storžič, Udenboršt in Tržič.

Enoti Karavanke-Zahodni del in Karavanke – Vzhodni del s Kamniško Savinjskimi Alpami obravnavamo sicer prostorsko ločeno, vendar sta si po značilnostih zelo podobni. Razdelitev je smiselna tako z geografskega vidika kot z vidika migracij populacij divjadi.

Značilnosti:

- majhna poseljenost (pretežno v nižjih predelih območja),
- velika gozdnatost z dokaj ugodno razporejenostjo negozdnih površin,
- velik delež površin nad zgornjo gozdno mejo,
- v poletnih mesecih zelo pospeševana planinska paša,
- prevladujejo lokalne in gozdne prometnice,
- turistično rekreativna funkcija je razpršena po celotni površini območja,
- nabiralništvo je omejeno predvsem na gobe v obdobju avgust - september,
- prisotne vse vrste rastlinojedih parkljarjev, občasno so prisotne velike zveri,
- v višjih predelih celotnega območja so prisotne tudi zavarovane vrste gozdnih kur (veliki petelin in ruševec)

### **3. Severni del Ljubljanske kotline**

V to ekološko enoto uvrščamo lovišča LD Šenčur, Komenda, Krvavec, Mengeš, Pšata, Vodice in Šmarna gora

Značilnosti:

- velika poseljenost s skoraj vsemi vrstami naselij - velika mesta, srednje velika ter manjša naselja,
- vsa prometna in ostala infrastruktura,
- močna industrija,
- relativno majhna gozdnatost,
- velik delež kmetijske krajine,
- turistično rekreativna funkcija skozi vse leto močno poudarjena,
- nabiranje postranskih gozdnih proizvodov s poudarkom na kostanju in gobami v jesenskem času,
- prisotna mala poljska divjad, od parkljarjev srnjad, ponekod večji del leta tudi divji prašič.

### **4. Jelovica z obrobjem**

V to ekološko enoto uvrščamo lovišča LD Sorica, Železniki, Selca, Jošt-Kranj, Kropa, Jelovica-Ribno, Bled, Nomenj-Gorjuše, Bohinjska Bistrica, Stara Fužina.

Značilnosti:

- praktično neposeljeno območje, manjša naselja so le na meji z nižinskim območjem,
- velika gozdnatost, precejšnja spremenjenost drevesne sestave predvsem v osrednjem delu,
- prisotnost gozdne paše,
- majhen delež površin nad zgornjo gozdno mejo,
- prisotno nedeljsko izletništvo in rekreacija, v zimskem obdobju predvsem v predelih smučišč,
- nabiralništvo je osredotočeno na poletno jesensko obdobje nabiranja gob, malin in borovnic,
- prisotni vsi parkljarji (divji prašič le v manjši meri) ter gozdne kure,
- stalno je prisoten medved kot tudi ris, v zadnjih treh letih (od 2009 dalje) je zaznana tudi prisotnost volka.

### **5. Poljanska dolina in Dolomiti**

V to ekološko enoto združujemo lovišča LD Poljane, Gorenja vas, Sovodenj, Škofja Loka, Križna gora, Sorško polje, Žiri, Toško Čelo, Medvode, Dobrova, Polhov Gradec, Horjul in Šentjošt.

Značilnosti:

- koncentracija večjih naselij v dolinah,
- manjša naselja, zaselki in posamezne kmetije povsod v prostoru,
- velika gostota krajevnih prometnic in ostale infrastrukture,
- industrijski obrati v večjih naseljih v dolini, v novejšem času razvoj manjših industrijskih obratov in obrtništva tudi v manjših naseljih,
- razmerje gozdnega in poljskega prostora znaša cca 70:30,

- izletništvo in turizem sta prisotna preko celega leta, v manjši meri v zimskih mesecih,
- močan vpliv nabiralništva v obdobju junij - oktober,
- prisotna srnjad, ponekod tudi gams, občasno divji prašič, redkeje jelenjad,
- zmeren delež poljske divjadi.

Srnjad obravnavamo v petih (5) ekoloških enotah: Karavanke-Zahodni del, Karavanke-vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe, Severni del ljubljanske kotline, Poljanska dolina z Dolomiti, Jelovica z obrobjem.

Jelenjad obravnavamo v treh (3) ekoloških enotah: Karavanke-Zahodni del, Karavanke-vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe (vključno s Severnim delom ljubljanske kotline), Jelovski del z obrobjem (Poljanska dolina z Dolomiti in Jelovica z obrobjem).

Gamsa obravnavamo v štirih (4) ekoloških enotah: Karavanke-Zahodni del, Karavanke-vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe (vključno s Severnim delom ljubljanske kotline), Poljanska dolina z Dolomiti, Jelovica z obrobjem.

Muflona obravnavamo dveh (2) ekoloških enotah: Karavanški del (Karavanke-Zahodni del, Karavanke-vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe, Severni del ljubljanske kotline) in jelovski del (Poljanska dolina z Dolomiti, Jelovica z obrobjem). Ostalo divjad obravnavamo v celotnem LUO.



Slika 2: Ekološke enote v lovsko upravljavskem območju

### 3.3 Lovišča v lovsko upravljalvskem območju

Na osnovi Odloka o loviščih v Republiki Sloveniji in njihovih mejah (Uradni list RS št. 128/2004) je v Gorenjsko LUO) uvrščenih 42 lovišč in lovišč s posebnim namenom, od tega 40 lovišč in 2 lovišči s posebnim namenom.

V II. Gorenjsko LUO so bile na podlagi omenjenega odloka vključena lovišča Komenda, Vodice, Mengeš, Pšata in Šmarna gora iz nekdanjega kamniško-domžalskega lovsko gojitvenega območja in GL Ljubljansko polje in Toško čelo – združeni v Toško čelo, Medvode, Dobrova in Brdo – združeni v Dobrova, Polhov Gradec, Horjul in Šentjošt iz nekdanjega dolomitskega lovsko gojitvenega območja. Na območju nižinskega dela nekdanjega gojitvenega lovišča Kozorog Kamnik je bilo ustanovljeno lovišče Krvavec, razširjena pa so bila lovišča Šenčur, Komenda, Šmarna gora in Vodice.

Skupna površina lovišč in lovišč s posebnim namenom v Gorenjskem LUO znaša 231.211 ha. Površina lovišč je 188.039 ha (81,3 %), površina LPN pa 43.172 ha (18,7 %). Lovna površina zajema 92,1 % celotne površine. Površina Gorenjskega LUO se je z vključitvijo novih lovišč povečala v skupni površini za 44.017 ha. Povprečna skupna površina lovišč v upravljanju LD znaša 4.700 ha, medtem ko je povprečna lovna površina 4.263 ha. Za vsa lovišča so bile v letih 2004 in 2005 izdelane tudi karte v merilu 1: 25 000 z vrisanimi nelovnimi površinami. Na podlagi izdelanih kart so bile na novo ugotovljene tudi površine lovišč in lovišč s posebnim namenom, ki so v načrtu prikazane v preglednici: »Lovišča v lovsko upravljalvskem območju«. Lovne površine se v nekaterih primerih občutno razlikujejo od dosedanjih, ki so se uporabljale in navajale v načrtih.

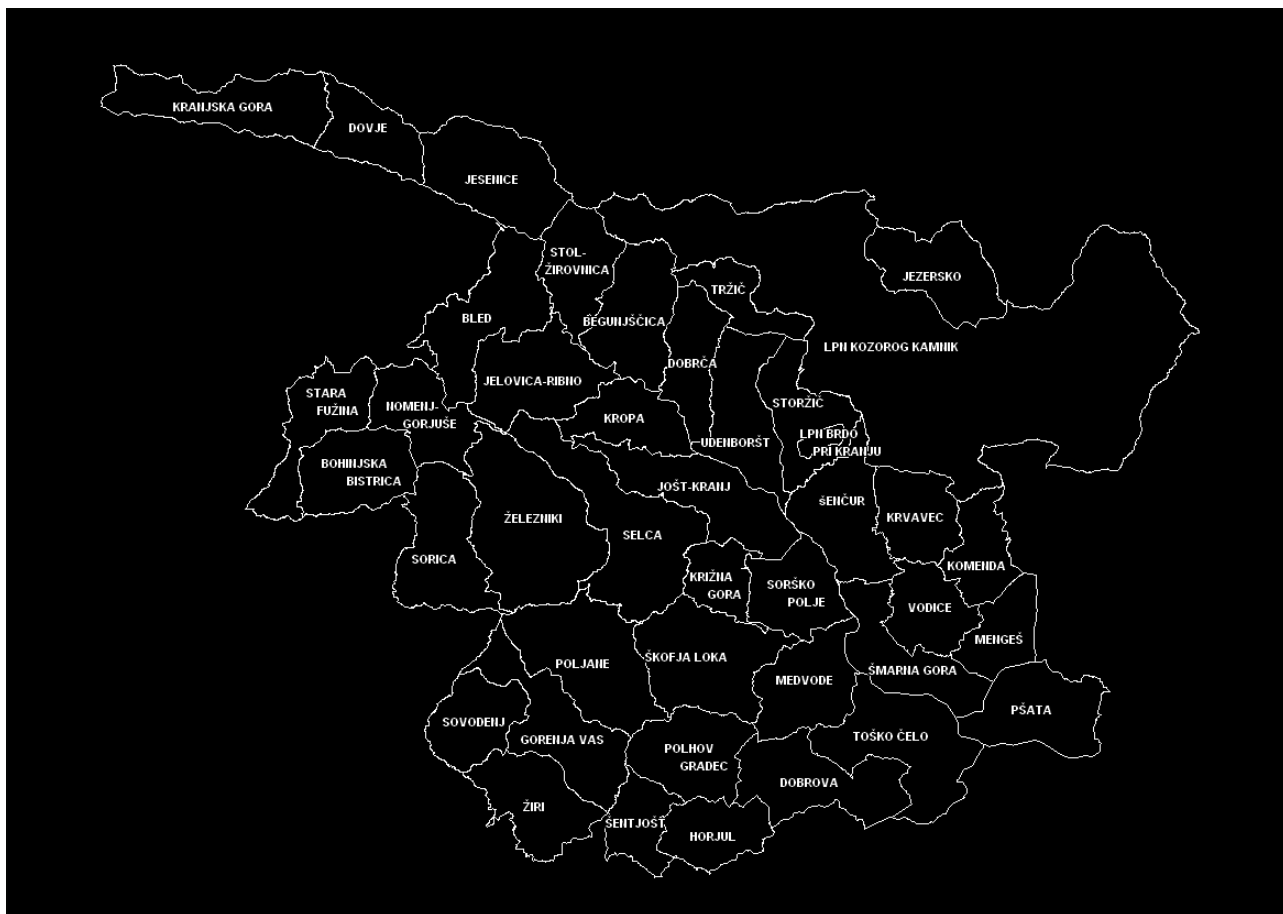
Teritorialno leži LUO bodisi v celoti bodisi v manjšem obsegu na območju 31. občin in 2. mestnih občin. Glede upravne organiziranosti leži na območju 8 upravnih enot in sicer Jesenice, Radovljica, Tržič, Kranj, Škofja Loka, Ljubljana, Kamnik, Domžale.

V načrtih ločeno obravnavamo lovišče s posebnim namenom (LPN) Brdo pri Kranju, ki je v upravljanju Javnega gospodarskega zavoda Protokolarnе storitve RS, s skupno površino 472 ha.

V Gorenjskem LUO opravljajo javno gozdarsko službo Zavod za gozdove Slovenije, območna enota Bled, območna enota Kranj, območna enota Ljubljana in v manjšem delu še območna enota Nazarje.

**Preglednica 1: Lovišča v lovsko upravljavskem območju**

| ŠIFRA LOVIŠČA | IME LOVIŠČA         | SKUPNA POVRŠINA (ha) | LOVNA POVRŠINA (ha) | DELEŽ GOZDA (%) |
|---------------|---------------------|----------------------|---------------------|-----------------|
| 201           | Kranjska gora       | 5.647                | 5.399               | 79,0            |
| 202           | Dovje               | 3.384                | 3.307               | 73,9            |
| 203           | Jesenice            | 6.126                | 5.567               | 71,9            |
| 204           | Bled                | 5.856                | 4.783               | 59,0            |
| 205           | Stol-Žirovnica      | 3.930                | 3.314               | 49,8            |
| 206           | Begunjščica         | 5.102                | 4.370               | 60,4            |
| 207           | Jelovica-Ribno      | 5.443                | 5.245               | 80,6            |
| 208           | Kropa               | 3.453                | 3.240               | 76,6            |
| 209           | Stara Fužina        | 4.226                | 4.103               | 71,7            |
| 210           | Bohinjska Bistrica  | 4.501                | 4.316               | 74,5            |
| 211           | Nomenj-Gorjuše      | 4.020                | 3.903               | 82,2            |
| 212           | Sorica              | 5.537                | 5.442               | 84,0            |
| 213           | Železniki           | 9.159                | 8.965               | 85,5            |
| 214           | Selca               | 8.135                | 7.880               | 77,2            |
| 215           | Jošt-Kranj          | 5.723                | 5.187               | 70,9            |
| 216           | Dobrča              | 3.506                | 3.208               | 61,6            |
| 217           | Udenboršt           | 4.935                | 4.334               | 54,7            |
| 218           | Tržič               | 2.519                | 2.387               | 85,3            |
| 219           | Storžič             | 3.874                | 3.436               | 47,0            |
| 220           | LPN Brdo pri Kranju | 472                  | 446                 | 76,8            |
| 221           | LPN Kozorog Kamnik  | 42.699               | 42.155              | 76,4            |
| 222           | Jezersko            | 4.689                | 4.620               | 77,8            |
| 223           | Šenčur              | 4.975                | 4.202               | 34,0            |
| 224           | Krvavec             | 3.610                | 3.096               | 23,1            |
| 225           | Komenda             | 3.020                | 2.720               | 47,5            |
| 226           | Vodice              | 3.355                | 3.055               | 52,5            |
| 227           | Mengeš              | 2.906                | 2.451               | 34,1            |
| 228           | Pšata               | 5.011                | 4.207               | 28,9            |
| 229           | Šmarna gora         | 4.587                | 3.962               | 53,3            |
| 230           | Toško Čelo          | 6.661                | 3.523               | 31,9            |
| 231           | Medvode             | 4.569                | 4.111               | 65,0            |
| 232           | Dobrova             | 5.546                | 4.539               | 58,6            |
| 233           | Polhov Gradec       | 4.645                | 4.475               | 69,0            |
| 234           | Horjul              | 3.263                | 3.077               | 57,3            |
| 235           | Šentjošt            | 2.554                | 2.437               | 64,2            |
| 236           | Sorško polje        | 3.849                | 3.371               | 26,3            |
| 237           | Križna gora         | 2.325                | 2.062               | 59,0            |
| 238           | Škofja Loka         | 6.621                | 6.410               | 80,6            |
| 239           | Poljane             | 6.968                | 6.728               | 69,9            |
| 240           | Gorenja vas         | 5.689                | 5.425               | 68,0            |
| 241           | Žiri                | 4.528                | 4.251               | 61,5            |
| 242           | Sovodenj            | 3.590                | 3.430               | 68,5            |
|               | Skupaj              | 231.211              | 213.141             | 65,8            |



Slika 3: Lovišča v lovsko upravljavskem območju

### 3.4 Lovišča v upravni organiziranosti lovsko upravljavskega območja

Seznam upravnih enot in občin je razviden iz preglednice. Prikazane so vse občine, na katerih se razprostirajo posamezna lovišča. Pri vsakem lovišču je prikazana le tista upravna enota, v kateri ima posamezno lovišče svoj sedež, zato poleg vseh navedenih pokriva Gorenjsko LUO tudi del upravne enote Mozirje in del upravne enote Vrhnika. V preglednici je prikazano tudi, katera območna enota Zavoda za gozdove pokriva ozemlje lovišča.

Preglednica 2: Lovišča v upravni organiziranosti v lovsko upravljavskem območju

| ŠIFRA LOVIŠČA | NAZIV LOVIŠČA      | UPRAVNA ENOTA | OBČINA                           | GOZDNO GOSPODARSKO OBMOČJE |
|---------------|--------------------|---------------|----------------------------------|----------------------------|
| 201           | Kranjska gora      | Jesenice      | Kranjska gora                    | Bled                       |
| 202           | Dovje              | Jesenice      | Kranjska gora<br>Jesenice        | Bled                       |
| 203           | Jesenice           | Jesenice      | Jesenice,<br>Žirovnica           | Bled                       |
| 204           | Bled               | Radovljica    | Bled, Bohinj,<br>Jesenice, Gorje | Bled                       |
| 205           | Stol-Žirovnica     | Jesenice      | Žirovnica,<br>Radovljica         | Bled                       |
| 206           | Begunjska          | Radovljica    | Radovljica, Tržič                | Bled, Kranj                |
| 207           | Jelovica-Ribno     | Radovljica    | Bled, Radovljica,<br>Bohinj      | Bled                       |
| 208           | Kropa              | Radovljica    | Radovljica, Bohinj               | Bled                       |
| 209           | Stara Fužina       | Radovljica    | Bohinj                           | Bled                       |
| 210           | Bohinjska Bistrica | Radovljica    | Bohinj                           | Bled                       |

|     |                        |             |                                                                                                                                                           |                                    |
|-----|------------------------|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------|
| 211 | Nomenj-Gorjuše         | Radovljica  | Bohinj                                                                                                                                                    | Bled                               |
| 212 | Sorica                 | Škofja Loka | Železniki, Bohinj,<br>Gorenja vas-<br>Poljane                                                                                                             | Kranj, Bled                        |
| 213 | Železniki              | Škofja Loka | Železniki, Bohinj,<br>Gorenja vas-<br>Poljane                                                                                                             | Kranj, Bled                        |
| 214 | Selca                  | Škofja Loka | Železniki, Škofja<br>Loka, Bohinj,<br>Gorenja vas-<br>Poljane, Mestna<br>občina Kranj                                                                     | Kranj, Bled                        |
| 215 | Jošt-Kranj             | Kranj       | Mestna občina<br>Kranj, Železniki,<br>Bohinj, Radovljica                                                                                                  | Kranj, Bled                        |
| 216 | Dobrča                 | Tržič       | Tržič, Radovljica,<br>Naklo                                                                                                                               | Kranj, Bled                        |
| 217 | Udenboršt              | Kranj       | Mestna občina<br>Kranj, Naklo, Tržič                                                                                                                      | Kranj                              |
| 218 | Tržič                  | Tržič       | Tržič                                                                                                                                                     | Kranj                              |
| 219 | Storžič                | Kranj       | Mestna občina<br>Kranj, Preddivor,<br>Šenčur, Tržič                                                                                                       | Kranj                              |
| 220 | LPN Brdo pri<br>Kranju | Kranj       | Mestna občina<br>Kranj, Preddivor                                                                                                                         | Kranj                              |
| 221 | LPN Kozorog<br>Kamnik  | Kamnik      | Žirovnica, Luče<br>Radovljica, Tržič,<br>Jezersko, Šenčur,<br>Komenda, Kamnik<br>Preddivor, Cerklje<br>na Gorenjskem,<br>Mestna občina<br>Kranj, Solčava, | Kranj, Ljubljana,<br>Nazarje, Bled |
| 222 | Jezersko               | Kranj       | Jezersko                                                                                                                                                  | Kranj                              |
| 223 | Šenčur                 | Kranj       | Šenčur, Preddivor,<br>Mestna občina<br>Kranj                                                                                                              | Kranj                              |
| 224 | Krvavec                | Kranj       | Cerklje na<br>Gorenjskem,<br>Komenda                                                                                                                      | Kranj, Ljubljana                   |
| 225 | Komenda                | Kamnik      | Komenda,<br>Kamnik, Mengeš,<br>Cerklje na<br>Gorenjskem                                                                                                   | Ljubljana, Kranj                   |
| 226 | Vodice                 | Ljubljana   | Vodice, Medvode,<br>Mestna občina<br>Ljubljana,<br>Mengeš, Komenda                                                                                        | Ljubljana                          |
| 227 | Mengeš                 | Domžale     | Mengeš, Trzin,<br>Domžale, Kamnik                                                                                                                         | Ljubljana                          |
| 228 | Pšata                  | Domžale     | Domžale, Trzin,<br>Mestna občina<br>Ljubljana, Dol pri<br>Ljubljani                                                                                       | Ljubljana                          |
| 229 | Šmarna gora            | Ljubljana   | Mestna občina<br>Ljubljana,<br>Medvode, Trzin,<br>Vodice, Mengeš                                                                                          | Ljubljana                          |
| 230 | Toško Čelo             | Ljubljana   | Mestna občina<br>Ljubljana,<br>Medvode,<br>Dobrova-Polhov                                                                                                 | Ljubljana                          |

|     |               |             |                                                             |                          |
|-----|---------------|-------------|-------------------------------------------------------------|--------------------------|
|     |               |             | Gradec                                                      |                          |
| 231 | Medvode       | Ljubljana   | Medvode, Škofja Loka                                        | Ljubljana, Kranj         |
| 232 | Dobrova       | Ljubljana   | Dobrova-Polhov Gradec, Mestna občina Ljubljana, Medvode     | Ljubljana                |
| 233 | Polhov Gradec | Ljubljana   | Dobrova-Polhov Gradec                                       | Ljubljana                |
| 234 | Horjul        | Ljubljana   | Horjul, Dobrova-Polhov Gradec, Vrhnika                      | Ljubljana                |
| 235 | Šentjošt      | Ljubljana   | Dobrova-Polhov Gradec, Vrhnika, Horjul, Gorenja vas-Poljane | Ljubljana, Kranj         |
| 236 | Sorško polje  | Kranj       | Mestna občina Kranj, Škofja Loka                            | Kranj                    |
| 237 | Križna gora   | Škofja Loka | Škofja Loka, Mestna občina Kranj                            | Kranj                    |
| 238 | Škofja Loka   | Škofja Loka | Škofja Loka, Medvode                                        | Kranj, Ljubljana         |
| 239 | Poljane       | Škofja Loka | Gorenja vas-Poljane, Škofja Loka, Železniki                 | Kranj                    |
| 240 | Gorenja vas   | Škofja Loka | Gorenja vas-Poljane, Žiri, Dobrova-Polhov Gradec            | Kranj, Ljubljana         |
| 241 | Žiri          | Škofja Loka | Gorenja vas-Poljane, Žiri, Logatec                          | Kranj, Ljubljana, Tolmin |
| 242 | Sovodenj      | Škofja Loka | Gorenja vas-Poljane, Žiri                                   | Kranj, Ljubljana         |

### 3.5 Obore

V Gorenjskem LUO je 28 obor. Z redkimi izjemami so bile obore prvotno postavljene brez ustreznih dovoljenj oz. soglasij. V večini primerov so se le-ta pridobila naknadno. Prav zaradi neustreznega projektiranja kot tudi vzdrževanja je v preteklosti prihajalo do številnih pobegov živali. Ti pobegi so bili pogostejši iz obor, za katere niso bila izdana soglasja oz. dovoljenja, kar dokazuje, da mora biti projekt obore skrbno načrtovan in prav tako skrbno realiziran. Navkljub dobro postavljeni obori in skrbi za prisotno divjad je potrebno stalno izvajati nadzor oz. kontrolo in s tem doseči, da se odnos lastnika obore do rejene divjadi ne poslabšuje oz. da se živali ne prične zanemarjati. Nekatere nelegalno postavljene obore onemogočajo ustrezno kontrolo in učinkovito ukrepanje.

Izjema med oborami je ograjeno lovišče s posebnim namenom Brdo pri Kranju, ki je v sklopu Javnega gospodarskega zavoda Brdo. Obsega skupno 472 ha površine, od tega je 446 ha lovne površine, 26 ha pa nelovne. To lovišče se že vrsto let v vseh letnih lovsko upravljaljskih načrtih obravnava ločeno. V lovišču je poleg tujerodne (damjak), ki prevladuje, prisotna tudi večina vrst domorodne divjadi. V preglednico obor to ograjeno lovišče ni vključeno.

Zakon o ohranjanju narave v 21. in 22. členu določa pogoje za postavitve obore, namenjene gojitvi – reji divjih živali. Fizična ali pravna oseba, ki namerava gojiti živali v obori, mora za to pridobiti ustrezna dovoljenja s področja varstva okolja in urejanja prostora. Gojitev živali in označitev mora potekati na način, ki ga predpisuje predmetna zakonodaja s področja živinoreje in veterine. Lastnik gojenih živali mora skrbeti, da živali ne uidejo iz obor. V primeru pobega mora lastnik takoj obvestiti lovsko inšpekcijo, pristojnega upravljalca lovišča in Zavod za gozdove Slovenije. Tudi upravljavec lovišča v primeru, ko opazi pobeg živali iz obore, o tem obvesti lovsko inšpekcijo, ZGS in lastnika obore. Za škodo, ki jo povzročijo pobegle živali, odgovarja lastnik ne glede na krivdo. V primeru, da se gojene živali pojavijo v prosti naravi, ima lastnik osem

dni časa, da jih odlovi in jih vrne nazaj v ograjeno površino, sicer se pobegle živali štejejo za prosto živečo divjad. O nadaljnjem ravnanju s pobeglo divjadjo odloča ZGS v skladu s strokovnimi usmeritvami iz načrtov LUO ter v dogovoru z upravljavci lovišč/LPN in lovsko inšpekcijo. Avtohtone vrste, ki po navedenem roku ostanejo zunaj obore, upravljavec praviloma lovi skladno s potrjenim načrtom lovišča in predpisanimi lovniimi dobami, enako velja tudi za alohtone vrste, ki so v okolici obore predmet upravljanja. medtem ko je alohtone vrste v območju upravljavca(ev), kjer se z njimi ne upravlja, potrebno čimprej izločiti iz naravnega okolja ne glede na lovno dobo, o čemer odloča na predlog ZGS lovška inšpekcija z izdajo potrebnih dovoljenj. Enako velja tudi za vse osebe vrst gojene divjadi, ki so pobegnile iz obore in kažejo atipično obnašanje, ki ni prilagojeno na naravno okolje (približevanje naseljem, ljudem...). Po prenehanju gojenja divjadi v obori, je investitor dolžan v roku 6 mesecev odstraniti ograjo, sanirati morebitne poškodbe na površini, ki je bila ograjena in obvestiti krajevno pristojnega delavca ZGS.

V skladu z obstoječo zakonodajo, postavitve obore ni mogoča brez pridobitve gradbenega dovoljenja. Upoštevati je potrebno Pravilnik o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja (U.L. RS št. 130/04 in 53/06). Po 50. členu zakona o graditvi objektov (Ur. l. RS št. 110/02) je potrebno v postopku pridobitve gradbenega dovoljenja pridobiti projektne pogoje, k projektnim rešitvam pa soglasja vseh pristojnih soglasjedajalcev. Investitor mora pred postavitvijo obor pridobiti tudi dovoljenje, v skladu s predpisi o varstvu okolja in urejanju prostora. Pristojna upravna enota šele na podlagi vseh zbranih soglasij in dovoljenj lahko izda ustrezno gradbeno dovoljenje.

Pri oborah je potrebno upoštevati naslednje:

1. Obora mora imeti vsa ustrezna dovoljenja. Imetniki obor, ki še nimajo urejene ustrezne dokumentacije (dovoljenj) naj le to uredijo.
2. Reja divjadi v oborah se izvaja v skladu s predpisi o živinoreji in veterini kot tudi predpisi na področju ohranjanja narave.
3. Vse živali v oborah morajo biti označene na predpisan način.
4. V oborah ni dovoljeno zadrževati tistih tujerodnih vrst, ki lahko v primeru pobega spremenijo genski sklad domorodnih vrst.
5. Lastnik oz. imetnik obore je dolžan nadzorovati in vzdrževati ograjo obore tako, da preprečuje prehod oz. pobeg divjadi iz obore v naravo.
6. Za morebitno škodo pobeglih živali odgovarja lastnik.
7. V primeru pobega divjadi iz obore mora lastnik oz. imetnik obore takoj obvestiti ZGS, lovsko inšpekcijo in upravljavce lovišč in lovišč s posebnim namenom.
8. Pobeglo divjad mora lastnik najkasneje v osmih dneh od dneva, ko je bil pobeg ugotovljen ujeti, sicer se pobegla divjad šteje za prosto živečo divjad. Po tem roku je dolžna lovška organizacija v območju katere je obora, takoj odstreliti neavtohtone vrste živali, ki jih ni na tem območju, v skladu z lovniimi dobami in sprejetimi načrti.

V gozdnem prostoru in na naravovarstveno pomembnih območjih se ne postavlja novih obor. Za nove obore na kmetijskih zemljiščih, kmetijskih zemljiščih v zaraščanju ali na površinah, ki jih je človek že precej spremenil, je treba predhodno proučiti vpliv na živali prostoživečih vrst, predvsem na (mikro)migracijske poti. Obore za rejo divjadi in obore s posebnim namenom se izločijo iz lovne površine ter zanje ne veljajo določbe Zakona o divjadi in lovstvu glede načrtovanja in upravljanja z divjadjo.

### Preglednica 3: Seznam obor v lovsko upravljavskem območju

| Zap. št. | KRAJEVNO IME     | LOVIŠČE       | POVRŠINA (ha) | VRSTA DIVJADI    | OPOMBE                                  |
|----------|------------------|---------------|---------------|------------------|-----------------------------------------|
| 1        | Breznik          | Boh. Bistrica | 6,0           | Damjak           | Cca 40 živali                           |
| 2        | Vazarjev vrt     | Stara Fužina  | 1,0           | Damjak           | 6 živali                                |
| 3        | Žerjavc          | Jesenice      | 0,5           | Damjak           | 5 živali                                |
| 4        | Sušje            | Jesenice      | 3,5           | Damjak           | 10-15 živali                            |
| 5        | Stan             | Kranjska gora | 1,6           | Lama, sev. jelen | 4 lame, 4 sev. Jeleni                   |
| 6        | Peračica         | Begunjščica   | 4,0           | Damjak           | Soglasje                                |
| 7        | Ledinica-Mrovlje | Žiri          | 3,0           | Damjak           | Soglasje                                |
| 8        | Ledinica-Demšar  | Žiri          | 4,0           | Damjak           | Soglasje                                |
| 9        | Nova vas         | Žiri          | 5,0           | Damjak           | Soglasje                                |
| 10       | Dobračeva        | Žiri          | 2,0           | Damjak           | 11 živali                               |
| 11       | Butajnova        | Šentjošt      | 8,0           | Damjak           | Ni soglasja                             |
| 12       | Povodje          | Šmarna gora   | 5,0           | Damjak, muflon   | Soglasje                                |
| 13       | Tacen            | Šmarna gora   |               | Damjak           | Izven gozda, trenutno v obori ni živali |
| 14       | Črni vrh         | Polhov Gradec |               | Damjak           | Izven gozda                             |

|    |                   |                |      |                       |                              |
|----|-------------------|----------------|------|-----------------------|------------------------------|
| 15 | Koreno            | Horjul         | 2,0  | Damjak                | Soglasje                     |
| 16 | Na Rojah          | Polhov Gradec  | 1,0  | Damjak                | Izven gozda                  |
| 17 | Lom pod Storžičem | LPN Kozorog    | 2,0  | Damjak, navadni jelen | 25 živali                    |
| 18 | Podljubelj        | LPN Kozorog    | 2,0  | Navadni jelen         | Ni podatkov o soglasju       |
| 19 | Juvanova pustota  | LPN Kozorog    | 3,0  | Damjak                | Cca 20 živali                |
| 20 | Pri Matičet       | LPN Kozorog    | 0,50 | Damjak                | Cca 10 živali, izdano mnenje |
| 21 | Celarjevo         | LPN Kozorog    | 2,8  | Damjak                | 11 živali, dano soglasje     |
| 22 | Platiša           | Poljane        | 3,0  | Damjak, muflon        | Ni soglasja                  |
| 23 | Prec              | Sovodenj       | 1,0  | Damjak                | Dano soglasje                |
| 24 | Lipnica           | Jelovica-Ribno | 6,7  | Damjak, muflon        | Legalizirano                 |
| 25 | Krbuskar          | Železniki      | 2,0  | Damjak                | Soglasje, cca 17 živali      |
| 26 | Rakovica          | Jošt-Kranj     | 0,15 | Damjak                | Ni podatkov o soglasju       |
| 27 | Kveder            | Selca          | 1,0  | Damjak, navadni jelen | Izven gozda                  |
| 28 | Sv. Andrej        | Škofja Loka    | 1,5  | Damjak                | Soglasje                     |

## 4 ZAVAROVANA OBMOČJA, NARAVNE VREDNOTE, EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA IN POSEBNA VARSTVENA OBMOČJA (NATURA 2000) V LOVSKO UPRAVLJAVSKEM OBMOČJU

### 4.1 Zavarovana območja

Pregled pokrivanja lovsko upravljavskih območij z območnimi enotami ZRSVN in z gozdnogospodarskimi območji

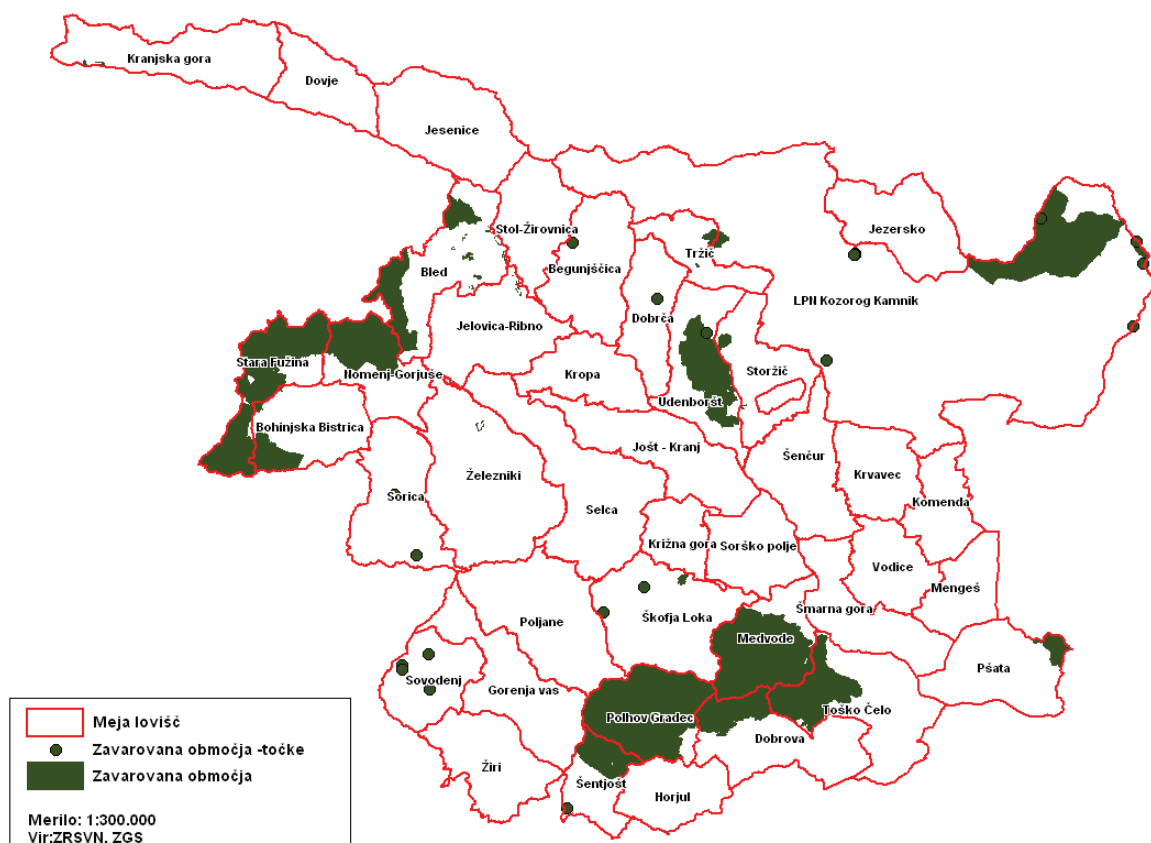
| LUO           | OE ZRSVN    | POVRŠINA (ha) |
|---------------|-------------|---------------|
| Gorenjsko LUO | Celje       | 8963,3        |
|               | Kranj       | 134226,3      |
|               | Ljubljana   | 88018,3       |
|               | Nova Gorica | 0,0           |
| SKUPAJ        |             | 231207,9      |

| LUO           | GGO           | POVRŠINA (ha) |
|---------------|---------------|---------------|
| Gorenjsko LUO | GGO Bled      | 56685,7       |
|               | GGO Kranj     | 106947,5      |
|               | GGO Ljubljana | 58541,1       |
|               | GGO Nazarje   | 8967,5        |
|               | GGO Tolmin    | 66,1          |
| SKUPAJ        |               | 231207,9      |

Zavarovana območja so ožja ali širša območja narave, za katere je vlada ali pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti ali skupaj vlada in pristojni organ ene ali več lokalnih skupnosti sprejel akt o zavarovanju (55. člen ZON). Ožja zavarovana območja so naravni spomenik, naravni rezervat in strogi naravni rezervat. Širša zavarovana območja so narodni, regijski in krajinski park.

Na zavarovanih območjih je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.

Seznam vseh zavarovanih območij v LUO in njihovi varstveni režimi, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, je v Prilogi 9.1 Zavarovana območja z varstvenimi režimi. Vsa zavarovana območja so prikazana tudi v naravovarstvenem atlasu (ZO – Zavarovana območja) na internetni povezavi <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=ZO@ZRSVN>.



**Slika 4: Zavarovana območja v lovsko upravljavskem območju**

#### 4.2 Naravne vrednote

Naravna vrednota je poleg redkega, dragocenega ali znamenitega naravnega pojava tudi drug vredni pojav, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava. Zlasti so to geološki pojavi, minerali, fosili ter njihova nahajališča, površinski in podzemni kraški pojavi, podzemne jame, soteske in tesni ter drugi geomorfološki pojavi, ledeniki in oblike ledeniškega delovanja, izviri, slapovi, brzice, jezera, barja, potoki in reke z obrežji, morska obala, rastlinske in živalske vrste, njihovi izjemni osebki ter njihovi življenjski prostori, ekosistemi, krajina in oblikovana narava. Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije (4. člen ZON). Z oznako V so označene tiste naravne vrednote, katerih površina je večja od 1 km<sup>2</sup> ali so linijsko daljše od 1 km.

#### Splošne varstvene usmeritve

Posegi in dejavnosti zunaj naravnih vrednot na območju vpliva na naravno vrednoto se izvajajo tako, da vpliv posega ali dejavnosti ne povzroči uničenja ali bistvene spremembe lastnosti, zaradi katerih je bil del narave opredeljen za naravno vrednoto, ali uničenja naravne vrednote (6. člen Uredbe o zvrsteh naravnih vrednot).

Za potrebe priprave načrtov rabe naravnih vrednot se območje vpliva na naravno vrednoto opredeli glede na nameravani poseg ali dejavnost na podlagi naslednjih izhodišč:

- za hidrološko naravno vrednoto je območje vpliva na naravno vrednoto območje porečja ali dela porečja, v katerem se naravna vrednota nahaja,
- za podzemno geomorfološko naravno vrednoto je območje vpliva na naravno vrednoto površje nad podzemno jamo ter, če je naravna vrednota vodna podzemna jama, porečje voda, ki tečejo v podzemno jamo,
- za naravne vrednote drugih zvrsti je območje vpliva na naravno vrednoto območje, v katerem vplivi posegov in dejavnosti človeka lahko ogrozijo tiste lastnosti, zaradi katerih je bil del narave opredeljen za naravno vrednoto: za geomorfološke in geološke naravne vrednote je to zlasti njihova stabilnost, za botanične, zoološke, ekosistemske in drevesne naravne vrednote je to zlasti kakovost habitatov rastlin in živali,

- naravno vrednoto se lahko uredi za obisk javnosti z nadelavo poti, razgledišč, počivališč, postavitvijo ograj, tabel z informacijami, opozorili in podobno, vendar tako, da se bistveno ne spremenijo lastnosti naravne vrednote. Naravno vrednoto ali njen del, ki je posebej občutljiv na fizične učinke hoje, ki jih povzročijo obiskovalci, se uredi tako, da se onemogoči ogrožanje naravne vrednote.

### **Podrobnejše varstvene usmeritve**

#### Površinske geomorfološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena<sup>1</sup>. Na naravnih vrednotah (katerih površina je večja od 1 km<sup>2</sup> ali so linijsko daljše od 1 km) označenih z »V«, naj se z gradnjo lovskih objektov ne spreminja.
- Zemeljskih del (izravnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) **naj se na naravni vrednoti ne izvaja**. Izjema so naravne vrednote (katerih površina je večja od 1 km<sup>2</sup> ali so linijsko daljše od 1 km) označene z »V«, kjer naj se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti, dela izvajajo na tak način, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Odpadkov in drugega materiala naj se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
- Na naravni vrednoti se lahko izvaja takšne športne in rekreacijske aktivnosti, zaradi katerih se bistveno ne spreminjajo fizične lastnosti naravne vrednote (npr. z obsežnim odstranjevanjem skal, pritrjevanjem klinov, jeklenih vrvi in podobnim).
- **Vegetacijo na naravni vrednoti se lahko odstrani le v primeru**, da se s tem omogoči dostop, izboljša vidnost ali prepreči vpliv rastlinstva na vrednoto.

#### Podzemeljske geomorfološke naravne vrednote

- Sigastih tvorb in drugega jamskega inventarja se ne poškoduje, uničuje, odstranjuje, odnaša.
- Tekočih odpadkov se ne odvaja v jamo in se jih ne izliva v jami.
- V jamo se ne vnaša organskih snovi.

*Na površju nad znanimi rovi jame, v vplivnem območju ponornic:*

- Gradnja objektov (tudi lovskih objektov) se ne izvaja, zemeljsko površje se ne spreminja.
- Vibracij zaradi eksplozij ali iz drugih virov se ne povzroča.
- Vegetacijsko odejo, vključno z njenim odstranjevanjem, se spreminja le v takšnem obsegu, da se ne ali bistveno ne spremenijo kakovostne (kemične) in količinske lastnosti pronicajoče vode.
- Ne slabša se kakovosti vod, ki tečejo v jamo. Uporablja naj se biološko razgradljiva olja. Onemogoči naj se vnos soli v vodne biotope.

*V jamskem vhodu in njegovi neposredni okolici:*

- Enostavne objekte (tudi lovske objekte), ki nimajo vsebinske povezave z naravno vrednoto, se namešča v takšni oddaljenosti, da se vidna podoba jamskega vhoda ohranja nespremenjena.
- V vegetacijsko združbo v jamskem vhodu se ne posega s fizičnim uničevanjem, spreminjanjem vrstne sestave ipd. Obseg odstranitve vegetacije sme biti tolikšen, da se ohranijo obstoječe lastnosti mikroklima v jamskem vhodu in jami.
- Umeščanje krmišč in solnic naj bo na takšni oddaljenosti od jamskih vhodov, da ne prihaja do neposrednega vnosa soli in organskih snovi v jame.

Za vse jame s statusom naravne vrednote veljajo omejitve, ki so podane z Zakonom o varstvu podzemnih jam (Uradni list RS, št. 2/04). Varstveni režim je določen v 18. in 19. členu, obisk je določen v 14., 15., 16. in 17. členu, gradnja objektov je določena v 21. in 22. členu Zakona o varstvu podzemnih jam.

V letu 2006 je bil sprejet Pravilnik o sporočanju podatkov o podzemnih jamah (Uradni list RS, št. 120/06), katerega namen je zbiranje in izpopolnjevanje podatkov o jamah. V 8. členu omenjenega Pravilnika je opredeljen obseg sporočanja popolnejšega podatka za že znano jamo, vključno z natančnejšo določitvijo lege vhoda v že znano jamo. V kolikor razpolagate s takšnimi podatki, jih sporočite Inštitutu za raziskovanje krasi Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU.

#### Geološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti, (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena<sup>1</sup>.

- Zemeljska dela (izravnnavanje, poglobljanje terena, nasipavanje, zasipavanje) naj se na naravni vrednoti ne izvaja. Izjema so naravne vrednote (katerih površina je večja od 1 km<sup>2</sup> ali so linijsko daljše od 1 km) označene z »V«, kjer naj se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti dela izvajajo na tak način, da se ohranjajo lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena.
- Delov naravne vrednote se ne lomi, razbija, odkopava ali odnaša v takem obsegu, da se uniči nahajališče oziroma okrni lastnosti, zaradi katerih je del narave opredeljen za naravno vrednoto.
- Z namenom preprečitve erozije, neugodnega delovanja atmosferilij in vegetacije se naravno vrednoto lahko fizično zaščiti (prekrije), odstrani vegetacijo in podobno.

#### Hidrološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena<sup>1</sup>.
- Ne slabša se kakovosti vode. Uporablja naj se biološko razgradljiva olja.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Odpadkov in drugega materiala, vključno z odpadnim izkopnim ali gradbenim materialom, se ne odlaga ali skladišči na naravni vrednoti.
- V obrežno vegetacijo se posega s sekanjem, obsekavanjem, redčenjem, zasajanjem tako, da se bistveno ne spremenijo fizikalne lastnosti obrežja.

#### Botanične naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena<sup>1</sup>.
- Na **naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad**, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Združbo rastišča se spreminja z izkrčenjem gozda oziroma posameznih dreves, s pogozditvijo, oranjem in podobno le toliko, da se bistveno ne spremenijo življenjske razmere na rastišču.
- Rastlin se ne požiga, nabira, izkoreninja, lomi ali drugače poškoduje ali uničuje.
- Sestave biocenoze se ne spreminja z vnašanjem rastlin tujerodnih in rastišču neustreznih vrst.
- Na naravni vrednoti se ne uporablja kemičnih sredstev za uničevanje živali in rastlin.
- Na naravni vrednoti, kjer se rastišče vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na rastišča se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin, po možnosti se kosi po semenitvi.

#### Zoološke naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena<sup>1</sup>.
- Posege, dejavnosti in aktivnosti na naravni vrednoti se izvaja tako, da se način in čas opravljanja posegov, dejavnosti in aktivnosti kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom živalim; posege, dejavnosti in aktivnosti se izvaja v času, ki ne sovпада z obdobji, ko živali potrebujejo mir, npr. sekanje grmišč se opravlja izven obdobja gnezdenja ptic, gozdarska in druga opravila, ki lahko uničijo gnezda ali mladiče, se opravljajo po gnezdenju ali poleganju mladičev in na način, da se živali lahko umaknejo.
- Živali se ne vznemirja, preganja, nabira, zastruplja ali drugače uničuje.
- Sestave zoocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali tujerodnih vrst.
- Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje naj se izvaja le v takem obsegu, da ne bo negativnega vpliva na naravno vrednoto.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote odstrani.
- Eksplozij ali drugih dejanj, ki povzročajo močan hrup ali vibracije, se ne izvaja.
- Rekreatijske in športne aktivnosti se preusmerja na spoznavanje in doživljanje narave.

### Ekosistemske naravne vrednote

- Gradnja objektov, vključno z enostavnimi objekti (tudi lovski objekti), **se v primeru, da ni drugih prostorskih možnosti zunaj naravne vrednote**, izvaja tako, da se izkoristijo vse možne tehnične ali druge rešitve, da se naravna vrednota ne poškoduje ter da je njena vidna podoba čim manj spremenjena<sup>1</sup>.
- Odstranjevanje ali spreminjanje vegetacije, spreminjanje vodnih razmer (npr. osuševanje, poplavitve), spreminjanje temperature vode, spreminjanje kislosti oziroma alkalnosti tal, odstranjevanje zemlje, ruše ali kamninske podlage, zasipavanje, nasipavanje, vključno z odlaganjem odpadnih materialov naj se izvaja le v takem obsegu, da ne bo negativnega vpliva na naravno vrednoto.
- Na naravni vrednoti se ne postavlja solnic in krmišč za divjad, morebitne obstoječe solnice in krmišča pa naj se z naravne vrednote postopoma odstrani oziroma premesti na primernejše lokacije izven območja naravne vrednote.
- Sestave biocenoze se ne spreminja z naseljevanjem živali in rastlin tujerodnih in rastišču neustreznih vrst.
- Na naravno vrednoto se ne vnaša gensko spremenjenih organizmov.
- Na naravni vrednoti, kjer se habitat vzdržuje s tradicionalno kmetijsko rabo, se upošteva zlasti naslednje usmeritve: način in količina gnojenja se ne spreminjata glede na tradicionalen način gnojenja, na naravno vrednoto se ne vnaša mineralnih gnojil, pri času košnje se upošteva življenjski cikel rastlin in živali, po možnosti se kosi po semenitvi.
- Številčnost rastlinojede divjadi in divjega prašiča se ohranja na ravni, ki še omogoča naravno pomlajevanje gozdnega ekosistema in trajnost predvsem biotske funkcije in funkcije varstva naravnih vrednot in biotske pestrosti.
- Za vsa mokrišča velja usmeritev, da se po mokriščih ne hodi izven urejenih poti, na območjih naj se ne umešča lovskih stez ter druge lovske infrastrukture.

#### *Za kale in druge vodne površine veljajo naslednje usmeritve:*

- Kali se vzdržujejo na način, ki ohranja biotsko pestrost. Kali se obnavljajo le v obdobjih izven razmnoževalnih ciklov dvoživk in drugih živali, to je predvsem pozno jeseni ali pozimi. Če je kal suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti.
- Pri obnovi se ohranijo položne brežine kala, da se bodo vanj lahko naselile rastline in živali.
- Pri obnovi kalov naj se v čim večji uporablja naravne materiale.
- V kale se ne vnaša tujerodnih rastlin in živali.
- Na območju vpliva na kale se ohranja vegetacija in druge naravne lastnosti, ki omogočajo povezavo sistema kalov v mrežo.

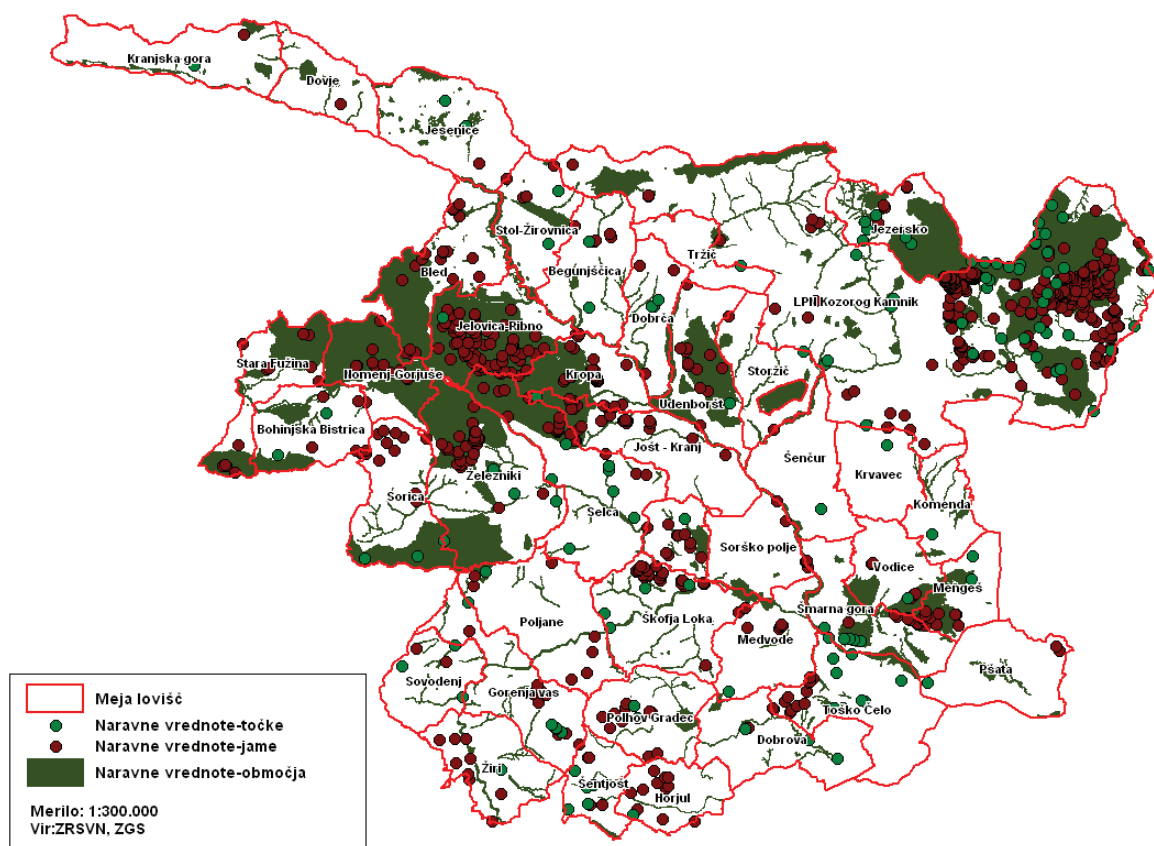
### Drevesne naravne vrednote

- Vej, debel, drevesne skorje in korenin se ne lomi, seka, obsekava ali drugače poškoduje, razen če gre za sanacijske ukrepe na drevesu.
- Življenjske razmere na rastišču se ohranja nespremenjene, zato se ne odstranjuje zemlje, razkriva korenin, zasipava debela ali rastišča oz površine nad koreninami, s hojo, vožnjo ali kako drugače ne tepta tal, ne poplavlja rastišča, spreminja višine podtalnice, kislosti oziroma alkalnosti tal, spušča škodljivih tekočin ali plinastih snovi na rastišče ter ne odlaga odpadkov.
- Podlago na rastišču naj se ne utrjuje, če ni druge možnosti je potrebno omogočiti zadostno zračnost in vodoprepustnost tal nad koreninskim sistemom.
- Na rastišče naj se ne postavlja objektov ali naprav.
- Na deblo, korenine in veje dreves se ne obeša, pritruje ali postavlja tujih teles, kot so plakati, obvestila, svetilke, nosilci žičnih vodov, table, omarice, antene in podobno. Na drevesne naravne vrednote naj se ne pritruje lovskih prež.
- Na območju habitusa drevesa (dve dolžini krošnje) naj se ne postavlja krmišč in solnic. Morebitne solnice in krmišča v neposredni bližini drevesne naravne vrednote naj se premesti na primernejše lokacije izven območja vpliva na naravno vrednoto.

Seznam vseh naravnih vrednot v LUO in morebitne konkretne usmeritve, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi 9.2 Naravne vrednote z varstvenimi režimi. Vse naravne vrednote, za katere je potrebno upoštevati splošne in podrobnejše varstvene usmeritve, so prikazane v

<sup>1</sup> Lovski objekti naj se ne gradijo na točkovnih naravnih vrednotah, na območjih naravnih vrednot, ki niso označene z »V«, pa naj bodo umeščene le izjemoma (tam, kjer res ni druge možnosti). Pri tem naj se ne spreminja in uničuje lastnosti zaradi katerih so bili naravni pojavi razglašeni za naravne vrednote.

naravovarstvenem atlasu (NV – Naravne vrednote) na internetni povezavi: <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=NV@ZRSVN>.



Slika 5: Naravne vrednote v lovsko upravljavskem območju

#### 4.3 Ekološko pomembna območja

Ekološko pomembno območje (v nadaljevanju: EPO) je območje habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti (32. člen ZON). So prepoznana kot biotsko najpomembnejša območja. Na teh območjih se z blagim varstvenim režimom, zlasti z usmeritvami za načrtovanje rabe prostora in naravnih dobrin ter izvajanja spodbujevalnih ukrepov, zagotavlja ugodno stanje habitatov in vrst. Ekološko pomembna območja zagotavljajo širše ohranjanje biotske raznovrstnosti na obsežnih površinah, povezanost območij Natura 2000 in zagotavljanje tamponskih con okoli njih.

##### Splošne varstvene usmeritve

Na ekološko pomembnih območjih, ki niso tudi posebna varstvena območja, so vsi posegi in dejavnosti možne, načrtuje pa se jih tako, da se v čim večji možni meri ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst, njihova kakovost ter povezanost habitatov populacij in omogoča ponovno povezanost, če bi bila le-ta z načrtovanim posegom ali dejavnostjo prekinjena.

- Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, tako da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.
- **Solnice za divjad** se ne smejo nameščati na način, ki omogoča vnos soli v mokrišča in druge vodne površine. **Solnica je lahko nameščena v razdalji 50 metrov in več od roba mokrišča in drugih vodni površin.** Obstoječe solnice, ki ne ustrezajo temu predpisu, naj se odstranijo.

##### Podrobne varstvene usmeritve

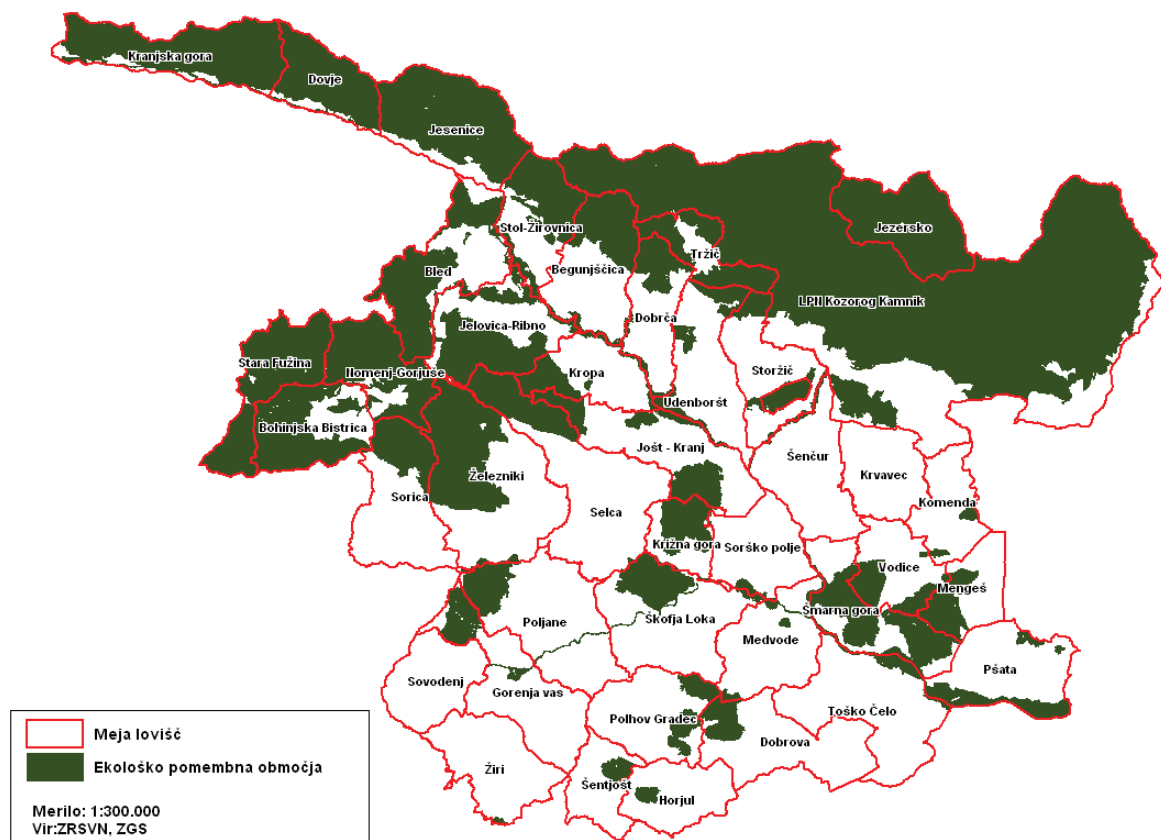
Na EPO območjih, ki se prekrivajo z območji Natura 2000, je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.4 Posebna varstvena območja oziroma Konkretna varstvene usmeritve.

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z zavarovanimi območji, je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.1 Zavarovana območja.

Na EPO območjih, ki se prekrivajo z naravnimi vrednotami, je potrebno upoštevati varstvene usmeritve, ki so podane v poglavju 3.2 Naravne vrednote.

Seznam vseh ekološko pomembnih območij v LUO in morebitne konkretne usmeritve, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi 7.3 Ekološko pomembna območja z varstvenimi režimi. Vsa ekološko pomembna območja so prikazana v naravovarstvenem atlasu (EPO – Ekološko pomembna območja) na povezavi:

<http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=Epo@ZRSVN>



**Slika 6: Ekološko pomembna območja v lovsko upravljavskem območju**

#### 4.4 Posebno varstveno območje (območje Natura 2000)

Posebno varstveno območje (območje Natura 2000) je ekološko pomembno območje, ki je na ozemlju Evropske unije pomembno za ohranitev ali doseganje ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitatnih tipov (33. člen ZON). Na njihovem območju se izvajajo najpomembnejše aktivnosti za ohranjanje biotske raznovrstnosti na ravni Evropske unije.

**Na posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) je potrebno, v skladu s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov na varovana območja, za posege izvesti presojo sprejemljivosti posegov v naravo.**

##### Splošne varstvene usmeritve

Na vseh Natura območjih se posege in dejavnosti načrtuje tako, da se v čim večji možni meri:

- ohranja naravna razširjenost habitatnih tipov ter habitatov rastlinskih ali živalskih vrst,
- ohranja ustrezne lastnosti abiotskih in biotskih sestavin habitatnih tipov, njihove specifične strukture ter naravne procese ali ustrezno rabo,

- ohranja ali izboljšuje kakovost habitata rastlinskih in živalskih vrst, zlasti tistih delov habitata, ki so bistveni za najpomembnejše življenjske faze kot so zlasti mesta za razmnoževanje, skupinsko prenočevanje, prezimovanje, selitev in prehranjevanje živali,
- ohranja povezanost habitatov populacij rastlinskih in živalskih vrst in omogoča ponovno povezanost, če je le-ta prekinjena.

Pri izvajanju posegov in dejavnosti, ki so načrtovani v skladu s prejšnjim odstavkom, se izvedejo vsi možni tehnični in drugi ukrepi, da je neugoden vpliv na habitatne tipe, rastline in živali ter njihove habitate čim manjši.

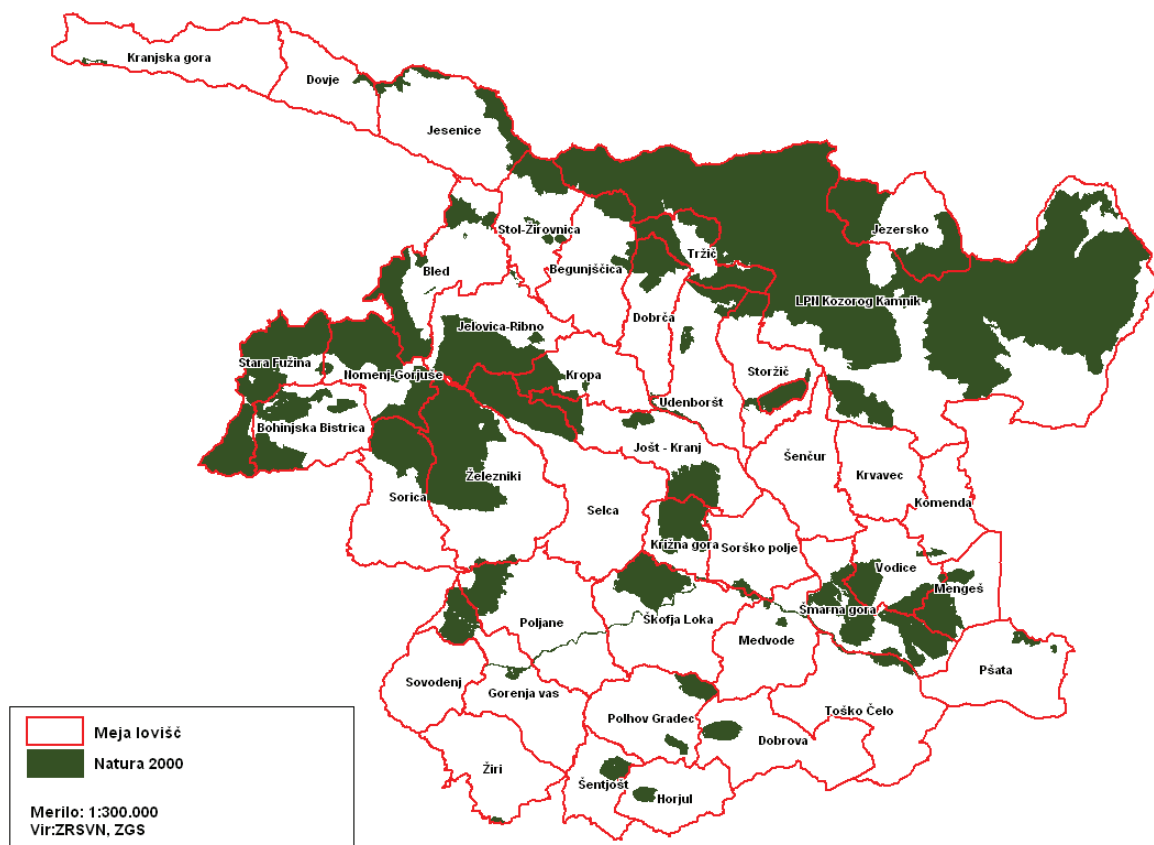
**Čas izvajanja posegov**, opravljanja dejavnosti ter drugih ravnanj se kar najbolj prilagodi življenjskim ciklom živali in rastlin tako, da se:

- živalim prilagodi tako, da poseganje oziroma opravljanje dejavnosti ne, ali v čim manjši možni meri, sovpada z obdobji, ko potrebujejo mir oziroma se ne morejo umakniti, zlasti v času razmnoževalnih aktivnosti, vzrejanja mladičev, razvoja negibljivih ali slabo gibljivih razvojnih oblik ter prezimovanja,
- rastlinam prilagodi tako, da se omogoči semenenje, naravno zasajevanje ali druge oblike razmnoževanja.

Na Natura območja se ne vnaša živali in rastlin tujerodnih vrst ter gensko spremenjenih organizmov:

- na krmnih njivah naj se ne **zasaja tujerodnih invazivnih vrst** (kot je topinambur) oziroma sadi vrst (primer sončnica), s katerimi se lahko prenašajo invazivne vrste (topinambur),
- velikost obstoječe **populacije alohtonih vrst divjadi** (muflon, damjak, pižmovka, nutrija) naj se na območjih Nature 2000 **zmanjšuje oziroma vzdržuje** na taki ravni, da le-te ne vplivajo na **ugodno stanje kvalifikacijskih habitatnih tipov in vrst**. Za nekatera območja je bilo ocenjeno, da tujerodne vrste ogrožajo kvalifikacijske habitatne vrste, zato je bila podana usmeritev za postopno izločanje alohtonih vrst divjadi,
- **solnice za divjad** se ne smejo nameščati na način, **ki omogoča vnos soli v mokrišča** in druge vodne površine. **Solnica je lahko nameščena v razdalji 50 metrov in več od roba mokrišča in drugih vodnih površin**. Obstoječe solnice, ki ne ustrezajo temu predpisu, naj se odstranijo.

Seznam vseh posebnih varstvenih območij v LUO ter območja s splošnimi ali konkretnimi usmeritvami, ki vplivajo ali omejujejo upravljanje z divjadjo in njenim življenjskim okoljem, so v Prilogi 9.4 Posebna varstvena območja z varstvenimi režimi. Vsa posebna varstvena območja, za katere veljajo splošne varstvene usmeritve, so prikazana v Naravovarstvenem atlasu (Natura 2000 – Območja Nature 2000) na internetni povezavi: <http://www.naravovarstveni-atlas.si/ISN2KJ/profile.aspx?id=N2K@ZRSVN>.



**Slika 7: Območja Natura 2000 v lovsko upravljavskem območju**

#### 4.5 Habitatni tipi

Habitatni tip je biotopsko ali biotsko značilna in prostorsko zaključena enota ekosistema, katerega ohranjanje v ugodnem stanju prispeva k ohranjanju ekosistemov (31. člen ZON). Za ohranjanje habitatnega tipa v ugodnem stanju se uporabljajo določila 3. člena Uredbe o habitatnih tipih ter varstveni cilji za doseganje ustreznih ekoloških razmer za posamezne skupine habitatnih tipov, ki so navedeni v Prilogi 2 iste uredbe.

##### **Splošne varstvene usmeritve**

Habitatni tipi se ohranjajo v ugodnem stanju tako, da se posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov načrtujejo in izvajajo na takšen način, da je njihov neugoden vpliv čim manjši.

Posegi in dejavnosti na območjih habitatnih tipov se načrtujejo na način in v obsegu:

- da se v kar največji možni meri ohranja ali veča naravna razširjenost habitatnih tipov in območij, ki jih posamezni habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva,
- da se v kar največji možni meri ohranjajo specifična struktura habitatnega tipa in naravni procesi ali ustrezna raba v skladu z varstvenimi cilji iz priloge 2 Uredbe o habitatnih tipih,
- da se ohranja ugodno stanje za te habitatne tipe značilnih rastlinskih in živalskih vrst v skladu z varstvenimi cilji iz predpisov, ki urejajo varstvo zavarovanih rastlinskih in živalskih vrst.

Habitatni tipi, ki so tudi kvalifikacijski tipi za Naturo 2000, so natančneje obravnavani v poglavju 5 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000).

Habitatni tipi, ki so tudi kvalifikacijski tipi za Naturo 2000, so natančneje obravnavani v poglavju 2.3.4 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000).

##### **Splošne usmeritve za zavarovane vrste**

Osnovo varstva zavarovanih vrst predstavljata Uredba o zavarovanih prosto živečih rastlinskih in živalskih vrstah ter Uredba o habitatnih tipih. Glede na to, da je upravljanje z divjadjo delno povezano tudi z varstvom

vrst, smo podali nekatere usmeritve za ohranjanje habitatnih tipov ter usmeritve, ki so podane za območja s statusom. Pri upravljanju z divjadjo pa je potrebno upoštevati še:

- Strategijo upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji,
- Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja z volkom (*Canis lupus*) v Sloveniji.

## **5 OPREDELITEV GLAVNIH PROBLEMOV UPRAVLJANJA S POPULACIJAMI DIVJADI**

### **5.1 Glavni problemi v povezavi s stanjem v populacijah divjadi oziroma njihovih medsebojnih odnosih**

- Visok delež izgub pri srnjadi, predvsem izgub zaradi prometa.
- Visoka gostota jelenjadi v osrednjih območjih razširjenosti, kar se odraža v visokih stopnjah poškodovanosti mlajših razvojnih faz gozda (gošče, letvenjaki, drogovnjaki) ter naraščajočem obsegu škod na kmetijskih pridelkih (bale, silosi) v zimskem času.
- Upadajoče gostote srnjadi in gamsa v osrednjih delih areala jelenjadi.
- Prisotnost bolezni pri gamsu v Zahodnih Karavankah in Vzhodnih Karavankah ter Kamniško Savinjskih Alpah.
- Zmanjševanje populacijske gostote pri muflonu kot posledica prisotnosti velikih zveri, garij ter domnevno siromaščenja genske pestrosti.
- Velika variabilnost številčnosti populacije divjega prašiča med posameznimi leti, kar predstavlja težavo pri načrtovanju in realizaciji načrtovanih ukrepov.
- Velik obseg škod na kmetijskih kulturah (travinje, koruza), ki je v nekaterih delih območja povezan tudi s pojavljanjem manjšega števila divjih prašičev (npr. planine).
- Lokalno naraščajoči trend številčnosti sive vrane in posledično povečan obseg škod na kmetijskih kulturah.
- Občasno (periodično) pojavljanje kužnih bolezni pri malih zvereh v povezavi s cikličnim nihanjem številčnosti (gostote) populacij.
- Upadanje številčnosti male divjadi predvsem v nižinskem delu območja.

### **5.2 Glavni problemi v povezavi z življenjskim okoljem divjadi**

- Naraščajoč trend motenj v življenjskem okolju, ki so povzročene z najrazličnejšimi oblikami rekreacije (nabiralništvo, pohodništvo, vožnja v naravnem okolju, izpuščanje psov brez nadzora...).
- Naraščajoči trendi urbanizacije s spremljajočo infrastrukturo, še posebno v nižinskem delu območja.
- Prenizka intenziteta sečenj ter s tem prenizki deleži mlajših razvojnih faz gozda v večjem delu območja.
- Intenzivna kmetijska obdelava, še posebno v nižinskem delu območja, z intenzivno uporabo fitofarmaceutskih sredstev za zaščito rastlin.
- Majhna pestrost kulturnih rastlin tako v vrstnem kot tudi prostorskem pomenu. Spremembe v kmetijski pridelavi se odražajo predvsem v gojenju le nekaj vrst kulturnih rastlin (npr. koruza).
- Zmanjšanje vrstne pestrosti na travnikih v povezavi z intenzivnostjo gnojenja in številom košenj.
- Zmanjšanje ostankov naravne vegetacije še posebno v agrarni krajini nižinskega dela območja (manjši gozdiči, posamezno drevje in grmovje ter njihove skupine, omejki...), kar zmanjšuje življenjske možnosti male poljske divjadi (zmanjšan obseg kritja – predvsem zimsko obdobje).
- Naraščajoči trendi ograjevanja travnikov in pašnikov s stalnimi ograjami.
- Prekinitev migracijskih poti med (sub)populacijami različnih vrst divjadi z izgradnjo gorenjske avtoceste.

### **5.3 Glavni problemi, ki izhajajo iz upravno administrativnih ovir oziroma določb**

- Prekratka lovna doba za nekatere vrste divjadi kot tudi nekatere spolne in starostne strukture pri veliki divjadi (npr. jelenjad, siva vrana, lisica, polh...).
- Nevzpostavitev ustreznega gozdnega in naravovarstvenega nadzora.
- Neustrezna politika subvencioniranja v kmetijstvu, ki ni naklonjena pospeševanju ostankov za malo poljsko divjad primerne naravne vegetacije.
- Neobvezujoča izvedba z gozdnogospodarskimi načrti načrtovanih ukrepov v gozdovih.

## 6 ŽIVLJENJSKO OKOLJE DIVJADI

### 6.1 Pretekla vlaganja v življenjsko okolje divjadi

V zadnjem desetletju smo z učinkovitim lovsko upravljavskim načrtovanjem poizkušali povečevati dejanski obseg opravljenih ukrepov v življenjskem okolju divjadi. Pri tem smo bili pri nekaterih ukrepih bolj, pri drugih ukrepih pa manj uspešni. Skupno je bilo načrtovanih 24 vrst različnih ukrepov. Praktično vsi ukrepi so bili po posameznih letih realizirani v okvirih načrtovanega, tako da ne beležimo bistvenih odstopanj. Navkljub prizadevanjem upravljavcev lovišč in LPN po čim večjem obsegu opravljenih del, pa le te v gozdnem prostoru in kmetijski krajini predstavljajo le majhen delček v mozaiku celotnega obsega del. Na ugodno stanje življenjskega okolja divjadi namreč najpomembneje vplivajo gozdovi in kmetijske površine ter upravljanje z njimi, večino del tu opravijo lastniki zemljišč sami, le ta pa so ključnega pomena za ohranjanje in pospeševanje prehranskih in bivalnih nosilnih zmogljivosti prostora. Ne glede na manjši obseg opravljenih del s strani upravljavcev lovišč in LPN, je njihov pomen po sami učinkovitosti in ustreznosti znaten, saj se večinoma izvajajo tisti ukrepi, ki so v določenem okolju za posamezne vrste divjadi nujno potrebni.

**Preglednica 4: Opravljeni ukrepi v življenjskem okolju divjadi v lovsko upravljavskem območju v obdobju 2001 - 2010**

| Vrsta ukrepa / leto                                   | Enota mere | 2001    | 2002    | 2003    | 2004    | 2005    | 2006    | 2007    | 2008    | 2009    | 2010    |
|-------------------------------------------------------|------------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|---------|
| <b>1. UKREPI ZA VARSTVO IN MONITORING DIVJADI</b>     |            |         |         |         |         |         |         |         |         |         |         |
| Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi               | ure        | 3.009   | 3.542   | 3.523   | 3.233   | 3.184   | 3.090   | 3.296   | 3.455   | 4.018   | 4.399   |
| <b>2. BIOMELIORATIVNI UKREPI</b>                      |            |         |         |         |         |         |         |         |         |         |         |
| Vzdrževanje pasišč s košnjo (ročna in strojna košnja) | ha         | 138,3   | 146,3   | 151,4   | 157,3   | 155,0   | 139,6   | 134,1   | 110,3   | 111,5   | 113,2   |
| Spravo sena z odvozom                                 | ha         | -       | -       | -       | -       | -       | 71,7    | 66,2    | 48,5    | 44,1    | 42,6    |
| Priprava pasišč za divjad                             | ha         | -       | -       | -       | -       | -       | 12,4    | 13,9    | 14,5    | 18,6    | 17      |
| Gnojenje travnikov                                    | ha         | -       | -       | -       | -       | -       | 13,2    | 12,3    | 2,8     | 2,5     | 4,1     |
| Vzdrževanje grmišč                                    | ha         | 49,1    | 41,7    | 40,6    | 43,1    | 46,7    | 40,0    | 34,9    | 31,8    | 31,9    | 31,0    |
| Vzdrževanje remiz za malo divjad                      | ha         | 14,0    | 15,7    | 11,2    | 11,4    | 11,8    | 12,8    | 12,5    | 10,6    | 11,0    | 7,7     |
| Vzdrževanje gozdnega roba                             | ha         | -       | -       | -       | -       | -       | 12,2    | 12,0    | 9,5     | 6,9     | 6,9     |
| Izdelava in vzdrževanje kaluž                         | št.        | 70      | 93      | 69      | 64      | 77      | 89      | 94      | 97      | 80      | 78      |
| Izdelava in vzdrževanje večjega vodnega vira          | št.        | -       | -       | -       | -       | -       | 0       | 3       | 3       | 3       | 4       |
| Sadnja in vzdrževanje plodonosnega drevja in grmovja  | št.        | 110     | 82      | 115     | 99      | 302     | 411     | 301     | 295     | 285     | 130     |
| Postavitve in vzdrževanje gnezdnic                    | št.        | -       | -       | -       | -       | -       | 107     | 60      | 50      | 22      | 71      |
| <b>3. BIOTEHNIČNI UKREPI</b>                          |            |         |         |         |         |         |         |         |         |         |         |
| Zimsko krmljenje                                      | kg         | 216.920 | 201.175 | 174.832 | 173.462 | 224.893 | 279.390 | 228.480 | 216.670 | 232.700 | 219.915 |
| Preprečevalno krmljenje                               | kg         | 32.820  | 31.820  | 32.720  | 32.010  | 30.360  | 27.300  | 27.230  | 32.630  | 26.200  | 20.750  |
| Privabjalno krmljenje                                 | kg         | -       | -       | -       | -       | -       | 23.070  | 25.680  | 30.080  | 28.800  | 32.040  |
| Krmne njive                                           | ha         | 18,1    | 14,2    | 15,9    | 15,6    | 14,5    | 16,2    | 8,9     | 8,9     | 8,2     | 6,8     |
| Pridelovalne njive                                    | ha         | 6,9     | 5,4     | 6,9     | 6,5     | 5,2     | 5,0     | 4,3     | 5,0     | 5,0     | 3,8     |
| Solnice                                               | kg         | 15.837  | 14.191  | 13.804  | 13.285  | 10.874  | 13.007  | 12.560  | 12.343  | 14.892  | 14.500  |
| <b>4. LOVSKI OBJEKTI</b>                              |            |         |         |         |         |         |         |         |         |         |         |
| Solnice (obnova in novogradnja)                       | št.        | 4.275   | 4.315   | 4.046   | 4.008   | 3.929   | 3.900   | 4.112   | 3.969   | 3.880   | 3.474   |
| Lovske preže (obnova in novogradnja)                  | št.        | 317     | 268     | 370     | 380     | 215     | 260     | 278     | 220     | 273     | 247     |
| Krmišča (obnova in novogradnja)                       | št.        | 83      | 102     | 117     | 121     | 111     | 85      | 62      | 26      | 61      | 34      |
| Lovske steze (obnova in novogradnja)                  | km         | 224,3   | 215,7   | 213,8   | 197,5   | 185,8   | 170,6   | 162,7   | 138,5   | 140,5   | 95      |
| <b>5. Ukrepi za preprečevanje škod od divjadi</b>     |            |         |         |         |         |         |         |         |         |         |         |
| Kemična sredstva                                      | št. obj.   | 49      | 47      | 53      | 58      | 76      | 80      | 81      | 85      | 54      | 69      |
| Tehnična sredstva                                     | št. obj.   | 41      | 38      | 29      | 47      | 64      | 64      | 75      | 74      | 49      | 56      |

## **Ukrepi za varstvo in monitoring divjadi**

Večino delovnih ur so upravljavci lovišč namenili spremljavi in beleženju zdravstvenega stanja ter številčnosti posameznih vrst divjadi, preprečevanju pokosov, evidentiranju potepuških psov, evidentiranju lokacij povožene divjadi... Pri nekaterih so bile aktivnosti usmerjene tudi v varovanje habitatov v loviščih manj pogosto prisotnih vrst male divjadi. Skratka, paleta možnih ukrepov je bila zelo široka.

Ocenjujemo, da je bil obseg dela glede na porabljene ure ustrezno realiziran, zavedamo pa se, da je bila ponekod izvedba pomanjkljiva. Večji poudarek bi bilo potrebno nameniti predvsem kakovosti in ne količini izvedbe, saj bi bile lahko načrtovane ure po upravljavcih lovišč racionalneje porabljene.

Med temi ukrepi se je v letih 2001-2005 izvajala tudi spremljava številčnosti gozdnih kur, predvsem divjega petelina in ruševca. Po spremembi zakonodaje v letu 2005 pa se je ukrep omejil na vrste, ki so opredeljene kot divjad. V tem letu je bila večina porabljenih ur namenjena spremljavi številčnosti velike divjadi.

Načrtovani ukrepi so bili praktično v vseh letih preteklega desetletja realizirani več kot 100 %. V prvih osmih letih je realizacija ukrepa nihala med 3.000-3.500 urami, v zadnjih dveh letih pa je močneje porasla. Ta porast ur ni bistveno pripomogel h kakovosti izvedbe ukrepa, saj gre povišanje v pretežni meri na račun evidentiranja realiziranih ur v okviru lovsko-čuvajske službe.

V zadnjem desetletju se je obseg opravljenih ur povečal z indeksom 146.

## **Biomeliorativni ukrepi**

Biomeliorativna dela so namenjena predvsem izboljšanju prehranskih kot tudi bivalnih razmer za divjad. Zavedati se moramo, da večino del, s katero se povečuje prehranska baza za divjad, opravijo lastniki zemljišč sami, z deli v gozdovih oz. v kmetijski krajini. Delež opravljenih del s strani upravljavcev lovišč predstavlja le majhen delež celotnega obsega del, ki je opravljen v okolju in pozitivno vpliva na prehranske oz. bivalne razmere za divjad. Kljub temu, da je bil delež opravljenih del v skupnem obsegu simboličen, pa smo z ustreznim izborom ukrepa in lociranjem le-tega v prostor učinkovitost in pomen močno povečali.

Večina del je bila opravljena v loviščih z večjo gozdnatostjo (več kot 70 %) in v prostoru, ki pokriva osrednji areal razširjenosti jelenjadi. Manj del je bilo opravljenih v nižinsko gričevnatem predelu LUO-a z močno pospeševanim kmetijstvom.

Pod biomeliorativne ukrepe uvrščamo 11 različnih del, katere izvajajo upravljavci lovišč. Do vključno leta 2005 je bilo načrtovanih zgolj 5 vrst del, s spremembo zakonodaje pa se je obseg del povečal še za 6 ukrepov. Sama realizacija je v zadnjem desetletnem obdobju pri vseh delih zelo nihala. Pri dveh najpomembnejših delih (košnja in vzdrževanje grmišč) se je obseg evidentiranih del iz leta v leto zmanjševal. Glavni razlog za zmanjševanje je potrebno iskati predvsem v natančnejšem evidentiranju opravljenih del, katera so bila v preteklosti močno precenjena kot tudi v vedno težjem pridobivanju ustreznih površin za izvedbo del s strani upravljavcev lovišč. Samo realizacijo smo poizkušali pospeševati tudi preko subvencioniranja ukrepov.

V desetletnem obdobju se je z biomeliorativnimi ukrepi vzdrževalo približno 200 ha površin letno. V povprečju se je z različnimi deli vzdrževal en promil vse lovne površine v LUO. V celotnem LUO se je na letni ravni vzdrževalo še 80 kaluž ter posadilo cca 200 sadik plodonosnega drevja. Pri večini del je bila realizacija v povprečju nekaj višja od načrtovanega. Na splošno lahko rečemo, da je bila realizacija opravljenih del ustrezna tako po obsegu kot tudi po lokacijah, kjer so bili opravljeni ukrepi. V večjih gozdnih kompleksih smo ohranjali obseg del ter poskušali ta dela v okviru danih možnosti pospeševati. Dejanske potrebe po izvedbi biomeliorativnih del so ogromne, vendar se je potrebno zavedati tudi omejenih možnosti pridobivanja ustreznih površin, prav tako pa morajo tudi lastniki zemljišč soglašati z izvedbo del.

Poudariti je potrebno, da upravljavci lovišč ne morejo sami bistveno izboljšati prehranskih razmer, le-te najbolj izboljšamo z intenziviranjem sečnje v gozdovih.

## **Biotehnični ukrepi**

Pod biotehnične ukrepe uvrščamo vsa tista dela, ki pomenijo neposreden dodaten vnos hrane v življenjski prostor divjadi. Vsak dodaten vnos hrane se lahko odrazi v drugačni prostorski razporeditvi, večjih gostotah oz. koncentriranju divjadi ter posledično večjih obremenitvah rastlinske komponente (objedenost mladja, poškodbe letvenjakov...). Zaradi možnosti pojava negativnih učinkov dodajanja hrane, tako na populacijah kot tudi njenem življenjskem okolju, je potrebno biti pri tem zelo previden. Vsako dodajanje hrane tako količinsko kot tudi strukturno mora biti skrbno načrtovano in premišljeno. Z biotehničnimi ukrepi želimo zadostiti dvema ciljema in sicer preprečevanju občutnejših škod v okolju ter privabljanju divjadi z namenom lažjega in pravilnejšega odstrela. Poleg količin smo v preteklem desetletju namenili močan poudarek lokacijam ter številu mest polaganja krme ter njeni strukturi. V letu 2007 smo tako izvedli popis vseh lokacij zimskega krmljenja jelenjadi in muflona. Za vse lokacije smo podali oceno sprejemljivosti lokacije glede na geografske razmere, dostopnost, sestojne razmere, poškodovanost... ter podali oceno primernosti lokacije. Ugotovili smo, da je 18% lokacij krmišč zelo primernih, 61% lokacij je primernih in le 21% lokacij manj primernih. Večina krmišč je postavljenih v ali v bližini gozdnih sestojev (debeljaki) kjer se še dlje časa ne bo pristopilo k obnovi sestojev, kjer bi imelo privabljanje divjadi s krmišči lahko negativen vpliv na pomlajevanje gozda.

Večina krmišč je postavljenih tudi v območjih, v katerih ni prisotnih večjih površin mladja gozdnega drevja, skoraj polovica pa ima v neposredni bližini tudi manjši ali večji travnik, kjer je prisotna dodatna ponudba hrane, pomembna za obe obravnavani vrsti (HAFNER 2009). Manj primerne in neprimerne lokacije smo z naslednjimi letnimi načrti izločili ter na nekaterih območjih skupaj z upravljavci določili nadomestne lokacije.

Največ krme je bilo položeno za potrebe zimskega krmljenja jelenjadi in muflona in sicer v povprečju 215 t/leto. Količina krme je med posameznimi leti nihala in je bila močno pogojena z ostrino zime posameznega leta. V letih milejših zim, do leta 2005, je količina upadala, v hudi zimi 2005/2006 je močno porasla in potem ponovno rahlo upadla. Količina načrtovane krme je bila v povprečju realizirana 103 %. Količinsko je bila poraba krme ustrezna, še vedno pa je bilo položene preveč močne krme.

V okviru preprečevalnega krmljenja divjega prašiča je bilo položeno v povprečju 29 t krme/leto ter za namen privabljalnega krmljenja 28 t krme/leto. Tako kot pri zimskem krmljenju smo tudi pri teh oblikah krmljenja preverjali ustreznost lokacij predvsem glede števila lokacij in predpisanega odmika od kmetijskih zemljišč. Neprimerne lokacije smo izločali iz letnih načrtov lovišč. Položeno je bilo tudi 13,5 t/leto soli.

Določen dodaten vnos krme predstavljajo tudi krmne in pridelovalne njive. V povprečju se je obdelovalo 18 ha njiv s posejanimi različnimi poljščinami, vendar se je površina le-teh v zadnjem desetletju več kot prepolovila. Glavni razlog za zmanjševanje površin obdelanih njiv je v vedno težjem pridobivanju ustreznih površin.

Količinsko gledano je bil načrt biotehničnih del v preteklem desetletju v vseh letih ustrezno realiziran in ni bistveno odstopal od načrtovanega. Ne moremo pa biti še zadovoljni s spoštovanjem kriterijev za določitev lokacij krmljenja kot tudi ne s strukturo krme. V zadnjih nekaj letih smo stanje sicer bistveno izboljšali, še vedno pa je zaznati samovoljo nekaterih upravljavcev in nespoštovanje določil krmljenja. Glede na vrsto tudi v nadaljevanju opisanih problematik (glavni problem je lupljenje debel) krmljenje ni uspešen ukrep za njihovo zmanjševanje, ob slabši izvedbi ukrepa (premalo balastne hrane, krmišča na lokacijah, kjer ni druge hrane kot lubje) pa lahko celo slabša situacijo (JERINA 2011a). V splošnem se uporabo krmljenja za zmanjševanje poškodb odsvetuje (JERINA et al. 2008). Za območje Jelovice z obrobjem je bilo celo ugotovljeno, da se obseg poškodb v sestojih zaradi lupljenja in obgrizanja debel povečuje z bližino krmišč (HAFNER / ČERNE 2011).

### **Lovski objekti**

Za potrebe trajnostnega upravljanja s populacijami divjadi potrebujejo upravljavci lovišč tudi določeno lovsko infrastrukturo. Glede na njihove potrebe se v letnih načrtih za LUO predvidi tudi potreben obseg del, kamor uvrščamo obnovo in novogradnjo lovskih prež, krmišč, stez in solnic. Z načrti poskušamo usmerjati tudi ta dela, katera pa v dobršni meri sovpadajo z njihovimi potrebami.

Praktično pri vsej lovski infrastrukturi je opazen trend zmanjševanja obsega teh del. Sam trend zmanjševanja le teh je pričakovan. Ko je določena infrastruktura zgrajena, jo je potrebno v nadaljevanju zgolj še vzdrževati, novogradnja se zato izvaja v manjšem obsegu. Prav tako opažamo, da so se upravljavci lovišč pričeli zavedati, da se prevelikim številom objektov ne more učinkovito upravljati. Ocenjujemo, da je na ravni LUO obseg lovske infrastrukture takšen, da omogoča ustrezno izvajanje lova. Sami načrti del so bili v preteklem desetletju realizirani med 90 in 105 %.

### **Ukrepi za preprečevanje škod od divjadi**

Pomemben ukrep preprečevanja škod od divjadi je tudi uporaba kemičnih in tehničnih sredstev za zmanjševanje le teh. S samo uporabo teh sredstev škod ne moremo v celoti preprečiti, lahko pa jih bistveno omilimo. V preteklem desetletju smo ta ukrepa pospeševali, kar se je odrazilo tudi na realizaciji. Povprečna realizacija v zadnjem desetletju je bila 98 % pri tehnični zaščiti in 111 % pri kemični zaščiti. Tehnično zaščito uporabljajo upravljavci lovišč v večini primerov za varovanje kmetijskih kultur pred divjim prašičem, medtem ko uporabljajo kemično zaščito v pretežni meri kot ukrep preprečevanja povozov divjadi. Oba ukrepa sta bila realizirana v ustreznem obsegu, pa čeprav smo pričakovali, da bodo učinki kemične zaščite boljši.

## **6.2 Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja**

### **6.2.1 Trend vpliva parkljaste divjadi na gozdno vegetacijo**

#### **Objedenost gozdnega mladja**

Leta 1996 je ZGS pričel s sistematičnim spremljanjem objedenosti gozdnega mladja in sicer v LUO na 273 ploskvah, ki so morala zadostovati v naprej določenim pogojem. Popis se je ponavljal in sicer v letih 1996, 2000 in 2004 podroben popis (vse poškodbe nad statistično srednjo višino razreda v oddaljenosti od vrha

poganjka), skupaj s podrobnim popisom (poškodbe terminalnega poganjka nastale v približno enem letu) ter v letih 1998 in 2000 samo hitri popis.

**Preglednica 5: Ocena števila osebkov na ha in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004**

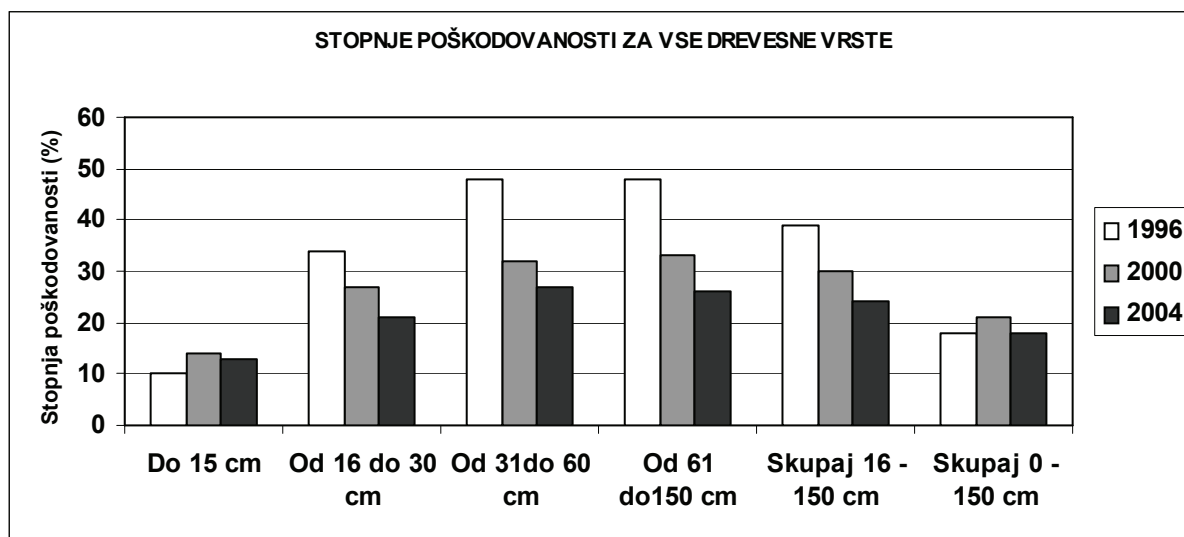
| VIŠINSKI RAZRED                 | OCENA ŠTEVILA / HA |              |              | OBJEDENOST v % |           |           |
|---------------------------------|--------------------|--------------|--------------|----------------|-----------|-----------|
|                                 | 1996               | 2000         | 2004         | 1996           | 2000      | 2004      |
| do 15 cm                        | 69810              | 40371        | 30523        | 10             | 14        | 13        |
| od 16 do 30 cm                  | 15667              | 16611        | 17035        | 34             | 27        | 21        |
| od 31 do 60 cm                  | 6237               | 8840         | 8756         | 48             | 32        | 27        |
| od 61 do 150 cm                 | 2149               | 4474         | 4842         | 56             | 33        | 26        |
| <b>SKUPAJ (od 16 do 150 cm)</b> | <b>24053</b>       | <b>29925</b> | <b>30634</b> | <b>39</b>      | <b>30</b> | <b>24</b> |
| <b>SKUPAJ (od 0 do 150 cm)</b>  | <b>93863</b>       | <b>70296</b> | <b>61156</b> | <b>18</b>      | <b>21</b> | <b>18</b> |

**Preglednica 6: Delež posameznih drevesnih vrst v mladju po višinskih razredih in stopnja poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004**

| DREVESNA VRSTA | % drev. vrste | DELEŽ DREVESNE VRSTE V MLADJU |      |      |                |      |      |                 |      |      | OBJEDENOST (%) |      |      |
|----------------|---------------|-------------------------------|------|------|----------------|------|------|-----------------|------|------|----------------|------|------|
|                |               | do 30 cm                      |      |      | od 31 do 60 cm |      |      | od 61 do 150 cm |      |      | 1996           | 2000 | 2004 |
|                |               | 1996                          | 2000 | 2004 | 1996           | 2000 | 2004 | 1996            | 2000 | 2004 |                |      |      |
| Smreka         | 29            | 70                            | 56   | 59   | 23             | 31   | 27   | 7               | 13   | 14   | 22             | 14   | 13   |
| Jelka          | 3             | 60                            | 55   | 44   | 28             | 29   | 34   | 12              | 16   | 22   | 59             | 34   | 47   |
| Rdeči bor      | 1             | 59                            |      |      | 37             |      |      | 4               |      |      | 28             |      |      |
| Bukev          | 42            | 61                            | 53   | 51   | 27             | 30   | 30   | 12              | 17   | 19   | 34             | 22   | 17   |
| Gor. javor     | 8             | 75                            | 76   | 77   | 22             | 19   | 20   | 3               | 5    | 3    | 67             | 59   | 63   |
| Graden         | 3             | 85                            | 85   | 85   | 15             | 14   | 13   |                 | 1    | 2    | 58             | 68   | 12   |
| Vel. jesen     | 4             | 68                            | 51   | 46   | 27             | 35   | 34   | 5               | 14   | 20   | 58             | 64   | 48   |
| Mali jesen     | 2             | 66                            | 52   | 51   | 24             | 34   | 29   | 10              | 14   | 20   | 54             | 55   | 53   |
| Beli gaber     | 2             | 52                            | 46   | 49   | 33             | 34   | 36   | 15              | 20   | 15   | 49             | 46   | 32   |
| Črni gaber     | 1             |                               | 44   | 40   |                | 37   | 45   |                 | 19   | 15   |                | 58   | 58   |
| Kostanj        | 1             | 51                            | 47   | 56   | 37             | 37   | 33   | 12              | 16   | 11   | 60             | 41   | 51   |
| Jerebika       | 2             | 45                            | 46   | 51   | 36             | 29   | 31   | 19              | 25   | 18   | 74             | 68   | 71   |
| Negnoj         | 1             | 43                            | 25   |      | 41             | 29   |      | 16              | 46   |      | 65             | 29   |      |
| Gor. brest     | 1             | 56                            | 61   |      | 36             | 29   |      | 8               | 10   |      | 74             | 73   |      |

Zgornja preglednica prikazuje deleže posameznih drevesnih vrst po višinskih razredih v treh obravnavanih obdobjih. Prikazana je tudi objedenost po posameznih drevesnih vrstah, iz katere je razviden delež poškodovanih osebkov v posameznih popisnih letih. Stopnje poškodovanosti po drevesnih vrstah nam kažejo trend zmanjševanja objedenosti. Deleži poškodovanih osebkov so se pri nekaterih vrstah občutneje zmanjšali. To velja predvsem za smreko in bukev, kjer sta deleža objedenosti v letu 2004 znašala 13% oz. 17%. Manjše znižanje deleža objedenosti smo zabeležili pri ostalih drevesnih vrstah, katere so prav tako pomemben graditelj sestojev. Predvsem delež objedenosti plemenitih listavcev in jelke še ne nakazuje usklajenosti med rastlinsko in živalsko komponento. Večja objedenost prehransko zelo priljubljenih vrst kot je npr. jerebika je povsem normalen pojav in ekološko ni problematičen, če le razumemo velike rastlinojede kot sestavni del gozdnih ekosistemov (JERINA 2011a).

Na osnovi podatkov objedenosti vseh vrst mladja skupaj ugotavljamo, da delež objedenosti v sloju od 16-150 cm upada, predvsem zaradi preraščanja mladja iz nižjih višinskih razredov v višje. Na osnovi stopnje objedenosti posameznih vrst menimo, da se stanje v odnosu med divjadjo in okoljem ni pomembneje spremenilo.

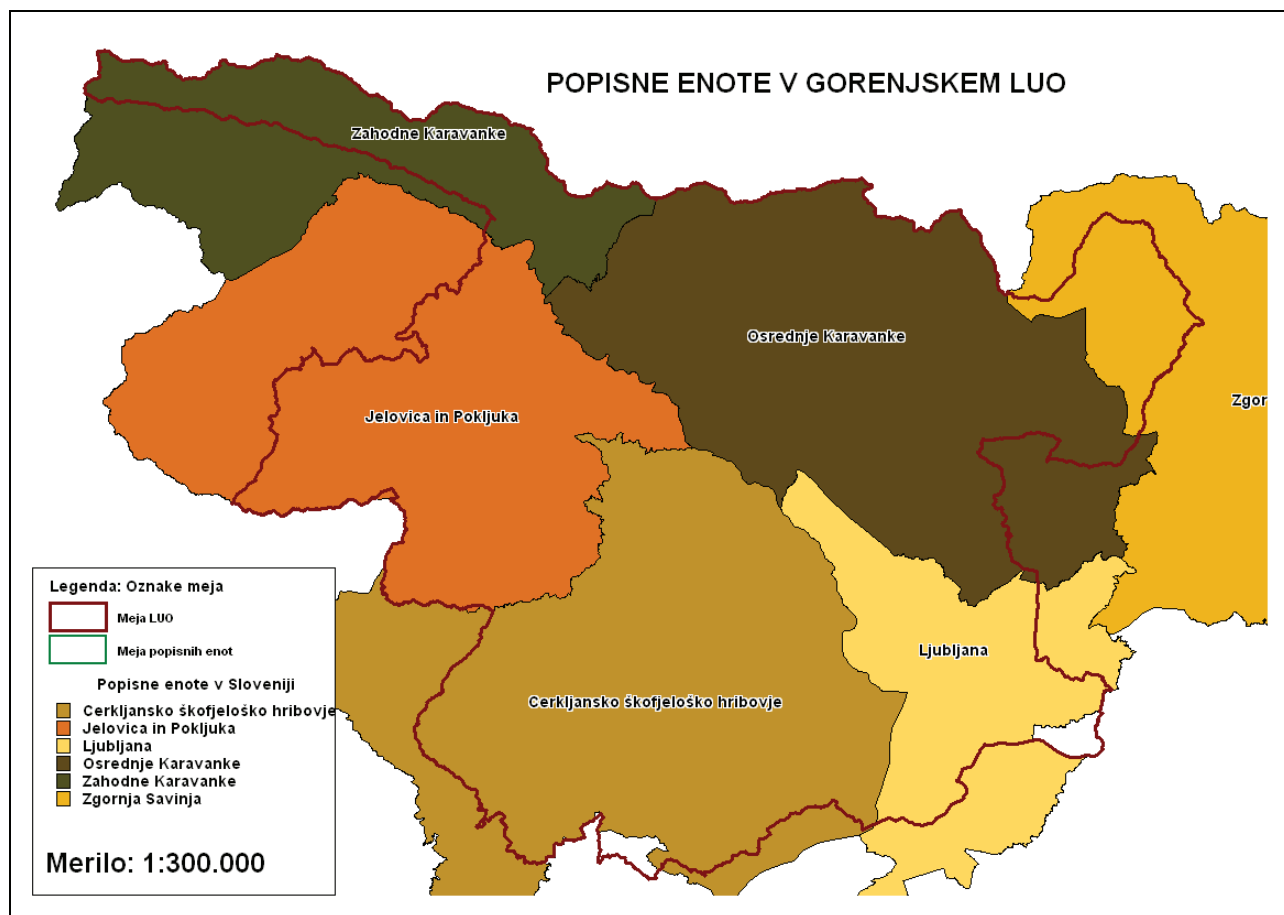


**Slika 8: Gibanje stopnje poškodovanosti (objedenosti) gozdnega mladja po višinskih razredih – podatki za vse drevesne vrste iz opravljenih »podrobnih« popisov v letih 1996, 2000 in 2004**

Skupna objedenost drevesnih vrst se je v letu 2004 glede na leto 1996 zmanjšala in sicer v vseh višinskih razredih od 16 do 150 cm v skupnem z 39 % na 24 %. Stanje po višinskih razredih od 0 cm do 150 cm pa se ni bistveno spremenilo. Objedenost znaša 18 %. Za sam razvoj gozdov je pomembnejša objedenost mladja nad 15 cm višine, kjer se je delež objedenosti zmanjšal za 15 %. Praktično v vseh razredih je zaznati zmanjšanje stopnje objedenosti.

Število mladja v razredu do 15 cm se je v obdobju med popisi zmanjšalo za 56 %, v razredu od 16 cm do 30 cm se je povečalo za 9 %, v razredu od 31 cm do 60 cm se je povečalo za 40 %, v razredu od 61 cm do 150 cm pa za 125 %. Skupno se je v razredih od 0 do 150 cm število mladja zmanjšalo za 35 %, če pa pogledamo skupno po višinskih razredih od 16 cm do 150 cm, se je število mladja povečalo za 27 %. Spremembe v številu mladja po posameznih višinskih razredih so v največji meri rezultat višinskega priraščanja in naravnega izločanja osebkov v obdobju zadnjih treh popisov. Lokalno se še vedno pojavlja zelo visoka stopnja poškodovanosti, ki onemogoča ustrezno pomlajevanje z glavnimi drevesnimi vrstami, nosilci bodočih sestojev. Večjo stopnjo objedenosti smo ugotavljali v arealu prisotnosti jelenjadi.

Zaradi izpada številnih ploskev, ker le te niso več izpolnjevala že omenjenih pogojev (osebki so prerasli 1,5 metrov višine, zastor matičnega sestoja se je povečal preko 80 – 90 %), je ZGS leta 2004 izvedel zadnji popis po zgornji metodi. V letih 2009 in 2010 se je po celi Sloveniji opravil popis objedenosti gozdnega mladja po prenovljeni in racionalnejši metodi, ki bo na podlagi dolgoročnega in periodičnega izvajanja omogočala korektnije analize, tudi s pomočjo statističnih orodij. Osnovo za izvedbo popisa predstavljajo popisne enote, ki ob upoštevanju težko prehodnih ovir in populacijskih območij rastlinojede parkljaste divjadi, združujejo med seboj si podobne gozdnogospodarske enote glede na območne rastiščno-gojitvene tipe.



Slika 9: Popisne enote v lovsko upravljavskem območju

Preglednica 7: Število popisanih osebkov in njihov delež po višinskih razredih za posamezno popisno enoto na območju lovsko upravljavskega območja

**POPISNA ENOTA: Cerkljansko škofoješko hribovje**

| Skup. DV           | <15           |            | R1 15-30 cm   |            | R2 31-60cm    |            | R3 61-100cm  |            | R4 100-150 cm |            | Skupaj R1-R4  |            | MLADOVJE   |
|--------------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|--------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|------------|
|                    | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha       | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | %          |
| Smreka             | 4.370         | 6          | 6.564         | 17         | 5.402         | 24         | 1.366        | 19         | 157           | 6          | 13.489        | 19         | 41,1       |
| Jelka              | 12.190        | 16         | 3.957         | 10         | 2.026         | 9          | 691          | 9          | 330           | 12         | 7.004         | 10         | 2,0        |
| Bukev              | 6.670         | 9          | 11.510        | 29         | 7.899         | 35         | 3.235        | 44         | 1.429         | 53         | 24.073        | 33         | 27,8       |
| Hrasti             | 25.529        | 34         | 3.486         | 9          | 94            | 0          | 16           | 0          | 16            | 1          | 3.612         | 5          | 2,5        |
| Plem. list         | 23.229        | 31         | 10.835        | 27         | 4.036         | 18         | 864          | 12         | 157           | 6          | 15.892        | 22         | 11,5       |
| Drugi. trdi. list. | 1.840         | 2          | 2.685         | 7          | 2.685         | 12         | 785          | 11         | 455           | 17         | 6.610         | 9          | 11,5       |
| Mehki listavci     | 230           | 0          | 408           | 1          | 581           | 3          | 424          | 6          | 173           | 6          | 1.586         | 2          | 3,7        |
| Iglavci            | 16.559        | 22         | 10.521        | 27         | 7.428         | 33         | 2.057        | 28         | 487           | 18         | 20.493        | 28         | 43,1       |
| Listavci           | 57.498        | 78         | 28.925        | 73         | 15.295        | 67         | 5.323        | 72         | 2.230         | 82         | 51.773        | 72         | 56,9       |
| <b>Skupaj</b>      | <b>74.057</b> | <b>100</b> | <b>39.447</b> | <b>100</b> | <b>22.723</b> | <b>100</b> | <b>7.381</b> | <b>100</b> | <b>2.717</b>  | <b>100</b> | <b>72.268</b> | <b>100</b> | <b>100</b> |
| <b>%</b>           |               |            | <b>55</b>     |            | <b>31</b>     |            | <b>10</b>    |            | <b>4</b>      |            | <b>100</b>    |            |            |

**POPISNA ENOTA: Osrednje Karavanke**

| Skup. DV           | <15           |            | R1 15-30 cm   |            | R2 31-60cm    |            | R3 61-100cm   |            | R4 100-150 cm |            | Skupaj R1-R4  |            | MLADOVJE   |
|--------------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|------------|
|                    | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          |            |
| Smreka             | 15.407        | 31         | 9.014         | 28         | 6.745         | 26         | 2.739         | 24         | 648           | 16         | 19.146        | 26         | 52,6       |
| Jelka              | 9.552         | 19         | 368           | 1          | 44            | 0          |               | 0          | 15            | 0          | 427           | 1          | 0,9        |
| Bori               |               | 0          |               | 0          | 15            | 0          |               | 0          |               | 0          | 15            | 0          | 3,9        |
| Macesen            |               | 0          | 29            | 0          | 118           | 0          | 59            | 1          |               | 0          | 206           | 0          | 4,2        |
| Bukev              | 8.114         | 16         | 11.723        | 36         | 13.078        | 50         | 6.583         | 57         | 2.798         | 68         | 34.182        | 46         | 21,6       |
| Hrasti             | 308           | 1          | 633           | 2          | 74            | 0          |               | 0          |               | 0          | 707           | 1          | 1,2        |
| Plem. List         | 9.347         | 19         | 6.642         | 21         | 3.682         | 14         | 1.016         | 9          | 88            | 2          | 11.428        | 15         | 7,8        |
| Drugi. trdi. list. | 6.163         | 12         | 3.240         | 10         | 1.767         | 7          | 427           | 4          | 206           | 5          | 5.640         | 8          | 3,9        |
| Mehki listavci     | 1.438         | 3          | 545           | 2          | 795           | 3          | 736           | 6          | 383           | 9          | 2.459         | 3          | 3,9        |
| Iglavci            | 24.959        | 50         | 9.411         | 29         | 6.922         | 26         | 2.798         | 24         | 663           | 16         | 19.794        | 27         | 61,6       |
| Listavci           | 25.370        | 50         | 22.784        | 71         | 19.397        | 74         | 8.763         | 76         | 3.476         | 84         | 54.420        | 73         | 38,4       |
| <b>Skupaj</b>      | <b>50.329</b> | <b>100</b> | <b>32.195</b> | <b>100</b> | <b>26.319</b> | <b>100</b> | <b>11.561</b> | <b>100</b> | <b>4.139</b>  | <b>100</b> | <b>74.214</b> | <b>100</b> | <b>100</b> |
| <b>%</b>           |               |            | <b>43</b>     |            | <b>35</b>     |            | <b>16</b>     |            | <b>6</b>      |            | <b>100</b>    |            |            |

**POPISNA ENOTA: Jelovica in Pokljuka**

| Skup. DV           | <15           |            | R1 15-30 cm   |            | R2 31-60cm    |            | R3 61-100cm   |            | R4 100-150 cm |            | Skupaj R1-R4  |            | MLADOVJE   |
|--------------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|------------|
|                    | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          |            |
| Smreka             | 49.281        | 67         | 16.240        | 51         | 11.959        | 50         | 5.600         | 46         | 1.516         | 34         | 35.315        | 49         | 57,3       |
| Jelka              | 1.129         | 2          | 533           | 2          | 112           | 0          | 70            | 1          | 98            | 2          | 813           | 1          | 2,8        |
| Macesen            |               | 0          | 42            | 0          | 112           | 0          | 197           | 2          | 56            | 1          | 407           | 1          | 1,1        |
| Bukev              | 13.142        | 18         | 9.601         | 30         | 9.432         | 40         | 5.755         | 47         | 2.667         | 60         | 27.455        | 38         | 28,8       |
| Hrasti             | 103           | 0          | 182           | 1          | 56            | 0          |               | 0          |               | 0          | 238           | 0          | 0,2        |
| Plem. List         | 9.959         | 14         | 3.972         | 12         | 912           | 4          | 182           | 1          | 14            | 0          | 5.080         | 7          | 4,3        |
| Drugi. trdi. list. |               | 0          | 421           | 1          | 337           | 1          | 84            | 1          | 28            | 1          | 870           | 1          | 1,2        |
| Mehki listavci     | 103           | 0          | 898           | 3          | 828           | 3          | 351           | 3          | 42            | 1          | 2.119         | 3          | 4,3        |
| Iglavci            | 50.411        | 68         | 16.815        | 53         | 12.183        | 51         | 4.867         | 40         | 1.670         | 38         | 35.535        | 51         | 61,2       |
| Listavci           | 23.306        | 32         | 15.075        | 47         | 11.566        | 49         | 6.372         | 52         | 2.751         | 62         | 35.764        | 49         | 38,8       |
| <b>Skupaj</b>      | <b>73.717</b> | <b>100</b> | <b>31.890</b> | <b>100</b> | <b>23.749</b> | <b>100</b> | <b>12.240</b> | <b>100</b> | <b>4.421</b>  | <b>100</b> | <b>72.300</b> | <b>100</b> | <b>100</b> |
| <b>%</b>           |               |            | <b>44</b>     |            | <b>33</b>     |            | <b>17</b>     |            | <b>6</b>      |            | <b>100</b>    |            |            |

**POPISNA ENOTA: Zahodne Karavanke**

| Skup. DV           | <15           |            | R1 15-30 cm   |            | R2 31-60cm    |            | R3 61-100cm  |            | R4 100-150 cm |            | Skupaj R1-R4  |            | MLADOVJE   |
|--------------------|---------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|--------------|------------|---------------|------------|---------------|------------|------------|
|                    | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          | št./ha       | %          | št./ha        | %          | št./ha        | %          |            |
| Smreka             | 25.197        | 44         | 11.294        | 37         | 8.438         | 34         | 3.000        | 39         | 743           | 44         | 23.475        | 36         | 56,7       |
| Jelka              | 405           | 1          | 157           | 1          | 143           | 1          | 143          | 2          | 13            | 1          | 456           | 1          | 1,4        |
| Bori               |               | 0          | 26            | 0          | 13            | 0          | 65           | 1          |               | 0          | 104           | 0          | 2,4        |
| Macesen            |               | 0          | 26            | 0          | 235           | 1          | 209          | 3          | 117           | 7          | 587           | 1          | 5,5        |
| Bukev              | 22.667        | 39         | 11.438        | 37         | 10.799        | 43         | 3.417        | 45         | 587           | 35         | 26.241        | 40         | 19,9       |
| Hrasti             |               | 0          | 104           | 0          |               | 0          |              | 0          |               | 0          | 104           | 0          | 0,1        |
| Plem. List         | 4.857         | 8          | 4.617         | 15         | 2.739         | 11         | 404          | 5          | 183           | 11         | 7.943         | 12         | 3,7        |
| Drugi. trdi. list. | 3.643         | 6          | 1.774         | 6          | 1.565         | 6          | 222          | 3          | 39            | 2          | 3.600         | 6          | 2,6        |
| Mehki listavci     | 1.012         | 2          | 1.369         | 4          | 1.122         | 4          | 183          | 2          | 13            | 1          | 2.687         | 4          | 7,7        |
| Iglavci            | 25.602        | 44         | 11.503        | 37         | 8.829         | 35         | 3.417        | 45         | 874           | 52         | 24.623        | 38         | 66,0       |
| Listavci           | 32.180        | 56         | 19.302        | 63         | 16.224        | 65         | 4.226        | 55         | 822           | 48         | 40.574        | 62         | 34,0       |
| <b>Skupaj</b>      | <b>57.782</b> | <b>100</b> | <b>30.805</b> | <b>100</b> | <b>25.053</b> | <b>100</b> | <b>7.643</b> | <b>100</b> | <b>1.695</b>  | <b>100</b> | <b>65.196</b> | <b>100</b> | <b>100</b> |
| <b>%</b>           |               |            | <b>47</b>     |            | <b>38</b>     |            | <b>12</b>    |            | <b>3</b>      |            | <b>100</b>    |            |            |

Na samo uspešnost pomlajevanja in v nadaljevanju preraščanja gozdnega mladja v goščo in letvenjak vplivajo številni dejavniki. Na sam vznik mladja imajo največji vpliv talne razmere, ki so pogojene z rastiščem, po vzniku sledi močan vpliv rastlinojede divjadi, v nadaljevanju pa prevlada konkurenčna sposobnost posameznih drevesnih vrst.

Uspešnost pomlajevanja in preraščanja smo analizirali na ravni popisnih enot, na katerih smo popisovali objedenost gozdnega mladja ter na ravni rastiščnogojitvenih razredov.

Analizo smo opravili na podlagi primerjave deleža drevesnih vrst v višinskem razredu 100 - 150 cm, na podlagi primerjave deleža drevesnih vrst v mladovju in pomlajencih, pridobljenih iz opisov sestojev ter na podlagi primerjave deleža temeljnice vrsti in deleža temeljnice v lesni zalogi na ravni popisnih enot kot tudi rastiščnogojitvenih razredov. Ob tem je potrebno opozoriti, da so podatki pridobljeni s popisom objedenosti zaradi manjšega števila popisnih ploskev manj zanesljivi kot so podatki pridobljeni iz opisov sestojev ter meritev na stalnih vzorčnih ploskvah. V samem komentarju smo se zato v manjši meri oprli na podatke popisa objedenosti, kljub temu pa jih prikazujemo v zgornjih preglednicah.

Najbolj kritično območje vpliva rastlinojede divjadi na mladje se nahaja na višini 40-45 cm. Po tej višini pričena delež objedenosti rahlo upadati, bistveno pa se zmanjša po višini 85 cm. S tega vidika so bili v okviru metodologije popisa objedenosti oblikovani štirje višinski razredi. Najvišji razred iz popisa objedenosti (100 do 150 cm) predstavlja osnovo posameznih drevesnih vrst za nadaljnji razvoj.

Z višinsko rastjo se število dreves na hektar zmanjšuje, saj se zmanjšuje tudi rastni prostor. Z vidika vpliva rastlinojede divjadi na pomlajevanje in preraščanje je zato pomembno, da do višine (izven dosega gobca) preraste zadostno število osebkov posameznih drevesnih vrst, katere v nadaljevanju lahko z gojitvenimi deli usmerjamo k želeni ciljni drevesni sestavi. Dejstvo je, da so nekatere drevesne vrste bolj podvržene objedanju (plemeniti listavci, jelka) kot druge (smreka, bukev). Izostanek nekaterih drevesnih vrst na posameznih ustreznih rastiščih je lahko posledica prevelikega vpliva rastlinojedov na pomlajevanje.

Popisna enota **Cerkljansko Škofjeloško hribovje** obsega širše območje ekološke enote Poljanska dolina z Dolomiti.

Delež mladovij v popisni enoti, vključujoč vse gozdne površine, znaša 4,6 % (2.573 ha). V popisni enoti varovalnih gozdov praktično ni. Za popisno enoto je značilna velika fragmentiranost gozdnega prostora (preplet gozdnih s kmetijskimi površinami) z znatnim deležem gozdnega robu. Na splošno lahko rečemo, da se v mladovjih pojavljajo vse tiste drevesne vrste, ki ustrezajo posameznim rastiščnim razmeram, prav tako menimo, da so tudi deleži rastišču primernih drevesnih vrst ustrezni. Za popisno enoto je značilna zelo velika vrstna pestrost v primerjavi z ostalimi popisnimi enotami v Gorenjskem LUO. V mladovjih je v največjem deležu zastopana smreka (38 %), sledijo bukev (28 %), plemeniti listavci (11 %), drugi trdi listavci (11 %) ter številne ostale vrste z deleži manjšimi od 2 %. Če primerjamo delež temeljnice vrsti po posameznih drevesnih vrstah ugotovimo, da se zmanjša delež smreke na 23 %, delež bukve se poveča na 34 %, močno se poveča tudi delež drugih trdih listavcev na 22 %. Ostale vrste bolj ali manj ohranijo delež iz mladovij. Za popisno enoto lahko rečemo, da se delež ostalih drevesnih vrst v vrsti povečuje na račun zmanjšanja deleža smreke. V popisni enoti je praktično na celotnem območju najbolj razširjen rastiščnogojitveni tip kisloljubnih bukovij. V njem (mladovjih) je smreka zastopana z 48 %, sledijo bukev s 26 %, kostanj z 8 %, jelka in hrasti s 3 %, plemeniti listavci s 4 %, ostalo predstavljajo druge drevesne vrste. V starejših sestojih (vrst) se delež posameznih drevesnih vrst v primerjavi z mladovji bistveno ne spremeni in se ohranja. Večje razlike beležimo zgolj pri jelki in pa hrastih in sicer se njuni deleži povečajo. S pomembnejšimi deleži so v popisni enoti zastopana tudi visokogorska in alpska bukovja, jelovja, toploljubna in osojna bukovja. Na podlagi primerjave deleža drevesnih vrst v mladovju in v vrsti ugotavljamo, da se deleži posameznih drevesnih vrst v teh razredih bistveno ne razlikujejo. Ocenjujemo, da je zastopanost ciljnih drevesnih vrst tako v mladovjih kot v vrsti ustrezna. Na podlagi primerjav nismo odkrili, da bi rastlinojedi parkljarji pomembno vplivali na drevesno sestavo. Še največje razlike ugotavljamo v razredu jelovij, kjer se delež jelke v vrsti v primerjavi z mladovji močno poveča s 13 na 30 %.

Popisna enota **Osrednje Karavanke** ustreza območju areala razširjenosti (sub)populacije jelenjadi v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah.

Delež mladovij v popisni enoti vključujoč vse gozdne površine znaša 7 % (3.275 ha). Pri tem je potrebno opozoriti, da je v enoti znaten delež varovalnih gozdov, kateri so izvzeti iz gospodarjenja. Dobršen del popisne enote obsegajo pretežno strmejša bolj gozdnata pobočja Kamniško Savinjskih Alp, katera se v nadaljevanju spustijo v kranjsko nižino. Drevesna sestava mladja je v višjih predelih manj pestra, večji je delež smreke, macesna in bukve, manj je plemenitih listavcev in ostalih trdih ter mehkih listavcev. Drevesna sestava se s prehajanjem v nižinske predele spreminja, naraščajo deleži manj pogostih vrst (kostanj, hrasti, drugi trdi in mehki listavci), nasprotno pa se zmanjšujejo deleži smreke in bukve. Na splošno lahko rečemo, da se v mladovjih pojavljajo vse tiste vrste, ki so na danem rastišču prisotne.

Za večino popisne enote velja, da samo pomlajevanje pogojeno z rastiščnimi razmerami ni problematično, razen v predelih z veliko zatravljenostjo (strmejša prisojna pobočja). Z največjimi problemi pomlajevanja in preraščanja se srečujemo na širšem območju Jelendola v rastiščnogojitvenih razredih jelovih bukovij na karbonatih in silikatih ter v smrekovjih. Za omenjene razrede velja zelo skromna vrstna (drevesna) pestrost v mladovjih. Glede na deleže prevladuje smreka (70 %), bukev (24 %), v manjših deležih so prisotni še

macesen (2,5 %), jelka (2,5 %), javor (1,0 %). Deleži drevesnih vrst se v temeljnici vrasti bistveno spremenijo. Močno se poveča delež smreke (93 %), zmanjša se delež bukve (5 %), delež ostalih vrst (jelka, macesen, plemeniti listavci) pa skupaj upade na 2 %. Na podlagi primerjavi deleža drevesne sestave v mladovjih in v temeljnici vrasti ocenjujemo, da je vpliv rastlinojede divjadi ključen dejavnik na samo sestavo drevesnih vrst v starejših razvojnih fazah. V pomembnejšem deležu se v popisni enoti nahaja tudi rastiščno gojitveni razred visokogorskih in alpskih bukovij, ki je v večjem deležu zastopan na območju Podljubelja, Jezerskega in Kokre ter v pobočjih med Kriško goro in Storžičem. Omenjeni razred sovпада z osrednjim delom areala jelenjadi. Pričakovali bi, da bomo ugotovili v tem razredu podobne trende zmanjševanja listavcev in povečevanja smreke v deležu vrasti kot v zgoraj navedenih rastiščnogojitvenih razredih v Jelendolu. Dejansko se delež smreke iz prehoda mladovij v starejše razvojne faze (vrast) zmanjša (od 48 % na 21 %), nasprotno pa se poveča delež bukve (iz 34 % na 60 %). Pomembno se povečajo tudi deleži jelke ter plemenitih listavcev. Jelka je v vrasti zastopana z 8 % deležem, plemeniti listavci pa z deležem okoli 10 %. Kljub temu, da del gojitvenorastiščnega razreda leži izven popisne enote ocenjujemo, da rastlinojedi parkljarji v tem razredu bistveno ne vplivajo na drevesno sestavo preraščanja. S pomembnejšim deležem sta v popisni enoti (v nižinskem delu in v prehodu iz sredogorja) zastopana tudi razreda kisloljubnih borovij in kisloljubnih bukovij. Za oba razreda je značilna zelo velika pestrost drevesnih vrst tako v mladovjih kot tudi v starejših razvojnih fazah. Pomembnejših sprememb v drevesni sestavi med mladovji in starejšimi sestoji (vrast) nismo odkrili razen pri nekaterih listavcih, kjer se je delež v vrasti povečal (kostanj, plemeniti listavci).

Popisna enota **Jelovica in Pokljuka** obsega območje razširjenosti jelovške (sub)populacije jelenjadi. Enota velja za zelo spremenjeno glede drevesne sestave. V lesni zalogi znaša delež smreke kar 69 %, delež bukve 21 %, 5 % predstavlja jelka ter 2 % plemeniti listavci. Ostale vrste so zastopane s 3 %. Zaradi znatnega deleža smreke so sestoji na tem območju zelo podvrženi napadom podlubnikov in ujmam. Zasmrečeni gozdovi nudijo manjšo prehransko bazo divjadi, kar se odraža v večji obremenjenosti ostalih sestojev. Podatki vrasti s stalnih vzorčnih ploskev sicer kažejo nekaj manjšo vrast smreke v primerjavi z lesno zalogo in nekaj večji delež listavcev, kljub temu pa bo potrebno nadaljevati usmerjanje razvoja gozdov v smer manjše zasmrečenosti.

Podatki popisa objedenosti iz leta 2009 kažejo, da je skupna objedenost 19 %, od tega pri iglavcih 6 % in pri listavcih 31 %. Za večino popisne enote velja, da samo pomlajevanje pogojeno z rastiščnimi razmerami ni problematično. S problematiko pomlajevanja zaradi rastiščnih razmer se srečujemo v treh rastiščnogojitvenih razredih in sicer v razredu Zgornjegorskih bukovij (pobočja Ratitovca, vrh Mežakle) in v subalpskih smrekovijah (Mesnovec, Rudno polje). V omenjenih razredih predstavlja glavno oviro pri pomlajevanju močna zatravljenost, ki onemogoča vznik mladja. Samo pomlajevanje je dolgotrajno in je vezano na trohnečo biomaso. Vpliv divjadi je zaradi mraziščnih leg na teh območjih minimalen. Najpomembnejši rastiščnogojitveni razred tako v gozdnogospodarskem območju kot v popisni enoti predstavljajo predalpska jelova bukovja, katera najdemo na platojih Jelovice in Pokljuke. Pomlajevanje na teh območjih je dobro, pretežno z bogatimi oz. dobrimi zasnovami. Delež mladovij je na obeh platojih med najvišjimi v območju in ustreza zastavljenim ciljem. Kljub znatnemu deležu mladovij pa oba platoja veljata za območji, kjer so zaradi močno poudarjene proizvodne vloge vplivi divjadi na pomlajevanje še bolj izpostavljeni.

Za večji del območja platojev lahko trdimo, da pomlajevanje in v nadaljevanju preraščanje ni problematično. Primerjava deležev posameznih drevesnih vrst tako v mladju kot v deležu temeljnice vrasti kaže, da se deleži posameznih drevesnih vrst z višinsko rastjo ne zmanjšujejo. Pričakovali bi, da se bosta vsaj deleža jelke kot plemenitih listavcev zaradi vpliva rastlinojede divjadi zmanjšala, vendar tega nismo ugotovili. Približno 10 % delež jelke ugotavljamo tako v deležu mladovij kot v temeljnici vrasti. Podobno ugotavljamo tudi pri plemenitih listavcih, kjer v mladovjih beležimo 1,1 % delež, v temeljnici vrasti pa 1,3 % delež. Ocenjujemo, da divjad bistveno ne vpliva na samo preraščanje in drevesno pestrost. Negativen vpliv divjadi pa zaznavamo v starejših razvojnih fazah (gošča, letvenjak), kjer beležimo večji obseg poškodb zaradi obgrizanja debel (jelka, smreka).

Platoja Pokljuke in Jelovice se v nadaljevanju spustita v svoje obronke, kjer najdemo razred alpskih bukovij. Intenzivnost gospodarjenja se tu bistveno zmanjša, posledično pa se zmanjša tudi delež mladovij. V večjem delu razreda, ki leži v popisni enoti, pomlajevanje zaradi objedanja in rastiščnih razmer ni problematično. Zastopanost deležev rastiščem primernih drevesnih vrst je ustrezno. Vpliv divjadi na pomlajevanje in vrstno zastopanost se rahlo poveča v rastiščnogojitvenem razredu kisloljubnih bukovij (Grofija, Perniki, Boršt, Podnart). Za ta razred je značilna močna spremenjenost sestojev in intenzivnost gospodarjenja. Rastiščne razmere za rast plemenitih listavcev so tu zelo dobre, le-ti pa se pojavljajo v premajhnem deležu, za kar gre iskati vzroke v tudi močnejši objedenosti. Ostali rastiščnogojitveni razredi so v popisni enoti zastopani v manjših deležih. Gre predvsem za območja v okolici večjih naselij, kjer je vpliv rastlinojede divjadi manjši in ne predstavlja neke resne ovire za samo pomlajevanje in preraščanje.

Popisna enota **Zahodne Karavanke** ustreza osrednjemu arealu razširjenosti jelenjadi na tem območju. Zaradi nizkega deleža mladovij in številčno močne (sub)populacije jelenjadi beležimo tu ene najvišjih deležev objedenosti na ravni celotne Slovenije. Skupna objedenost znaša 36 %, od tega so listavci objedeni 50 %, iglavci pa 14 %. Za velik del popisne enote, ki leži na prisojnih Karavanških območjih velja, da je

pomlajevanje zaradi zatravljenosti dolgotrajno, številne zasnove mladja pa so pomanjkljive oz. slabe. V ostalem delu popisne enote večjih težav s pomlajevanjem ne zaznavamo.

Ključne drevesne vrste, ki so zastopane v enoti, so smreka, bukev, plemeniti listavci, macesen in jelka. Z največjim deležem v mladju je v popisni enoti zastopana smreka. V mladovjih je zastopana s 57 %, v vrsti s 50 % deležem, v lesni zalogi pa s 54 % deležem. Z 20 % deležem je v mladovju zastopana bukev, njen delež se v vrsti poveča na 32 %, v lesni zalogi pa je zastopana z deležem 31 %. S pomembnejšim deležem so zastopani tudi plemeniti listavci in sicer v mladovjih s 4 %, v vrsti prav tako s 4 %, v lesni zalogi pa z 1,5 %. Delež macesna v mladovjih znaša 5 %, v deležu temeljinice vrsti 2 %, v lesni zalogi pa ponovno 5 %. Z manjšim deležem je zastopana tudi jelka in sicer v mladovjih s 1,4 %, v vrsti se njen delež poveča na 2,4 %, v lesni zalogi pa je zastopana z deležem 2,5 %. Zelo podobne rezultate kaže tudi primerjava po rastiščnogojitvenih razredih. Če izvezemo varovalne gozdove in gozdne rezervate prevladujeta v popisni enoti dva razreda in sicer alpska bukovja in kisloljubna zgornjegorska bukovja. Zaradi znatnega deleža objedenosti mladja bi pričakovali, da se bodo bistveno zmanjšali deleži v vrsti pri tistih vrstah, katere divjad rada objeda. Podatki kažejo ravno obratno stanje. Delež plemenitih listavcev in jelke se v vrsti v primerjavi z deležem v mladovjih poveča, delež smreke pa se celo zmanjša. Glede na analizirane podatke ocenjujemo, da rastlinojeda divjad ni pomembneje vplivala na drevesno sestavo preraščanja. V mlajše razvojne faze gozdov preraste zadosten delež rastiščem primernih drevesnih vrst. Dejstvo pa je, da se je številčnost rastlinojede divjadi (predvsem jelenjadi) v zadnjem obdobju na tem območju močno povečala, tako da je možno, da se vpliv na preraščanje nekaterih drevesnih vrst (plemeniti listavci, jelka) še ni odrazil.

Ocenjujemo, da so pomlajevanje in posledično zasnove boljše na osojnih pobočjih alpskih bukovij (alpske doline Tamar, Krnica, Vrata, Kot) kot na prisojnih pobočjih ter v rastiščnogojitvenem razredu kisloljubnih zgornjegorskih bukovij. Glavni problem prisojnih pobočij za samo pomlajevanje predstavljajo rastiščne razmere, ki se odražajo v zelo močni zatravljenosti, dolgih pomladitvenih dobah in skromni vrstni pestrosti (območje med Srednjim vrhom in Tromejo). Temu je potrebno dodati še vpliv rastlinojede divjadi, saj predstavljajo prav prisojna pobočja Karavank ugodne razmere za prezimovanje divjadi. Zaradi skromne zastopanosti mladja, ki v zimskem čadu predstavlja edini razpoložljivi vir prehranske baze, je posledično večja tudi objedenost. Intenzivnost gospodarjenja z gozdovi je bila praktično na celotnem obravnavanem območju v preteklosti skromna, kar se odraža v majhnem deležu mladovij, zato bo v bodoče potrebno povečati delež mladovij, hkrati z intenziviranjem sečenj.

Ob tolmačenju vpliva rastlinojede parkljaste divjadi na gozdne ekosisteme se je potrebno zavedati, da stopnja objedenosti mladja gozdnega drevja ni odvisna le od lokalnih gostot jelenjadi, pač pa nanjo vplivajo tudi desetletne gostote. To pomeni, da vplivi parkljarjev niso odvisni samo od trenutnih, pač pa tudi od preteklih gostot. Spremembe na vegetacijo se odražajo torej tudi s časovnim zamikom, vplivi parkljarjev pa se v času akumulirajo (OCVIRK / JERINA 2008). Avtorja tudi navajata, da večino pojasnjene variabilnosti objedanja pojasnjujejo okoljski dejavniki (npr. količina dostopne hrane, padavine ipd.). Pri tem je stopnja objedenosti obratno sorazmerna z dolžino gozdnega roba, deleža pomlajencev in mladovij ter deležem odraslih listavcev v lesni zalogi sestoja. Tudi študija na Snežniškem območju (DEBELJAK et al. 1999) navaja, da je poškodovanost mladja bolj kot od gostot jelenjadi odvisna od vsakoletnih vremenskih razmer (trajanje in debelina snega pozimi, temperature). OCVIRK / JERINA (2008) tudi navajata, da je stopnja objedenosti mladja odvisna tudi od dopolnilnega zimskega krmljenja (jelenjadi). S prostorsko razporeditvijo krmišč se lahko močno vpliva na velikost objedanja, s postavitvijo krmišč na neustreznih lokacijah se stopnja objedanja lahko poveča. Prav tako navajata, da je stopnja objedanja pozitivno odvisna tudi od letne količine padavin, negativno pa od temperature (povezava z nadmorsko višino).

**Preglednica 8: Primerjava deležev razvojnih faz med modelnim in dejanskim stanjem po popisnih enotah na območju lovsko upravljavskega območja**

| RAZVOJNA<br>FAZA | Cerkljansko in Škofjeloško hribovje |       |          |      |
|------------------|-------------------------------------|-------|----------|------|
|                  | model                               |       | dejansko |      |
|                  | ha                                  | %     | Ha       | %    |
| Mladovje         | 6.768                               | 12,07 | 2.573    | 4,6  |
| Drogovnjak       | 20.642                              | 36,81 | 15.016   | 26,8 |
| Debeljak         | 19.094                              | 34,05 | 28.680   | 51,1 |
| Sest. v obnovi   | 8.215                               | 14,65 | 8.509    | 15,2 |
| Ostalo           | 1.357                               | 2,42  | 1.299    | 2,3  |

| RAZVOJNA<br>FAZA | Osrednje Karavanke |       |          |      |
|------------------|--------------------|-------|----------|------|
|                  | model              |       | dejansko |      |
|                  | ha                 | %     | Ha       | %    |
| Mladovje         | 5.939              | 12,12 | 3.275    | 7,0  |
| Drogovnjak       | 16.052             | 32,76 | 10.526   | 22,4 |
| Debeljak         | 14.622             | 29,84 | 21.569   | 46,0 |
| Sest. v obnovi   | 8.487              | 17,32 | 7.433    | 15,8 |
| Ostalo           | 3.905              | 7,97  | 4.097    | 8,7  |

| RAZVOJNA<br>FAZA | Jelovica in Pokljuka |      |          |      |
|------------------|----------------------|------|----------|------|
|                  | model                |      | dejansko |      |
|                  | Ha                   | %    | Ha       | %    |
| Mladovje         | 5.850                | 10,8 | 3.826    | 7,1  |
| Drogovnjak       | 10.238               | 18,9 | 9.303    | 17,2 |
| Debeljak         | 15.492               | 28,6 | 15.638   | 28,9 |
| Sest. v obnovi   | 7.908                | 14,6 | 5.908    | 10,9 |
| Ostalo           | 14.679               | 27,1 | 19.492   | 36,0 |

| RAZVOJNA<br>FAZA | Zahodne Karavanke |      |          |      |
|------------------|-------------------|------|----------|------|
|                  | model             |      | dejansko |      |
|                  | Ha                | %    | Ha       | %    |
| Mladovje         | 2.570             | 10,5 | 738      | 3,0  |
| Drogovnjak       | 4.480             | 18,3 | 2.143    | 8,8  |
| Debeljak         | 6.414             | 26,2 | 3.956    | 16,2 |
| Sest. v obnovi   | 3.207             | 13,1 | 1.462    | 6,0  |
| Ostalo           | 7.809             | 31,9 | 16.181   | 66,1 |

V zgornji preglednici so prikazani deleži stanja posameznih razvojnih faz gozdov po popisnih enotah ter pričakovano modelno stanje glede deležev posameznih razvojnih faz. Modelni deleži posameznih razvojnih faz so oblikovani na podlagi dolžin proizvodnih dob, na podlagi časovnega obdobja, ki je potrebno, da posamezna razvojna faza gozda preraste v drugo ter dolžine pomladitvene dobe. Za zagotavljanje trajnostnega gospodarjenja z gozdovi se stremi, da se razvoj gozdov čimbolj usmerja v izenačitev dejanskega stanja z modelnim.

Ker predstavljajo gozdovi glavni vir prehranske baze za divjad, je zato zelo pomemben delež mladovij in sestojev v obnovi. Kot je razvidno iz podatkov, dejanski deleži tako mladovij kot sestojev v obnovi po vseh popisnih enotah bistveno zaostajajo za modelnim stanjem. V skupnem zaostaja dejansko stanje za modelnim za več kot 15.000 ha, kar predstavlja 7 % vse lovne površine v LUO. Ob tem je potrebno opozoriti, da so bili v primerjavo vključeni tudi varovalni gozdovi, kjer gospodarjenja z gozdovi praktično ni.

Večja odstopanja beležimo v strmejših predelih z manj intenzivnim gospodarjenjem, bistveno manjša odstopanja pa v večjih lastniških kompleksih (državni in nadškofijski gozdovi). Posledično so bistveno bolj obremenjene površine, kjer je proizvodna vloga gozda močno poudarjena. Izostanek znatnega deleža mladovij in sestojev v obnovi se odraža v večji obremenjenosti obstoječih pomlajenih površin. S povečanjem deleža mladovij lahko bistveno razbremenimo ostale površine in poskrbimo za večjo usklajenost med

živalsko in rastlinsko komponento. V osnovanju novih pomladitvenih jeder, ki je tesni povezavi z intenzivnostjo sečenj oz. gospodarjenjem z gozdovi, vidimo glavni ukrep, s katerim lahko bistveno izboljšamo življenjsko okolje divjadi. Glede na preteklo intenziteto gospodarjenja z gozdovi, predvsem pa na intenziteto sečenj v zadnjih nekaj letih ter na občutno povečanje možnih etatov, kateri so opredeljeni v gozdnogospodarskih načrtih območij pričakujemo, da se bo delež mladovij občutneje povečal. Samo povečanje deleža mladovij se je v zadnjih nekaj letih že nakazalo, vendar predvsem kot posledica ujm ter sanacije lubadarskih jeder, manj pa kot rezultat aktivnega usmerjenega razvoja gozdov. Predvsem na območju Jelovice, ki velja za najbolj problematično glede obgrizanja in lupljenja, se je delež mladovij najbolj povečal.

### **Ostale poškodbe parkljaste divjadi na gozdni vegetaciji (obgrizenost, lupljenje)**

Poleg objedenosti gozdnega mladja povzroča divjad nekaterih vrst tudi poškodbe na gozdnih sestojih z obgrizanjem in lupljenjem debel dreves. Tovrstnim poškodbam so najbolj izpostavljeni smrekovi letvenjaki in drogovnjaki. Poleg smreke, na kateri je povzročene največ škode, ugotavljamo tudi veliko poškodovanost ostalih drevesnih vrst predvsem jelke, velikega jesena, bresta in mehkih listavcev. Gospodarska škoda se kaže v zmanjšanju količinskega in kakovostnega donosa gozdov in v večjem tveganju proizvodnje.

Glavni krivec za tovrstne poškodbe sestojev je jelenjad, manj ostale vrste. Škode se prvenstveno pojavljajo v osrednjem območju razširjenosti jelenjadi in so izrazitejše v zimskih habitatih. V tipičnih zimovališčih se jelenjad v zimskem času skoncentrira in tam ostane več mesecev, odvisno od vremenskih razmer (višina in trajanje snežne odeje). Posledično je tudi poškodovanost večja v vremensko neugodnih zimah. Naravne prehranske razmere so takrat slabe, zato se jelenjad poslužuje, poleg položene krme, tudi lubja debel mladih dreves. Največ škod se pojavlja predvsem na območjih s prevladujočim deležem smreke v sestojih in manjšim deležem kmetijskih površin (HAFNER / ČERNE 2011). Gozdovi divjadi nudijo večino prehranske baze, ki jo živali rabijo za svoje preživetje. Na območjih, kjer se prepletajo kmetijske površine z gozdnimi, povzročene škode niso tako problematične in zaskrbljujoče kot na območjih, kjer tega prepletanja ni.

V zadnjem desetletju se je obseg poškodovanosti debel dreves močno povečal. To povečanje je bilo najbolj izrazito na območju Jelovice z obrobjem, na območju Kokre in Jezerskega ter v zahodnih Karavankah. Če je bilo pred več kot desetletjem zaslediti bolj posamična poškodovana drevesa, se je v zadnjem desetletju poškodovanost razširila na celotne sestoje smrekovih letvenjakov in drogovnjakov. Samo v ekološki enoti Jelovica z obrobjem so bile poškodbe evidentirane na več kot 300 lokacijah in v obsegu več kot 1.000 ha. Največjo poškodovanost beležimo v zimi 2005/06, ko je snežna odeja v nižinah zdržala 4 mesece, na platojih pa še bistveno dlje. V tem letu je zaznano tudi bistveno več prijav škod lastnikov gozdov, katere so bile v preteklih letih redke. Zaradi manjšega števila prijav se tej problematiki ni posvečalo toliko pozornosti, kot bi si jo glede na resnost zaslužila. Navkljub številnim poškodbam in občutni gospodarski škodi je odškodninske zahtevke podala le peščica lastnikov.

V zadnjih nekaj letih se trend povečevanja poškodovanosti ni nadaljeval, za kar je razloge potrebno iskati v nekaj nižji številčnosti jelenjadi kot tudi milejših zimah. Ker je stanje lokalno še vedno zelo zaskrbljujoče, bo potrebno nadaljevati z močnejšimi posegami v populacijo ter populacijo usklajevati z nosilno zmogljivostjo okolja. Istočasno bo potrebno povečati tako obseg kot intenziteto redčenj v smrekovih letvenjaki in drogovnjaki ter s tem pospešiti debelinsko kot višinsko priraščanje drevja. S tem se bo zmanjšal čas največje občutljivosti sestojev na obgrizanje, pospešili bomo brazdanje skorje, zmanjšali varovalne značilnosti sestojev (zadrževanje jelenjadi v gostih sestojih) ter s tem povečali dotok svetlobe v sestoje, kar se bo posledično odrazilo na večji količini dostopne hrane (DAJČMAN 2008, JERINA et al. 2008, JERINA 2011a).

Poškodbe na deblih delimo v dve skupini: poškodbe zaradi lupljenja in poškodbe zaradi obgrizanja. Evidentiranih poškodb zaradi lupljenja je manj in niso problematične. Te poškodbe nastanejo predvsem v poletnih mesecih, ko so drevesa v soku. Delež teh poškodb je v primerjavi z obgrizanjem minimalen. Največ poškodb imamo evidentiranih na Jelovici in so izrazitejše na jelki. Poškodbe zaradi obgrizanja predstavljajo večino poškodb na deblih, stanje je v večini območja zaskrbljujoče. Trend pojavljanja poškodb v zadnjih letih stagnira, kljub temu pa še ne moremo trditi, da je populacija jelenjadi usklajena z nosilno zmogljivostjo okolja. Predvsem v gozdnatih predelih z majhnim deležem travnatih površin so poškodbe pogostejše in večjega obsega. Za zadnje desetletje je zanimiva ugotovitev, da se je stanje objedenosti mladja izboljšalo, stanje obgrizenosti debel pa poslabšalo. Iz tega je moč potegniti zaključek, da je v poletnih mesecih na voljo zadostna količina hrane, medtem ko zimske razmere, glede na trenutno stanje razvojnih faz v gozdovih, ne prenesejo obstoječega števila (gostote).



Foto: Černe Blaž

### **Škode od divjadi na kmetijskih kulturah, domačih živalih in objektih**

Povzročene škode so bile, so in bodo sestavni del upravljanja s populacijami divjadi. Ponekod so zelo zaskrbljujoče, v večini lovišč pa lahko rečemo, da so sprejemljive. Povzročena škoda je vsekakor večja kot jo prikazujemo v evidencah, saj številni lastniki škod ne prijavljajo. Prijavljena je povečini tista škoda, kjer je zmanjšanje donosov na kmetijskih kulturah, gozdovih in domači živini občutnejše. Ker se škodam od divjadi v celoti ni mogoče izogniti, je pri njihovi obravnavi pomembno, da lastniki kot dobri gospodarji zavarujejo svoje premoženje, eventualno povzročeno škodo pa pravočasno prijavijo upravljavcu, s katerim poskušajo skleniti tudi sporazum o višini odškodnine. Še pomembnejše je tesnejše sodelovanje med lastniki in upravljavci lovišč in LPN. Z zglednim sodelovanjem je možno s pravočasnimi in ustreznimi ukrepi marsikatero škodo tudi zmanjšati.

**Preglednica 9: Izplačana odškodnina na lovni površini od posameznih vrst divjadi po skupinah škodnih objektov v lovsko upravljavskem območju za obdobje 2001 – 2010**

| Vrsta divjadi        | Kultura      | IZPLAČANA ODŠKODNINA (v EUR / 100 ha) |      |       |      |       |       |      |       |      |      |
|----------------------|--------------|---------------------------------------|------|-------|------|-------|-------|------|-------|------|------|
|                      |              | 2001                                  | 2002 | 2003  | 2004 | 2005  | 2006  | 2007 | 2008  | 2009 | 2010 |
| SRNA                 | kulture      | 1,66                                  | 1,11 | 0,63  | 0,16 | 2,25  | 0,50  | 0,06 | 1,78  | 0,13 | 0,92 |
|                      | travniki     | 0,00                                  | 0,00 | 0,07  | 0,00 | 0,00  | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,00 |
|                      | sadno drevje | 0,00                                  | 0,02 | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,00 |
|                      | gozd         | 0,00                                  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,00 |
|                      | ostalo       | 0,67                                  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,29  | 0,08  | 0,00 | 0,06  | 0,00 | 0,04 |
| skupaj SRNA          |              | 2,33                                  | 1,13 | 0,70  | 0,16 | 2,54  | 0,58  | 0,06 | 1,84  | 0,13 | 0,95 |
| NAVADNI JELEN        | kulture      | 0,11                                  | 0,21 | 0,76  | 0,06 | 0,38  | 0,02  | 0,37 | 0,56  | 0,20 | 0,23 |
|                      | travniki     | 0,22                                  | 0,00 | 0,06  | 0,03 | 0,23  | 0,37  | 0,43 | 0,22  | 0,05 | 0,05 |
|                      | sadno drevje | 0,00                                  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,02  | 0,47  | 0,03 | 0,00  | 0,03 | 0,04 |
|                      | gozd         | 0,25                                  | 0,10 | 0,45  | 0,15 | 0,56  | 3,18  | 0,20 | 0,00  | 0,30 | 0,66 |
|                      | ostalo       | 0,00                                  | 0,08 | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,06  | 0,00 | 0,00  | 0,32 | 0,10 |
| skupaj NAVADNI JELEN |              | 0,59                                  | 0,39 | 1,27  | 0,24 | 1,19  | 4,10  | 1,03 | 0,78  | 0,90 | 1,07 |
| DIVJI PRAŠIČ         | kulture      | 1,88                                  | 2,82 | 4,44  | 1,93 | 2,19  | 2,86  | 1,85 | 3,06  | 0,57 | 1,12 |
|                      | travniki     | 2,57                                  | 3,17 | 4,04  | 3,91 | 4,72  | 3,10  | 2,43 | 6,93  | 1,89 | 1,01 |
|                      | ostalo       | 0,00                                  | 0,66 | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,00 |
| skupaj DIVJI PRAŠIČ  |              | 4,45                                  | 6,65 | 8,48  | 5,85 | 6,91  | 5,96  | 4,28 | 9,99  | 2,47 | 2,13 |
| SKUPAJ PARKLJARJI    |              | 7,36                                  | 8,17 | 10,45 | 6,24 | 10,64 | 10,63 | 5,36 | 12,61 | 3,51 | 4,16 |
| JAZBEC               |              | 0,00                                  | 0,04 | 0,09  | 0,06 | 0,01  | 0,07  | 0,00 | 0,11  | 0,00 | 0,19 |
| LISICA               |              | 0,01                                  | 0,00 | 0,02  | 0,00 | 0,00  | 0,00  | 0,05 | 0,00  | 0,00 | 0,00 |
| POL. ZAJEC           |              | 0,00                                  | 0,00 | 0,00  | 0,00 | 0,00  | 0,12  | 0,09 | 0,20  | 0,09 | 0,02 |
| SIVA VRANA           |              | 0,00                                  | 0,04 | 0,06  | 0,05 | 0,18  | 0,05  | 0,27 | 0,92  | 0,54 | 0,90 |
| SKUPAJ OSTALE VRSTE  |              | 0,01                                  | 0,08 | 0,17  | 0,11 | 0,20  | 0,23  | 0,41 | 1,24  | 0,64 | 1,11 |
| VSE SKUPAJ           |              | 7,38                                  | 8,25 | 10,62 | 6,36 | 10,83 | 10,87 | 5,77 | 13,85 | 4,14 | 5,27 |

V preteklem desetletju je bilo v Gorenjskem LUO skupno izplačanih za 177.644 evra odškodnin. V zgornji preglednici so sicer prikazane izplačane odškodnine preračunane na 100 ha lovne površine. Tak prikaz je smiseln zaradi primerjave z ostalimi LUO. Večino škod 95,0 % so povzročile tri vrste. Po divjem prašiču je bilo skupno izplačanih 121.845 evra oz. 68,6 % vseh škod, po jelenjadi 24.623 evra oz. 13,9 %, po srnjadi 22.216 evra oz. 12,5 %. Škode od male divjadi so znašale 5,0 % in niso bistveno vplivale na višino izplačil. Trend izplačanih škod je v zadnjem desetletju močno nihal in je bil močno pogojen z obsegom izplačil po divjem prašiču (številčnost populacije) in ostrino zime (izplačila za škodo od jelenjadi v gozdovih zaradi obrizanja).

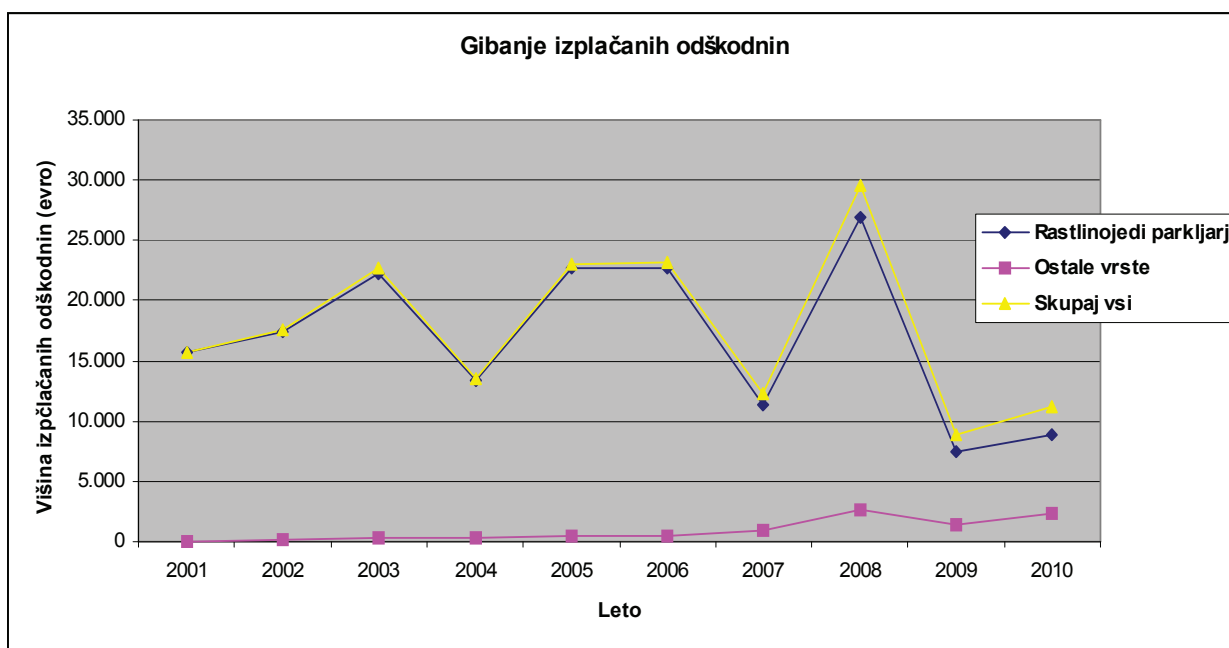
Dejanska povzročena škoda je bila bistveno večja. Pri tem je potrebno opozoriti, da se je škoda dosledneje prijavljala na kmetijskih površinah, kjer je izpad donosa letno pogojen, medtem ko so bila izplačila za povzročeno škodo v gozdovih redkejša, saj je donos iz gozdov vezan na daljše časovno obdobje. Veliko povzročene škode so lovske organizacije odplačale tudi z delovnimi akcijami, ki niso zabeležene v zgornji preglednici.

Izplačila za škode, ki jih je povzročila srnjad, so med posameznimi leti močno varirale. Prevladovala so predvsem škode na poljščinah (fižol, solata, radič), obseg na drugih kulturah je bil manjši. Če izključimo leto 2005, ko so bile škode največje, opazimo, da se te niso znatneje povečale, sicer so nihale, vendar za lovišča niso predstavljale večjih problemov. Zelo podobna slika glede obsega izplačil je tudi pri jelenjadi. Največ škod je bilo izplačanih v gozdovih, sledijo izplačila na kmetijskih kulturah, travnikih in na sadnem drevju. Opazen je rahel trend porasta izplačil. Če izvzamemo leto 2006, ko so močno porasla izplačila v gozdovih, se sam obseg izplačil ni bistveno povečal. Zaenkrat sam obseg izplačil ni zaskrbljujoč, saj je večina izplačil vezana na kmetijske kulture oz. pridelke. Problematične so škode v gozdovih, katere lastniki praviloma ne prijavljajo in ogrožajo trajnost donosov (slabša kakovost sortimentov). V zadnjih letih opazimo tudi številne pritiske jelenjadi na silose koruzne in travne silaže. Te škode prav tako lastniki praviloma ne prijavljajo, vendar je ob tem čutiti že negativen odnos lastnikov do jelenjadi kot tudi lovskih organizacij. Najbolj problematične so škode po divjem prašiču. V zadnjih desetih letih se je obseg izplačil bolj ali manj konstantno povečeval do leta 2008, ko je bilo izplačil največ, po tem letu pa beležimo leti bistvenega upada izplačil. Z močnejšim in smelejšim poseganjem v njihovo populacijo smo uspeli negativne trende povečevanja izplačil obrniti, zato ocenjujemo, da stanje glede škod pri divjem prašiču trenutno ni

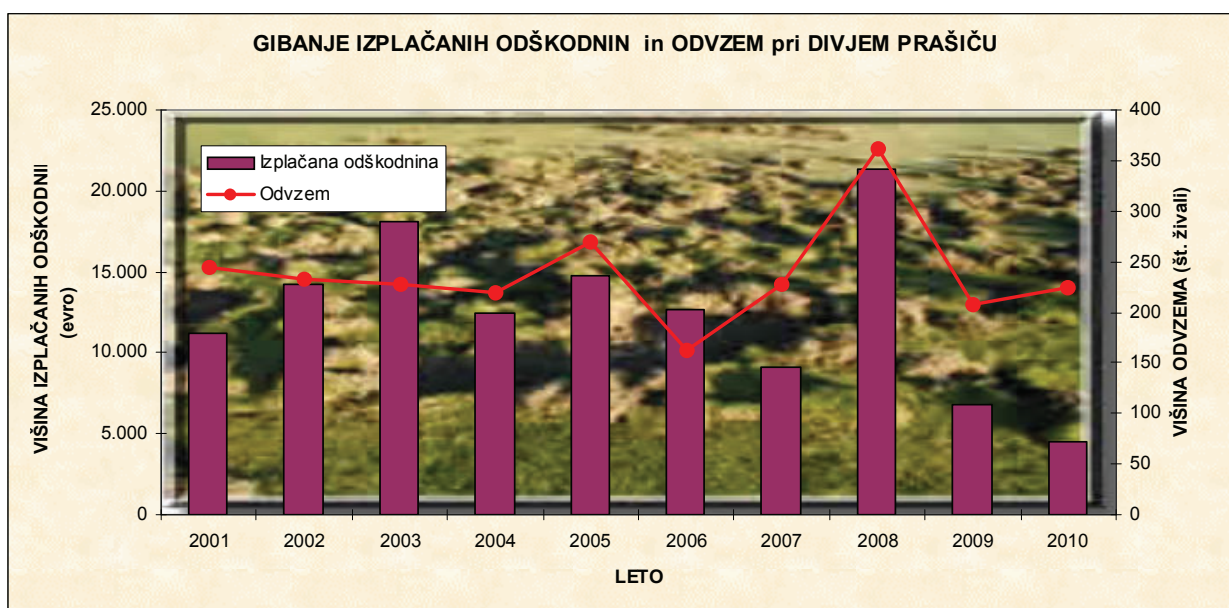
zaskrbljujoče. Malo bolj zaskrbljujoče je stanje izplačil po sivi vrani v nižinskih loviščih, kjer v zadnjih nekaj letih beležimo njihov porast.

Obseg škod lovske organizacije zmanjšujejo tudi z znatnim povečevanjem obsega tehnične zaščite njivskih površin (električni pastirji).

Največkrat imamo pred očmi zgolj škodo, katero povzroči divjad na človekovem premoženju in katero je moč tudi ekonomsko ovrednotiti, pri tem pa pozabljamo na škodo, katero človek povzroči na populacijah divjadi. Največjo škodo se povzroči ob prometnih nesrečah na cestah ter železnicah. Škoda na divjadi nastane tudi pri uporabi kmetijske mehanizacije (košnja) ter pri pretirani ali napačni uporabi fitofarmaceutskih sredstev. Problematične so tudi škode, ki jih povzročajo psi, ki so brez nadzora spuščeni v naravo. Zaradi nemira, ki ga povzročamo v gozdovih (vse vrste rekreacije, nabiranje plodov, gozdarstvo, motorna vozila, lovstvo), motimo divje živali pri njihovem ustaljenem dnevnem ritmu. Moten je ritem hranjenja in prežvekovanja, ki se odraža v slabšem izkoristku hrane. Beg, še posebno v zimskem času (sneg), povzroča tudi večjo porabo energije. Večja poraba energije in stres zaradi pogoste vznemirjenosti sta lahko razloga za večji obseg škod tako v gozdovih kot tudi na kmetijskih zemljiščih.



**Slika 10: Trendi izplačanih odškodnin za nastalo škodo od rastlinojedih parkljarstih in ostalih vrst v lovsko upravljavskem območju za obdobje 2001 - 2010**



**Slika 11: Primerjava med izplačanimi odškodninami za nastalo škodo od divjega prašiča in njegovim odvzemom v lovsko upravljavskem območju v obdobju 2001 – 2010**

Slika 10 prikazuje trend gibanja izplačanih odškodnin od divjadi. Odškodnine so po posameznih letih nihale. Po letih občutnejših škod so se le te zmanjšale in nato ponovno narasle. Generalno gledano se je obseg izplačil rahlo povečeval in sicer do leta 2008. Po tem letu beležimo občuten padec izplačil praktično pri vseh vrstah. Izjema so le izplačila po sivih vranah, ki nakazujejo trend povečevanja. Stanje zadnjih dveh let je zelo spodbudno, saj gre za najnižja izplačila, od kar celovito za celotno LUO spremljamo obseg izplačil.

Divji prašič je vrsta, ki povzroči s svojim načinom prehranjevanja največ škod na kmetijskih površinah. Trend povzročenih škod in izplačil je v zadnjih petnajstih letih konstantno naraščal do leta 2003. Po tem letu smo štiri leta zapored evidentirali nekaj manjši obseg izplačil, v letu 2008 pa ponoven porast. V tem letu beležimo največji znesek izplačil po tej vrsti v LUO. Poleg rekordnega zneska izplačil so lovške organizacije opravile tudi 5.135 delovnih ur za sanacijo razritih površin. Zaradi znatnih škod in številčnejše populacije se je intenzivno izvajal odstrel, tako da beležimo tudi rekordni odvzem v višini 362 živali. Močan poseg v populacijo v letu 2008 je dal slutiti, da bi bil lahko odstrel v letu 2009 nižji, posledično pa bi lahko bile nižje tudi višine izplačanih odškodnin. Višina izplačanih odškodnin se je zmanjšala kar za štirikrat v primerjavi z letom poprej, kar je presegalo tudi najbolj optimistične napovedi. Podoben trend se je nadaljeval tudi v letu 2010. Velika nihanja v odvzemu kot tudi v povzročeni škodi v zadnjih nekaj letih nam prikazujejo veliko nepredvidljivost vrste. Ta je pogojena z velikim reprodukcijskim potencialom v povezavi z razpoložljivo hrano (obrod plodonosnega drevja) kot tudi z migracijami med posameznimi območji.

Podobno kot v Sloveniji se tudi v Gorenjskem LUO škode pojavljajo po celotnem območju razširjenosti vrste. JERINA et al. (2010) ugotavlja, da na višino škod od divjega prašiča v Sloveniji najbolj vpliva gostota odvzema divjih prašičev, gostota krmišč in gostota gozdnega roba v lovišču. Navaja, da so pozitivne povezave med višino škod in odstrelom verjetno posledica povečanega odstrela v območjih z njihovo večjo gostoto. Pozitivna povezava med intenzivnostjo krmljena in škodami je verjetno rezultat večjega obsega krmljenja v območjih z več škodami s ciljem njihovega zmanjševanja, pomena krme v prehrani divjega prašiča in dviga populacijskih gostot zaradi krmljenja in s tem posledično povečanja škod ter nepravilnosti pri krmljenju in posledično povečanja škod. Škode so povečane tudi v okoljih s tesno prepletajočimi gozdovi in kmetijskimi površinami. JELENKO et al. (2010) navaja, da so škode od divjih prašičev prav tako lahko povezane s krmljenjem, odvisne pa so tudi od pedoloških lastnosti tal ter števila nekaterih vrst talne favne.

### 6.3 Ocena stanja življenjskega okolja divjadi (tudi trendi)

#### Prehranske in bivalne razmere za divjad

Prehranske razmere za divjad v LUO se v zadnjem desetletju niso pomembneje spremenile. Proces intenzivnega zaraščanja travnatih površin se je v večini območja umiril. Po eni strani je ta proces ustavila politika subvencioniranja in ostale finančne spodbude lastnikom kmetijskih površin, predvsem v hribovskih predelih, po drugi strani pa se je večina opuščanih površin že zarasla. Kljub intenzivnemu zaraščanju kmetijskih površin v preteklosti, te površine ne pomenijo takoj slabšanja in zmanjševanja prehranske baze divjadi. Zaraščajoče površine v prvi fazi nudijo dokaj bogato prehransko bazo, ki začne z leti le počasi usihati.

Tudi v nižinskem, urbanem okolju ne beležimo pomembnejših sprememb v prehranski zmogljivosti prostora. Za to okolje je značilen ravno obraten proces kot v robnem delu območja. Prisotni so stalni pritiski po zmanjševanju deleža gozdov, predvsem zaradi širjenja naselij ter povečevanja deleža kmetijskih površin.

Če se prehranske razmere niso bistveno spremenile, pa tega ne moremo trditi za druge bivalne razmere, ki so se poslabšale, trend poslabševanja pa se nadaljuje. Praktično na celotnem območju LUO opazamo povečan vpliv človekovih aktivnosti v prostoru. Poleg klasične oblike rekreacije (sprehodi v naravo, nabiralništvo) so se močno razvile novejšie oblike (kolesarjenje, vožnje z motornimi kolesi, štirikolesniki, turno smučanje, padalstvo, pohodništvo...). V območju praktično ni prostora, ki ne bi bil vse leto ali le v določenih mesecih oblegan s strani rekreacije željnih ljudi. V zadnjih letih se ta pritisk še stopnjuje. Učinkovite rešitve za omejitev obiskanosti gozdov ne vidimo, saj se je tudi sistem zapor gozdnih cest (režim prometa) pokazal za nezadosten ukrep, ki bi zajezil naval obiskovalcev, poleg tega pa imamo še vedno neučinkovito naravovarstveno nadzorništvo. V življenjsko okolje divjadi se vnaša nemir, kar vpliva, da nekatere vrste (parkljarji) spreminjajo življenjske navade, preko dneva se umikajo globlje v gozdove ali v predele z več kritja, v nočnem času pa prihajajo na tradicionalna pasišča. Nemir povzroča divjadi, še posebno višje razvitim vrstam, permanenten stres, živali pa se odzivajo z begom, spremenjeno dinamiko aktivnosti in spremenjenim vzorcem izbora različnih habitatov. Zaradi tega vedno pogostejše prihaja do prevelikih obremenitev na posameznih območjih, s tem pa tudi do škod. Divjad, še posebno jelenjad, se pred vznemirjanjem zateče v goste sestoje, zaradi potreb po večkratnem hranjenju v cirkadiani ritmiki (ritmika, ki se pojavlja v teku 24 ur) pa se hrani s tistim, kar je v gostih sestojih na razpolago. Glede na to, da je zaradi majhnega dotoka svetlobe količina trav in zelišč majhna ali nikakršna, povzroča občutne škode s hranjenjem z lubjem, saj je

lubje praktično edina dosegljiva hrana. Spremenjeni vzorci aktivnosti (nočna aktivnost) pomembnejših vrst divjadi vplivajo tudi na izvajanje lova.

### **Srnjad**

Spremembe prehranskih razmer v LUO v zadnjih letih niso tako velike, da bi bistveno vplivale na drugačno prostorsko porazdelitev srnjadi. Ugotavljamo pa, da srnjad zaradi vznemirjanja več časa prebije v gozdu, tako da v nekaterih predelih postaja zmogljivost njenega okolja premajhna ne glede na to, da se številčnost srnjadi v zadnjem obdobju ni znatneje spremenila. Prehranske razmere so praktično ugodne v celotnem območju, z večjo intenziteto sečenj v gozdovih in s tem z vzpostavljanjem večjega deleža mladih razvojnih faz gozda pa bi bile lahko boljše. Najbolj se razmere spreminjajo v nižinskih predelih, kjer intenzivna urbanizacija, kmetijstvo in vznemirjanje zmanjšujeta življenjski prostor, kar se med drugim odraža tudi v večjem deležu nenaravnih in naravnih izgub, posledično pa to pomeni, da tako obremenjeno okolje prenese manjše število srnjadi.

### **Jelenjad**

Življenjsko okolje v vseh treh (sub)populacijah (kolonijah) jelenjadi je zanje primerno, gostota pa z okoljem še ni usklajena. Delež travnatih površin v poletnem habitatu karavanške populacije je zadosten, ozko grlo predstavljajo zimski habitati, kjer se nezadostna prehranska ponudba dopolnjuje z zimskim krmljenjem. V poletnih habitatih areala jelovške populacije je delež travnatih površin majhen, zato je pomembno njihovo ohranjanje in košnja. V prehranskem pogledu namreč uvrščajo jelenjad med rastlinojede vmesnega (intermediarnega) tipa s poudarjeno nagnjenostjo do trav. Jelenjad ima veliko sposobnost, da se specializira na najlažje dosegljiv in obenem najbolj kakovosten prehranski vir v okolju (ADAMIČ 1989). Manjši delež trav na Jelovici mora torej nadomestiti drug prehranski vir, večino hrane tako pridobi z objedanjem mladja in podrasti. Ugotavljamo, da je nosilna zmogljivost predvsem v zimskem času, še posebej takrat, ko je snežna odeja debela in dolgotrajna, nezadovoljiva. Tako se veliko površinsko v zimskem času pojavljajo škode na gozdnih sestojih zaradi obgrizanja, s tem pa je oteženo gospodarjenje z gozdovi. Prehod jelenjadi v zimske habitate ni oviran z nenaravnimi ovirami. Tudi v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah gostota jelenjadi še ni usklajena z njenim okoljem, zato jo bo potrebno še nekoliko znižati. Predvsem na širšem območju Jelendola se srečujemo s težavami pri pomlajevanju v rastiščnogojitvenih razredih jelovih bukovij na karbonatih in silikatih ter v smrekovjih, katerega vzrok je rastlinojeda parkljasta divjad, predvsem jelenjad (poglavje: *Presoja usklajenosti divjadi in njenega življenjskega okolja*). V osrednjem delu areala bo potrebno nadaljevati z dopolnilnim zimskim krmljenjem, vendar pa bo zaradi prisotnega lupljenja debel potrebno od primera do primera proučiti prostorsko razporeditev krmišč in sestavo krme. Za omejevanje škod zaradi lupljenja se dopolnilno zimsko krmljenje ni izkazalo kot uspešen ukrep, z nepravilnim izvajanjem pa lahko celo slabša situacijo. Z večjo intenziteto sečenj v gozdovih in s tem z vzpostavljanjem večjega deleža mladih razvojnih faz gozda bi se prehranske razmere za jelenjad lahko pomembneje izboljšale.

### **Divji prašič**

Prehranske in bivalne razmere so za divjega prašiča v večini lovišč ugodne, spremembe v življenjskem okolju niso tako velike, da bi znatneje vplivale na populacijo. Nihanja v številčnosti so odvisna predvsem od količine hrane v prostoru (obrod plodonosnega drevja), ostrine zim ter od višine in strukture vsakoletnih posegov v populacijo.

### **Gams**

Življenjsko okolje v arealu populacije je primerno. Delež travnatih površin v habitatih karavanške populacije je zadosten, zaradi problematike zaraščanja kmetijskih površin bi jih bilo nujno v dosedanjem obsegu ohraniti v jelovškem in škofjeloškem delu območja. Za gamsa, ki živi v gozdnem okolju, bi z večjo intenziteto sečenj v gozdovih in s tem z vzpostavljanjem večjega deleža mladih razvojnih faz gozda lahko pomembno izboljšali prehranske razmere. Sklepamo, da vedno večje vznemirjanje gorskega prostora vpliva na spremembe v prostorski porazdelitvi populacije, s tem pa tudi na prehranske in bivalne razmere. Življenjsko okolje gamsa ogrožajo predvsem paša drobnice, katero lastniki že zelo zgodaj poženejo v planine in se tam nahaja praktično do prvega jesenskega snega, agresivnejša in večja jelenjad, ki prodira v tipična gamsja stanišča in moderne oblike rekreacije.

### **Muflon**

Delež travnatih površin v habitatih, ki jih muflon poseljuje, je zadosten, zaradi problematike zaraščanja kmetijskih površin bi jih bilo nujno v dosedanjem obsegu ohraniti v jelovškem in škofjeloškem delu območja. Sklepamo, da spremembe v življenjskem okolju niso takšne, da bi znatneje vplivale na kolonije muflonov. Zaradi zimskih koncentracij in preprečevanja škod je prehranske razmere v zimskih habitatih potrebno izboljševati z dopolnilnim zimskim krmljenjem. Z večjo intenziteto sečenj v gozdovih in s tem z vzpostavljanjem večjega deleža mladih razvojnih faz gozda bi se prehranske razmere za muflona lahko pomembneje izboljšale.

**Male zveri**

Ugotavljamo, da je življenjsko okolje za male zveri ugodno. Prihaja sicer do občasnih nihanj gostote populacij, na določenih območjih je pogost pojav bolezni, ki zmanjšujejo številčnost (garje, pasja kuga). Porazdelitev v prostoru je bolj ali manj enakomerna v celotnem območju.

**Ostala mala divjad**

Prehranske in bivalne razmere za malo poljsko divjad (fazan, poljska jerebica, poljski zajec) se v zadnjem desetletju niso pomembneje spremenile. Zaradi nizke pestrosti kulturnih rastlin in intenzivne obdelave prostora že dlje časa niso ugodne niti v poletnem obdobju, v zimskem času pa poljski prostor ne zagotavlja skoraj nikakršne hrane in kritja. Primanjkuje ostankov naravne vegetacije (posamično grmovje, drevje in njihove skupine, omejki, nepokošena trava ipd). Zaradi načina obdelave tudi njivske površine v jesensko zimskem obdobju ne predstavljajo skoraj nikakršnega kritja. Na malo divjad vpliva negativno tudi intenzivna uporaba fitofarmacevtskih sredstev za zaščito rastlin. Med vodnimi in obvodnimi vrstami prav tako ne ugotavljamo pomembnejših sprememb, v splošnem je stanje ugodno. Vrani (sraka, šoja in siva vrana) so dobro zastopani, življenjske razmere so zanje ugodne, siva vrana je poleg poljskega prostora praktično v celoti poselila tudi urbano okolje.

**Vpliv rabe prostora na bivalne razmere**

Vpliv rabe prostora na bivalne razmere ocenjujemo s spremembami v kakovosti življenjskega prostora ter s spremembami v časovnem in prostorskem gibanju divjadi, tudi v kombinaciji s povzročenimi škodami na kmetijskih kulturah, gozdovih in na divjadi, čeprav se zavedamo, da na njihov obseg vpliva tudi številčnost oziroma gostota ter druge značilnosti populacije, kot tudi privlačnost določenih kultur za posamezne vrste divjadi.

Ocenjujemo, da se raba prostora, ki je povzročena z osnovnimi gozdarskimi in kmetijskimi dejavnostmi (gospodarjenje z gozdovi in kmetijskimi površinami) v preteklem desetletju ni pomembneje spremenila, zato v tem pogledu, z izjemo zmanjšanih deležev mladih razvojnih faz gozda, ne beležimo pomembnejših sprememb v kakovosti habitatov. Večje spremembe nastajajo v drugih oblikah rabe prostora, ki ožijo življenjski prostor nekaterih vrst in s tem posledično vplivajo na nižjo nosilno zmogljivost prostora.

**Srnjad**

Glede same rabe prostora bi območje lahko razdelili na dva dela, na nižinski del in na sredogorje. V nižinskem delu je človekov vpliv na prostor izredno velik in močno zaznamuje tudi bivalne razmere za to vrsto. Življenjski prostor se zaradi urbanizacije krči, promet na cestah se povečuje, povečujejo se rekreacijske dejavnosti tako v pogledu velikosti prostora kot tudi intenzivnosti. Vedno manj je mirnejših predelov, tako da živi srnjad pod večjim stresom kot v sredogorju. Pereča je problematika s psi, ki jih lastniki neodgovorno spuščajo v naravo, še posebej v zimskem času, ko vznemirjajo in preganjajo onemoglo divjad. S tem naredijo veliko škodo, saj bi le ta potrebovala mir. Število izgub zaradi psov se poveča predvsem v zimskem času z obilo snega. Zaskrbljujoče je število povozov, saj v teh primerih nastajajo tako škode na divjadi kot tudi na vozilih. Močno se je povečalo tudi število izgub zaradi košnje, saj kmetje z intenzivnim gnojenjem travnikov že v maju praktično pokosijo vse površine. Večja pogostost košenj vpliva na pestrost travniških rastlinskih vrst, v večini primerov prevladujejo trave, delež cvetnic je nizek. Srnjad se zaradi manjše priljubljenosti tovrstnih travnikov redkeje zadržuje na travnikih in pogostejše v gozdovih, kar je pomembno tako v pogledu vpliva na mladje gozdnega drevja kot tudi v pogledu težav pri izvajanju lova. Na manj pogosto zadrževanje srnjadi na travnikih ali na večji delež nočne rabe vpliva tudi povečan obseg vznemirjanja. V sredogorju so bivalne razmere boljše, kljub temu pa tudi tu opažamo povečan vpliv rabe prostora predvsem s strani rekreativnih dejavnosti. V sredogorju je delež gozdov večji, kritja pred vznemirjanjem je več, kar vpliva na boljše bivalne razmere in počutje srnjadi. Tudi v sredogorju se povečuje intenzivnost košnje travnikov, zmanjšuje se pestrost travniških rastlinskih vrst, kar poleg pogostejšega vznemirjanja vpliva na manjšo priljubljenost in slabše pojavljanje srnjadi izven gozda. V nekaterih predelih območja (gorska območja) se še vedno pojavlja neurejena, gozdna paša domačih živali v poletnem obdobju, kar pomeni določeno obliko prehranske in bivalne konkurenčnosti tudi za srnjad.

**Jelenjad**

Bivalne razmere za jelenjad so ugodne, delež gozdov je zadosten, delež travnatih površin prav tako, tako da se je v preteklosti močno razširila in se številneje pojavlja tudi v robnem območju (robnih delih areala). Z izjemo poletnih in jesenskih mesecev (povečanje vpliva rekreacije-nabiralništva) ne ugotavljamo drugih pomembnejših sprememb človekovih dejavnosti, ki bi negativno vplivale na bivalne razmere jelenjadi. Škode od jelenjadi na kmetijskih površinah niso zaskrbljujoče, popolnoma drugačne so razmere v gozdovih. Tako v karavanškem kot tudi v jelovškem delu so se v preteklem desetletju povečale škode zaradi obgrizenosti drevja in objedenosti mladja, na kar poleg visoke populacijske gostote in klimatskih dejavnikov lahko vpliva tudi povečana stopnja vznemirjanja, lahko pa tudi razporeditev krmišč in/ali nepravilno izvajanje dopolnilnega zimskega krmljenja jelenjadi ter odvrčalnega krmljenja jelenjadi in divjega prašiča (JERINA 2011a,

HAFNER / ČERNE 2011). Lastniki večino škod v preteklosti niso prijavljali, čeprav so povzročene škode v številnih predelih areala jelenjadi zelo zaskrbljujoče. Prenizka je intenziteta gospodarjenja z gozdovi, v njih je prenizek delež mladih razvojnih faz gozda, tudi zaradi tega so stopnje objedanja, še posebno nekaterih drevesnih vrst, visoke. Vse več je opaznan jelenjadi tudi v visokogorskih predelih, kjer se pojavlja v gamskih habitatih in po naših ocenah ter ocenah lovcev izriva gamsa iz njegovih stanišč. V nekaterih predelih območja se še vedno pojavlja neurejena, gozdna paša domačih živali v poletnem obdobju, kar pomeni določeno obliko prehranske in bivalne konkurenčnosti tudi za jelenjad. Ozko grlo predstavljajo zimski habitat, v pogledu zmanjševanja vpliva na gozdove je zato potrebno dopolnilno zimsko krmljenje. Ne ugotavljamo pomembnejših negativnih vplivov kmetijstva na bivalne razmere jelenjadi. Izgub zaradi košnje in psov ne beležimo. Do leta 2006 se je povečevalo število izgub zaradi prometa, v zadnjih letih tovrstne izgube stagnirajo. Ovire pri prehajanju jelenjadi v tradicionalne zimske habitate so (še posebno v Karavanškem delu) znatne (mesta in večja naselja), obstojajo že desetletja, večjih vplivov v zadnjem desetletju ne ugotavljamo. Zgrajena avtocesta vpliva (z izjemo podhodov pod tremi viadukti) na prehajanje živali med (sub)populacijami.

### **Divji prašič**

Divji prašič je zelo prilagodljiva vrsta. V zadnjem desetletju, še posebno v sredini obdobja, se je število močno povečalo, tedaj pa so porasli tudi konflikti z njimi v določenih delih območja. Večje škode so bile tako značilne za Polhograjske dolomite, Škofjeloški del območja, predvsem za lovišče LD Škofja Loka in v Karavanškem delu v lovišču LD Begunjsčica in Dobrča ter v delu LPN Kozorog Kamnik. V zadnjih letih so se razmere umirile. Divji prašiči se pojavljajo praktično na celotnem delu območja, tja do gozdne meje, vendar je njihovo število povezano s pojavljanjem plodonosnih drevesnih vrst in njihovim deležem v gozdnih sestojih. Najprimernejše okolje je v višinskem pasu med 400-800 m. V letih slabših obrodov plodonosnega drevja se poveča pritisk na njivske površine, še posebej na njive s koruzo. Življenjsko okolje divjim prašičem ustreza. Negativnih vplivov kmetijstva ne ugotavljamo, nasprotno večje monokulture koruze pozitivno vplivajo na prehranske in bivalne razmere. Pomembnejših negativnih vplivov rekreacije in drugih oblik rabe prostora na populacijo ne zaznavamo. Izgube zaradi prometa so zanemarljive.

### **Gams**

V zahodnih Karavankah ter vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah so se v zadnjih letih ponovno pojavile večje izgube zaradi gamskih garij, ki so najverjetneje odraz prevelike številčnosti populacije glede na razmere v okolju, med katere lahko štejemo tudi nekatere človekove dejavnosti. V arealu gamsov je veliko planin s pašo govedi in drobnice. V nekaterih predelih območja se še vedno pojavlja neurejena, gozdna paša domačih živali v poletnem obdobju, kar pomeni določeno obliko prehranske in bivalne konkurenčnosti. Ocenjujemo, da na populacijo gamsov negativno vpliva predvsem razmah in znatno povečanje planinske paše drobnice kot tudi različne oblike novodobne rekreacije (jadrarno padalstvo, turno smučanje, pohodništvo, helikopterski preleti...). V arealu gamsov je namreč veliko priljubljenih planinskih točk in postojank, ki jih ljudje obiskujejo praktično v vseh delih leta, ko so dostopne. Izgube zaradi prometa nastopajo le izjemoma, izgub zaradi psov ne beležimo. Zanimiva je ugotovitev (ČERNE / HAFNER 2011), da vpliva gostota gozdnih cest negativno na pojavljanje (odstrel) gamsov v poletnem obdobju, v zimskem obdobju pa pozitivno. Navedeno ugotovitev si pojasnjujemo z večjo obremenitvijo prostora v toplem delu leta s strani številnih obiskovalcev. V hladnem delu leta pa gostota prometnic verjetno vpliva tudi na dostop lovcev v težko prehodni svet in s tem na izvajanje lova.

### **Muflon**

Z izjemo povečanega obsega rekreacijskih dejavnosti ne ugotavljamo pomembnejših spememb človekovih dejavnosti, ki bi negativno vplivale na kolonije muflonov. Občasno se pojavljajo posamični primeri izgub zaradi psov v zimskem obdobju.

### **Male zveri**

Gostota populacij malih zveri občasno niha, na kar v prvi vrsti vpliva pojav bolezni (garje, pasja kuga). Z uspešnim peroralnim cepljenjem primerov pojava stekline praktično ne beležimo. V povezavi s spremembami gostote populacij so tudi izgube zaradi prometa. Ne zaznavamo pomembnejšega negativnega vpliva rabe prostora na pojavljanje in razvoj teh vrst, nasprotno pojavljanje npr. kune belice in lisice se je povečalo na območju naselij. Prav tako ne zaznavamo negativnega vpliva kmetijstva na pojavljanje in razvoj teh vrst. Menimo, da sedanji način obdelave kmetijskih površin pozitivno vpliva na populacijo jazbeca in lisice.

### **Ostala mala divjad**

Uvajanje intenzivnega kmetijstva skupaj z uporabo kemičnih sredstev za zaščito rastlin, predvsem v ravninskih območjih, je že v preteklosti povzročilo slabšanje kakovosti življenjskega okolja poljske divjadi (fazan, poljska jerebica, poljski zajec). Zaradi urbanizacije se (je) vse bolj krči(lo) okolje divjadi v ravninskih in dolinskih območjih, napreduje pa tudi v obrobni hribovitih predelih. Širitev mest in naselij z vso spremljajočo

infrastrukturo v primestna območja pomeni za poljsko divjad izgubo habitatov in s tem postopno, vendar zanesljivo upadanje številčnosti. Tako v nižinskem delu v agrarni krajini primanjkuje manjših gozdičev, skupin grmovja in gozdnega drevja, posameznega grmovja in gozdnega drevja ter drugih ostankov naravne vegetacije. Intenzivnost obdelave je velika, praktično vse kmetijske površine so obdelane, travne površine so pogosto košene, zato na travnikih prevladujejo trave, cvetnice so slabo zastopane, primanjkuje ekstenzivno obdelanih površin in ozar. V kmetijski pridelavi prevladujejo monokulture, pestrost kulturnih rastlin tako v vrstnem kot prostorskem pomenu je nizka. Poljski prostor tako niti v poletnem času ne zagotavlja zadostnih prehranskih in bivalnih pogojev za malo divjad, v zimskem času pa je pokrajina z izjemo gozdov popolnoma brez kritja. Počasnejše in manj izrazite spremembe so v sredogorju, kjer nastajajo med drugim tudi na manjših površinah, imajo verjetno manjši vpliv na upadanje številčnosti predvsem poljskega zajca, poljske kure pa v sredogorju tudi v preteklosti niso bile zastopane. V preteklem desetletju ne ugotavljamo sprememb v okolju, ki bi znatneje vplivale na kakovost življenjskega okolja vodnih in obvodnih ter drugih vrst divjadi ter na njihovo številčnost in razvoj. Razmere za pojavljanje in razvoj race mlakarice so ugodne, podobno velja tudi za pižmovko. Prehranske in bivalne razmere so ugodne tudi za šojo, srako in sivo vrano.

#### 6.4 Ciljno stanje življenjskega okolja divjadi

Za rastlinojede parkljarje je pomembno ohranjanje deleža gozdov ter ohranjanje kmetijskih površin z njihovo mozaično prepletenostjo z gozdovi in z zadostno dolžino ter strukturo gozdnega roba. Pomembno je intenziviranje stopnje gospodarjenja z gozdovi, ki bi prispevala k večjemu deležu mlajših razvojnih faz gozda in s tem povečala prehransko in bivalno zmogljivost prostora, tudi v pogledu boljšega zagotavljanja kritja pred vznemirjanjem. Zagotavljati in ohranjati je potrebno ustrezno razmerje vseh razvojnih faz gozda s pestro drevesno in grmovno sestavo ter primerno horizontalno in vertikalno zgradbo gozda. V predelih območja z znatnim deležem gozda je potrebno ohraniti vse obstoječe košene površine in po možnosti le-te razširiti na že zaraščene površine. Za dodatno ponudbo hrane želimo večjo količino krmnih njiv, predvsem v območjih, kjer jih primanjkuje, okolje pa poseljuje več vrst rastlinojedih parkljarjev. V kmetijskem prostoru bi želeli manj intenzivno košnjo travnikov, z večjo zastopanostjo cvetnic med travniškimi rastlinskimi vrstami ter večjo poraščenost njivskih površin v zimskem času. Izboljševanje prehranskih in bivalnih pogojev je na lokalni ravni mogoče dosegati s pospeševanjem in povečevanjem obsega bioloških ukrepov kot so košnja, osnivanje novih pasišč, vzdrževanje grmišč, gozdnega roba, pospeševanje plodonosnega drevja, kaluž... , predvsem na območjih, kjer teh površin ni zadosti. V območju je še najmanj tovrstnih površin na širšem območju Jelovice. Teh ukrepov v življenjskem okolju ne bo nikoli preveč. S pestrim prepletanjem kmetijske in gozdne krajine je mogoče zmanjšati tudi pritiske na tiste površine, ki so trenutno zaradi divjadi bolj obremenjene.

Potrebno je omejevati in usmerjati rabo prostora, predvsem rekreacijskih dejavnosti v habitatih, ki so za razvoj posameznih vrst parkljarjev najbolj pomembni. Bivalne razmere rastlinojede parkljarje je tako mogoče izboljšati tudi z doseganjem spoštovanja določenih zakonskih in podzakonskih aktov v segmentu okoljske politike. Omejitev vpliva motoriziranega prometa v okolju je tako mogoče doseči z določanjem režimov prometa na gozdnih cestah in z njihovim spoštovanjem, s spoštovanjem določil *Uredbe o prepovedi vožnje v naravnem okolju*, usmerjanjem obiskovalcev gora na urejene in označene steze in drugimi ukrepi. Obiskovalce gora, uporabnike raznih oblik novodobne rekreacije (motokros, vožnje s štirikolesniki, motorne sani, turno smučanje...), pohodništvo je potrebno usmerjati na le za to namenjene površine - poligone, na območja poti in stez. Pri tem imajo upravljavci lovišč omejene možnosti, potrebno je doseči spoštovanje predpisov preko za to pristojnih državnih organov. Pomembna je tudi uveljavitev naravovarstvenega nadzorništva. Ključni cilj je zagotovitev miru v zimskem obdobju kot tudi v obdobju poleganja mladičev. V območju želimo imeti zadostno število mirnih con.

Pašo je potrebno urejati s pašnimi redi, predvsem pašo drobnice. Dovoljena naj bo v okviru obstoječih planin in pod ustreznim nadzorom. V sodelovanju s kmetijsko stroko je potrebno določiti območja planin ter urediti namensko rabo teh zemljišč. Povečati je potrebno nadzor nad spoštovanjem zapisanih pašnih redov na posameznih planinah ter nad spoštovanjem določila prepovedi paše v gozdovih. Bolj pravilo kot izjema je tudi prevelika obremenjenost planin. Število pasočih živali je pogosto previsoko glede na prehranske zmogljivosti, zato se živina pase daleč proč od matičnih planin. Preštevilni so tudi primeri, ko se živina pase od zadnjega spomladanskega pa do prvega jesenskega snega. Zagotoviti je potrebno, da se bo živina pasla zgolj v obdobju, ki je določeno v pašnih redih. Po končani paši je potrebno odstraniti montažne ograje (električni pastir).

Vsekakor ne želimo izboljševati prehranskih razmer parkljarjev s povečevanjem obsega krmljenja. V območjih z intenzivnim zimskim krmljenjem se živali praviloma koncentrirajo v okolici krmišč (JERINA 2000, JERINA 2006), zato se njihov vpliv na obnovo gozda v širšem območju od krmišč lahko poveča. Obseg krmljenja želimo zmanjšati in ga ohraniti v funkciji omejevanja škod (WAGENKNECHT 1981) (jelenjad, muflon, divji prašič) predvsem s privabljanjem npr. jelenjadi v sestoje, ki so za škode manj dovzetni

(ADAMIČ 1989, JERINA et al. 2008) oziroma privabljanja za zagotovitev realizacije načrtovanega odvzema. Pomembno je ohraniti zadovoljive naravne razmere, ki bodo tudi v času ozkega prehranskega grla (zima) omogočale preživetje čim večjega deleža populacije. Temeljni ukrep ostaja uravnavanje oziroma prilagoditev števila (gostote) divjadi nosilnim zmogljivostim okolja (v najširšem pomenu besede) z zadostnim odstrelom. S tem se bo ohranjala in zagotavljala tudi ustrezna kondicija živali in omejeval delež raznovrstnih izgub.

V nižinskih delih območja, v intenzivno obdelani agrarni krajini in urbani krajini so gozdovi in gozdički praktično edina zatočišča divjadi, še posebno v zimskem delu leta, zato je potrebno ohranjati in pospeševati zadosten delež in velikost gozdov ter njihovo mozaično prepletenost s kmetijskimi kulturami. V gozdovih je potrebno povečati intenzivnost gospodarjenja in s tem delež mladih razvojnih faz gozda, ki v zimskem času zagotavljajo zadostno kritje mali divjadi. Ohranjati in pospeševati je potrebno vse ostanke naravne vegetacije od posamičnega drevja in grmovja do njihovih manjših in večjih skupin, omejkov in jih periodično vzdrževati. Zaželeno je manj intenzivna kmetijska raba z večjo pestrostjo kulturnih rastlin, večjim deležem žitaric in manjšimi površinami monokultur (koruza, krompir...) ter večjim deležem ozimnih kultur. Z ustrezno politiko subvencioniranja in širšim naborom ukrepov, ki so predmet subvencioniranja, bi bilo potrebno prilagoditi intenzivnost in način obdelave kmetijskih površin tudi mali divjadi. Za dodatno ponudbo hrane želimo večjo količino krmnih njiv za malo divjad. Zaželeno je, da upravljavci lovišč v sodelovanju z lastniki pridobijo več zemljišč za vzpostavitev naravne grmovne in drevesne vegetacije (remize), kot tudi za krmne njive za malo divjad. Ob potokih in rekah je pomembna dovolj gosta in vrstno pestra naravna zarast.

Strukturno pravilno zgrajen in vrstno pester gozdni rob je ob pomanjkanju ostankov naravne vegetacije med njivami zelo pomemben tudi v nižinskih delih območja. Gozdni rob v tem prostoru ne izboljšuje prehranskih razmer in ne povečuje stopnje kritja le za srnjad, pač pa za večino vrst poljske divjadi. Pomemben je tudi za manjše sesalce in številne vrste ptic. Delež gozdnega robu želimo ohraniti v okolju, kjer ga je veliko in ga povečevati v okolju, kjer ga ni zadosti.

## **6.5 Usmeritve za doseganje ugodnega stanja življenjskega okolja divjadi ter izvajanje biomeliorativnih in biotehničnih del**

### **Usmeritve za varstvo in monitoring divjadi**

Vsi upravljavci lovišč v lovsko upravljavskem območju morajo letno nameniti določeno število ur (natančnejša določitev bo navedena v letnih načrtih LUO in letnih načrtih lovišč) izvajanju ukrepov varstva divjadi in njenega življenjskega okolja kot tudi zbiranju podatkov o divjadi in njenih odnosih v življenjskem okolju po določeni metodologiji monitoringa. Izbor ukrepa je v prvi vrsti domena vsakega posameznega upravljavca ob predpostavki, da bodo načrtovane ure smotno porabljene in sicer za tiste ukrepe, ki so v posameznem lovišču najbolj potrebni. V prvi vrsti naj se ukrepi usmerijo na tiste vrste divjadi, ki so v posameznem lovišču najbolj ogrožene oz. na tiste najbolj pereče probleme v lovišču. Nižinska lovišča naj večjo pozornost namenijo spremljavi zdravstvenega in številčnega stanja male poljske divjadi, opozarjanju lastnikov kmetijskih zemljišč pred pokosi, opozarjanju na spuščene pse, ukrepom zmanjševanja povozov...

Sredogorska in visokogorska lovišča pa naj večjo pozornost namenijo ukrepom, s katerimi bi zmanjšali obremenjenost prostora s strani najrazličnejših rekreativnih dejavnosti ter spremljavi zdravstvenega in številčnega stanja velike divjadi. Upravljavci naj v največji možni meri sodelujejo tudi pri različnih spremljavah številčnosti oz. zbiranju podatkov v okviru znanstveno raziskovalnega dela.

Dejanska in pravilna izvedba ukrepov varstva kot tudi izvedenih spremljav številčnosti, je bila v preteklosti prej izjema kot pravilo. Upravljavci naj se v čim večji možni meri poslužujejo strokovne pomoči in nasvetov tako ZGS kot tudi drugih strokovnih institucij. Merilo ustreznosti izvedenega ukrepa naj ne bo količina porabljenih ur, temveč kakovost izvedbe z možnostjo ovrednotenja rezultatov.

Upravljavci lovišč naj ukrep realizirajo vsaj v 80 % načrtovanih ur.

Pri izvajanju ukrepov varstva divjadi in njenega življenjskega okolja naj se lovske organizacije povezujejo z različnimi uporabniki prostora (lastniki kmetijskih in gozdnih površin, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Zavod za gozdove Slovenije, Zavod RS za varstvo narave, lokalne skupnosti, upravljavci javnih cest, inšpekcijske službe, različna društva, šolstvo ipd.), kot tudi z različnimi občili ali mediji.

Za izvajanje ukrepov varstva male poljske divjadi in njenega življenjskega okolja, kot tudi za izvajanje biomeliorativnih ukrepov ki so navedeni v nadaljevanju in pridobivanje površin zanje, je zelo pomembno povezovanje lovskih organizacij z lastniki kmetijskih površin kot tudi Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije (kmetijsko svetovalno službo). Za malo poljsko divjad so še posebno pomembni ukrepi ohranjanja raznovrstnih ostankov naravne vegetacije, omejevanja uporabe sredstev za zaščito rastlin (npr. herbicidov na strniščih v jesenskem času), puščanje dela strnišč (min. 25 %) nepreoranih, to je v prahi do spomladi, svetovanja glede setve krmnih rastlin na določenih območjih polja, osveščanje kmetovalcev o koristnosti kasnejše košnje za divjad, iskanja zakonskih možnosti nadomestitve izgube hranilne vrednosti krme zaradi kasnejše košnje, opustitev košnje nabrežij potokov ipd.

## Usmeritve za izboljšanje prehranskih in bivalnih razmer divjadi (biomeliorativni ukrepi)

Z ustrezno možnostjo izbora biomeliorativnih del in njihovo prostorsko umestitvijo želimo tako v gozdnem kot v negozdnem prostoru stalno izboljševati bivalne in prehranske razmere za vso divjad. Na splošno upravljavci lovišč sami ne morejo bistveno izboljšati življenjskega okolja divjadi, lahko pa z ustreznim naborom ukrepa in prostorskim lociranjem v območja, kjer določenih površin primanjkuje, pomen bistveno povečamo. V največji možni meri naj se pri izvedbi teh ukrepov upošteva strokovne usmeritve.

### Vzdrževanje pasišč s košnjo

V LUO morajo upravljavci lovišč za izboljšanje prehranskih potreb divjadi s košnjo vzdrževati primerno površino travnikov in pašnikov na čim večjem številu lokacij. Obseg opravljenih del se mora obdržati vsaj na ravni povprečja zadnjih desetih let. Ukrep je potrebno pospeševati predvsem v območjih z večjo gozdnatostjo in manj intenzivnim kmetijstvom, to je v območjih, ki sovpadajo z osrednjim območjem razširjenosti jelenjadi. Tu je potrebno s košnjo vzdrževati vsaj 80 % vseh načrtovanih površin. Zaželeno je, da bi se delež košenih površin v osrednjem arealu razširjenosti jelenjadi povečal in da bi znašal vsaj 0,3 % lovne površine. Najmanj pašnih površin beležimo na Jelovici, kjer je gozdnatost več kot 90 %. Tu je potrebno vzdrževati vse razpoložljive površine, katere lahko dobijo upravljavci lovišč v upravljanje s strani lastnikov. Pridelano seno se lahko v osrednjem delu areala jelenjadi uporabi za potrebe zimskega krmljenja.

Delež razpoložljivih pašnih površin, ki ni pokrit z Gerki, je zelo majhen, kljub temu pa je na razpolago še vedno kar nekaj primernih površin na območju celotnega LUO.

Upravljavci lovišč in LPN naj se zato bolj angažirajo pri pridobivanju novih travnih površin namenjenih košnji. Nezmožnost pridobitve novih površin za košnjo ne sme biti izgovor za slabšo realizacijo, saj je opuščenih in zaraščajočih se travnih površin dovolj v večjem delu območja. Uporabljena vrsta košnje, bodisi, da bo šlo za ročno oz. strojno, je prepuščena upravljavcem lovišč, vendar morajo v letnem načrtu lovišč vrsto košnje določiti.

Obseg načrtovanih del mora biti opravljen vsaj 80 %.

### Spravilo sena z odvozom

Spravilo sena se pretežno izvaja na površinah, ki se strojno kosijo. Same površine, s katerih se bo vršil odvoz sena, naj bodo predvsem odločitev lovskih organizacij. Za prostoživeče rastlinojede parkljarje je bolj kot pridobivanje krme pomembno, da je travnik vzdrževan. Zaradi lažjega spravila in skladiščenja je priporočljivo baliranje sena.

Obsega načrtovanih del ni potrebno realizirati.

### Priprava pasišč za divjad

Pod ta ukrep uvrščamo osnivanje pašnih površin za rastlinojede parkljarje. V območju najdemo številne površine, porasle z vegetacijo, ki divjadi ne nudi ustrezne prehranske baze. Upravljavci lovišč naj s teh površin odstranijo nezaželeno vegetacijo bodisi ročno oz. strojno (frezanje) ter po potrebi površino zasejejo s travo. Ukrep naj se v večjem obsegu izvaja tudi na površinah, katera poraščajo za pašo nezanimive trave in praprota. V teh primerih naj bo izvedba časovno usmerjena v poletni čas, da še v času vegetacijske dobe požene nova trava in poganjki, katera je za pašo na voljo v jesenskem obdobju. Ukrep naj se izvede v večjem obsegu na območjih, kjer je manj pašnih površin.

Obseg načrtovanih del mora biti opravljen vsaj 80 %.

### Gnojenje travnikov

Ta ukrep naj se izvaja predvsem na površinah, kjer je možna strojna košnja oz. na površinah, ki so namenjene obdelavi krmnih in pridelovalnih njiv. Prednostno naj se gnojenje izvaja v območju intenzivnejšega kmetijstva. Na naravovarstveno najpomembnejših območjih (opredelitev v naravovarstvenih smernicah) se gnojenje ne izvaja.

Načrta ni potrebno realizirati, ne sme pa se ga preseči.

### Vzdrževanje grmišč

Poleg vzdrževanja pasišč s košnjo je vzdrževanje grmišč drugi najpomembnejši biomeliorativni ukrep. Lokacije naj bodo razporejene predvsem v dele območja, kjer je prisotnih več vrst rastlinojedih parkljarjev (poleg srnjadi tudi jelenjad, muflon in gams) in v dele območja, kjer odnosi med rastlinojedi in okoljem niso usklajeni. V teh delih območja mora biti opravljenih preko 70 % načrtovanih del. Osnovni namen vzdrževanja grmišč je periodično vsakih nekaj let (3-5 let) posekati spodnji grmovni sloj. Ker grmovni sloj s svojim velikim rastnim potencialom hitro odreagira na motnjo v obliki čiščenja, se že v prvem letu oblikujejo mladi sočni poganjki, ki izboljšujejo prehransko ponudbo divjadi. Med vzdrževana grmišča štejemo tudi periodična čiščenja pašnikov, na katerih zaradi zaraščanja z gozdnim drevjem in grmovjem košnja ni več mogoča, pač pa je na teh površinah omogočena paša in objedanje poganjkov. Ukrep naj se izvede v vseh loviščih, vsaj v

minimalnem načrtovanem obsegu. Obseg načrtovanih del je potrebno ohraniti na ravni zadnjih nekaj let oz. ga povečati v okviru danih možnosti.

Obseg načrtovanih del mora biti opravljen vsaj 80 %.

### **Vzdrževanje remiz za malo divjad**

Dela namenjena vzdrževanju remiz za malo divjad se morajo opraviti predvsem v nižinskih delih, v območjih z intenzivnim kmetijstvom. V večini naj ta dela opravijo lovišča, katera vlagajo in intenzivno gospodarijo z malo divjadjo. Osnovni namen remiz je kritje, vzreja mladičev in ponudba naravne hrane za malo divjad. Z višinsko rastjo grmovnih in drevesnih vrst začenja funkcija te drevnine usihati, zato je potrebno večja grmovja in dreve posekati. S tem dosežemo povečan dotok svetlobe v spodnje sloje in ponoven odziv vegetacije ter s tem rast. Potrebni bi bilo več remiz, vendar je pridobitev površin za ustrezne remize v kmetijskem prostoru težavno predvsem zaradi velikega deleža drobne posesti, intenzivnega kmetijstva kot tudi kmetijske politike gerkov, ki ni naklonjena živim mejam, omejkom in posameznim prostorastočim drevesom v kmetijski krajini. V primeru nezmožnosti pridobitve primernih površin za remize naj se upravljavci v okviru varstva in monitoringa divjadi tudi v povezavi s Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije angažirajo pri osveščanju lastnikov kmetijskih površin glede pomena takih živih mej, omejkov... za malo divjad.

Načrtovanega obsega del ni potrebno dosegati, razen upravljavcev, ki vlagajo poljske kure. Ti upravljavci morajo načrt realizirati v obsegu 80 %.

### **Vzdrževanje gozdnega roba**

Gozdni rob je zelo pomemben del krajine in predstavlja stičišče gozda z drugimi ekosistemi. Za živalske vrste je pomemben pri oblikovanju habitatov, je vir hrane, pomembno vlogo naj bi imel tudi v evolucijskem razvoju posameznih vrst. Pravilno oblikovan gozdni rob naj bi bil širok eno povprečno sestojno višino, stopničast in večslojen. Za uspešno opravljanje svoje biotopske vloge mora biti poraščen z različno visokim in gostim grmovjem. S starostjo gozdni rob postane vrzelast, spodnje veje in del grmovja zaradi pomanjkanja svetlobe odmrejo. Ker kot tak ne nudi več zadostnega zavetja gozdnim živalim, ga je potrebno stalno obnavljati. Najprimernejša za obnovo je panjevska sečnja (posek šopov), s tem dosežemo gostejši grmovni sloj in nižje višine. Točkovno se priporoča posek posameznega grmovja. Pušča naj se odmrla ležeča debela ter močno vejnato drevje. Večina del naj bo opravljena v nižinskih loviščih oz. na območjih, kjer ga primanjkuje. Pravilno oblikovan gozdni rob lahko predstavlja pomembno kritje mali poljski divjadi. Ukrep naj se izvaja v povezavi s pospeševanjem plodonosnih vrst.

Obseg načrtovanih del mora biti opravljen vsaj 80 %.

### **Izdelava in vzdrževanje kaluž**

V realizacijo naj se štejejo le objekti, na katerih so bila dejansko opravljena dela vzdrževanja kot tudi morebitna izdelava novih. Objekti naj se vzdržujejo predvsem v okolju, kjer jih ni zadosti (kraški tereni). Priporočljivo je, da se na območjih prisotnosti jelenjadi, oz. na območjih prisotnosti divjega prašiča kaluže vzdržujejo v obsegu najmanj 3 kaluže/1.000 ha. Pri tem je treba preprečiti dostop soli v vodo. Kaluže in drugi vodni viri se vzdržujejo na način, ki ohranja biotsko pestrost in le v obdobjih izven razmnoževalnih ciklov dvoživk in drugih živali, to je predvsem pozno jeseni ali pozimi. Če je vodni vir suh, se ga lahko obnavlja tudi poleti. Ostale kaluže naj se samo spremljajo v smislu preprečevanja škodljivih antropogenih vplivov, v realizaciji se ne upoštevajo. Pri vzdrževanju kaluž naj se iz njih odstranijo odmrla veje, listje in druge organske snovi. Z manjšimi zemeljskimi deli se uredi brežine kaluž. Za dosego nepropustnosti se lahko dno in brežine zahodi oz. potepta. Za izdelavo kaluž naj se poišče primerna mesta (nepropustna tla), kjer se z zemeljskimi deli izoblikuje kotanja in ta zatlači z nepropustno zemljino. Lovske organizacije naj varujejo tudi mokrišča predvsem s preprečevanjem posegov vanje, v realizaciji naj jih ne prikazujejo. V neposredno bližino mokrišč in kaluž ni dovoljeno postavljanje solnic.

Obseg načrtovanih del mora biti opravljen vsaj 80 %.

### **Izdelava in vzdrževanje večjega vodnega vira**

Pod tem ukrepom smatramo ureditev posameznih manjših odsekov tekočih voda ali stoječih voda (grabni, bajerji...). V večini primerov gre za odstranjevanje podrtega drevja, vej, listja iz grabnov, posek posameznega visečega grmovja... Obseg del se je v preteklosti izvajal v minimalnem obsegu (3 lokacije na leto). V načrtu naj se praviloma upoštevajo predlogi upravljavcev lovišč.

Pred začetkom teh del je priporočljivo, da lovške organizacije obvestijo ZGS, krajevno pristojno območno ali krajevno enoto glede primernosti same izvedbe del ter dodatnih strokovnih usmeritev.

Načrtovanega obsega del ni potrebno realizirati.

### **Sadnja in vzdrževanje plodonosnih drevesnih vrst**

V povezavi z nekaterimi ostalimi biomeliorativnimi deli se pospešuje sadnja plodonosnega drevja. Priporočljivo je, da se sadnja izvede predvsem v območjih, kjer le-tega primanjkuje (veliko površinski enomerni sestoji.) Poleg same sadnje morajo upravljavci lovišč vse sadike tudi ustrezno zaščititi s tulci oz. mrežo ter dodati oporni količek. Pred izvedbo tega ukrepa se je potrebno dogovoriti z lastniki zemljišč glede

izbire lokacij, prav tako pa se je potrebno dogovoriti z javno gozdarsko službo (ZGS – revirni gozdar) glede izbire, primernosti in zaščite plodonosnih vrst. Za ustrezno zagotovitev izvedbe tega ukrepa se upravljavcem priporoča, da sadike naročijo vnaprej. Sadike je potrebno posaditi že zgodaj spomladi (v mesecu aprilu – nižine, do sredine maja v sredogorju). Načrta del ni potrebno realizirati.

### **Postavitev in vzdrževanje gnezdnic**

Ta ukrep naj se še posebej pospešuje v loviščih, kjer je delež naravnih dupel majhen. Gnezdnice morajo biti trdno izdelane iz naravnih materialov in sicer tako, da v notranjost ne teče voda. Vhodne odprtine naj imajo premer med 28 – 32 mm. Vsako leto je potrebno gnezdnice pritrjene z žico popraviti, da ne poškodujemo dreves. Prav tako naj se vsako jesen očisti gnezdnica s starim gnezdom.

Načrta del ni potrebno realizirati.

### **Usmeritve za izvajanje biotehničnih ukrepov**

Med biotehnične ukrepe uvrščamo dela, s katerimi v življenjsko okolje divjadi neposredno vnašamo dodaten vir hrane. Dejstvo je, da ima tak vnos hrane številne pozitivne in negativne posledice na okolje kot tudi divjad. Prav zaradi tega je potrebno vse ukrepe skrbno načrtovati ter spoštovati vsa napisana strokovna navodila v izogib negativnim vplivom. Med te ukrepe uvrščamo krmljenje, zalaganje solnic ter obdelavo krmnih oz. pridelovalnih njiv.

### **Krmljenje divjadi – splošne usmeritve**

Pod ukrep krmljenja sodijo vse vrste polaganja hrane v naravno okolje, ki je namenjena prehrani divjadi. Za polaganje hrane se ne smatra posek drevja za objedanje in pridelava krme na kmetijskih površinah (t.i. krmnih njivah), s katero se divjad prehranjuje neposredno na rastočih rastlinah. Kot ukrep krmljenja prav tako ne šteje polaganje soli, kljub temu pa je pri polaganju le-te potrebno upoštevati v načrtih zapisane usmeritve in omejitve. Krmljenje s krmo, pridelano na travnatih površinah (pašniki, travniki), ki jih vzdržujejo upravljavci lovišč/LPN, se šteje kot ukrep krmljenja in je tudi te lokacije potrebno vnesti v kataster krmišč. Takšno polaganje krme se lahko omeji v primerih negativnih učinkov divjadi na okolje.

#### Namen:

Pri opredelitvi namena krmljenja je potrebno le-tega obravnavati z vidika učinkov na celotno populacijo posameznih vrst divjadi in njeno življenjsko okolje ter na medvrstne odnose. Pri tem je potrebno upoštevati tudi obstoječe razmere v življenjskem okolju in cilje upravljanja s posameznimi vrstami divjadi v določenem okolju. Ker so nameni krmljenja za posamezne vrste divjadi različni, je temu prilagojeno tudi krmljenje. Želene učinke krmljenja po vrstah divjadi se zagotavlja s prostorsko in časovno opredelitvijo krmljenja ter sestavo krme.

Krmljenje ima lahko pozitivne učinke v od človeka osiromašenih življenjskih okoljih ali okoljih, kjer se zaradi sedanjih interesov po rabi prostora (kmetijstvo, gozdarstvo) brez večjih negativnih posledic za okolje lahko omogoči prisotnost vitalnih populacij posameznih vrst divjadi ali pa se s krmljenjem zniža vpliv divjadi na to okolje. S pomočjo krmljenja se tudi omogoča lažji in pravilnejši poseg v populacije divjadi z odstrelom.

Razen krmljenja nekaterih vrst male divjadi (fazan, poljska jerebica, poljski zajec), pri kateri je zaradi trenutnega stanja v Sloveniji osnovni cilj dvig številčnosti, krmljenje ne sme biti namenjeno ali imeti za posledico dvig natalitete in s tem gostote posameznih vrst divjadi, preživetje posameznih manj vitalnih osebkov v populaciji ali celo vzdrževanje preštevilne populacije divjadi v ohranjenih habitatih.

Ker ima lahko neustrezna sestava ali kakovost krme za posledico povečanje obremenitev okolja (povečanje objedanja naravne vegetacije in lupljenje drevja) ali celo povzroči prebavne motnje posamezne živali, se v načrtih predpisuje tudi dovoljena sestava krme, pri čemer je za določene namene krmljenja omejena zlasti količina močne škrobne krme oziroma je sočna krma obvezna sestavina v strukturi ponudbe krme.

Pri krmljenju je potrebno upoštevati medvrstne odnose med živalskimi vrstami, vključno z zavarovanimi in še posebej ogroženimi vrstami (gozdne kure). Krmljenje nekaterih vrst divjadi (divji prašič, lisica, kuna belica) ima v habitatih gozdnih kur zaradi plenilstva med vrstami dodatne negativne posledice na te vrste.

Pri nekaterih vrstah divjadi (lisica, kuna belica), ki jih krmimo s stranskimi živalskimi proizvodi, je potrebno upoštevati predpise s področja veterine.

#### Vrste krmljenja:

Po namenu krmljenja ločujemo zimsko, preprečevalno in privabljalno krmljenje.

**Zimsko krmljenje** se izvaja z namenom zmanjšanja pritiska divjadi na naravne prehranske vire in tvorbe energijske rezerve v času prehranske ožine. S tem ukrepom se divjad v obdobju leta, ko nastopi prehranska ožina prostorsko zadržuje v predelih zimovališč. Pri mali divjadi je krmljenje namenjeno povečanju prehranske ponudbe tudi izven zimskega obdobja ter s tem preživetju posameznih osebkov oz. skupin divjadi, ki imajo kot skupni učinek povečevanje številčnosti te divjadi.

**Zimsko se v LUO krmi naslednje vrste divjadi:**

- Navadni jelen
- Muflon
- Mala divjad (fazan, poljska jerebica, poljski zajec, raca mlakarica).

**Preprečevalno krmljenje** se izvaja le za divjega prašiča v časovno omejenem vegetacijskem obdobju, kar bo opredeljeno z letnimi načrti LUO, z namenom zadrževanja živali v predelih, kjer so manjše možnosti nastanka škod na kmetijskih površinah.

**Privabljalno krmljenje** se izvaja z namenom privabljanja divjadi zaradi sistematičnega opazovanja in odstrela. Privabljalno se v LUO krmi naslednje vrste divjadi:

- Navadni jelen
- Muflon
- Divji prašič
- Lisica
- Kuna belica
- Kuna zlatica

V primeru, da bi se izvajalo privabljalno krmljenje z namenom opazovanja določenih vrst divjadi (npr. foto lov), se lahko privabljalno krmljenje izvaja le za tiste vrste divjadi, za katere je dovoljeno privabljalno krmljenje z namenom odstrela. Krmišča morajo biti vključena v letni načrt upravljavca lovišča, za privabljanje pa se lahko uporablja enake vrste krme kot za privabljanje z namenom odstrela. Podrobnosti se uredijo z letnim načrtom za LUO.

Namensko krmljenje srnjadi, gamsa in kozoroga, razen v izjemnih razmerah (dolgotrajnejša visoka in pomrznjena snežna odeja, naravne in vremenske katastrofe...) ni dovoljeno. V primeru izjemnih zimskih razmer je dovoljeno krmljenje naštetih vrst divjadi le v predelih, kjer je na večjih površinah s prehranskega vidika osiromašeno življenjsko okolje teh vrst. Ocenio izrednih razmer, ki bi opravičevale izjemno zimsko krmljenje naštetih vrst divjadi opravi upravljavec lovišča samostojno ter o tem z vlogo (opis izrednih razmer, kraj oz. območje potrebnega krmljenja, čas, vrsta divjadi) pisno obvesti pristojno OE ZGS. Soglasje (pozitivno ali negativno) k začetku krmljenja izda pristojna OE ZGS pisno ter o tem obvesti tudi lovsko inšpekcijo. Pred izdajo dovoljenja za krmljenje morajo biti izvedeni ukrepi povečevanja prehranske ponudbe z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje). Povečevanje prehranske ponudbe z ukrepi omogočanja prehrane z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje) je dovoljeno in v ostrejših zimski razmerah priporočljivo, zato se jih nikjer v LUO ne omejuje.

Vrste, količina in sestava krme:

Vrste krme so obravnavane s stališča energijske vrednosti, vsebnosti vode ter izvora po naslednjih skupinah:

- močna škrobna krma (koruza, žita, kostanj, želod, briketi s hrano rastlinskega izvora),
- sočna krma (okopavine, tropine, sadje)
- voluminozna krma (seno, vejniki, travna silaža, koruzna silaža, pesni rezanci) in
- krma živalskega izvora v skladu z veterinarskimi predpisi.

Vse ostale vrste krme, razen zgoraj navedenih (z izjemo krme živalskega izvora ki je namenjena malim zverem), za krmljenje parkljaste divjadi niso dovoljene.

Krmljenje rastlinojede parkljaste divjadi – splošne usmeritve

Količina močne škrobne krme za zimsko krmljenje rastlinojede vrste divjadi (navadni jelen, muflon) naj bo v najnižjem deležu, praviloma ne sme presegati 10 % delež v skupni količini (po masi) krme. Na istem krmišču, namenjenem zimskemu krmljenju rastlinojede parkljaste divjadi, mora biti struktura krme v sledečih deležih – močna škrobna krma do 10 %, sočna krma do 30 %, voluminozna krma vsaj 60 %. Odstopanja od navedene strukture krme za rastlinojedo parkljasto divjad v času zimskega krmljenja so le v smislu vzdrževanja pasišč s košnjo in naknadnim sušenjem sena, ko je le-tega dovoljeno samostojno zložiti v jasli ali kopo.

Priporočljivo je, da je ob zimskem krmljenju parkljaste divjadi močna škrobna krma na razpolago le v jesenskih mesecih (oktober, november, december), sočna in voluminozna krma pa v celotnem obdobju

krmljenja. Količine položene krme naj bodo dejansko odvisne od naravne ponudbe hrane (gozdni obrod kostanja, hrasta in bukve) v posameznem letu.

V konkretnih usmeritvah za zimsko krmljenje posameznih vrst (divjadi) se v celotnem območju ali le delu območja krmljenje z močno krmo lahko omeji.

#### Intenzivnost zimskega krmljenja, izbira lokacij in števila krmišč ter stalnost krmišč v prostoru

Krmljenje divjadi, predvsem zimsko, lahko močno vpliva in preoblikuje migracijske značilnosti, prostorsko razporeditev in splošne vedenjske vzorce parkljaste divjadi, zlasti jelenjadi. Dolgotrajno krmljenje zmanjšuje njeno sezonsko migratornost in celoletna območja aktivnosti ter povečuje njene celoletne in zlasti zimske gostote v neposredni okolici krmišč. Vse naštetje lahko vpliva na:

- akutno povečanje poškodb in škod na mladju v okolici krmišč pri čemer vplivno območje povečanih poškodb znaša okoli 500 metrov okoli krmišč,
- prevelike splošne obremenitve gozdov ob krmiščih, kar se odraža v padcu vrstne pestrosti, izginjanju rastlinskih in živalskih vrst in degradaciji ekosistemov,
- povečani zaparazitiranosti in obolezlosti jelenjadi in slabšanju njenega telesnega stanja (manjša telesna masa in slabše trofeje) zaradi lažjega prenosa bolezni med osebkami in povečano znotrajvrstno tekmovalnostjo,
- potencialno olajšanega prenosa bolezni s prostoživečimi na domače živali.

V izogib naštetim negativnim dejavnikom krmljenja priporočamo, da se lokacije zimskih krmišč v času dosledno menjavajo in naj isto krmišče ne bo nepretrgoma v uporabi več kot 10 let. Krmljenje samo po sebi ne zmanjšuje poškodb gozdnega mladja in drevja zaradi lupljenja, pač pa je mogoče z njim divjad odtegniti v predele, kjer so poškodbe manj problematične. Zato naj bodo lokacije krmišč določene ob upoštevanju zgradbe gozdov in gozdnogospodarskih ter gozdno gojitvenih ciljev - s krmišči se je treba izogibati obsežnejšim delom sestojev, ki so ali bodo v naslednjem desetletju v obnovi in sestojem, kjer so zaradi specifične drevesne zgradbe težave z obnovo večje. Tudi sicer priporočamo, da se zimsko krmljenje izvaja po kritični presoji pozitivnih in negativnih učinkov na individualni ravni. V splošnem je treba obseg krmljenja pri vseh vrstah divjadi postopno zmanjševati in krmljenje na območjih, kjer se ga doslej še ni uporabljalo, dovoliti le v primerih in na konkretnih lokacijah in območjih, ko njegovi pozitivni učinki odtehtajo negativne. Na območjih, kjer se ukrep že dlje časa izvaja, pa naj bodo vse spremembe postopne. Morebitna nagla ukinitve krmljenja na območju z dolgo tradicijo rabe tega ukrepa, bi namreč lahko vodila v velike poškodbe gozda in tudi poslabšanje telesnega stanja ter celo pogine na krmo habituiranih živali.

#### Gostota krmišč:

Zaradi preprečitve prekomernega krmljenja parkljaste divjadi, gostitve divjadi na neprimernih lokacijah, neželenih migracij divjadi ali krmljenja, ki bi imelo za posledico zmanjševanje vpliva naravne selekcije med divjadjo, se določi tako količina kot tudi struktura krme oziroma število krmišč.

Število krmišč za malo divjad in male zveri praviloma ni omejeno.

#### Kataster krmišč:

Kataster krmišč v LUO je popis (vključno s kartnim gradivom) lokacij vseh krmišč, ki so pri upravljanju z divjadjo v danem trenutku strokovno ter okoljsko sprejemljiva in dopustna. V katastru krmišč so opredeljene natančne lokacije krmišč po posameznih loviščih, ciljna živalska vrsta, katero se krmi, namen krmljenja, tip krmišča ter vrste in količine krme.

ZGS v sodelovanju z upravljavci lovišč in lovišč s posebnim namenom ter območnim združenjem upravljavcev lovišč (OZUL) izdelava in vodi kataster krmišč v LUO. Na predlog upravljavca lovišča/LPN ter po strokovni presoji ZGS se kataster lahko spremeni ali dopolni.

V katastru krmišč se vodijo lokacije za sledeče vrste krmišč in načine krmljenja na krmiščih:

- krmišča za zimsko krmljenje navadnega jelena in muflona,
- krmišča za privabljalno krmljenje navadnega jelena, muflona, kjer se poleg sočne krme polaga še ostale vrste krme,
- krmišča za preprečevalno krmljenje divjih prašičev,
- krmišča za privabljalno krmljenje divjih prašičev.

Kataster krmišč je sestavni del načrtov upravljanja z divjadjo. Del vsebin iz katastra krmišč mora biti sestavni del letnega lovsko upravljavskega načrta LUO za konkretno koledarsko/lovsko/načrtovalsko leto, predvsem so to: kriteriji, pogoji in načini krmljenja (podrobnejša navodila) za vrste parkljaste divjadi ter tudi dovoljene maksimalne količine krme (kjer so le te omejene), kar velja tudi za krmišča, za katera se ne vodi katastra. V letnih načrtih LUO morajo biti opredeljene (navedene) tudi lokacije krmišč za posamezne vrste divjadi. Ob izdelavi letnih načrtov LUO kot tudi letnih načrtov lovišč in LPN se bodo od primera do primera preverjale vse

lokacije krmišč. Krmišča, ki ne bodo ustrezala predpisanim kriterijem, ne bodo navedena v letnih lovskih načrtih. Zaradi nespoštovanja določil krmljenja v preteklosti in ureditve le tega, morajo upravljavci lovišč v okviru izvajanja lovsko čuvske službe poskrbeti za ustrezen nadzor oz. kontrolo spoštovanja 41.člena, 1. odstavka Zakona o divjadi in lovstvu (Ur. l. Rs, Št. 16/04, 120/06-odlUS U-I-98/04, 17/08)

### **Krmljenje - konkretne usmeritve za posamezne vrste**

#### **Srnjad**

Krmljenje srnjadi, razen v izjemnih primerih, ni dovoljeno.

V primeru izjemnih zimskih razmer (dolgotrajnejša visoka snežna odeja) je dovoljeno krmljenje srnjadi le v predelih, kjer je na večjih površinah s prehranskega vidika srnjadi osiromašeno življenjsko okolje, a je tudi v tem primeru dovoljeno krmljenje samo s kombinacijo krme (sočna, močna in voluminozna krma) in ne zgolj samo z eno od teh. Ocenio izrednih razmer, ki bi upravičevale izjemno zimsko krmljenje srnjadi, opravi upravljavec lovišča samostojno ter o tem z vlogo (opis izrednih razmer, kraj oz. območje potrebnega krmljenja, čas) pisno obvesti pristojno OE ZGS. Soglasje (pozitivno ali negativno) k začetku krmljenja izda pristojna OE ZGS pisno ter o tem obvesti tudi lovsko inšpekcijo. Pred izdajo soglasja za krmljenje srnjadi morajo biti izvedeni ukrepi povečevanja prehranske ponudbe srnjadi z ukrepi omogočanja prehrane srnjadi z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje). Povečevanje prehranske ponudbe srnjadi, z ukrepi omogočanja prehrane srnjadi z naravno hrano (posek drevja in grmovja za objedanje, pluženje) je dovoljeno in v ostrejših zimski razmerah priporočljivo, zato se jih nikjer v LUO ne omejuje.

Z namenom zmanjšanja povoza srnjadi je izjemoma v bližini prometnic z močno povečanim povozom srnjadi v zimskem času za kratek čas (največ 1-2 tedna) dovoljeno t.i. prestrezno krmljenje (*»intercept feeding«*), s katerim zmanjšamo potrebo po približevanju (prehranjevanju) srnjadi na brežine cest. Tovrstno prestrezno krmljenje je mogoče dovoliti le, če so izpolnjeni naslednji pogoji:

- dolgotrajna ali visoka snežna odeja;
- zaznana pogosto prehranjevanje srnjadi na brežini ceste;
- registrirano večje število povožene srnjadi v dotičnem lovišču v času te zime (>3 po 1.12.);
- krmljenje se izvaja v pasu 300-500 m od problematičnega/ih odseka/ov cest(e).

Za pridobitev dovoljenja za prestrezno krmljenje veljajo enaki pogoji kot za izjemoma dovoljeno zimsko krmljenje srnjadi (podana pisna informacija z vlogo na ZGS s strani upravljavca, izdano soglasje s strani pristojne OE ZGS ter obveščanje lovske inšpekcije). Pred izdajo dovoljenja morajo biti predhodno vzpostavljeni ukrepi dostopa srnjadi do naravnih prehranskih virov (pluženje visokega snega do robidovja in ostalih virov naravne hrane,...).

#### **Jelenjad**

**Zimsko krmljenje** se izvaja v območjih povečanih gostitev jelenjadi v zimskem obdobju – zimovališčih/mirnih conah. Zimsko krmljenje se lahko izvaja tudi na območjih, kjer želimo jelenjad privabiti in zadržati z namenom razbremenitve vpliva jelenjadi na življenjsko okolje v nekem drugem okolju. Pri postavitvi lokacij krmišča se (npr. na Jelovici z obrobjem) upošteva tudi prisotnost in vpliv velikih plenilcev, predvsem volka. Odstrel na krmiščih zimskega krmljenja ni dovoljen.

Obseg zimskega krmljenja jelenjadi v LUO bi bilo potrebno postopno zmanjševati (ob hkratnem zniževanju oziroma omejevanju povečevanja gostote jelenjadi ter ob hkratnem povečevanju naravne hrane – deleža mladovij). Zimsko krmljenje je potrebno izvajati na podlagi konkretne presoje (lokacija krmišča, sestava krme, količina krme). Lokacije in količina oziroma sestava krme bodo podrobneje navedene v letnih načrtih LUO.

Sestava krme za zimsko krmljenje jelenjadi:

- sočna krma (okopavine, tropine, sadje) v deležu do 30 %,
- voluminozna krma (seno, vejniki, silaža, pesni rezanci) preostanek deleža.

Krmljenje z močno krmo na zimskih krmiščih ni dovoljeno.

V robnih populacijskih območjih (loviščih robnega dela areala jelenjadi) je dovoljeno zgolj privabljalno krmljenje jelenjadi za namen lažje izpolnitve načrta odvzema, izjeme se določijo v letnih načrtih LUO. Zaradi omejevanja škod predvsem od jelenjadi je potrebno tudi lokacije krmišč privabljalnega krmljenja uporabljati na podlagi konkretne presoje (lokacija, sestava krme, količina krme).

V območjih (loviščih) brez jelenjadi (prisotnost jelenjadi tam ni zaželena) je dovoljeno le privabljalno krmljenje z namenom lova.

Upravljavci lovišč morajo zagotoviti stalno založenost krmišč predvsem v zimskem času in zgodnjih spomladanskih mesecih (december-marec) oz. v času trajanja snežne odeje. Količina skupaj položene sočne in grobo vlaknate krme v ustreznem razmerju ni omejena, količine položene krme naj bodo odvisne od naravne ponudbe hrane.

Gostota krmišč za zimsko krmljenje jelenjadi je definirana upoštevaje gostoto odvzema jelenjadi oz. uvrstitvijo lovišča v osrednje populacijsko območje. Praviloma je dovoljeno 1 krmišče na začetih 1.000 -1.500 ha lovne površine lovišča oz. LPN, katerega del spada v osrednje populacijsko območje jelenjadi.

Pri zimskem krmljenju je glede na število jelenjadi, ki prihaja na določeno krmišče, potrebno z razporeditvijo krme omogočiti, da vse živali istočasno pridejo do položene krme.

**Privabljalno krmljenje** se izvaja s ciljem olajšanega opazovanja in odstrela jelenjadi. Tu je odstrel dovoljen. Privabljalno krmljenje jelenjadi se lahko izvaja le v času lovne dobe na jelenjad. Pri privabljalnem krmljenju je dovoljeno zalagati praviloma največ 1 krmišče na 500 ha lovne površine lovišča oz. LPN, pri čemer je na posameznem krmišču dovoljeno dnevno položiti skupno največ 50 kg krme, od tega količina močne krme, ki je dnevno dostopna jelenjadi, ne sme presegati 5 kg. V letnih načrtih LUO se lahko določijo dodatne omejitve površin za lovišča, glede na dejanske razmere (npr. majhna gostota odvzema, prepletene travniške površine v gozdu, prisotnost jelenjadi le na delu lovišča ipd.).

V osrednjem arealu razširjenosti jelenjadi (zimovališča) oz. v predelih, kjer beležimo večji obseg škod zaradi obgrizanja debel, je potrebno v času zimske stiske pospeševati sečnjo drevesnih vrst (jelka, jesen, mehki listavci), ki so prehransko zanimive za jelenjad. Ta dela naj se pospešujejo v lastniško večjih kompleksih, kjer je tak ukrep, z različnih vidikov lažje izvedljiv.

Na rastiščih gozdnih kur je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi v času po rastitvi od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi se na rastiščih lahko ohrani, novih naj se ne postavlja. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena (na rastiščih se ne krmi s koruzo in žiti).

#### Muflon

**Zimsko krmljenje** muflona je dovoljeno v času zimskih razmer, ki so podrobneje opredeljene z letnimi načrti LUO. Krmimo ga s kombinacijo močnih, sočnih in voluminoznih krmil. Priporočljivo je, da je močna krma v maksimalnem deležu do 10 %, muflonu na razpolago predvsem v poznih poletnih in jesenskih mesecih (oktober – december). Količina sočne in grobo vlaknate krme ni omejena, količine položene krme naj bodo odvisne od naravne ponudbe hrane. Krmljenje samo z močnimi škrobnimi krmili na posameznih krmiščih ni dovoljeno, pač pa mora biti na voljo na istem krmišču strukturno vsa potrebna krma (močna, voluminozna, sočna). Struktura krme naj bo v razmerju voluminozna krma (seno, vejniki, pesni rezanci) vsaj 60 %, sočna (okopavine, tropine, silaža, sadje) do 30 % in močna (koruza, žita, kostanj, želod, briketi ) do 10 %. Odstrel na teh krmiščih ni dovoljen.

**Privabljalno krmljenje** muflona je namenjeno opazovanju in privabljanju te vrste divjadi z namenom odstrela. Za doseganje učinka privabljanja so na krmišču potrebne in priporočene le minimalne količine krme, ki opravljajo funkcijo privabljanja muflonov. Privabljalno krmljenje se lahko izvaja v času lovne dobe. V kolikor se za privabljalno krmljenje polaga le sočna krma, se takšno krmišče ne upošteva kot krmišče, katerega je potrebno voditi v katastru krmišč, mora pa biti lokacija opredeljena v letnem načrtu lovišča oz. lovišča s posebnim namenom. Na privabljalnem krmišču je lahko divjadi dostopno največ do 5 kg močnih vrst krme (briketov, žit ali koruze) na dan.

Lokacije krmišč morajo biti opredeljene v načrtih za upravljanje z divjadjo

Na rastiščih gozdnih kur je dovoljeno privabljalno krmljenje muflona v času po rastitvi od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje muflona se na rastiščih lahko ohrani, novih naj se ne postavlja. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena (na rastiščih se ne krmi s koruzo in žiti).

#### Divji prašič

**Zimsko krmljenje** divjega prašiča je v celotnem LUO prepovedano.

**Preprečevalno krmljenje** divjega prašiča je dovoljeno zgolj v loviščih, kjer povprečni letni odzem divjega prašiča v zadnjih treh letih dosega 5 ali več kosov. Preprečevalno krmljenje se izvaja le v ustreznih razmerah strnjenih gozdov in primerne oddaljenosti od kmetijskih površin in je namenjeno odvrčanju tropov divjih prašičev od kmetijskih kultur, pri čemer se priporoča tudi krmljenje z beljakovinsko hrano na osnovi žit (soja, rastlinske beljakovine,...). Priporočeno obdobje izvajanja preprečevalnega krmljenja je od začetka junija do konca oktobra, izjemoma za konkretna lovišča v primeru večletnega pojavljanja škod tudi prej. Podroben časovni termin izvajanja preprečevalnega krmljenja z letnim načrtom lovišča opredeli upravljavec lovišča. Lovišče sme praviloma imeti le eno preprečevalno krmišče na začetnih 1.000 ha gozdne površine, pri

določanju primernosti lokacij se upošteva tudi strnjenost gozdnega kompleksa (gozdne krajine). Preprečevalno krmišče mora biti oddaljeno praviloma vsaj 500 m od zunanje meje gozdnega kompleksa z negozdno krajino. Lov na teh krmiščih je prepovedan. Zaradi omejevanja škod predvsem od jelenjadi je potrebno tudi lokacije krmišč odvračalnega krmljenja divjih prašičev uporabljati na podlagi konkretne presoje (lokacija, sestava krme, količina krme). Lokacije odvračalnega in privabljalnega krmljenja lahko vplivajo (povečajo) na obseg škod od divjega prašiča, še posebno v okolju s tesno prepletajočimi se gozdnimi in kmetijskimi površinami in v primeru, da se krmljenje nepravilno izvaja (JERINA et al. 2010), zato je potrebno tudi te lokacije skrbno pretehtati (JELENKO et al. 2010) in krmljenje izvajati le pod določenimi (navedenimi) pogoji. Z letnimi načrti LUO se lahko na preprečevalnih krmiščih omeji dnevna količina krme.

**Privabljalno krmljenje** divjih prašičev je prvenstveno namenjeno opazovanju ter lažjemu izvrševanju odstrela. Za doseganje učinka privabljanja so na krmišču potrebne in priporočene le minimalne količine krme, ki opravljajo funkcijo (lokalnega) privabljanja divjih prašičev. Privabljalno krmljenje divjega prašiča se lahko izvaja vse leto. Divjadi naj bo dnevno dostopno na privabljalnem krmišču največ do 2 kg ustrezne vrste krme (žit ali koruze). Termin založenosti (v letu) je v pristojnosti upravljavca lovišča.

Ukrep privabljalnega krmljenja mora biti kontroliran in prilagojen gostoti divjih prašičev, ne sme pa biti izveden z namenom privabljanja divjih prašičev v lovišče. Krmišča privabljalnega krmljenja divjih prašičev so lahko praviloma locirana po eno na vsakih 300 ha gozdne površine. Lociranje privabljalnih krmišč za divje prašiče je dovoljeno samo v strnjenih zaokroženih gozdnih kompleksih, večjih od 200 ha. Izjema so nižinska lovišča (Šenčur, Krvavec, Komenda, Vodice, Mengeš, Pšata, Šmarna gora, Toško čelo, Sorško polje) v katerih je v njihovih nižinskih (ravninskih delih) lociranje privabljalnih krmišč dovoljeno v gozdnih kompleksih večjih od 100 ha. Krmljenje v kmetijski krajini in privabljanje v bližino kmetijskih kultur ni dovoljeno. Privabljalno krmišče mora biti oddaljeno praviloma vsaj 200 m od zunanje meje gozdnega kompleksa z negozdno krajino. Potrebno je zagotoviti, da so mesta privabljalnega krmljenja divjega prašiča zadosti oddaljena od krmišč, kjer se izvaja preprečevalno krmljenje. Med seboj morajo biti oddaljena vsaj 300 m.

Za krmo je priporočljivo uporabljati vse vrste žit in koruze. Priporočeno je le krmljenje na način, da je krma na krmiščih dostopna predvsem divjemu prašiču (npr: krmni valj, polaganje krme v tla, prekrivanje krme, ...) in ne ostali divjadi (srnjadi).

Krmljenje divjega prašiča se v osrednjem in robnem življenjskem prostoru rjavega medveda omeji skladno z določili Strategije upravljanja z rjavim medvedom v Sloveniji.

V habitatih divjega petelina, gozdnega jereba in ruševca krmljenje divjega prašiča ni dovoljeno. V načrtih za upravljanje z divjadjo se glede na konkretne lokacije še aktivnih rastišč divjega petelina in ruševca lahko opredeli dele območja ali nadmorsko višino, nad katero krmljenje divjega prašiča zaradi omenjenega razloga ni dovoljeno.

ZGS vodi kataster krmišč ter njihov namen, ločeno po loviščih.

#### Gams

Zimsko krmljenje gamsa ni dovoljeno, razen pod pogoji, ki so navedeni v splošnih usmeritvah za krmljenje.

#### Kozorog

Zimsko krmljenje kozoroga ni dovoljeno, razen pod pogoji, ki so navedeni v splošnih usmeritvah za krmljenje.

#### Male zveri (lisica, kuna belica, kuna zlatica)

Krmljenje malih zveri (lisica, kuna belica) ima izključno značaj privabljalnega krmljenja z namenom lova. Izvaja se s krmo živalskega izvora ter s krmo rastlinskega izvora (sadje). Krmljenje mora biti izvajano na način, ki je skladen z veterinarskimi predpisi o ravnanju s stranskimi živalskimi proizvodi.

Malih zveri ne krmimo v območjih habitatov gozdnih kur.

#### Mala poljska divjad

Zimsko krmljenje male poljske divjadi je dovoljeno v vseh loviščih, upoštevajoč pri tem prisotnost posamezne vrste. Kljub temu, da je krmljenje male poljske divjadi smiselno in potrebno izvajati tudi izven zimskega obdobja, se krmljenje v smislu biotehniških del opredeljuje med zimsko krmljenje. Krmljenje mora biti izvajano z vrsto krme in na način, ki je v največji možni meri prilagojena vrsti divjadi, katero se krmi (poljski zajec, fazan, poljska jerebica, raca mlakarica). Pri krmljenju z močno škrobno krmo mora biti le ta položena tako oziroma zaščitena s tehničnimi objekti (nadkritje, lese), da se prepreči, da bi pretežni del krme zaužila srnjad.

Lokacije krmljenja male poljske divjadi se ne upoštevajo kot krmišče, katere se vodi v katastru krmišč, mora pa biti lokacija opredeljena v letnem načrtu lovišča oz. lovišča s posebnim namenom.

Male poljske divjadi se na krmiščih ne lovi.

### **Krmne njive**

Med parkljarji so krmne njive prvenstveno namenjene jelenjadi in divjemu prašiču. Krmne njive pomagajo zmanjševati pritisk jelenjadi na naravno rastje, zato so dobrodošel pripomoček v uravnavanju usklajenosti jelenjadi z okoljem in jih ne omejujemo po obsegu, pač pa le usmerjamo lokacijsko. Krmne njive za divje prašiče so zaželeni v smislu preprečevanja škod na kmetijskih površinah, katere se prav tako po obsegu ne omejuje, se jih pa lokacijsko usmerja. Pri krmnih njivah je zaželjena uporaba avtohtonih kulturnih rastlin, uporaba alohtonih (npr. topinambur) ni zaželjena.

V intenzivno obdelani agrarni krajini je zaželen večji obseg krmnih njiv za malo divjad (poljski zajec, poljska jerebica).

### **Pridelovalne njive**

Za potrebe vseh vrst krmljenja lahko upravljavci lovišč na lastnih površinah pridelujejo krmo. Pridelovalnih njiv se po obsegu ne omejuje, smiselno pa je, da pridelovalne njive obdelujejo zgolj tisti upravljavci, pri katerih je dovoljena določena oblika krmljenja.

### **Solnice**

Dovoljeno je zalaganje solnic v zmernih količinah s soljo in mineralnimi kamni (priporočeno do največ 3 kg na solnico). Postavljanje solnic je prepovedano:

- V gozdnih sestojih - mladovjih in sestojih v obnovi, oz. je dovoljeno le ob soglasju lastnika gozda in ZGS.
- Ob cestah in v območju gozdnih rezervatov.
- Ob vodnih virih oz. le v minimalni oddaljenosti 50 m in na način, ki onemogoča vnos soli vanje. Soli tudi ni dovoljeno neposredno vnašati v luže, kaluže in ostala vodna telesa.
- V območja ali bližino območij, kjer so prisotne redke, ogrožene in zavarovane vrste živali ter rastišča redkih, ogroženih in zavarovanih rastlinskih vrst.
- V bližino območij naravnih vrednot, v ožja zavarovana območja in v dele širših zavarovanih območij s strožjim varstvenim režimom (IUCN kategorija II), to je v območja, ki so navedena v naravovarstvenih usmeritvah – v primeru, da je v aktu o zavarovanju navedena prepoved zalaganja solnic. Izjemoma je tudi na teh območjih možna začasna postavitve.

V okolju, kjer so garje pogostejše in je gams glavna lovna vrsta, se morebitne omejitve (časovno, prostorsko) polaganja soli določi v letnih načrtih LUO. S privabljanjem živali zaradi polaganja soli lahko namreč prenos garij (povzročitelja) neposredno pospešujemo.

Tudi druge morebitne dodatne omejitve polaganja soli in/ali gostote solnic se določa z letnimi načrti LUO.

### **Usmeritve za postavitve oz. vzdrževanje lovskih objektov**

Med te objekte uvrščamo lovske preže, krmišča, lovske steze ter solnice. Pri samem načrtovanem obsegu izvedbe bodisi vzdrževanja oz. novogradenj posameznih objektov naj se v največji možni meri upoštevajo potrebe upravljavcev lovišč. Ob tem pa je potrebno upoštevati vsa omejitvena določila, katera so navedena v tem načrtu ter vso predmetno zakonodajo, ki ureja postavitve takih objektov.

Lovske objekte naj se locira na ustrezno razdaljo od naravovarstveno pomembnih območij, ki so natančneje opredeljena v prilogah (naravovarstvene smernice). Na območju habitatnih tipov, navedenih v prilogah, naj se ne postavlja novih lovskih prež, krmišč in solnic, obstoječe pa naj se postopno odstrani.

### **Usmeritve za preprečevanje škod od in na divjadi**

Z zagotavljanjem načrtovanih ukrepov tako v populacijah kot tudi v življenjskem okolju odločilno vplivamo na zmanjševanje oz. omejevanje škod od in na divjadi. V prvi vrsti je zato potrebno z ustreznim količinskim in strukturnim odvzemom realizirati vse načrtovane ukrepe v populacijah divjadi. V nadaljevanju pa je potrebno v čimvečji meri realizirati tudi načrtovane ukrepe v življenjskem okolju.

Ker je načrtovani odstrel (odvzem) v nekaterih delih lovišč mogoče dosežati le ob pomoči ukrepa privabljalnega krmljenja, je le-ta eden najpomembnejših ukrepov preprečevanja škod od divjadi. Kljub izvajanju načrtov pa se v določenih okoljih, še posebno v določenih delih leta škode lahko pojavijo. Obseg

takšnih škod je potrebno regulirati z dodatnimi ukrepi in sicer pri jelenjadi, deloma pa tudi pri muflonu, v času večjih (zimskih) koncentracij. Škode v zimskem obdobju preprečujemo (omejujemo) z dodatno prehransko ponudbo, to je dopolnilnim zimskim krmljenjem (določila pri posameznih vrstah). V zimskih habitatih je pomemben tudi mir, ki zmanjšuje porabo energije in s tem porabo hrane. V zimskem obdobju solnice ne smejo vsebovati soli. V poletnih habitatih je potrebno obiskovalce gozdov usmerjati na območja cest, poti in označenih stez. Pretirane motnje z motoriziranim prometom se ureja z režimi prometa na gozdnih cestah. Država bo morala zagotoviti spoštovanje določil aktov, ki jih je izdala (Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju...). Zagotoviti je potrebno naravovarstveno nadzorništvo. Dodatno se predvideva preprečevanje škode od divjadi tudi z uporabo tehničnih in kemičnih sredstev, tako v gozdu kot na kmetijskih površinah. V zimskih habitatih jelenjadi se poleg ostalih ukrepov priporoča tudi sodelovanje upravljavcev lovišč in lastnikov pri premazih debel najbolj ogroženih sestojev.

Gostoto srnjadi, na kateri med parkljarji najpogosteje nastaja škoda (promet, psi, košnja...), je potrebno prilagajati nosilnosti habitatov v zimskem obdobju, tako da bo srnjad predvsem v okolju z veliko gostoto prometnic in večjim deležem kmetijskega prostora v zimskem obdobju našla primerno okolje v gozdu. S tem se bo zmanjšal delež izgub zaradi prometa in psov ob premikih srnjadi v bližino naselij. Vzporedno je potrebno preprečevati pretirano vznemirjanje v zimskem okolju in nekontrolirano izpuščanje psov.

Preprečevanje škod na mali divjadi kot posledica uporabe fitofarmaceutskih sredstev je mogoče z doslednim spoštovanjem predpisanih količin in zagotovitvijo čimvečjega deleža ostankov naravne vegetacije, v katerih mala poljska divjad najde ustrezno kritje.

Na divjadi naj se škode zmanjšujejo z uporabo kemičnih odvrčal, zvočnih odvrčal, silhuet, odsevnikov, plašilnih naprav na kosilnicah, cestno prometnimi znaki ter osveščanjem širše javnosti. Ta ukrep je potrebno pospeševati predvsem v loviščih z znatnim deležem nenaravnih izgub. V okolju pa naj se škode omejuje z uporabo zaščite z različnimi tehničnimi kot tudi kemičnimi sredstvi.

Pri izvajanju planinske paše je potrebno spoštovati posamezne pašne rede na teh planinah. Predvsem drobnica naj se v jesenskem obdobju čimprej umakne s planin in naj ne bo prisotna na teh območjih do prvega snega.

Eden izmed pomembnejših dejavnikov, s katerim se povzroča škoda na divjadi, je tudi nemir oz. obremenitve prostora z najrazličnejšimi oblikami rekreacije. Posledica je stalen stres med divjadjo, ki se odraža z begom oziroma umikom (AUNE 1981, CASSIRER et al. 1992), v drugačnih prostorskih razporeditvah, v spremenjeni dnevni periodiki prehranjevanja, drugačnih migracijskih poteh (MORRISON et al. 1995)..., živali pa se nanj odzovejo tudi v fiziološkem pogledu (npr. HERBOLD et al. 1992, CREEL et al. 2002). Vsi ti dejavniki vplivajo na slabšo telesno kondicijo kot tudi zdravstveno stanje populacije. Zaradi nemira in stalnega bega se povečajo tudi potrebe po hrani (CANFIELD et al. 1999), kar se odraža tudi v večjih obremenitvah okolja in posledično škodah. Zaradi tega je potrebno na območju mirnih con, zimovališč, rukališč in ostalih pomembnih habitatov zagotoviti mir v časovno najbolj občutljivih delih leta. Na območju zimovališč jelenjadi naj se od 1. decembra pa do konca zimskih razmer izvaja le individualni lov ter zimski posek za krmo, ostala dela pa le v soglasju z ZGS. Z ureditvijo režima na gozdnih cestah, z zaporo gozdnih cest, naj se omeji promet na območjih evidentiranih rukališč in sicer v času od 1.9 do 15.10. Prav tako naj se omeji promet na gozdnih cestah v času od 1.12. do 31.3. (čas zimske stiske) na območju evidentiranih zimovališč.

Aktivno je potrebno sodelovati pri umeščanju različne infrastrukture v življenjski prostor divjadi. Predvsem se je potrebno z usmeritvami za živalski svet aktivneje vključiti v procese sprejemanja občinskih prostorskih načrtov. Znano je, da se je z neprimernimi umestitvami infrastrukture v prostor v preteklosti v številnih primerih napravila nepopravljiva škoda na divjadi in njenem življenjskem okolju. Največkrat so se z daljinsko infrastrukturno povezavo presekali pomembni migracijski koridorji (npr. avtocesta). Na območjih koridorjev je zato potrebno zagotoviti, da se te povezave ne prekinejo s postavitvijo različnih ograj oz. drugimi objekti, ki onemogočajo prehode divjadi. Območja koridorjev naj zato v okviru možnosti ostanejo neograjena in porasla z gozdno vegetacijo, katera omogoča kritje in v nadaljevanju ustrezen prehod. Največji negativni vpliv na migracije divjadi ima promet. Število oz. pogostost povozov nakazuje mesta koridorskih povezav. Upravljalci lovišč naj v ta namen ta mesta spremljajo in naj jih imajo tudi evidentirana. Na teh mestih naj se postavi prometne znake, dodatno pa naj se povoze zmanjšuje z uporabo kemičnih oz. tehničnih sredstev. Mesta s postavljenimi prometnimi znaki predstavljajo območja koridorskih povezav.

## **7 UPRAVLJANJE S POSAMEZNIMI VRSTAMI DIVJADI**

### **7.1 SPLOŠNO**

#### **7.1.1 Prostorski okviri obravnave**

Osnovni prostorski okvir načrtovanja za populacije posameznih vrst divjadi predstavlja praviloma Gorenjsko lovsko upravljavsko območje (v nadaljnjem besedilu LUO).

Zaradi naravnih ali umetnih ločnic, razlik v gostotah posameznih vrst divjadi, različnega okolja ali znanih medvrstnih odnosov z ostalimi živalskimi vrstami nekatere živalske vrste dodatno obravnavamo po notranjih »ekoloških enotah« – v okviru skupin lovišč ali izjemoma po posameznih loviščih znotraj LUO. Kjer je moč natančneje določiti območje populacijske razširjenosti za posamezno vrsto, je le-ta obravnavana znotraj konkretnega populacijskega območja.

Za LUO oz. posamezne »ekološke enote« se na podlagi analiz podatkov določijo stanje, cilji, usmeritve in ukrepi, ki upoštevajo dejansko stanje v populacijah divjadi in njihovem življenjskem okolju ter zeleno smer razvoja. Izhajajoč iz morebitnih specifičnosti v LUO ali v posameznih delih LUO so možna tudi odstopanja od zapisanih določil v Navodilih za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji, ki so/bodo v tem načrtu in v letnih lovsko upravljavskih načrtih podrobneje pojasnjena.

#### **7.1.2 Upravljanje v preteklem desetletnem oz. petletnem obdobju**

Upravljanje s populacijami posameznih vrst divjadi ocenjujemo na podlagi podatkov preteklega desetletnega (dolgoročni načrti LUO) oz. petletnega (letni načrti LUO) obdobja:

- stopenj uresničevanja načrtovanih usmeritev in ukrepov za posege v populacijo, s poudarkom na številu in strukturi,
- izgub po višini, strukturi, vzrokih ter trendih izgub,
- gibanjih telesnih mas pri parkljasti divjadi in mas rogovja pri samcih iz družine jelenov (srnjak, navadni jelen, damjak),
- primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja,
- stanju in ukrepih v življenjskem okolju,
- drugih kazalnikov v populacijah divjadi, kot so npr. velikosti/dolžine čeljusti ali stopnja oplojenosti samic zlasti mlajših starostnih razredov pri parkljasti divjadi.

V realizacijo načrta odvzema se pri parkljasti divjadi poleg odstrela štejejo vse z materialnimi dokazi (čeljust, rogovje) dokumentirane izgube. V primerih, kjer materialnega dokaza zaradi popolnega uničenja trofeje in/ali čeljusti ni možno predložiti ali kjer lahko odvzem materialnega dokaza zaradi stanja kadavra pomeni tveganje za zdravje lovca, je dovolj tudi uradni zaznamek (zapisnik) odgovornih oseb lovske organizacije in drugih (VURS, Veterinarska fakulteta, Policija,...), ob hkratnem obveznem kronološkem vpisu v evidenčno knjigo odstrela in izgub velike divjadi. Za poenotenje evidentiranja izgub divjadi, v primerih, ko materialnega dokaza ni bilo mogoče pridobiti in predložiti, je komisija za oceno odstrela in izgub divjadi v Gorenjskem LUO predpisala enotne obrazce, katere so dolžni uporabljati vsi upravljavci lovišč in LPN v Gorenjskem LUO, skladno z navodili in sprotnim vpisom v evidenčno knjigo. Morebitne spremembe določil se določi v letnih načrtih.

Pri mali divjadi in ostalih vrstah divjadi se v realizacijo štejejo poleg odstrela vse dokumentirane izgube, ki so kronološko vpisane v evidenčno knjigo odstrela in izgub male divjadi, razen v kolikor predpisi ne določajo drugače.

#### **7.1.3 Ocena stanja populacije**

Stanje populacij posameznih vrst ocenimo na podlagi:

- trenda številčnosti populacij in ocene prostorske razporeditve, katere ugotavljamo z različnimi metodami (kontrolna metoda, radiotelemetrija, genetske raziskave, sistematična štetja,...),
- spolne in starostne strukture ter prirastka,

- zdravstvenega stanja,
- medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami in usklajenosti z okoljem,
- trenda škod na kmetijskih kulturah in objedenosti gozdnega mladja,
- upoštevanja abiotičnih dejavnikov (zlasti klimatskih, npr. dolžina in ostrina zim, ekstremne suše...).

#### 7.1.4 Cilj upravljanja s populacijo

Posamezne cilje upravljanja s populacijami vrst divjadi z namenom optimizacije prirastka, večnamenskih koristi in vlog divjadi opredelimo z:

- želenim trendom številčnosti z relativno ciljno gostoto in prostorsko razporeditvijo,
- ciljno starostno, spolno in kakovostno strukturo,
- ciljnim razmerjem z ostalimi populacijami prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst,
- ciljnim stanjem življenjskega okolja glede bivalnih in prehranskih razmer.

Pri tem sledimo splošnemu cilju, ki opredeljuje za vse vrste divjadi stabilno, vitalno (viabilno) populacijo naravne spolne in starostne strukture, ki mora biti usklajena z okoljem in s populacijami drugih vrst divjadi ter zavarovanimi živalskimi vrstami, pri čemer še posebno pozornost namenjamo vrstam divjadi z negativnimi populacijskimi trendi. Vsem populacijam divjadi mora biti zagotovljen ustrezen nadaljnji razvoj, pri čemer je primerno izražen tudi cilj trajne gospodarske rabe teh vrst. Na območjih z velikimi zvermi (npr. del ekološke enote Jelovica z obrobjem) je poudarjena tudi pomembnost ohranjanja rastlinojedov (srnjad, gams, muflon) kot prehranskega vira velikih zveri.

Glede na gostoto populacij posamezne vrste divjadi in njihovega vpliva na okolje ter odnosa do drugih živalskih vrst se lahko odločimo za:

- |                                    |   |
|------------------------------------|---|
| ➤ ohranitev trenutne številčnosti  | 0 |
| ➤ povečanje trenutne številčnosti  | + |
| ➤ zmanjšanje trenutne številčnosti | - |

ali pa za izhodiščno starostno in spolno strukturo, ki jo prožno prilagajamo glede na dejanske razmere v populacijah in okolju.

#### 7.1.5 Usmeritve za upravljanje

Usmeritve za posamezne vrste populacij smiselno opredelimo z naslednjimi vsebinami:

- usmeritev za določitev ukrepov v populaciji v celotnem LUO ali po posameznih delih LUO,
- usmeritev za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije,
- usmeritev za ohranitev in nego habitatov v gozdnem in negozdnem prostoru, ter izboljšanje življenjskih (bivalnih in prehranskih) razmer,
- usmeritev za preprečevanje škod od in na divjadi.

#### Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji po posameznih delih LUO

V primerih populacij vrst divjadi s povečanim arealom aktivnosti (navadni jelen, muflon, divji prašič), ki presegajo meje LUO, mora biti načrtovanje upravljanja z njimi med posameznimi LUO medsebojno usklajeno.

Izvajanje načrta odvzema posameznih vrst divjadi je ukrep varstva in upravljanja populacij divjadi.

#### Starostni in spolni razredi pri parkljasti divjadi

Starostni in spolni razredi (kategorije) so za vsako vrsto parkljaste divjadi v načrtu opredeljeni pri vsaki vrsti posebej. Pri ostalih vrstah divjadi ta ločitev na kategorije ni potrebna in ni smiselna.

Za prehod v višji starostni razred pri parkljasti divjadi, razen pri divjem prašiču, se upošteva datum 1. april. Pri parkljasti divjadi se za ugotavljanje in oceno starosti uporablja metoda okularne ocene razvitosti (menjave) in obrabljenosti zobovja, ki jo opravi Komisija za oceno odstrela in izgub v LUO. Pri divjem prašiču se za prehod v višji starostni razred upošteva okularna ocena dejanske starosti v mesecih na podlagi pregleda razvitosti zobovja. Ocena komisij(e) v LUO glede določitve starosti za vpis v bazo podatkov je dokončna. V primerih, ko komisija pri oceni starosti odvzete divjadi ni enotna, se lahko pred svojo suvereno in dokončno odločitvijo posvetuje s predstavnikom ali komisijo upravljavca lovišča.

### Višina in prostorska razdelitev odvzema

Višino in prostorsko razdelitev odvzema v prostorskem območju obravnave določamo praviloma na podlagi ocene stanja, opredeljenih s kontrolno metodo v najširšem pomenu besede in določenih ciljev usmerjanja populacije. Načrtovano število in strukturo odvzema posamezne vrste divjadi se z letnimi načrti določi za LUO oziroma ožje prostorske enote, izjemoma tudi za posamezna lovišča.

Upoštevamo sledeče dejavnike (stanje in trende):

- številčnost in prostorsko pojavljanje živalske vrste,
- bioindikatorje,
- realizacijo odvzema pri posamezni živalski vrsti v preteklih petih letih,
- realizacijo odvzema pri posamezni živalski vrsti v preteklem letu,
- zdravstveno stanje živalske vrste,
- ugotovljene izgube,
- škode v gozdu in na kmetijskih površinah ter
- medvrstne odnose do drugih živalskih vrst in odnose znotraj vrste.

Višina odvzema je odvisna od cilja glede na relativno številčnost populacije in drugih kazalnikov njenega stanja. Vodilo pri upravljanju z vrstami parkljaste divjadi je ohranitev vitalnih, zdravih populacij, številčno usklajenih z okoljem ob hkratnem upoštevanju človekovih interesov in dejavnosti v okolju (lovstvo, kmetijstvo, gozdarstvo, promet...). Za doseg cilja je zato nujno doseganje dovolj visokega količinskega in strukturnega odvzema, ob hkratnem izvajanju izbirnega, t.i. kakovostnega odstrela/odvzema. Iz populacije naj se pri mlajših kategorijah praviloma odstranjujejo podpovprečno telesno razviti osebki, varuje srednji starostni razred in zopet močnejše posega v starejše/prestarele osebke. Morebitni pogoji izbirnega odstrela bodo opredeljeni v letnih načrtih LUO zgolj kot priporočila.

V območjih s prisotnostjo velikih zveri (medveda, volka in risa) (npr. del ekološke enote Jelovica z obrobjem), se njihov vpliv na vedenje in številčnost parkljaste divjadi v letnih načrtih LUO upošteva, tako v višini kot tudi starostni strukturi načrtovanega odvzema divjadi.

V tem načrtu in v letnih načrtih so/bodo določena tudi dopustna odstopanja realizacije od načrtovanega odvzema pri posamezni vrsti divjadi. Realizacija dosežena v okviru dopustnih odstopanj šteje, da je načrt ustrezno realiziran. Odstopanja od načrtovanega odvzema, po višini in strukturi, še zlasti v starostnem razredu osebkov 2+ in starejši (prednostno srednji starostni razred - nosilci populacije, ki so različno oblikovani glede na vrsto divjadi) ter ne glede na to da so znotraj dopustnih odstopanj realizacije, morajo biti smiselno izravnana v letnih načrtih naslednjih let, predvsem v prvem letu. Dinamiko odstrela z namenom izpolnitve načrtov se priporoča z letnimi načrti LUO.

### Starostna in spolna struktura odvzema

Starostna in spolna razdelitev odvzema je odvisna od postavljenega cilja glede številčnosti in sestave populacije ter ocene trenutne starostne in spolne strukture populacije posamezne vrste parkljaste divjadi. Spolna in starostna struktura načrtovanega odvzema ne sme imeti za posledico nenaravno strukturiranih populacij ter mora stremeti k oblikovanju populacij s piramidalno strukturo in čim bolj naravno spolno strukturo, ki je v naravi sicer redko v razmerju 1:1, kar zlasti velja za starejšo divjad. To pa pomeni, da odvzem ne sme biti višji pri spolu, ki je v naravnih populacijah v manjšini.

Podobno kot pri višini odvzema morajo biti tudi pri starostni in spolni strukturi določena dopustna odstopanja pri realizaciji. Za realizacijo, ki jedosežena v okviru dopustnih odstopanj v vseh starostnih in spolnih razredih (kategorijah) velja, da je načrt ustrezno realiziran.

### Časovna dinamika odvzema

Časovna dinamika odstrela kot glavnega vzroka odvzema je zapisana kot priporočilo za čim hitrejšo in pravilnejšo realizacijo. Tako po višini kot po strukturi je opredeljena v nadaljevanju, za vsako vrsto divjadi posebej.

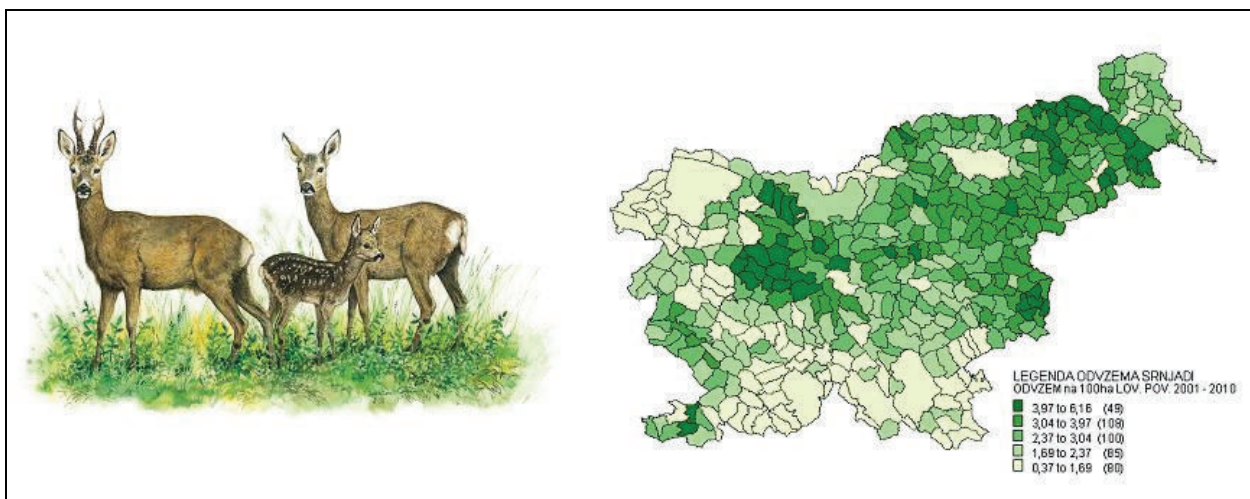
### Ostalo

Preseganje raeliziranega odvzema od načrtovanega preko mej dopustnih odstopanj, ki bi nastala kot posledica evidentiranih izgub divjadi po končani lovni dobi ali pa izpolnitvi načrtovanega odvzema na posamezno vrsto oz. njeno spolno in starostno kategorijo, ne šteje kot kršitev določil načrta.

Ostale usmeritve za realizacijo odvzema so opredeljene v nadaljevanju načrta za vsako vrsto posebej in bodo opredeljene tudi v letnih načrtih.

Morebitni dodatni/drugi bioindikatorji za določitev stanja populacij divjadi, kot so opredeljeni s tem načrtom bodo v naslednjem obdobju veljavnosti dolgoročnega načrta uvedeni v prakso kot posledica sprememb podzakonskih predpisov ali medsebojnih dogovorov med znanstveno-raziskovalnimi ustanovami, lovskimi organizacijami v LUO in ZGS.

## 7.2 SRNA (*Capreolus capreolus* L.)



### 7.2.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave srnjadi je lovsko upravljalovski območje. Dodatno obravnavamo srnjad po naslednjih ekoloških enotah:

- Karavanke zahodni del (1)
- Karavanke vzhodni del ter Kamniško Savinjske Alpe (2)
- Severni del Ljubljanske kotline (3)
- Poljanska dolina in Dolomiti (4)
- Jelovica z obrobjem (5)

Ločena obravnava je pomembna zaradi različnega okolja, v katerem srnjad prebiva ter zaradi prisotnosti različnih vrst in populacijskih gostot ostalih rastlinojedih parkljarjev. Nekatere analize so izdelane tudi po posameznih loviščih.

Večina analiz po ekoloških enotah je prikazanih v prilogi načrta.

### 7.2.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povzetek poglavja

Načrti so bili v povprečju realizirani 95 %. Spolna sestava odvzema je bila ustrezna. Delež mladih je v povprečju znašal 58 %, delež srnjakov razreda 2+ pa 21 %. Značilne so visoke izgube, delež v odvzemu je v povprečju znašal 31 %. Zelo visok delež izgub (48 %) je bil značilen za leto 2006 (zima z debelejšo in dolgotrajnejšo snežno odejo). Močno prevladujejo izgube zaradi prometa. Med izgubami prevladujejo srne in mladiči. Ugotavljamo, da je poseganje z odstrelom v razred dve in večletnih srn premajhno. Nakazan je blago naraščajoč trend izgub, izstopa leto 2006. Kakovost srnjadi (izražena s telesno maso in maso rogovja) se med ekološkimi enotami razlikuje. V proučevanem obdobju nismo odkrili pomembnejših sprememb v vrednostih bioloških kazalnikov na ravni območja. V nekaterih ekoloških enotah je pri nekaterih starostnih razredih nakazano izboljšanje telesnih mas, v drugih poslabšanje. Ocenjujemo, da bi bil v preteklem obdobju načrtovani odvzem srnjadi lahko višji. Z višjim načrtovanim odvzemu bi lahko prispevali k bolj aktivnemu upravljanju s populacijo. Sestava načrtovanega odvzema po spolu in starosti je bila ustrezna. Realizacija odstrela se je povečevala počasneje kot so se povečevale izgube.

#### **Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

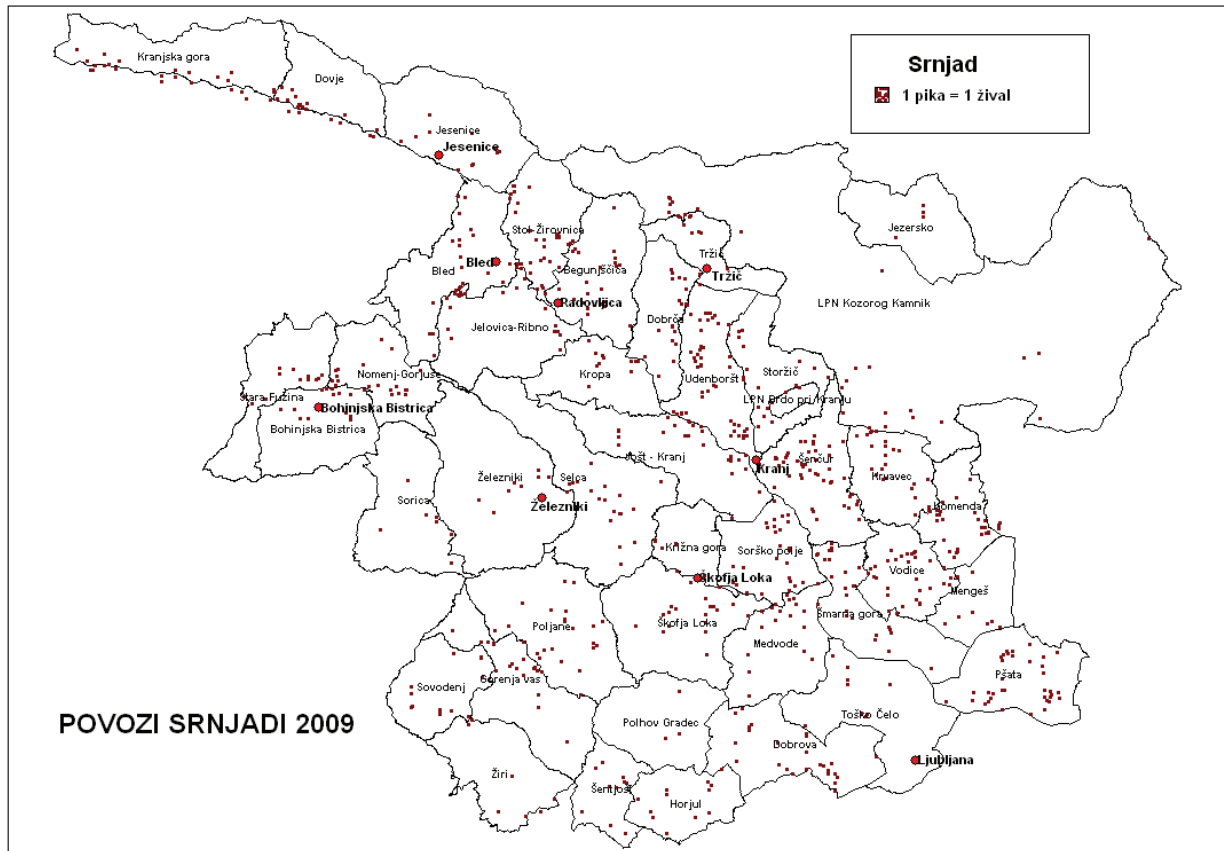
V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V desetletnem obdobju je bil odvzem v primerjavi z načrti dosežen 95 %. Načrti so bili v dopustnih odstopanjih doseženi v osmih letih proučevanega obdobja, le v letih 2006 in 2007 niso bili doseženi. Realizacija je bila najnižja v letu 2006 (82 %), najvišja pa v letu 2002 (102 %). Načrt odvzema je zlagoma naraščal od začetnih 4.513 živali v letu 2001 na 5.480 živali v letu 2006 (indeks 121 na leto 2001), nato je upadel na 4.900 oziroma 4.610 živali v letih 2007 in 2008 ter se ustalil v višini 4.800 živali (indeks 106 na leto 2001) v letih 2009 in 2010. Realizirani odvzem nakazuje stagnacijo oziroma blaga nihanja v razponu

med 4.252 živalmi v letu 2007 (obdobje po hujši zimi z večjim obsegom izgub v letu 2006) in 4.807 živalmi v letu 2005 (leto pred hujšo zimo). Indeks povečanja v letu 2005 glede na leto 2001 znaša 107, v letu 2010 glede na začetno leto 2001 pa 103. Spolna sestava odvzema je znašala 48:52 v korist srn in se med posameznimi leti ni pomembneje spreminjala. Delež mladih je znašal v povprečju 58 %, med leti je variiral med 55 in 60 %. Delež srnjakov razreda 2+ je znašal 21 % in se med leti ni pomembneje spreminjal. Podrobnejša starostna in spolna sestava v desetletnem obdobju je znašala: 15 % mladičev srnjačkov, 13 % lanščakov, 21 % srnjakov 2+, 19 % mladičev srnic, 11 % mladice in 22 % srn 2+.

### Višina in vzroki izgub

Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice v prilogi. V celotnem obdobju so vse ugotovljene izgube znašale 14.241 živali, po strukturi pa je prevladoval povoz na cesti z 58 % (8.208 živali), sledijo izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka 19 % (2.773 živali), košnje 15 % (2.102 živali), psov 5 % (713 živali), poškodb 1 % (199 živali), povoza na železnici 1 % (102 živali), ostalo pa predstavljajo plenilci in drugi vzroki. Večine izgub, še posebno mladičev srnjadi, pa zaradi plenjenja ni mogoče najti. Ocenjujemo namreč, da je vpliv lisice ob njeni naraščajoči številčnosti znaten tudi na mladiče srnjadi, kar je že dlje časa znano oziroma je bilo že večkrat potrjeno (npr. JARNEMO / LIBERG 2005, PANZACCHI et al. 2008). Delež izgub v primerjavi s celotnim odvzemom je znašal 31 %. Število izgub je bilo največje v letu 2006 v višini 2.147 živali, tedaj je delež v celotnem odvzemu znašal 48 %.

Med izgubami predstavljajo v Gorenjskem LUO trki z vozili velik problem. Novejše ekonomske analize kažejo, da je povprečna škoda posameznega trka vozila s prostoživečimi parkljarji v srednji Evropi okoli 2.000 - 2.500 EUR (BISSONNETTE et al. 2008, LANGBEIN 2011). Pri tem so poleg škode na vozilih upoštevane tudi druge posledice (npr. stroški zdravljenja poškodovanih oseb, izguba delovne zmožnosti za določen čas ipd). Drugi najpomembnejši vzrok izgub predstavljajo izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka, tretji pa zaradi košnje. Potrebno je poudariti, da je večino tovrstnih izgub zaradi majhne velikosti mladičev težko odkriti, košnja pa je še posebno v okolju z mozaično strukturo gozda in kmetijskih površin zelo pogost vzrok izgub. V raziskavi na Švedskem so npr. ugotovili, da je bil delež okošenih mladičev med 25 in 44 % vseh poleženih (JANREMO 2004), v nekdanji Zahodni Nemčiji pa so ocenili letno izgubo mladičev zaradi košnje na 14,5 % letnega odstrela (KITTLER 1979), kar je zelo blizu podatkom Gorenjskega LUO (15 % odvzema).



**Slika 12: Prikaz prostorske razporeditve izgub srnjadi zaradi prometa**

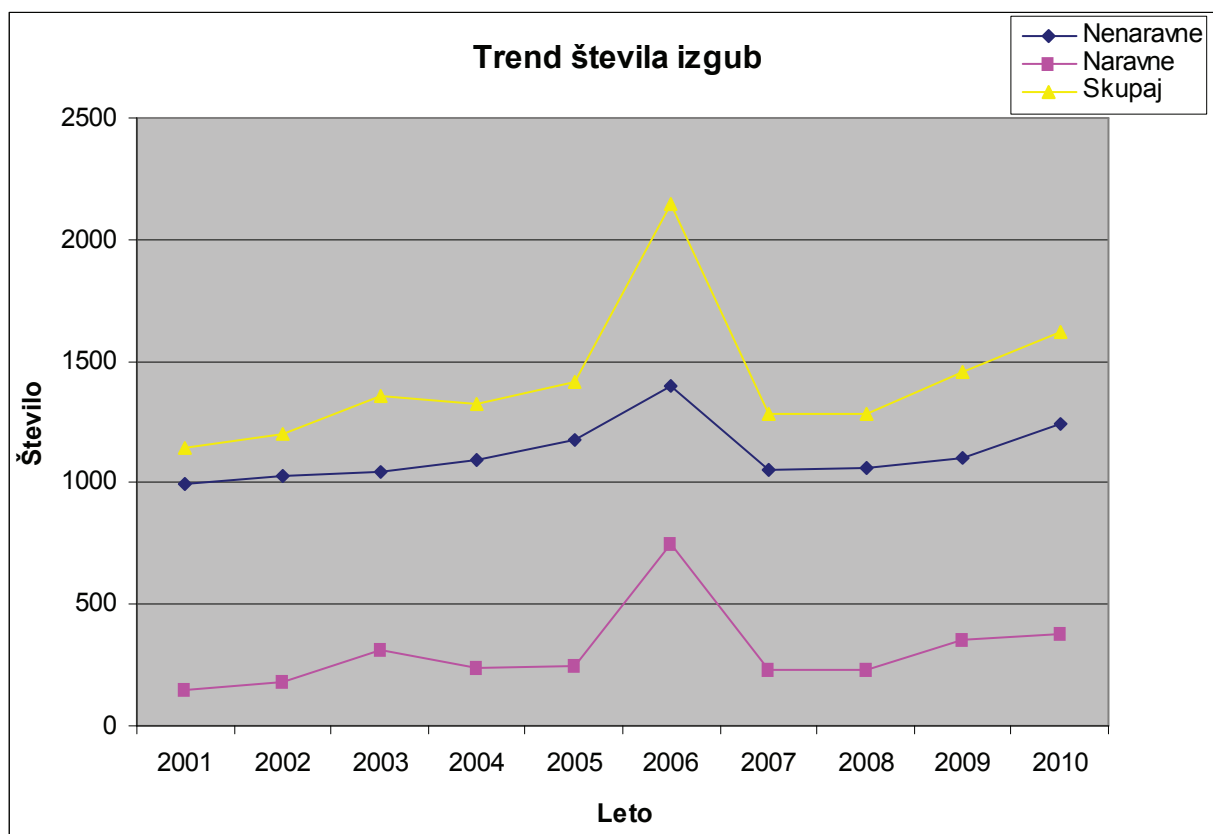
### Starostna in spolna struktura izgub

V sestavi izgub se pojavlja 36 % mladičev obeh spolov, 6 % srnjakov razreda 1+, 12 % srn razreda 1+, 9 % srnjakov razreda 2+ in 36 % srn razreda 2+. Med izgubami enoletne srnjadi je število srn večje od srnjakov z indeksom 184, med izgubami dve in večletne srnjadi pa je število srn večje od števila srnjakov z indeksom 395. Ugotavljamo, da je poseganje z odstrelom v kategorijo odraslih srn premajhno. Slednje je zagotovo velik problem, ne toliko z vidika biologije vrste, saj obstojajo v populaciji ustrezni samoregulacijski mehanizmi, pač pa z vidika optimalnega upravljanja s populacijo in nezadostnega izkoriščanja njenih potencialov.

### Trend izgub

Izgube nakazujejo trend naraščanja in dosegajo najvišje vrednosti v letu 2006, kot posledica hujše zime z debelo in dolgotrajnejšo snežno odejo. V naslednjih dveh letih (2007, 2008) so izgube upadle, v zadnjih letih je ponovno zaznati trend naraščanja. Navedena ugotovitev velja tako za naravne kot nenaravne izgube. V primerjavi z letom 2001 so skupne izgube v letu 2010 večje z indeksom 141, naravne z indeksom 254 in nenaravne z indeksom 124.

Tudi delež izgub v celotne odvzemu se je v preteklem obdobju povečeval. V obdobju od 2001-2006 je naraščal od 26 do 48 % celotnega odvzema, v letih 2007 in 2008 je upadel na 30 oziroma 29 % in se v zadnjih dveh letih ponovno povečal na 32 oziroma 35 %.

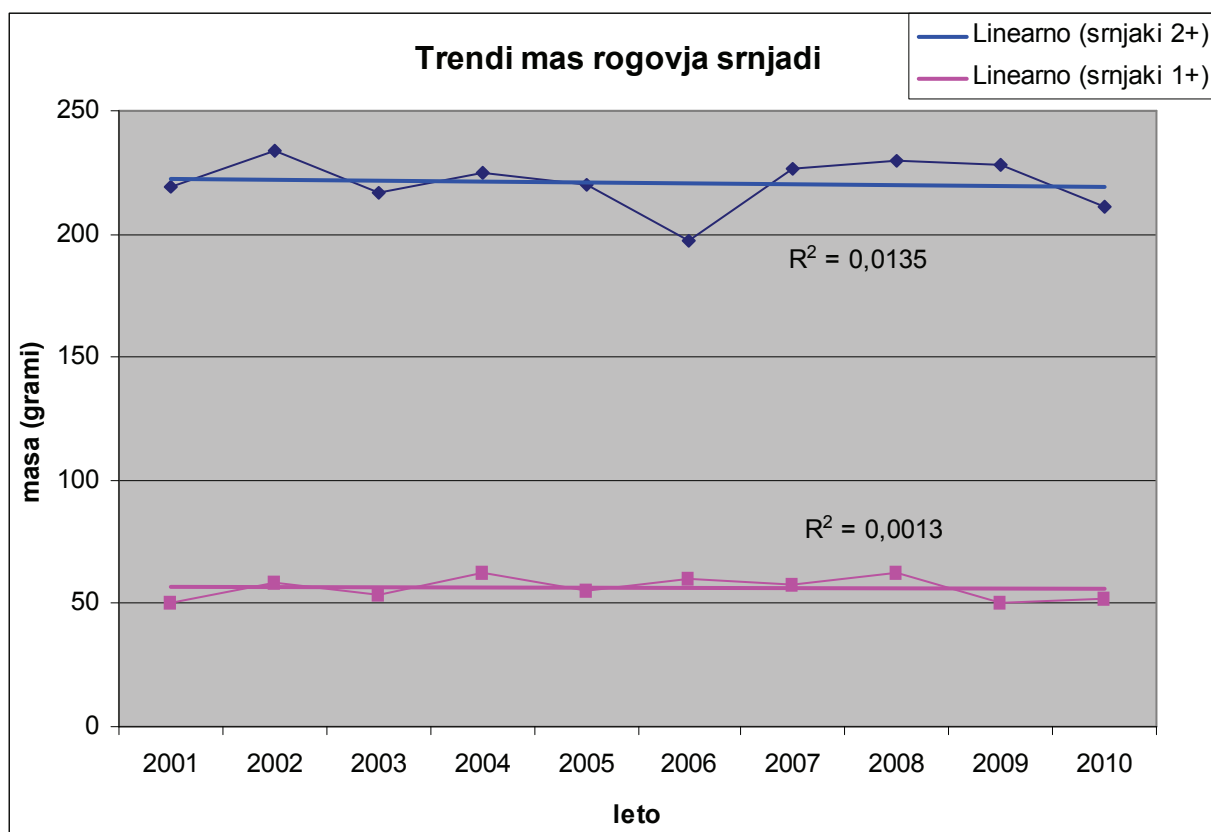


Rezultati upravljanja s srnjadjo v preteklem desetletnem obdobju po ekoloških enotah so prikazani v prilogi načrta.

### Biološki kazalniki

Na voljo so telesne mase srnjadi po starostnih kategorijah in mase rogovja srnjakov. Trendi srednjih vrednosti (neprilagojene vrednosti) telesnih mas so v desetletnem obdobju precej umirjeni, kar velja za vse spolne in starostne kategorije. Večjih nihanj med posameznimi leti nismo zaznali. Podobno ugotavljamo tudi iz analiz telesnih mas po posameznih ekoloških enotah. Nekoliko večja nihanja so opazna pri masah rogovja odraslih srnjakov, kjer zaznavamo v obdobju 2001-2006 trend upadanja, porast v letih 2007 in 2008, nato pa je nakazan ponoven trend upadanja njihovih srednjih vrednosti v letih 2009 in 2010. V masi rogovja enoletnih srnjakov večjih nihanj nismo zaznali, srednje vrednosti se gibljejo večinoma okrog 55 gramov, v zadnjih dveh letih so nekoliko nižje. Nihanja v masi rogovja med posameznimi leti so razumljiva, saj na maso rogovja poleg osnovnih dejavnikov t.j. starosti osebkov in njegove telesne mase (npr. ADAMIČ / KOTAR 1983, HAFNER 2004) vplivajo tudi okoljski dejavniki vključno z vremenom, zlasti številom sončnih dni (npr.

POKORNY 2010). Linearna izravnava srednjih letnih vrednosti ne pokaže pomembnejših sprememb v desetletnem obdobju.



Z dodatnimi statističnimi analizami telesnih mas in mas rogovja (analiza kovariance) smo odkrili, da se njihove (prilagojene) srednje vrednosti med ekološkimi enotami značilno razlikujejo. Srnjad dosega največje telesne mase v ekološki enoti severni del Ljubljanske kotline, sledijo Poljanska dolina z Dolomiti, vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, zahodne Karavanke in Jelovica z obrobjem.

Odrasli srnjaki dosegajo najvišje mase rogovja v enoti Poljanska dolina z Dolomiti, sledijo severni del Ljubljanske kotline, Jelovica z obrobjem, zahodne Karavanke ter vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Mase rogovja odraslih srnjakov se med ekološkimi enotami značilno razlikujejo tudi ob upoštevanju različnih telesnih mas.

S primerjavami med dvema obdobjema (2001-2005 in 2006-2010) smo odkrili, da so se (prilagojene) srednje vrednosti telesnih mas in mas rogovja pri nekaterih starostnih razredih v obdobju 2006-2010 v lovsko upravljavskem območju značilno spremenile. Povečanje telesnih mas smo ugotovili pri mladih srnjačkih in mladica, zmanjšanje pa pri srnjakih razreda 2 in večletnih. Pri ostalih starostnih razredih značilnih razlik med obdobjema nismo odkrili. Pri srnjakih razreda 2 in večletnih smo odkrili tudi zmanjšanje mas rogovja. Razlik v masah rogovja enoletnih srnjakov nismo ugotavljali.

Glede na različno kakovost srnjadi v območju smo primerjavo med obdobjema izdelali tudi po ekoloških enotah. Ugotovili smo značilne spremembe pri nekaterih kategorijah in sicer: **Zahodne Karavanke** – povečanje telesnih mas mladičev srnjačkov ( $p=0,067$ ), povečanje telesnih mas srn razreda 2+, zmanjšanje telesnih mas srnjakov razreda 2+ ( $p=0,062$ ), zmanjšanje mas rogovja srnjakov razreda 2+. **Vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe** – zmanjšanje telesnih mas srnjakov razreda 2+, zmanjšanje telesnih mas srn razreda 2+, zmanjšanje mas rogovja srnjakov razreda 2+. **Severni del Ljubljanske kotline** – povečanje telesnih mas mladičev srnjačkov, povečanje telesnih mas mladičev srnic. **Poljanska dolina z Dolomiti** – povečanje telesnih mas mladičev srnjačkov, povečanje telesnih mas mladičev srnic ( $p=0,051$ ), povečanje telesnih mas srn razreda 2+, zmanjšanje mas rogovja srnjakov razreda 2+. **Jelovica z obrobjem** – povečanje telesnih mas mladičev srnjačkov, povečanje telesnih mas lanščakov, povečanje telesnih mas mladice, zmanjšanje mas rogovja srnjakov razreda 2+.

Rezultati podrobnejših statističnih analiz bioloških kazalnikov srnjadi so prikazani v prilogi načrta.

**Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Po velikih izgubah v letu 1996 so bili načrti odvzema najnižji v letu 1998. Do leta 2000, pa tudi v zadnjem desetletnem obdobju, so se od 2001 pa do leta 2006 povečevali in so v letu 2006 dosegli najvišjo vrednost (5.480 živali) z indeksom 121 glede na leto 2001. V navedenem obdobju se absolutne vrednosti odstrela pomembneje niso spreminjale razen v letu 2006 (hujša zima z dolgotrajnejšo snežno odejo), ko so upadle na 71 % povprečja 2001-2005. Absolutne vrednosti izgub so se v obdobju 2001-2005 stalno povečevale (indeks 124), najvišje vrednosti so dosegle v letu 2006 (indeks 187 glede na leto 2001), kar kaže na dejstvo, da so upravljavci lovišč premalo intenzivno posegali v populacijo srnjadi z odstrelom in prevelik del realizacije dopuščali izgubam. Načrti so bili namreč vsa leta desetletnega obdobja razen v letih 2006 in 2007 doseženi v dopustnih odstopanjih. Podobne zakonitosti ugotavljamo v obdobju od 2007-2010. Absolutne vrednosti odstrela se pomembneje niso spreminjale, povprečje v obdobju 2007-2010 je bilo celo nižje kot v obdobju 2001-2005 (indeks 92), absolutne vrednosti izgub pa so se ponovno pričele povečevati (indeks 2010 na 2007 je 126). Ob naraščajočem trendu izgub bi se upravljavci lovišč lahko posluževali možnosti povečevanja odvzema na zgornjo dopustno stopnjo (+10%), ki pa razen v letu 2002 (102%) v nobenem letu ni bila uporabljena. Glede na navedeno ugotavljamo, da bi bil načrtovani odvzem lahko višji. Ob dejstvu, da se upravljavci lovišč neradi poslužujejo zgornje dopustne možnosti realizacije načrtov, bi z višjim načrtovanim odvzemom lahko prispevali k bolj aktivnemu upravljanju s populacijo.

Ocenjujemo, da je struktura načrtovanega odvzema po spolu in starostnih razredih ustrezala. Pri mladih in samicah so znaten delež v odvzemu predstavljale izgube. Indeks glede na leto 2001 nakazuje povečevanje čistega odstrela pri mladih, pri srnjakih je nakazano zmanjševanje, podobno pri srnah. Indeks izgub glede na leto 2001 nakazuje povečevanje pri mladih in srnah, deloma tudi pri srnjakih. Indeks povečevanja izgub je še posebno izrazit v dveh obdobjih 2001-2006 in 2007-2010. Tudi to dejstvo kaže, da bi upravljavci lovišč lahko v večjem deležu realizacijo uravnavali z zgornjo dopustno stopnjo doseganja načrtov. Načrtovani odvzem je bil po strukturi sicer pravilen, premalo aktivno upravljanje s populacijo z odstrelom pa je povzročalo precejšnji delež realizacije načrta z izgubami.

**Preglednica 10: Odstrel in izgube srnjadi po starostnih razredih za obdobje 2001-2010**

| Starostni Razred | Odstrel izgube | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|------------------|----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Mladiči          | Odstrel        | 100  | 120  | 105  | 107  | 123  | 72   | 110  | 126  | 110  | 114  |
|                  | Izgube         | 100  | 99   | 106  | 115  | 123  | 193  | 114  | 124  | 130  | 157  |
| Srnjaki          | Odstrel        | 100  | 94   | 98   | 98   | 98   | 81   | 86   | 85   | 93   | 82   |
|                  | Izgube         | 100  | 87   | 109  | 99   | 94   | 139  | 73   | 91   | 102  | 142  |
| Srne             | Odstrel        | 100  | 97   | 87   | 95   | 86   | 55   | 72   | 84   | 79   | 76   |
|                  | Izgube         | 100  | 116  | 132  | 123  | 136  | 202  | 120  | 111  | 134  | 129  |

**7.2.3 Ocena stanja populacije**

Povzetek poglavja

Srnjad je prisotna v celotnem LUO, tako da o trendih morebitne prostorske širitve ali krčenja areala v preteklem obdobju ne moremo govoriti. LUO ne poseljuje v enakomerni gostoti. Gostota je višja v nižinskem in gričevnatem delu območja. Menimo, da je populacija, glede na starostno sestavo, zadovoljivo sestavljena. Sestava izgub, v katerih glede na spol prevladujejo srne in nizka realizacija načrtovanega odvzema srn z odstrelom nam narekuje ugotovitev, da je v populaciji lahko razmerje med spoloma močnejše pomaknjeno v korist srn. Večja smrtnost med srnami zaradi izgub pa spolno razmerje v populaciji najverjetneje približuje naravnemu. Glede na telesno maso in naravne izgube se zdravstveno stanje srnjadi med različnimi ekološkimi enotami razlikuje. Ocenjujemo, da se kakovost populacije (glede na telesno maso) v zadnjem desetletju ni pomembneje spreminjala. Glede na delež in trend izgub menimo, da se je do leta 2006 zdravstveno stanje poslabševalo, nato pa izboljšalo.

**Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

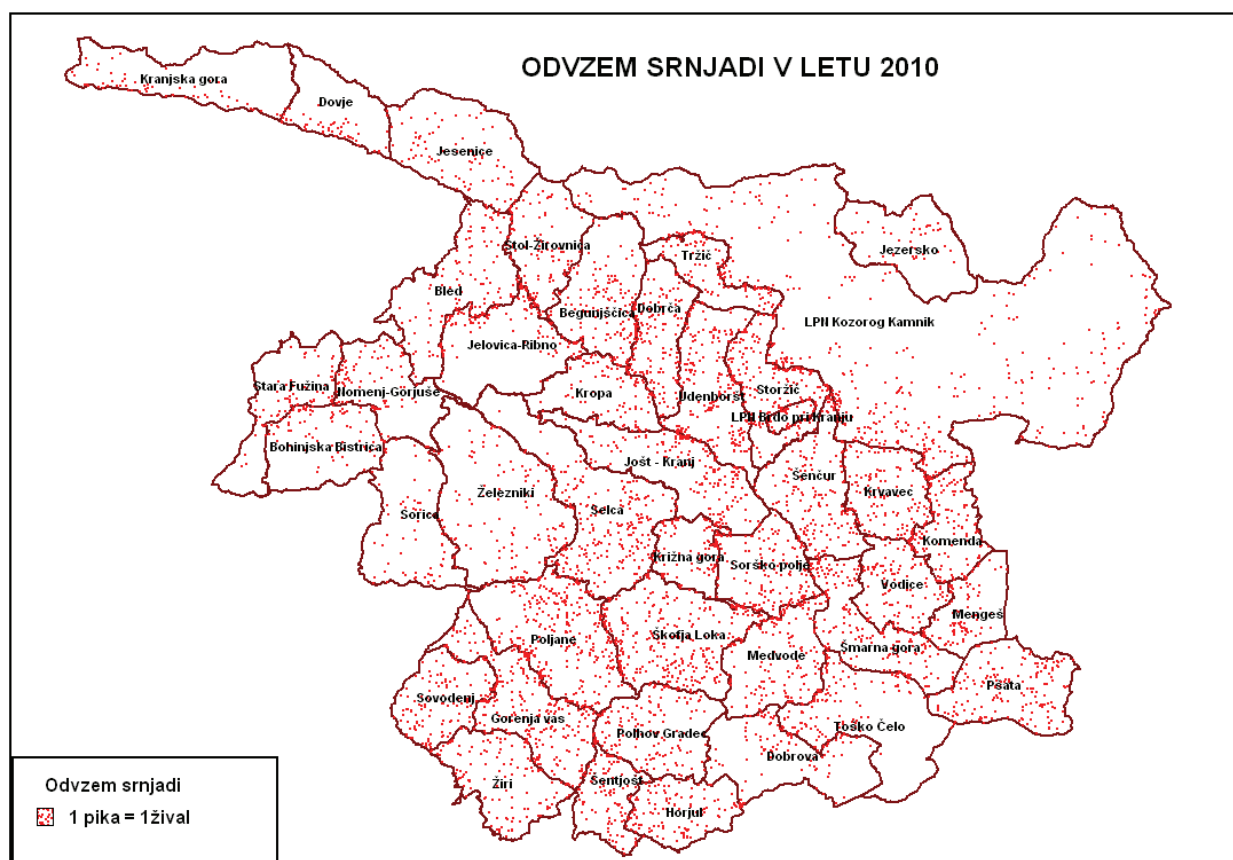
Gostota je nižja v izrazito gorskih loviščih Karavank, Kamniško Savinjskih Alp in Jelovice, kjer so prisotni tudi drugi rastlinojedi parkljarji (jelenjad, gams in muflon), v poletnem času pa se jim v nekaterih območjih pridružujejo domači rastlinojedi parkljarji (predvsem paša govedi in drobnice). V nižinskih delih območja in v sredogorju je gostota srnjadi večja. Trend razvoja je pretežno stabilen, razpored v prostoru pa večinoma enakomeren, odvisen seveda od značilnosti okolja. Številčnost populacije je bila do leta 2006 najverjetneje v porastu. Za leto 2006 je bila značilna hujša zima z dolgotrajnejšo snežno odejo, v tem letu je bil v celotnem odvzemu ugotovljen 48 % delež izgub. Ocenjujemo, da se je v tem letu gostota populacije znižala in je bila v

letih 2006-2008 verjetno najnižja v desetletnem obdobju, v zadnjih dveh letih (2009, 2010) pa se je ponovno okrepila.

**Preglednica 11: Prikaz prostorske porazdelitev populacije srnjadi po ekoloških enotah (gostota odvzema v letu 2005/100 ha lovne površine).**

| Ekološka enota | Lovna površina (ha) | Nelovna površina (ha) | Število odvzema | Gostota odvzema (živali/100 ha) |
|----------------|---------------------|-----------------------|-----------------|---------------------------------|
| 1              | 25165               | 2530                  | 558             | 2,22                            |
| 2              | 63490               | 2627                  | 1100            | 1,73                            |
| 3              | 17255               | 2806                  | 535             | 3,10                            |
| 4              | 53839               | 6969                  | 1614            | 3,00                            |
| 5              | 53064               | 2989                  | 1000            | 1,88                            |

Legenda: 1- zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-severni del Ljubljanske kotline, 4-Poljanska dolina in Dolomiti, 5-Jelovica z obrobjem



**Slika 13: Prikaz prostorske razporeditve populacije srnjadi v LUO z lokacijami odvzema**

### Spolna in starostna struktura

Ugotovitev velja za LUO kot celoto kot tudi za vse ekološke enote. V zadnjem petletnem obdobju je med izgubami dve in večletne srnjadi število srn večje od števila srnjakov z indeksom 390. Med vsemi izgubami odraslih srn so ostarele živali zastopane v deležu 42 %, med izgubami zaradi bolezni in neznanega vzroka pa v deležu 55 %.

### Zdravstveno stanje

Glede na telesno maso je srnjad najbolj razvita v ekološki enoti severni del Ljubljanske kotline, sledijo Poljanska dolina z Dolomiti, vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, zahodne Karavanke in Jelovica z obrobjem. Srnjad dosega najvišje mase rogovja odraslih srnjakov v enoti Poljanska dolina z Dolomiti, sledijo severni del Ljubljanske kotline, Jelovica z obrobjem, zahodne Karavanke ter vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Ocenjujemo, da se kakovost srnjadi glede na telesno maso v zadnjem desetletnem obdobju ni pomembneje spremenila. Glede na maso rogovja smatramo, da je bila populacija v prvem petletnem obdobju bolj razvita kot v zadnjem. Upošteva se izdelane analize za zadnje

šestletno obdobje (prikazane v Letnem lovsko upravljavskem načrtu za leto 2011) ocenjujemo, da se je kakovost populacije v obdobju 2008-2010 nekoliko izboljšala v primerjavi z obdobjem 2005-2007. Tudi kakovost odraslih samcev je v drugem delu šestletnega obdobja nekoliko boljša kot v prvem delu. Pri rogovju enoletnih srnjakov razlik v zadnjih dveh triletnih obdobjih nismo odkrili. V odstrelu enoletnih srnjakov prevladujejo slabo razviti enoletniki (gubarji).

Značilen je znaten delež izgub, saj znaša v povprečju 31 % celotnega odvzema, kar v absolutni vrednosti predstavlja 1.424 glav. Število izgub, je bilo največje v letu 2006 v višini 2.147 živali, ki so v celotnem odvzemu predstavljale 48 % delež. Trend izgub je bil naraščajoč v obdobju 2001-2006, v letu 2007 je upadel, nato je bil v obdobju 2008-2010 ponovno naraščajoč. Naraščajoči trend izgub je bil hitrejši (indeks 2005/2001 - 124) kot naraščajoči trend odstrela (indeks 2005/1998 - 107), podobno velja tudi za obdobje 2007-2010 (indeks izgub 1010/2007 - 126, indeks odstrela 2010/2007 - 108). Skupno število izgub narašča predvsem zaradi naraščajočih izgub zaradi prometa in zaradi naraščajočih izgub zaradi bolezni in neznanega vzroka. V povprečju v območju izgube zaradi prometa predstavljajo 58 %, izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka pa 20 % vseh izgub.

Za presojo zdravstvenega stanja je še posebno pomemben delež izgub zaradi bolezni in neznanega vzroka. Ocenjujemo, da je bilo zdravstveno stanje v začetku preteklega desetletnega obdobja boljše kot kasneje. Izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka so od leta 2001 stalno naraščale do leta 2006, ko so dosegle kulminacijo, v naslednjih dveh letih upadle, v zadnjih dveh letih (2009-2010) pa je značilen ponoven porast. Navedeni podatki kažejo, da se je do leta 2006 zdravstveno stanje poslabševalo, se v letih 2007 in 2008 izboljšalo, v zadnjih dveh letih pa se ponovno poslabšuje. Nekaj analiz poginule srnjadi, ki je bila poslana na pregled vzroka, kažejo na okuženost z želodčno črevesnimi in pljučnimi zajedalci.

#### **Preglednica 12: Trend izgub srnjadi zaradi bolezni in neznanega vzroka**

| Leto           | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Število        | 136  | 174  | 304  | 228  | 233  | 696  | 195  | 185  | 309  | 313  |
| Indeks na 2001 | 100  | 128  | 224  | 168  | 171  | 512  | 143  | 136  | 227  | 230  |

#### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

V območjih z visoko gostoto populacije jelenjadi ugotavljamo manjšo prisotnost srnjadi. Domnevamo, da se srnjad umika konkurenčno sposobnejši jelenjadi, drugi razlog pa je verjetno v spremembah v krajini.

#### **7.2.4 Cilj upravljanja s populacijo**

##### **Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

Želimo stabilno, zdravo ter z možnostmi okolja (prehranskimi in drugimi) ter drugimi živalskimi vrstami usklajeno populacijo. Srnjad naj bo v LUO prisotna v celotnem arealu. Velikost (gostota) populacije naj bo tolikšna, da omogoča naravno pomlajevanje gozdnih sestojev ob upoštevanju drugih kriterijev kakovosti in izgub. Glede na sedanje stanje (analize za obdobje 2001-2010) bi bilo potrebno omejiti naraščanje števila (gostote) oziroma število (gostoto) nekoliko zmanjšati ter s tem vplivati na boljšo kakovost in nižje naravne in nenaravne izgube. Omejevanje naraščanja števila oziroma zmanjšanje gostote mora biti večje v ekoloških enotah z nižjimi vrednostmi telesnih mas in mas rogovja, v enotah z njihovimi negativnimi ali stagnirajočimi trendi, v enotah z večjim deležem naravnih izgub in (ali) njihovim naraščajočim trendom. Poleg drugih ukrepov omejevanja izgub zaradi prometa (tehniška sredstva, kemična sredstva, časovna dinamika odstrela) je številčnost (gostoto) potrebno znižati tudi v ekoloških enotah z večjim številom izgub zaradi prometa. V območjih višjih predelov Karavank in Kamniško Savinjskih Alp ter na območju Jelovice (tudi v okoljih s prisotnim risom) je zaželena tudi večja številčnost srnjadi, vendar na račun znatnega znižanja številčnosti jelenjadi. Želimo tolikšno gostoto in takšno razporeditev srnjadi v prostoru kot jo omogoča njeno življenjsko okolje, vključno s prehransko in bivalno nosilno zmogljivostjo.

Želena številčnost (gostota) srnjadi v prostoru posameznih lovišč mora biti podrejena enakim kriterijem kot so navedeni za zelene trende po ekoloških enotah. Pomemben kriterij zelene številčnosti po loviščih je podobna gostota odvzema (na lovno površino) med sorodnimi lovišči.

Na območju planote Jelovice in Pokljuke poudarjamo pomembnost ohranjanja srnjadi kot prehranskega vira volka in risa.

**Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Ohranjati in vzpostavljati želimo ugodno starostno, spolno in kakovostno strukturo populacije. V populaciji želimo imeti naravno spolno razmerje ter takšno starostno strukturo, v kateri bo dovolj osebkov srednjega starostnega razreda, ki so glavni faktor populacijske stabilnosti. Ohraniti ali izboljšati želimo tudi povprečne telesne mase posameznih kategorij srnjadi kot tudi mase rogovja srnjakov. Želimo zdravo populacijo srnjadi, v kateri se bodo bolezni pojavljale le izjemoma.

**Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

V jelovškem delu območja želimo ohraniti današnja medvrstna razmerja populacije srnjadi do gamsa in muflona ter jih izboljšati do jelenjadi. Tudi v delih območja, kjer je srnjadi malo (osrednji del Karavank in Kamniško Savinjskih Alp), pogostejši pa so jelenjad, gamsi ali mufloni, bi želeli, da bi bila srnjad močnejše zastopana. Ker se prehranska niša navedenih vrst zelo ne prekriva, vrste pa se razlikujejo po habitatnem izboru (JERINA 2011a) domnevamo, da se s povečevanjem gozdnatosti in spremembami v sestojni zgradbi (zmanjšan delež mlajših razvojnih faz gozda, povečan delež smreke in bukve, zmanjšan delež jelke in mehkih listavcev, povečevanje lesne zaloge sestaja) razmere za srnjad drastično slabšajo, za druge vrste, predvsem jelenjad, pa izboljšujejo. Menimo, da je ciljno razmerje srnjadi z ostalimi populacijami rastlinojedih parkljarjev mogoče dosegati predvsem s spremembami v habitatih navedenih vrst (ohranjanje in povečevanje travniških in pašniških enklav v gozdni krajini, podaljševanje gozdnega roba, intenziviranje gospodarjenja z gozdovi), manj pa z redukcijo jelenjadi, ki bi sicer v manjšem obsegu prav tako lahko prek kompeticije zmanjševala gostote srnjadi.

**7.2.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo****Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji****Starostni in spolni razredi**

| Srnjaki                      | Srne                       |
|------------------------------|----------------------------|
| Mladiči M (mladiči srnjački) | Mladiči Ž (mladiči srnice) |
| Lanščaki                     | Mladice                    |
| Srnjaki 2+*                  | Srne 2+*                   |

Legenda: Srnjaki 2+, srne 2+ - dve in večletni srnjaki, dve in večletne srne; \* upošteva se dopolnjeno življenjsko leto, prehod v višji starostni razred s 1. aprilom.

**Višina in struktura odvzema**

Višino, strukturo in prostorsko razporeditev odvzema bomo določali praviloma s kontrolno metodo v najširšem pomenu besede s poudarkom na usklajenosti odnosa z okoljem, zdravstvenem stanju, deležu in sestavi izgub ter vrednostmi telesnih mas in v skladu s postavljenim ciljem tako v območju kot v ekoloških enotah. Glede na obstoječe stanje, razvidno iz analiz za obdobje 2001-2010, bi morale biti v bodoče poseganje v populacijo vsaj enako dosedanjemu ali močnejše. Še posebno pri samicah (srnah) je potrebno doseči aktivnejše poseganje z odstrelom in v povezavi z drugimi ukrepi zmanjšati delež izgub v celotnem odvzemu. Morebitna lokalno pogojena neusklajena razmerja med srnjadjo in njenim okoljem ter v odnosu med srnjadjo in drugimi rastlinojedimi parkljarji se bo reševalo s prostorskim razporejanjem odstrela iz letnega območnega načrta med lovišča.

Vsi ukrepi v populaciji se izvajajo tako, da se zagotavlja naravna spolna in starostna struktura ter naravna razporeditev v prostoru. Starostna in spolna struktura načrtovanega odvzema se bo gibala praviloma v sledečih deležih:

| Starostni razred      | Struktura odvzema (v %) |       |         |       |        |
|-----------------------|-------------------------|-------|---------|-------|--------|
|                       | M                       |       | Ž       |       | Skupaj |
| Mladiči M / Mladiči Ž | 15 min.                 | 25-30 | 15 min. | 25-30 |        |
| Lanščaki / Mladice    | 15 max.                 |       | 15 max. |       |        |
| Srnjaki 2+ / Srne 2+  | 20-25                   |       | 20-25   |       | 40-50  |
| Skupaj                | 100                     |       |         |       |        |

Dejanska struktura načrtovanega odvzema za območje oziroma ekološke enote in predvsem za posamezna lovišča lahko odstopa od izhodiščne v primeru večjih odstopanj realizacije odvzema od načrtovanega odvzema v preteklem (preteklih) letih ali zaradi ostalih strokovnih razlogov (rezultati upravljanja in analiza kazalnikov – npr. struktura izgub, vzroki izgub..., postavljeni cilji). Podrobneje se določi v letnih načrtih LUO. Odstopanja od načrtovane strukture po višini in znotraj starostnega razreda, predvsem pri osebkih razreda 2+, se smiselno upošteva pri letnem načrtu za naslednje leto. Morebitne cilje zmanjševanja ali povečevanja številčnosti srnjadi dosegamo primarno s prilagojeno višino celotnega odvzema (odstrela).

Praviloma se načrtuje odvzem mladičev v razmerju 1:1. Ob izvršenem odstrelu in najdenih izgubah se ugotovi in evidentira tudi spol mladičev. Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu mladičev obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odvzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

### Prostorska razdelitev

Pri prostorski razdelitvi načrtovanega odvzema po loviščih se upoštevajo predvsem sledeči kriteriji:

- primerljiva gostota odvzema na 100 ha (lovne) površine lovišča (med sorodnimi lovišči);
- rezultati analiz biotskih kazalnikov;
- ugotovljene izgube in zdravstveno stanje srnjadi;
- realizirana in iz drugih kazalnikov (izgube) ugotovljena spolna in starostna struktura odstrela v zadnjih petih letih s poudarkom na preteklem lovskem letu.
- predlog odvzema, ki ga podajo lovišča;
- izvršeni odvzem v preteklem lovskem letu ;
- načrtovani odvzem v preteklem lovskem letu.

Morebiten večji poudarek kakega od kriterijev za razdelitev načrtovanega odvzema po loviščih se za LUO, določena lovišča ali skupino lovišč lahko določi v letnem načrtu LUO. V letnem načrtu LUO se lahko opredeli tudi druge zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema srnjadi po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu.

### Časovna dinamika odstrela

Priporočamo, da se do 25. julija odstrela največ 2/3 načrtovanega odvzema dve in večletnih srnjakov. Priporočamo, da se pretežen del (najmanj 70%) odstrela srnjadi ženskega spola in mladičev opravi v jesenskem času pred nastopom zime (do 31. oktobra).

### Ostale usmeritve

Priporočamo, da naj bodo rogovja srnjakov (trofeje) pripravljene tako, da je pretinska kost ohranjena.

V letnih načrtih naj bodo določena tudi dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema. Izraz »odstopanje« pomeni razliko med realiziranim in načrtovanim odvzemom srnjadi. Izraženo je lahko v absolutni količini (osebek) ali v % od načrtovanega odvzema. Dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema naj bodo v letnih načrtih LUO določena praviloma v sledečih odstotkih:

| Starostni razred     | Dovoljena odstopanja (v % od načrtovanega števila v danem razredu) |       |             |       |
|----------------------|--------------------------------------------------------------------|-------|-------------|-------|
|                      | M                                                                  |       | Ž           |       |
| Mladiči              | + / - 30 %*                                                        | + -15 | + / - 30 %* | + -15 |
| Lanščaki / Mladice   | + / - 30 %*                                                        |       | + / - 30 %* |       |
| Srnjaki 2+ / Srne 2+ | + / - 15 %                                                         |       | + / - 15 %  |       |
| Skupaj               | + / - 15 %                                                         |       |             |       |

V posameznem lovišču je dovoljeno odstopanje skupne realizacije v višini do + -15 % načrtovanega skupnega odvzema srnjadi.

\* Pri kategorijah mladičev in enoletnih osebkov obeh spolov do + - 30 % pomeni možnost kompenzacije številčnega odvzema obeh navedenih kategorij v okviru istega spola, kar konkretno pomeni, da je možno npr. od načrtovanega absolutnega števila mladičev M spola odvzeti le-teh do 30 % manj/več, to pa je potem potrebno kompenzirati z zmanjšanim/povečanim odvzemom od načrtovanega absolutnega števila v razredu lanščakov in obratno.

V posameznem lovišču je po opravljeni kompenzaciji, kot je predhodno opisano, dovoljeno odstopanje realizacije v obeh kategorijah (mladiči, enoletni) skupaj in pri posameznem spolu v višini do + - 15 % načrtovanega števila odvzema.

Dopustno odstopanje v kategoriji srnjakov razreda 2+ in srn razreda 2+ (dve in večletni srnjaki, dve in večletne srne) je do + -15 % od načrtovanega števila odvzema te kategorije. Zaradi zagotavljanja ustreznega spolnega razmerja med dve in večletno srnjadjo načrt določa neposredno vezavo med višino realiziranega odstrela srnjakov 2+ in srn 2+, ki mora biti v razponu med 70 in 100 % in je natančneje določen v letnih načrtih, pri čemer se vezava dotičnih kategorij kot redni postopek vpelje skozi letne načrte postopoma, najkasneje pa v treh letih od nastopa veljavnosti območnih načrtov.

V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovani odvzem nižji od 10 živali, dopustno odstopanje  $\pm 15\%$  pomeni dve (2) živali, pri načrtovanem odvzemu 10 ali več kosov pa prav tako 2 živali oziroma zaokrožitev na najbližjo celo vrednost.

V tem načrtu določeno spolno in starostno sestavo odvzema in dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala kakovost upravljanja s srnjadjo.

#### **Usmeritve za preprečevanje izgub zaradi prometa**

Poleg negativnega vpliva na živalstvo predstavljajo trki vozil z večjimi vrstami (parkljarji) pomembno tveganje za varnost udeležencev v cestnem prometu (v Sloveniji se v povprečju zaradi trkov z divjadjo težko poškoduje nekaj deset ljudi letno) (POKORNY et al. 2008). Upravljavci lovišč naj za preprečevanje trkov vozil z divjadjo (predvsem srnjadjo) uporabljajo ukrepe, ki so se v raziskavah pokazali za najbolj uspešne in sicer: samostojne ultrazvočne odvrtačne ograje, svetlobni odsevniki z dodanimi zvočnimi odvrtači, kombinacija klasičnih in zvočnih svetlobnih odsevnikov (POKORNY et al. 2008, MAROLT et al. 2008). Vonjalne ograje se v preteklosti niso potrdile kot primeren ukrep v Sloveniji (POKORNY et al. 2005, 2006), niti ne v drugih evropskih državah (LANGBEIN et al. 2011). Postavljanje silhuet je zakonsko vprašljivo, prav tako pa je vprašljiv ukrep povečanega odstrela srnjadi ob cestah. Kljub temu lahko upravljavci uporabljajo tudi druge ukrepe za preprečevanje izgub zaradi prometa (vonjalne ograje, povečan odstrel ob prometnicah) v kolikor ugotavljajo, da so uspešni.

#### **Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavci lovišč in LPN, v kolikor je le mogoče, spremljajo tudi zdravstveno stanje in ugotavljajo vzroke pogina srnjadi. Pomembno je tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 13: Podatki o odvzemu srnjadi za obdobje 2001-2010****SRNJAD**

| Odstrel in izgube                   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |        |          |
|-------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|--------|----------|
| Starostna in spolna kategorija/leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %/spol | %/skupaj |
| mladiči M                           | 489  | 635  | 580  | 588  | 704  | 628  | 692  | 780  | 715  | 820  | 6631   | 30,1   | 14,6     |
| lanščaki                            | 589  | 625  | 670  | 660  | 630  | 586  | 513  | 509  | 612  | 529  | 5923   | 26,9   | 13,0     |
| srnjaki 2+                          | 1062 | 917  | 970  | 965  | 987  | 874  | 915  | 901  | 944  | 954  | 9489   | 43,0   | 20,8     |
| skupaj SRNJAKI                      | 2140 | 2177 | 2220 | 2213 | 2321 | 2088 | 2120 | 2190 | 2271 | 2303 | 22043  | 100,0  | 48,4     |
| mladiči Ž                           | 865  | 909  | 849  | 894  | 961  | 840  | 815  | 923  | 851  | 899  | 8806   | 37,4   | 19,3     |
| mladice                             | 507  | 510  | 482  | 508  | 492  | 455  | 439  | 486  | 547  | 463  | 4889   | 20,8   | 10,7     |
| sme 2+                              | 966  | 1021 | 1037 | 1036 | 1033 | 1130 | 878  | 894  | 907  | 929  | 9831   | 41,8   | 21,6     |
| skupaj SRNE                         | 2338 | 2440 | 2368 | 2438 | 2486 | 2425 | 2132 | 2303 | 2305 | 2291 | 23526  | 100,0  | 51,6     |
| SKUPAJ odstrel in izgube            | 4478 | 4617 | 4588 | 4651 | 4807 | 4513 | 4252 | 4493 | 4576 | 4594 | 45569  |        | 100,0    |

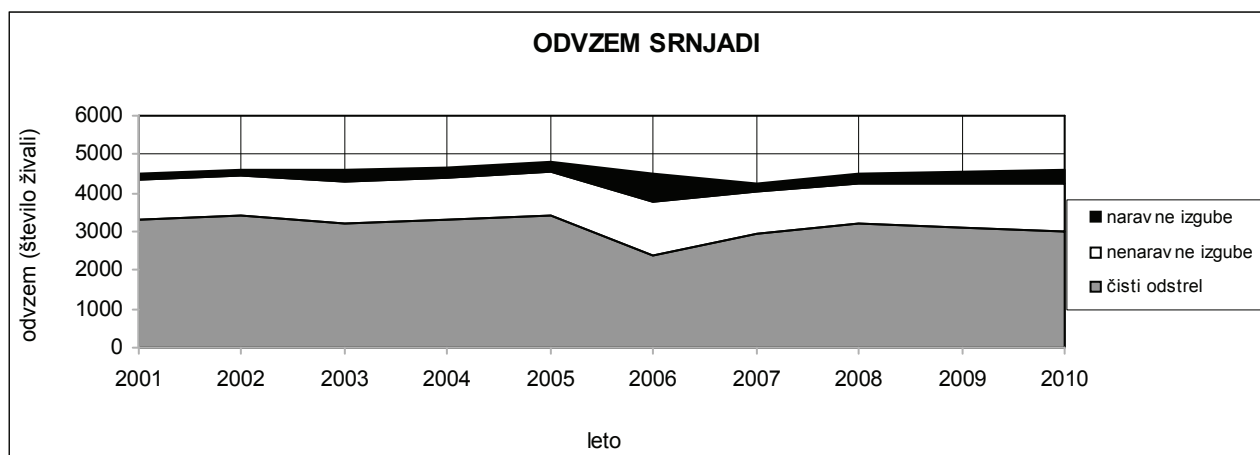
| Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom        |      |       |      |      |      |      |      |      |      |      |        |  |  |
|-------------------------------------------------|------|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|--|--|
| kategorija / leto                               | 2001 | 2002  | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |  |  |
| načrt - skupaj                                  | 4513 | 4508  | 4757 | 4859 | 4900 | 5480 | 4900 | 4610 | 4800 | 4800 | 48127  |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                       | 99,2 | 102,4 | 96,4 | 95,7 | 98,1 | 82,4 | 86,8 | 97,5 | 95,3 | 95,7 | 94,7   |  |  |
| delež SRNJAKOV                                  | 47,8 | 47,2  | 48,4 | 47,6 | 48,3 | 46,3 | 49,9 | 48,7 | 49,6 | 50,1 | 48,4   |  |  |
| delež srnjakov 2+                               | 23,7 | 19,9  | 21,1 | 20,7 | 20,5 | 19,4 | 21,5 | 20,1 | 20,6 | 20,8 | 20,8   |  |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na sp | 54,7 | 58,0  | 56,3 | 57,0 | 58,0 | 55,6 | 57,8 | 60,0 | 59,5 | 59,0 | 57,6   |  |  |

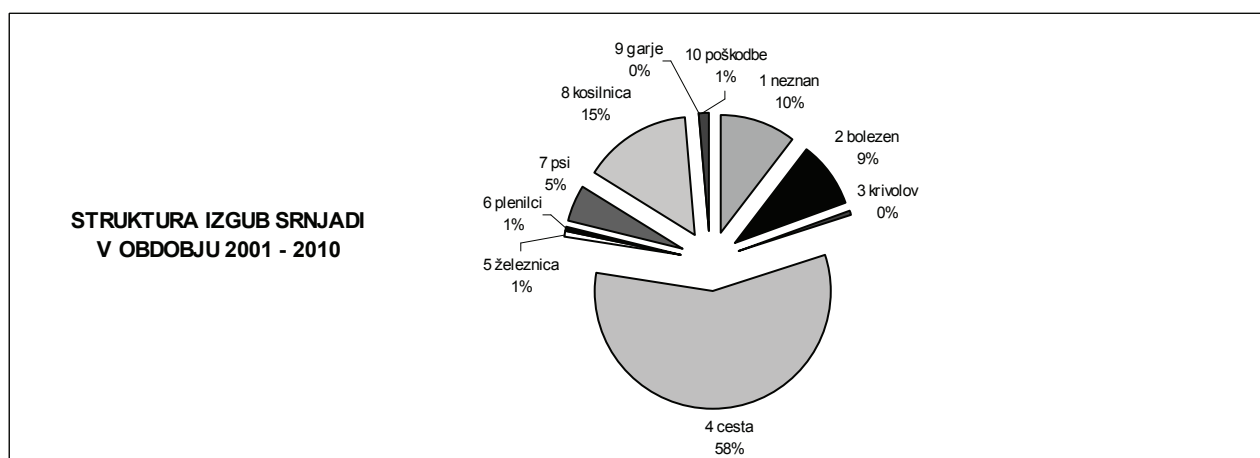
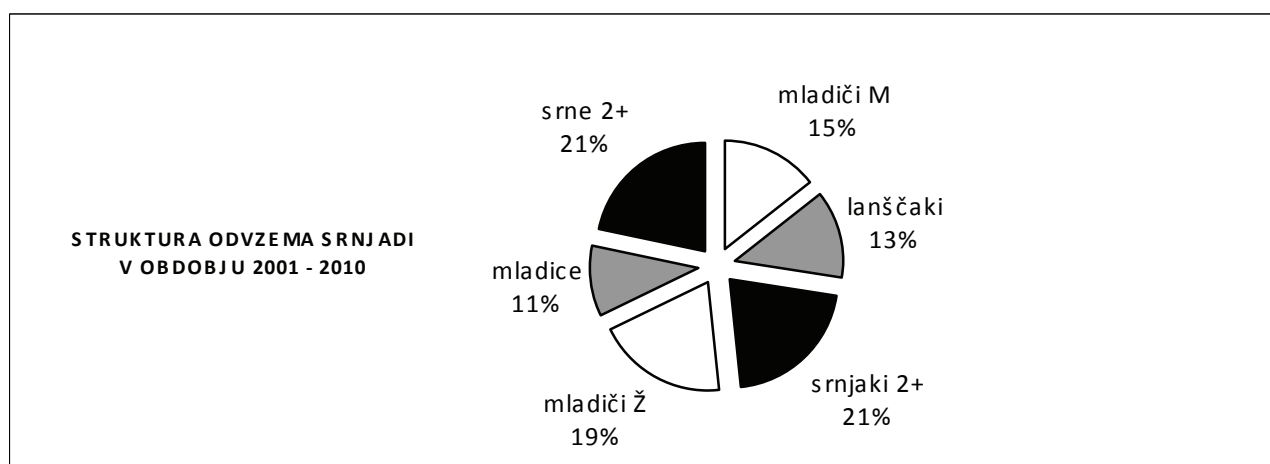
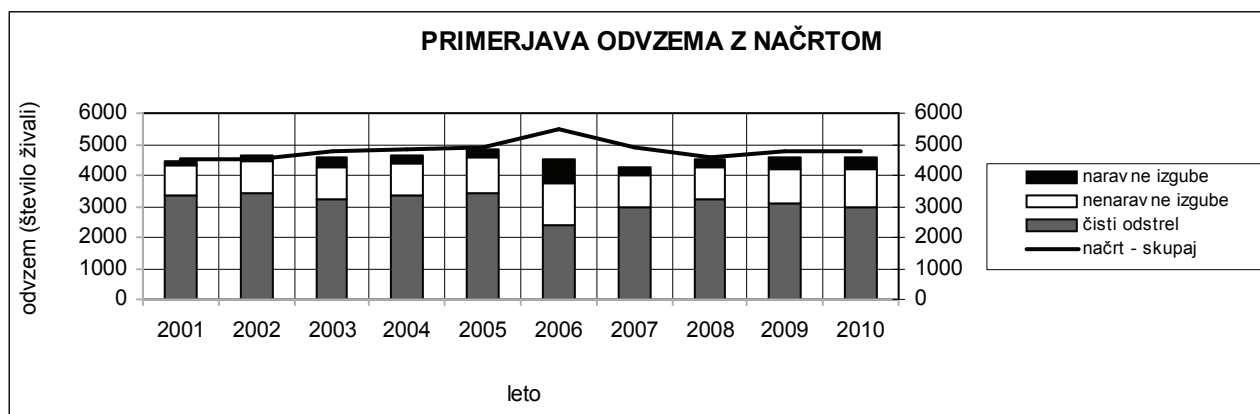
| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |  |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|--|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |  |
| nenaravne izgube  | 998  | 1024 | 1045 | 1091 | 1174 | 1400 | 1054 | 1060 | 1102 | 1241 | 11189  | 78,6  |  |
| naravne izgube    | 149  | 178  | 313  | 236  | 243  | 747  | 230  | 227  | 351  | 378  | 3052   | 21,4  |  |
| skupaj izgube     | 1147 | 1202 | 1358 | 1327 | 1417 | 2147 | 1284 | 1287 | 1453 | 1619 | 14241  | 100,0 |  |
| % izgub           | 25,6 | 26,0 | 29,6 | 28,5 | 29,5 | 47,6 | 30,2 | 28,6 | 31,8 | 35,2 | 31,3   |       |  |
| čisti odstrel     | 3331 | 3415 | 3230 | 3324 | 3390 | 2366 | 2968 | 3206 | 3123 | 2975 | 31328  |       |  |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |  |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|--|
| vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |  |
| 1 neznan     | 27   | 126  | 71   | 45   | 226  | 398  | 126  | 91   | 186  | 181  | 1477   | 10,4 |  |
| 2 bolezen    | 109  | 48   | 233  | 183  | 7    | 298  | 69   | 94   | 123  | 132  | 1296   | 9,1  |  |
| 3 krivolov   | 11   | 10   | 7    | 4    | 5    | 5    | 10   | 4    | 7    | 1    | 64     | 0,4  |  |
| 4 cesta      | 753  | 831  | 839  | 832  | 928  | 931  | 745  | 747  | 799  | 803  | 8208   | 57,6 |  |
| 5 železnica  | 2    | 1    | 2    | 2    | 10   | 29   | 4    | 9    | 18   | 25   | 102    | 0,7  |  |
| 6 plenilci   | 13   | 4    | 4    | 4    | 7    | 8    | 3    | 14   | 3    | 18   | 78     | 0,5  |  |
| 7 psi        | 58   | 46   | 92   | 44   | 54   | 171  | 43   | 40   | 44   | 121  | 713    | 5,0  |  |
| 8 kosilnica  | 174  | 136  | 105  | 209  | 177  | 264  | 252  | 260  | 234  | 291  | 2102   | 14,8 |  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      | 1    |      | 1    |      |      | 2      | 0,0  |  |
| 10 poškodbe  |      |      | 5    | 4    | 3    | 42   | 32   | 27   | 39   | 47   | 199    | 1,4  |  |

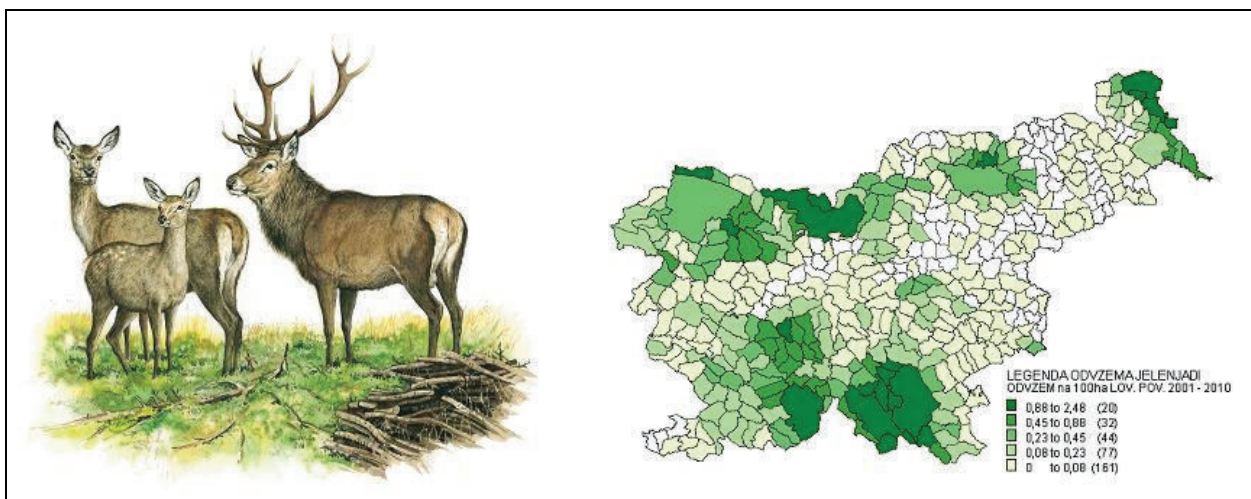
| Telesne mase (biološka telesna masa) |       |       |      |       |       |       |       |       |       |       |  |  |  |
|--------------------------------------|-------|-------|------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|--|--|--|
| Starostna in spolna kategorija/leto  | 2001  | 2002  | 2003 | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008  | 2009  | 2010  |  |  |  |
| mladiči M                            | 8,9   | 8,8   | 8,6  | 9,3   | 8,8   | 8,6   | 9,4   | 8,9   | 8,8   | 8,7   |  |  |  |
| indeks                               | 100,0 | 98,9  | 96,6 | 104,5 | 98,9  | 96,6  | 105,6 | 100,0 | 98,9  | 97,8  |  |  |  |
| lanščaki                             | 12,3  | 12,5  | 12,0 | 12,6  | 12,2  | 12,1  | 12,6  | 13,4  | 11,9  | 12,0  |  |  |  |
| indeks                               | 100,0 | 101,6 | 97,6 | 102,4 | 99,2  | 98,4  | 102,4 | 108,9 | 96,7  | 97,6  |  |  |  |
| srnjaki 2+                           | 17,5  | 17,9  | 17,2 | 17,7  | 17,7  | 16,9  | 17,8  | 17,8  | 17,5  | 17,6  |  |  |  |
| indeks                               | 100,0 | 102,3 | 98,3 | 101,1 | 101,1 | 96,6  | 101,7 | 101,7 | 100,0 | 100,6 |  |  |  |
| mladiči Ž                            | 8,9   | 8,9   | 8,3  | 9,3   | 8,7   | 9     | 9,1   | 8,8   | 8,7   | 8,6   |  |  |  |
| indeks                               | 100,0 | 100,0 | 93,3 | 104,5 | 97,8  | 101,1 | 102,2 | 98,9  | 97,8  | 96,6  |  |  |  |
| mladice                              | 13,3  | 13,6  | 12,7 | 13,7  | 12,8  | 12,7  | 13    | 13,6  | 12,8  | 13,2  |  |  |  |
| indeks                               | 100,0 | 102,3 | 95,5 | 103,0 | 96,2  | 95,5  | 97,7  | 102,3 | 96,2  | 99,2  |  |  |  |
| sme 2+                               | 15,3  | 15,3  | 14,6 | 15,7  | 15,1  | 15    | 15,5  | 15,3  | 15,2  | 15,4  |  |  |  |
| indeks                               | 100,0 | 100,0 | 95,4 | 102,6 | 98,7  | 98,0  | 101,3 | 100,0 | 99,3  | 100,7 |  |  |  |

| Masa trofej srnjakov 2+ (g)  |       |       |      |       |       |      |       |       |       |      |  |  |  |
|------------------------------|-------|-------|------|-------|-------|------|-------|-------|-------|------|--|--|--|
| Povprečna masa trofej / leto | 2001  | 2002  | 2003 | 2004  | 2005  | 2006 | 2007  | 2008  | 2009  | 2010 |  |  |  |
| srnjaki 2+                   | 219   | 234   | 217  | 225   | 220   | 197  | 241   | 230   | 228   | 211  |  |  |  |
| indeks                       | 100,0 | 106,8 | 99,1 | 102,7 | 100,5 | 90,0 | 110,0 | 105,0 | 104,1 | 96,3 |  |  |  |





### 7.3 NAVADNI JELEN (*Cervus elaphus* L.)



#### 7.3.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave navadnega jelena (jelenjad) je lovsko upravljalsko območje. Dodatno obravnavamo jelenjad po naslednjih ekoloških enotah:

- Karavanke zahodni del (1)
- Karavanke vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe (2)
- Jelovica z obrobjem (3)

Ločena obravnava je pomembna zaradi različnega okolja, v katerem jelenjad prebiva ter zaradi prisotnosti različnih vrst in (sub)populacijskih gostot ostalih rastlinojedih parkljarjev. Poleg tega tudi naravne (gorovja, reka Sava) in umetne ovire (velika mesta, manjša naselja, avtocesta) razdeljujejo areal jelenjadi na dva oziroma tri dele. Nekatere analize se izdelajo tudi po posameznih loviščih.

Večina analiz po ekoloških enotah je prikazanih v prilogi načrta.

#### 7.3.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povzetek poglavja

Načrtovani odvzem jelenjadi je bil v povprečju dosežen 97 %. Najnižja realizacija je bila dosežena v letih 2006 in 2007 (88 %, 72 %), najvišja pa v letu 2010 (111 %). Spolna sestava odvzema (upoštevaje tudi teleta) znaša 46 %: 54 % v korist samic. Delež mladih je znašal 60 %. Delež izgub v odvzemu znaša v povprečju 11,5 %. Močno izstopa leto 2006 z zelo visokim deležem (28,7 %). Izgube so bile najvišje v (sub)populaciji v Zahodnih Karavankeh, ko so v letu 2006 znašale 70 %. Prevladujejo izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka. V sestavi izgub prevladujejo teleta in košute (83%). Sestava izgub se med leti ni pomembneje spreminjala. Nakazan je blago naraščajoč trend izgub z najvišjimi vrednostmi v letu 2006. V proučevanem obdobju nismo odkrili pomembnejših sprememb v vrednostih bioloških kazalnikov. Kakovost jelenjadi (izražena s telesno maso in maso rogovja) se med ekološkimi enotami razlikuje. Načrti odvzema jelenjadi so se močno povečevali do leta 2005 in 2006. Kljub temu ocenjujemo, da bi bil v tem obdobju tako načrtovani kot tudi realizirani odvzem jelenjadi lahko višji. Z višjo realizacijo odvzema bi prispevali k bolj aktivnemu upravljanju s populacijo in zmanjševali višino in delež izgub. Sestava načrtovanega odvzema je bila ustrezna. Realizacija čistega odstrela se je povečevala počasneje kot so se povečevale izgube.

#### **Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V celotnem desetletnem obdobju je bil odvzem v primerjavi z načrti dosežen 97 %. Načrti niso bili doseženi v letih 2006 in 2007, ko je bila z 88 oziroma 72 % dosežena najnižja stopnja realizacije, najvišja realizacija pa je bila leta 2010 s 111 %. Načrt odvzema je močno naraščal od 550 živali v letu 2001 na 830 v letu 2006 (indeks 151), nato je v letu 2007 upadel na 780 živali in v naslednjih letih na višino med 600 in 630 osebki. Trend realiziranega odvzema je bil do leta 2006 podoben načrtovanemu. Odvzem je naraščal od 548 živali v letu 2001 na 744 oziroma 738 živali v letih 2005 in 2006 (indeks 136). V teh dveh letih je bil dosežen

najvišji dosedaj znani odvzem jelenjadi na Gorenjskem. V naslednjem letu (2007) je odvzem upadel na 562 živali, nato pa se je ustalil na višini med 660 in 670 osebki. Spolna sestava odvzema je znašala 46 %: 54 % v korist košut in se med posameznimi leti ni pomembneje spreminjala. Delež mladih je znašal v povprečju 60 % in se prav tako med leti ni pomembneje spreminjal. Podrobnejša starostna in spolna sestava desetletnega odvzema je znašala 19 % telet jelenčkov, 8 % lanščakov, 13 % jelenov 2-4, 4 % jelenov 5-9, 2 % jelenov 10+, 22 % telet košutic, 11 % junic in 21 % košut 2+. Razmerje odvzema teleta : košute : jeleni je znašalo v proučevanem obdobju 41 % : 32 % : 27 %.

### Višina in vzroki izgub

Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice. V celotnem obdobju so vse izgube znašale 742 živali, v sestavi pa so prevladovali izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka z 59 % (437 živali) in zaradi prometa z 31 % (232 živali). Delež izgub v primerjavi s celotnim odvzemom je znašal 11,5 %. Število izgub je bilo največje v letu 2006 – 212, delež v odvzemu je tedaj znašal 28,7 %.

### Starostna in spolna struktura izgub

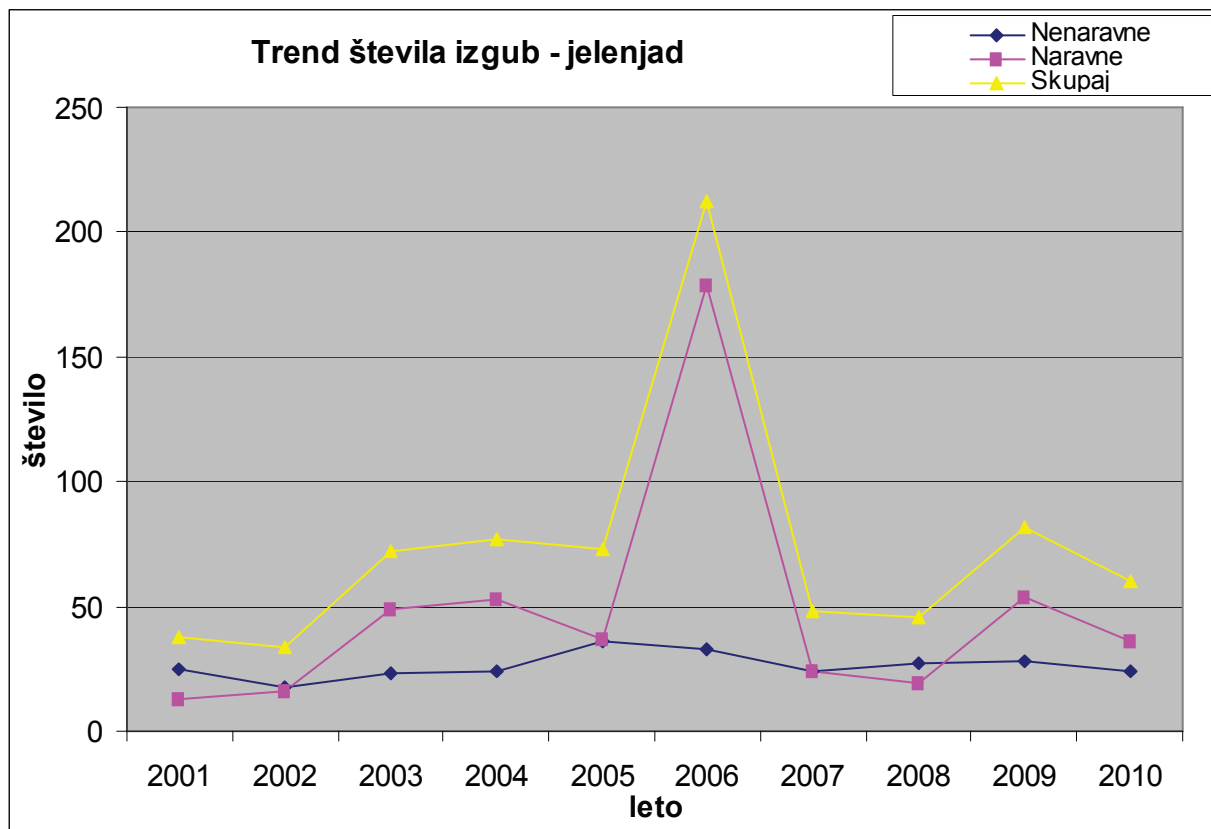
**Preglednica 14: Struktura izgub (%) jelenjadi po starosti in spolu v obdobju 2001-2010**

|                        | Teleta  |       | 1+ (enoletni) |       | 2+ (dve in večletni) |       |
|------------------------|---------|-------|---------------|-------|----------------------|-------|
|                        | število | delež | Število       | delež | število              | Delež |
| Jeleni                 | 326     | 43,9  | 56            | 7,5   | 77                   | 10,4  |
| Košute                 |         |       | 70            | 9,4   | 213                  | 28,7  |
| Razmerje košute/jeleni |         |       | 1,25          | 16,9  | 2,77                 | 39,1  |

V sestavi izgub predstavljajo teleta 44 %, košute 39 % in jeleni 17 %. Med izgubami enoletne jelenjadi je število košut večje od števila jelenov z indeksom 125, med izgubami dve in večletne jelenjadi pa je število košut večje od števila jelenov z indeksom 277. Sestava izgub kot tudi razmerje samcev in samic se med posameznimi leti ni pomembneje spreminjalo.

### Trend izgub

Izgube so v obdobju 2001-2005 blago naraščale, visoke vrednosti pa so dosegle v letu 2006 kot posledica hujše zime z debelejšo snežno odejo. V tem letu so močno prevladovali naravne izgube. Za leta 2007 in 2008 je značilno upadanje, za zadnji dve leti pa stagnacija oziroma blago naraščanje. Obseg naravnih izgub (bolezni, neznan vzrok) in tudi njihova variabilnost sta večja v primerjavi z nenaravnimi izgubami, med katerimi prevladuje promet.

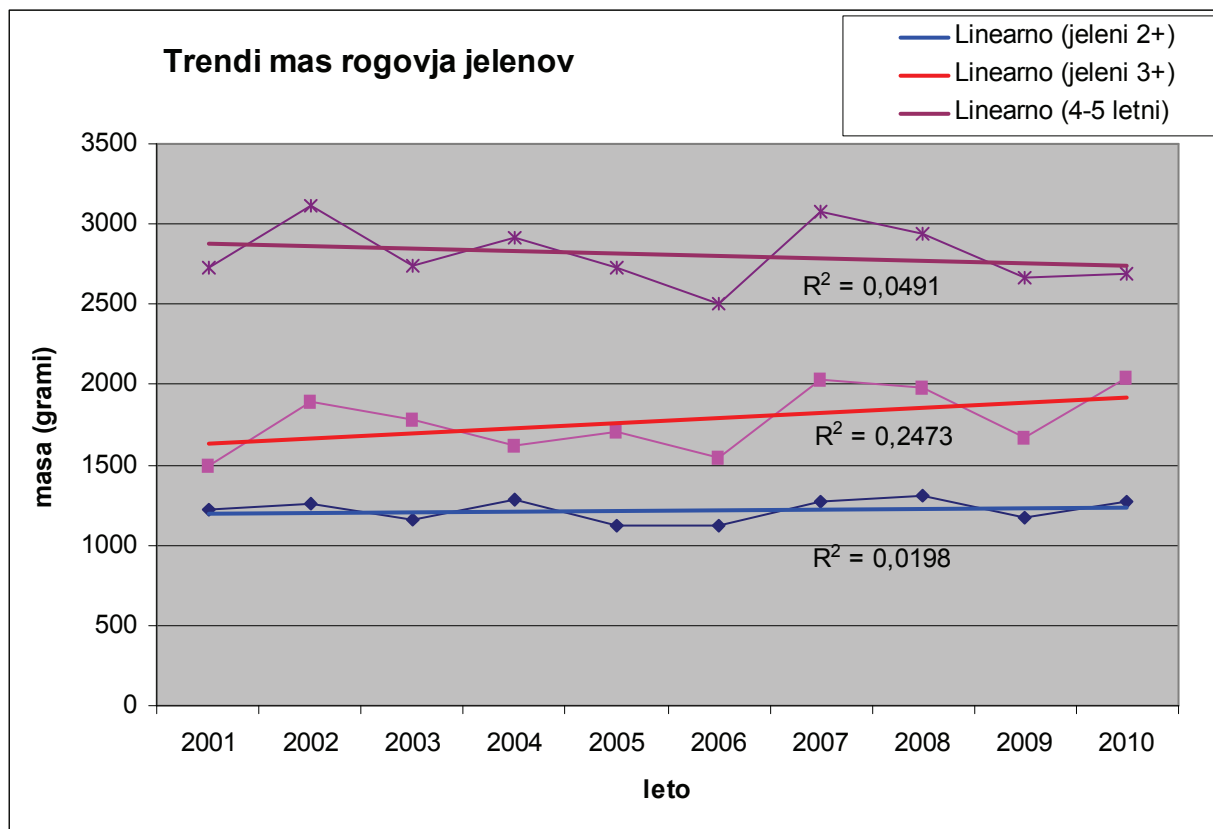


Rezultati upravljanja z navadnim jelenom v preteklem desetletnem obdobju po ekoloških enotah so prikazani v prilogi načrta.

### **Biološki kazalniki**

Na voljo so telesne mase jelenjadi in mase rogovja jelenov po starostnih kategorijah. Trendi srednjih vrednosti (neprilagojene vrednosti) telesnih mas so precej umirjeni, kar velja za vse spolne in starostne kategorije. Večjih nihanj med posameznimi leti nismo zaznali. Podobno ugotavljamo tudi iz rezultatov analiz telesnih mas po posameznih ekoloških enotah. Ugotavljamo pa, da ima jelenjad na območju Jelovice z obrobjem večje srednje vrednosti telesnih mas kot jelenjad v zahodnih Karavankah in vzhodnih Karavankah ter Kamniško Savinjskih Alpah.

Trende mas rogovja smo primerjali med mlajšimi, to je dveletnimi, triletnimi ter 4-5 letnimi jeleni. Posebnih zakonitosti nismo odkrili. Še najbolj izražena je sprememba mas rogovja triletnih jelenov, ki nakazuje trend naraščanja.



Z dodatnimi statističnimi analizami telesnih mas in mas rogovja (analiza kovariance) smo odkrili, da se njihove (prilagojene) srednje vrednosti med ekološkimi enotami značilno razlikujejo. Jelenjad dosega največje telesne mase v ekološki enoti Jelovica z obrobjem, sledijo zahodne Karavanke in nato vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Podobno velja tudi za mase rogovja jelenov razreda 2-4 in 5-9 letnih. Mase rogovja se med ekološkimi enotami značilno razlikujejo tudi ob upoštevanju različnih telesnih mas. Podobne razlike v razvitosti jelenjadi med Vzhodnimi Karavankami in Kamniško Savinjskimi Alpami ter Jelovico z obrobjem so bile ugotovljene tudi že v preteklih primerjavah (HAFNER 2004).

S primerjavami med dvema obdobjema (2001-2005 in 2006-2010) nismo odkrili, da bi se (prilagojene) srednje vrednosti telesnih mas pomembneje spreminjale. Značilne razlike v telesnih masah (povečanje) smo odkrili le pri junicah. Tudi pri masah rogovja (ločeno za jelene 2-4, 5-9 in 10+) značilnih razlik med obdobjema nismo odkrili.

Glede na različno kakovost jelenjadi v območju (med ekološkimi enotami - (sub)populacijami) smo primerjavo med obdobjema izdelali tudi po ekoloških enotah. Ugotovili smo značilne (ali nekoliko nad mejo statistične značilnosti) spremembe pri nekaterih kategorijah in sicer: **Zahodne Karavanke** – zmanjšanje telesnih mas telet - košutic, zmanjšanje telesnih mas jelenov 2-4 ( $p=0,076$ ), zmanjšanje mas rogovja jelenov 2-4. **Vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe** – povečanje mas rogovja jelenov 5-9 ( $p=0,054$ ). **Jelovica z obrobjem** – povečanje telesnih mas telet - košutic.

Na osnovi zgornjih ugotovitev domnevamo, da z ukrepi upravljanja z jelenjadjo in okoljem v preteklem desetletju nismo pomembneje vplivali na njihovo telesno maso. Telesna masa jelenjadi pa ni odvisna le od populacijske gostote, pač pa nanjo vplivajo številni dejavniki, poleg osnovnih t.j. starosti osebka in njegove telesne mase (npr. ADAMIČ / KOTAR 1983) tudi številni okoljski. Podobno velja tudi za mase rogovja. JERINA (2007) npr. ugotavlja, da na telesne mase jelenjadi vplivajo populacijska območja, populacijska gostota, delež iglavcev, povprečna celoletna temperatura zraka in gostota gozdnega roba.

Rezultati podrobnejših statističnih analiz bioloških kazalnikov navadnega jelena so prikazani v prilogi načrta.

### **Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Načrti odvzema so se po visokih ugotovljenih izgubah v letu 1996 pričeli naglo povečevati in so v letih 2005 in 2006 dosegli najvišjo vrednost (720, 830 živali) z realizacijo 744 oziroma 738 živali. Še nikoli doslej v prostoru, ki ga obsega današnje LUO ni bilo iz lovišč odvzeto tolikšno število jelenjadi. Kljub močno naraščajočemu trendu načrtovanega odvzema (indeks 2005/1996 je 207) in močno naraščajočemu realiziranemu odvzemu (indeks 2005/1996 je 205) menimo, da bi bila tako načrtovani kot realizirani odvzem lahko višja predvsem v obdobju 2001-2005. Po letu 2006 (hujša zima z dolgotrajnejšo snežno odejo, v kateri je poginilo precej jelenjadi) so se načrti v naslednjih letih nekoliko znižali, podobno tudi realizacija. V zadnjih letih desetletnega obdobja je bil načrtovani odvzem košut nekoliko večji v primerjavi s prvim delom obdobja. Ocenjujemo, da je bila struktura načrtovanega odvzema po spolu in starostnih razredih ustrezna. Realizacija čistega odstrela po strukturi pa se je znotraj desetletja v obdobjih 2001-2006 in 2007-2010 povečevala počasneje kot so se povečevale izgube, kar velja tako za teleta kot tudi za starejše samce in samice.

### **Preglednica 15: Trend odstrela in izgub jelenjadi (indeksi) v obdobju 2001-2010**

| razred | Odstrel<br>izgube | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|--------|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| teleta | Odstrel           | 100  | 116  | 117  | 118  | 133  | 111  | 109  | 129  | 120  | 128  |
|        | Izgube            | 100  | 67   | 211  | 183  | 167  | 561  | 78   | 122  | 178  | 144  |
| jeleni | Odstrel           | 100  | 113  | 122  | 111  | 142  | 111  | 113  | 133  | 101  | 114  |
|        | Izgube            | 100  | 114  | 129  | 143  | 243  | 600  | 114  | 114  | 200  | 143  |
| košute | Odstrel           | 100  | 98   | 97   | 105  | 122  | 89   | 82   | 100  | 115  | 113  |
|        | Izgube            | 100  | 108  | 192  | 262  | 200  | 531  | 200  | 123  | 277  | 185  |

Ocenjujemo, da so bili dosedani ukrepi upravljanja z jelenjadjo sicer uspešni, z večjim odvzemom pa bi bili lahko boljši, predvsem v smislu doseganja večje kakovosti in ugodnejšega razmerja med odstrelom in izgubami v korist odstrela, posledično pa bi to vplivalo tudi na boljši gospodarski izkoristek vrste oz. prihodke upravljavcev lovišč/LPN v LUO. Predvsem v razredu dve in večletnih košut bi bila zaželjena večja smelost pri odstrelu.

### **7.3.3 Ocena stanja populacije**

#### **Povzetek poglavja**

Ocenjujemo, da se v zadnjem desetletnem obdobju areal (sub)populacij jelenjadi ni pomembneje spremenil (povečal), podobno menimo, da se številčnost (sub)populacij ni pomembneje spremenila. Zaradi značilnosti vrste (visoka stopnja poligamije) in slabše realizacije načrtovanega odvzema košut je delež samic v (sub)populacijah precej večji od deleža samcev. Večja naravna smrtnost med samicami razlike v spolnem razmerju nekoliko zmanjšuje. Ocenjujemo, da je v populaciji premalo odraslih samcev. Glede na telesno maso se kakovost jelenjadi med ekološkimi enotami (subpopulacijami) značilno razlikuje, najboljše je razvita jelenjad na Jelovici z obrobjem. Ocenjujemo, da se je zdravstveno stanje populacije (tudi z naraščajočo številčnostjo) slabšalo do leta 2006, kasneje se je izboljšalo.

### **Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

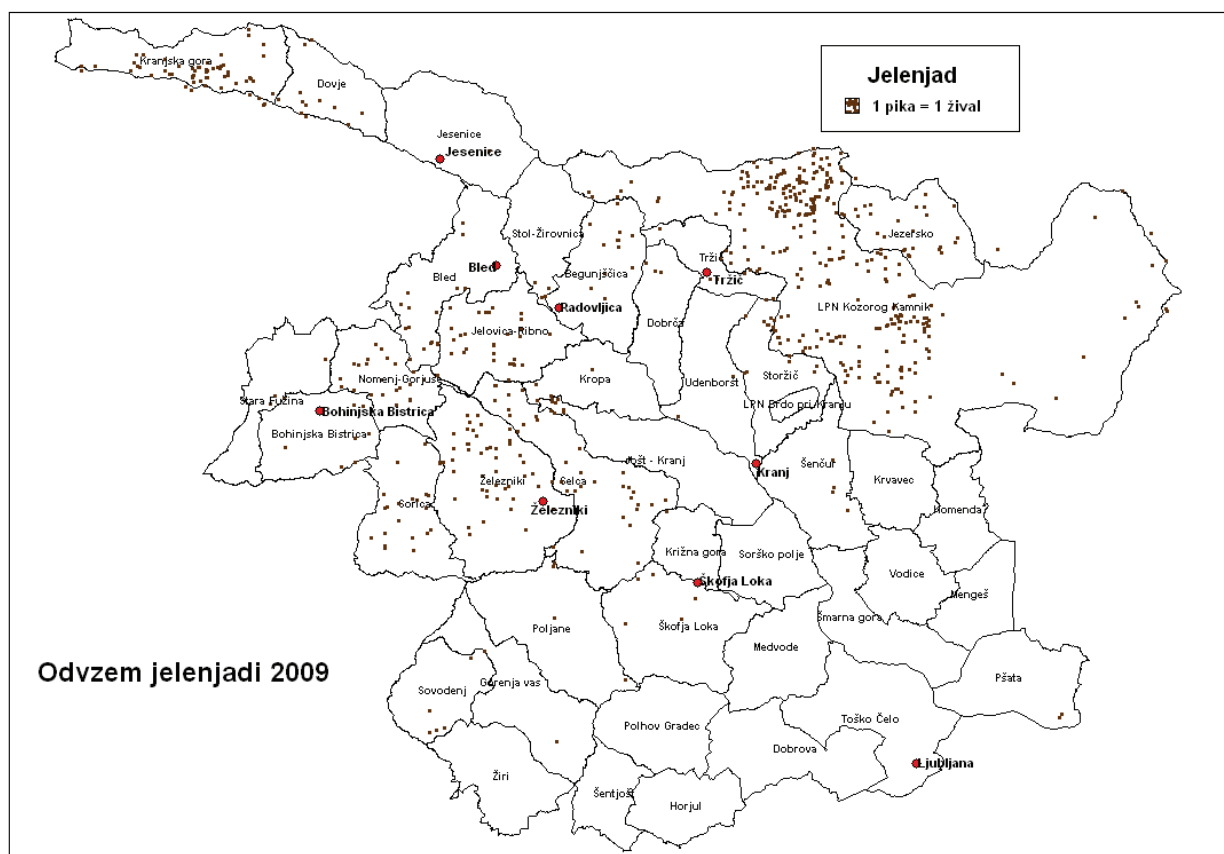
Jelenjad je v zadnjih desetletjih s poselitvijo pretežnega dela LUO (cca 80 % površin) oblikovala tri skupine ((sub)populacije) in sicer eno v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah, drugo na širšem območju Jelovice in tretjo, manjšo na območju zahodnih Karavank. Območja razširjenosti jelenjadi poseljujejo tudi drugi rastlinojedi in sicer na območju zahodnih Karavank predvsem gams in srnjad, na območju vzhodnih Karavank in Kamniško Savinjskih Alp ter na območju Jelovice pa poleg njiju tudi muflon. V poletnem obdobju se v tem prostoru pojavljajo tudi domači rastlinojedi kopitarji. Osrednji del navedenih prostorskih enot poseljuje jelenjad v večjih gostotah kot robni del teh območij. Ocenjujemo, da je bila v letih

pred hujšo zimo gostota populacije v LUO najvišja, v letih po hujši zimi (2007, 2008) se je znižala, v zadnjih letih (2009, 2010) pa se je najverjetneje ponovno okrepila. Ocenjujemo, da se prostorska razporeditev populacije glede na posamezna lovišča v desetletnem obdobju ni pomembneje spreminjala.

**Preglednica 16: Primerjava gostote odvzema v arealu jelenjadi (za leto 2005)**

| Prostorska enota | Lovna površina | Nelovna površina | Število odvzema | Gostota odvzema (živali/100 ha) |
|------------------|----------------|------------------|-----------------|---------------------------------|
| 1 osrednji del   | 8706           | 325              | 59              | 0,68                            |
| 1 robni del      | 16459          | 2205             | 34              | 0,21                            |
| 1 skupaj         | 25165          | 2530             | 93              | 0,37                            |
| 2 osrednji del   | 56932          | 1784             | 392             | 0,69                            |
| 2 robni del      | 23813          | 3649             | 4               | 0,02                            |
| 2 skupaj         | 80745          | 5433             | 396             | 0,49                            |
| 3 osrednji del   | 40534          | 2117             | 226             | 0,56                            |
| 3 robni del      | 66369          | 7841             | 29              | 0,04                            |
| 3 skupaj         | 106903         | 9958             | 255             | 0,24                            |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem. Osrednji del – lovišča in LPN z načrtovanim odvzemom, robni del - lovišča z razmerjem med mulasto in trofejno jelenjadjo



**Slika 14: Prikaz prostorske razporeditve (sub)populacij jelenjadi v LUO z lokacijami odvzema**

**Spolna in starostna struktura**

Ocenjujemo, da je v spolni sestavi delež samic precej večji od deleža samcev, kar velja tako za območje kot za vse tri ekološke enote. Ocenjujemo, da je v populaciji premalo samcev, še posebno odraslih. Že nekaj let ugotavljamo, da je poseganje z odstrelom med samice, predvsem razreda 2+, premalo smelo in s tem preskromno, večjo zastopanost te spolne in starostne kategorije v populaciji dokazuje tudi sestava preteklih izgub. V zadnjem petletnem obdobju je med izgubami dve in večletne jelenjadi število košut večje od števila jelenov z indeksom 290. Med vsemi izgubami odraslih košut so ostarele živali zastopane v deležu 32 %, med izgubami zaradi neznanega vzroka in bolezni pa v deležu 42 %.

**Zdravstveno stanje**

Glede na telesno maso je jelenjad najbolj razvita v ekološki enoti Jelovica z obrobjem, sledijo zahodne Karavanke in nato vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Podobno velja tudi za maso rogovja jelenov. V preteklem obdobju smo zaznali poslabšanje kakovosti jelenjadi v zahodnih Karavankah, medtem ko v ostalih dveh ekoloških enotah pomembnejših sprememb v kakovosti nismo zaznali.

Značilen je precejšen delež vseh izgub, ki je v povprečju zadnjih desetih let znašal 11,5 % celotnega odvzema, od tega je znašal delež naravnih izgub v povprečju 7,4 %, delež nenaravnih pa 4,1 %. Pogini zaradi bolezni in neznanega vzroka so naraščali do leta 2006, ko so dosegli najvišje vrednosti (zima z dolgotrajnejšo snežno odejo). V letih 2007 in 2008 so izgube upadle, v zadnjih dveh letih je zaznati ponoven porast. Ocenjujemo, da se je v letih po hujši zimi zdravstveno stanje populacije izboljšalo.

**Preglednica 17: Trend izgub jelenjadi zaradi bolezni in neznanega vzroka**

| Leto           | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Število        | 13   | 16   | 46   | 51   | 33   | 166  | 19   | 16   | 46   | 31   |
| Indeks na 2001 | 100  | 123  | 354  | 392  | 254  | 1277 | 146  | 123  | 354  | 238  |

Delež izgub zaradi bolezni in neznanega vzroka se v primerjavi z odstrelom med prostorskimi enotami v desetletnem obdobju razlikuje. V zahodnih Karavankah so tovrstne izgube v celotnem odvzemu znašale 14,0 % odvzema, v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah 5,3 % in na območju Jelovice 6,5 %.

**Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Že dlje časa ugotavljamo, da je v območjih z večjo gostoto jelenjadi prisotno manj srnjadi. V zadnjem desetletju ugotavljamo tudi širjenje jelenjadi v habitate gamsov. V zadnjih dveh letih je na jelenjad mogoč manjši redukcijski vpliv risa in volka na Jelovici z obrobjem.

**7.3.4 Cilj upravljanja s populacijo****Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

Želimo stabilno, zdravo ter z možnostmi okolja (prehranskimi in drugimi) ter drugimi živalskimi vrstami usklajeno populacijo. Velikost populacije naj bo tolikšna, da omogoča naravno pomlajevanje gozdnih sestojev ob upoštevanju drugih kriterijev kakovosti živali v populaciji in izgub. Glede na sedanje stanje je potrebno nadaljevati z usklajevanjem populacij z nosilnimi zmogljivostmi okolja v vseh prostorskih enotah, njeno število oziroma gostota se mora v vseh treh prostorskih enotah znižati. Prostorsko širjenje jelenjadi tudi na območja drugih lovišč lovsko upravljavskega območja ni dopustno, omejevanje prostorskega širjenja se bo dosegalo z močnejšimi posegi v osrednjem delu areala. V robnem delu in v območjih, kjer se ne dopušča širjenja jelenjadi, se bo omejevanje širjenja jelenjadi dosegalo z doslednim odstrelom vse opažene jelenjadi, ob upoštevanju spolnega razmerja in drugih določil. To velja predvsem za lovišča v Poljanski dolini in Dolomitih ter za lovišča v nižinskem območju Radovljiške, Blejske in Kranjske ravnine, Sorškega polja in severnega dela Ljubljanske kotline.

**Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Vsi ukrepi se izvajajo tako, da se zagotovi naravna spolna in starostna struktura ter naravna razporeditev v prostoru. V (sub)populacijah je potrebno zagotoviti zadosten delež odraslih jelenov in znižati delež odraslih košut. S tem želimo izboljšati sedanjo starostno in spolno strukturo jelenjadi v vseh treh prostorskih enotah. Kakovost populacije želimo izboljšati predvsem v obeh karavanških skupinah jelenjadi, predvsem z dvigom telesnih mas in mas rogovja.

Želimo zdravo jelenjad, v kateri se bodo naravne izgube, predvsem v obliki bolezni pojavljale le izjemoma. Izgube zaradi bolezni in abiotičnih dejavnikov želimo zmanjšati v vseh treh skupinah (populacijah jelenjadi), predvsem z dvigom telesnih mas in s tem vitalnosti živali.

**Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

Današnje stanje medvrstnih razmerij želimo izboljšati v korist srnjadi in gamsa v vseh treh ekoloških enotah. Ker se prehranska niša navedenih vrst zelo ne prekriva, vrste pa se razlikujejo po habitatnem izboru (JERINA 2011a) domnevamo, da se s povečevanjem gozdnatosti in spremembami v sestojni zgradbi (zmanjšan delež mlajših razvojnih faz gozda, povečan delež smreke in bukve, zmanjšan delež jelke in mehkih listavcev, povečevanje lesne zaloge sestoji) razmere predvsem za jelenjad izboljšujejo, predvsem za srnjad pa slabšajo. Ciljno razmerje jelenjadi do srnjadi in gamsa je mogoče dosegati predvsem s spremembami v habitatih navedenih vrst (ohranjanje in povečevanje travniških in pašniških enklav v

gozdnati krajini, podaljševanje gozdnega roba, intenziviranje gospodarjenja z gozdovi) manj pa z redukcijo jelenjadi, ki bi sicer v manjšem obsegu prav tako lahko prek kompeticije zmanjševala gostote srnjadi.

### 7.3.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

#### Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

##### Starostni in spolni razredi

| Jeleni                     | Košute                     |
|----------------------------|----------------------------|
| Teleta M (teleta jelenčki) | Teleta Ž (teleta košutice) |
| Lanščaki                   | Junice                     |
| Jeleni 2-4*                | Košute 2+*                 |
| Jeleni 5-9*                |                            |
| Jeleni 10+*                |                            |

Legenda: jeleni 10+, košute 2+ - jeleni deset in večletni, košute dve in večletne; \* dopolnjeno življenjsko leto, prehod v višji starostni razred s 1.4.

##### Višina in struktura odvzema

Višino, strukturo in prostorsko razporeditev odvzema bomo določali praviloma s kontrolno metodo v najširšem pomenu besede s poudarkom na usklajenosti odnosa z okoljem, zdravstvenem stanju, deležu in sestavi izgub in vrednostmi telesnih mas ter v skladu s postavljenim ciljem. Vodilo pri upravljanju z jelenjadjo je ohranitev vitalnih, zdravih (sub)populacij, številčno usklajenih z danostmi okolja, zato je odvzem jelenjadi v vseh treh skupinah potrebno ohraniti ali povečati v takšnem obsegu, da se bo dosegel postavljeni cilj. Vsakoletna višina odvzema se mora prilagajati ugotovitvam kontrolne metode v najširšem pomenu besede. Močnejša intenziteta odvzema predvsem z odstrelom mora biti zagotovljena do uravnave odnosov med jelenjadjo in okoljem. Morebitna lokalno pogojena neusklajena razmerja med jelenjadjo in njenim okoljem, ter v odnosu med jelenjadjo in drugimi rastlinojedimi parkljarji se bodo reševala s prostorskim razporejanjem načrtovanega odvzema iz letnega območnega načrta med lovišča osrednjega dela ali s prilagoditvijo sistema upravljanja v robnem delu in območju, kjer je prisotnost jelenjadi nezaželena.

Vsi ukrepi v (sub)populacijah se izvajajo tako, da se zagotavlja naravna spolna in starostna sestava. Starostna in spolna sestava načrtovanega odvzema za osrednje dele (sub)populacijskih območij se bo gibala praviloma v sledečih deležih:

| Starostni razred  | M     |                    | Ž               |
|-------------------|-------|--------------------|-----------------|
| Teleta M / Ž      | 16-21 |                    | 17-22           |
| Lanščaki / Junice | do 8  |                    | do 10           |
| Jeleni 2-4 letni* | 10-13 | od 15 do<br>max 20 | od min 20 do 26 |
| Jeleni 5-9 letni* | 5-7   |                    |                 |
| Jeleni 10+ letni* | do 4  |                    |                 |
| M : Ž             | 42-48 |                    | 52-58           |

\* Skupen odstotek načrtovanega števila dve in večletnih jelenov (vseh treh starostnih kategorij skupaj) v osrednjih populacijskih območjih ne sme presegati 20 %.

Dejanski odstotki posameznih starostnih in spolnih kategorij se glede na rezultate upravljanja in analizo kazalnikov ter postavljene cilje določijo v letnih načrtih LUO. Odstotki so lahko v ekoloških enotah ali posameznih loviščih drugačni, odvisno od rezultatov upravljanja in analizo kazalnikov.

Ob izvršenem odstrelu in najdenih izgubah se evidentira tudi spol telet. Pri izvajanju načrtovanega odvzema z odstrelom v razredu telet obeh spolov naj bo poudarek na tem, da je potrebno izvršiti količinsko zadosten odvzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

Ob kategorizaciji se na podlagi obrablenosti zobovja oceni tudi starost nad dvoletnih jelenov in košut.

V letnih načrtih je potrebno za osrednji del (sub)populacijskih območij (lovišča osrednjega dela) navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. Izraz »odstopanje« pomeni razliko med realiziranim in načrtovanim odvzemom jelenjadi. Izraženo je lahko v absolutni količini (osebek) ali v % od načrtovanega odvzema. Dopustna odstopanja za posamezna lovišča osrednjega dela (sub)populacijskih območij so praviloma v višini do + -15 % od skupno načrtovanega števila odvzema jelenjadi (vseh kategorij skupaj). Načrtovanega odvzema v razredu dve in večletnih jelenov ni potrebno realizirati ter ga tudi ni dovoljeno presegati razen sorazmerno s presežanjem skupno načrtovanega odvzema. Načrtovani odvzem

jelenov starostnega razreda 5-9 let se lahko nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih ali starih jelenov 10+. Načrtovani odvzem jelenov razreda 5-9 let se lahko presega za 1 žival (jelena), vendar skupna kvota jelenov ne sme biti presežena. Presežnega jelena razreda 5-9 let je potrebno v naslednjem letu izravnati skladno z določili letnega načrta (npr. manj načrtovanih jelenov srednjega razreda (ali drugih razredov) v naslednjem letu in/ali določeno večje načrtovano število košut razreda 2+...). Neizravnava presežnega jelena v naslednjem letu skladno z določili letnega načrta bo štela za kršitev načrta. Načrtovani odvzem jelenov starostnega razreda 10+ se lahko nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih jelenov. Z letnimi načrti LUO se nadomeščanje med kategorijami dve in večletnih jelenov lahko drugače uredi. Pri košutah je dovoljeno odstopanje do + -15 %, pri teletih in enoletnih osebkih pa do + - 30 % od načrtovanega števila odvzema. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odvzem do 5 živali, dopustno odstopanje + - 15 % pomeni 1 žival, dopustno odstopanje + - 30% pa 2 živali. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odvzem 5-10 živali, dopustno odstopanje + - 15 % pomeni 2 živali, dopustno odstopanje + - 30 % pa 3 živali. Pri načrtovanem odvzemu 11 in več kosov se dopustna odstopanja zaokroži na najbližjo celo vrednost.

V tem načrtu določena dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala kakovost upravljanja z jelenjadjo.

### **Prostorska razdelitev odvzema po loviščih osrednjega dela areala jelenjadi**

Pri prostorski razdelitvi odvzema po loviščih se upoštevajo predvsem sledeči kriteriji:

- primerljiva gostota odvzema na 100 ha (lovne) površine lovišča;
- rezultati analiz biotskih kazalnikov;
- ugotovljene izgube in zdravstveno stanje jelenjadi;
- realizirana in iz drugih kazalnikov (izgube) ugotovljena spolna in starostna struktura odvzema v zadnjih petih letih s poudarkom na preteklem lovskem letu.
- predlog odvzema, ki ga podajo lovišča;
- izvršeni odvzem v preteklem lovskem letu;
- načrtovani odvzem v preteklem lovskem letu.

Morebiten večji poudarek kakega od kriterijev za razdelitev načrtovanega odvzema po loviščih se za LUO, določena lovišča ali skupino lovišč lahko določi v letnem načrtu LUO. V letnem načrtu LUO se lahko opredeli tudi druge zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema jelenjadi po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu.

**Za robni del (sub)populacijskega areala jelenjadi** je značilna manjša gostota jelenjadi in (ali) le občasna poselitve prostora v primerjavi z osrednjim delom. Robni del areala ni v celoti namenjen trajni poselitvi z jelenjadjo, dopušča pa delno poseljenost oziroma delno poseljenost v določenih obdobjih leta. Lovišča robnega dela areala lahko v določenem razmerju, ki je navedeno v nadaljevanju, odstreljujejo vso jelenjad, ki jo je mogoče odstreliti. Poleg tega predstavlja robni del tudi območje, ki preprečuje nadaljnje prostorsko širjenje jelenjadi. Za lovišča robnega dela (sub)populacijskega areala jelenjadi velja poenostavljeni model upravljanja, ki se smiselno vključuje v model upravljanja s celotno populacijo. V robni del (sub)populacijskega areala karavanške oziroma jelovške jelenjadi so praviloma vključena lovišča:

Karavanke – zahodni del

- Jesenice, Stol, Begunjsčica, Dobrča.

Karavanke – vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe

- Udenboršt.

Jelovica z obrobjem

- Stara Fužina, Kropa, Jošt, Križna gora.

Načrtovani odvzem za robni del (in območja neželene prisotnosti) areala jelenjadi se vključi v lovišča Jesenice, Udenboršt in Stara Fužina. Z izjemo teh treh lovišč načrt odvzema v ostalih loviščih ni številčno določen in tudi ni razdeljen po starostni in spolni sestavi. V računalniški obliki evidenc, ki jih vodijo upravljavci lovišč in v pisnih izvodih načrtov ta lovišča nimajo načrtovanega odvzema jelenjadi (v pisni izvod načrta smo v preteklih letih vpisovali oznako 1\*). Upravljavcem lovišč Jesenice, Udenboršt in Stara Fužina načrta ni potrebno realizirati v predpisani višini in sestavi. Vsa lovišča robnega dela lovijo jelenjad skladno z določili za robno območje.

**Lovišča robnega dela lovijo jelenjad številčno neomejeno, vendar praviloma v razmerju: 1 tele : 1 košuta (junica ali košuta 2+) : 1 jelen.** Odvzem vsakega jelena v starosti dveh ali več let mora biti pokrit z odvzemom najmanj dveh glav mulaste jelenjadi, odvzem vsakega enoletnega jelena (lanščak-šilar) mora biti

pokrit z odvzemom najmanj ene glave mulaste jelenjadi. Končna realizacija (ob zaključku leta, lahko tudi na dve leti – določi se z letnimi načrti) mora ustrezati najmanj navedeni sestavi, lahko pa je uplenjenih več košut in telet ter manj jelenov. V končni realizaciji mora delež dve in večletnih košut znašati najmanj 20 %, delež jelenov pa ne sme biti presežen.

**Vsak upravljavec lovišča robnega dela populacijskega areala jelenjadi** je dolžan skrbeti za predpisano sestavo odvzema. Ustreznost doseženega razmerja se bo za vsako lovišče posebej preverjala praviloma vsako leto. V primeru, da bo doseženo razmerje nepravilno (uplenjenih preveč samcev ali uplenjenih premalo košut dve in večletnih v primerjavi s teleti in junicami), bo vsak upravljavec lovišča moral nepravilno sestavo odvzema v naslednjem letu (ali naslednjih letih) izravnati in (ali) ne bo imel pravice lova jelena. Neizravnavo nepravilnega odvzema v določenem roku in (ali) uplenitev jelena pred izravnavo bo štela za kršitev načrta.

**V območja, kjer prisotnost jelenjadi ni zaželeno (oziroma je manj zaželeno)** praviloma uvrščamo lovišča:

Karavanke – vzhodni del in Kamniško Savinjske Alpe

- Šenčur, Krvavec, Komenda, Vodice, Šmarna gora, Mengeš, Pšata.

Jelovica z obrobjem

- Sorško polje, Škofja Loka, Poljane, Gorenja vas, Sovodenj, Žiri, Toško čelo, Medvode, Dobrova, Polhov Gradec, Horjul, Šentjošt.

V teh loviščih gre za krajino z manjšim deležem gozdov in večjim deležem agrarnih površin ter večjo poseljenostjo z večjim obsegom spremljajoče infrastrukture. Glede na dosedanje ugotovitve je navedeni prostor bolj primeren za srnjad ter manj za jelenjad, kar se danes odraža v viabilni populaciji srnjadi, jelenjad pa je prisotna le izjemoma. V primeru, da bi bile v prihodnosti spremembe v krajini takšne, da bi pospeševale primerne habitate za jelenjad in jih poslabševale za srnjad, jelenjad pa bi se na spremembe odzvala s poseljevanjem tega prostora, je mogoče to območje skriti le na izrazito nižinska lovišča Kranjske ravnine in Sorškega polja, preostala lovišča pa postopoma uvrščati v robno območje.

V letnih načrtih se podrobneje določi sistem upravljanja z jelenjadjo v območjih, kjer prisotnost jelenjadi ni zaželeno. Generalno gledano naj bi bil številčni odzem jelenjadi neomejen (podobno kot v robnih območjih), upravljavci pa bi **odvzem vsakega dve in večletnega jelena morali pokriti z dve in večletno košuto**. Odvzem telet, enoletne jelenjadi in dve in večletnih košut naj bi bil neomejen. Pri tem naj bi bil vsak upravljavec lovišča, v katerem prisotnost jelenjadi ni zaželeno, dolžan skrbeti za predpisano pokrivanje jelena 2+, ustreznost pokrivanja pa bi se ugotavljala vsako leto do izvršitve (ali določitev predhodne uplenitve košute), kar se določi z letnimi načrti. V primeru, da bo odvzetih preveč jelenov, bo vsak upravljavec lovišča moral nepravilno sestavo odvzema v naslednjem letu (ali naslednjih letih) izravnati in (ali) ne bo imel pravice lova jelena. Neizravnavo nepravilnega odvzema v določenem roku in (ali) uplenitev jelena pred izravnavo bo štela za kršitev načrta.

V izrazito robni delih populacijskih območij (npr. območja, kjer prisotnost jelenjadi ni zaželeno/oz. je manj zaželeno) se zaradi spolno specifične disperzije (CLUTTON-BROCK et al. 1982) pojavlja večji delež samcev v primerjavi s samicami. S predpisano sestavo odstrela želimo vzpodbuditi odstrel košut z namenom preprečevanja širjenja vrste, v tem primeru torej ne gre za ekologijo temveč taktiko. Zgoraj navedeni sistem upravljanja z jelenjadjo v teh območjih je okviren in ga je z letnimi načrti mogoče spreminjati, lahko tudi z dodatnimi dovoljenji (kvotami) za odvzem jelenov, ki jih s takim načinom upravljanja ne bi bilo mogoče odvzeti, prihajalo pa bi do konfliktov s kmetijskimi dejavnostmi. Sicer pa so na splošno gledano v celotnem populacijskem arealu pritiski s strani upravljavcev lovišč in LPN na odstrel jelenov v primerjavi s košutami večji, doslednejša je s tem tudi realizacija, zato je samce v primerjavi s samicami zaželeno varovati, ne nazadnje tudi v teh območjih. Poleg robnih območij so tudi območja, v katerih jelenjad ni zaželeno/oz. je manj zaželeno, pomembna za prehajanje posameznih osebkov (predvsem samcev) med (sub)populacijami in s tem prenašanje genskih informacij.

V primeru nekajletne drugačne prostorske razporeditve jelenjadi je v letnih načrtih mogoča tudi drugačna razporeditev robnega območja ali območja z nezaželeno (manj zaželeno) prisotnostjo jelenjadi kot tudi prilagoditev sistema upravljanja. Morebitne spremembe se upoštevajo v smeri zagotavljanja postavljenih ciljev upravljanja z jelenjadjo.

### Časovna dinamika odstrela

Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel telet, junic in košut, predvidoma najmanj 70 % do 30. novembra. Priporočamo tudi, da se odstrel navedenih kategorij prične takoj, ko lovna doba to omogoča in ne šele po končanem obdobju parjenja.

### **Ostale usmeritve**

Naseljevanje in doseljevanje (dodajanje) jelenjadi v prosto naravo LUO ni dovoljeno in strokovno ni dopustno.

### **Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavci lovišč in LPN, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke morebitnega pogina. Pomembno je ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi. V karavanški (sub)populaciji naj se v mesecu januarju ali februarju organizira štetje jelenjadi na krmiščih. Pri organizaciji štetja naj se, zaradi primerljivosti s preteklimi leti, upošteva čimbolj enake razmere kot v preteklem letu (čas opazovanja, mraz, višina snega, lunino stanje ipd.).

**Preglednica 18: Podatki o odvzemu jelenjadi za obdobje 2001-2010****JELENJAD**

| <b>Odstrel in izgube</b>                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |               |                 |
|--------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|---------------|-----------------|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%/spol</b> | <b>%/skupaj</b> |
| teleta M                                   | 95          | 101         | 117         | 114         | 140         | 145         | 111         | 122         | 130         | 132         | 1207          | 40,9          | 18,7            |
| lanščaki                                   | 27          | 38          | 44          | 52          | 63          | 54          | 52          | 56          | 54          | 56          | 496           | 16,8          | 7,7             |
| jeleni 2-4                                 | 82          | 87          | 94          | 71          | 100         | 83          | 73          | 99          | 73          | 85          | 847           | 28,7          | 13,1            |
| jeleni 5-9                                 | 27          | 27          | 31          | 27          | 29          | 44          | 33          | 25          | 22          | 21          | 286           | 9,7           | 4,4             |
| jeleni 10 +                                | 10          | 13          | 9           | 14          | 22          | 15          | 7           | 13          | 5           | 7           | 115           | 3,9           | 1,8             |
| <b>skupaj JELENI</b>                       | <b>241</b>  | <b>266</b>  | <b>295</b>  | <b>278</b>  | <b>354</b>  | <b>341</b>  | <b>276</b>  | <b>315</b>  | <b>284</b>  | <b>301</b>  | <b>2951</b>   | <b>100,0</b>  | <b>45,7</b>     |
| teleta Ž                                   | 120         | 140         | 152         | 151         | 152         | 174         | 117         | 155         | 139         | 147         | 1447          | 41,3          | 22,4            |
| junice                                     | 80          | 62          | 81          | 88          | 79          | 67          | 50          | 70          | 75          | 70          | 722           | 20,6          | 11,2            |
| košute 2+                                  | 107         | 123         | 113         | 129         | 159         | 156         | 119         | 120         | 161         | 151         | 1338          | 38,2          | 20,7            |
| <b>skupaj KOŠUTE</b>                       | <b>307</b>  | <b>325</b>  | <b>346</b>  | <b>368</b>  | <b>390</b>  | <b>397</b>  | <b>286</b>  | <b>345</b>  | <b>375</b>  | <b>368</b>  | <b>3507</b>   | <b>100,0</b>  | <b>54,3</b>     |
| <b>SKUPAJ odstrel in izgube</b>            | <b>548</b>  | <b>591</b>  | <b>641</b>  | <b>646</b>  | <b>744</b>  | <b>738</b>  | <b>562</b>  | <b>660</b>  | <b>659</b>  | <b>669</b>  | <b>6458</b>   |               | <b>100,0</b>    |

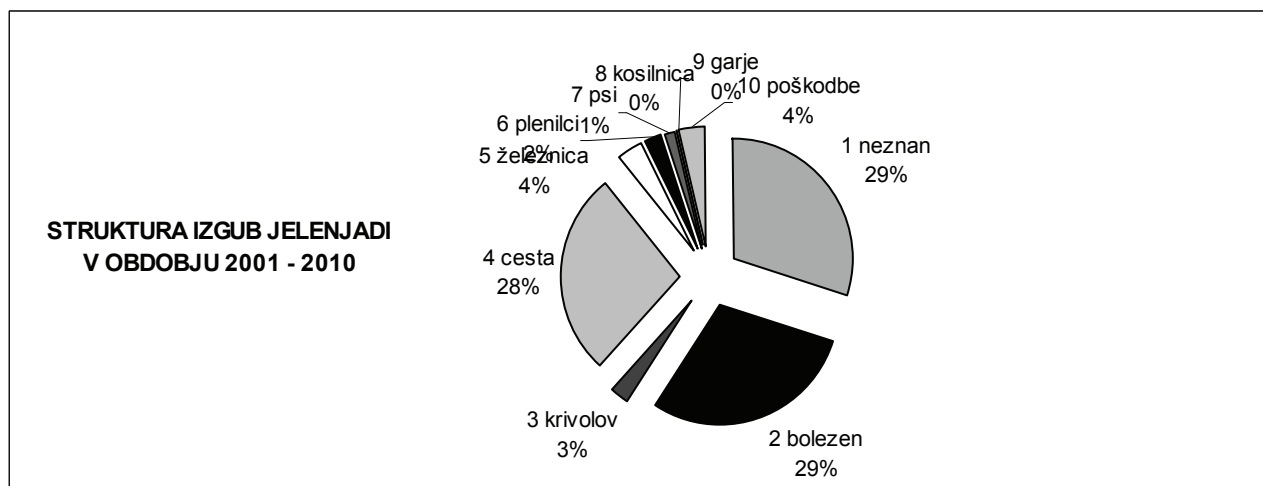
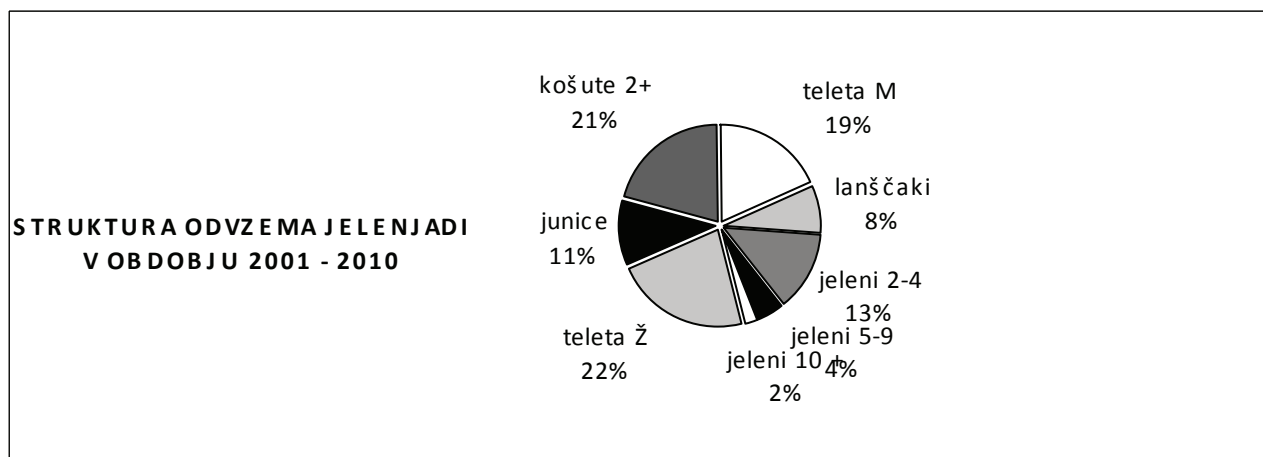
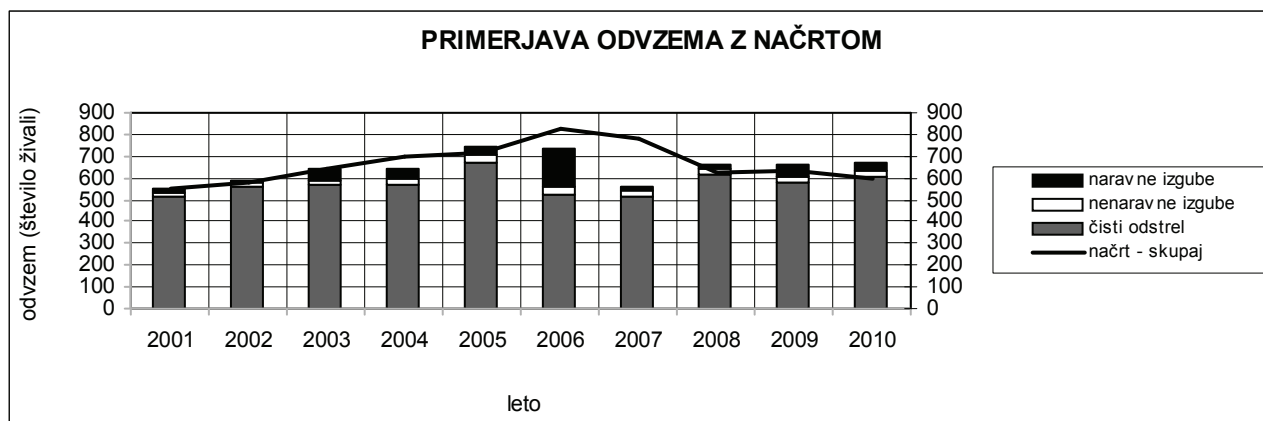
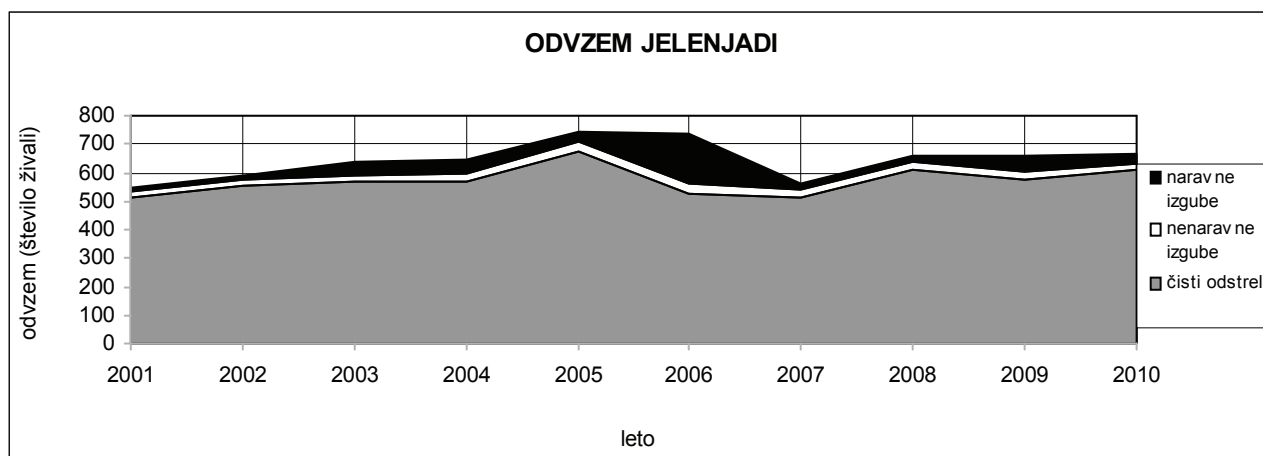
| <b>Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom</b>   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |  |  |
|---------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|--|--|
| <b>kategorija / leto</b>                          | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |  |  |
| načrt - skupaj                                    | 550         | 575         | 645         | 700         | 720         | 830         | 780         | 620         | 630         | 600         | 6650          |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                         | 99,6        | 102,8       | 99,4        | 92,3        | 103,3       | 88,9        | 72,1        | 106,5       | 104,6       | 111,5       | 97,1          |  |  |
| delež JELENOV                                     | 44,0        | 45,0        | 46,0        | 43,0        | 47,6        | 46,2        | 49,1        | 47,7        | 43,1        | 45,0        | 45,7          |  |  |
| delež trofejnih jelenov 2+ in več                 | 21,7        | 21,5        | 20,9        | 17,3        | 20,3        | 19,2        | 20,1        | 20,8        | 15,2        | 16,9        | 19,3          |  |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol | 58,8        | 57,7        | 61,5        | 62,7        | 58,3        | 59,6        | 58,7        | 61,1        | 60,4        | 60,5        | 60,0          |  |  |

| <b>Izgube</b>            |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |              |  |
|--------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|--------------|--|
| <b>kategorija / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b>     |  |
| nenevarne izgube         | 25          | 18          | 23          | 24          | 36          | 33          | 24          | 27          | 28          | 24          | 262           | 35,3         |  |
| nevarne izgube           | 13          | 16          | 49          | 53          | 37          | 179         | 24          | 19          | 54          | 36          | 480           | 64,7         |  |
| <b>skupaj izgube</b>     | <b>38</b>   | <b>34</b>   | <b>72</b>   | <b>77</b>   | <b>73</b>   | <b>212</b>  | <b>48</b>   | <b>46</b>   | <b>82</b>   | <b>60</b>   | <b>742</b>    | <b>100,0</b> |  |
| % izgub                  | 6,9         | 5,8         | 11,2        | 11,9        | 9,8         | 28,7        | 8,5         | 7,0         | 12,4        | 9,0         | 11,5          |              |  |
| čisti odstrel            | 510         | 557         | 569         | 569         | 671         | 526         | 514         | 614         | 577         | 609         | 5716          |              |  |

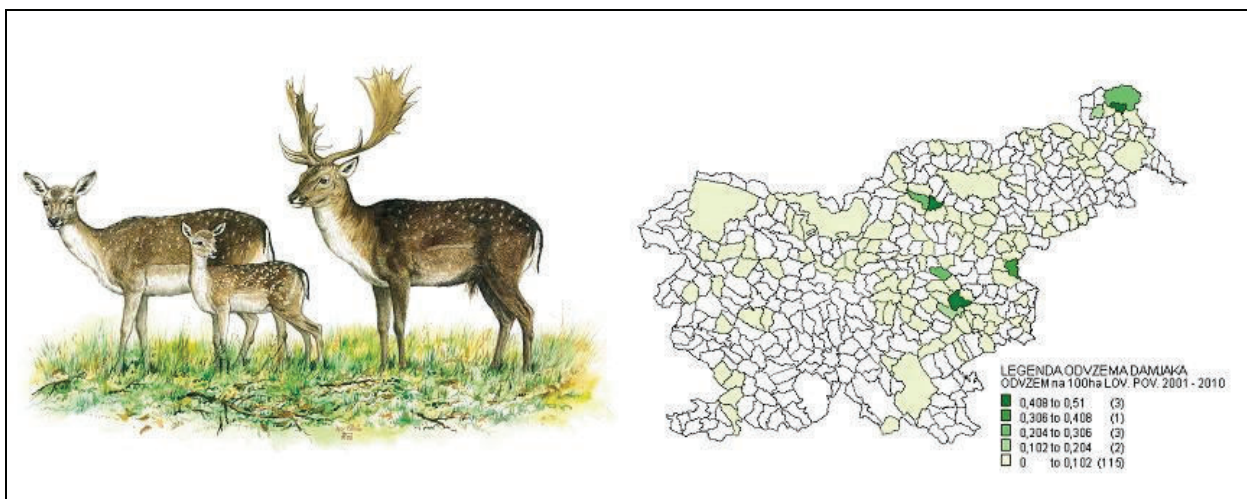
| <b>Vzroki izgub</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |  |
|---------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|--|
| <b>vzrok / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |  |
| 1 neznan            | 3           | 11          | 7           | 5           | 22          | 87          | 15          | 13          | 38          | 24          | 225           | 30,3     |  |
| 2 bolezen           | 10          | 5           | 39          | 46          | 11          | 79          | 4           | 3           | 8           | 7           | 212           | 28,6     |  |
| 3 krivolov          | 4           | 1           |             | 2           | 2           | 2           | 1           | 2           | 3           | 2           | 19            | 2,6      |  |
| 4 cesta             | 18          | 17          | 20          | 16          | 33          | 25          | 21          | 20          | 22          | 13          | 205           | 27,6     |  |
| 5 železnica         | 2           |             |             | 5           | 1           | 4           | 2           | 4           | 2           | 7           | 27            | 3,6      |  |
| 6 plenilci          |             |             | 1           | 1           | 2           | 2           | 2           | 1           | 3           | 4           | 16            | 2,2      |  |
| 7 psi               | 1           |             | 3           | 1           |             | 2           |             | 1           | 1           | 2           | 11            | 1,5      |  |
| 8 kosilnica         |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |
| 9 garje             |             |             |             |             |             |             |             |             | 1           |             | 1             | 0,1      |  |
| 10 poškodbe         |             |             | 2           | 1           | 2           | 11          | 3           | 2           | 4           | 1           | 26            | 3,5      |  |

| <b>Telesne mase (biološka telesna masa)</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
|---------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b>  | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> |  |
| teleta M                                    | 37,3        | 36,0        | 35,9        | 37,7        | 35,8        | 35,7        | 35,9        | 37,2        | 36,4        | 36,3        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 96,5        | 96,2        | 101,1       | 96,0        | 95,7        | 96,2        | 99,7        | 97,6        | 97,3        |  |
| lanščaki                                    | 59,9        | 55,0        | 55,4        | 59,8        | 55,7        | 53,1        | 57,9        | 60,2        | 56,6        | 56,6        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 91,8        | 92,5        | 99,8        | 93,0        | 88,6        | 96,7        | 100,5       | 94,5        | 94,5        |  |
| jeleni 2-4                                  | 88,8        | 92,5        | 94,1        | 93,7        | 96,1        | 88,0        | 96,4        | 97,1        | 92,3        | 92,5        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 104,2       | 106,0       | 105,5       | 108,2       | 99,1        | 108,6       | 109,3       | 103,9       | 104,2       |  |
| jeleni 5-9                                  | 122,9       | 121,3       | 117,8       | 119,8       | 121,5       | 121,4       | 121,0       | 119,8       | 122,8       | 119,8       |  |
| indeks                                      | 100,0       | 98,7        | 95,9        | 97,5        | 98,9        | 98,8        | 98,5        | 97,5        | 99,9        | 97,5        |  |
| jeleni 10 +                                 | 127,0       | 125,7       | 130,0       | 134,0       | 117,6       | 115,1       | 136,0       | 123,8       | 116,3       | 108,2       |  |
| indeks                                      | 100,0       | 99,0        | 102,4       | 105,5       | 92,6        | 90,6        | 107,1       | 97,5        | 91,6        | 85,2        |  |
| teleta Ž                                    | 33,8        | 33,5        | 33,7        | 36,0        | 35,0        | 32,1        | 34,9        | 35,3        | 33,9        | 34,9        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 99,1        | 99,7        | 106,5       | 103,6       | 95,0        | 103,3       | 104,4       | 100,3       | 103,3       |  |
| junice                                      | 49,5        | 48,6        | 46,9        | 49,6        | 49,6        | 51,2        | 50,7        | 55,4        | 52          | 49,3        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 98,2        | 94,7        | 100,2       | 100,2       | 103,4       | 102,4       | 111,9       | 105,1       | 99,6        |  |
| košute 2+                                   | 65,6        | 70,4        | 65,8        | 68,4        | 67,9        | 69,1        | 69,1        | 68,1        | 66          | 67,0        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 107,3       | 100,3       | 104,3       | 103,5       | 105,3       | 105,3       | 103,8       | 100,6       | 102,1       |  |

| <b>Mase trofej jelenov (g)</b>      |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
|-------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--|
| <b>Povprečna masa trofej / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> |  |
| jeleni 2+                           | 1244        | 1259        | 1157        | 1282        | 1119        | 1059        | 1300        | 1333        | 1163        | 1230        |  |
| indeks                              | 100,0       | 101,2       | 93,0        | 103,1       | 90,0        | 85,1        | 104,5       | 107,2       | 93,5        | 98,9        |  |
| jeleni 3+                           | 1564        | 1889        | 1821        | 1620        | 1702        | 1511        | 2052        | 1982        | 1682        | 1994        |  |
| indeks                              | 100,0       | 120,8       | 116,4       | 103,6       | 108,8       | 96,6        | 131,2       | 126,7       | 107,5       | 127,5       |  |
| jeleni 4+                           | 2596        | 2963        | 2616        | 2963        | 2607        | 1973        | 2663        | 2756        | 2456        | 2272        |  |
| indeks                              | 100,0       | 114,1       | 100,8       | 114,1       | 100,4       | 76,0        | 102,6       | 106,2       | 94,6        | 87,5        |  |
| jeleni 5+                           | 3013        | 3225        | 2763        | 2802        | 2928        | 2994        | 3672        | 3500        | 3014        | 3306        |  |
| indeks                              | 100,0       | 107,0       | 91,7        | 93,0        | 97,2        | 99,4        | 121,9       | 116,2       | 100,0       | 109,7       |  |
| jeleni 6+                           | 3690        | 3697        | 2470        | 2967        | 2923        | 3332        | 2713        | 3609        | 3900        | 2400        |  |
| indeks                              | 100,0       | 100,2       | 66,9        | 80,4        | 79,2        | 90,3        | 73,5        | 97,8        | 105,7       | 65,0        |  |
| jeleni 7+                           | 3560        | 3167        | 3080        |             | 3193        | 2505        | 3455        | 3175        | 3110        | 3708        |  |
| indeks                              | 100,0       | 89,0        | 86,5        | 0,0         | 89,7        | 70,4        | 97,1        | 89,2        | 87,4        | 104,2       |  |
| jeleni 8+                           | 4049        | 4067        | 3392        | 4038        | 3554        | 3169        | 3429        | 2750        | 3960        | 3700        |  |



## 7.4 DAMJAK (*Dama dama* L.)



### 7.4.1 Prostorski okvir obravnave

V Gorenjskem LUO do leta 1997 damjak v prosti naravi ni bil prisoten. V letu 1997 je iz LPN Brdo pobegnilo večje število živali, ki so se dve leti zadrževale v lovišču Storžič in deloma lovišču Udenboršt in so bile v teh dveh letih tudi uplenjene. Prisotnost damjakov je občasna tudi v drugih delih LUO kot rezultat občasnih pobegov živali tudi iz drugih obor, vendar so posamezne živali le redko opažene in večinoma odstreljene. Pojavljanje in odstrel damjakov v preteklem obdobju po različnih loviščih je razviden iz naslednjega poglavja.

Prostorski okvir obravnave damjaka je LUO.

### 7.4.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

#### **Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

Odvzem damjaka številčno ni bil načrtovan, dovoljeno in zaželeno je bilo odstreliti vse opažene živali.

V letu 2010 v prosti naravi lovsko upravljavskega območja ni bilo uplenjenih damjakov. V letu 2009 je bilo uplenjenih 6 damjakov in sicer 2 šilarja (enoletna), 1 jelen razreda 2-4 let, 1 tele-košutica, 1 junica in 1 košuta razreda 2+. Živali so bile uplenjene v loviščih Poljane, Gorenja vas in Dobrča. V letu 2008 sta bila evidentirana dva odvzeta damjaka in sicer je bilo v lovišču Udenboršt povoženo tele ženskega spola, v lovišču Sorica pa je bila uplenjena enoletna košuta. V letu 2007 ni bil uplenjen noben osebek damjaka, podobno tudi ne v letih 2006 in 2005. V letu 2004 je bilo uplenjenih 10 živali od tega 2 teleti-jelenčka, 2 enoletna jelena, 1 jelen v starosti 2-4 let, 1 mladič košutica, 2 enoletne košute in 2 košute v starostnem razredu 2+ let. Vsi damjaki so bili uplenjeni v karavanškem delu LUO in sicer v lovišču Stol Žirovnica 4, Pšata 4, Mengeš 1 in v lovišču Šmarna gora 1. V letu 2003 je bil v LPN Kozorog Kamnik uplenjen jelen v starosti 5-8 let, v lovišču Sorško polje pa košuta razreda 2+. V letu 2002 je bila prav tako v LPN Kozorog Kamnik uplenjena ena košuta starostnega razreda 2+, evidentirana pa je bila tudi izguba ene košute razreda 2+ zaradi prometa. V letu 2001 je bila uplenjena ena košuta razreda 2+ prav tako v LPN Kozorog Kamnik. V letu 2000 ni bilo uplenjenih damjakov, podobno ne tudi v letu 1999. V letu 1998 je bilo uplenjeno 13 živali, v letu 1997 pa 7, vse v lovišču Storžič.

V desetletnem obdobju (2001-2010) je bilo tako iz lovišč odvzetih skupno 24 živali, od tega je bilo odstreljenih 22 živali, 2 pa sta bili evidentirani kot izgube zaradi prometa. V celotnem obdobju sta bili odvzeti 2 teleti-jelenčka, 4 lanščaki, 2 jelena 2-4 let, 1 jelen 5-9 let, 3 teleta košutice, 4 junice in 8 košut razreda 2+. Skupno je bilo odvzetih 9 samcev in 15 samic. Delež evidentiranih izgub je v celotnem odvzemu znašal 8 %.

#### **Biološki kazalniki**

Zaradi številčno nizkega odvzema trendov ni mogoče ugotavljati.

### **Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Odvzem damjaka številčno ni bil načrtovan. Odvzem (predvsem odstrel) je bil možen v loviščih, v katerih je bila večja verjetnost pojavljanja iz obor pobeglih živali.

#### ***7.4.3 Ocena stanja populacije***

##### **Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

V območju se občasno pojavljajo posamezne živali.

##### **Spolna in starostna struktura**

Podrobnejših podatkov o stanju in strukturi teh živali ni.

##### **Zdravstveno stanje**

Podatkov o zdravstvenem stanju in boleznih ni.

##### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Medsebojni vplivi z drugimi vrstami niso znani, domnevamo pa na določeno stopnjo konkurenčnosti z avtohtonimi parkljarji.

#### ***7.4.4 Cilj upravljanja s populacijo***

##### **Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

V Gorenjskem LUO damjaka ne želimo v prosti naravi.

##### **Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Določitev ni potrebna.

##### **Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

Določitev ni potrebna.

#### ***7.4.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo***

##### **Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji**

Odstreliti je potrebno vse opažene živali v prostoru LUO.

##### **Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Upravljalci lovišč in LPN naj aktivno spremljajo morebitno prisotnost damjakov v lovišču.

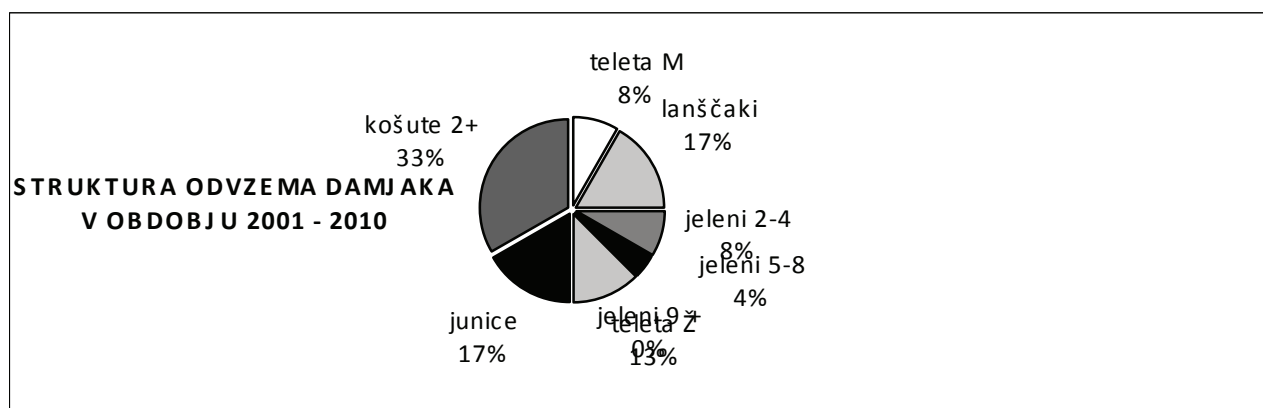
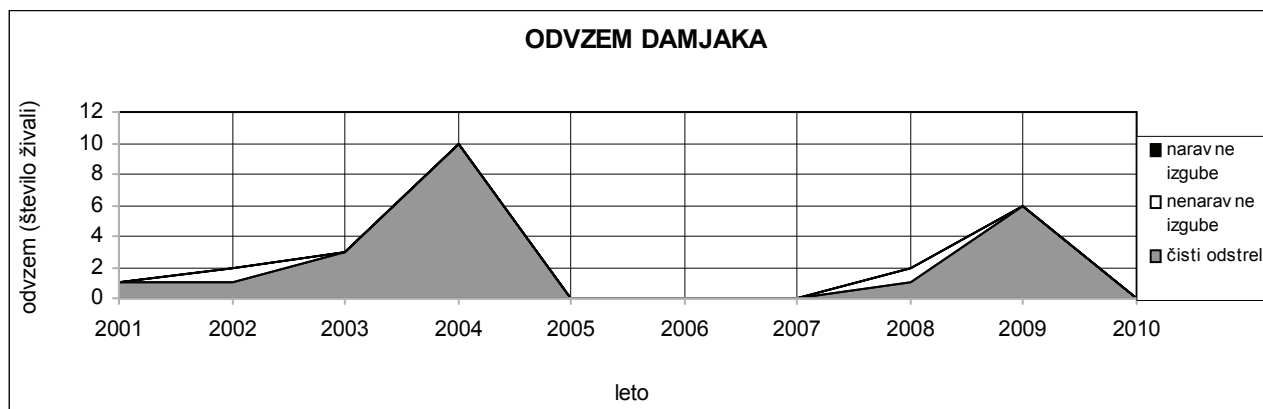
**Preglednica 19: Podatki o odvzemu damjaka za obdobje 2001-2010****DAMJAK**

| Odstrel in izgube                   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |        |          |
|-------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|--------|----------|
| Starostna in spolna kategorija/leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %/spol | %/skupaj |
| teleta M                            |      |      |      | 2    |      |      |      |      |      |      | 2      | 22,2   | 8,3      |
| lanščaki                            |      |      |      | 2    |      |      |      |      | 2    |      | 4      | 44,4   | 16,7     |
| jeleni 2-4                          |      |      |      | 1    |      |      |      |      | 1    |      | 2      | 22,2   | 8,3      |
| jeleni 5-8                          |      |      | 1    |      |      |      |      |      |      |      | 1      | 11,1   | 4,2      |
| jeleni 9 +                          |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0    | 0,0      |
| skupaj JELENI                       | 0    | 0    | 1    | 5    | 0    | 0    | 0    | 0    | 3    | 0    | 9      | 100,0  | 37,5     |
| teleta Ž                            |      |      |      | 1    |      |      |      | 1    | 1    |      | 3      | 20,0   | 12,5     |
| junice                              |      |      |      | 2    |      |      |      | 1    | 1    |      | 4      | 26,7   | 16,7     |
| košute 2+                           | 1    | 2    | 2    | 2    |      |      |      |      | 1    |      | 8      | 53,3   | 33,3     |
| skupaj KOŠUTE                       | 1    | 2    | 2    | 5    | 0    | 0    | 0    | 2    | 3    | 0    | 15     | 100,0  | 62,5     |
| SKUPAJ odstrel in izgube            | 1    | 2    | 3    | 10   | 0    | 0    | 0    | 2    | 6    | 0    | 24     |        | 100,0    |

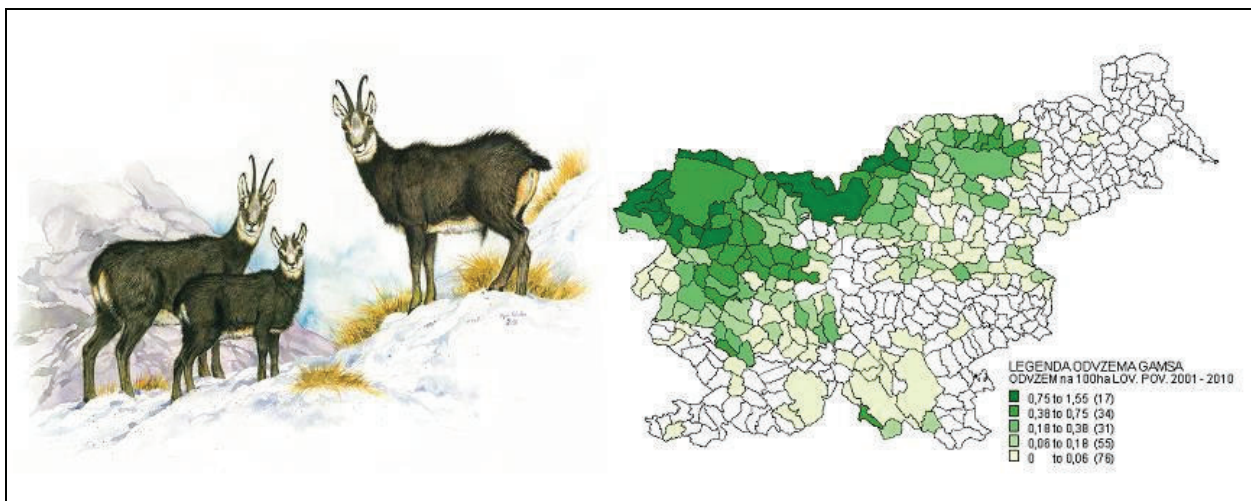
| Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom          |      |      |      |      |      |      |      |       |      |      |        |  |  |
|---------------------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|-------|------|------|--------|--|--|
| kategorija / leto                                 | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008  | 2009 | 2010 | skupaj |  |  |
| načrt - skupaj                                    |      |      |      |      |      |      |      |       |      |      | 0      |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                         |      |      |      |      |      |      |      |       |      |      |        |  |  |
| delež JELENOV                                     | 0,0  | 0,0  | 33,3 | 50,0 |      |      |      | 0,0   | 50,0 |      | 37,5   |  |  |
| delež trofejnih jelenov 2+ in več                 | 0,0  | 0,0  | 33,3 | 10,0 |      |      |      | 0,0   | 16,7 |      | 12,5   |  |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 70,0 |      |      |      | 100,0 | 66,7 |      | 54,2   |  |  |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |  |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|--|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |  |
| nenaravne izgube  | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 2      | 100,0 |  |
| naravne izgube    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      | 0,0   |  |
| skupaj izgube     | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 2      | 100,0 |  |
| % izgub           | 0,0  | 50,0 | 0,0  | 0,0  |      |      |      | 50,0 | 0,0  |      | 8,3    |       |  |
| čisti odstrel     | 1    | 1    | 3    | 10   | 0    | 0    | 0    | 1    | 6    | 0    | 22     |       |  |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |  |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|--|
| vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |  |
| 1 neznan     |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 2 bolezen    |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 4 cesta      |      |      | 1    |      |      |      |      | 1    |      |      | 2      | 100,0 |  |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |



## 7.5 GAMS (*Rupicapra rupicapra* L.)



### 7.5.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave gamsa je lovsko upravljavsko območje. Dodatno obravnavamo gamsa po naslednjih ekoloških enotah:

- Karavanke zahodni del (1)
- Karavanke vzhodni del ter Kamniško Savinjske Alpe (2)
- Jelovica z obrobjem (3)
- Poljanska dolina (Škofjeloško hribovje) z Dolomiti (4)

Ločena obravnava je pomembna zaradi različnega okolja, v katerem gamsi prebivajo ter zaradi prisotnosti različnih vrst in (sub)populacijskih gostot ostalih rastlinojedih parkljarjev. Poleg tega tudi naravne (gorovja, reka Sava) in umetne ovire (velika mesta, manjša naselja, avtocesta) razdeljujejo areal gamsov na tri oziroma štiri dele. Nekatere analize se izdelajo tudi po posameznih loviščih.

Večina analiz po ekoloških enotah je prikazanih v prilogi načrta.

### 7.5.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povzetek poglavja

Povprečna realizacija načrtov je znašala 91 %. Spolna struktura odvzema je bila nekoliko v korist kozlov. Delež mladih je znašal v povprečju 48 %. Delež izgub v odvzemu je znašal povprečno 9,8 %, prevladujejo izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka (85 %). V alpskem delu območja (dve ekološki enoti) so prisotne garje. V strukturi izgub prevladujejo mlade živali s 53 %. Glede na višino izgub in delež v odvzemu izstopa leto 2006 le v alpskem delu območja (zima z dolgotrajnejšo in debelejšo snežno odejo). V proučevanem obdobju nismo odkrili pomembnejših sprememb v vrednostih bioloških kazalnikov na nivoju celotnega LUO. Kakovost gamsov (izražena s telesno maso in CIC točkami roglov) pa se med ekološkimi enotami razlikuje. V Vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah smo pri petih starostnih razredih odkrili zmanjšanje telesnih mas v drugi polovici preteklega obdobja. Ocenjujemo, da so bili načrti odvzema postavljeni pravilno in so bili prenizko realizirani. Izgube gamsov so se v preteklem obdobju povečevale hitreje kot odstrel. Ocenjujemo, da bi z doslednejšo realizacijo odvzema pozitivno vplivali na kondicijo oziroma vitalnost živali in zmanjševali delež izgub.

#### Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V desetletnem obdobju je bil odvzem v primerjavi z načrti dosežen 91 %. Načrt je bil v dopustnih odstopanjih dosežen v sedmih letih, ni pa bil dosežen v treh letih preteklega desetletnega obdobja. Načrtovani odvzem je naraščal od 754 živali v letu 2001 na 965 živali v letu 2006 (indeks 128), nato pa upadal na 870 živali v letu 2010 (indeks 115 na leto 2001). Realizirani odvzem v območju je naraščal počasneje kot načrtovani odvzem in sicer od 727 živali v letu 2001 na 821 živali v letu 2004 (indeks 113), v letu 2005 pa je ponovno upadel na 790 živali in se v naslednjih letih gibal med 794 in 862 živalmi.

Spolna struktura odvzema v desetletnem obdobju je znašala 52 %: 48 % v korist kozlov in se med posameznimi leti ni pomembneje spreminjala. Delež mladih je znašal v povprečju 48 %. Spolno razmerje odvzetih odraslih živali je v vseh enotah v korist samcev. Realizirano spolno razmerje je najmočnejše odstopalo od načrtovanega na Jelovici z obrobjem (v korist kozlov). V vseh enotah z izjemo Poljanske doline z Dolomiti je bil odvzet prenizek delež mladih živali (glej priloge). Podrobnejša starostna struktura je obsegala 7 % kozličev, 8 % enoletnih kozlov, 9 % dvoletnih, 20 % 3-7 letnih in 7 % 8+ letnih kozlov, 8 % kozic, 9 % enoletnih koz, 7 % dvoletnih, 16 % 3-10 letnih in 8 % 11+ letnih koz. Razmerje odstrela mladi : srednje stari : stari je znašalo v proučevanem obdobju 48 % : 36 % : 16 %.

### Višina in vzroki izgub

Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice v prilogi. V celotnem obdobju so vse izgube znašale 787 živali, po strukturi pa so prevladovala izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka s 85 % deležem (672 živali). Delež izgub v primerjavi s celotnim odvzemom je znašal v povprečju 9,8 %.

### Starostna in spolna struktura izgub

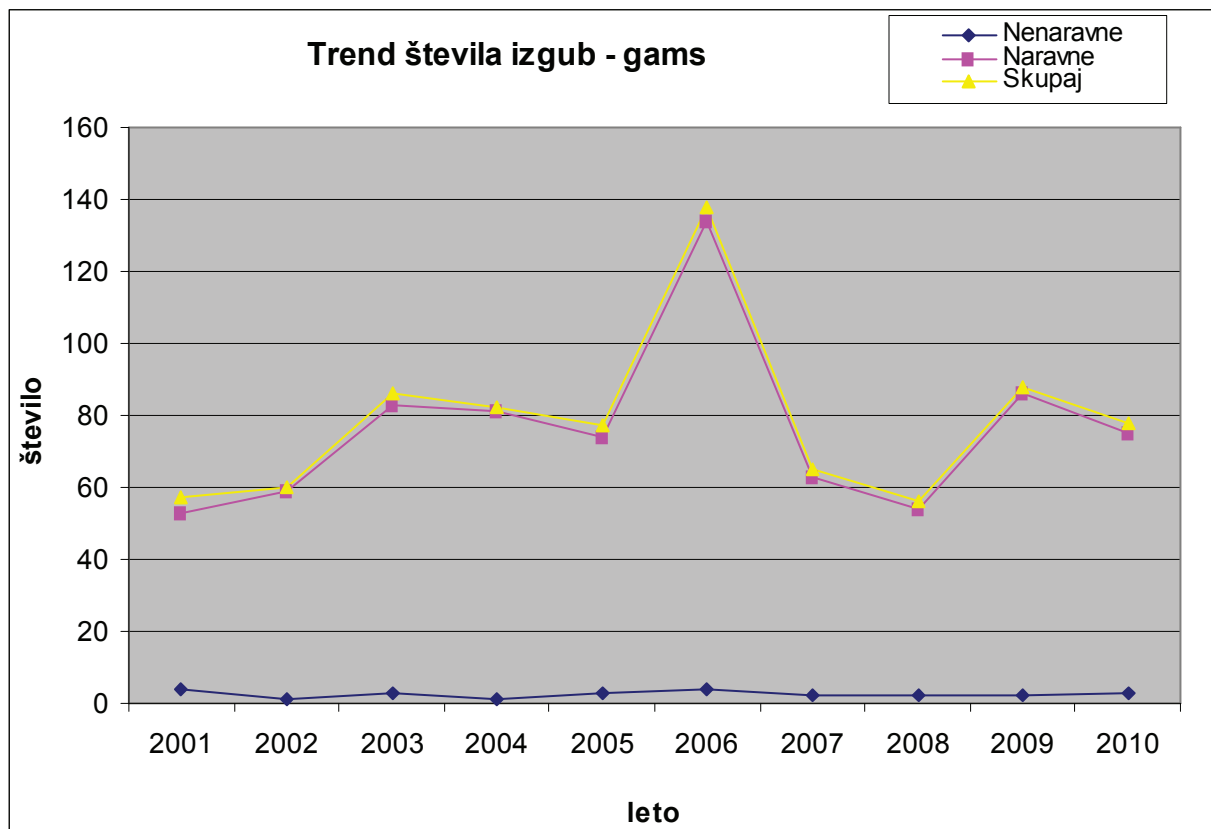
V strukturi izgub predstavljajo mlade živali 53 %, srednje stare 33 % in stare 14 %. Podrobnejša struktura je razvidna iz preglednice. Med izgubami se delež mladih samcev in samic pomembneje ne razlikuje, pri srednje starih in starejših so razlike nekoliko večje v korist samic (indeks 132 oziroma 162).

**Preglednica 20: Struktura izgub (%) gamsov po starosti in spolu**

|                     | Mladi   |       | Srednje stari |       | Stari   |       |
|---------------------|---------|-------|---------------|-------|---------|-------|
|                     | Število | Delež | Število       | Delež | Število | Delež |
| Kozli               | 205     | 26,0  | 113           | 14,4  | 42      | 5,3   |
| Koze                | 210     | 26,7  | 149           | 18,9  | 68      | 8,6   |
| Razmerje koze/kozli | 1,02    |       | 1,32          |       | 1,62    |       |

### Trend izgub

Izgube so zlagoma naraščale do leta 2006, ko so bile največje (hujša zima z dolgotrajnejšo in debelejšo snežno odejo). V naslednjih letih so upadle, v zadnjih letih je ponovno zaznati rahlo povečanje. Podoben trend kot absolutne vrednosti je bil tudi v deležu izgub. Delež v celotnem odvzemu je naraščal od 8 % do 17 % v letu 2006, nato je v letih 2007 in 2008 upadel na 8 oziroma 7 %. V zadnjih letih se ponovno povečuje in se približuje 10 oziroma 11 %. Podoben trend kot skupne izgube imajo tudi naravne izgube. Obseg nenaravnih izgub je zanemarljiv, v njihovem trendu nismo zaznali posebnosti.



Rezultati upravljanja z gamsom v preteklem desetletnem obdobju po ekoloških enotah so prikazani v prilogi načrta.

### **Biološki kazalniki**

Na voljo so srednje vrednosti telesnih mas gamsov po starostnih kategorijah. Neprilagojene srednje vrednosti telesnih mas v celotnem LUO ne kažejo velikih razlik med posameznimi leti. Tudi v okviru posameznih ekoloških enot ne opažamo pomembnejših sprememb.

Z dodatnimi statističnimi analizami (analiza kovariance) smo odkrili, da se (prilagojene) srednje vrednosti telesnih mas med ekološkimi enotami značilno razlikujejo. Gamsi dosegajo največje telesne mase v ekološki enoti Jelovica z obrobjem, nato v Poljanski dolini z Dolomiti, sledijo zahodne Karavanke, in nato vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Proučevali smo tudi srednje vrednosti prilagojenih točkovnih vrednosti (CIC točk) rogljev pri dvehletnih in starejših živalih. Ugotovili smo, da se tudi točkovne vrednosti gamskih rogljev razlikujejo med ekološkimi enotami. Gamsi dosegajo najvišje točkovne vrednosti v zahodnih Karavankah ter vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah (alpski del), sledi Jelovica z obrobjem in nato Poljanska dolina z Dolomiti. Točkovne vrednosti rogljev se med ekološkimi enotami značilno razlikujejo tudi ob upoštevanju različnih telesnih mas.

S primerjavami med dvema obdobjema (2001-2005 in 2006-2010) smo odkrili, da so se pri štirih starostnih razredih (koze 2+ ( $p=0,070$ ), koze 3-10, kozli 3-7 in kozli 8+) (prilagojene) srednje vrednosti telesnih mas v obdobju 2006-2010 v lovsko upravljavskem območju značilno spremenile in sicer zmanjšale. Pri ostalih razredih značilnih razlik med obdobjema nismo odkrili. Pomembnejših razlik v točkovnih vrednostih med obema obdobjema nismo odkrili. Le pri kozlih 3-7 smo nekoliko nad mejo statistične značilnosti ( $p=0,066$ ) ugotovili, da so točkovne vrednosti nekoliko povečale.

Glede na različno kakovost gamsov v območju smo primerjavo med obdobjema izdelali tudi po ekoloških enotah. Ugotovili smo značilne spremembe le pri nekaterih kategorijah in sicer: **Zahodne Karavanke** – povečanje CIC točk kozlov 3-7. **Vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe** – zmanjšanje telesnih mas koz 2+, zmanjšanje telesnih mas kozlov 3-7, zmanjšanje telesnih mas kozlov 8+ ( $p=0,054$ ), zmanjšanje telesnih mas koz 3-10, zmanjšanje telesnih mas koz razreda 11+ . **Jelovica z obrobjem** – povečanje telesnih mas kozlov 1+, povečanje telesnih mas kozlov 2+ ( $p=0,058$ ), zmanjšanje telesnih mas kozlov 8+ . **Poljanska dolina z Dolomiti** – zmanjšanje telesnih mas kozlov 3-7 ( $p=0,050$ ).

Razlike v telesnih masah gamsov med ekološkimi enotami oziroma (sub)populacijami so razumljive, podobno za druge parkljarje ugotavljajo tudi drugi avtorji (za navadnega jelena npr. JERINA 2007). Prav tako telesne mase v okviru iste (sub)populacije niso odvisne zgolj od gostote populacije (rezultati upravljanja), pač pa tudi od številnih okoljskih vplivov, podobno kot pri drugih parkljarjih (npr. POKORNY 2010, JERINA, 2006, JERINA 2007).

Rezultati podrobnejših statističnih analiz bioloških kazalnikov gamsa so prikazani v prilogi načrta.

### **Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Načrti odvzema so se od leta 1998, ko so bili po visokih izgubah iz leta 1996 najnižji, pričeli povečevati in so v letu 2006 dosegli najvišjo vrednost (965 živali) z indeksom 139 (glede na leto 1998), glede na začetno leto 2001 desetletnega obdobja pa so bili večji z indeksom 128. V obdobju 1998-2006 se je realizirani odvzem povečal z indeksom 120, v obdobju 2001-2006 pa z indeksom 112. Po letu 2006 se je načrtovani odvzem gamsov postopno zniževal (indeks 90 - 2010-2006), podobno tudi odvzem, vendar je bila dinamika zmanjševanja realiziranega odvzema počasnejša od načrtovanega (indeks 97 – 2010-2006). Načrti odvzema so bili, gledano dinamično, postavljeni pravilno in so bili v območju prenizko realizirani. Povprečna realizacija celotnega odvzema je v preteklem desetletnem obdobju znašala 91 %, povprečna realizacija s čistim odstrelom pa 82 %. Prenizko realizacijo pokaže tudi primerjava čistega odstrela v primerjavi z izgubami. Čisti odstrel se je v obdobju 2001-2005 povečal z indeksom 106, izgube pa so se v istem obdobju povečale z indeksom 135. V obdobju po hujši zimi (2006) so izgube nekoliko upadle, v naslednjih letih so se ponovno povečevale. Čisti odstrel je v obdobju 2007-2010 variiral med 716 (2010) in 806 (2008) živalmi, za izgube pa je značilen trend naraščanja z indeksom (2010-2007) 120.

**Preglednica 21: Trend odstrela in izgub gamsov (indeksi) v obdobju 2001-2010**

| Star. razred | Odstrel izgube | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|--------------|----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Mladiči      | Odstrel        | 100  | 122  | 119  | 127  | 134  | 101  | 129  | 146  | 122  | 127  |
|              | Izgube         | 100  | 155  | 264  | 164  | 191  | 355  | 145  | 118  | 191  | 282  |
| Kozli        | Odstrel        | 100  | 103  | 103  | 112  | 102  | 100  | 102  | 107  | 103  | 98   |
|              | Izgube         | 100  | 88   | 112  | 108  | 80   | 176  | 96   | 80   | 148  | 72   |
| Koze         | Odstrel        | 100  | 106  | 110  | 103  | 103  | 103  | 113  | 129  | 115  | 111  |
|              | Izgube         | 100  | 100  | 138  | 176  | 171  | 262  | 119  | 110  | 143  | 138  |

Večje razlike so nastajale pri dinamiki odstrela in izgub posameznih starostnih in spolnih razredov. Spreminjajoči se trendi odstrela in izgub se pri kozlih pomembneje ne razlikujejo, odstopata leti 2006 in 2009, pri mladih in kozah pa se naraščajoči trend izgub v primerjavi s trendom odstrela močno razlikuje. Načrtovana spolna in starostna struktura je bila ustrezna, pri realizirani pa v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah in na Jelovici z obrobjem ugotavljamo previsok delež kozlov in prenizek delež mladih.

**7.5.3 Ocena stanja populacije****Povzetek poglavja**

V zadnjih letih ne opažamo niti trendov širjenja niti ožanja populacijskih arealov in ocenjujemo, da se prostorska porazdelitev (sub)populacije ni opazneje spremenila. Manjše spremembe so nastale v prostoru posameznih lovišč. Menimo, da je ob koncu desetletnega obdobja gostota (sub)populacije gamsov podobna ali malenkost nižja kot je bila v začetku obdobja. Spolna struktura v populaciji je zadovoljiva, čeprav domnevamo, da so v vseh štirih ekoloških enotah samice zastopane v znatno večjem deležu kot samci. Zaradi nepopolnih podatkov o vzrokih naravnih izgub oceno zdravstvenega stanja gamsov težje podamo, zanesljivo pa so garje v zahodnih Karavankah, vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah, deloma pa tudi na Jelovici z obrobjem (predvsem v Bohinjskem delu) glavni vzrok naravnih izgub. V zadnjih dveh letih je mogoč vpliv risa in volka na Jelovici z obrobjem, kjer ocenjujemo, da se je število gamsov znižalo. V zadnjem desetletnem obdobju se je gostota (sub)populacije gamsov zmanjšala tudi v Poljanski dolini (kolonija v Blegošu). Tem ugotovitvam bodo prilagojeni tudi bodoči ukrepi upravljanja.

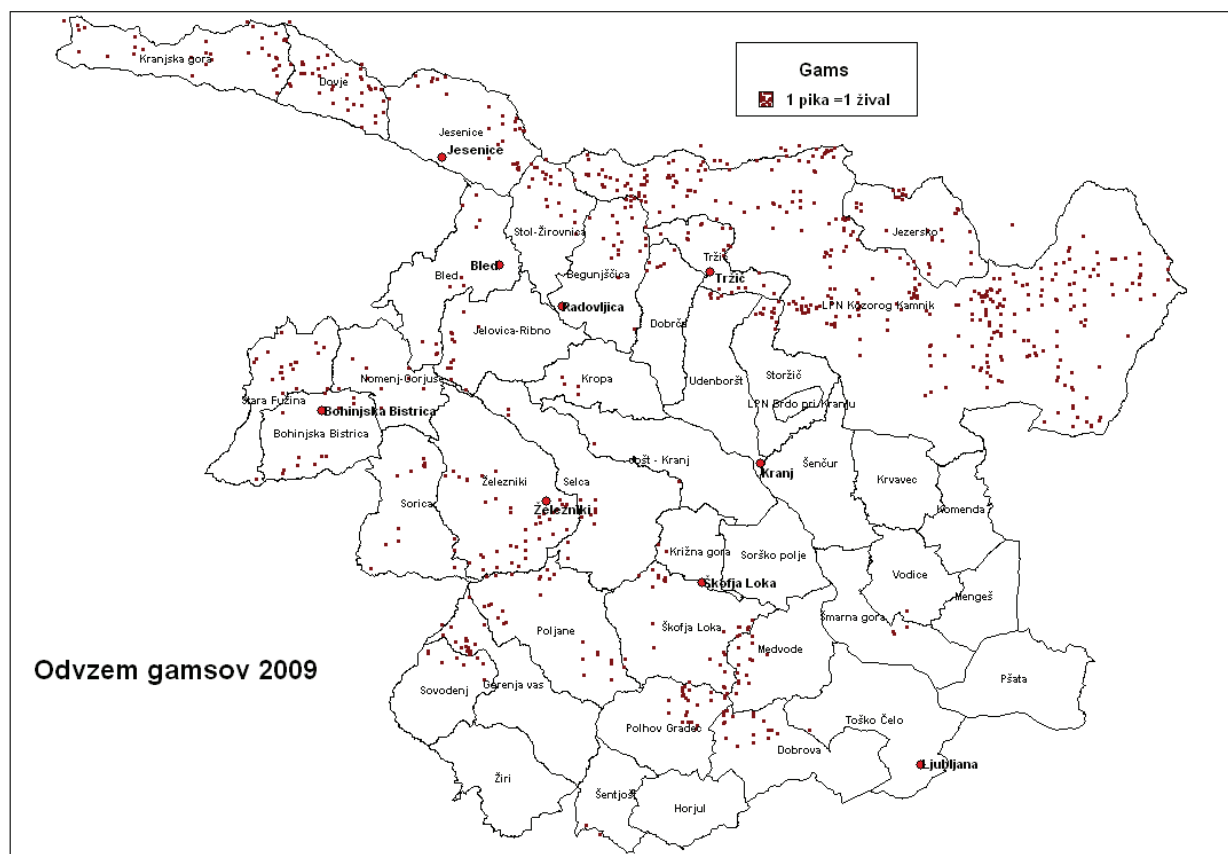
**Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

Gams je prisoten na celotnem območju Karavank in Kamniško Savinjskih Alp ter v višjih predelih predalpskega prostora z izjemo izrazito nižinskih lovišč. Obstojata vsaj dve (sub)populaciji, ki sta ločeni z reko Savo, avtocesto in večjimi mesti ter naselji, v načrtu pa gamsa obravnavamo v štirih ekoloških enotah. V preteklosti je poselil tudi nekatere nižje predele na Jelovici in v Poljanski dolini, v nekaterih primerih v obliki skoraj izoliranih kolonij. KRYŠTUFEK (1991) navaja, da je poselitev gozdov v sredogorju in hribovju v preteklem stoletju (v Sloveniji) mogoče pripisovati iztrebljanju plenilcev, zlasti volka. V gozdnatem območju (npr. na Jelovici z obrobjem) poseljuje strme nagibe s skalovjem tudi na nižjih nadmorskih višinah, značilna je majhna pestrost gozdnih združb in sestojev (HAFNER / ČERNE 2010). Najvišje gostote v populacijah so značilne za gorska in visokogorska območja (lovišča).

**Preglednica 22: Primerjava gostote odvzema v arealu gamsov (za leto 2005)**

| Ekološka enota | Lovna površina (ha) | Nelovna površina (ha) | Število odvzema | Gostota odvzema (živali/100 ha) |
|----------------|---------------------|-----------------------|-----------------|---------------------------------|
| 1              | 25165               | 2530                  | 130             | 0,52                            |
| 2              | 63490               | 2627                  | 380             | 0,60                            |
| 3              | 53064               | 2989                  | 139             | 0,26                            |
| 4              | 35118               | 2510                  | 141             | 0,40                            |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti. Upoštevana so le lovišča, v katerih je bil v letu 2005 odvzem gamsov evidentiran.



**Slika 15: Prikaz prostorske razporeditve populacije gamsa v LUO z lokacijami odvzema**

Ocenjujemo, da je ob koncu desetletnega obdobja gostota (sub)populacije gamsov v LUO podobna ali nekoliko nižja kot je bila v začetku obdobja. V ekološki enoti Jelovica z obrobjem, še posebno v njeni južni polovici, opazamo v zadnjih dveh letih manjšo gostoto populacije. V zadnjem desetletju se je gostota zmanjšala tudi v Poljanski dolini (kolonija v Blegošu in okolici). Tem ugotovitvam naj bodo v bodoče prilagojeni tudi ukrepi upravljanja. V obeh ekoloških enotah, v katerih so prisotne garje (zahodne Karavanke, vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe), se občasno (periodično), po večjem obsegu poginov, gostota populacije zmanjša in v naslednjih letih ponovno krepi.

### **Spolna in starostna struktura**

Spolna struktura v populaciji je zadovoljiva, čeprav domnevamo, da so v vseh štirih ekoloških enotah samice zastopane v znatno večjem deležu kot samci. To je sicer v osnovi posledica spolnega dimorfizma, prav tako pa tudi posledica še vedno, od nekdaj prisotne želje po večjem varovanju samic v primerjavi s samci. Glede na starostno sestavo je najverjetneje premalo osebkov srednje starosti in višjih starosti, predvsem pri kozlih. K temu je pripomogel predvsem presežen načrt odstrela srednje starih živali predvsem moškega spola v preteklih letih, kar še posebno velja za Jelovico z obrobjem. Pri kozah je starostna struktura zaradi varovanja precej boljša, predvsem je bolje zastopan srednji starostni razred, ocenjujemo pa tudi, da je živali najvišjih starosti neprimerno več kot pri kozlih. Stanje zadnjih treh let kaže, da se situacija v obeh (sub)populacijah popravlja.

### **Zdravstveno stanje**

V navedenih enotah so poleg garij pomembni, v drugih enotah pa osnoven vzrok naravnih izgub tudi zimski pogini zaradi oslabelosti, pljučnice ipd.

Pomemben kazalnik zdravstvenega stanja so telesne mase in delež ter trendi izgub. V telesnih masah in točkovnih vrednostih rogljev se gamsi med ekološkimi enotami razlikujejo. V primerjavi med dvema obdobjema pa ugotavljamo, da se telesne mase znižujejo, na osnovi česar lahko sklepamo tudi na poslabševanje zdravstvenega stanja.

Delež izgub znaša v povprečju 10 % celotnega odvzema. Za presojo zdravstvenega stanja je še posebno pomemben delež izgub zaradi bolezni in neznanega vzroka, ki pri gamsih predstavlja večino. Število tovrstnih izgub je bilo največje v letu 1996 v višini 143 živali, ki so v celotnem odvzemu predstavljale 18,6 % delež. V naslednjih letih so bile izgube v absolutni vrednosti kot tudi v deležu manjše, po letu 1998 ponovno pričnejo blago naraščati in ponovno dosežejo visoko vrednost v letu 2006 (109 glav) s 13,3 % deležem v odvzemu. Delež izgub zaradi bolezni in neznanega vzroka je še posebno velik v zahodnih Karavankah, desetletno povprečje znaša 18 %, višji je tudi na Jelovici z obrobjem (10 %), v ostalih enotah je nižji (6 %, 5 %). Na visok delež v navedenih ekoloških enotah nedvomno vpliva bližina LPN v Triglavskem narodnem parku, kjer je odstrel gamsov omejen, gamsi pa najverjetneje pogosteje zbolevajo za garjami.

### **Preglednica 23: Trend izgub gamsov zaradi bolezni in neznanega vzroka**

| Leto           | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 |
|----------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| Število        | 49   | 57   | 75   | 67   | 60   | 109  | 59   | 51   | 76   | 69   |
| Indeks na 2001 | 100  | 116  | 153  | 137  | 122  | 222  | 120  | 104  | 155  | 141  |

Na osnovi navedenega ocenjujemo, da je bilo zdravstveno stanje gamsov v večini let preteklega obdobja boljše kot v obdobju pred letom 1996. V zadnjem desetletnem obdobju zaznavamo periodično izboljšanje in poslabševanje stanja, povezano predvsem z večjimi pogini zaradi garij in občasno boljšo realizacijo z odstrelom. V zadnjih letih zaznavamo ponovno poslabševanje.

### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

V preteklem obdobju nismo zaznali pomembnejših sprememb v medvrstnih odnosih različnih vrst divjadi z gamsi. V zadnjih dveh letih je mogoč vpliv risa in volka na Jelovici z obrobjem. Domnevamo tudi na negativni vpliv jelenjadi na gamsa v gozdnatem okolju, še posebno v zimskih habitatih.

#### **7.5.4 Cilj upravljanja s populacijo**

### **Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

Želimo stabilno, zdravo in z možnostmi okolja (prehranskimi in drugimi) ter drugimi živalskimi vrstami usklajeno populacijo. Želimo, da je gams prisoten v celotnem arealu, ki ga danes poseljuje. Prav tako naj bodo gamsi zastopani v vseh habitatih, ki si jih sami izberejo. Povečevanje gostote (sub)populacij ni zaželeno.

Na območju planote Jelovice in Pokljuke poudarjamo pomembnost ohranjanja gamsa kot prehranskega vira volka in risa.

### **Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Želimo naravno zastopanost gamsov obeh spolov, z dobro zastopanostjo nosilcev populacije oziroma razredom srednje starih gamsov kot tudi največjih starosti. Posegi v populacijo se izvajajo tako, da se upošteva naravne dejavnike in s tem povezane naravne izgube ter da se ohranja naravna spolna in starostna struktura. V (sub)populacijah ali ekoloških enotah, kjer je naravna spolna in starostna sestava porušena v škodo samcev, se posegi v manj zastopanih razredih zmanjšajo tako, da se omogoči vrnitev v naravno spolno in starostno sestavo. Glede na sedanje stanje je potrebno starostno in spolno sestavo v vseh ekoloških enotah predvsem ohraniti.

### **Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

Ohraniti želimo današnja medvrstna razmerja med gamsi in drugimi vrstami divjadi v Poljanski dolini z Dolomiti. V ostalih ekoloških enotah jih želimo izboljšati v škodo (manjše) prisotnosti jelenjadi. Ne želimo imeti neugodnih odnosov med gamsom in muflonom, zato je potrebno v območjih, ki jih poseljujeta obe vrsti, dajati prednost gamsu. Ciljno razmerje med navedenimi vrstami divjadi je mogoče dosegati predvsem z ohranjanjem in pospeševanjem pomembnih delov habitatov gamsov in srnjadi (ohranjanje in povečevanje travniških in pašniških enklav v gozdnati krajini (pomembne so tudi pašne površine v arealu gamsov), podaljševanje gozdnega roba, intenziviranje gospodarjenja z gozdovi) manj pa z redukcijo jelenjadi, ki bi sicer v manjšem obsegu prav tako lahko preko kompeticije zmanjševala gostote gamsa in srnjadi. V primeru uravnavanja medvrstnih razmerij med gamsi in srnjado na eni strani ter muflonom na drugi z redukcijo muflona sam ukrep ni tako problematičen, glede na to, da gre za alohtono vrsto, poleg tega pa so npr. za interakcije muflon - srnjad (JERINA 2011b), verjetno pa tudi za interakcije muflon – gams, izidi bolj gotovi.

### 7.5.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

#### Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

##### Spolni in starostni razredi

| Starostni razred | Kozli          | Koze            |
|------------------|----------------|-----------------|
| I                | 0+, 1+, 2+     | 0+, 1+, 2+      |
| II               | 3+ - 7+        | 3+ - 10+        |
| III              | 8+ in starejši | 11+ in starejši |

Legenda: I – razred mladih gamsov (mladiči, enoletni, dveletni) II – razred srednjestarih gamsov (kozli od tretjega do vključno sedmega in koze od tretjega do vključno desetega leta starosti) III – razred starih gamsov (kozli osemletni in starejši, koze enajstletne in starejše)

##### Višina in struktura odvzema

Višino, strukturo in prostorsko razporeditev odvzema bomo določali praviloma s kontrolno metodo v najširšem pomenu besede s poudarkom na zdravstvenem stanju populacije (garje), deležu in sestavi izgub in vrednostni telesnih mas, stanju usklajenosti med (sub)populacijami in okoljem ter v skladu s postavljenim ciljem, tako v območju kot po posameznih ekoloških enotah. Po potrebi se lahko ocena stanja dopolnjuje tudi s podatki o relativni številčnosti.

Po dosedanjih ugotovitvah mora višina načrtovanega odvzema v karavanškem in kamniško savinjskem delu območja ostati vsaj na dosednji ravni, priporočljivo jo je, zaradi zmanjševanja izgub in preprečevanja izbruha garij, v še nekoliko povečati. Pri tem je pomembna dosledna realizacija postavljenih načrtov, saj so z neprimerno realizacijo ukrepi razvrednoteni. Glede na to, da se številčnost oziroma gostota gamsov v nekaterih delih lovsko upravljavskega območja, še posebno v gozdnatem okolju Škofjeloškega hribovja in Jelovice z obrobjem zmanjšuje in bi želeli sedanjo številčnost vsaj ohraniti, se bodo posegi z odvzemom v teh kolonijah morali zato prilagajati postavljenim ciljem (ohranjanja števila). Posegi bodo morali biti, glede na sedanje ugotovitve, verjetno nižji od dosedanjih. Konkretni posegi po višini in sestavi bodo na osnovi analiz različnih kazalnikov določeni v letnih načrtih LUO.

Morebitna lokalno pogojena neusklajena razmerja med gamsi in njihovim okoljem, ter v odnosu med gamsi in drugimi rastlinojedimi parkljarji se bodo reševala s prostorskim razporejanjem odvzema iz letnega območnega načrta med lovišča. Spolna sestava načrtovanega odvzema in podrobnejša starostna sestava je razvidna iz sledeče preglednice in velja za strukturno stabilno zgrajeno populacijo, kar pomeni praviloma enakomerno spolno strukturo in piramidalno starostno strukturo. V kolikor stanje v populaciji odstopa od tega modela, je potrebno korigirati strukturo tako, da v populaciji ustvarjamo željeno stanje glede spolne in starostne sestave. Glede na to, da je realizirano spolno razmerje najmočnejše odstopalo od načrtovanega na Jelovici z obrobjem (v korist kozlov), v vseh enotah z izjemo Poljanske doline z Dolomiti pa je bil odvzet preizek delež mladih živali (priloge načrta), bi bilo potrebno (še posebno ob nadaljevanju tovrstne prakse) načrtovano sestavo v navedenih ekoloških enotah smiselno prilagoditi (načrtovati večji delež samic in mladih živali). Prav tako so v primeru večjega obsega garij ob revitalizaciji dopustna tudi odstopanja v načrtovani spolni in starostni sestavi.

Starostna in spolna sestava načrtovanega odvzema se bo gibala praviloma v sledečih deležih:

| Spol   | starost   | Populacijska številčnost |                |                 | Skupine gamsov |
|--------|-----------|--------------------------|----------------|-----------------|----------------|
|        |           | Vzdrževanje št.          | Zmanjšanje št. | Povečevanje št. |                |
|        |           | %                        | %              | %               |                |
| Kozli  | ml. in 1+ | min 14                   | 12             | 15              | 16             |
|        | 2+        | max 13                   | 13             | 15              | 16             |
|        | I         | min 27                   | 25             | min 30          | min 32         |
|        | II        | max 18                   | min 15         | max 15          | max 5          |
|        | III       | 5                        | 5              | 10              | 13             |
|        | skupaj    | 50                       | 45             | 55              | 50             |
| Koze   | ml. in 1+ | min 14                   | 13             | 13              | 16             |
|        | 2+        | max 13                   | 15             | 12              | 16             |
|        | I         | min 27                   | 28             | min 25          | min 32         |
|        | II        | max 18                   | min 22         | max 10          | max 5          |
|        | III       | 5                        | 5              | 10              | 13             |
|        | skupaj    | 50                       | min 55         | max 45          | max 50         |
| Skupaj |           | 100                      | 100            | 100             | 100            |

Za doseganje ciljev je pomembno količinsko in strukturno doseganje načrtovanega odvzema (pred izbirnim odvzemom po kakovosti). Ob izvrševanju odstrela in ugotavljanju izgub se ugotovi in evidentira tudi spol

mladičev. Pri tem je potrebno izhajati iz težnje, da je potrebno opraviti količinsko zadosten odvzem v tej starostni kategoriji, pri tem pa je njihov spol drugotnega pomena.

V letnih načrtih LUO se navedejo dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. Dopustna odstopanja po višini praviloma znašajo do  $\pm 15\%$  od načrtovanega skupnega števila odvzema. Odvzem v srednjem razredu pri vsakem spolu posebej se lahko prekorači le do  $10\%$ , v ostalih razredih preseganje ni omejeno v skladu s splošnimi določili možnih odstopanj realizacije od načrta. V kolikor  $10\%$  znotraj posamezne spolne kategorije drugega starostnega razreda predstavlja manj kot 1 kos, se kot dopustno odstopanje šteje  $+1$  kos. Neizvršeni odvzem v drugem starostnem razredu se lahko nadomesti z odvzemom v prvem in tretjem starostnem razredu. Odvzem v tretjem starostnem razredu se lahko nadomesti z odvzemom v prvem starostnem razredu. Dopustno odstopanje realizacije od načrta v spolni strukturi je za vse starostne kategorije skupaj (brez mladičev) praviloma do  $3\%$  od realizirane strukture v odstotkih (npr. 47:53). Morebitna večja odstopanja pri spolni strukturi prek meja dopustnih odstopanj se upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem letu oz. naslednjem obdobju. Morebitna odstopanja pri starostni strukturi v II. starostnem razredu pri obeh spolih se ne glede na meje dopustnih odstopanj upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem letu (letih).

Za lovišča, ki imajo načrtovani odvzem v višini od vključno 4 do vključno 10 gamsov, se kot dopustno odstopanje od načrta praviloma šteje realizacija  $\pm 2$  kosa. V teh loviščih se srednji starostni razred pri obeh spolih skupaj lahko praviloma preseže za največ 1 kos, razlika v spolnem razmerju (vse kategorije skupaj brez mladičev) pa lahko pri realizaciji odstopa tudi za največ 1 kos.

Lovišča, ki imajo skupen načrt odvzema (za več lovišč skupaj), oziroma kjer načrt za posamezno lovišče ne presega 3 kose, načrta odvzema ni potrebno obvezno dosegati, lahko pa se ga presega za 1 kos. Morebitna odstopanja pri starostni strukturi v drugem starostnem razredu pri obeh spolih se, ne glede na meje dopustnih odstopanj, upošteva pri letnih načrtih v naslednjem obdobju.

Lovišča, ki v letnih načrtih ne bodo imela načrtovanega odvzema niti imela razdeljenega odstrela po starostni in spolni strukturi (nekdanj 1\*) (karavanški del: Šenčur, Krvavec, Komenda, Vodice, Šmarna gora, Mengeš, Pšata; Jelovski del: Sorško polje, Žiri, Toško čelo, Horjul) gamse lahko lovijo. Pri teh loviščih je praviloma odstopanje od spolnega razmerja v tekočem letu dovoljeno za 1 kos, večja odstopanja pa se praviloma upoštevajo pri izravnavi v naslednjem letu (naslednjih letih). Realizacija odvzema gamsov v teh loviščih šteje v realizacijo osrednjih območij. V primeru nekajletne drugačne prostorske razporeditve gamsov je v letnih načrtih mogoča tudi drugačna razporeditev robnega območja. Morebitne spremembe se upoštevajo v smeri zagotavljanja postavljenih ciljev upravljanja z gamsom.

V tem načrtu določeno spolno in starostno sestavo odvzema in dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala kakovost upravljanja z gamsom.

### **Prostorska razdelitev**

Pri prostorski razdelitvi odvzema po loviščih se upoštevajo predvsem sledeči kriteriji:

- rezultati analiz biotskih kazalnikov;
- ugotovljene izgube in zdravstveno stanje gamsov;
- realizirana in iz drugih kazalnikov (izgube) ugotovljena spolna in starostna struktura odvzema v zadnjih petih letih s poudarkom na preteklem lovskem letu;
- gostota odvzema na 100 ha (lovne) površine lovišča.
- predlog odvzema, ki ga podajo lovišča;
- izvršeni odvzem v preteklem lovskem letu;
- načrtovan odvzem v preteklem lovskem letu.

Morebiten večji poudarek kakega od kriterijev za razdelitev načrtovanega odvzema po loviščih se za LUO, določena lovišča ali skupino lovišč lahko določi v letnem načrtu LUO. V letnem načrtu LUO se lahko opredeli tudi druge zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema gamsov po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu.

### **Časovna dinamika odstrela**

Lov na gamsa naj se začne izvajati takoj po začetku lovne dobe, kar še posebno velja za razred mladih. Priporočljivo je, da se  $50\%$  odvzema realizira pred nastopom zime, do konca oktobra.

### **Ostale usmeritve**

Odstopanja po spolu in starosti ter morebitne druge nepravilnosti v odstrelu se bodo upoštevale pri izdelavi letnih lovsko upravljavskih načrtov za naslednje lovsko leto.

Dosledno je potrebno izvajati odstrel vseh za garjami obolelih živali.

**Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavci lovišč in LPN, v kolikor je le mogoče, spremljajo tudi zdravstveno stanje populacije in ugotavljajo tudi vzroke pogina. Še posebno pozornost naj namenijo ugotavljanju morebitnega pojavljanja tradicionalnih gamsjih bolezni.

**Preglednica 24: Podatki o odvzemu gamsa za obdobje 2001-2010****GAMS**

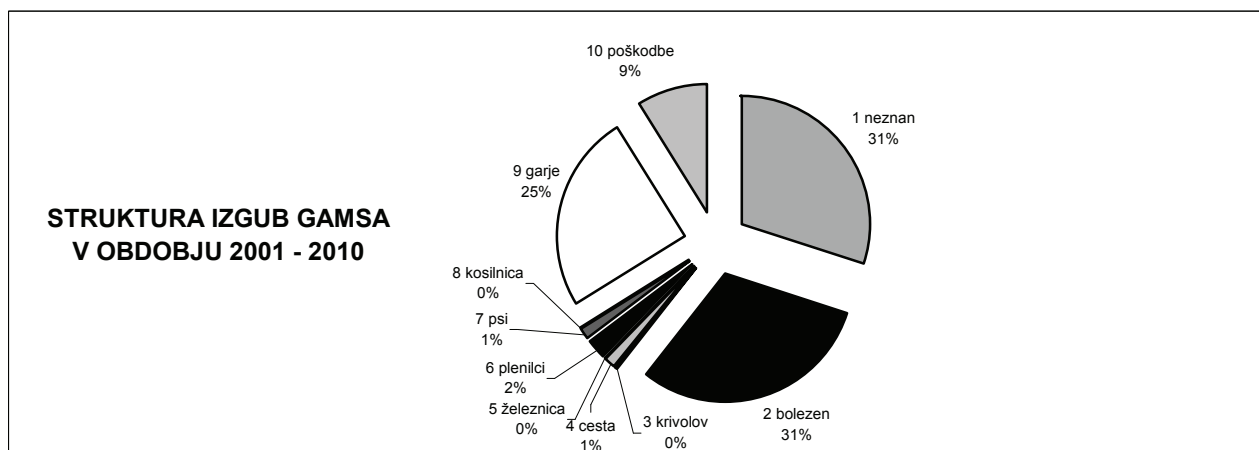
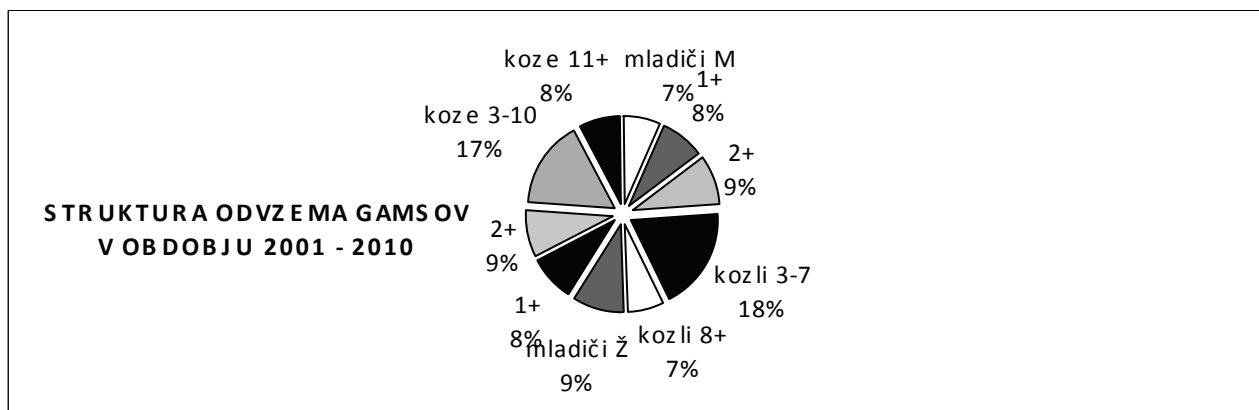
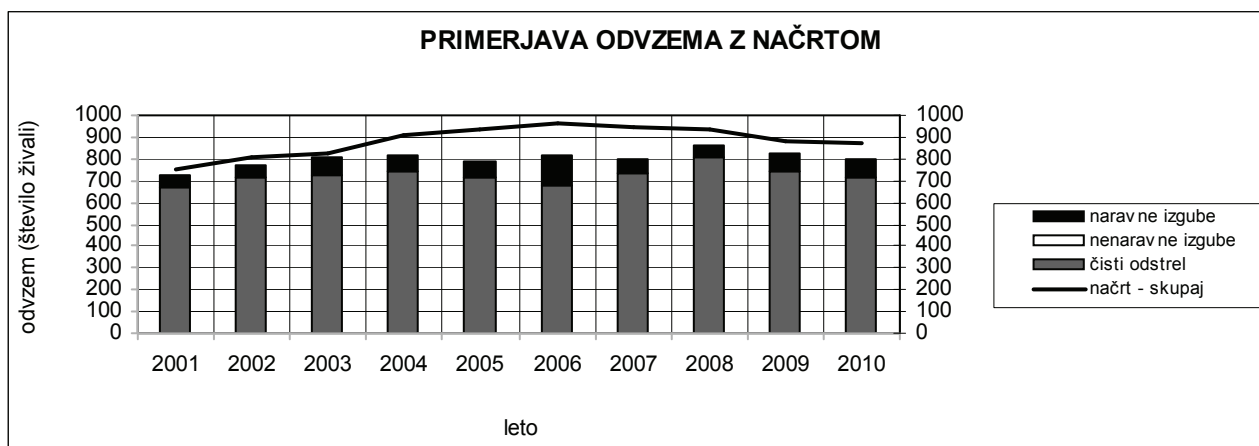
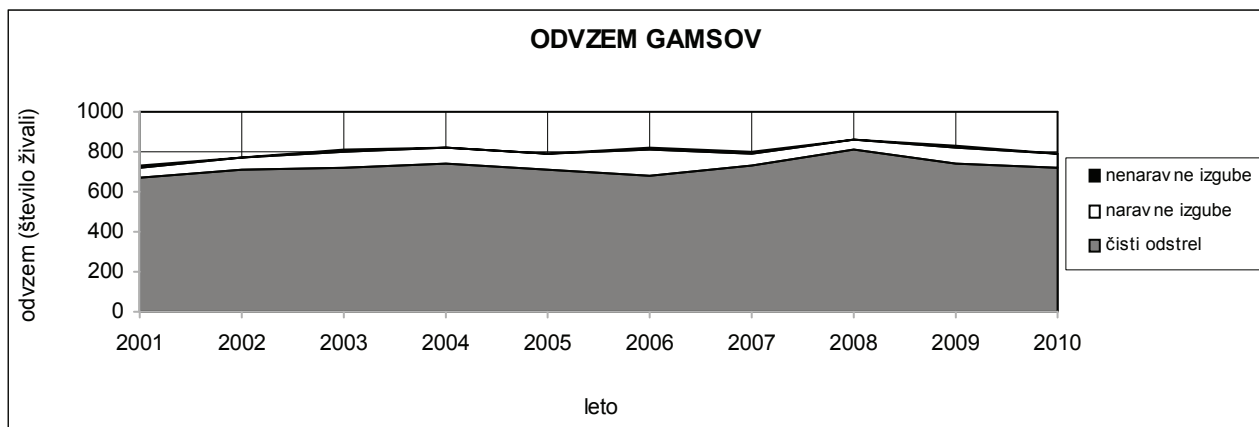
| <b>Odstrel in izgube</b>                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |               |                 |
|--------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|---------------|-----------------|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%/spol</b> | <b>%/skupaj</b> |
| mladiči M                                  | 40          | 61          | 55          | 50          | 66          | 60          | 57          | 65          | 51          | 56          | 561           | 13,5          | 7,0             |
| 1+                                         | 44          | 47          | 39          | 69          | 73          | 72          | 61          | 75          | 79          | 66          | 625           | 15,1          | 7,8             |
| 2+                                         | 66          | 71          | 76          | 74          | 57          | 75          | 72          | 81          | 103         | 73          | 748           | 18,0          | 9,3             |
| I. starostni razred                        | 150         | 179         | 170         | 193         | 196         | 207         | 190         | 221         | 233         | 195         | 1934          | 46,7          | 24,1            |
| kozli 3-7                                  | 166         | 182         | 183         | 183         | 160         | 171         | 160         | 156         | 133         | 144         | 1638          | 39,5          | 20,4            |
| kozli 8+                                   | 71          | 54          | 61          | 63          | 59          | 47          | 58          | 53          | 55          | 52          | 573           | 13,8          | 7,1             |
| skupaj KOZLI                               | 387         | 415         | 414         | 439         | 415         | 425         | 408         | 430         | 421         | 391         | 4145          | 100,0         | 51,7            |
| mladiči Ž                                  | 50          | 52          | 68          | 68          | 61          | 59          | 61          | 63          | 66          | 75          | 623           | 16,1          | 7,8             |
| 1+                                         | 50          | 61          | 68          | 66          | 89          | 68          | 80          | 95          | 79          | 66          | 722           | 18,7          | 9,0             |
| 2+                                         | 43          | 59          | 59          | 58          | 42          | 56          | 61          | 70          | 69          | 70          | 587           | 15,2          | 7,3             |
| I. starostni razred                        | 143         | 172         | 195         | 192         | 192         | 183         | 202         | 228         | 214         | 211         | 1932          | 49,9          | 24,1            |
| koze 3-10                                  | 121         | 115         | 121         | 124         | 125         | 138         | 113         | 148         | 134         | 132         | 1271          | 32,8          | 15,9            |
| koze 11+                                   | 76          | 71          | 78          | 66          | 58          | 70          | 74          | 56          | 58          | 60          | 667           | 17,2          | 8,3             |
| skupaj KOZE                                | 340         | 358         | 394         | 382         | 375         | 391         | 389         | 432         | 406         | 403         | 3870          | 100,0         | 48,3            |
| SKUPAJ odstrel in izgube                   | 727         | 773         | 808         | 821         | 790         | 816         | 797         | 862         | 827         | 794         | 8015          |               | 100,0           |

| <b>Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |  |  |
|-------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|--|--|
| <b>kategorija / leto</b>                        | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |  |  |
| načrt - skupaj                                  | 754         | 804         | 830         | 909         | 940         | 965         | 945         | 935         | 885         | 870         | 8837          |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                       | 96,4        | 96,1        | 97,3        | 90,3        | 84,0        | 84,6        | 84,3        | 92,2        | 93,4        | 91,3        | 90,7          |  |  |
| delež KOZLOV                                    | 53,2        | 53,7        | 51,2        | 53,5        | 52,5        | 52,1        | 51,2        | 49,9        | 50,9        | 49,2        | 51,7          |  |  |
| delež kozlov 2+ in več                          | 41,7        | 39,7        | 39,6        | 39,0        | 34,9        | 35,9        | 36,4        | 33,6        | 35,2        | 33,9        | 36,9          |  |  |
| delež koz 2+ in več                             | 33,0        | 31,7        | 31,9        | 30,2        | 28,5        | 32,4        | 31,1        | 31,8        | 31,6        | 33,0        | 31,5          |  |  |
| delež mladih (mladiči, 1+) ne glede na spol     | 25,3        | 28,6        | 28,5        | 30,8        | 36,6        | 31,7        | 32,5        | 34,6        | 33,3        | 33,1        | 31,6          |  |  |

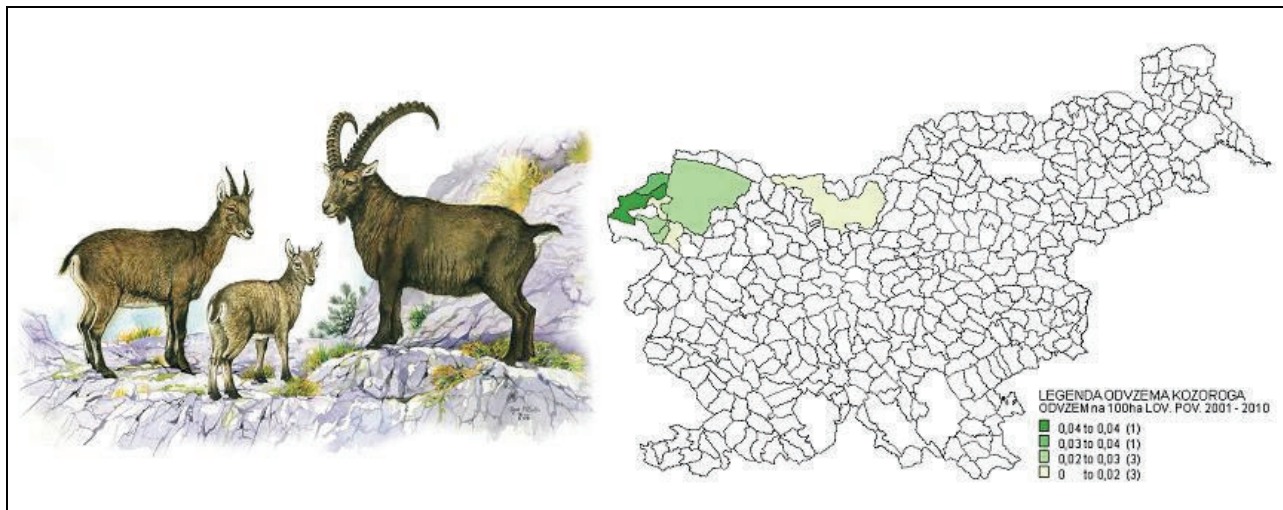
| <b>Izgube</b>            |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |  |
|--------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|--|
| <b>Kategorija / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |  |
| nenaravne izgube         | 4           | 1           | 3           | 1           | 3           | 4           | 2           | 2           | 2           | 3           | 25            | 3,2      |  |
| naravne izgube           | 53          | 59          | 83          | 81          | 74          | 134         | 63          | 54          | 86          | 75          | 762           | 96,8     |  |
| skupaj izgube            | 57          | 60          | 86          | 82          | 77          | 138         | 65          | 56          | 88          | 78          | 787           | 100,0    |  |
| % izgub                  | 7,8         | 7,8         | 10,6        | 10,0        | 9,7         | 16,9        | 8,2         | 6,5         | 10,6        | 9,8         | 9,8           |          |  |
| čisti odstrel            | 670         | 713         | 722         | 739         | 713         | 678         | 732         | 806         | 739         | 716         | 7228          |          |  |

| <b>Vzroki izgub</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |  |
|---------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|--|
| <b>vzrok / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |  |
| 1 neznan            | 10          | 26          | 13          | 14          | 32          | 38          | 10          | 16          | 46          | 32          | 237           | 30,1     |  |
| 2 bolezen           | 39          | 23          | 42          | 32          | 10          | 37          | 13          | 11          | 14          | 18          | 239           | 30,4     |  |
| 3 krivolov          |             |             | 2           |             |             |             |             | 1           |             |             | 3             | 0,4      |  |
| 4 cesta             | 2           | 1           | 1           | 1           | 1           | 3           |             | 1           | 1           |             | 11            | 1,4      |  |
| 5 železnica         |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |
| 6 plenilci          | 4           |             |             | 1           | 7           |             | 3           | 1           | 1           | 2           | 19            | 2,4      |  |
| 7 psi               | 2           |             |             |             | 2           | 1           | 2           |             | 1           | 3           | 11            | 1,4      |  |
| 8 kosiinica         |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |
| 9 garje             |             | 8           | 20          | 21          | 18          | 34          | 36          | 24          | 16          | 19          | 196           | 24,9     |  |
| 10 poškodbe         |             | 2           | 8           | 13          | 7           | 25          | 1           | 2           | 9           | 4           | 71            | 9,0      |  |

| <b>Telesne mase (biološka telesna masa)</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
|---------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b>  | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> |  |
| mladiči M                                   | 9,1         | 8,9         | 9,8         | 9,2         | 8,8         | 8,9         | 8,9         | 8,8         | 8,4         | 8,1         |  |
| indeks                                      | 100,0       | 97,8        | 107,7       | 101,1       | 96,7        | 97,8        | 97,8        | 96,7        | 92,3        | 89,0        |  |
| kozli 1+                                    | 14,8        | 14,3        | 13,1        | 13,8        | 14,1        | 14,1        | 13,5        | 14,3        | 14,1        | 14,0        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 96,6        | 88,5        | 93,2        | 95,3        | 95,3        | 91,2        | 96,6        | 95,3        | 94,6        |  |
| kozli 2+                                    | 18,2        | 18,6        | 18,8        | 18,8        | 18,2        | 18,5        | 18,3        | 18,6        | 18,5        | 19,1        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 102,2       | 103,3       | 103,3       | 100,0       | 101,6       | 100,5       | 102,2       | 101,6       | 104,9       |  |
| kozli 3+ do 7+                              | 21,9        | 22,8        | 22,9        | 23,1        | 22,7        | 21,6        | 22,4        | 21,6        | 21,7        | 22,5        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 104,1       | 104,6       | 105,5       | 103,7       | 98,6        | 102,3       | 98,6        | 99,1        | 102,7       |  |
| kozli 8+ in več                             | 23,7        | 23,5        | 24,8        | 23,4        | 24,2        | 23,8        | 23,7        | 22,7        | 23,5        | 22,1        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 99,2        | 104,6       | 98,7        | 102,1       | 100,4       | 100,0       | 95,8        | 99,2        | 93,2        |  |
| mladiči Ž                                   | 8,7         | 8,6         | 8,0         | 8,3         | 7,6         | 8,5         | 8,5         | 7,9         | 8,8         | 8,1         |  |
| indeks                                      | 100,0       | 98,9        | 92,0        | 95,4        | 87,4        | 97,7        | 97,7        | 90,8        | 101,1       | 93,1        |  |
| koze 1+                                     | 12,9        | 13,0        | 13,1        | 13,4        | 13,0        | 13,1        | 13,3        | 13,4        | 12,8        | 12,9        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 100,8       | 101,6       | 103,9       | 100,8       | 101,6       | 103,1       | 103,9       | 99,2        | 100,0       |  |
| koze 2+                                     | 16,7        | 16,6        | 17,3        | 17,1        | 17,1        | 17,0        | 17,1        | 15,4        | 16,1        | 16,2        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 99,4        | 103,6       | 102,4       | 102,4       | 101,8       | 102,4       | 92,2        | 96,4        | 97,0        |  |
| koze 3+ do 10+                              | 18,70       | 18,6        | 19,2        | 19,4        | 18,0        | 18,6        | 18,4        | 18,2        | 18,5        | 17,9        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 99,5        | 102,7       | 103,7       | 96,3        | 99,5        | 98,4        | 97,3        | 98,9        | 95,7        |  |
| koze 11+ in več                             | 19,1        | 18,5        | 18,8        | 20,0        | 18,4        | 18,7        | 19,0        | 18,2        | 18,9        | 18,3        |  |
| indeks                                      | 100,0       | 96,9        | 98,4        | 104,7       | 96,3        | 97,9        | 99,5        | 95,3        | 99,0        | 95,8        |  |



## 7.6 ALPSKI KOZOROG (*Capra hircus ibex* L.)



### 7.6.1 Prostorski okviri obravnave

Kozorogi naj bi vse do konca 17. stoletja živeli tudi v naših gorah, za kar pa ni trdnih dokazov. Čeprav so mnenja o njegovi avtohtonosti na Slovenskem ozemlju deljena, so imela nekdanja naseljevanja status ponovnih naselitev izginule oz. iztrebljene vrste. Vsi danes živeči alpski kozorogi izhajajo iz narodnega parka Grand Paradiso v italijanskih Alpah, kjer je v 19. stoletju preživela edina avtohtona populacija (KRYŠTUFEK 1991). Prva naselitev na prostoru Gorenjskega LUO je bila opravljena pod Košuto, ob koncu 19. stoletja jih je naselil baron Born. Kolonija se je oblikovala na Begunjščici in Zelenici. Koloniji so kasneje dodajali nove živali. Po nekaterih informacijah je kolonija med obema vojnoma štela do 70 živali. Zaradi gamsjih garij je v osemdesetih letih, kljub prizadevanjem lovskih organizacij in posameznikov, kolonija prenehala obstajati. Kolonija v Kamiško Savinjskih Alpah se je pričela oblikovati z naselitvijo v letu 1951. Tudi tej koloniji so kasneje živali še dodajali. Razmeroma naglo rast obeh kozorogovih kolonij in širjenje njunega areala v LUO je zavrl pojav gamsjih garij. Po umiritvi intenzitete garij je kolonija na Zelenici in Begunjščici prenehala obstajati, kolonija v Kamniško Savinjskih Alpah pa si ni pomembneje opomogla. Visoka smrtnost zaradi gamsjih garij je opozorila na ranljivost antropogene, izolirane populacije v primeru epizootije, kakršno lahko pričakujemo tudi v bodoče. V zadnjih letih ugotavljamo porast števila živali v koloniji v Kamniško Savinjskih Alpah, po zadnjih ugotovitvah kolonija šteje okoli 60 živali (VETERNIK 2011).

Prostorski okvir obravnave kozoroga v LUO je kolonija v Kamniško-Savinjskih Alpah (v LPN Kozorog Kamnik).

### 7.6.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

#### Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

V preteklem desetletnem obdobju je bilo iz kolonije odvzetih 28 živali in sicer:

V letu 2001 sta bila odstreljena 2 kozoroga in sicer 1 kozel razreda 2-10 let ter 1 koza 2+ let, ugotovljena je bila tudi izguba enega kozla mladiča iz neznanega vzroka.

V letu 2002 je bil odstreljen 1 kozorog in sicer 1 kozel razreda 11+ let.

V letu 2003 je bil odstreljen 1 kozorog in sicer 1 koza razreda 2+ let.

V letu 2004 so bili odstreljeni 3 kozorogi in sicer 1 kozel 11+ let in 2 kozi razreda 2+ let, ugotovljena pa je bila tudi izguba 1 kozla mladiča.

V letu 2005 sta bila odstreljena 2 kozoroga in sicer 2 kozi razreda 2+ let.

V letu 2006 sta bila odvzeta 2 kozoroga in sicer 1 kozel razreda 11+ in 1 koza 2+.

V letu 2007 so bili odvzeti 3 kozorogi in sicer 1 kozel razreda 2-10 let in 2 kozi razreda 2+ let.

V letu 2008 so bili odvzeti 4 kozorogi in sicer 1 kozel razreda 2-10 let, 1 kozel razreda 11+ let in 2 kozi razreda 2+ let. Tri živali so bile uplenjene, ugotovljen je bil pogin (neznani vzrok) ene živali.

V letu 2009 so bili odvzeti 3 kozorogi in sicer 2 kozla razreda 2-10 let in 1 koza razreda 2+ let.

V letu 2010 je bilo odvzetih 5 kozorogov in sicer 1 kozel razreda 2-10 let, 1 kozel razreda 11+ in 3 koze razreda 2+.

Skupno je bilo odstreljenih 23 živali, ugotovljene so bile izgube 5 živali. Povprečni letni odvzem je znašal 2,8 živali. V strukturi je bilo 13 samcev in 15 samic, v starostni strukturi pa so obsegali kozli mladiči 7 %, kozli 2-9 letni 25 %, kozli 10+ letni 14 % in koze 2+ letne 54 %. Odstrel je obsegal predvsem bolne in ostarele živali.

V desetletju je bila ugotovljena izguba 5 živali, vzroki so bili pogin iz neznanega vzroka, poškodbe in garje.

### **Biološki kazalniki**

Majhno število odvzetih živali ne zagotavlja možnosti ugotavljanja trendov telesnih mas.

### **Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Ocenjujemo, da sta bila tako načrt kot realizacija odvzema kozorogov preteklem obdobju primerna. V vseh primerih je šlo za odstrel ostarelih in oslabeledih živali.

#### **7.6.3 Ocena stanja populacije**

### **Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

Kolonija danes poseljuje le del območja Kamniško Savinjskih Alp in sicer se v LPN Kozorog Kamnik v zimskem obdobju nahaja na območju Brane in Macesnovca na nadmorski višini 1200-1900 m, poleti pa živali migrirajo v do 4 km oddaljena območja Grintovca in Ojstrice. Največ živali je kolonija štela v poznih osemdesetih letih in sicer blizu 90 živali. Garje so jo prizadele po letu 1990, tako da se je število do leta 1994 znižalo na okoli 20, leta 2000 pa je bilo ugotovljenih okoli 30 živali. V zadnjem desetletju se je število povečalo, tako da po zadnjih ugotovitvah šteje približno 60 živali.

### **Spolna in starostna struktura**

Zaradi odvzema le majhnega števila ostarelih in oslabeledih živali (v spolnem razmerju približno 1:1), ki bi bile sicer podvržene naravnim izgubam ocenjujemo, da je spolna in starostna struktura živali v koloniji ustrezna. Tudi opazovanja živali v koloniji to domnevo potrjujejo.

### **Zdravstveno stanje**

Zaradi nepopolnih podatkov o vzrokih naravnih izgub oceno zdravstvenega stanja težje podamo, dejstvo pa je, da kakšnih večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo. V letu 2009 je bila opažena prisotnost (gamsjih) garij, ugotovljena je bila izguba ene živali zaradi garij. V letu 2010 prisotnost garij ni bila zaznana. V letu 2011 so bile opažene tri garjave živali, odstreljeni sta bili dve, tretja ni bila najdena. Ocenjujemo, da lahko naraščajoča številčnost kolonije kozorogov in prisotnost garij pri gamsih povzroči tudi večjo smrtnost kozorogov zaradi prenosa bolezni. Zaradi omejevanja bolezni je bilo v letu 2011 pristojno ministrstvo zaproseno za dovoljenje za odvzem z odstrelom za dodatnih 6 živali.

### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami divjadi nam niso znani.

#### **7.6.4 Cilj upravljanja s populacijo**

### **Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

Ohraniti želimo zdravo kolonijo kozoroga v čimbolj naravni sestavi in številu, ki ji bo omogočila preživetje in zagotovila normalen nadaljnji razvoj.

### **Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Želimo naravno spolno sestavo z dobro zastopanostjo nosilcev populacije (kolonije) – razred srednje starih živali ter tudi živali največjih starosti.

### **Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

Ne glede na to, da razmerij s populacijami ostalih vrst ne poznamo, dosedanjega stanja ne želimo spreminjati.

### **7.6.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

#### **Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji**

##### **Starostni in spolni razredi**

I. starostni razred je razred mladih kozorogov, ki ga predstavljajo mladiči in 1+ (enoletni) kozorogi obeh spolov.

II. starostni razred je razred srednje starih kozorogov, ki ga predstavljajo kozli 2+ (dveletni) do vključno 9+ (devetletnih), ter koze 2+ (dveletne) in starejše.

III. starostni razred je razred starih kozlov, ki ga predstavljajo kozli 10+ (desetletni) in starejši.

Pri kozorogih posegamo z odstrelom le med stare oziroma prestarele kozle in koze ter med bolne in telesno podpovprečne osebkke (sanitarni odstrel). Srednji starostni razred moramo v kar največji meri varovati. Višina odstrela naj praviloma ne bi bila višja od polovice letnega prirastka. V primeru pojavljanja gamsjih garij tudi v koloniji kozorogov bodo potrebni močnejši posegi v kolonijo kozorogov, kot tudi v (sub)populacijo gamsov v območju razširjenosti kolonije kozorogov.

V realizacijo načrta odvzema se poleg odstrela štejejo vse z materialnimi dokazi dokumentirane izgube.

Načrtovane višine odvzema praviloma ni potrebno dosegati, razen pri osebkkih, za katere se vnaprej ugotovi, da so nosilci prenosljivih bolezni. Navzgor je višina načrtovanega odvzema lahko presežena za največ 1 osebek, v primeru načrtovanega odvzema v višini več kot 10 živali pa za 2 osebkke.

V primeru pojavljanja kužnih bolezni se lahko v letnih načrtih LUO določi obveznost doseganja načrtovanega odvzema kot tudi spremeni dopustna odstopanja.

#### **Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavec LPN Kozorog Kamnik, v kolikor je le mogoče, spremlja tudi zdravstveno stanje kolonije in ugotavlja vzroke pogina. Še posebno pozornost naj nameni ugotavljanju morebitnega pojavljanja (gamsjih) garij.

**Preglednica 25: Podatki o odvzemu kozoroga za obdobje 2001-2010****KOZOROG**

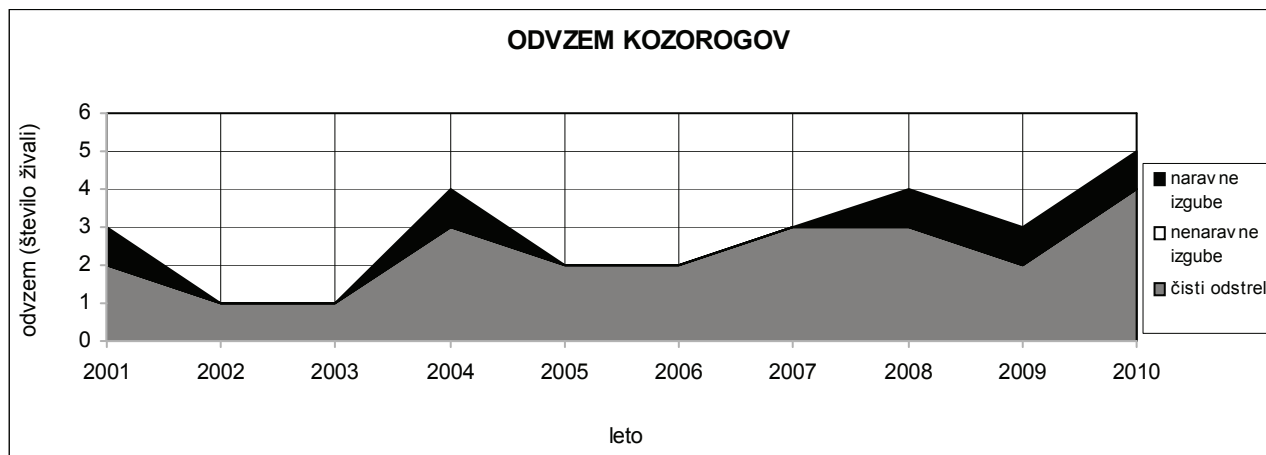
| Odstrel in izgube                   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |        |          |
|-------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|--------|----------|
| Starostna in spolna kategorija/leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %/spol | %/skupaj |
| kozličji M                          | 1    |      |      | 1    |      |      |      |      |      |      | 2      | 15,4   | 7,1      |
| kozli 1+                            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0    | 0,0      |
| kozli 2 - 9                         | 1    |      |      |      |      | 1    | 1    | 1    | 2    | 1    | 7      | 53,8   | 25,0     |
| kozli 10 +                          |      | 1    |      | 1    |      |      |      | 1    |      | 1    | 4      | 30,8   | 14,3     |
| skupaj KOZLI                        | 2    | 1    | 0    | 2    | 0    | 1    | 1    | 2    | 2    | 2    | 13     | 100,0  | 46,4     |
| kozličji Ž                          |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0    | 0,0      |
| koze 1+                             |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0    | 0,0      |
| koze 2+                             | 1    |      | 1    | 2    | 2    | 1    | 2    | 2    | 1    | 3    | 15     | 100,0  | 53,6     |
| skupaj KOZE                         | 1    | 0    | 1    | 2    | 2    | 1    | 2    | 2    | 1    | 3    | 15     | 100,0  | 53,6     |
| SKUPAJ odstrel in izgube            | 3    | 1    | 1    | 4    | 2    | 2    | 3    | 4    | 3    | 5    | 28     |        | 100,0    |

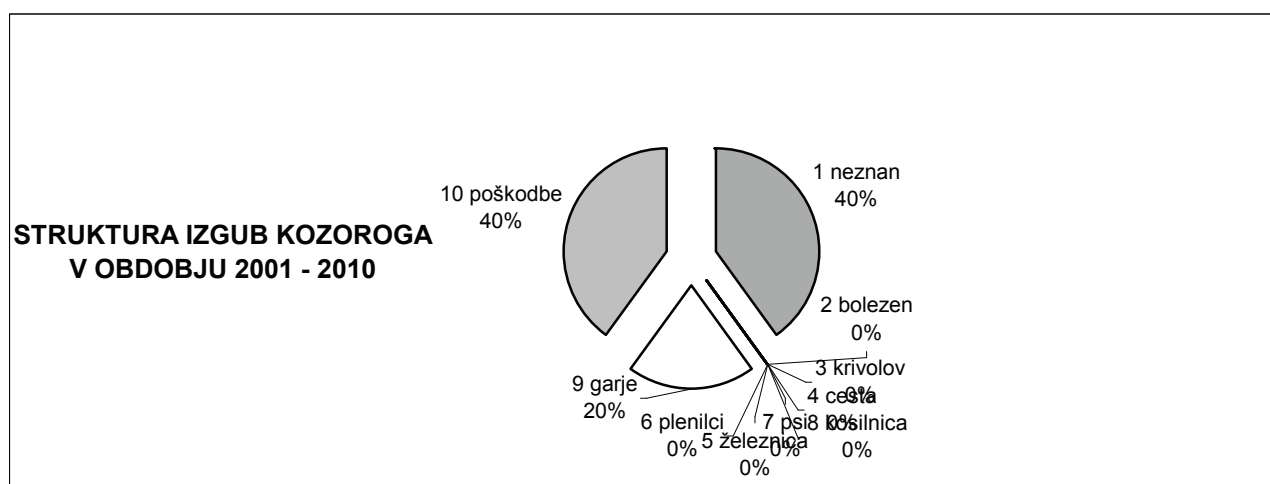
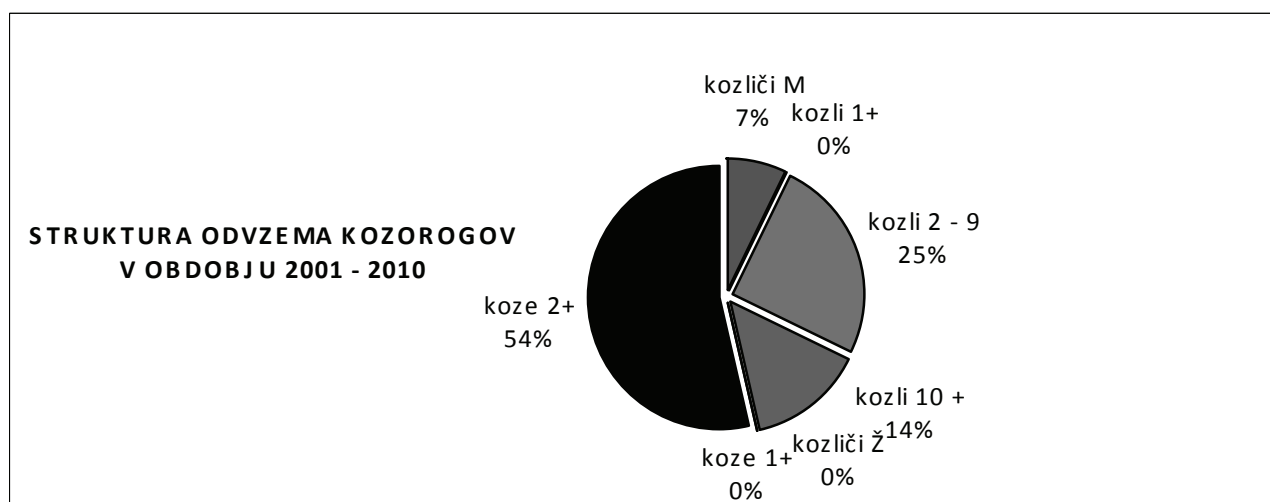
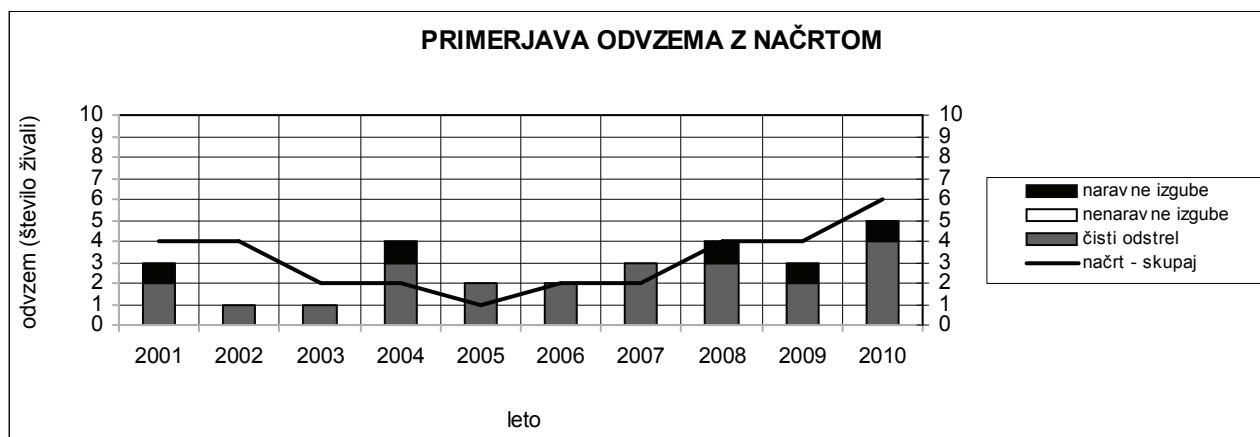
| Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom        |      |       |      |       |       |       |       |       |      |      |        |  |  |
|-------------------------------------------------|------|-------|------|-------|-------|-------|-------|-------|------|------|--------|--|--|
| kategorija / leto                               | 2001 | 2002  | 2003 | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008  | 2009 | 2010 | skupaj |  |  |
| načrt - skupaj                                  | 4    | 4     | 2    | 2     | 1     | 2     | 2     | 4     | 4    | 6    | 31     |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                       | 75,0 | 25,0  | 50,0 | 200,0 | 200,0 | 100,0 | 150,0 | 100,0 | 75,0 | 83,3 | 90,3   |  |  |
| delež KOZLOV                                    | 66,7 | 100,0 | 0,0  | 50,0  | 0,0   | 50,0  | 33,3  | 50,0  | 66,7 | 40,0 | 46,4   |  |  |
| delež trofejnih kozlov 2+ in več                | 33,3 | 100,0 | 0,0  | 25,0  | 0,0   | 50,0  | 33,3  | 50,0  | 66,7 | 40,0 | 39,3   |  |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na sp | 33,3 | 0,0   | 0,0  | 25,0  | 0,0   | 0,0   | 0,0   | 0,0   | 0,0  | 0,0  | 7,1    |  |  |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |  |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|--|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |  |
| nenaravne izgube  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      | 0,0   |  |
| naravne izgube    | 1    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 1    | 1    | 1    | 5      | 100,0 |  |
| skupaj izgube     | 1    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 1    | 1    | 1    | 5      | 100,0 |  |
| % izgub           | 33,3 | 0,0  | 0,0  | 25,0 | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 25,0 | 33,3 | 20,0 | 17,9   |       |  |
| čisti odstrel     | 2    | 1    | 1    | 3    | 2    | 2    | 3    | 3    | 2    | 4    | 23     |       |  |

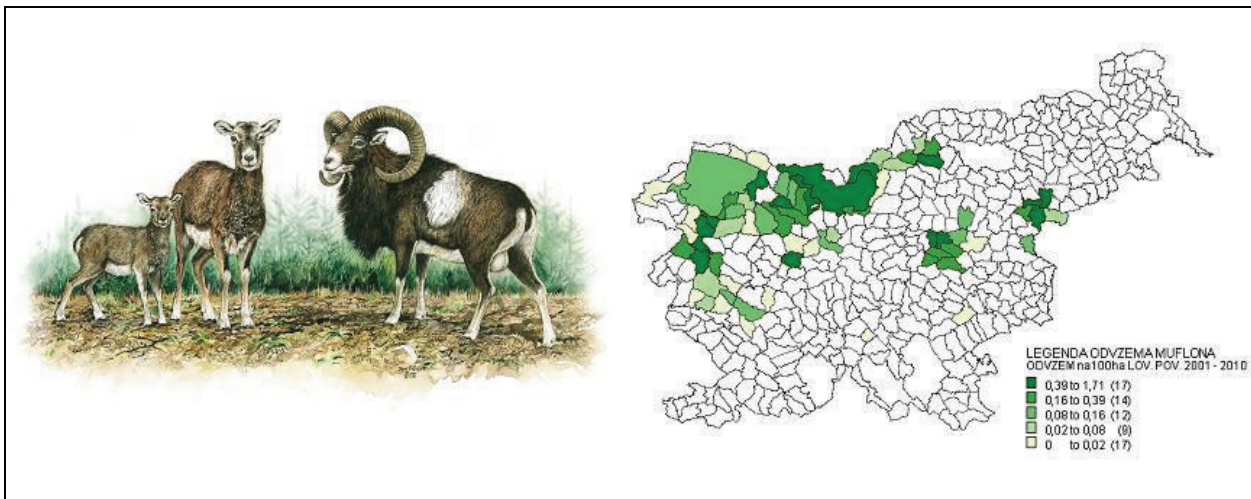
| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |  |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|--|
| vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |  |
| 1 neznan     | 1    |      |      |      |      |      |      | 1    |      |      | 2      | 40,0 |  |
| 2 bolezen    |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 4 cesta      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 8 kosiinica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      | 1    |      | 1      | 20,0 |  |
| 10 poškodbe  |      |      |      | 1    |      |      |      |      |      | 1    | 2      | 40,0 |  |

| Telesne mase (biološka telesna masa) |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
|--------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|------|-------|-------|-------|-------|--|
| Starostna in spolna kategorija/leto  | 2001  | 2002  | 2003  | 2004  | 2005  | 2006 | 2007  | 2008  | 2009  | 2010  |  |
| kozličji M                           |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| indeks                               |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| kozli 1+                             |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| indeks                               |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| kozli 2-9                            | 40,0  | 60,0  |       | 46,0  |       |      |       |       |       | 63,0  |  |
| indeks                               | 100,0 | 150,0 | 0,0   | 115,0 | 0,0   | 0,0  | 0,0   | 0,0   | 0,0   | 157,5 |  |
| kozli 10 +                           |       |       |       |       |       |      | 65,0  | 64,0  |       | 57,0  |  |
| indeks                               |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| kozličji Ž                           |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| indeks                               |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| koze 1+                              |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| indeks                               |       |       |       |       |       |      |       |       |       |       |  |
| koze 2+                              | 24,0  |       | 31,0  | 22,5  | 26,0  |      | 25,5  | 27,3  | 26,5  | 24,5  |  |
| indeks                               | 100,0 | 0,0   | 129,2 | 93,8  | 108,3 | 0,0  | 106,3 | 113,8 | 110,4 | 102,1 |  |





## 7.7 MUFLON (*Ovis amon (aries) musimon* Schraber)



### 7.7.1 Prostorski okviri obravnave

Muflon ni nikoli živel na ozemlju današnje Slovenije, zato je v tem prostoru tujerodna (alohtona) vrsta. Prva naselitev v Sloveniji je bila izvedena leta 1953 (FABJAN 1965) v Gorenjskem LUO, v Kokri, v naslednjih dvajsetih letih pa je sledil niz številnih naselitev širom po Sloveniji. Prevladovala so naselitve na Gorenjskem in severnem Primorskem. Večino današnjega areala na Gorenjskem so kolonije poselile v poznih sedemdesetih letih, to je 25 let po prvi naselitvi (HAFNER 2000).

V LUO in v njegovi neposredni bližini je danes 8 kolonij. Kolonija 1 (Kriška gora, Tolsti vrh, Potoška gora) poseljuje lovišča Tržič, Udenboršt, Storžič in revirja Podstoržič in Storžič v LPN Kozorog Kamnik, kolonija 2 (Dobrča) je na območju lovišč Dobrča, Begunjščica in Tržič ter revirja Begunjščica v LPN Kozorog Kamnik, kolonija 3 (Kamniška Bistrica) poseljuje 5 revirjev LPN Kozorog Kamnik in lovišče LD Stahovica (izven območja), kolonija 4 (Bohinj) poseljuje površino 3 lovišč (Stara Fužina, Bohinjska Bistrica in Nomenj) in najmanj en revir LPN Triglav (izven območja), kolonija 5 (Pokljuka, Mežakla) poseljuje 5 revirjev LPN Triglav (izven območja) in lovišče LD Bled, kolonija 6 je v celoti izven območja, kolonija 7 (Jelovica) poseljuje območje štirih, občasno petih lovišč (Kropa, Jošt, Selca, Železniki in Sorica), kolonija 8 (Dolomiti) pa pretežno območje ene, občasno pa štirih LD (Polhov Gradec, deloma tudi Medvode in Škofja Loka (HAFNER 2000). Ocenjujemo, da obstojajo povezave med večino kolonij, zato v procesu načrtovanja kolonije združujemo. Povezave med kolonijami so tako na levem kot na desnem bregu Save močnejše kot povezave preko reke Save.

Prostorski okvir obravnave muflona je LUO. Dodatno obravnavamo muflona v naslednjih ekoloških enotah:

Karavanke ter Kamniško Savinjske Alpe (1)

Jelovica z obrobjem (vključuje tudi Škofjeloško hribovje in Dolomite) (2)

Ekološko enoto 1 obsegajo vsa lovišča in LPN Kozorog Kamnik na levem bregu reke Save, ekološko enoto 2 pa lovišča na desnem bregu Save.

Večina analiz po ekoloških enotah je prikazanih v prilogi načrta.

### 7.7.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povzetek poglavja

Načrtovani odvzem muflonov je naraščal do sredine desetletnega obdobja, nato je upadal. Realizacija večinoma ni dosegala načrtov, v povprečju je znašala 82 %. Spolna sestava odvzema je bila v korist ovc. Delež mladih je znašal v povprečju 53 %. Delež izgub v odvzemu je znašal 7,7 %. V višini in deležu izgub sicer izstopa leto 2006, delež pa je bistveno nižji kot pri jelenjadi in srnjadi. V sestavi izgub prevladujejo ovce (57 %). V proučevanem obdobju nismo odkrili pomembnejših sprememb v vrednostih bioloških kazalnikov. Kakovost muflonov (izražena s telesno maso in CIC točkami rogov) se med ekološkima enotama razlikuje, živali so znatno bolj razvite na Jelovici z obrobjem. Načrtovani odvzem je bil v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah previsok v obdobju 2003-2007 in v letu 2010. Na Jelovici z obrobjem so bili načrti postavljeni previsoko v večjem delu desetletnega obdobja z izjemo zadnjih treh let, ko so bili ustrezni.

**Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice v prilogi. V celotnem desetletnem obdobju je bil odzem v primerjavi z načrti dosežen 82 %. V dopustnih odstopanjih je bil dosežen v 2. letih, v 8. letih pa načrt odvzema ni bil dosežen. Najnižja realizacija je bila v letu 2004 in 2006 v deležu 75 % in 73 %, najvišja pa v letu 2002 – 95 %. Načrt odvzema je naraščal od 253 živali v letu 2006 na 310 živali v letih 2004, 2005 in 2006 (indeks 123), nato je upadel na višino med 220 in 240 živali v zadnjih treh letih. Realizirani odzem je naraščal počasneje, od 220 živali v letu 2001 na 257 v letu 2005 (indeks 117), nato je upadal, tako da se je v zadnjih treh letih ustalil na višini okoli 200 živali. Spolna struktura odvzema je bila 46 % : 54 % v korist ovc in se med posameznimi leti ni pomembneje spreminjala. Podrobnejša starostna in spolna struktura desetletnega odvzema je obsegala 12 % jagnjet, 11 % ovnov 1 letnih, 24 % ovnov dve in večletnih, 20 % jagnjic, 11 % ovc enoletnih in 23 % ovc dve in večletnih. Razmerje odvzema jagnjeta : ovce : ovni je v proučevanem obdobju znašalo 32 % : 34 % : 34 %, delež mladih (mladiči in enoletni) pa v povprečju 53 %. Spolno razmerje odvzema kot tudi delež mladih v odvzemu se v desetletnem obdobju ni pomembneje spreminjalo.

**Višina in vzroki izgub**

Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice v prilogi. V celotnem obdobju so vse ugotovljene izgube znašale 172 živali, v strukturi pa so prevladovale izgube zaradi bolezni oziroma neznanega vzroka 63 % (109 živali), sledile so izgube zaradi psov 20 % (35 živali) in zveri 8 % (14 živali) ter prometa 6 % (11 živali). Delež izgub v primerjavi s celotnim odvzemom je v povprečju znašal 7,7 %. Število izgub je bilo največje v letu 2006 (33 živali – 14,7 % v odvzemu).

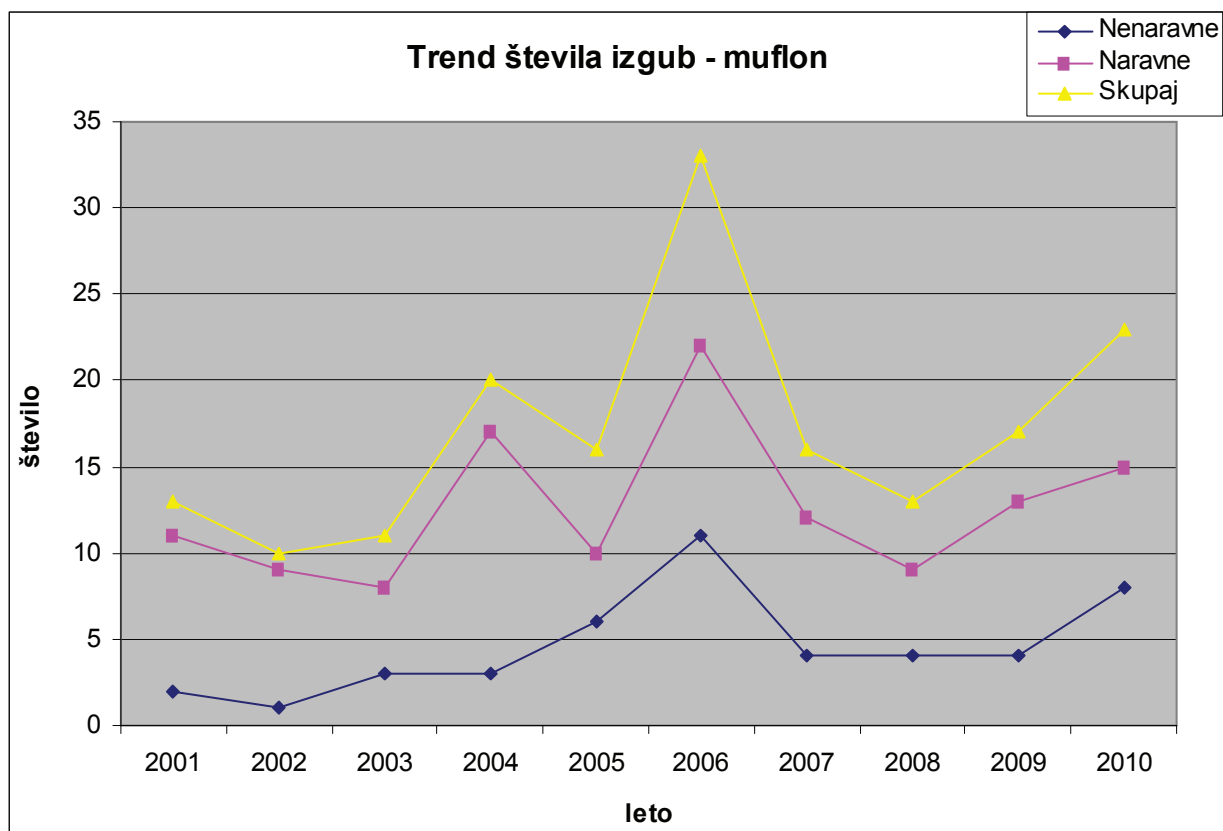
**Starostna in spolna struktura izgub****Preglednica 26: Struktura izgub (%) muflonov po starosti in spolu v obdobju 2001-2010**

|                    | Mladiči |       | 1+ (enoletni) |       | 2+ (dve in večletni) |       |
|--------------------|---------|-------|---------------|-------|----------------------|-------|
|                    | Število | Delež | Število       | Delež | Število              | Delež |
| Ovni               | 14      | 8,1   | 12            | 7,0   | 21                   | 12,2  |
| Ovce               | 27      | 15,7  | 22            | 12,8  | 76                   | 44,2  |
| Razmerje ovce/ovni | 1,9     |       | 1,8           |       | 3,6                  |       |

V strukturi izgub predstavljajo ovce 57 %, mladiči obeh spolov 24 %, in ovni 19 %. Med izgubami mladičev je število ovc večje od števila ovnov z indeksom 190, med izgubami enoletnih muflonov z indeksom 180 in med izgubami dve in večletnih muflonov z indeksom 360. Struktura izgub kot tudi razmerje samcev do samic se med posameznimi leti pomembneje ne spreminja.

**Trend izgub**

Izgube v desetletnem obdobju izkazujejo trend naraščanja do leta 2006, ko so bile dosežene najvišje vrednosti in tudi najvišji delež v odvzemu. V letih 2007 in 2008 so izgube upadle, v zadnjih dveh letih se ponovno nakazuje porast.



Rezultati upravljanja z muflonom v preteklem desetletnem obdobju po ekoloških enotah so prikazani v prilogi načrta.

### **Biološki kazalniki**

Na voljo so telesne mase muflonov po starostnih kategorijah. Trendi srednjih vrednosti telesnih mas za celotno območje so precej umirjeni, pomembnejših sprememb ni zaznati, kar velja za vse spolne in starostne kategorije. Podobno ugotavljamo tudi iz analiz telesnih mas po ekoloških enotah.

Z dodatnimi statističnimi analizami telesnih mas (analiza kovariance) smo odkrili, da se njihove (prilagojene) srednje vrednosti med ekološkima enotama značilno razlikujejo. Mufloni dosegajo višje telesne mase na Jelovici z obrobjem v primerjavi s Karavankami in Kamniško Savinjskimi Alpami. Proučevali smo tudi srednje vrednosti prilagojenih točkovnih vrednosti (CIC točk) rogov pri dveletnih in starejših ovnih. Mufloni dosegajo višje točkovne vrednosti na Jelovici z obrobjem. Točkovne vrednosti se med ekološkima enotama značilno razlikujejo tudi ob upoštevanju različnih telesnih mas.

S primerjavami med dvema obdobjema (2001-2005 in 2006-2010) smo odkrili, da so se le pri enem starostnem razredu (ovce dve in večletne) (prilagojene) srednje vrednosti telesnih mas v obdobju 2006-2010 v LUO značilno spremenile in sicer zmanjšale. Pri ostalih razredih značilnih razlik med obdobjema nismo odkrili. Tudi pri točkovnih vrednostih rogov pomembnejših razlik med obema obdobjema nismo odkrili.

Glede na različno kakovost muflonov v območju smo primerjavo med obdobjema izdelali tudi po ekoloških enotah. Ugotovili smo značilne spremembe le pri dveh kategorijah v **Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah** (zmanjšanje telesnih mas jagnjet, povečanje trofejnih vrednosti (CIC točk) ovnov 2+), medtem ko na **Jelovici z obrobjem** pri nobeni od starostnih kategorij nismo odkrili značilnih razlik.

Razlike v telesnih masah muflonov med ekološkimi enotami oziroma skupinami kolonij so razumljive, podobno za druge parkljarje ugotavljajo tudi drugi avtorji (za navadnega jelena npr. JERINA 2007). Prav tako telesne mase v okviru iste (sub)populacije niso odvisne zgolj od gostote populacije (rezultati upravljanja), pač pa tudi od številnih okoljskih vplivov, podobno kot pri drugih parkljarjih (npr. POKORNY 2010, JERINA, 2006, JERINA 2007).

Rezultati podrobnejših statističnih analiz bioloških kazalnikov muflona so prikazani v prilogi načrta.

### **Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Načrti odstrela so bili, gledano dinamično, postavljeni nekoliko previsoko v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah v obdobju 2003-2007 kot tudi v letu 2010, v ostalih letih so bili ustrezni. Na Jelovici z obrobjem so bili načrti postavljeni previsoko v celotnem desetletnem obdobju z izjemo zadnjih treh let, ko so bili ustrezni. Nizka povprečna realizacija načrtov je v veliki meri posledica preценjene številčnosti oziroma gostote muflonov.

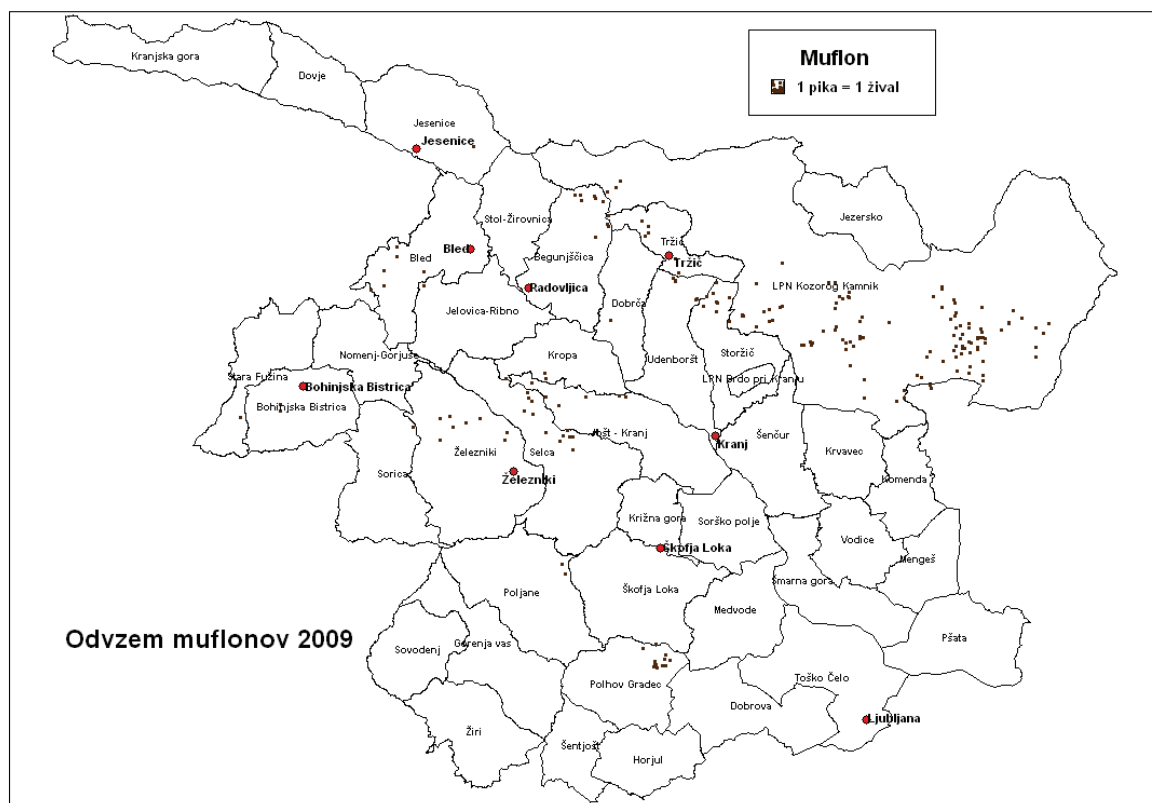
#### **7.7.3 Ocena stanja populacije**

Povzetek poglavja

Ocenjujemo, da se v preteklem desetletnem obdobju velikopovršinska prostorska porazdelitev kolonij ni opazno spremenila, spremembe s krčenjem areala in zmanjševanjem gostote so nastale v prostoru posameznih lovišč. Na Jelovici z obrobjem je slabo zastopan starostni razred ovnov 2+, podobno v zadnjih letih ugotavljamo tudi za Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. V obeh skupinah kolonij je v spolno razmerje odraslih živali močno pomaknjeno v korist samic. Zdravstveno stanje živali večinoma ni bilo problematično, v zadnjih letih so se v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah tudi pri muflonih pojavile garje, telesne mase živali v tej skupini kolonij pa so znatno nižje kot na Jelovici z obrobjem. Dokazov o negativnih vplivih muflonov na populacije avtohtonih vrst nimamo.

#### **Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

Na Gorenjskem je muflon poselil večinoma negostoljubna, odročna in človeku gospodarsko manj zanimiva območja sredogorja. V arealu prevladujejo gozdovi, delež kmetijske krajine je majhen, gostota cestnega omrežja ni velika. Le v manjšem delu se pojavljajo zaselki ali samotne kmetije, večja naselja in pomembnejši infrastrukturni objekti niso prisotni. Prevladuje ekstenzivno gospodarjenje z gozdovi in kmetijskimi površinami (HAFNER 2004). Ocenjujemo, da se v preteklem desetletnem obdobju velikopovršinska prostorska porazdelitev kolonij ni opazno spremenila, manjše spremembe v krčenju areala so nastale v prostoru posameznih lovišč. V zadnjih treh letih opažamo manjšo številčnost oziroma gostoto muflonov v obeh skupinah kolonij. Ocenjujemo, da je v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah vzrok pojav garjavosti (gamsje garje) tudi pri muflonih, na Jelovici z obrobjem pa domnevamo na vpliv velikih zveri (ris in volk). V zadnjem letu je znanih nekaj informacij (lovišči Jošt – Kranj, Storžič) o nizkem deležu mladičev, opažene so bile skupine ovc, ki ne vodijo mladičev. Vzroki niso znani.



**Slika 16: Prikaz prostorske razporeditve populacije muflona v LUO z lokacijami odvzema**

**Spolna in starostna struktura**

Na osnovi rezultatov spolne in starostne sestave odvzema v primerjavi z načrti ter na osnovi opažanj v loviščih ocenjujemo, da je na Jelovici z obrobjem v kolonijah slabo zastopan starostni razred 2 in večletnih ovnov, še posebno starejši ovni so zelo redki. Podobna ugotovitev je za zadnjih nekaj let značilna tudi za Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Ocenjujemo tudi, da v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah nastopa precej večji delež samic v primerjavi s samci, na Jelovici z obrobjem pa je razmerje bolj izravnano, čeprav je tudi delež samic v primerjavi s samci večji.

**Zdravstveno stanje**

Zaradi manjkajočih podatkov o vzrokih naravnih izgub oceno zdravstvenega stanja muflonov težje podamo. Dejstvo pa je, da kakšnih večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo, delež naravnih izgub je znašal v povprečju 6 % in se med obema ekološkima enotama pomembneje ne razlikuje. Večji pogini zaradi bolezni in neznanega vzroka so se pojavljali v letih 1996 in 1997, v zadnjem desetletnem obdobju pa v letu 2006, večinoma kot posledica ostrejših zim. Pri tem je potrebno navesti, da absolutne vrednosti tovrstnih poginov niso visoke (leto 2006 – 20 živali v celotnem območju). Telesna razvitost muflonov v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah je značilno slabša kot na območju Jelovice z obrobjem, kar nakazuje možnost poslabšanja njihovega zdravstvenega stanja ali morebitne večje stopnje konkurenčnosti z drugimi vrstami rastlinojede divjadi. V letu 2009 smo že opazili prisotnost (gamsjih) garij pri treh poginulih živalih. Ocenjujemo, da se v zadnjem desetletnem obdobju zdravstveno stanje kolonij na Jelovici z obrobjem ni pomembneje spremenilo.

**Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Dokazov o negativnih vplivih muflonov na populacije avtohtonih vrst divjadi nimamo. Na osnovi opažanj zaznavamo manjšo gostoto srnjadi na območjih z največjo gostoto muflonov, dejanskega vzroka pa ne poznamo. Podobno velja tudi za odnos gams – muflon, menimo, da se gams izogiba območjem stalne prisotnosti muflonov.

**7.7.4 Cilj upravljanja s populacijo****Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

Želimo stabilno, zdravo in z možnostmi okolja (prehranskimi in drugimi) ter drugimi živalskimi vrstami usklajeno populacijo. Cilj upravljanja z muflonom je obdržati kolonije, ki so se oblikovale, vendar v številčnosti, ki bo zagotavljala minimalen negativni vpliv na naravno ravnovesje in na populacije divjadi avtohtonih vrst. Na osnovi ugotovitev stanja v zadnjih dveh letih ocenjujemo, da lahko številčnost (gostota) ostane v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah na sedanji ravni, podobno tudi na Jelovici z obrobjem, kjer bi jo bilo pa (na pobočjih Jelovice in Pokljuke) dopustno tudi nekoliko okrepiti. Prostorsko širjenje areala muflonov ni dopustno. Na območju areala muflona, še posebno pa na planotah Jelovice in Pokljuke, poudarjamo pomembnost ohranjanja muflona kot prehranskega vira volka in risa.

V primeru ugotovljenega negativnega vpliva muflona na naravno ravnovesje, predvsem na populacije avtohtonih vrst prostoživečih divjih živali ter na naravno sestavo rastlinskih združb, se z znižanjem števila populacije in krčenjem areala zagotovi omejitev negativnega vpliva.

**Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Želimo naravno zastopanost obeh spolov, z dobro zastopanostjo nosilcev populacije oziroma razredom dve in večletnih živali, še posebno pri ovnih. Posegi v populacijo se izvajajo tako, da se upošteva naravne dejavnike in s tem povezane naravne izgube ter da se ohranja naravna spolna in starostna struktura. V (sub)populacijah ali ekoloških enotah, kjer je naravna spolna in starostna sestava porušena v škodo samcev, se posegi v manj zastopanih razredih zmanjšajo tako, da se omogoči vrnitev v naravno spolno in starostno sestavo. Glede na sedanje stanje je potrebno uravnavati sedanjo starostno in spolno strukturo v kolonijah v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah z zmanjševanjem deleža ovc, na Jelovici z obrobjem pa jo izboljšati v korist dve in večletnih ovnov.

**Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

Po sedanji oceni želimo ohraniti današnja medvrstna razmerja med populacijami drugih rastlinojedih vrst divjadi in mufloni. Ker ne želimo imeti neugodnih odnosov med gamsom in muflonom, je potrebno v območjih, ki jih poseljujeta obe vrsti, dajati prednost gamsu. Ciljno razmerje med navedenimi vrstami divjadi je mogoče dosegati z ohranjanjem in pospeševanjem pomembnih delov habitatov (ohranjanje in povečevanje travniških in pašniških enklav v gozdnati krajini (pomembne so tudi pašne površine v arealu

gamsov), podaljševanje gozdnega roba, intenziviranje gospodarjenja z gozdovi) pa tudi z odstrelom muflonov v arealu gamsov, ki bi lahko s svojo prisotnostjo in kompeticijo vplivali na njihovo prisotnost.

### 7.7.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

#### Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

##### Spolni in starostni razredi

| Starostni razred | Ovni           | Ovce           |
|------------------|----------------|----------------|
| I                | 0+             | 0+             |
| II               | 1+             | 1+             |
| III              | 2+ in starejši | 2+ in starejši |

Legenda: I – jagnjeta (mladiči) obeh spolov, II – enoletni ovni in ovce, III – ovni in ovce v starosti 2 let in starejši

##### Višina in struktura odvzema

Višino, strukturo in prostorsko razporeditev odvzema bomo določali praviloma s kontrolno metodo v najširšem pomenu besede s poudarkom na usklajenosti odnosa z okoljem, razmerji do drugih živalskih vrst, zdravstvenem stanju, deležu in sestavi izgub in vrednostni telesnih mas ter v skladu s postavljenim ciljem. Po dosedanjih ugotovitvah lahko višina odvzema ostane na ravni zadnjih dveh let v obeh skupinah kolonij, na osnovi naravovarstvenih usmeritev pa bi bilo potrebno številčnost v obstoječih kolonijah postopno zmanjševati. Morebitna lokalno pogojena neusklajena razmerja med mufloni in njihovim okoljem ter v odnosu med mufloni in drugimi rastlinojedimi parkljarji se bodo reševala s prostorskim razporejanjem odvzema iz letnega območnega načrta med lovišča. Spolna sestava načrtovanega odvzema in podrobnejša starostna sestava je razvidna iz sledeče preglednice in velja za strukturno stabilno zgrajeno populacijo, kar pomeni praviloma enakomerno spolno strukturo in piramidalno starostno strukturo. V kolikor stanje v populaciji odstopa od tega modela je potrebno korigirati strukturo odvzema (odstrela) tako, da v populaciji ustvarjamo zeleno stanje glede spolne in starostne sestave. Prav tako so v primeru večjega obsega bolezni ob revitalizaciji dopustna tudi odstopanja.

| Spol   | Star. razred | Vzdrževanje št. | Zmanjšanje št. |
|--------|--------------|-----------------|----------------|
|        |              | %               | %              |
| Ovni   | I            | min 10          | 10             |
|        | II           | 15              | 12             |
|        | III          | max 25          | min 23         |
|        | Skupaj       | 50              | 45             |
| Ovce   | I            | min 15          | 10             |
|        | II           | 15              | 20             |
|        | III          | max 20          | min 25         |
|        | Skupaj       | 50              | min 55         |
| Skupaj |              | 100             | 100            |

V letnih načrtih LUO se navedejo dopustna odstopanja v realizaciji od načrta po loviščih in za LUO. Dopustna odstopanja praviloma znašajo do + -15 % od načrtovanega skupnega števila odvzema. Odvzem v tretjem starostnem razredu pri vsakem od obeh spolov se lahko prekorači le do 10 %, v ostalih razredih preseganje praviloma ni omejeno. Neizvršeni odvzem v tretjem starostnem razredu se lahko nadomesti z odvzemom v prvem in drugem starostnem razredu. Dopustno odstopanje v spolni strukturi je praviloma do 5 % od realizirane strukture v odstotkih (npr. 45:55). Morebitna odstopanja prek meja dopustnih odstopanj (še posebno v korist ovnov) se upoštevajo pri letnih načrtih v naslednjem letu (naslednjih letih).

Za lovišča, ki imajo načrtovani odvzem od vključno 4-10 osebkov muflona, se kot dopustno odstopanje od načrta praviloma šteje realizacija + - 1 osebek. V teh loviščih se tretji starostni razred pri obeh spolih skupaj lahko praviloma preseže za 1 osebek, razlika v spolnem razmerju pa lahko pri realizaciji praviloma odstopa tudi za največ 1 osebek.

Lovišča, ki imajo določen skupen načrt odvzema (za več lovišč skupaj), oziroma kjer načrt za posamezno lovišče ne presega 3 osebkov, načrta odvzema praviloma ni potrebno obvezno dosegati, lahko pa se ga presega za 1 osebek. Pri realizaciji je potrebno upoštevati spolno razmerje in pri tem upoštevati tudi morebitno neizravnano spolno razmerje iz preteklega leta (preteklih let). Odstopanje od spolnega razmerja v tekočem letu je dovoljeno praviloma za 1 osebek, vsa odstopanja pa se praviloma upoštevajo pri izravnavi v naslednjem letu (naslednjih letih).

V loviščih, ki v letnih načrtih ne bodo imela razdeljenega odvzema po starostni in spolni strukturi (nekaj 1\*), je odvzem muflonov neomejen, praviloma pa se morajo držati spolnega razmerja 1:1 in pri tem upoštevati tudi nedoseženo spolno razmerje iz preteklih let. Ta lovišča so karavanškemu delu LUO Dovje, Jesenice, Jezersko, Kranjska gora, Krvavec, Stol, Šenčur, Komenda, Vodice, Šmarna gora, Mengeš in Pšata, v jelovškem delu LUO pa Sorica, Jelovica, Nomenj-Gorjuše, Sorško polje, Križna gora, Škofja Loka, Poljane, Gorenja vas, Sovodnj, Žiri, Toško čelo, Medvode, Dobrova, Horjul in Šentjošt. Pri teh loviščih je praviloma odstopanje od spolnega razmerja v tekočem letu dovoljeno za 1 osebek, vsa odstopanja pa se upoštevajo pri izravnavi v naslednjem letu (naslednjih letih). Realizacija odvzema muflonov v teh loviščih šteje v realizacijo osrednjih območij. V primeru nekajletne drugačne prostorske razporeditve muflonov je v letnih načrtih mogoča tudi drugačna razporeditev robnega območja. Morebitne spremembe se upoštevajo v smeri zagotavljanja postavljenih ciljev upravljanja z muflonom.

V tem načrtu določeno spolno in starostno sestavo odvzema in dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala kakovost upravljanja z muflonom.

Morebitna odstopanja pri starostni strukturi v tretjem starostnem razredu pri obeh spolih se, ne glede na meje dopustnih odstopanj, upošteva v letnih načrtih v naslednjem letu (naslednjih letih).

### **Prostorska razdelitev**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- rezultati analiz biotskih kazalnikov;
- trenutno stanje muflonov glede relativne številčnosti in prostorske porazdelitve;
- ugotovljene izgube in zdravstveno stanje muflonov;
- povprečni odvzem v lovišču v zadnjih petih letih;
- gostota odvzema na 100 ha celotne površine lovišča;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča;
- izvršen odvzem v zadnjem lovskem letu;
- spolno in starostno razmerje odvzema v zadnjem lovskem letu;
- stanje medvrstnih odnosov muflona z drugimi vrstami divjadi.

Morebiten večji poudarek kakega od kriterijev za razdelitev načrtovanega odvzema po loviščih se za LUO, določena lovišča ali skupino lovišč lahko določi v letnem načrtu LUO. V letnem načrtu LUO se lahko opredeli tudi druge zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema muflonov po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu.

### **Časovna dinamika odstrela**

Lov na muflona naj se začne izvajati takoj po začetku lovne dobe, kar še posebno velja za razred mladih. Priporočljivo je, da se 70 % odvzema realizira pred nastopom zime, do konca novembra.

### **Ostale usmeritve**

Glede na določila Zakona o divjadi in lovstvu (U.I. RS št. 16/04, 120/06) je doseljevanje muflonov mogoče v skladu s predpisi s področja veterinarstva in ohranjanja narave in načrtovanjem doselitve v letnem načrtu lovišča. V zvezi s tem navajamo določila Zakona o ohranjanju narave (U.I. RS, št. 56/99, 31/00, 119/02, 22/03, 41/04, 96/04):

#### **17. člen (naselitev rastlin ali živali tujerodnih vrst)**

(1) Naseljevanje rastlin ali živali tujerodnih vrst je prepovedano.

(2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka lahko ministrstvo izjemoma dovoli naselitev rastlin ali živali tujerodnih vrst, če se v postopku presoje tveganja za naravo ugotovi, da poseg v naravo ne bo ogrozil naravnega ravnovesja ali sestavin biotske raznovrstnosti.

(3) Naseljevanje živali tujerodnih vrst, ki jih je dovoljeno loviti, in rastlin, ki se uporabljajo pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti, dovoli pristojno ministrstvo s soglasjem ministrstva ob pogoju iz prejšnjega odstavka.

#### **18. člen (doselitev rastlin ali živali tujerodnih vrst)**

(1) Doseljevanje rastlin ali živali tujerodnih vrst mora biti spremljano in nadzorovano.

(2) Fizična ali pravna oseba mora obvestiti ministrstvo o nameravani doselitvi rastlin ali živali tujerodnih vrst.

(3) Vlogi mora predlagatelj priložiti tudi ugotovitve izvedenega postopka presoje tveganja za naravo.

- (4) Odločba, s katero se doselitev prepove, se izda na podlagi izvedenega postopka presoje tveganja za naravo.
- (5) Če ministrstvo v 30 dneh od prejema popolne vloge o zahtevi ne odloči, se šteje, da z doselitvijo ne soglaša.
- (6) Za doseljevanje rastlin, ki se uporabljajo pri opravljanju kmetijske in gozdarske dejavnosti, se določbe tega člena ne uporabljajo.
- (7) Za spremljanje in nadzorovanje doseljevanja živali, ki jih je dovoljeno loviti, skrbi pristojno ministrstvo na način iz tega člena.

Novih živali (muflona) naj se ne doseljuje na območja habitatnih tipov.

**Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavci lovišč in LPN, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke morebitnega pogina. Pomembno je tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 27: Podatki o odvzemu muflona za obdobje 2001-2010****MUFLON**

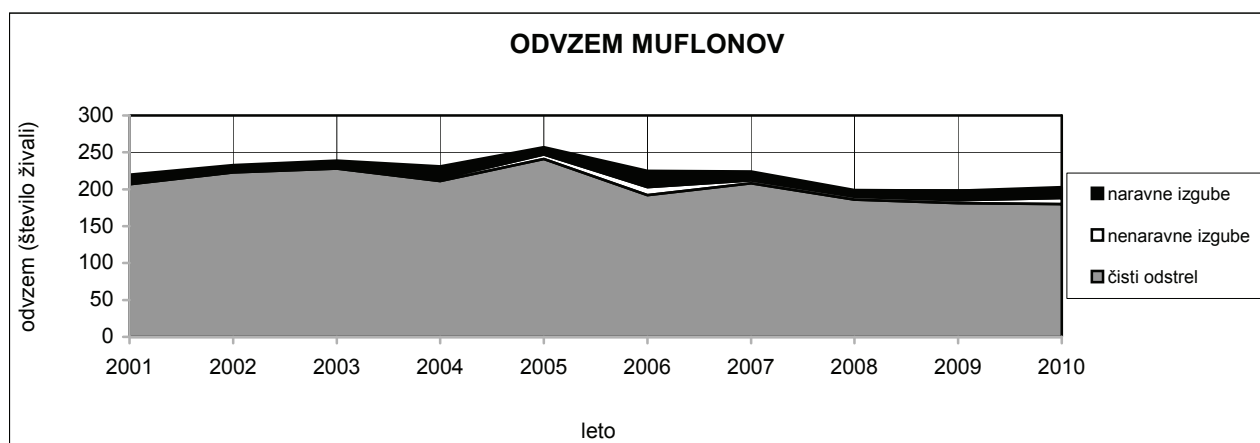
| Odstrel in izgube                   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |        |          |
|-------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|--------|----------|
| Starostna in spolna kategorija/leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %/spol | %/skupaj |
| jagnjeta M                          | 25   | 27   | 25   | 30   | 35   | 26   | 29   | 20   | 22   | 21   | 260    | 25,2   | 11,7     |
| enoletni                            | 22   | 30   | 22   | 25   | 28   | 25   | 28   | 21   | 18   | 18   | 237    | 23,0   | 10,6     |
| ovni 2+                             | 62   | 57   | 61   | 59   | 59   | 52   | 42   | 45   | 48   | 48   | 533    | 51,7   | 23,9     |
| skupaj OVNI                         | 109  | 114  | 108  | 114  | 122  | 103  | 99   | 86   | 88   | 87   | 1030   | 100,0  | 46,2     |
| jagnjeta Ž                          | 50   | 41   | 45   | 45   | 59   | 50   | 45   | 31   | 34   | 40   | 440    | 36,7   | 19,7     |
| enoletne                            | 23   | 32   | 28   | 20   | 24   | 18   | 25   | 22   | 30   | 25   | 247    | 20,6   | 11,1     |
| ovce 2+                             | 38   | 46   | 58   | 52   | 52   | 54   | 55   | 60   | 46   | 51   | 512    | 42,7   | 23,0     |
| skupaj OVCE                         | 111  | 119  | 131  | 117  | 135  | 122  | 125  | 113  | 110  | 116  | 1199   | 100,0  | 53,8     |
| SKUPAJ odstrel in izgube            | 220  | 233  | 239  | 231  | 257  | 225  | 224  | 199  | 198  | 203  | 2229   |        | 100,0    |

| Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom       |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|------------------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| kategorija / leto                              | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| načrt - skupaj                                 | 253  | 245  | 305  | 310  | 310  | 310  | 280  | 240  | 220  | 235  | 2708   |
| odstrel in izgube / načrt                      | 87,0 | 95,1 | 78,4 | 74,5 | 82,9 | 72,6 | 80,0 | 82,9 | 90,0 | 86,4 | 82,3   |
| delež OVNOV                                    | 49,5 | 48,9 | 45,2 | 49,4 | 47,5 | 45,8 | 44,2 | 43,2 | 44,4 | 42,9 | 46,2   |
| delež ovnov 2+                                 | 28,2 | 24,5 | 25,5 | 25,5 | 23,0 | 23,1 | 18,8 | 22,6 | 24,2 | 23,6 | 23,9   |
| delež mladih (mladiči, enoletni) neglede na sp | 54,5 | 55,8 | 50,2 | 51,9 | 56,8 | 52,9 | 56,7 | 47,2 | 52,5 | 51,2 | 53,1   |

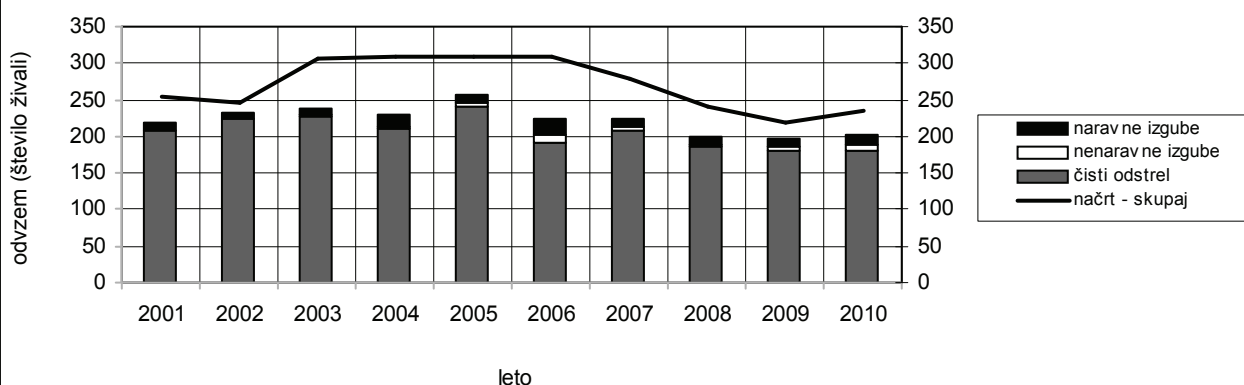
| izgube in odvzem  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 2    | 1    | 3    | 3    | 6    | 11   | 4    | 4    | 4    | 8    | 46     | 26,7  |
| naravne izgube    | 11   | 9    | 8    | 17   | 10   | 22   | 12   | 9    | 13   | 15   | 126    | 73,3  |
| skupaj izgube     | 13   | 10   | 11   | 20   | 16   | 33   | 16   | 13   | 17   | 23   | 172    | 100,0 |
| % izgub           | 5,9  | 4,3  | 4,6  | 8,7  | 6,2  | 14,7 | 7,1  | 6,5  | 8,6  | 11,3 | 7,7    |       |
| čisti odstrel     | 207  | 223  | 228  | 211  | 241  | 192  | 208  | 186  | 181  | 180  | 2057   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |  |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|--|
| vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |  |
| 1 neznan     | 2    | 6    | 2    | 4    | 7    | 13   | 9    | 3    | 2    | 8    | 56     | 32,6 |  |
| 2 bolezen    | 9    | 3    | 6    | 10   | 2    | 9    | 2    | 1    | 4    | 4    | 50     | 29,1 |  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 4 cesta      | 2    |      | 2    |      | 2    | 1    | 1    |      | 1    | 2    | 11     | 6,4  |  |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 6 plenilci   |      |      |      | 3    |      |      |      | 4    | 4    | 3    | 14     | 8,1  |  |
| 7 psi        |      | 1    | 1    | 3    | 4    | 10   | 3    | 4    | 3    | 6    | 35     | 20,3 |  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      | 3    |      | 3      | 1,7  |  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      | 1    |      | 1    | 1    |      |      | 3      | 1,7  |  |

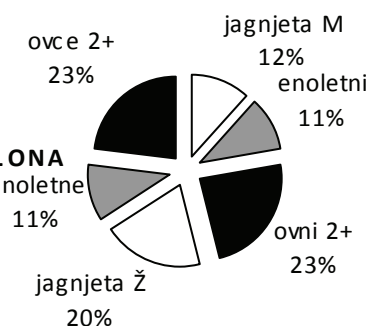
| Telesne mase (biološka telesna masa) |       |       |       |       |       |      |       |       |      |       |
|--------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|------|-------|-------|------|-------|
| Starostna in spolna kategorija/leto  | 2001  | 2002  | 2003  | 2004  | 2005  | 2006 | 2007  | 2008  | 2009 | 2010  |
| jagnjeta M                           | 11,2  | 11,2  | 10,1  | 11,2  | 10,7  | 10,8 | 11,1  | 9,3   | 10,6 | 10,2  |
| indeks                               | 100,0 | 100,0 | 90,2  | 100,0 | 95,5  | 96,4 | 99,1  | 83,0  | 94,6 | 91,1  |
| enoletni                             | 17,6  | 19    | 17,3  | 18,6  | 17,3  | 17   | 18,9  | 18,7  | 17,4 | 18,1  |
| indeks                               | 100,0 | 108,0 | 98,3  | 105,7 | 98,3  | 96,6 | 107,4 | 106,3 | 98,9 | 102,8 |
| ovni 2+                              | 24,8  | 25,0  | 23,9  | 24,8  | 24,9  | 23,7 | 24,4  | 24,7  | 24,3 | 23,7  |
| indeks                               | 100,0 | 100,8 | 96,4  | 100,0 | 100,4 | 95,6 | 98,4  | 99,6  | 98,0 | 95,6  |
| jagnjeta Ž                           | 10,4  | 9,8   | 10,4  | 10,8  | 10,2  | 9,7  | 11,1  | 9,6   | 10,3 | 9,5   |
| indeks                               | 100,0 | 94,2  | 100,0 | 103,8 | 98,1  | 93,3 | 106,7 | 92,3  | 99,0 | 91,3  |
| enoletne                             | 16    | 14,4  | 15,5  | 14,3  | 13,5  | 14,4 | 15,7  | 15,9  | 15   | 14,1  |
| indeks                               | 100,0 | 90,0  | 96,9  | 89,4  | 84,4  | 90,0 | 98,1  | 99,4  | 93,8 | 88,1  |
| ovce 2+                              | 18,9  | 18,6  | 17,4  | 17,8  | 16,5  | 17,7 | 17,3  | 17,6  | 17,9 | 16,9  |
| indeks                               | 100,0 | 98,4  | 92,1  | 94,2  | 87,3  | 93,7 | 91,5  | 93,1  | 94,7 | 89,4  |



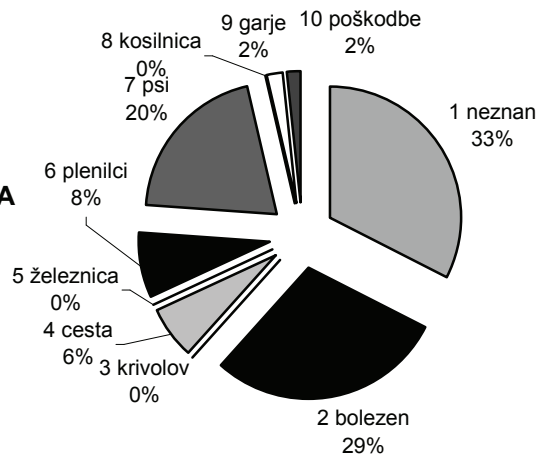
### PRIMERJAVA ODVZEMA Z NAČRTOM



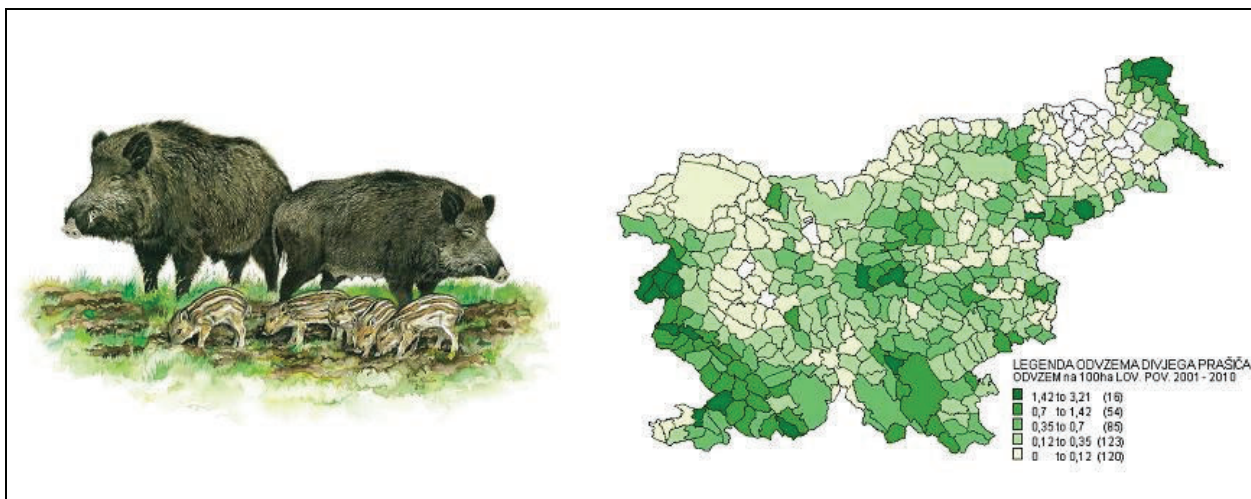
### STRUKTURA ODVZEMA MUFLONA V OBDOBJU 2001 - 2010



### STRUKTURA IZGUB MUFLONA V OBDOBJU 2001 - 2010



## 7.8 DIVJI PRAŠIČ (*Sus scrofa* L.)



### 7.8.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave divjega prašiča je lovsko upravljavsko območje.

### 7.8.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Povzetek pglavlja

Višina načrtovanega kot tudi realiziranega odvzema divjih prašičev je v preteklem obdobju močno variirala. Načrti so bili v povprečju doseženi sicer 94 %, realizacija pa je bila v posameznih letih močno pod ali nad načrtovano. Spolna sestava realiziranega odvzema je bila malenkost v korist samcev, spolna sestava odvzema odraslih živali pa malenkost v korist samic. Delež mladičev in lanščakov je skupaj znašal povprečno 89 %. Izgube so bile zanemarljive, v povprečju so znašale 2,6 % odvzema. V drugi polovici desetletnega obdobja sta bila tako absolutna višina kot tudi delež izgub v odvzemu večja kot v prvi polovici obdobja. Med izgubami prevladujejo mladiči. V proučevanem obdobju nismo odkrili pomembnejših sprememb v vrednostih telesnih mas divjih prašičev. Ugotavljamo, da so divji prašiči kljub naraščajočemu številu v dobri kondiciji. V letih z večjo številčnostjo populacije zaznavamo večji delež mladičev, ki jih vodijo enoletne živali. Na osnovi nizke realizacije ugotavljamo, da je bil odvoz v letih 2003 in 2006 načrtovan previsoko, zelo dobra realizacija v letu 2008 pa nakazuje prenizek načrt. V ostalih letih je načrtovani odvoz ustrezen.

#### Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice v prilogi. V preteklem desetletnem obdobju je bil odvoz v primerjavi z načrti dosežen 94 %. Načrti so bili v dopustnih odstopanjih doseženi v osmih letih, v dveh letih (2003 in 2006) pa niso bili doseženi. V teh dveh letih je realizacija znašala 76 % oziroma 49 %. Načrt odvzema je naraščal od 206 živali v letu 2001 na 330 živali v letu 2005, nato je upadel na višino med 220 in 240 živalmi. Realizacija se je v obdobju 2001-2004 gibala med 220 in 245 živalmi, porasla v letu 2005 na 270 živali, nato upadla v letu 2006 na 162 živali, močno porasla v letu 2008 na 362 živali in se v naslednjih dveh letih (2009, 2010) ustalila na višini 208-225 živali. V desetletnem obdobju je znašal najnižji odvoz v letu 2006 162 živali in najvišji v letu 2008 362 živali. V tem letu je bil zabeležen najvišji odvoz divjih prašičev v zgodovini Gorenjskega LUO. Spolna struktura odvzema v desetletnem obdobju je znašala 53 %: 47 % v korist M spola, po starostni strukturi pa je obsegala 29 % ozimcev, 19 % lanščakov, 5 % merjascev 2+, 26 % ozimk, 15 % lanščakinj in 6 % svinj 2+. Razmerje odvzema ozimci : lanščaki : starejši je znašalo v proučevanem obdobju v povprečju 55 % : 34 % : 11 %. Med odraslimi živalmi (razred 2+) so bile z nekaj večjim deležem zastopane svinje (razmerje merjasci svinje 46:54).

#### **Višina in vzroki izgub**

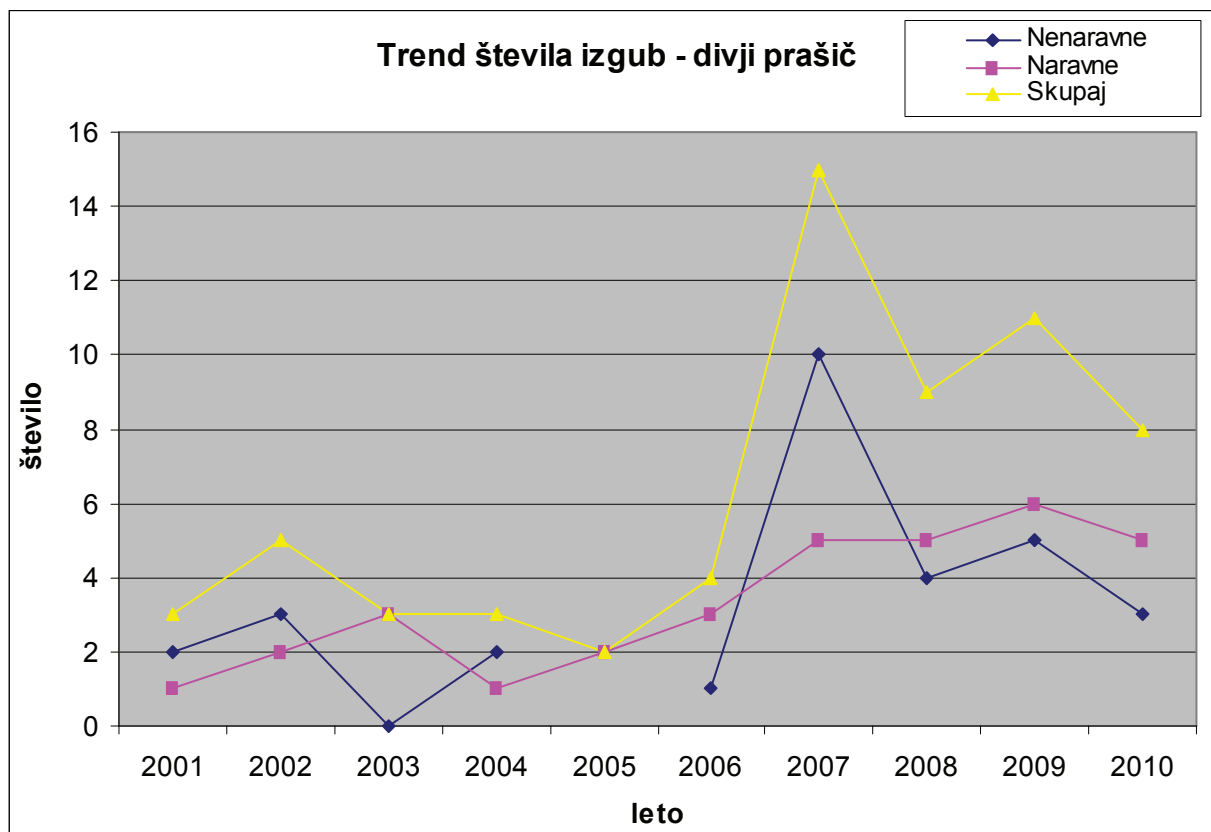
Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice. V celotnem obdobju so vse ugotovljene izgube znašale 63 živali, po strukturi pa so prevladovali izgube zaradi prometa (46 %) ter zaradi bolezni oziroma neznanega vzroka (29 %). Kužne bolezni (npr. svinjska kuga) v območju niso bile prisotne. Delež izgub v celotnem odvzemu je znašal 2,6 %.

### Starostna in spolna struktura izgub

V izgubah prevladujejo mladiči (57 %) in enoletne živali (30 %).

### Trend izgub

V obdobju 2001-2006 so izgube stagnirale, v naslednjih letih je opazen porast. Delež v odvzemu je v obdobju 2001-2006 znašal 1,5 %, v obdobju 2007-2010 pa 4,2 %. V absolutnih vrednostih so izgube nizke, znašajo le nekaj živali (2001-2006 – letno povprečje 3,3; 2007-2010 – letno povprečje 5,2 živali). Nizek odstotek izgub pri divjem prašiču je znan tudi iz drugih populacij (npr. KEULING 2010), gre za zdrave populacije, v katerih kužne bolezni niso prisotne.



### Biološki kazalniki

Na voljo so telesne mase divjih prašičev po letih in starostnih kategorijah. Srednje vrednosti telesnih mas (neprilagojene srednje vrednosti) v LUO so razvidne iz preglednice. Povečanje telesnih mas v primerjavi z začetnimi leti je razvidno za mladiče M spola (ozimce), deloma lanščake in lanščakinje. Pri ostalih kategorijah je opaziti precej umirjene trende, večjih razlik med posameznimi leti ni zaznati. Da bi zanesljiveje ugotovili morebitne spremembe v telesnih masah, smo izdelali dodatne statistične primerjave (analiza kovariance) med dvema petletnima obdobjema za vse starostne in spolne kategorije. Ugotovili smo spremembe nekoliko nad mejo statistične značilnosti ( $p=0,064$ ) pri kategoriji mladiči Ž spola (ozimke) in sicer so se srednje vrednosti (prilagojenih) telesnih mas povečale. Pri ostalih starostnih in spolnih kategorijah značilnih sprememb nismo odkrili.

Zaradi dobrih prehranskih pogojev, ki se dopolnjujejo z obema oblikama krmljenja, preprečevalnim in privabljalnim, pri čemer lahko edino zadnje zagotavlja tako visok odstrel ugotavljamo, da so divji prašiči kljub naraščajočemu številu odvzema (in s tem sprva naraščajočem, kasneje pa stagnirajočem številu) v območju v dobri kondiciji. Periodično je v letih z večjo številčnostjo zaznati tudi večji delež mladičev, ki jih vodijo enoletne živali (lanščakinje) v primerjavi z odraslimi živalmi.

Telesne mase divjih prašičev v okviru iste (sub)populacije niso odvisne zgolj od gostote populacije, pač pa tudi od številnih okoljskih vplivov, podobno kot pri drugih parkljarjih (npr. POKORNY 2010, JERINA, 2006, JERINA 2007). STERGAR et al. (2010) npr. navaja, da so poleg od osnovnih dejavnikov (spola, starosti, meseca uplenitve) telesne mase mlajših živali odvisne tudi od obdobja skotitve, višine padavin in deleža sončnih leg ter nekaterih dejavnikov habitatne zgradbe, ki zagotavlja manjše energetske izgube (bližina

mladovij in kmetijskih površin). Pri odraslih osebkih je bolj poudarjen vpliv dejavnikov, ki so pomembni s stališča prehranskih virov (delež travnikov, kmetijskih površin in plodonosnih listavcev).

Rezultati podrobnejših statističnih analiz telesnih mas divjega prašiča so prikazani v prilogi načrta.

### **Primernosti načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Zaradi velike variabilnosti številčnosti (gostote) divjih prašičev je pravilno višino odvzema divjih prašičev težko načrtovati, zato je v načrtih določen širši razpon dopustnih odstopanj. Ker je slučajnostna komponenta odvzema pri divjih prašičih zelo velika (z izjemo vodeče svinje), je stanje odvzema tako po višini kot po sestavi dober odraz stanja v populaciji. Na osnovi nizke realizacije ugotavljamo, da je bil odvoz v letih 2003 in 2006 načrtovan previsoko, zelo dobra realizacija v letu 2008 pa nakazuje prenizek načrt. V ostalih letih je načrtovani odvoz ustrezal.

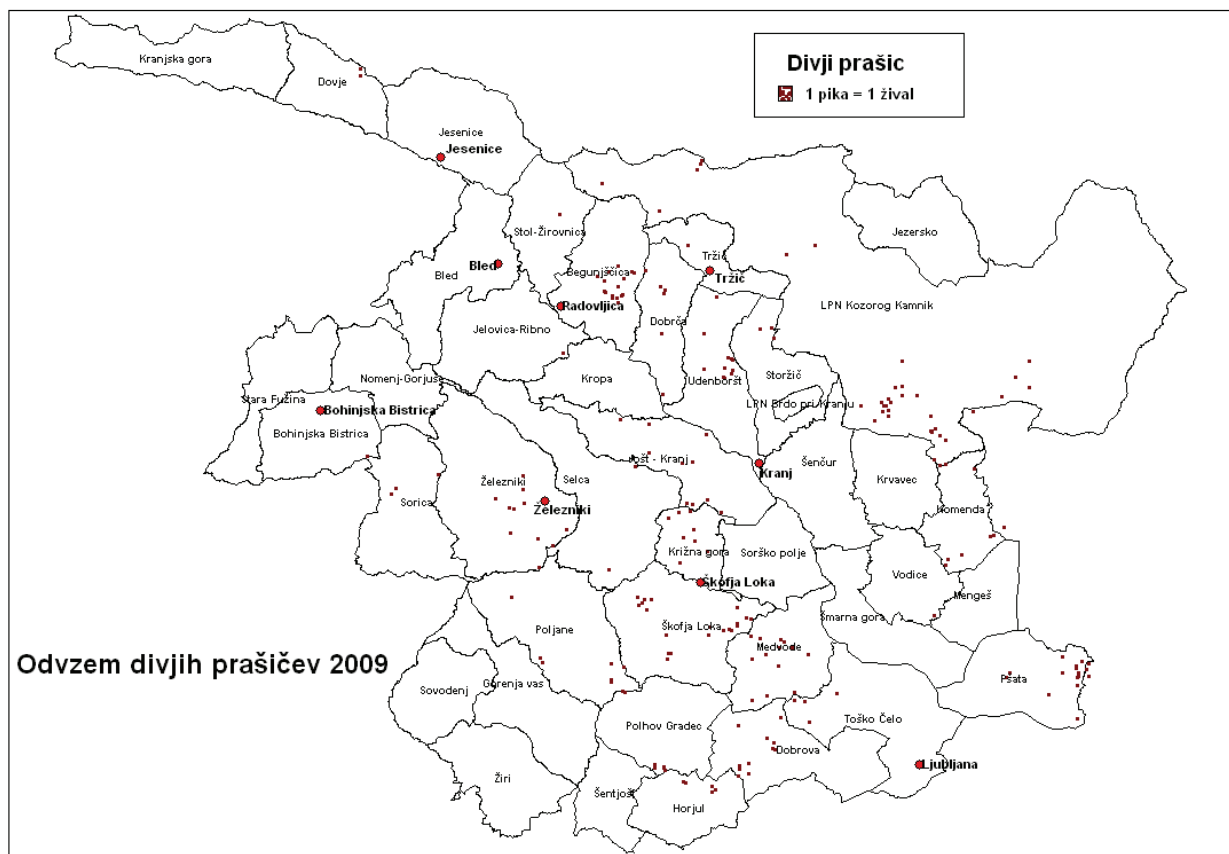
### **7.8.3 Ocena stanja populacije**

Gostota divjih prašičev se močno razlikuje med različnimi deli območja kot tudi med posameznimi leti, zato je tudi variabilnost odvzema tako v prostorskem kot časovnem pogledu velika. Ocenjujemo, da je številčnost populacije v obdobju 2001-2004 stagnirala, v naslednjih letih pa zelo variirala. V letu 2006 je bil dosežen najnižji odvoz v desetletnem obdobju, v letu 2008 pa najvišji dosednji odvoz divjih prašičev na Gorenjskem. V primerjavi s preteklimi desetletji lahko z gotovostjo trdimo, da se je prisotnost oz. gostota divjih prašičev na Gorenjskem povečala. Ocenjujemo, da v populaciji med dve in večletnimi živalmi nastopa večji delež svinj v primerjavi z merjasci, še posebno starejši merjasci so zelo redki. Zdravstveno stanje ni problematično. Z izjemo posameznih let so škode znosne. Prevelike koncentracije divjih prašičev lahko neugodno vplivajo na ostale vrste divjadi kot tudi na gozdne kure.

### **Trend številčnosti populacij in ocena prostorske razporeditve**

Gostota divjih prašičev se razlikuje med različnimi deli območja kot tudi med posameznimi leti. Najpogosteje se divji prašiči v Karavanškem in Kamniško Savinjskem delu območja pojavljajo v loviščih Begunjsčica, Dobrča, del LPN Kozorog Kamnik, Komenda in Pšata, v Jelovškem delu območja vključno s Poljansko dolino in Dolomiti pa v loviščih Jošt-Kranj, Križna gora, Škofja Loka, Toško čelo, Medvode, Dobrova, Polhov Gradec ter Horjul. Za ta lovišča so značilni mešani gozdovi z večjim deležem plodonosnega drevja in velikim deležem kmetijskih površin. Manjša gostota je značilna za izrazito nižinska lovišča ter gorska in visokogorska lovišča zahodnega dela območja. Ocenjujemo, da je številčnost do leta 2004 stagnirala. Zaradi visokega odvzema v letu 2005 (ugodne vremenske razmere za lov) je v naslednjem letu upadla, nato ponovno porasla, tako da je bil ob ugodnih vremenskih razmerah v letu 2008 dosežen najvišji dosednji odvoz na Gorenjskem. V naslednjem letu je bila gostota manjša in se po naši oceni ni pomembneje spreminjala do leta 2010.

Gledano v daljšem časovnem obdobju (zadnjih 20 let) se številčnost oz. gostota populacije divjega prašiča v LUO povečuje, podobno velja tudi za celotne slovenske razmere (JONOZOVIČ et al. 2010). V LUO so značilna velika nihanja številčnosti med posameznimi leti. Nihanja so povezana z veliko reprodukcijsko sposobnostjo, ki lahko znaša do 300 % zimskega oziroma spomladanskega števila (KEULING 2010), povprečno število zarodkov npr. na Hrvaškem znaša 6,49 (ŠPREM et al. 2010). Po naših ocenah so nihanja številčnosti v povezavi z nihanji obroda plodonosnega drevja (bukev, hrast, kostanj) ter vremenskimi razmerami (smrtnost mladičev, možnost izvajanje skupinskih lovov v pretekli sezoni ipd). Naraščanje številčnosti oziroma populacijskih gostot v zadnjih desetletjih je značilno tudi za druge evropske države (npr. FONSECA 2010, GAČIĆ / ZEREMSKI 2010, ŠPREM et al. 2010...).



Slika 17: Prikaz prostorske razporeditve populacije divjega prašiča v LUO z lokacijami odvzema

### Spolna in starostna struktura

Visok delež mladičev in lanščakov v odvzemu nas navaja k sklepanju, da so v populaciji dobro zastopani. Večji delež lanščakov v odvzemu v primerjavi z lanščakinjami vpliva na manjše vraščanje samcev v razred dve in večletnih merjasecev v primerjavi s samicami. Ocenjujemo, da v populaciji med dve in večletnimi živalmi nastopa večji delež svinj v primerjavi z merjasci. Še posebno starejši merjasci so zelo redki.

### Zdravstveno stanje

Zaradi nizkih izgub ter manjkajočih podatkov o vzrokih naravnih izgub oceno zdravstvenega stanja populacije težje podamo. Dejstvo je, da ne poznamo večjih poginov zaradi bolezni.

### Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami

Prevelike koncentracije divjih prašičev neugodno vplivajo na ostale vrste divjadi, predvsem na rastlinojede parkljarje in njihove mladiče kot tudi na številčnost gozdnih kur.

## **7.8.4 Cilj upravljanja s populacijo**

### Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

V prvih treh letih desetletnega obdobja je značilen porast škod in tudi izplačanih odškodnin. Večje škode so bile značilne za škofjeloški in polhograjski del območja ter za lovišča Begunjska in Dobroča ter del LPN Kozorog Kamnik. Po letu 2003 so začele škode upadati do leta 2007. Porast gostote divjih prašičev je v letu 2008 rezultiral v največjem obsegu škod v desetletnem obdobju. V zadnjih dveh letih (2009, 2010) se je gostota populacije močno zmanjšala, škode so upadle na najnižji obseg v desetletnem obdobju.

Ocenjujemo, da je danes gostota populacije sprejemljiva, škode na kmetijskih površinah so občasne, lokalno pogojene in zato znosne. V večjem delu območja je tako stanje odnosa okolje-divji prašič sprejemljivo.

Divji prašič je lahko prisoten na celotnem populacijskem območju v LUO, vendar je številčnost (gostoto) potrebno obdržati na sedanjí ravni.

**Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Cilj je stabilna, zdrava populacija naravne starostne in spolne strukture, zadostnih telesnih mas, ki mora biti usklajena z dejavnostmi v okolju. Zadržati želimo sedanjo ugodno starostno in kakovostno sestavo populacije, med odraslimi živalmi pa želimo povečati delež merjascev. V populaciji vodeče lanščakinje niso zaželenne. Želimo zdravo populacijo divjih prašičev, v kateri se bodo bolezni pojavljale le izjemoma.

**Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

V večini območja želimo sedanja medvrstna razmerja populacije divjih prašičev do drugih živalskih in rastlinskih vrst ohraniti. Številčnost in prisotnost divjih prašičev moramo obdržati na ravni, da ne bodo v medvrstnih odnosih izpodirali drugih vrst rastlinojedov, pa tudi drugih živalskih vrst (npr. gozdne kure).

**7.8.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo****Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji****Spolni in starostni razredi**

| Moški spol     | Ženski spol  |
|----------------|--------------|
| Mladiči/Ozimci |              |
| Lanščaki*      | Lanščakinje* |
| Merjasci*      | Svinje*      |

\* določitev dejanske starosti za prehod v višji starostni razred na podlagi pregleda zobovja

Zaradi velike variabilnosti v času poleganja divjih prašičev (prek celega leta) se starostna kategorizacija vsake izločene živali (v kategorijah mladič/ozimec, lanščak in dve in večletne živali) praviloma opravi glede na določitev dejanske starosti (v mesecih) na podlagi pregleda razvojne stopnje in izraščeniosti zobovja. Zaradi nezmožnosti prepoznavanja dejanske starosti živali, ki so na prehodu v višji starostni razred, pred samim odstrelom, se pri opredelitvi starostne kategorije v primeru dokončnega dvoma presoja v smislu izbora/določitve nižje starostne kategorije in sicer:

- Osebk do ocenjenega 12. meseca starosti se ne glede na datum uplenitve kategorizirajo kot mladiči, pri čemer se pri mejnih primerih (ocenjena starost 12-13 mesecev logično upošteva tudi datum prehoda 31.3./1.4.);
- Osebk med ocenjenim 13. in 24. mesecem starosti se ne glede na datum uplenitve kategorizirajo kot enoletne živali (lanščaki, lanščakinje);
- Osebk med ocenjenim 24. in 27. mesecem ter uplenjeni do 31.3. tekočega leta se ne glede na dejansko starost ocenijo kot lanščaki/lanščakinje, s čimer se doseže primerljiva kategorizacija živali, ki so bile v istem letu poležene v zimskem oziroma spomladanskem času.

**Višina in struktura odstrela**

Glede na trenutno stanje predvidevamo ohranitev obstoječe številčnosti oziroma gostote populacije. Dejanska višina in struktura vsakoletnega načrtovanega odvzema se bo tekoče prilagajala stanju populacije, ugotovljenemu na osnovi obsega in trenda škod, trenda številčnosti in širitve populacije, ocene spolne in starostne strukture, zdravstvenega stanja in sprememb v okolju, ki vplivajo na prehranske in bivalne razmere (kontrolna metoda v najširšem pomenu besede) ter interesov kmetijstva. Po potrebi se ocena stanja dopolnjuje tudi s podatki o relativni številčnosti. Morebitna lokalno pogojena neusklajena razmerja med divjimi prašiči in njihovim okoljem ter v odnosu med divjimi prašiči in drugimi živalskimi vrstami se bodo reševala s prostorskim razporejanjem odstrela iz letnega območnega načrta med lovišča. Okvirna spolna sestava načrtovanega odvzema in podrobnejša starostna sestava je razvidna iz sledeče preglednice in velja za strukturno stabilno zgrajeno populacijo z naravno spolno sestavo in piramidalno starostno zgradbo in se v letnih načrtih natančneje določi. V kolikor stanje v populaciji odstopa od tega modela, je potrebno korigirati strukturo tako, da v populaciji ustvarjamo želeno stanje glede spolne in starostne sestave. Prav tako so v primerih večjega obsega škod dopustna tudi odstopanja.

| Starostni razred      | Izhodiščna struktura* (%) |           |           |
|-----------------------|---------------------------|-----------|-----------|
|                       | M                         | Ž         | skupaj    |
| Ozimci                | min 50-70                 |           | Min 50-70 |
| Lanščaki/Lanščakinje  | max 10-20                 | min 10-20 | Max 20-40 |
| Merjasci 2+/Svinje 2+ | max 5                     | min 5     | 10        |
| Skupaj                | 50                        | 50        | 100       |

\* Z načrti se določi načrtovan odvzem v konkretnih % in ne intervalno

#### Načrtovanje odvzema pri cilju: uravnavanje številčnosti

Za uravnavanje številčnosti populacije je treba načrtovati predvsem dovolj veliko poseganje med vse kategorije divjega prašiča, še zlasti pa v kategorijo ozimcev, kjer sledimo cilju, da v razred enoletnih osebkov preraste minimalno število osebkov.

#### Načrtovanje odvzema pri cilju: zmanjševanje številčnosti (konkretna lovišča, za katera v določenem letu velja ta cilj, se določi z letnimi lovskoupravljavskimi načrti)

Za doseganje zmanjševanja številčnosti populacije se mora poleg intenzivnega odstrela ozimcev v odvzemu povečati tudi delež ženskih osebkov (lanščakinje in svinje 2+), pri čemer je smiselno z načrtom predpisati vsaj minimalno število rodnih samic obeh kategorij, ki jih je potrebno odvzeti iz LUO (in/ali konkretnih lovišč – skupine lovišč).

Vendar je tudi pri tem cilju priporočeno, da je svinja vodnica tropa pri izvajanju lova »varovana« kategorija, saj lahko njen odstrel prek zrušitve socialne strukture povzroči še večji prirastek in škode na kmetijskih kulturah.

V primerih načrtovanega občutnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev se z načrti odvzema kategorije ozimcev in lanščakov obeh spolov praviloma ne ločuje in ne omejuje. Priporočljiv je tudi čim zgodnejši začetek odstrela ozimcev.

Načrtovani odvzem naj bo številčno porazdeljen samo na lovišča, kjer je divji prašič prisoten več ali manj stalno ali vsaj občasno.

Dopustno odstopanje od načrta odvzema za divjega prašiča za lovišča, ki imajo **načrtovan odvzem 20 in več osebkov divjega prašiča**, je lahko po višini navzdol največ do 30 %, pri čemer se izračunane vrednosti odstopanja zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost. V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, je odvzem svinj 2+ po višini neomejen. V loviščih z načrtovanim odvzemom 20 in več osebkov divjega prašiča mora biti tako realiziran odvzem vsaj 70% načrtovanega števila ozimcev, lanščakov ter svinj 2+, medtem, ko je realizacija odvzema merjascev in lanščakov lahko manjša in po višini ni obvezujoča. Navzgor odvzem količinsko ni omejen, praviloma pa mora biti skladen s spolno in starostno strukturo osnovnega načrta. To pomeni, da je pri preseganju načrtovanega odvzema ter tudi pri realizaciji odvzema v višini od 70 % do 100 %, delež ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+ (svinj v primeru načrtovanega znatnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev) v strukturi odvzema vsaj tolikšen, kot je za posamezno kategorijo predviden z načrtom odvzema (minimalni delež). Delež lanščakov, merjascev ter potencialno tudi svinj 2+ (v loviščih, kjer je načrtovana ohranitev številčnosti divjih prašičev) pa je lahko enak ali manjši načrtovanemu deležu v odvzemu. Pri izračunu deleža svinj 2+ in merjascev 2+ v odvzemu v loviščih se za ti kategoriji upošteva tudi dovoljeno odstopanje +1 kos, ki se ga ustrezno upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem/naslednjih letih.

Dopustno odstopanje od načrta odvzema za divjega prašiča za lovišča, ki imajo **načrtovan odvzem več kot 5 in do 20 osebkov divjega prašiča**, je lahko po višini navzdol največ do 50 %, pri čemer se izračunane vrednosti odstopanja zaokrožujejo na najbližjo celo vrednost. V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, je odvzem svinj 2+ po višini neomejen. V loviščih z načrtovanim odvzemom od 6 do 20 osebkov divjega prašiča mora biti tako realiziran odvzem vsaj 50 % načrtovanega števila ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+, medtem ko je realizacija odvzema merjascev in lanščakov lahko manjša in po višini ni obvezujoča. Navzgor odvzem količinsko ni omejen, praviloma pa mora biti skladen s spolno in starostno strukturo osnovnega načrta. To pomeni, da je pri preseganju načrtovanega odvzema (ne pa tudi pri realizaciji odvzema v višini od 50 % do 100 %), delež ozimcev, lanščakinj ter svinj 2+ (svinj v primeru načrtovanega znatnega zmanjšanja številčnosti divjih prašičev) v strukturi odvzema vsaj tolikšen, kot je za posamezno kategorijo predviden z načrtom odvzema (minimalni delež). Delež lanščakov, merjascev ter potencialno tudi svinj 2+ (v loviščih, kjer je načrtovana ohranitev številčnosti divjih prašičev) pa je lahko enak ali manjši načrtovanemu deležu v odvzemu. Pri izračunu deleža svinj 2+ in merjascev 2+ v odvzemu po loviščih se za ti kategoriji upošteva tudi dovoljeno odstopanje +1 kos, ki se ga ustrezno upošteva pri načrtovanju odvzema v naslednjem/naslednjih letih.

Loviščem, ki imajo načrtovan odvzem **manjši ali enak 5 osebkom**, načrtovane višine odvzema divjega prašiča ni treba dosegati (možno odstopanje do 100 %). Navzgor odvzem količinsko ni omejen. Tem loviščem, ki zaradi nizkega načrtovanega odvzema praviloma ne bodo imela predvidenega odvzema starejših (dve in večletnih živali) živali, se skupaj dodeli odvzem določenega števila odraslih živali. Odvzema mladičev in lanščakov se ne omejuje. Upošteva se dodeljeno kvoto načrtovanega odvzema odraslih živali lahko v teh primerih posamezen upravljavec lovišča praviloma upleni le eno odraslo žival. Uplenitev odraslih živali so upravljavci lovišč dolžni sproti sporočati območnemu združenju upravljavcev lovišč, ki zagotavlja, da se kvota odraslih živali ne preseže. Za vsa ta lovišča skupaj je dovoljeno odstopanje odvzema v

primerjavi z načrtom v primeru svinj 2+ in merjascev 2+ za +1 kos, kar se ustrezno upošteva pri načrtovanju kvote odraslih živali v naslednjem/naslednjih letih.

Za lovišča, kjer je **prisotnost divjih prašičev redka** in v katerih je bil dosednji odvzem minimalen in še to na vsakih nekaj let, naj praviloma odvzem divjih prašičev ne bo načrtovan (nekdanj 1\*). Višina odvzema mladičev in lanščakov v posameznem lovišču naj številčno ne bo omejena, za vsa takšna lovišča pa naj se v letnem načrtu predvidi določeno število odraslih živali. Upošteva se določeno načrtovano kvoto odvzema odraslih živali lahko v teh primerih posamezen upravljavec lovišča praviloma upleni le eno odraslo žival. Uplenitev odraslih živali so upravljavci lovišč dolžni sprotno sporočati območnemu združenju upravljavcev lovišč, ki zagotavlja, da se kvota odraslih živali ne preseže. Za vsa ta lovišča skupaj je dovoljeno odstopanje odvzema v primerjavi z načrtom v primeru svinj 2+ in merjascev 2+ za +1 kos, kar se ustrezno upošteva pri načrtovanju kvote odraslih živali v naslednjem/naslednjih letih. Z letnimi lovsko upravljivskimi načrti (ali razdelilnikom odvzema po loviščih) bo sprotno določeno, v katerih loviščih se načrtuje odvzem po spolni in starostni strukturi in v katerih odvzem ne bo številčno določen. Za tovrstna lovišča (kjer je prisotnost divjega prašiča redka), se lahko določi tudi številčni odvzem, v dopustnih odstopanjih pa se praviloma določi neobvezno doseganje načrta in neomejeno preseganje.

V tem načrtu določeno spolno in starostno sestavo odvzema in dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala kakovost upravljanja z divjim prašičem.

### **Prostorska razdelitev**

Pri prostorski razdelitvi odvzema po loviščih se upoštevajo tudi sledeči kriteriji:

- ugotovljene škode na kmetijskih površinah;
- ugotovljene izgube in zdravstveno stanje divjih prašičev;
- povprečni odvzem v lovišču v zadnjem petletnem obdobju ;
- gostota odvzema na 100 ha celotne površine lovišča;
- predlog odvzema, ki so ga podala lovišča;
- izvršeni odvzem v preteklem lovskem letu;
- načrtovan odvzem v preteklem lovskem letu ;
- starostno in spolno razmerje odvzema zadnjih petih let s poudarkom na zadnjem letu.

Morebiten večji poudarek kakega od kriterijev za razdelitev načrtovanega odvzema po loviščih se za LUO, določena lovišča ali skupino lovišč lahko določi v letnem načrtu LUO. V letnem načrtu LUO se lahko opredeli tudi druge zahteve, katere je potrebno upoštevati pri nadaljnji razdelitvi odvzema divjih prašičev po loviščih, ki so nastale zaradi odvzema v posameznem lovišču v preteklem letu.

### **Časovna dinamika odvzema:**

Odvzem (odstrel) divjih prašičev se izvaja skladno z zakonodajo, s posebnim poudarkom na obdobju največje nevarnosti škod na kmetijskih površinah. Skupni lovi na divje prašiče se praviloma izvajajo od 15.09. do 31.01. Za lažjo realizacijo načrta odvzema priporočamo upoštevanje vseh odločb državnih organov o lovu določenih kategorij divjih prašičev izven lovne dobe, predpisane z zakonom.

### **Ostalo:**

Lovske organizacije z internimi navodili na noben način ne smejo omejevati izvajanja načrta odvzema divjih prašičev (npr. omejevanje lova na privabljalnih krmiščih; določanje sankcij za uplenitev katerekoli kategorije divjega prašiča, ki je z načrtovanim odvzemom še dovoljena). V loviščih, kjer je načrtovano znatno zmanjšanje številčnosti divjih prašičev, tudi ni dovoljeno omejevanje skupinskih lovov v obdobju od 15.9. do 31.1..

Naseljevanje in doseljevanje divjih prašičev v prosto naravo lovišč in LPN ni dovoljeno.

### **Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavci lovišč in LPN, v kolikor je le mogoče, ugotavljajo tudi vzroke morebitnih izgub. Pomembno je tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 28: Podatki o odvzemu divjega prašiča za obdobje 2001-2010****DIVJI PRAŠIČ**

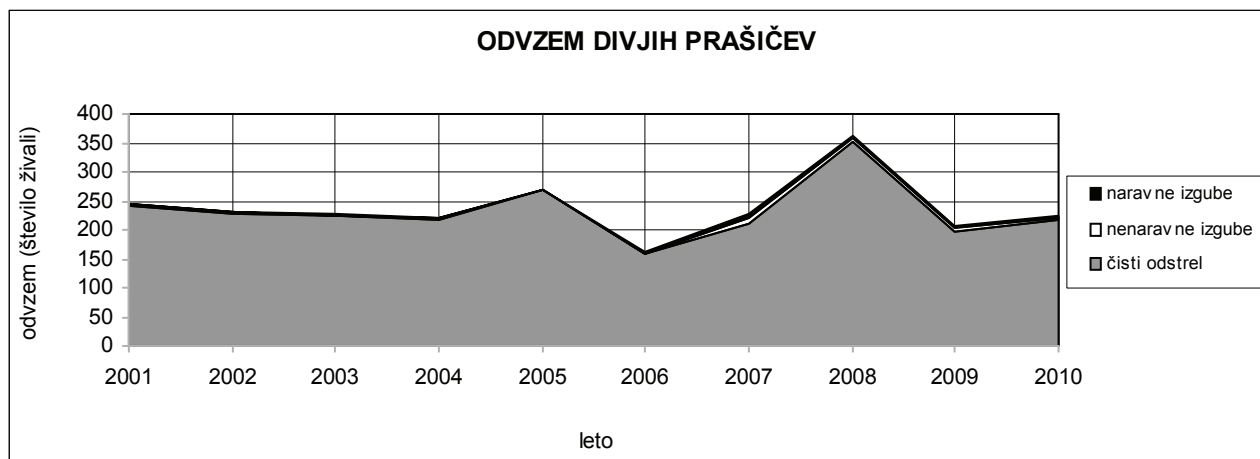
| <b>Odstrel in izgube</b>            |            |            |            |            |            |            |            |            |            |            |             |              |              |
|-------------------------------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|-------------|--------------|--------------|
| Starostna in spolna kategorija/leto | 2001       | 2002       | 2003       | 2004       | 2005       | 2006       | 2007       | 2008       | 2009       | 2010       | skupaj      | %/spol       | %/skupaj     |
| mladiči M                           | 84         | 64         | 63         | 60         | 82         | 43         | 67         | 106        | 49         | 63         | 681         | 54,3         | 28,6         |
| lanščaki                            | 46         | 48         | 49         | 37         | 42         | 37         | 37         | 72         | 52         | 34         | 454         | 36,2         | 19,1         |
| merjasci 2+                         | 19         | 9          | 9          | 15         | 10         | 6          | 11         | 13         | 12         | 14         | 118         | 9,4          | 5,0          |
| <b>skupaj PRAŠIČI</b>               | <b>149</b> | <b>121</b> | <b>121</b> | <b>112</b> | <b>134</b> | <b>86</b>  | <b>115</b> | <b>191</b> | <b>113</b> | <b>111</b> | <b>1253</b> | <b>100,0</b> | <b>52,7</b>  |
| mladiči Ž                           | 60         | 59         | 59         | 56         | 78         | 41         | 74         | 88         | 50         | 63         | 628         | 55,8         | 26,4         |
| lanščakinje                         | 28         | 41         | 38         | 37         | 39         | 22         | 24         | 59         | 34         | 36         | 358         | 31,8         | 15,1         |
| svinje 2+                           | 8          | 11         | 9          | 15         | 19         | 13         | 14         | 24         | 11         | 15         | 139         | 12,4         | 5,8          |
| <b>skupaj SVINJE</b>                | <b>96</b>  | <b>111</b> | <b>106</b> | <b>108</b> | <b>136</b> | <b>76</b>  | <b>112</b> | <b>171</b> | <b>95</b>  | <b>114</b> | <b>1125</b> | <b>100,0</b> | <b>47,3</b>  |
| <b>SKUPAJ odstrel in izgube</b>     | <b>245</b> | <b>232</b> | <b>227</b> | <b>220</b> | <b>270</b> | <b>162</b> | <b>227</b> | <b>362</b> | <b>208</b> | <b>225</b> | <b>2378</b> |              | <b>100,0</b> |

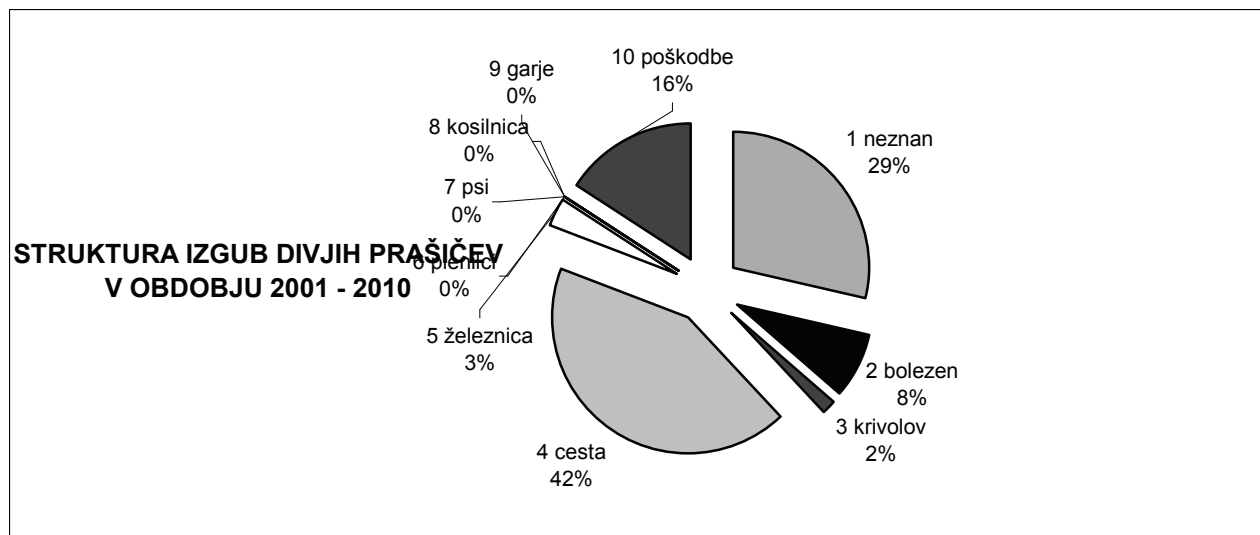
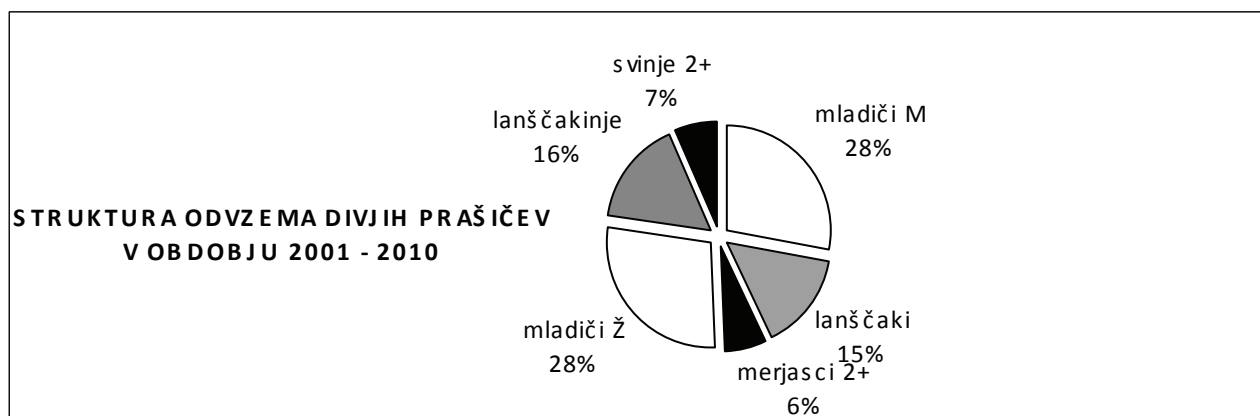
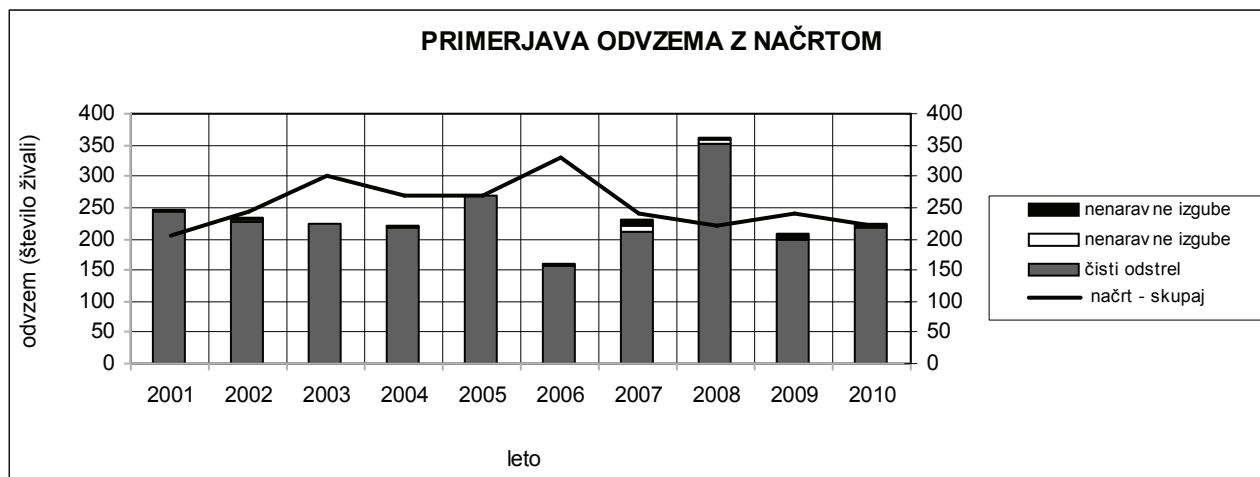
| <b>Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom</b> |       |      |      |      |       |      |      |       |      |       |        |
|-------------------------------------------------|-------|------|------|------|-------|------|------|-------|------|-------|--------|
| kategorija / leto                               | 2001  | 2002 | 2003 | 2004 | 2005  | 2006 | 2007 | 2008  | 2009 | 2010  | skupaj |
| načrt - skupaj                                  | 206   | 242  | 300  | 270  | 270   | 330  | 240  | 220   | 240  | 220   | 2538   |
| odstrel in izgube / načrt                       | 118,9 | 95,9 | 75,7 | 81,5 | 100,0 | 49,1 | 94,6 | 164,5 | 86,7 | 102,3 | 93,7   |
| delež PRAŠIČEV                                  | 60,8  | 52,2 | 53,3 | 50,9 | 49,6  | 53,1 | 50,7 | 52,8  | 54,3 | 49,3  | 52,7   |
| delež mladičev ne glede na spol                 | 58,8  | 53,0 | 53,7 | 52,7 | 59,3  | 51,9 | 62,1 | 53,6  | 47,6 | 56,0  | 55,0   |
| delež lanščakov ne glede na spol                | 30,2  | 38,4 | 38,3 | 33,6 | 30,0  | 36,4 | 26,9 | 36,2  | 41,3 | 31,1  | 34,1   |
| delež večletnih - 2+ ne glede na spol           | 11,0  | 8,6  | 7,9  | 13,6 | 10,7  | 11,7 | 11,0 | 10,2  | 11,1 | 12,9  | 10,8   |

| izgube in odvzem  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 2    | 3    | 0    | 2    | 0    | 1    | 10   | 4    | 5    | 3    | 30     | 47,6  |
| naravne izgube    | 1    | 2    | 3    | 1    | 2    | 3    | 5    | 5    | 6    | 5    | 33     | 52,4  |
| skupaj izgube     | 3    | 5    | 3    | 3    | 2    | 4    | 15   | 9    | 11   | 8    | 63     | 100,0 |
| % izgub           | 1,2  | 2,2  | 1,3  | 1,4  | 0,7  | 2,5  | 6,6  | 2,5  | 5,3  | 3,6  | 2,6    |       |
| čisti odstrel     | 242  | 227  | 224  | 217  | 268  | 158  | 212  | 353  | 197  | 217  | 2315   |       |

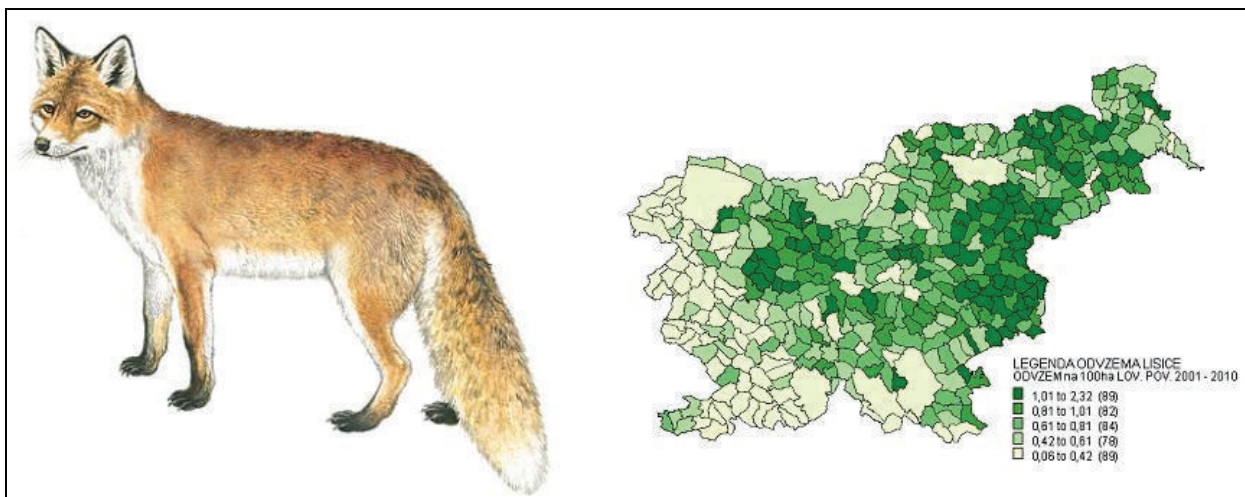
| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     |      | 1    | 1    | 1    | 2    | 2    | 3    | 3    | 2    | 3    | 18     | 28,6 |
| 2 bolezen    | 1    | 1    | 2    |      |      |      |      |      | 1    |      | 5      | 7,9  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      | 1    |      | 1      | 1,6  |
| 4 cesta      | 2    | 3    |      | 2    |      |      | 10   | 4    | 4    | 2    | 27     | 42,9 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      | 1    |      |      |      | 1    | 2      | 3,2  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      | 1    | 2    | 2    | 3    | 2    | 10     | 15,9 |

| <b>Telesne mase (biološka telesna masa)</b> |       |       |       |       |       |       |       |       |       |       |
|---------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| Starostna in spolna kategorija/leto         | 2001  | 2002  | 2003  | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008  | 2009  | 2010  |
| mladiči M                                   | 21,5  | 22,4  | 27,5  | 19    | 22,9  | 25,7  | 23,6  | 24,7  | 27    | 25,1  |
| indeks                                      | 100,0 | 104,2 | 127,9 | 88,4  | 106,5 | 119,5 | 109,8 | 114,9 | 125,6 | 116,7 |
| lanščaki                                    | 53    | 57,4  | 49,3  | 58,2  | 57,1  | 50,5  | 61    | 61,3  | 53,7  | 61,8  |
| indeks                                      | 100,0 | 108,3 | 93,0  | 109,8 | 107,7 | 95,3  | 115,1 | 115,7 | 101,3 | 116,6 |
| merjasci 2+                                 | 93    | 78,3  | 92,1  | 87,1  | 86,9  | 86,5  | 98,9  | 108,8 | 91,6  | 88,1  |
| indeks                                      | 100,0 | 84,2  | 99,0  | 93,7  | 93,4  | 93,0  | 106,3 | 117,0 | 98,5  | 94,7  |
| mladiči Ž                                   | 24,1  | 19,5  | 30,2  | 23,3  | 22,3  | 23,3  | 26,4  | 23,3  | 25,9  | 25,9  |
| indeks                                      | 100,0 | 80,9  | 125,3 | 96,7  | 92,5  | 96,7  | 109,5 | 96,7  | 107,5 | 107,5 |
| lanščakinje                                 | 45,2  | 47,1  | 43,6  | 47,7  | 51,1  | 46    | 52,6  | 51,6  | 45,6  | 52,7  |
| indeks                                      | 100,0 | 104,2 | 96,5  | 105,5 | 113,1 | 101,8 | 116,4 | 114,2 | 100,9 | 116,6 |
| svinje 2+                                   | 76,6  | 69,8  | 67,8  | 78,4  | 78,6  | 64,7  | 81,0  | 70,6  | 69,7  | 68,0  |
| indeks                                      | 100,0 | 91,1  | 88,5  | 102,3 | 102,6 | 84,5  | 105,7 | 92,2  | 91,0  | 88,8  |





## 7.9 LISICA (*Vulpes vulpes* L.)



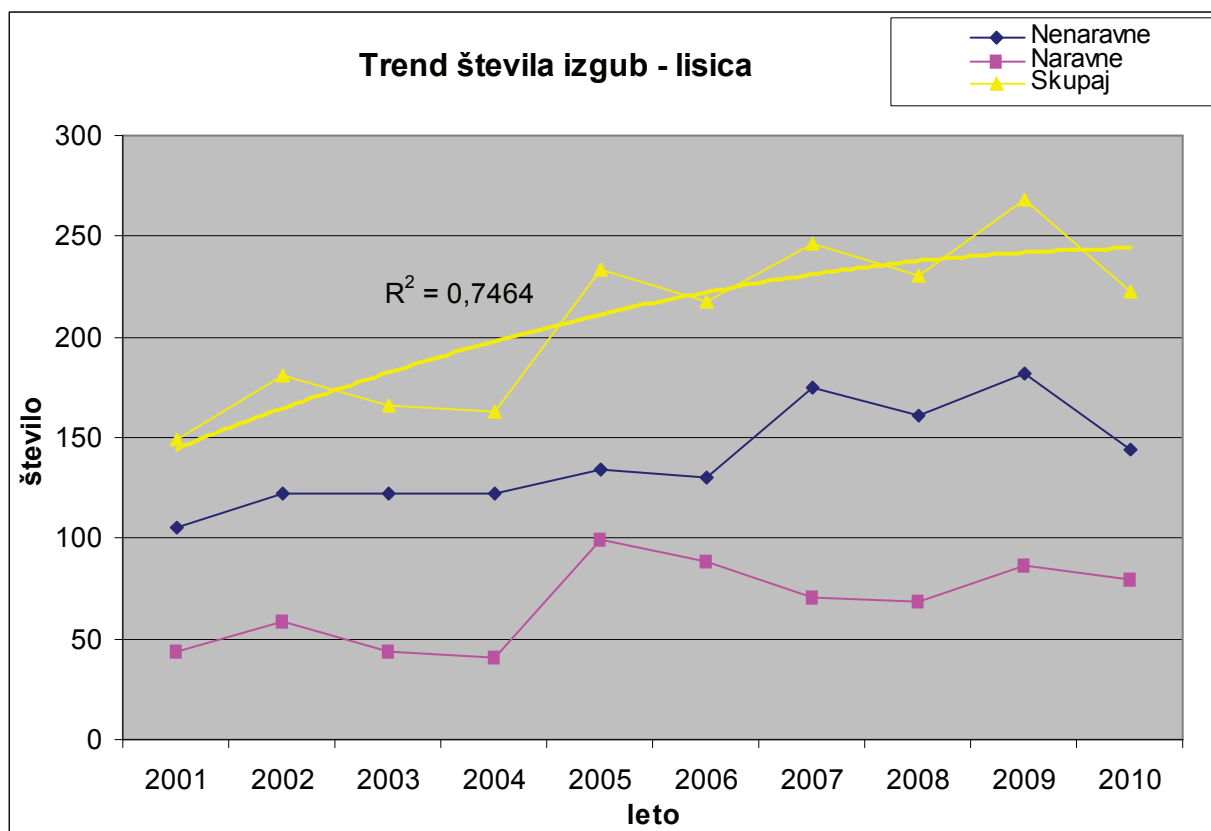
### 7.9.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir obravnave je lovsko upravljavsko območje.

### 7.9.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je bilo od skupno načrtovanega odvzema 14.801 lisic iz lovišč odvzetih 12.566, tako da so bili načrti v povprečju doseženi 84,9 %. V obdobju 2001-2006 je načrtovani odvzem stagniral na višini med 1.534 in 1.590 lisicami, nekoliko upadel v letih 2007 in 2008 na 1.300 oziroma 1.350 lisic in v zadnjih dveh letih porasel na višino 1.400 živali. Realizirani odvzem je upadal od leta 2001 do 2006 (indeks 2006/2001 – 58), nato pa začel naraščati do leta 2010 (indeks 2010/2006 – 176). Najvišji odvzem v desetletnem obdobju je bil dosežen v letu 2010. Spolno razmerje realiziranega odvzema je bilo izravnano (50 %:50 %). Načrti so bili realizirani v 7. letih preteklega desetletnega obdobja, v treh letih (2004, 2005, 2006) pa niso bili realizirani.

Izgube so znašale 16,5 % celotnega odvzema. Struktura izgub je obsegala 67 % nenaravnih in 33 % naravnih. Med nenaravnimi močno prevladujejo izgube zaradi prometa, med naravnimi pa izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka. Trend izgub (naravne, nenaravne, skupne) je naraščajoč.



### 7.9.3 Ocena stanja populacije

Lisica je prisotna v celotnem LUO. Višina odvzema večinoma nakazuje stanje številčnosti (gostote) populacije. Ocenjujemo, da je gostota populacije do leta 2006 upadala, v naslednjih letih pa je v porastu. Spolna in starostna struktura lisic ni znana, domnevamo pa, da je naravna, saj se ob odstrelu izbira po spolu in starosti ne izvaja.

Na populacijsko dinamiko lisice močno vplivajo njene tradicionalne bolezni. Glede na uvedeno peroralno cepljenje proti steklini, se je razširjenost bolezni že pred desetletji zaustavila, številčnost lisic pa se je povečevalo, tudi zaradi manjše zainteresiranosti lovcev za lov te vrste. Periodično se pojavljajo garje, povečujejo se tudi izgube zaradi prometa, v zadnjih letih se je pojavila tudi (pasja) kuga.

Ocenjujemo, da je bil vpliv lisice na populacije drugih vrst divjih živali, med njimi tudi na nekatere ogrožene vrste v zadnjih letih, zaradi naraščajoče številčnosti, znaten. Večino hrane lisici predstavljajo vretenčarji manjše velikosti (npr. CROFT / HONE 1978, CATLING 1988). V Veliki Britaniji so v agrarni krajini, kjer prevladujejo vretenčarji velikosti 0,3-3,5 kg (pogosti tudi poljski zajec, fazan in poljska jerebica) ugotovili, da je bilo dve tretjini prehrane lisic sestavljene iz vretenčarjev velikosti 0,3-3,0 kg (REYNOLDS / TAPPER 1995), pri tem pa v študiji niso ugotovili, da bi predatorstvo kot tako omejevalo npr. populacijo poljskega zajca, čeprav nekatere populacijske študije iz različnih okolij nakazujejo vpliv lisic na njegovo populacijsko dinamiko (npr. PANEK et al. 2006). Znan in večkrat potrjen je tudi vpliv lisic na prirastek srnjadi (najpomembnejši plenilec mladičev srnjadi) (JARNEMO / LIBERG 2005, PANZACCHI et al.. 2008).

### 7.9.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želimo, da je populacija lisice v območju zastopana v številu, ki bo omogočalo čim manjši obseg bolezni. Populacija mora biti usklajena z vrstami, na katere imajo lisice močnejši vpliv. Želimo manjši vpliv lisic na populacije divjadi drugih vrst, zato je cilj nekoliko znižati številčnost (gostoto) populacije.

### 7.9.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

#### Višina odvzema

Glede na trenutne razmere lahko ostane višina načrtovanega odvzema na dosedANJI ravni ali nekoliko povečana, pričakujemo pa, da se bo v naslednjih letih gostota populacije pričela zmanjševati (bolezni).

Zaželeno je, da bi realizacija dosegala načrt. Intenzivnost posegov z odstrelom mora biti večja v okoljih, kjer je lisica zelo pogosta in je ugotovljen povečan vpliv na populacije vrst male divjadi (nižinska območja) in v habitatih gozdnih kur. Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določa v letnih načrtih. Pri tem se upoštevajo predvsem evidence odvzema, zdravstveno stanje populacij, podatki monitoringa, morebitni podatki izplačanih odškodnin ipd. Dodatne omejitve odvzema po spolu in starosti niso potrebne.

Ker se na podlagi 1. točke Obveznega navodila o določitvi območja, ki je okuženo s steklino, o pošiljanju materiala v laboratorijsko preiskavo in o izvajanju preventivnih ukrepov pri odiranju živali (Navodilo Republiške veterinarske uprave št. 322-03/88-8 z dne 4/1 – 1989) šteje za okuženo s steklino celotno območje Republike Slovenije, se na podlagi 2. odstavka 11. člena in 1. točke 1. odstavka 13. člena ter 12. točke 1. odstavka 19. člena Zakona o veterinarstvu (Uradni list RS, št. 82/94, 21/95 in 16/96), morajo v diagnostično preiskavo v skladu s programom Veterinarske uprave RS Slovenije, pošiljati trupla odstreljenih lisic in drugih divjih živali, da bi se omogočilo sistematično odkrivanje zoonoz. Stroške diagnostičnih preiskav na steklino krije proračun Republike Slovenije. Upravljavci lovišč in lovišč s posebnim namenom so torej dolžni izvajati ukrepe preventivnega zdravstvenega varstva divjadi in v ta namen odvzeti vzorce oziroma poslati določene vzorce uplenjene, poginule ali povožene divjadi v preiskavo, v skladu s programom Veterinarske uprave RS.

### **Prostorska razdelitev**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- gostota odvzema na 100 ha celotne ali lovne površine lovišča;
- povprečni odzem v lovišču v zadnjih petih letih;
- izvršen odzem v preteklem lovskem letu;
- načrtovani odzem v preteklem lovskem letu;
- višina, struktura in dinamika izgub;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča.

### **Ostale usmeritve**

V letnih načrtih naj bodo navedena dopustna odstopanja od načrtovanega odvzema za lovišča. Dopustna odstopanja so lahko navzdol do – 30 %, navzgor pa do +100 %. Za lovišča, ki imajo načrtovani odzem v višini do vključno 10 lisic, se kot dopustno odstopanje navzdol od načrta šteje 3 živali.

V tem načrtu določena dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala upravljanje z lisico.

Lov lisice naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in v habitatih gozdnih kur.

Pri lovu na lisico ter še posebej v času polaganja vab za peroralno vakcinacijo je potrebno upoštevati veterinarsko sanitarna navodila in predpise ter izdelan letni program Veterinarske uprave RS.

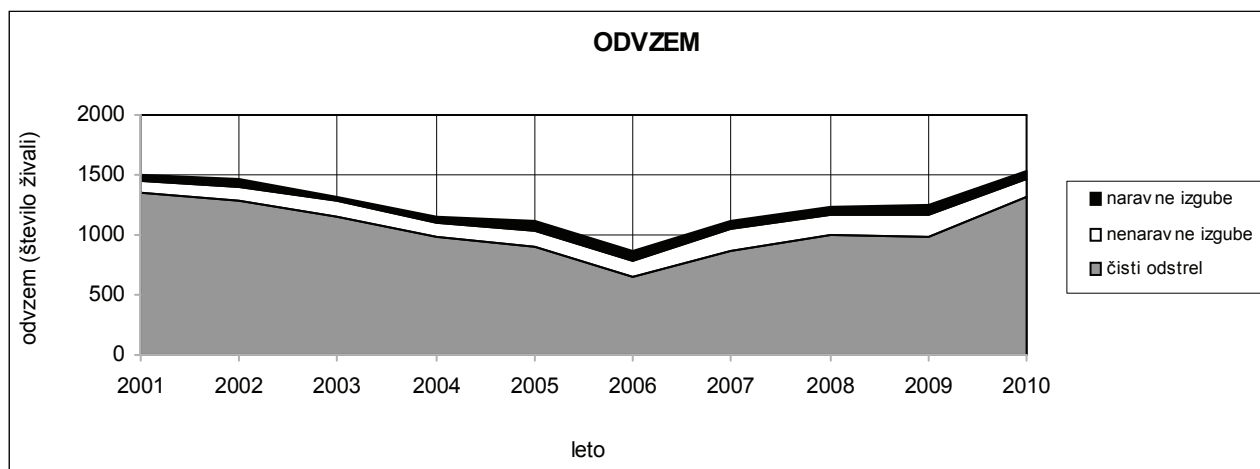
Upravljavci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev lisic v loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih, kot tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 29: Podatki o odvzemu lisice za obdobje 2001-2010****LISICA**

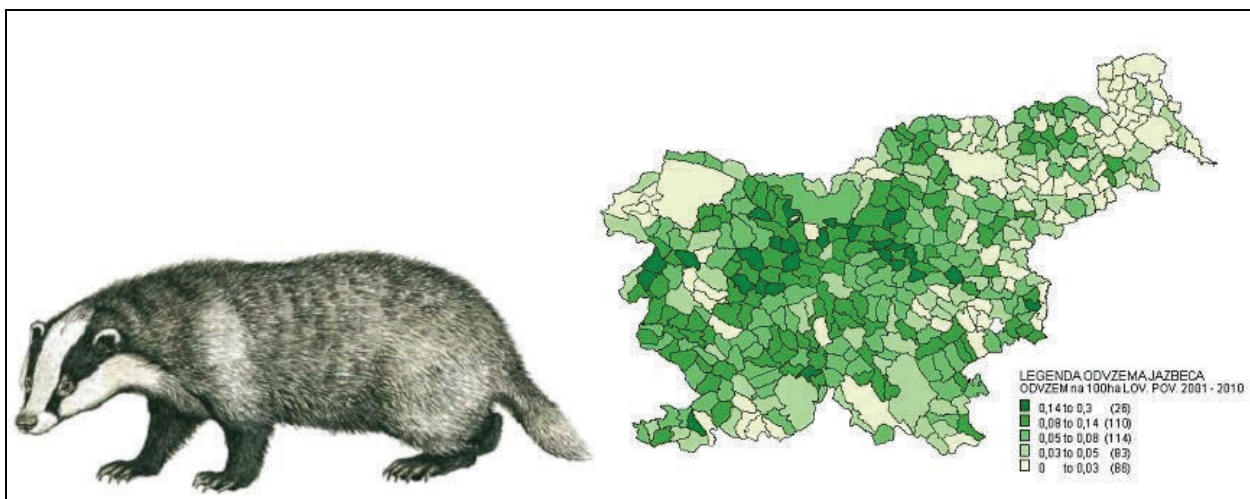
| <b>Odstrel in izgube</b>                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |
|--------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |
| samci                                      | 760         | 710         | 666         | 581         | 554         | 443         | 574         | 614         | 651         | 791         | 6344          |
| samice                                     | 737         | 753         | 656         | 564         | 571         | 431         | 542         | 618         | 602         | 748         | 6222          |
| skupaj odstrel in izgube                   | 1497        | 1463        | 1322        | 1145        | 1125        | 874         | 1116        | 1232        | 1253        | 1539        | 12566         |
| načrt - skupaj                             | 1558        | 1569        | 1590        | 1534        | 1550        | 1550        | 1350        | 1300        | 1400        | 1400        | 14801         |
| odstrel in izgube / načrt                  | 96,1        | 93,2        | 83,1        | 74,6        | 72,6        | 56,4        | 82,7        | 94,8        | 89,5        | 109,9       | 84,9          |

| <b>Izgube</b>            |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |
|--------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|
| <b>Kategorija / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |
| nenaravne izgube         | 105         | 122         | 122         | 122         | 134         | 130         | 175         | 161         | 182         | 144         | 1397          | 67,3     |
| naravne izgube           | 44          | 59          | 44          | 41          | 99          | 88          | 71          | 69          | 86          | 79          | 680           | 32,7     |
| skupaj izgube            | 149         | 181         | 166         | 163         | 233         | 218         | 246         | 230         | 268         | 223         | 2077          | 100,0    |
| % izgub                  | 10,0        | 12,4        | 12,6        | 14,2        | 20,7        | 24,9        | 22,0        | 18,7        | 21,4        | 14,5        | 16,5          |          |
| čisti odstrel            | 1348        | 1282        | 1156        | 982         | 892         | 656         | 870         | 1002        | 985         | 1316        | 10489         |          |

| <b>Vzroki izgub</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |
|---------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|
| <b>vzrok / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |
| 1 neznan            | 5           | 11          |             | 4           | 31          | 5           | 10          | 7           | 12          | 12          | 97            | 4,7      |
| 2 bolezen           | 14          | 47          | 34          | 21          | 64          | 7           | 16          | 21          | 16          | 16          | 256           | 12,3     |
| 3 krivolov          |             |             |             |             | 1           |             |             |             |             |             | 1             | 0,0      |
| 4 cesta             | 102         | 118         | 121         | 121         | 131         | 130         | 170         | 159         | 180         | 141         | 1373          | 66,1     |
| 5 železnica         |             |             |             | 1           |             |             | 3           | 2           | 2           | 3           | 11            | 0,5      |
| 6 plenilci          |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |
| 7 psi               | 3           | 4           | 1           |             | 1           |             | 2           |             |             |             | 11            | 0,5      |
| 8 kosilnica         |             |             |             |             | 1           |             |             |             |             |             | 1             | 0,0      |
| 9 garje             | 25          | 1           | 10          | 16          | 3           | 72          | 45          | 39          | 54          | 50          | 315           | 15,2     |
| 10 poškodbe         |             |             |             |             | 1           | 4           |             | 2           | 4           | 1           | 12            | 0,6      |



## 7.10 JAZBEC (*Meles meles* L.)



### 7.10.1 Prostorski okviri obravnave

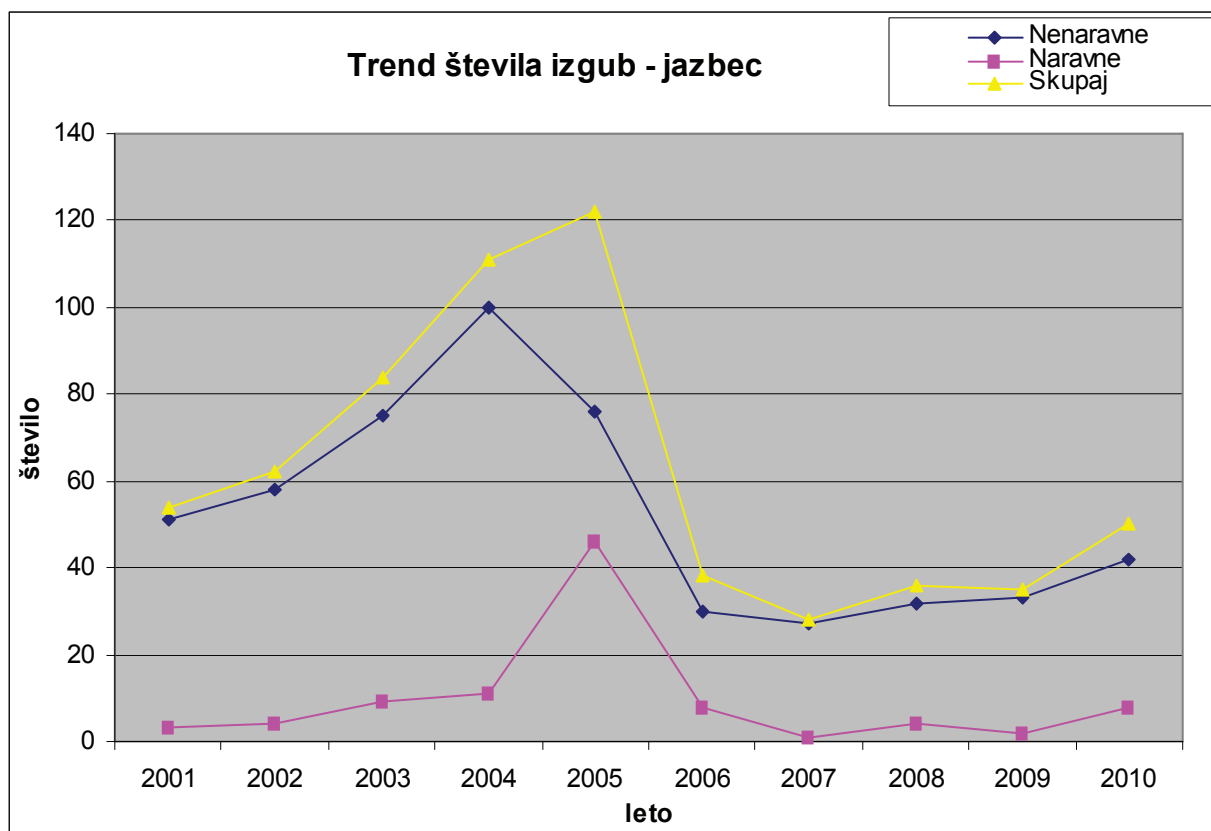
Prostorski okvir obravnave jazbeca je lovsko upravljavsko območje.

### 7.10.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je bilo od skupno načrtovanega odvzema 1.971 jazbecov iz lovišč odvzetih 1.475 živali, tako da so bili načrti odvzema v povprečju doseženi 75 %. Načrti odvzema so se v obdobju 2001-2006 permanentno povečevali od 171 živali v letu 2001 na 290 v letu 2006 (indeks 170), nato so močno upadli na 200 živali v letu 2007 in na višino okoli 100 živali v letih 2008-2010. Tudi odvzem v obdobju 2001-2004 kaže trend naraščanja od 168 živali v letu 2001 na 230 v letu 2004 (indeks 137), oziroma 219 v letu 2005, nato realizacija upade na višino med 76 in 104 živali v obdobju 2006-2010. Najvišji odvzem je bil dosežen v letu 2004 (230 jazbecov), najnižji pa v letu 2007 (76 jazbecov). Spolno razmerje realiziranega odvzema je znašalo 58 %:42 % v korist samcev.

Izgube so znašale 42 % celotnega odvzema. Struktura izgub je obsegala 85 % nenaravnih in 15 % naravnih. Med nenaravnimi močno prevladujejo izgube zaradi prometa, med naravnimi pa izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka. Trend izgub je naraščajoč, od 54 evidentiranih izgub v letu 2001 na 122 v letu 2005, kar predstavlja indeks povečanja 226. Po letu 2005 so izgube upadle, v prvih štirih letih na višino med 28 in 38 živalmi, v letu 2010 so ponovno porasle na 50 živali. Naraščajoči trend v obdobju 2001-2005 in kasnejše upadanje je značilno tako za nenaravne kot naravne izgube. Delež izgub v odvzemu je naraščal od 32 % v letu 2001 na 56 % v letu 2005, nato je upadel v obdobju 2006-2009 na delež med 36 in 43 %, v letu 2010 je ponovno porasel na 48 % celotnega odvzema.

Ocenjujemo, da je bil načrtovani odvzem v preteklem obdobju primeren, zaželena bi bila boljša realizacija z odstrelom, še posebno v obdobju 2001-2005.



### 7.10.3 Ocena stanja populacije

Jazbec je prisoten v celotnem LUO. Gostota je večja v agrarni krajini, kjer se pojavljajo občasni lokalni vplivi na kmetijske kulture, v primerjavi z ostalim delom območja. KRYŠTUFEK (1991) npr. navaja, da na izbiro habitata vplivata pokrovnost terena in kvaliteta zemlje (suha odcejena zemlja – jazbine), najpogostejše je prisoten v mešanih gozdovih. V fragmentiranem okolju z nekoliko večjim deležem gozdov je pogostost oz. številčnost jazbecev povezana s pokrovnostjo z grmovnim slojem in skalovjem, v okolju z nizkim deležem gozdov pa je fragmentacija habitatov z izolacijo temeljni napovedovalec pogostosti (VIRGÓS 2001). BIČÍK s sod. (2000) navaja, da je večina jazbin na ilovnati zemlji v bližini potokov.

Ker je odstrel jazbecev močno povezan z željami oziroma pripravljenostjo za lov te vrste, je odstrel oziroma skupni evidentiran odvzem slab kazalnik številčnosti in populacijske dinamike, nekoliko boljši kazalnik so ugotovljene izgube zaradi prometa. Ugotavljamo, da je bila populacija v obdobju 2001-2005 številčna, v obdobju 2006-2009 je upadla, v letu 2010 se ponovno nakazuje naraščanje števila. Spolna in starostna struktura jazbecev ni znana, domnevamo pa, da je naravna, saj se ob odstrelu izbira po spolu in starosti ne izvaja. Telesne mase jazbecev niso evidentirane. Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami divjadi niso znani. Podobno kot na lisico tudi na jazbeca močno vplivajo njegove tradicionalne bolezni. V letih 2003-2005 se je pojavila tudi (pasja) kuga.

### 7.10.4 Cilj upravljanja s populacijo

Jazbec naj bo v LUO prisoten v številčnosti, ki bo omogočala ohranitev in normalen razvoj populacije (zagotavljanje njihove vloge v ekosistemu) ter dovoljevala zmerno rabo z lovom. Pomembna je ohranitev naravnega življenjskega okolja z mozaikom agrarne krajine. Ohraniti želimo starostno in spolno strukturo kot jo oblikujeta populacija in njeno okolje. Želimo zdravo populacijo jazbecev, v kateri se bodo bolezni pojavljale le izjemoma.

### 7.10.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določa v letnih načrtih LUO. Pri tem se upoštevajo predvsem evidence izgub zaradi prometa, morebitni podatki izplačanih škod, zdravstveno stanje populacij, podatki monitoringa ipd. Glede na trenutno stanje lahko ostane gostota populacije na dosedanji višini. Dodatne omejitve odvzema po spolu in starosti niso potrebne.

### **Prostorska razdelitev odvzema**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- gostota odvzema na 100 ha celotne površine lovišča;
- povprečni odvzem v lovišču v zadnjem petletnem obdobju;
- izvršen odvzem v zadnjem lovskem letu;
- načrtovan odvzem v zadnjem lovskem letu;
- višina, struktura in dinamika izgub;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča;
- obseg škod v določenih predelih območja.

### **Ostale usmeritve**

V letnih načrtih je potrebno navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrtovanega odvzema za lovišča. Pri jazbecu se praviloma načrtuje dopusten lov, kar pomeni, da načrtov ni potrebno realizirati, lahko pa se jih preseže do 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Upoštevati je potrebno vsa veterinarsko sanitarna navodila in predpise.

V tem načrtu določeno preseganje je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala upravljanje z jazbecem.

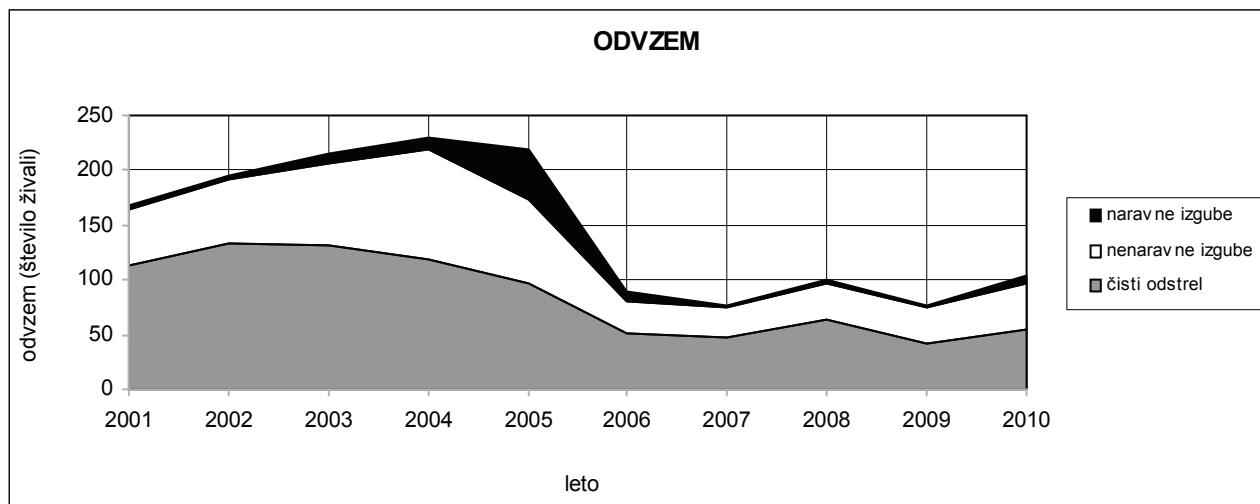
Upravljavci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev jazbeca v loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih kot tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 30: Podatki o odvzemu jazbeca za obdobje 2001-2010****JAZBEC**

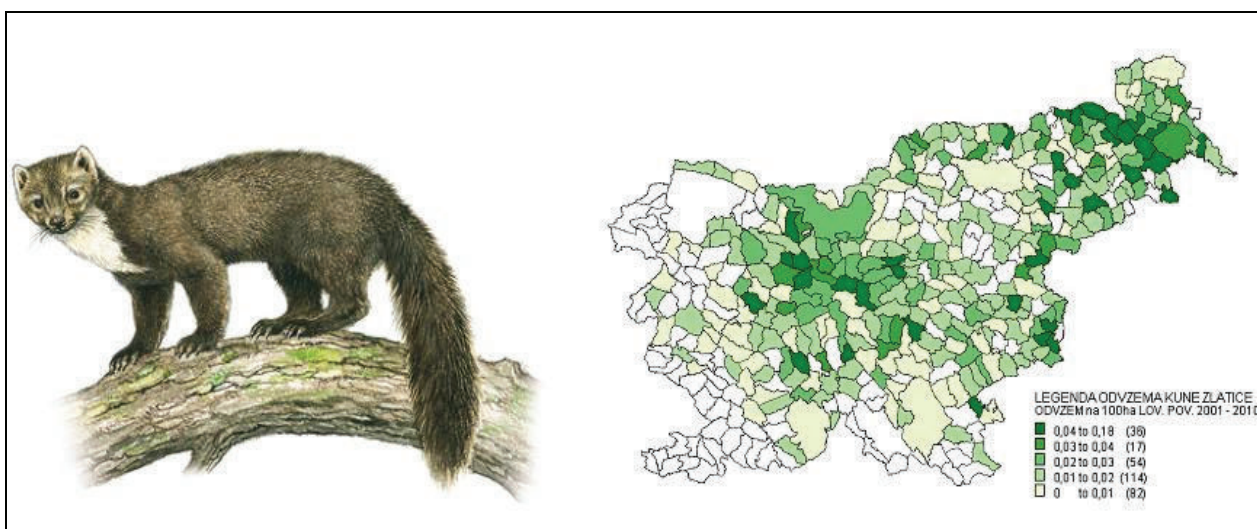
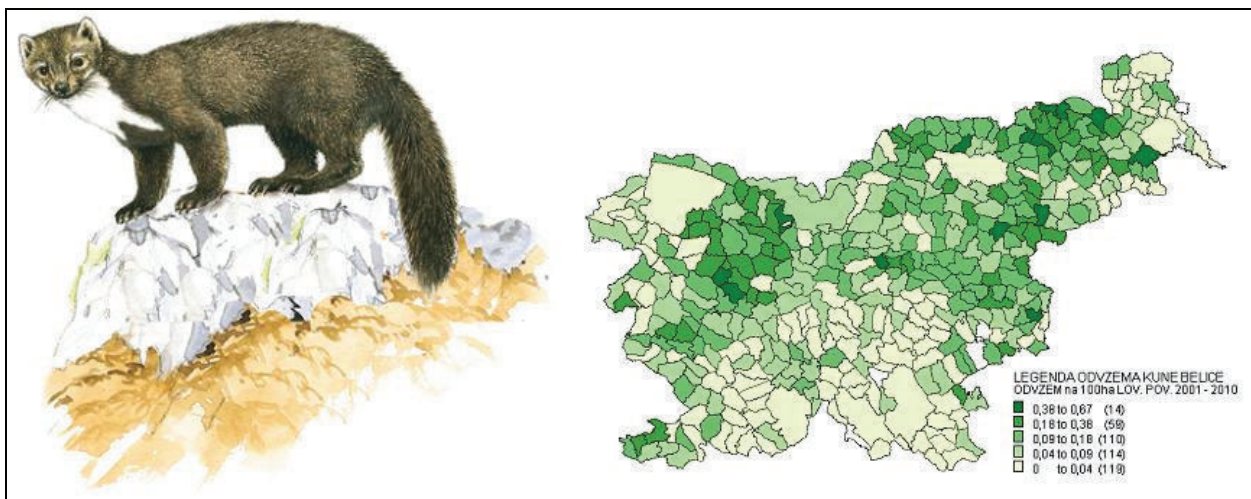
| <b>Odstrel in izgube</b>                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |
|--------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |
| <b>samci</b>                               | 92          | 104         | 117         | 125         | 140         | 52          | 46          | 57          | 54          | 64          | 851           |
| <b>samice</b>                              | 76          | 92          | 99          | 105         | 79          | 37          | 30          | 43          | 23          | 40          | 624           |
| <b>skupaj odstrel in izgube</b>            | 168         | 196         | 216         | 230         | 219         | 89          | 76          | 100         | 77          | 104         | 1475          |
| <b>načrt - skupaj</b>                      | 171         | 200         | 235         | 265         | 290         | 290         | 200         | 100         | 120         | 100         | 1971          |
| <b>odstrel in izgube / načrt</b>           | 98,2        | 98,0        | 91,9        | 86,8        | 75,5        | 30,7        | 38,0        | 100,0       | 64,2        | 104,0       | 74,8          |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 51   | 58   | 75   | 100  | 76   | 30   | 27   | 32   | 33   | 42   | 524    | 84,5  |
| naravne izgube    | 3    | 4    | 9    | 11   | 46   | 8    | 1    | 4    | 2    | 8    | 96     | 15,5  |
| skupaj izgube     | 54   | 62   | 84   | 111  | 122  | 38   | 28   | 36   | 35   | 50   | 620    | 100,0 |
| % izgub           | 32,1 | 31,6 | 38,9 | 48,3 | 55,7 | 42,7 | 36,8 | 36,0 | 45,5 | 48,1 | 42,0   |       |
| čisti odstrel     | 114  | 134  | 132  | 119  | 97   | 51   | 48   | 64   | 42   | 54   | 855    |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     | 2    | 4    | 2    | 3    | 20   | 4    |      | 1    | 1    | 5    | 42     | 6,8  |
| 2 bolezen    | 1    |      | 7    | 8    | 26   | 4    | 1    | 3    | 1    | 2    | 53     | 8,5  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      | 50   | 58   | 72   | 100  | 76   | 30   | 27   | 32   | 32   | 42   | 519    | 83,7 |
| 5 železnica  |      |      | 1    |      |      |      |      |      | 1    |      | 2      | 0,3  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 7 psi        | 1    |      | 2    |      |      |      |      |      |      |      | 3      | 0,5  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 1    | 1      | 0,2  |



## 7.11 KUNA BELICA (*Martes foina* Erxleben.) in KUNA ZLATICA (*Martes martes* L.)



### 7.11.1 Prostorski okviri obravnave

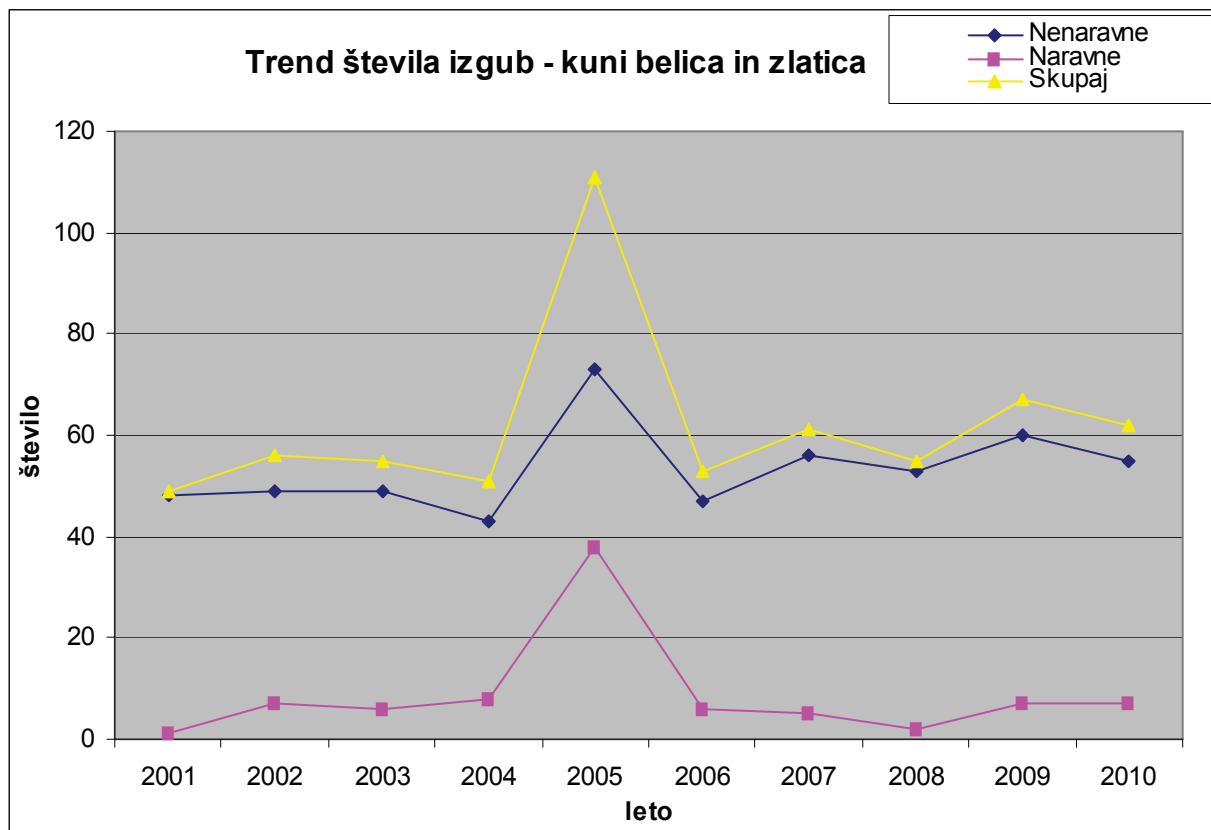
Prostorski okvir obravnave obeh vrst kun je celotno Gorenjsko lovsko upravljavsko območje.

### 7.11.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je za obe kuni razvidna iz preglednic. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je bilo od skupno načrtovanega odvzema 3.013 kun belic iz lovišč odvzetih 2.193 živali, tako da so bili načrti odvzema v povprečju doseženi 73 %. Načrtovani odvzem je v obdobju 2001-2006 stagniral na višini med 341-360 živalmi, nato je v letu 2007 upadel na 300 živali in nadalje v letih 2008-2010 na višino med 180 in 200 živali. Realizirani odvzem je v obdobju 2001-2005 naraščal od 244 na 297 živali, upadel v letu 2006 na 216 živali in se v naslednjih letih (2007-2010) ustalil na višini med 147 in 183 živalmi. Delež izgub pri kuni belici je v povprečju znašal 26 % celotnega odvzema, najvišji je bil v letu 2005 (36 %), v letu 2007 je nekoliko upadel (23 %) in se v naslednjih letih ustalil med 30 in 35 % celotnega odvzema. Načrtovani odvzem kune zlatice se je v vseh letih preteklega obdobja gibal na višini okoli 50 živali. Realizirani odvzem je naraščal v obdobju 2001-2003 od 19 na 43 živali, v letu 2004 upadel na 18 živali in v naslednjih letih nihal med 12 in 37 živalmi. Povprečni delež ugotovljenih izgub pri kuni zlatici znaša 21 % celotnega odvzema.

Izstopajo visoke izgube v letu 2005. Povezujemo jih s prisotnostjo (pasje) kuge, ki je podobno tudi pri jazbecu povzročila največje izgube v tem letu.

Ocenjujemo, da je bil načrtovani odvzem v preteklem obdobju primeren, zaželena bi bila boljša realizacija.



### 7.11.3 Ocena stanja populacije

Kuna zlatica živi pretežno v gozdovih, kuni belici pa ustrezajo svetli, odprti gozdovi, kamenišča, pa tudi pasovi drevja ob vodotokih. Kuna belica se pogosteje pojavlja tudi v bližini človekovih bivališč (KRYŠTUFEK 1991). Kuna belica in zlatica sta prisotni v celotnem LUO, kuna belica poseljuje tudi že obrobja večjih mest (sinantropna vrsta). Pomembnejšega vpliva na malo divjad ne opažamo. Najpomembnejša hrana obeh kun so namreč predvsem sesalci in ptiči manjše velikosti, pa tudi nevretenčarji in rastlinski plodovi (sadje). GOSZCZYNSKI (1976) celo navaja, da sadje predstavlja skoraj 43 %, mali glodavci 32 %, ptice 16 %, poljski zajci 5 %, ostalo pa žuželke, razlike v prehrani pa so med letnim sezonami občutne. Pri tem je potrebno pojasniti da je podatek (delež poljskih zajcev v prehrani) iz obdobja, ko je bila mala divjad znatno pogostejša oz. številčnejša. Ker je odstrel obeh vrst močno povezan z željami oziroma pripravljenostjo za lov, je odstrel oziroma skupni evidentiran odvzem slab kazalnik številčnosti in populacijske dinamike, nekoliko boljši kazalnik so ugotovljene izgube zaradi prometa. Ocenjujemo, da je številčnost kune zlatice v območju dokaj konstantna do rahlo upadajoča. Številčnost kune belice je do leta 2004 najverjetneje naraščala, v letih 2005 in 2006 upadla in se v naslednjih letih nato pomembneje ni spreminjala. Spolna in starostna struktura kun ni znana, domnevamo pa, da je naravna, saj se ob odstrelu izbira po spolu in starosti ne izvaja. Pri kunah je bila v zadnjih letih ugotovljena prisotnost (pasje) kuge.

### 7.11.4 Cilj upravljanja s populacijo

Obe vrsti kun naj bosta v LUO prisotni v številčnosti, ki bo omogočala ohranitev in normalen razvoj populacij (zagotavljanje njihove vloge v ekosistemu) ter dovoljevala zmerno rabo z lovom. Želimo zdravi populaciji, v katerih se bodo bolezni pojavljale le izjemoma.

### 7.11.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

#### Višina odvzema

Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določa v letnih načrtih. Pri tem se upoštevajo predvsem izgube zaradi prometa, morebitni podatki izplačanih škod, zdravstveno stanje populacij, podatki monitoringa ipd. Glede na trenutne razmere lahko odvzem zlatice ostane na dosedanji ravni, podobno tudi odvzem belice. Dodatne omejitve odvzema po spolu in starosti niso potrebne.

### **Prostorska razdelitev**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- gostota odvzema na 100 ha celotne površine lovišča;
- povprečni odvzem v lovišču v zadnjem petletnem obdobju;
- izvršen odvzem v preteklem lovskem letu;
- načrtovani odvzem v preteklem lovskem letu;
- višina, struktura in dinamika izgub;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča.

### **Ostale usmeritve**

V letnih načrtih je potrebno navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrtovanega odvzema za lovišča. Pri kunah se praviloma načrtuje dopusten lov, kar pomeni, da načrtov ni potrebno realizirati, lahko pa se jih preseže do 100 % načrtovanega številčnega odvzema. Upoštevati je potrebno vsa veterinarsko sanitarna navodila in predpise.

V tem načrtu določeno preseganje je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala upravljanje z obema kunama.

Lov kune belice in kune zlatice naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in habitatih gozdnih kur.

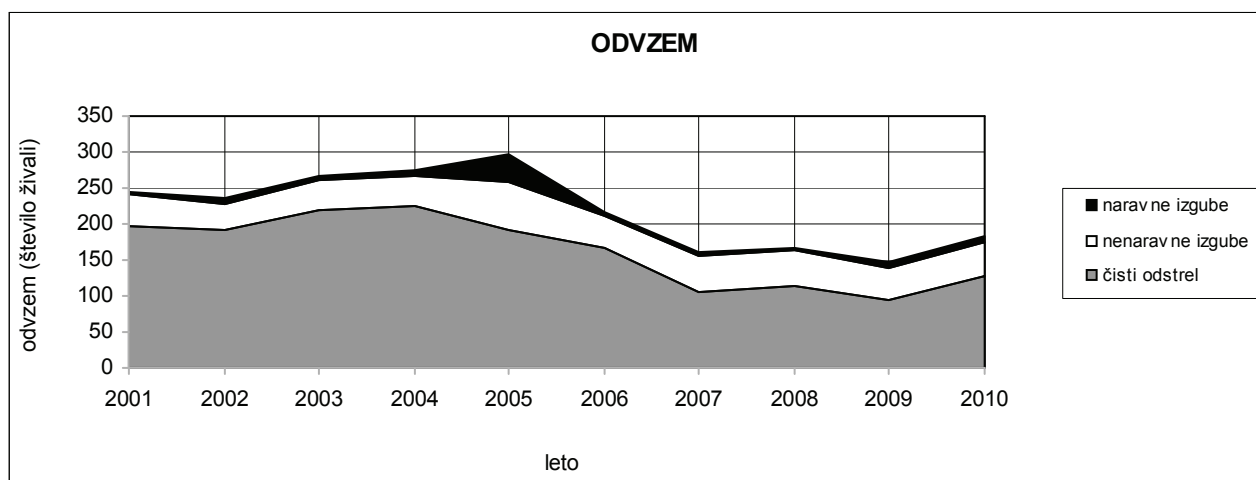
Upravljalci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev kun v loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih kot tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 31: Podatki o odvzemu kune belice za obdobje 2001-2010****KUNA BELICA**

| <b>Odstrel in izgube</b>        |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |
|---------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|
| <b>Odstrel in izgube / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |
| skupaj odstrel in izgube        | 244         | 236         | 267         | 276         | 297         | 216         | 161         | 166         | 147         | 183         | 2193          |
| načrt - skupaj                  | 341         | 356         | 355         | 361         | 360         | 360         | 300         | 200         | 200         | 180         | 3013          |
| odstrel in izgube / načrt       | 71,6        | 66,3        | 75,2        | 76,5        | 82,5        | 60,0        | 53,7        | 83,0        | 73,5        | 101,7       | 72,8          |

| Izgube            |      |      |      |      |       |      |       |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|-------|------|-------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005  | 2006 | 2007  | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 47   | 37   | 42   | 42   | 68    | 44   | 50    | 49   | 46   | 49   | 474    | 84,5  |
| naravne izgube    | 1    | 7    | 6    | 8    | 38    | 6    | 5     | 2    | 7    | 7    | 87     | 15,5  |
| skupaj izgube     | 48   | 44   | 48   | 50   | 106   | 50   | 55    | 51   | 53   | 56   | 561    | 100,0 |
| % izgub           | 67,1 | 66,4 | 63,8 | 65,4 | 128,5 | 83,3 | 102,5 | 61,4 | 72,1 | 55,1 | 770,8  |       |
| čisti odstrel     | 196  | 192  | 219  | 226  | 191   | 166  | 106   | 115  | 94   | 127  | 1632   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     | 1    | 3    |      |      | 16   | 3    |      |      | 2    | 4    | 29     | 5,2  |
| 2 bolezen    |      | 4    | 5    | 8    | 18   | 2    | 1    | 1    | 2    | 2    | 43     | 7,7  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      | 1    |      |      |      |      |      | 1      | 0,2  |
| 4 cesta      | 47   | 37   | 42   | 42   | 66   | 43   | 47   | 48   | 46   | 49   | 467    | 83,2 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      | 2    | 1    |      |      | 3      | 0,5  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 7 psi        |      |      |      |      | 1    | 1    | 1    |      |      |      | 3      | 0,5  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      | 1    |      |      |      | 2    | 1    | 1    |      | 5      | 0,9  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      | 4    | 1    | 2    |      | 2    | 1    | 10     | 1,8  |

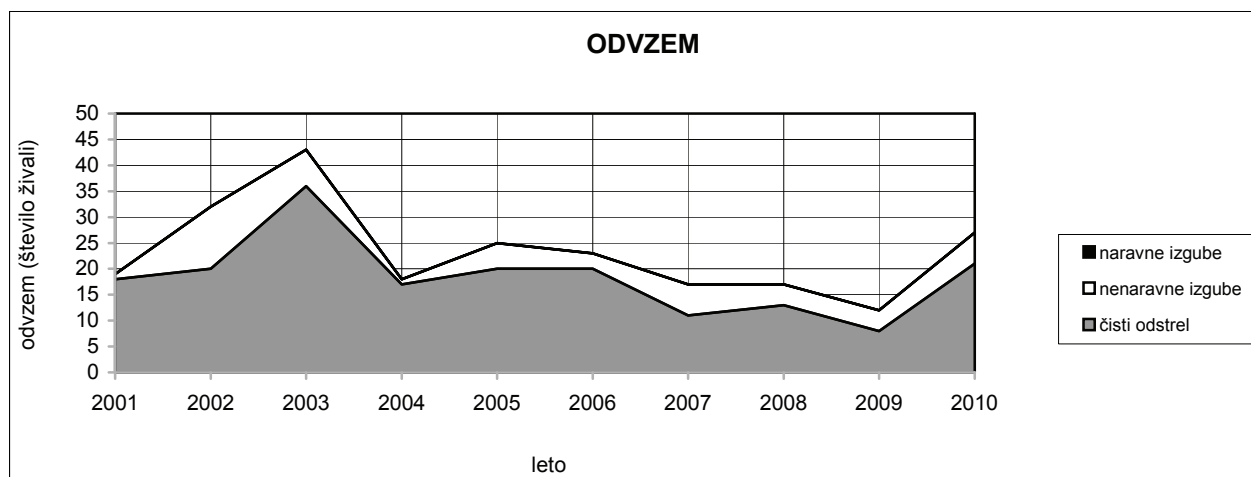


**Preglednica 32: Podatki o odvzemu kuen zlatice za obdobje 2001-2010****KUNA ZLATICA**

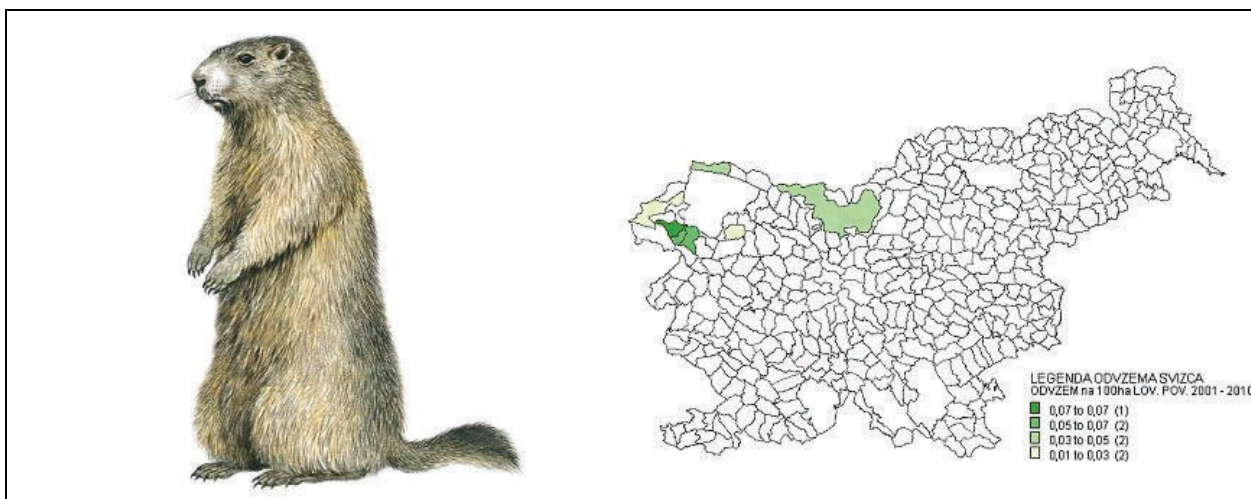
| <b>Odstrel in izgube</b>        |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |
|---------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|
| <b>Odstrel in izgube / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |
| skupaj odstrel in izgube        | 19          | 32          | 43          | 18          | 25          | 23          | 17          | 17          | 12          | 27          | 233           |
| načrt - skupaj                  | 50          | 47          | 48          | 57          | 50          | 50          | 50          | 50          | 50          | 50          | 502           |
| odstrel in izgube / načrt       | 38,0        | 68,1        | 89,6        | 31,6        | 50,0        | 46,0        | 34,0        | 34,0        | 24,0        | 54,0        | 46,4          |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 1    | 12   | 7    | 1    | 5    | 3    | 6    | 4    | 4    | 6    | 49     | 100,0 |
| naravne izgube    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      | 0,0   |
| skupaj izgube     | 1    | 12   | 7    | 1    | 5    | 3    | 6    | 4    | 4    | 6    | 49     | 100,0 |
| % izgub           | 2,6  | 17,6 | 7,8  | 3,2  | 10,0 | 6,5  | 17,6 | 11,8 | 16,7 | 11,1 | 105,6  |       |
| čisti odstrel     | 18   | 20   | 36   | 17   | 20   | 20   | 11   | 13   | 8    | 21   | 184    |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| 1 neznan     |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 2 bolezen    |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 4 cesta      | 1    | 12   | 7    | 1    | 5    | 3    | 6    | 4    | 4    | 6    | 49     | 100,0 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |



## 7.12 ALPSKI SVIZEC (*Marmota marmota* L.)



### 7.12.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave alpskega svizca je lovsko upravljavsko območje.

### 7.12.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Struktura uresničevanja načrtovanega odvzema svizcev je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju je bilo od skupno načrtovanega odvzema 146 živali iz lovišč odvzetih 99, načrt je bil v povprečju realiziran 68 %. Načrtovani odvzem je v obdobju 2001-2008 variiral med 10 in 16 svizci, v zadnjih dveh letih je upadel na 9 živali. Realizirani odvzem je v letu 2001 znašal 5 svizcev, v obdobju 2002-2006 je variiral med 11 in 15 svizci, v letih 2007-2010 pa med 6 in 8 živalmi. V desetletnem obdobju je bila ugotovljena izguba ene živali. Ocenjujemo, da je bil odvzem svizcev v preteklem obdobju primeren.

### 7.12.3 Ocena stanja populacije

Svizec je v Sloveniji živel v pleistocenu, zaradi sprememb v okolju pa je izumrl v začetku postglacialne dobe. Je alohtona živalska vrsta, vendar zaseda prosto ekološko nišo in v ekosistemu ne povzroča večjih negativnih posledic. V Sloveniji je bil med leti 1953 in 1987 naseljen v Julijskih Alpah, Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah. Naselitev je bilo 25, število naseljenih živali pa okrog 250 (VIDIČ 1988). V Gorenjskem LUO je bilo 9 naselitev in sicer Jureževa planina in Bavha v lovišču Kranjska gora, Mala Golica, Rida nad Medjim dolom in Potoška planina v lovišču Jesenice, Kalce pod Čmaževskim turnom, Mokrica (pri Mokriški jami) in Dleskovska planota v LPN Kozorog Kamnik ter Soriška planina v lovišču Sorica.

Po naselitvi so se svizci v večini primerov zaradi iskanja primernih življenjskih prostorov in zaradi socialne strukture razkropili ter širili, lahko tudi na večje razdalje. Svizcu namreč najbolj ustrezajo odprti planinski travniki in pašniki (KRYŠTUFEK 1991), pomembna je tudi prisotnost skalovja (skal, čeri, kamnitih blokov (BORGO 2003). Tako so lahko današnja nahajališča precej oddaljena od prvotne naselitve, drugačna pa je tudi številčnost. Nekatera v nadaljevanju naštetih nahajališč so zaradi pomanjkanja zanesljivih podatkov lahko že spremenjena, zlasti glede same lokacije. Nahajališče Rodica-Črna prst se nahaja v lovišču Stara Fužina, sosednji Črna prst in Lisec pa v lovišču Bohinjska Bistrica. Nahajališče Dajnarska planina leži v lovišču Sorica, Kremant in Kosmati vrh pa v lovišču Železniki. Ta tri nahajališča so po najnovejših podatkih lahko že vprašljiva. Največ nahajališč je v lovišču Kranjska gora in sicer Hudi hlevi, Kopišče (Železnica), Železnica (za lovsko kočjo), Morava, Murnovec, Grajščica (proti Murnovcu), Grajščica (pri mlaki), Bavha in Grajščica (proti Tišlernici). Nahajališči Jeseniška planina in Srednica (Planina Seča) ležita v lovišču Jesenice. V LPN Kozorog Kamnik so nahajališča V Kožnah vzhodno od Stola, Dolce, Kogel, Kalce, Dolga njiva, Planina Koren in Škarje pod Ojstrico. V zadnjih letih je bil svizec prisoten tudi zahodno od Velike Zake v lovišču Bled.

Številčnost in prostorska razporeditev kolonij svizcev se v zadnjih letih ni bistveno spremenila. Domnevamo, da je spolna in starostna struktura populacije ustrezna, tako da zagotavlja stabilne znotrajvrstne odnose. Oceno zdravstvenega stanja težje podamo, dejstvo pa je, da kakšnih večjih poginov zaradi bolezni ne poznamo. Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami divjadi nam niso znani.

#### **7.12.4 Cilj upravljanja s populacijo**

Ohraniti želimo kolonije alpskega svizca. Želimo ohraniti spolno razmerje kot ga oblikujeta populacija in odpor okolja. Želimo zdrave kolonije, v katerih se bodo bolezni pojavljale le izjemoma. Ne glede na to, da razmerij s populacijami ostalih vrst ne poznamo, dosedanjega stanja ne želimo spreminjati.

#### **7.12.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

Višina odvzema svizcev naj se prilagaja morebitnemu vplivu na okolje (rovi in kupi izkopanega materiala na pašnikih - ki pa so malo verjetni) in zmernim željam po izvajanju lova. Omejitev odvzema po spolni strukturi ni potrebna. Glede na trenutno stanje lahko odvzem ostane na dosednji ravni. V letnih načrtih se navede dopustna odstopanja v realizaciji načrta za lovišča. Praviloma načrtovanega odvzema ni potrebno dosegati, preseže pa se ga lahko do 30 %. Lovišča z načrtovanim odvzemom do 3 živali lahko v realizaciji načrt presežejo za eno žival. Pri prostorski razporeditvi izvajanja lova naj se upošteva tudi druge interesente če in ko ti izrazijo pobudo (fotolovci, pohodniki, turistična društva), opazovanje nelovljenih kolonij je namreč lažje. Pomembna so opažanja prisotnosti svizcev, zdravstvenega stanja, morebitnih poginov, medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi, vpliva na okolje.

V primeru dokazov, da je genetska pestrost dejavnik, ki omejuje populacijo (kolonije) in je majhna genetska pestrost posledica človekovih vplivov, je dovoljeno dodatno naseljevanje posameznih živali. Doselitev je mogoča v skladu z veljavnimi predpisi in načrtovanjem doselitve v letnem načrtu lovišča.

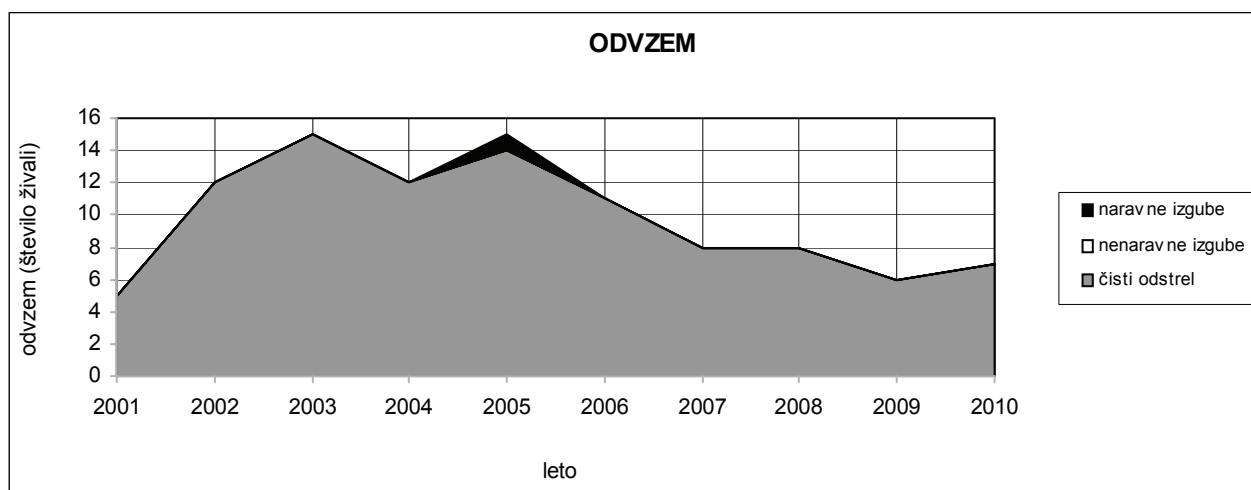
### Preglednica 33: Podatki o odvzemu alpskega svizca za obdobje 2001-2010

#### SVIZEC

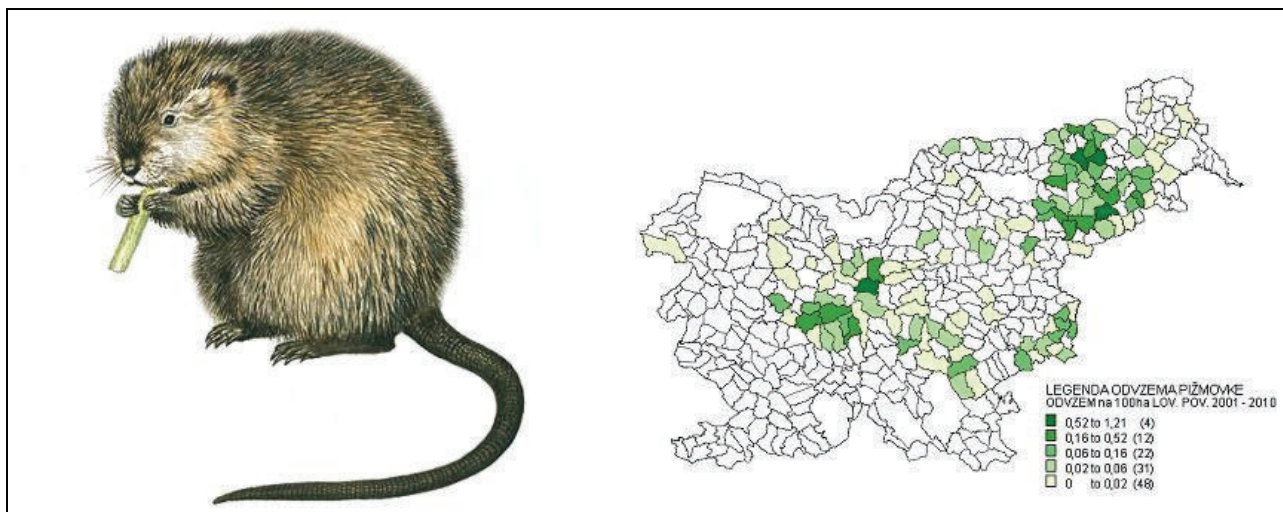
| Odstrel in izgube         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 5    | 12   | 15   | 12   | 15   | 11   | 8    | 8    | 6    | 7    | 99     |
| načrt - skupaj            | 10   | 15   | 17   | 17   | 18   | 19   | 16   | 16   | 9    | 9    | 146    |
| odstrel in izgube / načrt | 50,0 | 80,0 | 88,2 | 70,6 | 83,3 | 57,9 | 50,0 | 50,0 | 66,7 | 77,8 | 67,8   |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      | 0,0   |
| naravne izgube    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1      | 100,0 |
| skupaj izgube     | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1      | 100,0 |
| % izgub           | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 1,2  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 1,5    |       |
| čisti odstrel     | 5    | 12   | 15   | 12   | 14   | 11   | 8    | 8    | 6    | 7    | 98     |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| 1 neznan     |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 2 bolezen    |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 4 cesta      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      | 1    |      |      |      |      |      | 1      | 100,0 |



### 7.13 PIŽMOVKA (*Ondatra zibethica* L.)



#### 7.13.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave pižmovke je lovsko upravljalovski območje.

#### 7.13.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema pižmovke je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju je bilo od skupno načrtovanega odvzema 375 živali iz lovišč odvzetih le 117, načrt je bil v povprečju realiziran 31 %. Trend načrtovanega odvzema je upadajoč od 69 živali v letu 2001 na 20 v letu 2010 (indeks 29). Tudi trend odvzema v obdobju 2001-2006 je upadajoč od 24 živali v letu 2001 na 3 v letu 2006 (indeks 4), v naslednjih letih pa je odvzem nihal med 3. in 11. živalmi. V desetletnem obdobju ni bilo ugotovljenih izgub. Ocenjujemo, da je bil načrtovani odvzem pižmolk v preteklem obdobju primeren, nizka realizacija pa je povezana z upadanjem zanimanja za lov te vrste.

Usmerjena vlaganja v življenjsko okolje, ki bi bila namenjena le pižmovki, se niso izvajala. Ocenjujemo, da nekatera vlaganja v okolje, ki so bila sicer namenjena drugim živalskim vrstam, neposredno ali vsaj posredno koristijo tudi obravnavani vrsti (npr. vzdrževanje grmišč in obrečnih pasov, vzdrževanje vodnih virov in kalov).

#### 7.13.3 Ocena stanja populacije

KRYŠTUFK (1991) navaja, da so se do leta 1952 končali največji invazijski tokovi, v katerih je pižmovka poselila Slovenijo. Danes živi v subpanonskem, predinarskem in predalpskem območju. Drži se ravnin in nizkega gričevja. Najvišji podatek za Slovenijo je z višine 650 m. Vrsta je na polovici površine Gorenjskega LUO prikazana kot zelo redka, na slabi desetini površine pa kot pogosta. Trend razvoja je večinoma ocenjen kot stabilen, razporeditev v prostoru pa je pretežno krajevna. Prisotna je predvsem v vodotokih in stoječih vodah v nižinskem delu območja. Spolna in starostna struktura populacije pižmolk ni znana, domnevamo pa, da je naravna, saj je odstrel zanemarljiv, ob odstrelu pa se izbira po spolu in starosti ne izvaja. Tudi odvzem v primeru pižmovke ni kazalnik stanja številčnosti populacije. Ni podatkov o zdravstvenem stanju populacije. Medsebojni vplivi s populacijami drugih vrst divjadi niso znani.

#### 7.13.4 Cilj upravljanja s populacijo

Zaradi možnega negativnega vpliva te alohtone vrste na naravno ravnovesje in na avtohtone vrste (močvirsko sklednico in nekatere vrste ptic), naj se številčnost populacije pižmovke ne povečuje. V bližini zavarovanih območij bi bilo zaželeno njeno prisotnost postopno zniževati, zaželeno pa bi jo bilo dolgoročno izločiti iz narave, vendar je z današnjimi načini izvajanja lova in upadajočim interesom po lovu te vrste to praktično nemogoče zagotoviti.

### **7.13.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

#### **Višina in prostorska razporeditev odvzema**

Višina načrtovanega odvzema se lahko poveča. Natančnejšo višino odvzema se na osnovi prisotnosti vrste, ugotovljenega vpliva na avtohtone vrste in ugotovljene zainteresiranosti za lov določa v letnih načrtih. Omejitev odvzema po spolni strukturi ni potrebna, niti je ni mogoče izvajati. V prostorski razdelitvi načrtovanega odvzema se upošteva stabilnost in prisotnost subpopulacij po loviščih.

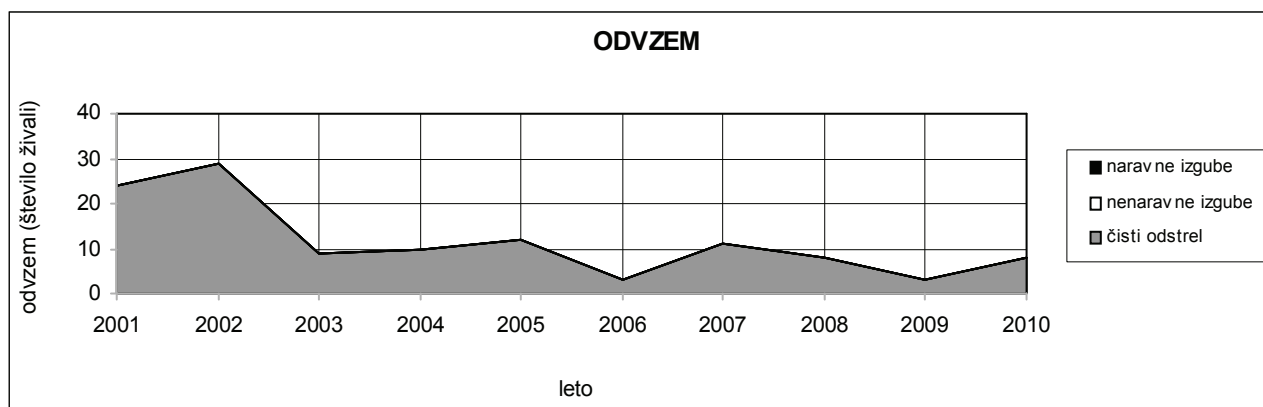
V letnih načrtih se navede dopustna odstopanja v realizaciji načrta za lovišča. Za pižmovko je to odstopanje praviloma po višini navzdol do –50 %, odstopanje navzgor pa ni omejeno. Upravljavcem lovišč, za katera je načrtovan številčni odvzem do 2 pižmovk, načrtovanega odvzema ni potrebno realizirati. Upoštevati je potrebno vsa veterinarsko sanitarna navodila in predpise.

Upravljavci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev kolonij in živali. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih kot tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi s poudarkom na negativnih vplivih do avtohtonih vrst.

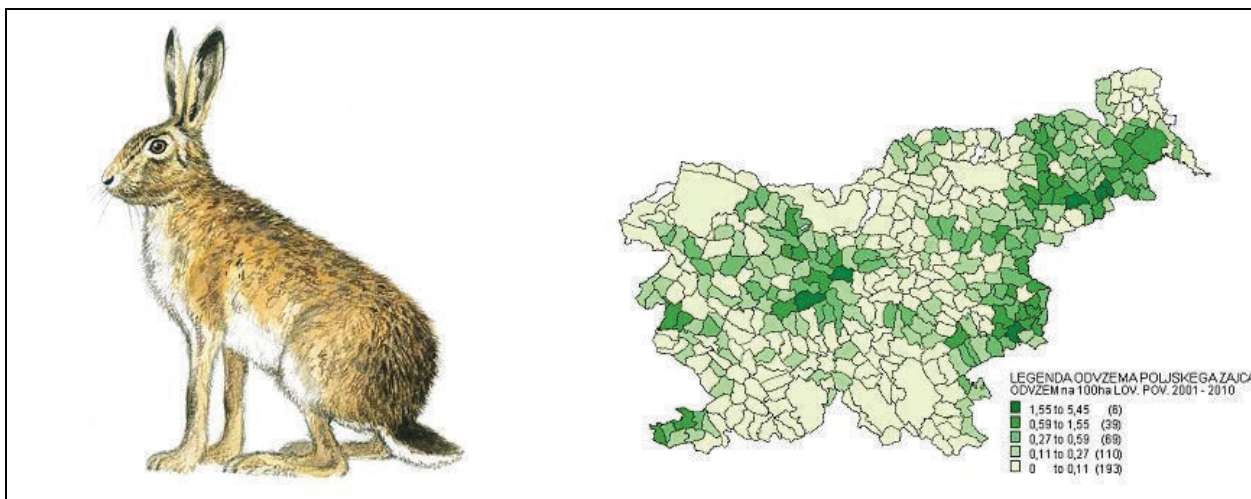
**Preglednica 34: Podatki o odvzemu pižmovke za obdobje 2001-2010**
**PIŽMOVKA**

| Odstrel in izgube         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 24   | 29   | 9    | 10   | 12   | 3    | 11   | 8    | 3    | 8    | 117    |
| načrt - skupaj            | 69   | 74   | 49   | 39   | 20   | 30   | 34   | 20   | 20   | 20   | 375    |
| odstrel in izgube / načrt | 34,8 | 39,2 | 18,4 | 25,6 | 60,0 | 10,0 | 32,4 | 40,0 | 15,0 | 40,0 | 31,2   |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |   |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|---|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | % |
| nenaravne izgube  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      |   |
| naravne izgube    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      |   |
| skupaj izgube     | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0      |   |
| % izgub           | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0    |   |
| čisti odstrel     | 24   | 29   | 9    | 10   | 12   | 3    | 11   | 8    | 3    | 8    | 117    |   |



## 7.14 POLJSKI ZAJEC (*Lepus eropaeus* Pallas.)



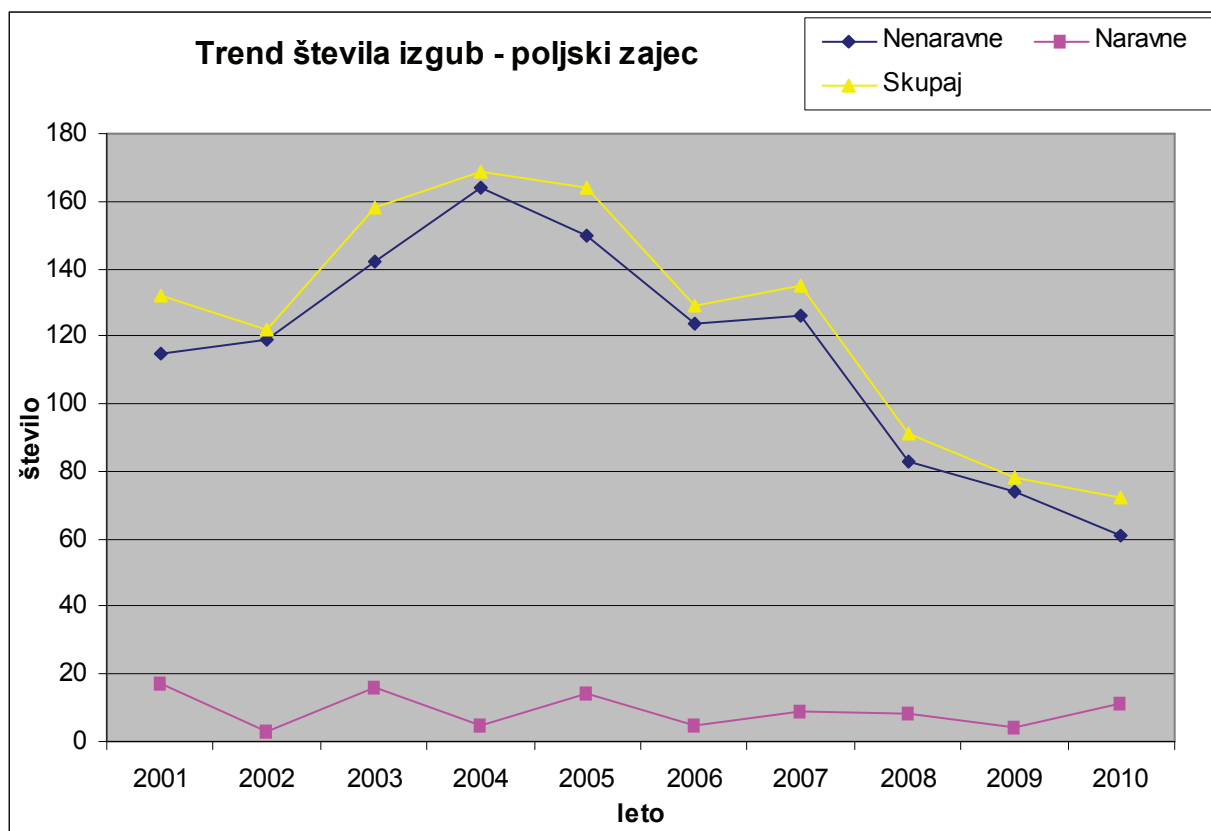
### 7.14.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave poljskega zajca je lovsko upravljavsko območje.

### 7.14.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je bilo od skupno načrtovanega odvzema 2.765 zajcev iz lovišč odvzetih 2.996, tako da so bili načrti v povprečju doseženi 108 %. Načrti so se od leta 2001 do 2005 zniževali od 342 živali na 250 (indeks 73), nadalje so ostali nespremenjeni. Odvzem je v obdobju 2001-2006 nihajal med 297 in 357 zajci, nadalje, še posebno v obdobju 2008-2010 je upadel na višino med 227 in 238 živali. Načrtovani odvzem je bil z odstrelom v povprečju realiziran 63 % (ostalo so predstavljale izgube), v celotnem odvzemu pa je odstrel predstavljal 58 %.

Izgube so v povprečju znašale 42 % celotnega odvzema. Število izgub je v obdobju 2001-2004 naraščalo od 132 na 169 zajcev, nato je upadalo na 72 zajcev v letu 2010. Trend naraščanja v prvih štirih letih in nadaljnjega upadanja je značilen tudi za nenaravne izgube, medtem ko je pri ugotovljenih naravnih izgubah variabilnost števila med leti večja. Tudi delež izgub v celotnem odvzemu je od leta 2001 do 2004 naraščal od 40 na 49 %, nato je upadel na 31 % v letu 2010. Struktura izgub je obsegala 93 % nenaravnih in 7 % naravnih. Med nenaravnimi močno prevladujejo izgube zaradi prometa, med naravnimi pa izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka. Ocenjujemo, da je bila višina in prostorska razporeditev odvzema v preteklem obdobju ustrezna.



#### 7.14.3 Ocena stanja populacije

Poljski zajec ima najraje odprte predele (polja, travnike, pašnike), preživi pa lahko tudi v gozdni krajini (KRYŠTUFK 1991). Gledano v daljšem časovnem obdobju se praktično za celotno Evropo ugotavlja, da številčnost (gostota) populacij poljskega zajca upada že od leta 1960. Rezultati raziskav iz 12 evropskih držav kažejo, da je pogostost poljskega zajca v pozitivni povezavi z obdelanimi površinami, pestrostjo (kulturnih) rastlin, deležem površin, ki niso v rabi (praha) ter temperaturami in v negativni povezavi z monokulturami, padavinami in predatorji, pri tem pa vpliva tudi prostorska razporeditev njiv, travnikov in pašnikov ter gozdov. Spremembe v habitatih, ki so posledica intenzivnosti kmetijstva, so temeljni vzrok upadanja gostote (sub)populacij oziroma njihovega števila (SMITH s sod. 2005).

Poljski zajec je prisoten v vseh loviščih Gorenjskega LUO. Gostota je večja v nižinskih in gričevnatih delih območja, v gorskih je majhna. Spolna in starostna struktura populacije ni znana, domnevamo pa, da je naravna, saj se ob odstrelu izbira po spolu in starosti ne izvaja. Ni podatkov o zdravstvenem stanju. Ocenjujemo znaten vpliv populacij nekaterih predatorskih vrst na populacijo poljskega zajca.

Na osnovi zmanjševanja števila odstreljenih poljskih zajcev ter zmanjševanja predvsem nenaravnih izgub bi lahko sklepali, da se gostota oziroma številčnost populacije v drugi polovici preteklega desetletnega obdobja zmanjšuje. Ob tem je potrebno pojasniti, da je bil načrtovani odvzem poljskega zajca v prvih letih preteklega obdobja, še posebno v nižinskem delu omejevan, v zadnjih letih pa se zmanjšuje tudi zanimanje za lov.

#### 7.14.4 Cilj upravljanja s populacijo

Osnovni namen je ohranitev in razvoj populacije ter trajnostna zmerna raba z lovom. Številčnost v sredogorju želimo ohraniti vsaj na dosednji ravni, medtem ko želimo številčnost v ravninskih območjih povečati. Izvajanje lova v zmernem obsegu na dinamiko številčnosti nima pomembnejšega vpliva, pomembnejša je kakovost okolja v populacijskem arealu, zato je pomembna ohranitev naravnih gozdov in gozdne krajine, ohranitev kmetijskih površin (kulturne stepe) z vmesno naravno vegetacijo (posamično drevje in grmovje in skupine drevja in grmovja v kmetijski krajini (ohranjanje in vzpostavljanje remiz z naravno vegetacijo)). V nižinskih predelih je priporočljivo zmanjševati površine z intenzivnim v korist površin s tradicionalnim kmetijstvom ter povečati delež krmnih njiv. V sredogorju je potrebno preprečevati zaraščanje travnikov in pašnikov ter ohranjanje njiv.

Ohraniti želimo starostno in spolno strukturo kot jo oblikujeta populacija in njeno okolje. Želimo zdravo populacijo, v kateri se bodo tradicionalne zajčje bolezni pojavljale le izjemoma. Želimo tudi manjši vpliv populacij nekaterih predatorskih vrst na poljskega zajca (lisica, kuna belica, siva vrana).

V primeru, da bomo v določenih delih LUO ugotovili občutno zmanjšanje števila (gostote) populacije, se do vzpostavitve ugodnega stanja lov v teh delih območja prilagodi stanju ali po potrebi lahko ukine.

#### **7.14.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

##### **Višina odvzema**

Višino in prostorsko razporeditev odvzema poljskih zajcev bomo določali na osnovi spremljave populacije v daljšem časovnem obdobju - spremljave prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in ugotovljenih izgub (predvsem izgub zaradi prometa) in se prilagajali stanju populacije. Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se določa v letnih načrtih. V načrtu je tudi pri poljskem zajcu vključen celotni odzem, izgube se evidentirajo kot pomemben bioindikator ter se vštevajo v realizacijo odvzema. Dodatne omejitve odvzema po spolu in starosti niso potrebne.

##### **Prostorska razdelitev**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- stabilnost populacije (tudi v posameznih delih območja);
- primerljiva gostota odvzema na 100 ha površine lovišč (med primerljivimi lovišči oziroma ekološkimi enotami);
- višina, struktura in dinamika izgub;
- povprečen odzem v lovišču v zadnjem petletnem obdobju;
- izvršen odzem v zadnjem lovskem letu;
- načrtovani odzem v zadnjem lovskem letu;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča.

##### **Ostale usmeritve**

Poljskega zajca se praviloma lovi le na skupnih lovih. Izjema so lovišča, kjer je individualni lov poljskega zajca del tradicije. V letnih načrtih naj bodo določena dopustna odstopanja doseganja načrta. Praviloma načrta odvzema ni potrebno dosegati, navzgor pa je realizacija omejena praviloma do največ 30 % preseganja načrtovanega odvzema. Na isti površini lovišča se lov vrši praviloma samo enkrat letno ali pa se v smislu kolobarjenja lov lahko izvaja na isti površini tudi večkrat, vendar največ do 1/3 lovne površine lovišča, kjer se izvaja lov na poljskega zajca, na preostanku površine pa se lov konkretno leto ne izvaja. Površine, namenjene izvajanju lova in t.i. »mirne cone« brez lova, se letno menjajo. Upravljavec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča. Lov zajcev v bližini intenzivnih nasadov ima prednost pred lovom v ostalem delu lovišča. Na teh površinah se lov lahko ponavlja.

Upravljavci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev (sub)populacije poljskega zajca. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih kot tudi opažanja o morebitnih vzrokih izginjanja oz. zmanjševanja številčnosti njihovih populacij.

Dodajanje poljskega zajca v prosto naravo lovišč in LPN praviloma ni dovoljeno, razen za znanstveno raziskovalne namene. Upravljavec lovišča in LPN v teh primerih postopa v skladu z veljavnimi predpisi in načrtovanjem doselitve v letnem načrtu lovišča. V teh primerih je potrebno nosilcu načrtovanja predložiti ustrezno dokumentacijo znanstveno raziskovalne ustanove.

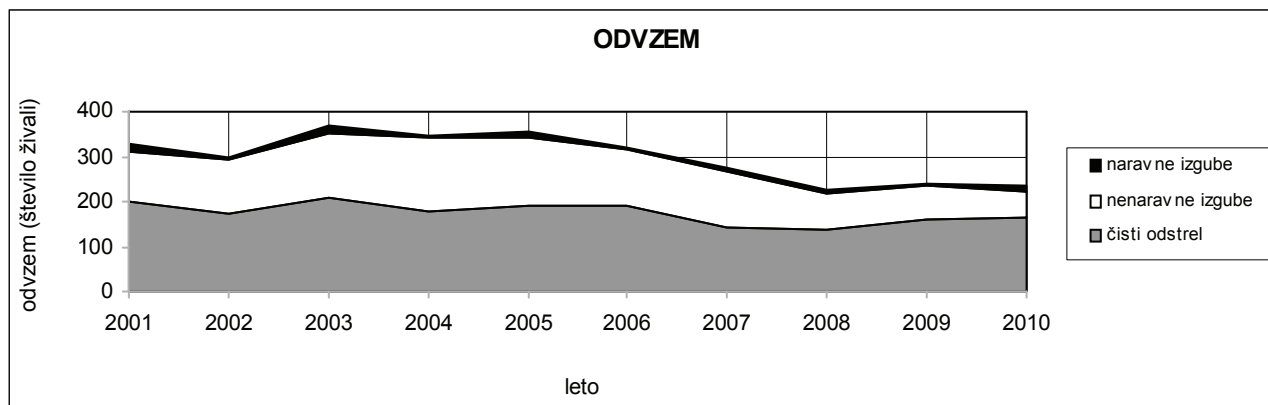
### Preglednica 35: Podatki o odvzemu poljskega zajca za obdobje 2001-2010

#### POLJSKI ZAJEC

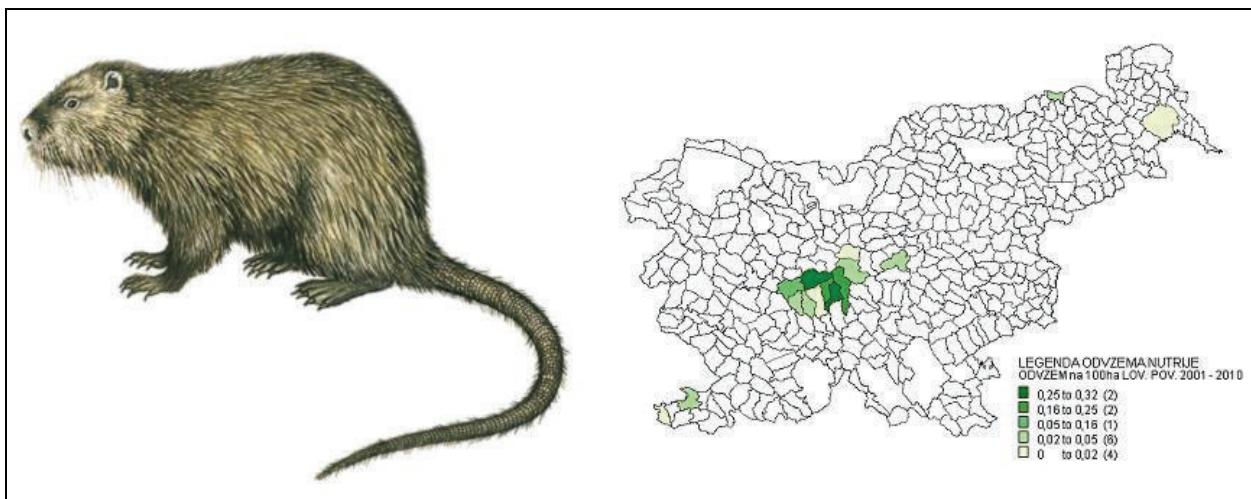
| Odstrel in izgube         |      |      |       |       |       |       |       |      |      |      |        |
|---------------------------|------|------|-------|-------|-------|-------|-------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001 | 2002 | 2003  | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 330  | 297  | 367   | 348   | 357   | 320   | 277   | 227  | 238  | 235  | 2996   |
| načrt - skupaj            | 342  | 318  | 291   | 314   | 250   | 250   | 250   | 250  | 250  | 250  | 2765   |
| odstrel in izgube / načrt | 96,5 | 93,4 | 126,1 | 110,8 | 142,8 | 128,0 | 110,8 | 90,8 | 95,2 | 94,0 | 108,4  |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 115  | 119  | 142  | 164  | 150  | 124  | 126  | 83   | 74   | 61   | 1158   | 92,6  |
| naravne izgube    | 17   | 3    | 16   | 5    | 14   | 5    | 9    | 8    | 4    | 11   | 92     | 7,4   |
| skupaj izgube     | 132  | 122  | 158  | 169  | 164  | 129  | 135  | 91   | 78   | 72   | 1250   | 100,0 |
| % izgub           | 40,0 | 41,1 | 43,1 | 48,6 | 45,9 | 40,3 | 48,7 | 40,1 | 32,8 | 30,6 | 41,7   |       |
| čisti odstrel     | 198  | 175  | 209  | 179  | 193  | 191  | 142  | 136  | 160  | 163  | 1746   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     | 6    | 2    | 1    |      | 13   | 4    | 5    | 2    | 1    | 2    | 36     | 2,9  |
| 2 bolezen    | 9    |      | 5    | 5    |      |      | 3    | 2    | 1    | 1    | 26     | 2,1  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      | 94   | 113  | 130  | 136  | 128  | 119  | 125  | 77   | 70   | 59   | 1051   | 84,1 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      | 2    | 1    | 3      | 0,2  |
| 6 plenilci   | 2    | 1    | 10   |      | 1    | 1    |      | 4    | 2    | 8    | 29     | 2,3  |
| 7 psi        |      |      | 3    | 1    | 1    |      | 1    |      | 1    | 1    | 8      | 0,6  |
| 8 kosičnica  | 21   | 6    | 9    | 27   | 21   | 5    |      | 6    | 1    |      | 96     | 7,7  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      | 1    |      |      |      | 1      | 0,1  |



## 7.15 NUTRIJA (*Myocastor coypus* Molina.)



### 7.15.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave nutrije je lovsko upravljavsko območje.

### 7.15.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Do leta 2008 v prostoru LUO ni bila zaznana prisotnost nutrije. V letu 2009 smo zabeležili odvoz ene živali, v letu 2010 pa odvoz dveh živali v lovišču Pšata.

### 7.15.3 Ocena stanja populacije

Nutrije so v preteklosti gojili na farmah za krzno. Prve farme nutrij so se v Evropi pojavile konec 19. stoletja. Od tod so posamezni osebki pobegnili v naravo in se nato razširili tudi na nova območja. Prvi podatki o pojavljanju prvih osebkov v naravi so iz leta 1937. Danes najdemo divje populacije nutrije ob rekah Savi, Ljubljanici, Muri in Rižani (VEENVLIET / VEENVLIET, 2008).

V zadnjih dveh letih ugotavljamo prisotnost nutrije le v lovišču Pšata. Pojavljajo se posamične živali. Pojav te vrste v Sloveniji je v prosti naravi povezan izključno s pobegi iz farmske reje, nato pa se nutrija po naravnih vodotokih širi v okolju.

### 7.15.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želimo, da nutrija kot alohtona in invazivna vrsta v prostoru območja ni prisotna.

### 7.15.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

Upošteva se lovno dobo se odstrela vse opažene osebke nutrije v smislu popolne redukcije.

## 7.16 NAVADNI POLH (*Glis glis* L.)



### 7.16.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave polha je lovsko upravljavsko območje.

### 7.16.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Po podatkih upravljalcev lovišč in LPN je bilo v letu 2006 uplenjenih (odlovljenih) 257 polhov in v letu 2009 39 polhov. Odvzem v letu 2006 je bil evidentiran le v dveh loviščih, v letu 2009 pa v 5 loviščih. Za ostala leta ne razpolagamo s podatki o odvzemu polhov, domnevamo pa, da se je izvajal v minimalnem obsegu. Tradicije lova na polha v LUO ni. Ni bilo tudi vlaganj v življenjsko okolje, ki bi bila namenjena izključno obravnavani živalski vrsti.

### 7.16.3 Ocena stanja populacije

Območje razširjenosti navadnega polha (areal) se večinoma prekriva z listnatimi in mešanimi gozdovi. Največ polhov v Sloveniji verjetno živi v bukovih in hrastovih gozdovih. Značilen življenjski prostor je zrel gozd s sklenjeno plastjo krošenj, mozaičnost sestave pa polhu zagotavlja hrano v različnih mesecih (KRYŠTUFEK / FLAJŠMAN 2007). Ocenjujemo, da polh poseljuje celotno LUO (vsa lovišča) z izjemo najvišjih leg in je v večini lovišč označen za pogosto, ponekod tudi za zelo pogosto vrsto. V gorah verjetno seže do zgornjega roba bukovih gozdov (KRYŠTUFEK 1991). Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami divjadi nam niso znani. Domnevamo, da so občasen plen nekaterih vrst ujed, sov in zveri.

### 7.16.4 Cilj upravljanja s populacijo

Ohraniti želimo populacijo polha v številčnosti, ki bo zagotovila ohranitev njegove vloge v ekosistemi ter zagotovila normalen nadaljnji razvoj populacij. Pri tem je pomembna ohranitev naravnih gozdov ter druge gozdnate, agrarne in visokogorske krajine z vsemi sestavnimi deli. Ohraniti želimo sestavo populacije kot jo oblikujeta populacija in odpor okolja. Želimo zdravo populacijo, v kateri se bodo bolezni pojavljale le izjemoma. Ne glede na to, da razmerij s populacijami drugih živalskih vrst ne poznamo, dosedanjega stanja ne želimo spreminjati.

### 7.16.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

V Sloveniji se je tradicija lova na polha ohranila do dandanes. Vpliv lova na polha ni znan, v preteklosti pa je bil intenziven. Na Hrvaškem je kmet v dobri sezoni naložil do 120 kg mesa, kljub temu pa to očitno ni negativno vplivalo na populacijo (GRUBEŠIĆ / RADOVIĆ 1996). ŠIVIC (1926) npr. navaja za 19. stoletje, da so na območju Loške doline v »poljšem letu« naložili do 800.000 polhov, podatek pa je verjetno podcenjen (KRYŠTUFEK / FLAJŠMAN 2007), ob tem pa v literaturi ni nobenih podatkov o zmanjšanju populacije v različnih letih ali o iztrebljanju. Tradicionalno območje lova na polhe je Notranjska in Dolenjska, za Gorenjsko sicer ni znanih pisnih virov, pojavljali pa so se posamični primeri, ki so se ohranili do dandanes.

Lov polha se izvaja v skladu z določili novele Zakona o divjadi in lovstvu – ZD Lov-1A. Predvidevamo zmeren odlov, ki pa številčno ne bo načrtovan. Posledično tudi dovoljena odstopanja pri realizaciji niso predvidena.

Upravljalci lovišč in LPN naj spremljajo njegovo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev v lovišču in oceno podajo v letnih načrtih lovišča. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih, kot tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

Skladno s predpisi si je potrebno pred lovom na polhe zagotoviti dovolilnico od krajevno pristojnega upravljavca lovišča/LPN ter izpolniti in vrniti dovolilnice za evidenco iz lovišč odvzetih živali, za katero po zakonodaji skrbi upravljavec.

### 7.17 RAKUNASTI PES (*Nyctereutes procyonoides* Gray.)



Na daljnem vzhodu živi predvsem v listnatih in mešanih gozdovih z gosto podrastjo. Kjer je bil naseljen, daje prav tako prednost listnatim in mešanim gozdovom, izogiba pa se obsežnih iglastih sestojev in barij. Rad se zadržuje ob bregovih vodnih tokov in jezer (KRYŠTUFEK 1991). Kljub ugodnim življenjskim pogojem tudi v Gorenjskem LUO njegova prisotnost še ni bila zaznana. V primeru, da se bo rakunasti pes v prostoru LUO pojavil, ga bomo obravnavali v tem (prostorskem) okviru.

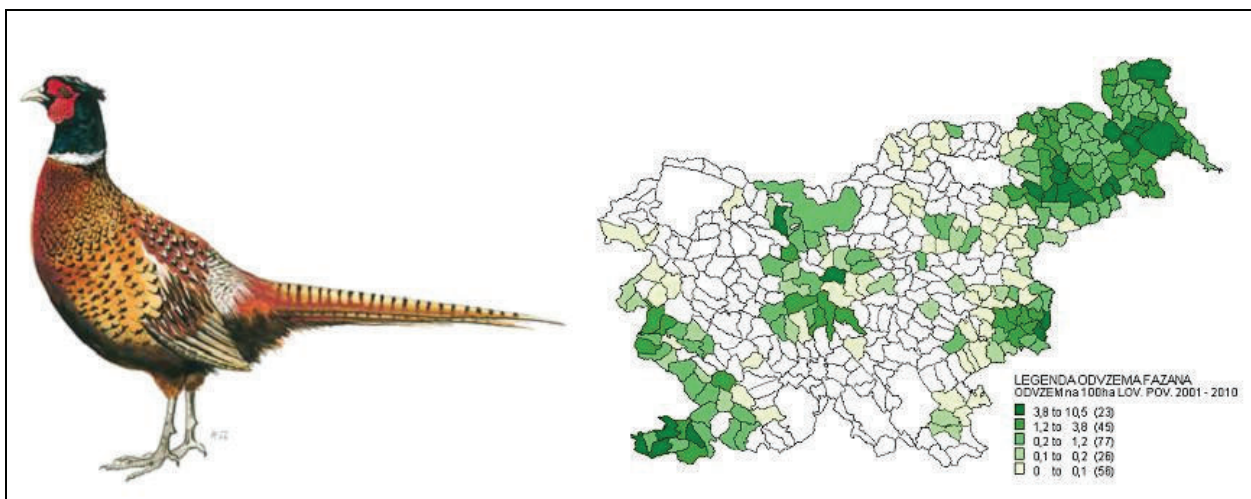
V preteklem obdobju ni bil iz lovišč in LPN odvzet noben osebek rakunastega psa.

Njegove prisotnosti v prostoru LUO ne opažamo.

Želimo, da v prostoru območja kot tujerodna in invazivna vrsta ni prisoten.

V primeru pojavljanja se upošteva lovno dobo odstreli vse opažene osebkke rakunastega psa. Lov rakunastega psa naj se intenzivira v loviščih z malo poljsko divjadjo in v habitatih gozdnih kur.

## 7.18 FAZAN (*Phasianus colchicus* L.)



### 7.18.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave fazana je lovsko upravljavsko območje.

### 7.18.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 so bili od skupno načrtovanega odvzema 4.906 fazanov iz lovišč odvzeti 3.603 fazani, tako da so bili načrti v povprečju doseženi 73 %. Načrti so se od leta 2001 dalje permanentno zniževali od 742 fazanov v letu 2001 na 265 v letu 2010 (indeks 36). Tudi odvzem v preteklem desetletnem obdobju kaže trend upadanja od 770 fazanov v letu 2001 na 131 v letu 2010 (indeks 17).

Ugotovljene izgube so v povprečju znašale 9 % celotnega odvzema. Število izgub je v obdobju 2001-2005 nihalo med 25 in 98 fazani, v obdobju 2005-2009 je upadlo na višino med 1 in 5 fazani, v letu 2010 je bilo ugotovljenih izgub 29. Struktura izgub je obsegala 19 % nenaravnih in 81 % naravnih. Med nenaravnimi močno prevladujejo izgube zaradi prometa, med naravnimi pa izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka. Delež izgub v celotnem odvzemu je najprej naraščal od 6 % v letu 2001 na 30 % v letu 2005, nato pa upadel približno na 2 % celotnega odvzema, v letu 2010 je porasel na 22 %. Ocenjujemo, da je bila višina in prostorska razporeditev odvzema v preteklem obdobju ustrezna, tesno je bila povezana z vlaganji živali v prosto naravo. Upadanje odstrela je povezano z zniževanjem oz. izginjanjem številčnosti v naravi živečih fazanov kot tudi z znatnim upadanjem vsakoletnih vlaganj.

### 7.18.3 Ocena stanja populacije

Fazan je v zadnjih nekaj letih postal zelo redek tudi v posameznih nižinskih loviščih, v večini pa ni več prisoten. Trend razvoja je večinoma upadajoč, razpored v prostoru pa je pretežno krajeven, ponekod tudi osamljen. Številčnost populacije v določenih letnih obdobjih kot tudi višina odvzema je pogojena z višino vlaganj. Fazan je praktično prisoten le v loviščih, kjer ga vlagajo. Ni podatkov o ocenjeni spolni in starostni strukturi ter o prirastku, razen strukture izgub tudi ni podatkov o zdravstvenem stanju. Ocenjujemo močan vpliv populacij nekaterih predatorskih vrst divjadi z uspešnim razvojem (lisica, kuna belica, nekatere vrste iz družine kragulje in vranov) na populacijo fazanov.

### 7.18.4 Cilj upravljanja s populacijo

Danes ne moremo več govoriti oziroma postavljati realne cilje za gospodarjenje s fazanom tako kot pred desetletji. Želimo le, da bi vrsta ostala prisotna v številčnosti in prostorski razširjenosti, ki zagotavlja njeno preživetje in nadaljnji razvoj.

Želimo zdravo populacijo. Na zdravstveno stanje ni mogoče vplivati z uravnavanjem števila, pač pa je pri fazanu mogoče v manjšem obsegu preprečevati akutne zastrupitve z omejevanjem kemičnih sredstev za zaščito rastlin.

### **7.18.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

Ukrepi v populaciji s ciljem uravnavanja števila niso predvideni. Dovoljen je minimalni odstrel med morebitnimi vloženimi (dodanimi) osebkami fazana. Način vlaganja fazanov iz umetne reje je tudi stvar spoštovanja določil lovske etike (okolje, ki je primerno za življenje fazana). V spomladanskem in poletnem času se dodaja lahko v razmerju 1 fazan : 4 fazanke. V jesensko-zimskem času (september-december) za dodajanje za potrebe lova spolno razmerje dodanih živali ni predvideno. Odstrel je lahko v deležu do 70 % glede na vloženo (dodano) število fazanov. Prostorska porazdelitev odstrela v območju je odvisna od prostorske porazdelitve vlaganj.

V primeru pojavljanja naravnih populacij fazana bomo upravljanje s temi načrtovali predvsem s spremljavo populacij (spremljava prostorske razširjenosti, številčnosti, odstrela in izgub) in se prilagajali stanju populacije. V primeru naravnih populacij se na isti površini lovišča lov naravnega fazana vrši praviloma samo enkrat letno ali pa se v smislu kolobarjenja lov lahko izvaja na isti površini tudi večkrat, vendar največ do 1/3 lovne površine lovišča, kjer se izvaja lov na fazana, na preostanku površine pa se lov konkretno leto ne izvaja. Površine, namenjene izvajanju lova in t.i. »mirne cone« brez lova, se letno menjajo. Upravljevec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča.

Upravljalci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev fazanov v loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih kot tudi opažanja o vzrokih izginjanja oz. zmanjševanja številčnosti njihovih populacij.

Nekateri upravljalci lovišč letno načrtujejo dodajanje fazanov v lovišča iz umetne vzreje. Dodajanje fazanov iz umetne vzreje naravnim populacijam praviloma pomembneje ne koristi, namenjeno je predvsem lovu. Dodajanje divjadi v lovišču mora biti nadzorovano (letni načrt LUO, letni načrt lovišč in lovišč s posebnim namenom) in usmerjeno v divjadi primerno okolje. Način vlaganja (dodajanja) fazanov iz umetne vzreje je stvar spoštovanja določil lovske etike ter spoštovanja določil veljavne zakonodaje (ZON - Ur.l. RS, št. 56/1999 (31/2000 - popr.), 110/2002, 119/2002, 41/2004) – dodajanje divjadi v lovišče neposredno pred lovom pa ni dovoljeno. Dovoljeno je dodajanje kvalitetne (ustrezno razvite in operjene) divjadi, sposobne preživetja v naravi (Zakon o zaščiti živali Ur.l. 98/99, 43/07).

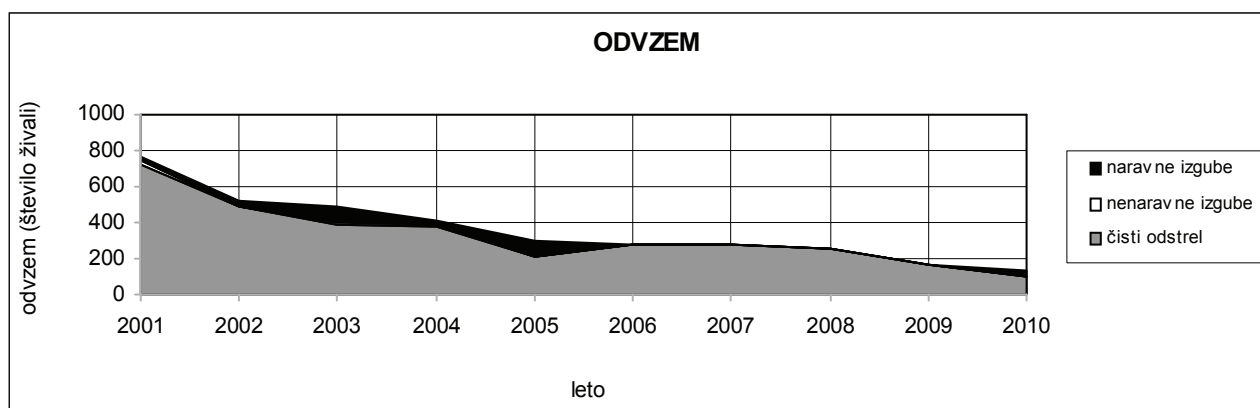
Vsi upravljalci lovišč so dolžni pred dodajanjem zagotoviti ustrezno okolje za vloženo divjad. Realizirana dela, ki jih v ta namen opravijo, morajo biti razvidna iz letnih načrtov lovišč. Če za izboljšanje življenjskih razmer ne storijo ničesar, dodajanje divjadi ni dovoljeno. Izboljšanje življenjskih razmer za divjad pred dodajanjem se šteje za ukrep varstva divjadi. Vlaganja divjadi, ki niso načrtovana, niso dovoljena.

**Preglednica 36: Podatki o odvzemu fazana za obdobje 2001-2010**
**FAZAN**

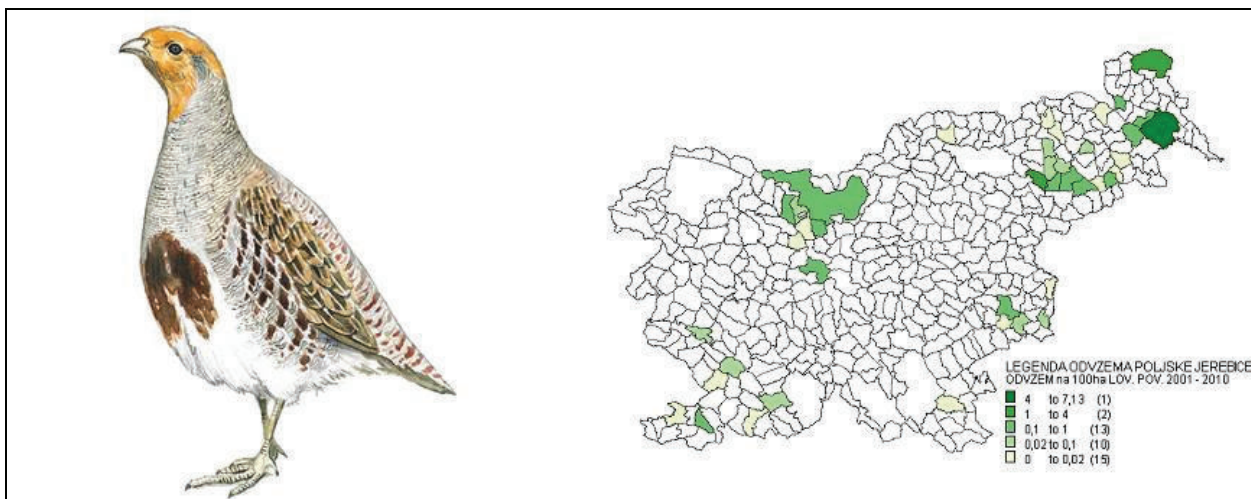
| Odstrel in izgube         |       |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|---------------------------|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001  | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 770   | 520  | 488  | 407  | 302  | 282  | 280  | 257  | 166  | 131  | 3603   |
| načrt - skupaj            | 742   | 559  | 606  | 538  | 560  | 382  | 502  | 345  | 407  | 265  | 4906   |
| odstrel in izgube / načrt | 103,8 | 93,0 | 80,5 | 75,7 | 53,9 | 73,8 | 55,8 | 74,5 | 40,8 | 49,4 | 73,4   |

| izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 25   | 5    | 13   | 8    | 2    | 2    | 4    | 2    | 1    | 2    | 64     | 19,1  |
| naravne izgube    | 23   | 27   | 85   | 17   | 88   | 2    | 1    | 1    | 0    | 27   | 271    | 80,9  |
| skupaj izgube     | 48   | 32   | 98   | 25   | 90   | 4    | 5    | 3    | 1    | 29   | 335    | 100,0 |
| % izgub           | 6,2  | 6,2  | 20,1 | 6,1  | 29,8 | 1,4  | 1,8  | 1,2  | 0,6  | 22,1 | 9,3    |       |
| čisti odstrel     | 722  | 488  | 390  | 382  | 212  | 278  | 275  | 254  | 165  | 102  | 3268   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     | 12   | 21   | 3    |      | 88   |      |      | 1    |      |      | 125    | 37,3 |
| 2 bolezen    |      |      | 55   |      |      | 1    |      |      |      |      | 56     | 16,7 |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      | 5    |      | 1    | 8    | 2    | 2    | 4    | 1    | 1    | 2    | 26     | 7,8  |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 6 plenilci   | 11   | 6    | 27   | 17   |      | 1    | 1    |      |      | 27   | 90     | 26,9 |
| 7 psi        | 2    |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 2      | 0,6  |
| 8 kosilnica  | 18   | 5    | 12   |      |      |      |      | 1    |      |      | 36     | 10,7 |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |



## 7.19 POLJSKA JEREBICA (*Perdix perdix* L.)



### 7.19.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave poljske jerebice je lovsko upravljavsko območje.

### 7.19.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je bilo od skupno načrtovanega odvzema 132 jerebic iz lovišč odvzetih 68, tako da so bili načrti v povprečju doseženi 52 %. Načrt je v letu 2001 še znašal 80 poljskih jerebic, v naslednjih letih pa se je znižal na višino med 2 in 12 jerebicami. Odvzem je v preteklem desetletnem obdobju nihal med 0 (2007, 2008) in 19 (2005) odvzetimi jerebicami.

Izgube so v povprečju znašale 60 % celotnega odvzema. Število izgub je bilo večje v obdobju 2001-2004 v primerjavi z obdobjem 2005-2010. V strukturi izgub so močno prevladovale naravne izgube (98 %), predvsem izgube zaradi bolezni in neznanega vzroka. Delež izgub v odvzemu je med posameznimi leti močno variiral med 0 in 100 %. Odstrel poljske jerebice je bil že v preteklosti, še bolj pa v zadnjih letih, odvisen od vlaganj, ko tudi predpisi dovoljujejo zgolj odstrel umetno vzrejenih oz. gojenih poljskih jerebic. Upadanje odvzema je povezano z zniževanjem oz. izginjanjem številčnosti v naravi živčih jerebic kot tudi z znatnim upadanjem vsakoletnih vlaganj.

### 7.19.3 Ocena stanja populacije

Poljska jerebica je bila pred stoletjem pogosta tako v Sloveniji kot tudi v nekaterih drugih evropskih deželah. Po drugi svetovni vojni, v obdobju 1950-1990 se je njeno število močno zmanjšalo, ponekod tudi za 80 % (AEBISCHER 1997). Najpomembnejši vzroki za upadanje številčnosti oz. gostote populacij so upadanje števila nevretenčarjev v agrarni krajini kot rezultat uporabe sredstev za zaščito rastlin, povečano plenjenje v času gnezdenja in izginjanje kritja v agrarni krajini (npr. POTTS 1980).

Poljska jerebica je prisotna le še v nekaterih nižinskih loviščih LUO, ponekod se ohranja le še kot posledica vlaganj (doseljvanj) in vlaganj v življenjsko okolje. Številčnost populacije v določenih letnih obdobjih kot tudi višina odstrela je namreč pogojena z višino vlaganj. Ni podatkov o ocenjeni spolni in starostni strukturi ter prirastku, razen strukture izgub tudi ni podatkov o zdravstvenem stanju. Ocenjujemo močan vpliv populacij nekaterih predatorskih vrst divjadi z uspešnim razvojem (lisica, kuna belica, nekatere vrste iz družine kraguljev in vranov), na populacijo poljske jerebice.

### 7.19.4 Cilj upravljanja s populacijo

Danes ne moremo več govoriti oziroma postavljati realne cilje za gospodarjenje s poljsko jerebico tako kot pred desetletji. Želimo le, da bi vrsta ostala prisotna v številčnosti in prostorski razširjenosti, ki zagotavlja njihovo preživetje in nadaljnji razvoj.

Želimo zdravo populacijo. Na zdravstveno stanje ni mogoče vplivati z uravnavanjem števila, pač pa je pri jerebici mogoče v manjšem obsegu preprečevati akutne zastrupitve z omejevanjem kemičnih sredstev za zaščito rastlin.

### **7.19.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

Ukrepi v populaciji s ciljem uravnavanja števila niso predvideni. Dovoljen je minimalni odvzem med morebitnimi vloženimi (dodanimi) osebki. Jerebice iz umetne reje se lahko dodaja le v okolje, ki je primerno za njeno življenje. Odvzem se skladno z letnimi načrti lahko izvaja v deležu do 70 % glede na vloženo število jerebic. Prostorska porazdelitev odstrela v območju je odvisna od prostorske porazdelitve vlaganj. Lov poljske jerebice je z določili ZDLov-1 omejen samo na predhodno dodano divjad, t.i. »gojene poljske jerebice«.

Na isti površini lovišča se lov poljske jerebice vrši praviloma samo enkrat letno ali pa se v smislu kolobarjenja lov lahko izvaja na isti površini tudi večkrat, vendar največ do 1/3 lovne površine lovišča, kjer se izvaja lov na poljsko jerebico, na preostanku površine pa se lov konkretno leto ne izvaja. Površine, namenjene izvajanju lova in t.i. »mirne cone« brez lova, se letno menjajo. Upravljevec lovišča takšne površine opredeli v letnem načrtu lovišča.

Upravljavci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev poljske jerebice v loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih kot tudi opažanja o vzrokih izginjanja oz. zmanjševanja številčnosti njihovih populacij.

Nekateri upravljavci lovišč letno načrtujejo dodajanje poljske jerebice v lovišča iz umetne vzreje. Dodajanje jerebic iz umetne vzreje naravnim populacijam praviloma pomembneje ne koristi, namenjeno je predvsem lovu. Dodajanje divjadi v lovišču mora biti nadzorovano (letni načrt LUO, letni načrt lovišč in lovišč s posebnim namenom) in usmerjeno v divjadi primerno okolje. Način vlaganja (dodajanja) poljske jerebice iz umetne vzreje je stvar spoštovanja določil lovske etike, ter spoštovanja določil veljavne zakonodaje (ZON - Ur.l. RS, št. 56/1999 (31/2000 - popr.), 110/2002, 119/2002, 41/2004) – dodajanje divjadi v lovišče neposredno pred lovom pa ni dovoljeno. Dovoljeno je dodajanje kvalitetne (ustrezno razvite in operjene) divjadi, sposobne preživetja v naravi (Zakon o zaščiti živali Ur.l. 98/99, 43/07).

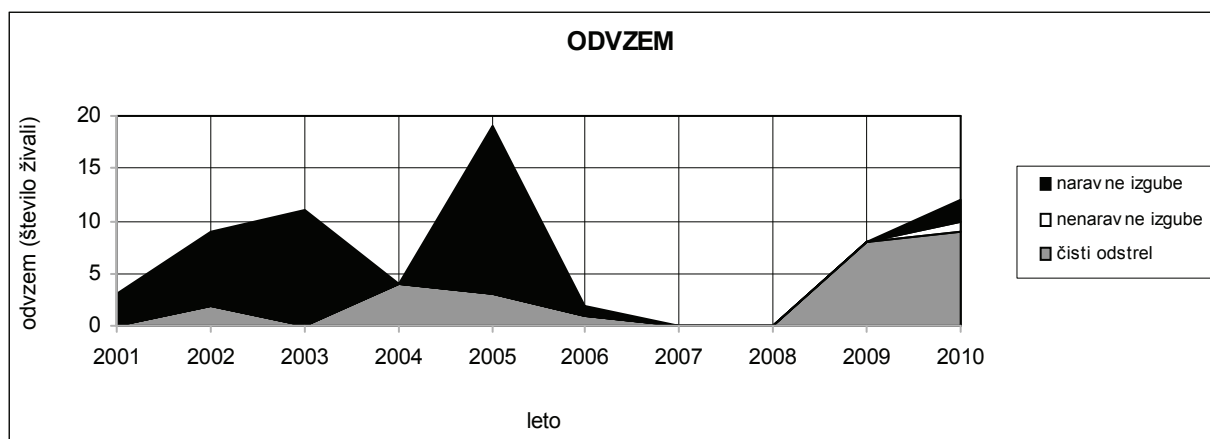
Vsi upravljavci lovišč so dolžni pred dodajanjem zagotoviti ustrezno okolje za vloženo divjad. Realizirana dela, ki jih v ta namen opravijo, morajo biti razvidna iz letnih načrtov lovišč. Če za izboljšanje življenjskih razmer ne storijo ničesar, dodajanje divjadi ni dovoljeno. Izboljšanje življenjskih razmer za divjad pred dodajanjem se šteje za ukrep varstva divjadi. Dodajanja divjadi, ki niso načrtovana, niso dovoljena.

**Preglednica 37: Podatki o odvzemu poljske jerebice za obdobje 2001-2010**
**POLJSKA JEREERICA**

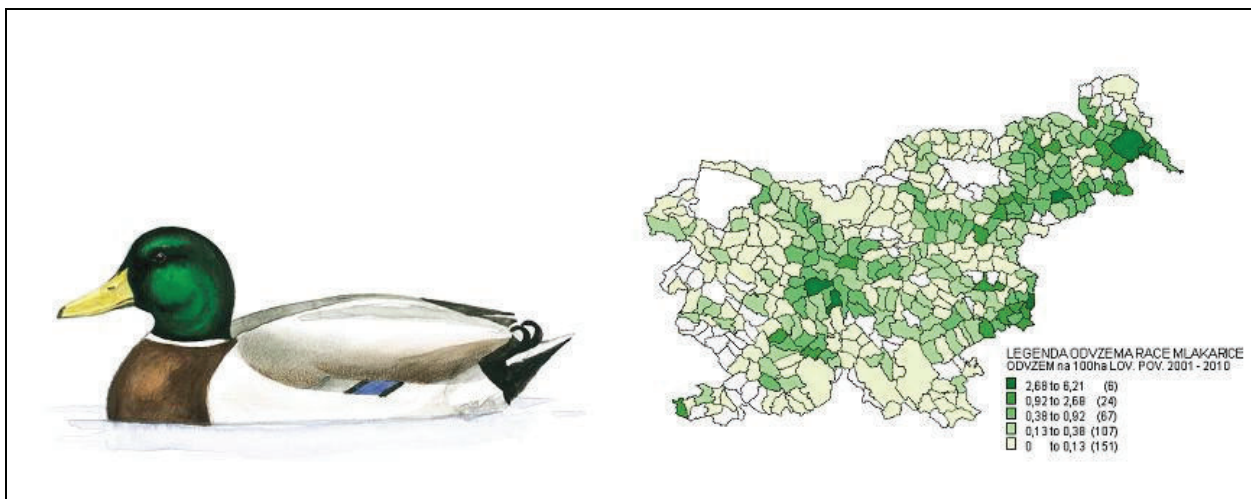
| <b>Odstrel in izgube</b>        |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |
|---------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|
| <b>Odstrel in izgube / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |
| skupaj odstrel in izgube        | 3           | 9           | 11          | 4           | 19          | 2           |             |             | 8           | 12          | 68            |
| načrt - skupaj                  | 80          | 4           | 4           | 2           | 8           | 4           | 4           | 2           | 12          | 12          | 132           |
| odstrel in izgube / načrt       | 3,8         | 225,0       | 275,0       | 200,0       | 237,5       | 50,0        | 0,0         | 0,0         | 66,7        | 100,0       | 51,5          |

| Izgube            |       |      |       |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|-------|------|-------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001  | 2002 | 2003  | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 0     | 0    | 0     | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 1      | 2,4   |
| naravne izgube    | 3     | 7    | 11    | 0    | 16   | 1    | 0    | 0    | 0    | 2    | 40     | 97,6  |
| skupaj izgube     | 3     | 7    | 11    | 0    | 16   | 1    | 0    | 0    | 0    | 3    | 41     | 100,0 |
| % izgub           | 100,0 | 77,8 | 100,0 | 0,0  | 84,2 | 50,0 |      |      | 0,0  | 25,0 | 60,3   |       |
| čisti odstrel     | 0     | 2    | 0     | 4    | 3    | 1    | 0    | 0    | 8    | 9    | 27     |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     | 3    | 7    | 3    |      | 16   |      |      |      |      |      | 29     | 70,7 |
| 2 bolezen    |      |      | 8    |      |      | 1    |      |      |      |      | 9      | 22,0 |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 1    | 1      | 2,4  |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 2    | 2      | 4,9  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |



## 7.20 RACA MLAKARICA (*Anas platyrhynchos* L.)



### 7.20.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave race mlakarice je lovsko upravljavsko območje.

### 7.20.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je bila od skupno načrtovanega odvzema 3.977 rac mlakaric iz lovišč odvzeta 2.801, tako da so bili načrti v povprečju doseženi 70 %. Načrti so v devetih letih preteklega obdobja znašali okoli 400, v zadnjem letu (2010) so znašali 300 rac mlakaric. Odvzem po letih kaže nihanja med 220 in 328 racami z generalnim trendom rahlega zniževanja.

Izgube so v povprečju znašale 5% celotnega odvzema. Število izgub je v obdobju 2001-2005 nihalo med 17. in 34. racami, v obdobju 2006-2010 pa med 3. in 7. racami. Struktura izgub je obsegala 18 % nenaravnih in 82 % naravnih. Prevladujejo izgube zaradi zveri in ujed, prometa ter izgube iz neznanega vzroka. Delež izgub v odvzemu je v prvi polovici proučevanega obdobja variiral med 5 in 12 %, v drugi polovici obdobja pa je upadel na 1-3 %. Ocenjujemo, da je bila višina in prostorska razporeditev odvzema glede na zastopanost vrste v preteklem obdobju ustrezna. Upadanje odvzema kot tudi upadanje izgub ni povezano zniževanjem oz. izginjanjem številčnosti v naravi živčih rac mlakaric pač pa predvsem z zmanjšanim interesom za lov. Upoštevajoč manjšo zainteresiranost lovcev za lov te vrste, so bili načrti preteklega obdobja previsoki.

### 7.20.3 Ocena stanja populacije

Raca mlakarica je v območju našla primeren življenjski prostor v porečjih reke Save, Sore in njihovih večjih pritokov ter na vseh jezerih in drugih večjih vodnih površinah. Spolna in starostna struktura populacije ni znana. Razen podatkov o izgubah drugih informacij o zdravstvenem stanju populacije race mlakarice ni. Tudi medsebojni vplivi s populacijami drugih vrst divjadi niso znani. Občasno postanejo plen zveri in ujed.

### 7.20.4 Cilj upravljanja s populacijo

Želimo številčnost, ki bo omogočala ohranitev in normalen razvoj populacije ter dovoljevala zmerno rabo z lovom. Ohraniti jo želimo na vseh rekah in večjih pritokih ter na drugih vodnih površinah. V arealu razširjenosti želimo ohranjeno naravno krajino, poraščenost obrežja vodotokov z naravno vegetacijo in preprečevati pretirano vznemirjanja v času valjenja in vzgoje mladičev. Ohraniti želimo starostno in spolno strukturo kot jo oblikujeta populacija in okolje. Želimo, da se bolezni in zastrupitve pojavljajo v čim manjši možni meri. Po potrebi je lokalno treba dajati prednost ogroženim (zavarovanim) vodnim in obvodnim živalskim vrstam.

### 7.20.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

#### Višina odvzema

Višina odvzema race mlakarice v območju se lahko ohrani na ravni odvzema zadnjih let. Natančnejšo višino in s tem dinamiko odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določi v letnih območnih načrtih in se

prilagaja stanju populacij. Pri tem se upoštevajo predvsem podatki monitoringa, evidence odstrela in izgub, zdravstveno stanje populacij ipd.

### **Prostorska razdelitev**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- stabilnost populacije;
- povprečni odvzem v lovišču v zadnjem petletnem obdobju;
- gostota odvzema na 100 ha celotne površine lovišča;
- izvršen odvzem v zadnjem lovskem letu;
- načrtovan odvzem v zadnjem lovskem letu;
- višina, struktura in dinamika izgub;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča.

### **Ostale usmeritve**

V letnih načrtih naj bodo določena dopustna odstopanja doseganja načrta. Praviloma načrtovanega odvzema ni potrebno dosegati, navzgor pa se ga lahko presega do 30 %. Lov na raco mlakarico se na določenih predelih območja (reki Sava in Kokra ter jezera) ali vsem območju zaradi varstva rac in ostalih vodnih ptic pred vznemirjanjem lahko omeji na 2 dneva v tednu, katera skupaj dorečejo upravljavci lovišč in LPN združeni v OZUL. Na območjih, ki so v naravovarstvenih smernicah navedena kot pomembna za prezimovanje vodnih ptic, naj se odstrel izvaja skladno z določili (prepovedmi oziroma omejitvami). Ta območja so navedena v poglavjih (v prilogi naravovarstvenih smernic ali načrta), ki opisujejo varstvo zavarovanih območij, naravnih vrednot, ekološko pomembnih območij in posebnih varstvenih območij z navedbo o prepovedi izvajanja odstrela. Sprotno naj se odstranjuje prazne tulce lovskih šibrnih nabojev v primeru odvzema rac mlakaric in drugih lovnih vrst iz narave na teh območjih.

Upravljalci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev populacije race mlakarice v posameznih loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih.

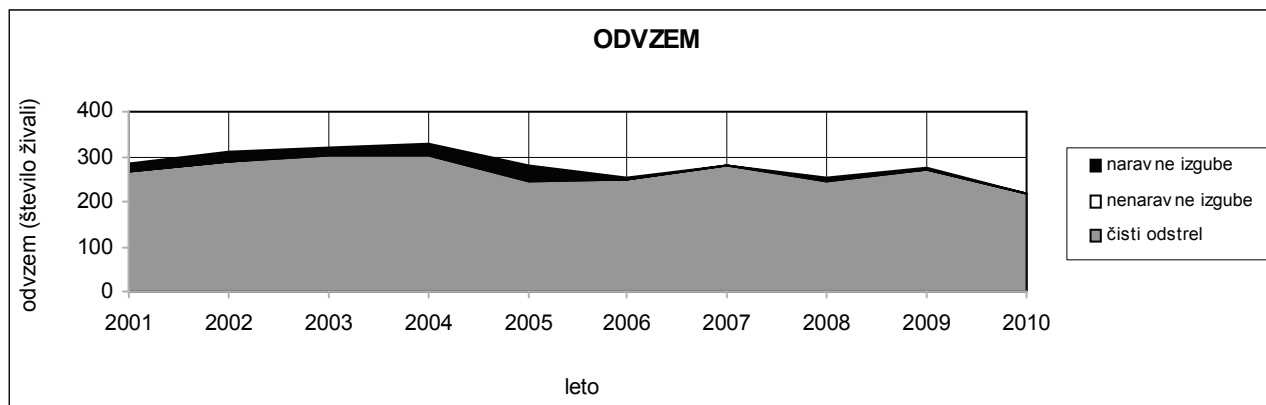
Dodajanje rac na naravne vodotoke in druga vodna telesa, ki imajo priznan naravovarstveni status, ni dovoljeno. Dodajanje prav tako ni predvideno v ostale vodotoke in druga vodna telesa, ki nimajo priznanega naravovarstvenega statusa. Dodajanje rac je izjemoma dovoljeno le na lokacijah in območjih, urejenih za revitalizacijo populacije pod pogojem, da je na razpolago njim primerno okolje. V takih primerih lahko uspeh dodajanja povečamo tudi s postavitvijo umetnih gnezdilnic, dodatnim krmljenjem in povečanim odstrelom tistih plenilskih vrst, katere je dovoljeno loviti.

**Preglednica 38: Podatki o odvzemu race mlakarice za obdobje 2001-2010**
**RACA MLAKARICA**

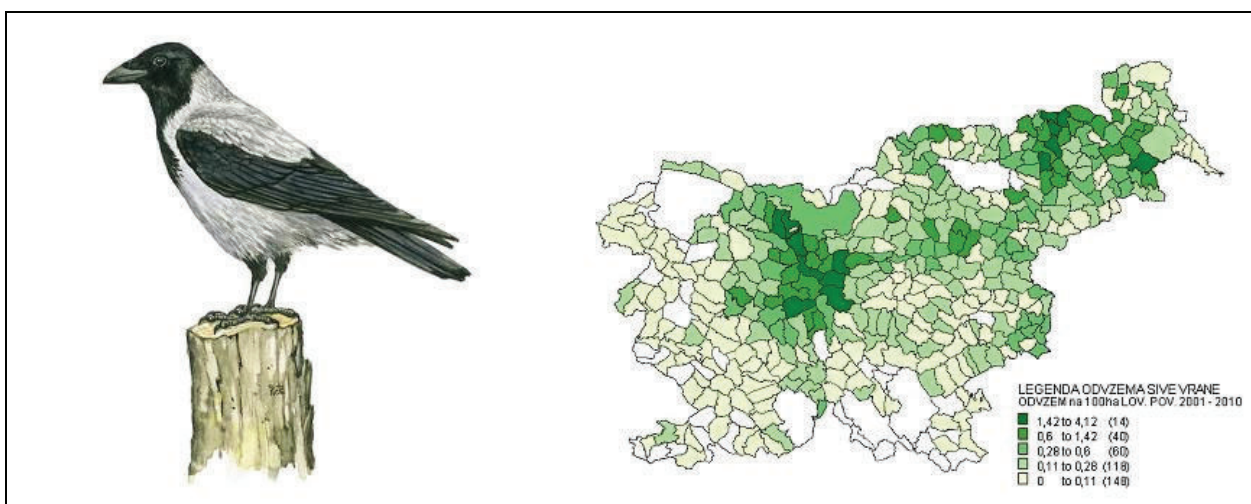
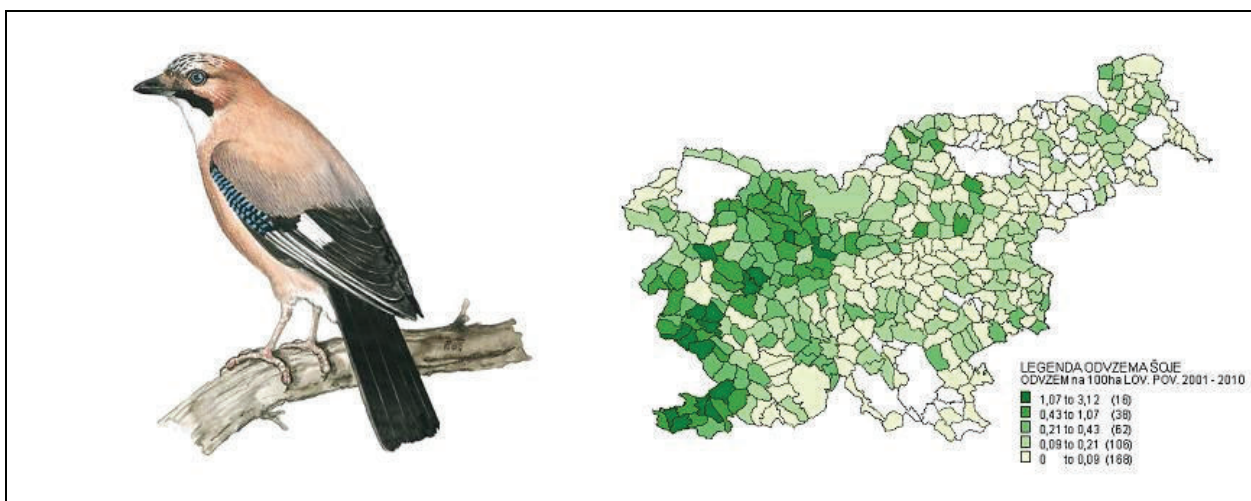
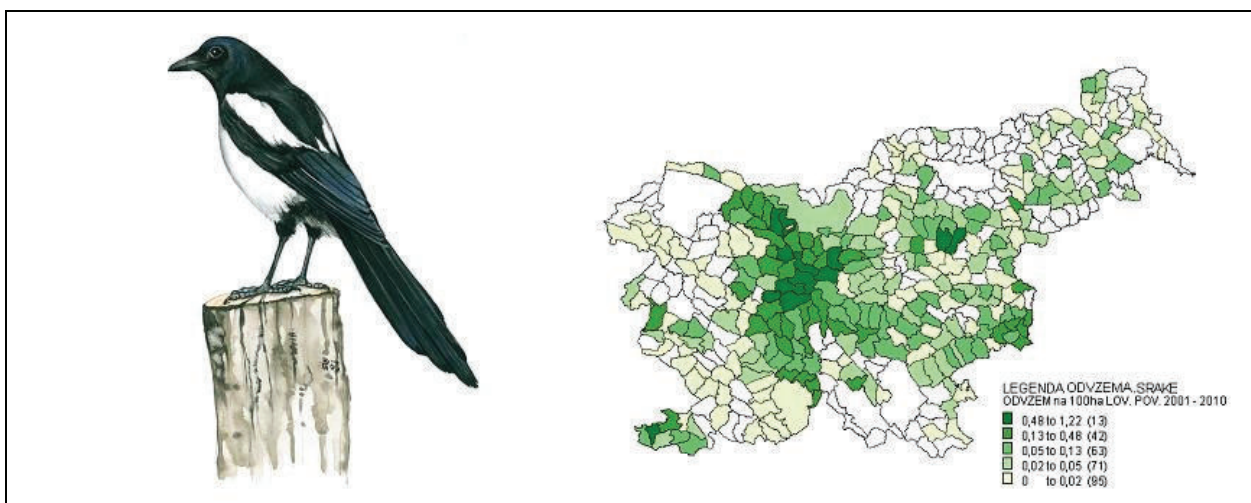
| Odstrel in izgube         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 283  | 310  | 320  | 328  | 280  | 253  | 281  | 252  | 274  | 220  | 2801   |
| načrt - skupaj            | 410  | 404  | 422  | 441  | 400  | 400  | 400  | 400  | 400  | 300  | 3977   |
| odstrel in izgube / načrt | 69,0 | 76,7 | 75,8 | 74,4 | 70,0 | 63,3 | 70,3 | 63,0 | 68,5 | 73,3 | 70,4   |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 3    | 1    | 2    | 2    | 4    | 3    | 2    | 5    | 1    | 2    | 25     | 18,2  |
| naravne izgube    | 15   | 22   | 15   | 22   | 30   | 2    | 1    | 2    | 3    | 0    | 112    | 81,8  |
| skupaj izgube     | 18   | 23   | 17   | 24   | 34   | 5    | 3    | 7    | 4    | 2    | 137    | 100,0 |
| % izgub           | 6,4  | 7,4  | 5,3  | 7,3  | 12,1 | 2,0  | 1,1  | 2,8  | 1,5  | 0,9  | 4,9    |       |
| čisti odstrel     | 265  | 287  | 303  | 304  | 246  | 248  | 278  | 245  | 270  | 218  | 2664   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     | 9    | 14   |      | 5    | 30   | 1    |      | 1    | 3    |      | 63     | 46,0 |
| 2 bolezen    |      |      | 3    | 3    |      |      |      |      |      |      | 6      | 4,4  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      | 2    | 1    | 2    |      | 3    | 3    | 2    | 5    | 1    | 2    | 21     | 15,3 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 6 plenilci   | 6    | 8    | 12   | 14   |      | 1    | 1    | 1    |      |      | 43     | 31,4 |
| 7 psi        | 1    |      |      | 2    |      |      |      |      |      |      | 3      | 2,2  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      | 1    |      |      |      |      |      | 1      | 0,7  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |



## 7.21 SRAKA (*Pica pica* L.), ŠOJA (*Garrulus glandarius* L.) in SIVA VRANA (*Corvus corone cornix* L.)



### 7.21.1 Prostorski okviri obravnave

Prostorski okvir obravnave srake, šoje in sive vrane je lovsko upravljavsko območje.

### **7.21.2 Upravljanje v preteklem deset letnem obdobju**

Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednic. V preteklem desetletnem obdobju 2001-2010 je znašal skupni načrtovani odvzem 4.021 srak, 6.208 šoj in 10.549 sivih vran. Iz lovišč je bilo odvzetih 2.784 srak, 4.914 šoj in 9.734 sivih vran, tako da je realizacija načrtov znašala v povprečju pri srakah 69 %, šojah 79 % in sivih vranah 92 %.

Načrtovani odvzem srak je v obdobju 2001-2004 najprej naraščal od 410 na 506 ptic, nato pa upadal do leta 2010 na višino 250 ptic. Realizirani odvzem je v obdobju 2001-2004 variiral med 333 in 388 pticami, nato pa upadal do leta 2010 na višino okoli 200 ptic.

Načrtovani odvzem šoj je v obdobju 2001-2003 nihal med 715 in 741 pticami, nato pa upadal do leta 2010 na višino 500 ptic. Realizirani odvzem je od leta 2001, ko je znašal 769 ptic, upadal do leta 2007 na višino okoli 300 ptic, v naslednjih letih pa ponovno naraščal na višino okoli 440 ptic.

Načrtovani odvzem sivih vran je v obdobju 2001-2010 naraščal od 685 do 1.600 ptic. Realizirani odvzem je v enakem obdobju naraščal od 569 na 1.642 ptic.

Ugotovljene izgube pri vseh treh vrstah so bile zanemarljive.

Ocenjujemo, da je bila prostorska razporeditev načrtovanega kot tudi realiziranega odvzema, glede na zastopanost vseh treh vrst v preteklem obdobju, ustrezna. Načrtovani odvzem srak je bil v preteklem obdobju nekoliko previsok, načrtovani odvzem šoj in sivih vran je bil ustrezen. Upadanje odvzema šoj ni povezano zniževanjem oz. izginjanjem številčnosti pač pa predvsem z zmanjšanim interesom za lov, k naraščajočemu odvzemu sivih vran pa je prispeval naraščajoči obseg škod na poljščinah.

### **7.21.3 Ocena stanja populacije**

Sraka je na tretjini površine območja pogosta, na tretjini zelo pogosta, na 20 % zelo redka, na 20 % pa ni prisotna. Trend razvoja je večinoma stabilen, v nekaterih delih območja (še posebno v okoljih, kjer je pogosta siva vrana) je zaznati zmanjševanje števila. Razporeditev v prostoru je krajevna, v nižinskih delih tudi precej enakomerna. Najpogostejše se pojavlja v nižinskih delih območja, v in na obrobju poljskega prostora.

Šoja je na večjem delu območja (cca 80 % površin) zelo pogosta, na manjšem delu (cca 20 % površin) pa pogosta. Trend razvoja je ocenjen kot stabilen, ponekod kot naraščajoč. V prostoru je razporejena večinoma enakomerno. Poseljuje dejansko celotno območje razen najvišjih leg.

Siva vrana je na dveh tretjinah površine območja označena kot pogosta, na tretjini pa kot zelo pogosta vrsta. Trend razvoja je stabilen do naraščajoč. Razpored v prostoru je enakomeren in krajeven. Prisotna je praktično po celotnem območju razen najvišjih leg. V večjih gostotah poseljuje nižinske predele v poljskem prostoru in na njegovem obrobju. Zaradi njene velike prilagodljivosti, kar se kaže predvsem v učinkovitem izrabljanju antropogenih virov hrane, jo najdemo tudi v od človeka spremenjenem okolju. Oportunistično izkoriščanje teh virov hrane med drugim povzroča pozitiven trend številčnosti populacije sive vrane v LUO, kar na drugi strani žal pogosto povzroča konflikte v kmetijskih in urbanih okoljih. Podobne ugotovitve so značilne za večji del Slovenije, poseljevanje večjih mest je značilno tudi za druge evropske države (npr. VUORISALO et al. 2003, MAZGAJSKI et al. 2008).

Spolna in starostna struktura obravnavanih vrst ni znana. Ni podatkov o njihovem zdravstvenem stanju. Medsebojni vplivi populacij obravnavanih vrst s populacijami drugih vrst divjadi niso znani. Domnevamo na vpliv nekaterih predatorskih vrst iz družine kraguljev in sokolov na nekatere od obravnavanih vrst (šoja) kot tudi vpliv obravnavanih vrst (sraka, siva vrana) na populacije nekaterih vrst ptic, tudi male divjadi (na gnezda/mladiče). V okoljih z visoko gostoto populacije sive vrane je zaznati redkejše pojavljanje srak.

### **7.21.4 Cilj upravljanja s populacijo**

Srako, šoja in sivo vrano želimo v LUO ohraniti v številčnosti in prostorski razširjenosti, ki zagotavlja ohranitev njihove vloge v ekosistemi, zagotavlja normalen razvoj populacij in zaradi možnega vpliva na populacije nekaterih vrst ptic, omogoča zmerno rabo populacij z lovom. Pri sivi vrani se, zaradi vpliva na malo divjad ter na škode na kmetijskih kulturah, gostota populacije v nižinskem okolju lahko močneje zniža. Ohraniti želimo zdrave populacije s starostno in spolno strukturo kot jo oblikujejo populacije in okolje. Ohraniti želimo dosedanja razmerja s populacijami drugih vrst živali pri sraki in šoji in jih povečati v korist drugih vrst pri sivi vrani.

### **7.21.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

#### **Višina odvzema**

Višina odvzema srake in šoje lahko ostane na višini zadnjih nekaj let. Višino odvzema sive vrane je priporočljivo nekoliko povečati. Natančno višino odvzema se na osnovi analiz različnih kazalnikov določa v letnih načrtih. Pri tem se upoštevajo predvsem podatki monitoringa, evidence odstrela in izgub, zdravstveno stanje populacij, vpliv na populacije drugih vrst, ekološko ravnovesje ipd. Odvzem srake in šoje se v osnovi načrtuje skladno s trajnostno rabo naravnih virov v dopustnem številu. Odvzem sive vrane se praviloma načrtuje v obsegu, ki ima za posledico čim manjši vpliv te vrste na okolje, upošteva tudi škodo povzročeno na kmetijskih površinah in ostale konfliktna situacije. Pri upravljanju s sivo vrano se smiselno upoštevajo tudi določila *Akcijskega načrta za reševanje problemov, povezanih s sivo vrano v Sloveniji*.

V zavarovanih območjih se v populacije ne posega.

#### **Prostorska razdelitev**

Kriteriji za nadaljnjo prostorsko razdelitev odvzema po loviščih:

- povprečen odvzem v lovišču v zadnjem petletnem obdobju;
- gostota odvzema na 100 ha celotne površine lovišča;
- izvršen odvzem v zadnjem lovskem letu;
- načrtovan odvzem v zadnjem lovskem letu;
- predlog odvzema, ki ga bodo podala lovišča.

#### **Ostale usmeritve**

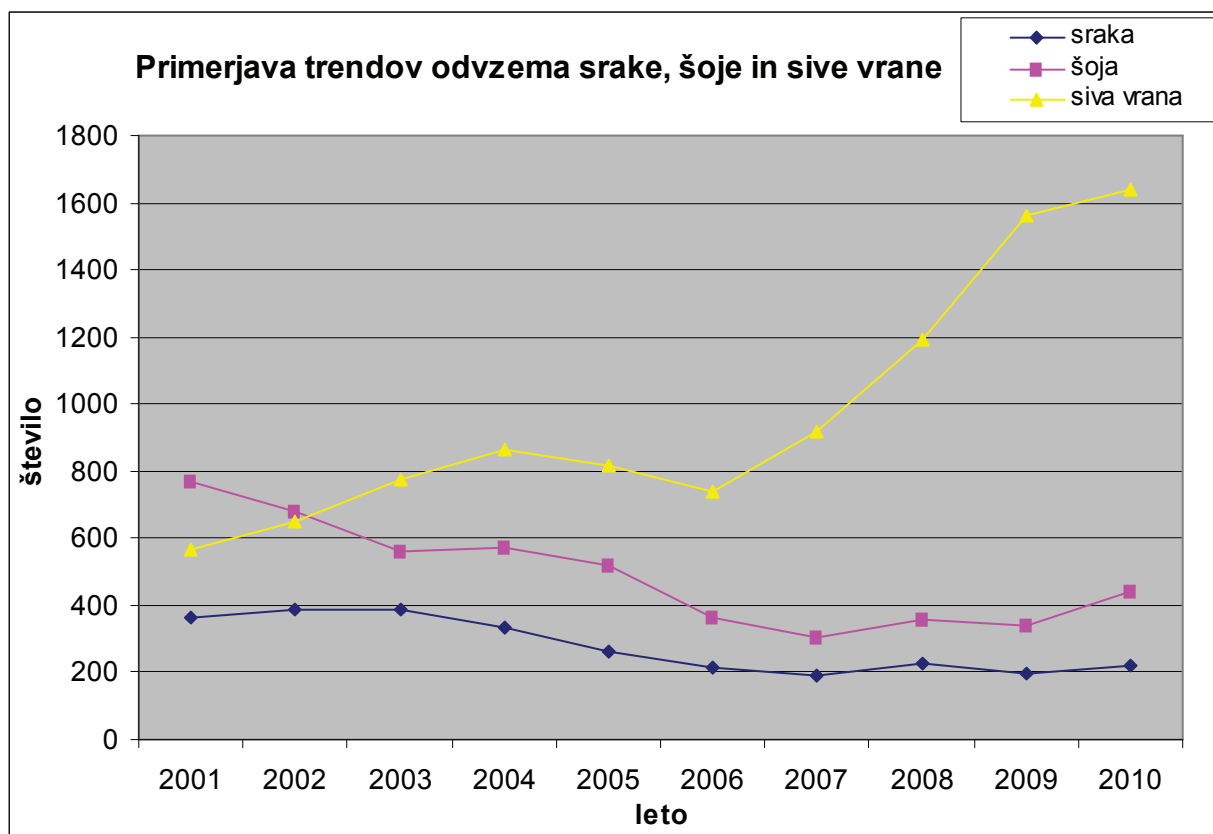
V letnih načrtih se določijo dopustna odstopanja od načrtov. Višine načrtovanega odvzema za srako in šoj praviloma ni potrebno dosegati, preseže pa se lahko do 20 %. Za sivo vrano so dopustna odstopanja praviloma navzdol do -30 %, navzgor pa do +100 % načrtovanega številčnega odvzema. Za lovišča, ki imajo načrtovani odvzem do vključno 10 sivih vran, se kot dopustno odstopanje od načrta šteje realizacija – 3 ptice, navzgor pa je preseganje realizacije možno do 100 % načrtovanega števila.

V tem načrtu določena dopustna odstopanja je mogoče v letnih načrtih tudi spreminjati, v kolikor bi ob novih pogledih takšna določila morda omejevala upravljanje z navedenimi vrstami.

Pri upravljanju s sivo vrano se tudi smiselno upoštevajo določila »Akcijskega načrta za reševanje problemov, povezanih s sivo vrano v Sloveniji«.

V realizacijo načrta odvzema poleg odstrela štejejo vse s sprotim vpisom v evidenčno knjigo dokumentirane izgube.

Upravljalci lovišč in LPN naj spremljajo številčno prisotnost, trende razvoja in prostorsko razporeditev (sub)populacij šoje, srake in sive vrane v posameznih loviščih. Pomembna so opažanja o zdravstvenem stanju in morebitnih poginih, ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi kot tudi z ostalimi prostoživečimi živalskimi vrstami.

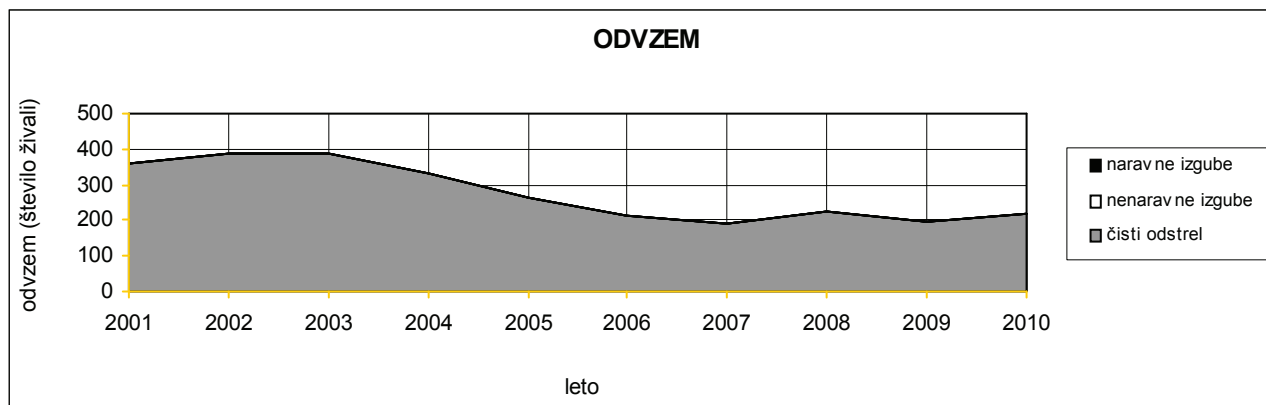


**Preglednica 39: Podatki o odvzemu srake za obdobje 2001-2010**
**SRAKA**

| Odstrel in izgube         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 362  | 386  | 388  | 333  | 265  | 216  | 190  | 226  | 197  | 221  | 2784   |
| načrt - skupaj            | 410  | 470  | 485  | 506  | 450  | 450  | 400  | 300  | 300  | 250  | 4021   |
| odstrel in izgube / načrt | 88,3 | 82,1 | 80,0 | 65,8 | 58,9 | 48,0 | 47,5 | 75,3 | 65,7 | 88,4 | 69,2   |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 0    | 0    | 0    | 1    | 1    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 3      | 75,0  |
| naravne izgube    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1      | 25,0  |
| skupaj izgube     | 0    | 1    | 0    | 1    | 1    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 4      | 100,0 |
| % izgub           | 0,0  | 1,2  | 0,0  | 1,5  | 1,7  | 0,0  | 2,1  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,1    |       |
| čisti odstrel     | 362  | 385  | 388  | 332  | 264  | 216  | 189  | 226  | 197  | 221  | 2780   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     |      | 1    |      |      |      |      |      |      |      |      | 1      | 25,0 |
| 2 bolezen    |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      |      |      |      | 1    | 1    |      | 1    |      |      |      | 3      | 75,0 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |

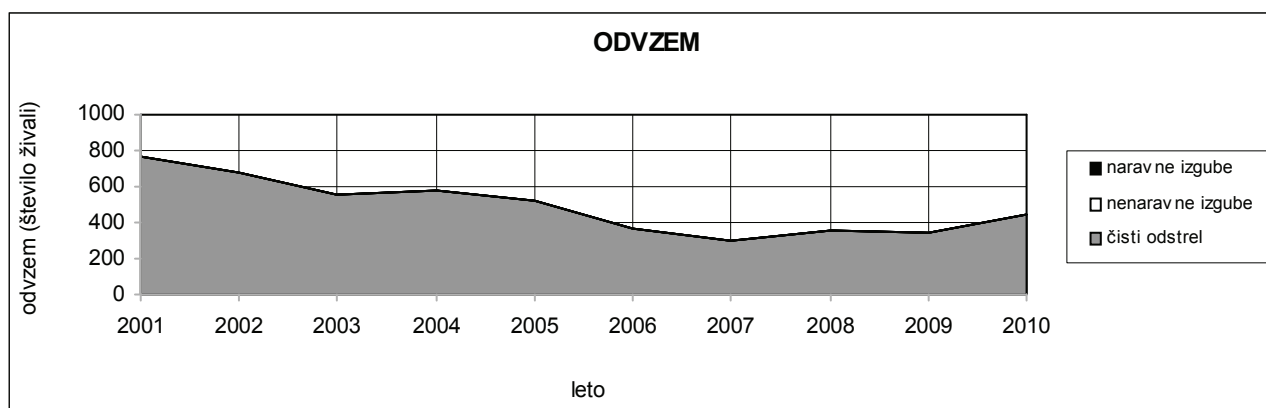


**Preglednica 40: Podatki o odvzemu šoje za obdobje 2001-2010**
**ŠOJA**

| Odstrel in izgube         |       |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |
|---------------------------|-------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001  | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 769   | 682  | 558  | 574  | 521  | 364  | 301  | 360  | 342  | 443  | 4914   |
| načrt - skupaj            | 715   | 717  | 741  | 665  | 650  | 670  | 600  | 450  | 500  | 500  | 6208   |
| odstrel in izgube / načrt | 107,6 | 95,1 | 75,3 | 86,3 | 80,2 | 54,3 | 50,2 | 80,0 | 68,4 | 88,6 | 79,2   |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 1      | 50,0  |
| naravne izgube    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1      | 50,0  |
| skupaj izgube     | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 1    | 0    | 1    | 0    | 2      | 100,0 |
| % izgub           | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 0,3  | 0,0  | 0,3  | 0,0  | 0,0  | 0,0    |       |
| čisti odstrel     | 769  | 682  | 558  | 574  | 521  | 363  | 301  | 359  | 342  | 443  | 4912   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     |      |      |      |      |      | 1    |      |      |      |      | 1      | 50,0 |
| 2 bolezen    |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      |      |      |      |      |      |      |      | 1    |      |      | 1      | 50,0 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |

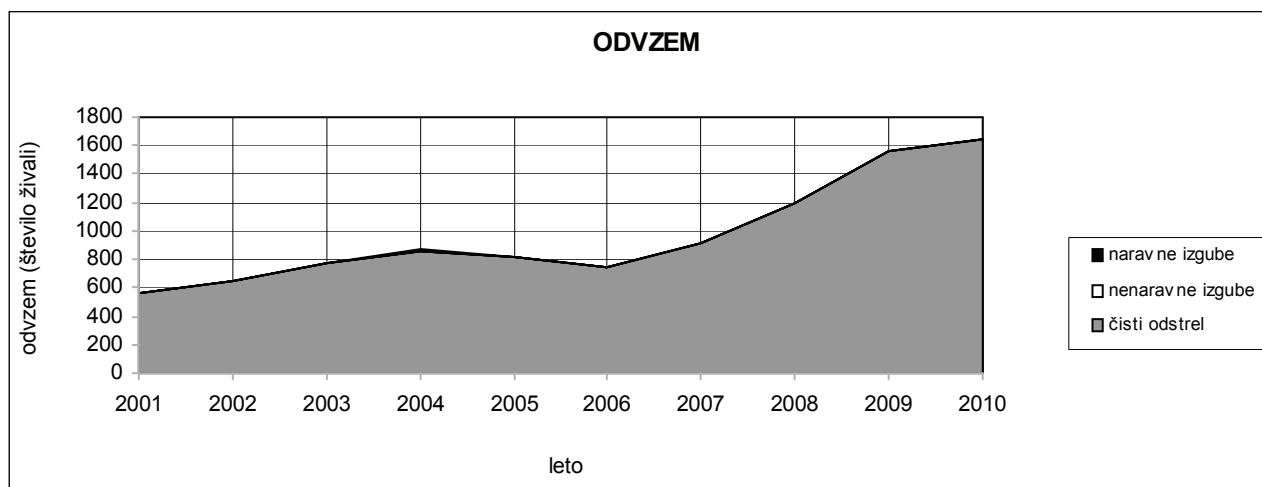


**Preglednica 41: Podatki o odvzemu sive vrane za obdobje 2001-2010**
**SIVA VRANA**

| Odstrel in izgube         |      |      |      |      |      |      |      |       |      |       |        |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|-------|------|-------|--------|
| Odstrel in izgube / leto  | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008  | 2009 | 2010  | skupaj |
| skupaj odstrel in izgube  | 569  | 651  | 774  | 866  | 818  | 740  | 917  | 1193  | 1564 | 1642  | 9734   |
| načrt - skupaj            | 685  | 727  | 806  | 1031 | 1000 | 1000 | 1000 | 1100  | 1600 | 1600  | 10549  |
| odstrel in izgube / načrt | 83,1 | 89,5 | 96,0 | 84,0 | 81,8 | 74,0 | 91,7 | 108,5 | 97,8 | 102,6 | 92,3   |

| Izgube            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|
| Kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |
| nenaravne izgube  | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 0    | 4    | 1    | 4    | 1    | 10     | 37,0  |
| naravne izgube    | 0    | 2    | 6    | 3    | 0    | 0    | 4    | 0    | 0    | 2    | 17     | 63,0  |
| skupaj izgube     | 0    | 2    | 6    | 3    | 0    | 0    | 8    | 1    | 4    | 3    | 27     | 100,0 |
| % izgub           | 0,0  | 0,3  | 0,8  | 0,3  | 0,0  | 0,0  | 0,9  | 0,1  | 0,3  | 0,2  | 0,3    |       |
| čisti odstrel     | 569  | 649  | 768  | 863  | 818  | 740  | 909  | 1192 | 1560 | 1639 | 9707   |       |

| Vzroki izgub |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |      |
|--------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|------|
| Vzrok / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %    |
| 1 neznan     |      | 2    | 1    |      |      |      | 4    |      |      | 2    | 9      | 33,3 |
| 2 bolezen    |      |      | 5    | 3    |      |      |      |      |      |      | 8      | 29,6 |
| 3 krivolov   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 4 cesta      |      |      |      |      |      |      | 4    | 1    | 2    | 1    | 8      | 29,6 |
| 5 železnica  |      |      |      |      |      |      |      |      | 1    |      | 1      | 3,7  |
| 6 plenilci   |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 7 psi        |      |      |      |      |      |      |      |      | 1    |      | 1      | 3,7  |
| 8 kosilnica  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 9 garje      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |
| 10 poškodbe  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0  |



## 8 LOVIŠČE S POSEBNIM NAMENOM BRDO PRI KRANJU

Lovišče s posebnim namenom Brdo pri Kranju (LPN Brdo) je bilo ustanovljeno z namenom izvajanja posebnih nalog lovišča, ki izhajajo iz 3. člena Uredbe o ustanovitvi lovišča s posebnim namenom Brdo pri Kranju (U.I. RS št. 114/04). LPN Brdo je ograjeno in se razprostira na površini 472 ha. Terestričnim vrstam divjadi (vsaj večjim vrstam) je prehajanje v in izven ograjene površine onemogočeno. V načrtu LUO je načrt LPN Brdo prikazan ločeno, ločeno se vodijo tudi evidence o odvzemu divjadi. Zaradi izvajanja posebnih nalog lovišča je temu (v določenih mejah naravnih danosti, značilnosti divjadi posameznih vrst in zakonskih določil) mogoče prilagajati tudi upravljanje (gospodarjenje) in lov divjadi, kar se podrobneje določi z letnimi načrti za II. Gorenjsko LUO v poglavju Lovišče s posebnim namenom Brdo pri Kranju.

### 8.1 Življenjsko okolje divjadi

#### 8.1.1 Opravljeni ukrepi v preteklem obdobju

Življenjsko okolje v lovišču se v zadnjih desetih letih ni pomembneje spreminjalo in je za srnjad, navadnega jelena in damjaka primerno, zaradi vlažnih in močvirnih predelov pa ni primerno za muflona. Delež travnatih površin je zadosten, zaradi visokega števila divjadi (gostote) predstavljajo ozko grlo zimski habitati, tedaj se je nezadostna naravna prehranska ponudba dopolnjevala z izdatnim zimskim krmljenjem. Pomembnejši ukrepi, ki so bili namenjeni srnjadi, so bili vzdrževanje travnikov, polaganje soli ter različni ukrepi sečnje v gozdu. Za jelenjad in damjaka najpomembnejši ukrepi so bili predvsem vzdrževanje obstoječih travnatih površin ter izdatno dopolnilno zimsko krmljenje.

Ukrepi vzdrževanja pasišč v preteklem desetletnem obdobju so obsegali strojno košnjo travnikov in pašnikov v skupnem obsegu 30 ha na 23 lokacijah. Na vseh lokacijah je bilo izvedeno tudi spravilo sena z odvozom v krmišča. V sklopu vzdrževanja pasišč je bilo izvedeno tudi gnojenje na cca. 19 ha travnatih površin. Izboljševanje naravne ponudbe hrane je bilo občasno izvedeno tudi z vzdrževanjem grmišč in vzdrževanjem gozdnega roba na manjših površinah.

Za dopolnilno zimsko krmljenje jelenjadi in damjaka je bilo na 10 lokacijah krmišč v prvem delu preteklega obdobja vsako leto porabljen cca 20.000 kg koruzne silaže, 20.000 kg travne silaže (bale), 40.000 kg sladkorne pese in 6.000 kg sena. Za krmljenje je bilo porabljen vsako leto okoli 250 ur delovnega časa. Med koruzo so bila v mesecu februarju primešana sredstva proti parazitom in vitaminsko mineralni dodatki. V zimskem obdobju je bilo tudi za namene dodatne naravne prehrane divjadi občasno posekanih nekaj m<sup>3</sup> drevja. V drugi polovici obravnavanega obdobja, ko se je gostota rastlinojedov zmanjšala, je bil obseg dopolnilnega zimskega krmljenja manjši, povprečno letno je obsegal okoli 70.000 kg krme.

Vzdrževanih je bilo 20 solnic, ki so se zalagale s soljo v skupni količini 80 kg. Obnovljene so bile v povprečju po ena visoka preža in eno krmišče letno, vsako leto je bilo vzdrževanih 8 km lovskih stez.

Med ukrepi za preprečevanje škode od divjadi je bila v letu 2005 ograjena tudi površina gozdnega mladja v velikosti 2 ha.

Vsako leto je bilo v zimskem času izvedeno tudi štetje divjadi.

#### 8.1.2 Ciljno stanje življenjskega okolja glede bivalnih in prehranskih razmer

Naravne prehranske in bivalne pogoje za divjad želimo ohraniti vsaj na današnji ravni. Ohraniti želimo sedanji delež gozdov s pestro horizontalno in vertikalno zgradbo ter vrstno pestrostjo. Glede na znatno gostoto rastlinojedih parkljarjev v lovišču je potrebno vzporedno s primernimi posegi v populacijah vzdrževati tudi ustrezno višjo nosilno kapaciteto življenjskega okolja. V tem pogledu je pomembna mozaična razporeditev gozdov in s košnjo vzdrževanih travnikov. Pomemben dejavnik prehranske nosilnosti prostora so prehranske krpe, ki nastanejo z ukrepi gospodarjenja z gozdovi, z zadostnim, malopovršinskim deležem mladovij in gošč. Ohranjati je potrebno zadosten delež naravnega gozdnega roba. Pomemben ukrep, namenjen predvsem jelenjadi in damjaku, je zadosten obseg dopolnilnega (zimskega) krmljenja. Količina in kakovost krme dopolnilnega zimskega krmljenja je odvisna od gostote populacij rastlinojedih parkljarjev ter od ostrine zime (temperature, debeline in trajanja snežne odeje).

### 8.1.3 Usmeritve za ukrepanje

Sonaravno gospodarjenje z gozdovi, zagotavljanje pestre sestave drevesnih in grmovnih vrst, vseh razvojnih faz v primernih deležih ter pestre horizontalne in vertikalne zgradbe. Zagotovitev zadostne realizacije predvidenega poseka drevja. Ohranjanje in vzdrževanje gozdnega roba. Vzdrževanje pasišč, grmišč, vzdrževanje plodonosnega drevja in grmovja. Ohranjanje kaluž in vodnih virov. Sečnja v zimskem obdobju. Ob sedanji številčnosti (gostoti) divjadi naj se ukrepi v okolju izvajajo približno v obsegu kot so se izvajali v drugi polovici preteklega desetletnega obdobja. Podrobnejši obseg del bo določen v letnih območnih načrtih.

Pri košnji se izvede le prva košnja, nadaljnji prirast rastlinske biomase se nameni paši divjadi. Namen solnic je olajšati spomladanski prehod na sočno naravno hrano, zato je zalaganje v zmernih količinah dopustno le v spomladanskih mesecih. Postavljanje solnic v gozdnih sestojih - mladovju in v sestojih v obnovi načeloma ni dovoljeno. Ob vodnih virih je dovoljeno postavljanje solnic le v minimalni oddaljenosti 50 m in na način, ki onemogoča vnos soli vanje.

Zimsko krmljenje je namenjeno jelenjadi in damjaku. Krmljenje se izvaja z

- močno škrobno krmo (koruza, žita, kostanj, želod, briketi);
- sočno krmo (okopavine, tropine, silaža, sadje);
- voluminozno krmo (seno, vejniki, pesni rezanci).

Krmljenje z močno krmo naj ne presega 15 % delež v celotni krmi. Količinsko nudenje sočne in voluminozne krme ni omejeno, odvisno je od naravne ponudbe hrane. Krmljenje samo z močnimi škrobnimi krmili na posameznih krmiščih ni dovoljeno. V primeru, da je na krmiščih krmljena močna krma, mora biti prisotna tudi krma obeh ostalih struktur (sočna, voluminozna).

V februarju ali marcu naj se med koruzo primeša sredstva proti parazitom in vitaminsko mineralne dodatke.

Opravlja naj se tudi dela zimske sečnje, tehnična zaščita pred divjadjo in redna vzdrževalna dela lovsko tehničnih objektov.

## 8.2 Srna (*Capreolus capreolus* L.)

### 8.2.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir obravnave srnjadi je celotno posestvo Brdo.

### 8.2.2 Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju

#### **Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

Višina odvzema kaže precejšnja nihanja od 0 živali v letih 2005 in 2009 pa do 13 živali v letu 2002. Povprečni odvzem v desetletnem obdobju znaša 4,1 žival. V spolni strukturi odvzema so prevladovale samice (66 %) v primerjavi s samci (34 %), glede na starostno strukturo pa mladiči (34 %) in enoletne živali (lanščaki, mladice) (34 %) pred odraslimi živalmi (32 %). Podrobna struktura 10 letnega obdobja obsega 5 % mladičev moškega spola, 22 % enoletnih srnjakov 7 % srnjakov razreda 2+, 29 % mladičev ženskega spola, 12 % enoletnih srn in 24 % srn razreda 2+. Delež mladih je znašal 68 %.

Izgube so znašale 14,6 % odvzema (6 živali) in so posledica košnje, psov ter bolezni oziroma neznanega vzroka. Večina odvzema je bila izvedena v ožjem parkovnem delu posestva. Načrti odvzema srnjadi niso bili postavljeni, usmeritve so predvidevale le odstrel podpovprečno razvitih živali v lovišču in pa živali, ki so se pojavile v okviru posestva Brdo v parkovnem delu. Na osnovi majhnega števila izgub na trende ne moremo sklepati.

#### **Biološki kazalniki**

Zaradi premajhnega vzorca podatki o telesnih masah uplenjene srnjadi niso zanesljiv kazalnik kondicije živali. Trendov telesnih mas ni bilo mogoče ugotavljati. Ocenjujemo, da telesne mase v preteklem obdobju uplenjene srnjadi izven ograjenega dela lovišča ne odstopajo pomembneje od srnjadi živeče prosto v naravi. Ni bilo mogoče ugotoviti ločenih telesnih mas srnjadi uplenjene v lovišču od telesnih mas srnjadi uplenjene v parkovnem delu. Na osnovi ocen uslužbencev posestva so posamezni opaženi osebki v lovišču pod ravniyo razvitosti živali v prosti naravi.

### **Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Ocenjujemo, da so bile postavljene usmeritve kot tudi realizacija odvzema srnjadi v preteklem obdobju ustrezna.

#### **8.2.3 Ocena stanja populacije**

##### **Trend številčnosti in ocena prostorske razporeditve**

Srnjad je prisotna v lovišču, vendar je njena številčnost (gostota populacije) nizka. Povprečna letna gostota odvzema je znašala 0,92 osebkov srnjadi na 100 ha lovne površine. Za primerjavo navajamo povprečno gostoto odvzema srnjadi v Gorenjskem LUO, ki je v letu 2010 znašala 2,16 glav/100 ha lovne površine. Navedena gostota odvzema srnjadi v LPN Brdo je podobna gostoti odvzema srnjadi npr. v lovišču Jezersko (1,08 glav/100 ha) ali povprečju v LPN Kozorog Kamnik (0,89 glav/100 ha). V preteklem obdobju se gostota populacije ni pomembneje spreminjala.

##### **Spolna in starostna struktura**

Glede na zanemarljive posege v populacijo z odstrelom ter visok delež mladih v odvzemu ocenjujemo, da je populacija srnjadi glede na zastopanost starostnih razredov in glede na spol ustrezno sestavljena.

##### **Zdravstveno stanje**

Zdravstveno stanje populacije ni znano, mnenja o slabi razvitosti posameznih osebkov lahko navajajo k zaključkom o podrejeni vlogi srnjadi do močne številčne prisotnosti ostalih rastlinojedov.

##### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Na nizko številčnost najverjetneje vpliva prisotnost damjakov in navadnega jelena. Podobna sosednja lovišča v prosti naravi, ki nimajo prisotnega damjaka in imajo nižjo gostoto navadnega jelena, dosegajo precej večjo gostoto odvzema srnjadi (npr. lovišče Udenboršt 3,95 glav/100 ha, lovišče Storžič 3,67 glav/100 ha). Medsebojni vplivi z divjadjo drugih vrst nam niso znani. Ocenjujemo, da je srnjad z okoljem številčno usklajena, zaželena bi bila celo nekoliko večja prisotnost.

#### **8.2.4 Cilj upravljanja s populacijo**

##### **Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

Srnjad naj bo v lovišču prisotna. Populacijo naj se ohranja večinoma v obstoječi ali nekoliko povečani gostoti.

##### **Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Ohraniti želimo naravno starostno in spolno sestavo ter izboljšati kakovost populacije. Želimo izboljšati povprečne telesne mase posameznih kategorij srnjadi. Želimo zdravo populacijo, v kateri se bodo bolezni in slabo zdravstveno stanje pojavljale le sporadično.

##### **Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

Medvrstna razmerja srnjadi do ostalih rastlinojedov bi bilo potrebno izboljšati.

#### **8.2.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

##### **Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji**

Starostni in spolni razredi so razvidni iz poglavja 6.2.5.

V lovišču naj se odstrel usmeri na posamične živali na podpovprečni stopnji telesnega razvoja. V odstrelu naj prevladujejo mlade ali ostarele živali. Srednji starostni razred obeh spolov naj se praviloma varuje. V ožjem parkovnem delu naj se odstrelji vse opažene živali. Dovoljena so dodajanja posameznih osebkov srnjadi z namenom povečevanja genske pestrosti.

**Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavec lovišča, v kolikor je le mogoče, spremlja tudi zdravstveno stanje in ugotavlja vzroke pogina srnjadi. Pomembno je tudi ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 42: Podatki o odvzemu srnjadi za LPN Brdo za obdobje 2001-2010****SRNJAD**

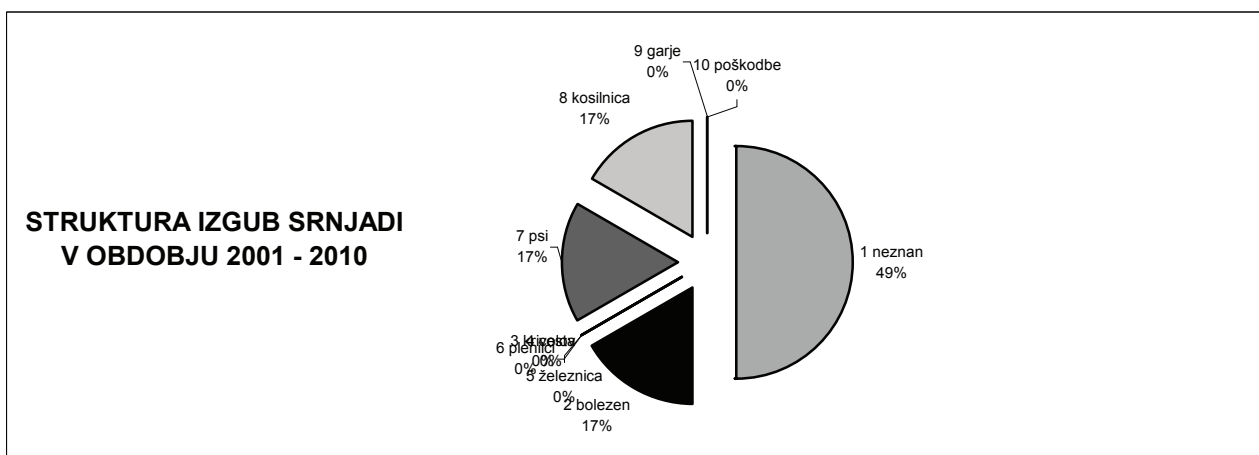
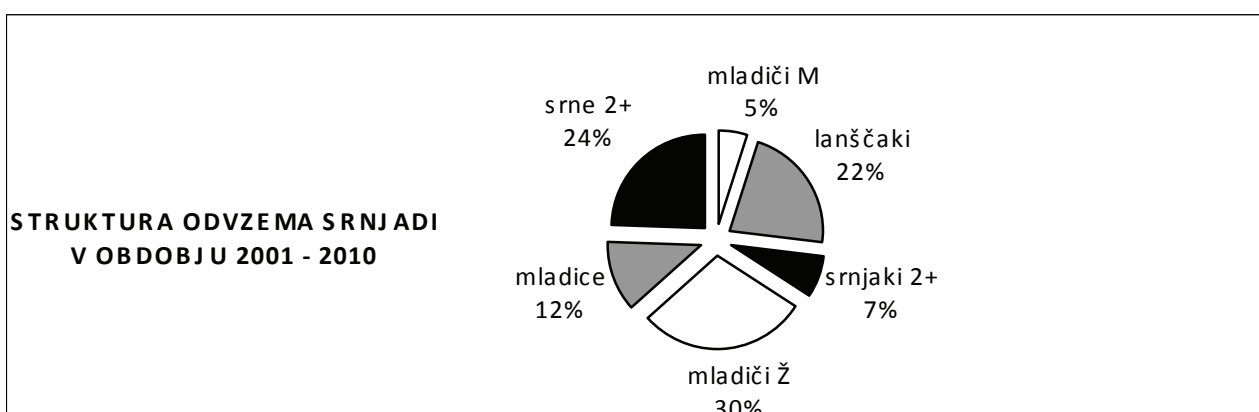
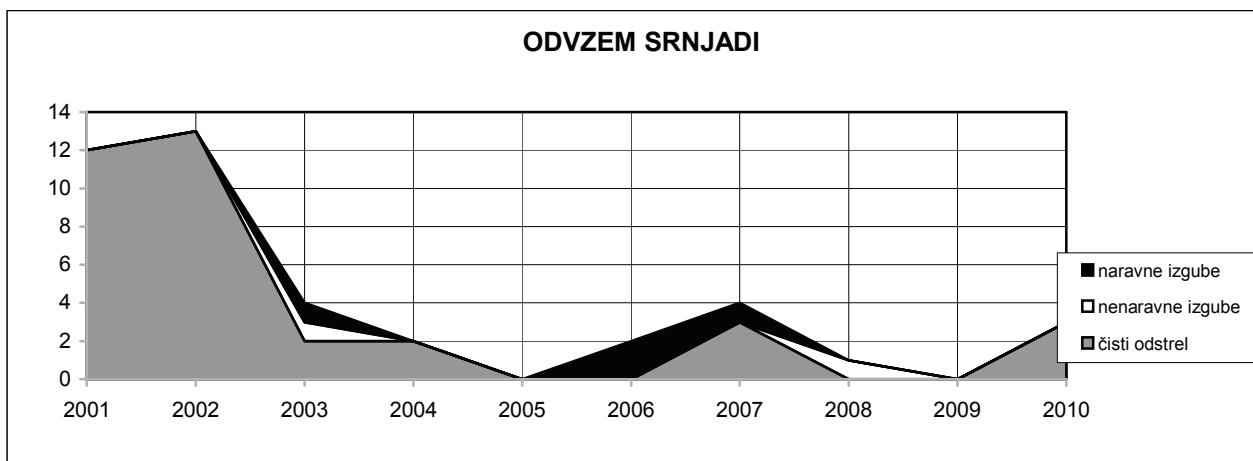
| <b>Odstrel in izgube</b>                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |               |                 |
|--------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|---------------|-----------------|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%/spol</b> | <b>%/skupaj</b> |
| mladiči M                                  |             | 1           |             | 1           |             |             |             |             |             |             | 2             | 14,3          | 4,9             |
| lanščaki                                   | 1           | 3           | 1           | 1           |             |             | 3           |             |             |             | 9             | 64,3          | 22,0            |
| srnjaki 2+                                 |             | 2           |             |             |             | 1           |             |             |             |             | 3             | 21,4          | 7,3             |
| <b>skupaj SRNJAKI</b>                      | <b>1</b>    | <b>6</b>    | <b>1</b>    | <b>2</b>    | <b>0</b>    | <b>1</b>    | <b>3</b>    | <b>0</b>    | <b>0</b>    | <b>0</b>    | <b>14</b>     | <b>100,0</b>  | <b>34,1</b>     |
| mladiči Ž                                  | 7           | 3           | 2           |             |             |             |             |             |             |             | 12            | 44,4          | 29,3            |
| mladice                                    | 2           | 1           | 1           |             |             |             |             | 1           |             |             | 5             | 18,5          | 12,2            |
| srne 2+                                    | 2           | 3           |             |             |             | 1           | 1           |             |             | 3           | 10            | 37,0          | 24,4            |
| <b>skupaj SRNE</b>                         | <b>11</b>   | <b>7</b>    | <b>3</b>    | <b>0</b>    | <b>0</b>    | <b>1</b>    | <b>1</b>    | <b>1</b>    | <b>0</b>    | <b>3</b>    | <b>27</b>     | <b>100,0</b>  | <b>65,9</b>     |
| <b>SKUPAJ odstrel in izgube</b>            | <b>12</b>   | <b>13</b>   | <b>4</b>    | <b>2</b>    | <b>0</b>    | <b>2</b>    | <b>4</b>    | <b>1</b>    | <b>0</b>    | <b>3</b>    | <b>41</b>     |               | <b>100,0</b>    |

| <b>Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |  |
|-------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|--|
| <b>kategorija / leto</b>                        | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |  |
| načrt - skupaj                                  |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             |  |
| odstrel in izgube / načrt                       |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |  |
| delež SRNJAKOV                                  | 8,3         | 46,2        | 25,0        | 100,0       |             | 50,0        | 75,0        | 0,0         |             | 0,0         | 34,1          |  |
| delež srnjakov 2+                               | 0,0         | 15,4        | 0,0         | 0,0         |             | 50,0        | 0,0         | 0,0         |             | 0,0         | 7,3           |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na sp | 83,3        | 61,5        | 100,0       | 100,0       |             | 0,0         | 75,0        | 100,0       |             | 0,0         | 68,3          |  |

| <b>Izgube</b>            |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |              |
|--------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|--------------|
| <b>kategorija / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b>     |
| nenaravne izgube         |             |             | 1           |             |             |             |             | 1           |             |             | 2             | 33,3         |
| naravne izgube           |             |             | 1           |             |             | 2           | 1           |             |             |             | 4             | 66,7         |
| <b>skupaj izgube</b>     | <b>0</b>    | <b>0</b>    | <b>2</b>    | <b>0</b>    | <b>0</b>    | <b>2</b>    | <b>1</b>    | <b>1</b>    | <b>0</b>    | <b>0</b>    | <b>6</b>      | <b>100,0</b> |
| % izgub                  | 0,0         | 0,0         | 50,0        | 0,0         |             | 100,0       | 25,0        | 100,0       |             | 0,0         | 14,6          |              |
| čisti odstrel            | 12          | 13          | 2           | 2           | 0           | 0           | 3           | 0           | 0           | 3           | 35            |              |

| <b>Vzroki izgub</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |
|---------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|
| <b>vzrok / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |
| 1 neznan            |             |             | 1           |             |             | 2           |             |             |             |             | 3             | 50,0     |
| 2 bolezen           |             |             |             |             |             |             | 1           |             |             |             | 1             | 16,7     |
| 3 krivolov          |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |
| 4 cesta             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |
| 5 železnica         |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |
| 6 plenilci          |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |
| 7 psi               |             |             |             |             |             |             |             | 1           |             |             | 1             | 16,7     |
| 8 kosilnica         |             |             | 1           |             |             |             |             |             |             |             | 1             | 16,7     |
| 9 garje             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |
| 10 poškodbe         |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |

| <b>Telesne mase (biološka telesna masa)</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
|---------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b>  | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> |  |
| mladiči M                                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| indeks                                      |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| lanščaki                                    | 10,0        |             |             |             |             |             | 12,3        |             |             |             |  |
| indeks                                      | 100,0       | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 123,0       | 0,0         | 0,0         | 0,0         |  |
| srnjaki 2+                                  |             | 17,5        |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| indeks                                      |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| mladiči Ž                                   | 7,8         | 7,7         |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| indeks                                      | 100,0       | 98,7        | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         |  |
| mladice                                     | 13,5        | 13          |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| indeks                                      | 100,0       | 96,3        | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         |  |
| srne 2+                                     | 14          | 14,3        |             |             |             |             |             |             |             |             |  |
| indeks                                      | 100,0       | 102,1       | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 0,0         | 135,7       |  |



### 8.3 Navadni jelen (*Cervus elaphus* L.)

#### 8.3.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir obravnave navadnega jelena je lovišče s posebnim namenom (LPN) Brdo.

#### 8.3.2 Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju

##### **Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V celotnem desetletnem obdobju je bil odvzem v primerjavi z načrti dosežen 78 %. Višina načrtovanega odvzema se je v obdobju 2001-2007 gibala med 16 in 20 živalmi z izjemo leta 2003, ko je znašala 44 živali. V letu 2007 je iz ograjenega lovišča pobegnil večji del jelenjadi, zato v želji po revitalizaciji »populacije« v naslednjih dveh letih (2008 in 2009) načrtovani odvzem jelenjadi ni bil določen, jelenjadi pa se tudi ni lovilo. Ker se je zaradi prirastka število v dveh letih nekoliko povečalo, je bil za leto 2010 načrtovani odvzem ponovno določen v višini 8 živali. V celotnem obdobju je bilo iz lovišča odvzetih 124 osebkov jelenjadi. Realizacija je v obdobju 2001-2007 nihala med 10. in 21. živalmi, v letih 2008 in 2009 je bila evidentirana izguba po ene živali, v letu 2010 pa je bila realizacija dosežena v višini 8. živali. Povprečna spolna struktura odvzema je znašala 46 %: 54 % v korist košut. Med posameznimi leti je delež jelenov (vključno s teleti-jelenčki) v odvzemu variiral med 35 % in 64 %. Delež mladih je znašal v povprečju 51 % in se med leti ni pomembneje spreminjal. Podrobnejša starostna in spolna struktura desetletnega odvzema je znašala: teleta jelenčki 14 %, lanščaki 3 %, jeleni 2-4 14 %, jeleni 5-9 11 %, jeleni 10+ 4 %, teleta košutice 15 %, junice 19 % in košute 2+ 20 %. Razmerje odstrela teleta : košute : jeleni je znašalo v proučevanem obdobju 29 % : 39 % : 32 %.

Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice. V celotnem obdobju so vse izgube znašale 4 živali, večinoma je bil vzrok neznan. Delež izgub v primerjavi s celotnim odvzemom je znašal 3,2 %. Zaradi majhnega števila izgub na trende ne moremo sklepati.

##### **Biološki kazalniki**

###### **Telesne mase**

Srednje letne vrednosti telesnih mas (neprilagojene vrednosti) v lovišču so razvidne iz preglednice. Neprilagojene srednje letne vrednosti močno variirajo, kar velja za vse spolne in starostne kategorije in so rezultat majhnega števila uplenjenih živali.

###### **Mase rogovja**

Srednje vrednosti mas rogovja (neprilagojene vrednosti) v lovišču so razvidne iz preglednice. Podobne ugotovitve kot za telesno maso jelenjadi ugotavljamo tudi za mase rogovja. Neprilagojene srednje letne vrednosti močno variirajo, kar velja za vse tri starostne kategorije jelenov in so rezultat majhnega števila uplenjenih živali oziroma posameznih bolje ali slabše razvitih jelenov.

##### **Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Ocenjujemo, da je bila glede na dosedanje strategijo razvoja populacij jelenjadi in damjaka v lovišču višina odvzema navadnega jelena kot tudi realizacija načrtov v preteklem desetletnem obdobju zadovoljiva. Nedoseganje načrtov v posameznih letih je bilo lahko subjektivno pogojeno (razlika je največkrat nastala pri nedoseganju odvzema telet) kot tudi rezultat zim s slabšo snežno odejo ali protokolarnih dogodkov. Pomembnejše odstopanje realizacije od načrtovanega odvzema (nedoseganje) je značilno le za leto 2003. Pri tem ocenjujemo, da je bila načrtovana višina odvzema za to leto glede na število jelenjadi v LPN precejšnja.

#### 8.3.3 Ocena stanja populacije

##### **Trend številčnosti in ocena prostorske razporeditve**

Številčnost (gostota populacije) navadnega jelena se je v navedenem obdobju zmanjševala. Vsako leto se izvajajo tudi sistematična opazovanja (štetja). Podatki iz meseca marca 2003 nakazujejo prisotnost 70-80 živali. Podatki štetja iz leta 2004 in 2005 kažejo, da je v lovišču prisotnih 40-50 živali. V letu 2007 je iz obore pobegnil večji del jelenjadi, tako da je bilo v LPN prisotnih le kakih 20 živali. Navadni jelen je prisoten v prostoru celotnega LPN. Povprečna letna gostota odvzema je v preteklem obdobju znašala 2,78 živali na

100 ha lovne površine. Za primerjavo navajamo, da je znašala povprečna gostota odvzema jelenjadi v Gorenjskem LUO v letu 2010 0,31 glav/100 ha lovne površine, povprečna gostota odvzema v loviščih z največjo gostoto populacije pa npr. Kranjska gora 1,13 glav/100 ha, Železniki 0,59 glav/100 ha in LPN Kozorog Kamnik 0,61 glav/100 ha (od tega v revirju Košuta 2,57 glav/100 ha).

### **Spolna in starostna struktura ter zdravstveno stanje**

Ocenjujemo, da je spolna in starostna struktura populacije jelenjadi stabilna. Podobno menimo tudi za splošno zdravstveno stanje, saj poginov zaradi bolezni ne poznamo. Iz opažanj je razvidno, da v strukturi populacije prevladujejo mlajši jeleni.

### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Ocenjujemo, da prisotnost navadnega jelena in damjaka negativno vpliva na številčno zastopanost in kakovost srnjadi. Druge značilnosti odnosov med posameznimi vrstami niso znane.

#### **8.3.4 Cilj upravljanja s populacijo**

### **Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev**

V LPN želimo prisotnost 40-50 glav jelenjadi, kot je bila ugotovljena v štetjih v letih 2004 in 2005. Navedeno število je ustrezno ob pogoju, da bo primerno nizka tudi številčnost populacije damjaka.

### **Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura**

Ohraniti in izboljšati želimo sedanjo starostno, spolno in predvsem kakovostno strukturo populacije. Želimo zdravo jelenjad, v kateri se bodo naravne izgube, predvsem v obliki bolezni pojavljale le izjemoma.

### **Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi**

V pogledu medvrstnih razmerij želimo stanje izboljšati v korist ohranitve prisotnosti jelenjadi, ob zmanjšani številčnosti populacije damjaka.

#### **8.3.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo**

### **Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji**

#### **Starostni in spolni razredi**

Starostni in spolni razredi so razvidni iz poglavja 6.2.5.

#### **Višina in struktura odvzema**

Vsakoletna višina in struktura odstrela naj se prilagaja ugotovitvam vsakoletnih sistematičnih opazovanj. Dopolnjuje naj se z drugimi ugotovitvami kontrolne metode v najširšem pomenu besede.

Spolna in starostna struktura predvidenega odvzema naj zajema okvirno 35-43 % telet obeh spolov, do 5 % lanščakov, 10-15 % jelenov 2-4 letnih, 5-10 % jelenov 5 letnih in starejših, 10 % junic ter 20-24 % dvo in večletnih košut in bo odvisna od ocenjenega stanja populacije ter realiziranih načrtov.

#### **Časovna dinamika odstrela**

Za lažjo realizacijo načrta odvzema priporočamo upoštevanje odločb državnih organov o lovu določenih kategorij jelenjadi izven lovne dobe, predpisane z uredbo (podaljšana in predčasna lovna doba). Priporočamo, da se odstrel telet in košut prične takoj, ko lovna doba to omogoča, z mirovanjem v času ruka. Pretežni del odstrela košut in telet naj se po možnosti opravi do 30. novembra.

#### **Ostale usmeritve**

V letnih načrtih LUO je potrebno navesti dopustna odstopanja v realizaciji od načrta za LPN. Izraz »odstopanje« pomeni razliko med realiziranim in načrtovanim odvzemom jelenjadi. Izraženo je lahko v absolutni količini (osebek) ali v % od načrtovanega odvzema. Dopustna odstopanja so praviloma v višini do + -15 % od skupno načrtovanega števila odvzema jelenjadi (vseh kategorij skupaj). Načrtovanega odvzema v razredu dve in večletnih jelenov ni potrebno realizirati ter ga tudi ni dovoljeno presegati, razen sorazmerno s preseganjem skupno načrtovanega odvzema. Načrtovani odvzem jelenov starostnega razreda 5-9 let se ne sme presegati, lahko pa se ga nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih ali starih jelenov 10+. Načrtovani odvzem jelenov starostnega razreda 10+ se lahko nadomesti z odvzemom mladih 2-4 letnih jelenov. Z letnimi načrti LUO se nadomeščanje med kategorijami dve in večletnih jelenov lahko drugače uredi. Pri košutah je dovoljeno odstopanje do + -15 %, pri teletih in enoletnih osebkih pa do + - 30 % od načrtovanega

števila odvzema. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odvzem do 5 živali, dopustno odstopanje  $\pm 15\%$  pomeni 1 žival, dopustno odstopanje  $\pm 30\%$  pa 2 živali. V primeru, da je v posameznem starostnem razredu načrtovan odvzem 5-10 živali, dopustno odstopanje  $\pm 15\%$  pomeni 2 živali, dopustno odstopanje  $\pm 30\%$  pa 3 živali. Pri načrtovanem odvzemu 11 in več kosov se dopustna odstopanja zaokroži na najbližjo celo vrednost.

Zaradi zagotavljanja genske pestrosti in stabilnosti se lahko izvaja dodajanje posameznih osebkov navadnega jelena v LPN skladno z zakonodajo in predpisi. Odvzem jelenjadi v LPN se poveča za število pripeljanih osebkov, tako da se ohranja višina in struktura populacije.

#### **Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavec LPN, v kolikor je le mogoče, ugotavlja tudi vzroke morebitnega pogina. Pomembno je ugotavljanje medsebojnih vplivov z ostalimi vrstami divjadi.

**Preglednica 43: Podatki o odvzemu jelenjadi za LPN Brdo za obdobje 2001-2010****JELENJAD**

| <b>Odstrel in izgube</b>            |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |        |          |
|-------------------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|--------|----------|
| Starostna in spolna kategorija/leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %/spol | %/skupaj |
| teleta M                            | 1    | 3    | 2    | 2    | 3    | 3    | 2    |      |      | 1    | 17     | 29,8   | 13,7     |
| lanščaki                            |      |      | 1    | 2    | 1    |      |      |      |      |      | 4      | 7,0    | 3,2      |
| jeleni 2-4                          | 3    | 3    | 2    | 4    | 2    | 1    |      |      |      | 2    | 17     | 29,8   | 13,7     |
| jeleni 5-9                          | 2    | 1    | 3    | 1    | 2    | 2    | 2    |      |      | 1    | 14     | 24,6   | 11,3     |
| jeleni 10 +                         |      | 1    |      |      | 1    | 2    | 1    |      |      |      | 5      | 8,8    | 4,0      |
| skupaj JELENI                       | 6    | 8    | 8    | 9    | 9    | 8    | 5    | 0    | 0    | 4    | 57     | 100,0  | 46,0     |
| teleta Ž                            | 3    | 4    | 2    | 3    | 2    | 1    | 1    | 1    |      | 1    | 18     | 26,9   | 14,5     |
| junice                              | 6    | 4    | 5    | 3    | 1    | 2    | 2    |      |      | 1    | 24     | 35,8   | 19,4     |
| košute 2+                           | 2    | 5    | 6    | 3    | 2    | 2    | 2    |      | 1    | 2    | 25     | 37,3   | 20,2     |
| skupaj KOŠUTE                       | 11   | 13   | 13   | 9    | 5    | 5    | 5    | 1    | 1    | 4    | 67     | 100,0  | 54,0     |
| SKUPAJ odstrel in izgube            | 17   | 21   | 21   | 18   | 14   | 13   | 10   | 1    | 1    | 8    | 124    |        | 100,0    |

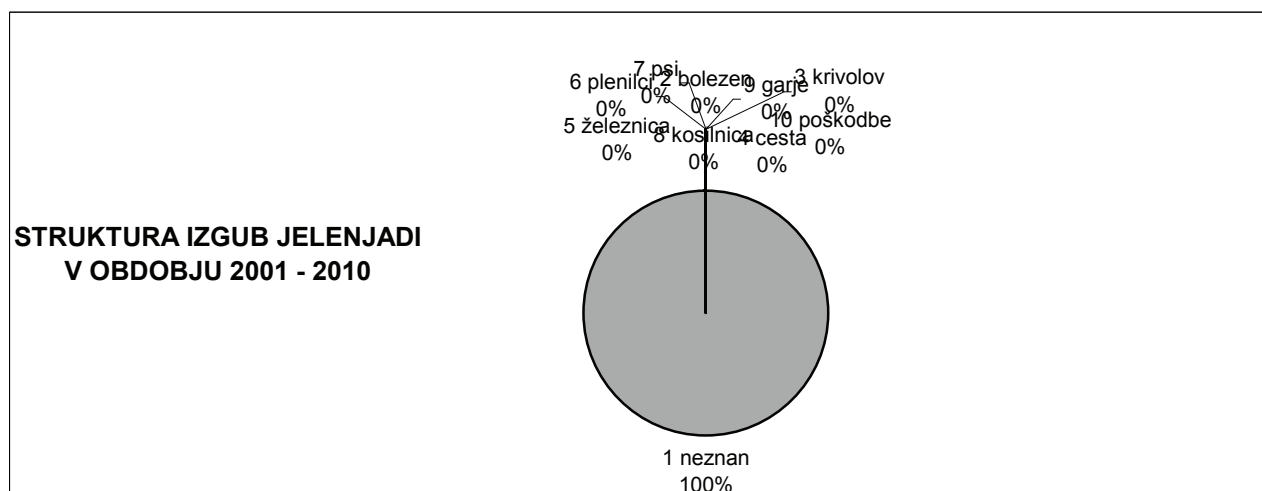
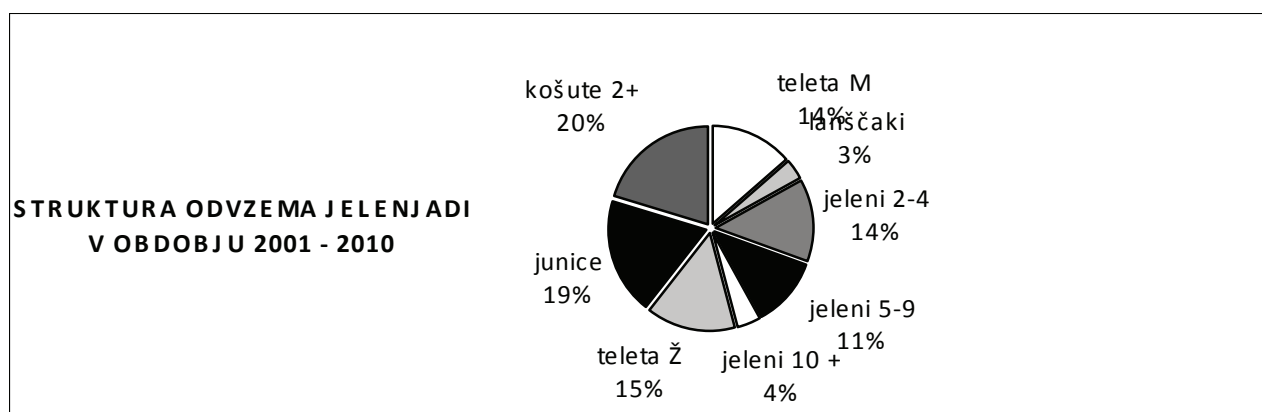
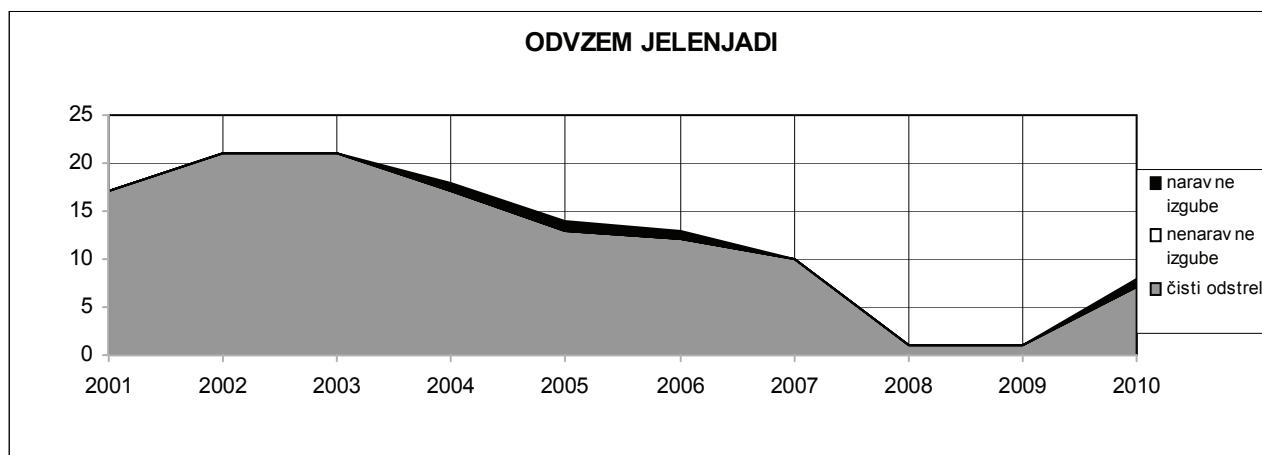
| <b>Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom</b> |      |       |      |      |      |      |      |       |      |       |        |  |  |
|-------------------------------------------------|------|-------|------|------|------|------|------|-------|------|-------|--------|--|--|
| kategorija / leto                               | 2001 | 2002  | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008  | 2009 | 2010  | skupaj |  |  |
| načrt - skupaj                                  | 20   | 20    | 44   | 20   | 16   | 16   | 16   |       |      | 8     | 160    |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                       | 85,0 | 105,0 | 47,7 | 90,0 | 87,5 | 81,3 | 62,5 |       |      | 100,0 | 77,5   |  |  |
| delež JELENOV                                   | 35,3 | 38,1  | 38,1 | 50,0 | 64,3 | 61,5 | 50,0 | 0,0   | 0,0  | 50,0  | 46,0   |  |  |
| delež trofejnih jelenov 2+ in več               | 29,4 | 23,8  | 23,8 | 27,8 | 35,7 | 38,5 | 30,0 | 0,0   | 0,0  | 37,5  | 29,0   |  |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na sp | 58,8 | 52,4  | 47,6 | 55,6 | 50,0 | 46,2 | 50,0 | 100,0 | 0,0  | 37,5  | 50,8   |  |  |

| <b>Izgube</b>     |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |  |
|-------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|--|
| kategorija / leto | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |  |
| nenaravne izgube  |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| naravne izgube    |      |      |      | 1    | 1    | 1    |      |      |      | 1    | 4      | 100,0 |  |
| skupaj izgube     | 0    | 0    | 0    | 1    | 1    | 1    | 0    | 0    | 0    | 1    | 4      | 100,0 |  |
| % izgub           | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 5,6  | 7,1  | 7,7  | 0,0  | 0,0  | 0,0  | 12,5 | 3,2    |       |  |
| čisti odstrel     | 17   | 21   | 21   | 17   | 13   | 12   | 10   | 1    | 1    | 7    | 120    |       |  |

| <b>Vzroki izgub</b> |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      |        |       |  |
|---------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|--------|-------|--|
| vzrok / leto        | 2001 | 2002 | 2003 | 2004 | 2005 | 2006 | 2007 | 2008 | 2009 | 2010 | skupaj | %     |  |
| 1 neznan            |      |      |      | 1    | 1    | 1    |      |      |      | 1    | 4      | 100,0 |  |
| 2 bolezen           |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 3 krivolov          |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 4 cesta             |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 5 železnica         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 6 plenilci          |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 7 psi               |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 8 kosilnica         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 9 garje             |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |
| 10 poškodbe         |      |      |      |      |      |      |      |      |      |      | 0      | 0,0   |  |

| <b>Telesne mase (biološka telesna masa)</b> |       |       |       |       |       |       |       |      |       |       |  |
|---------------------------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|------|-------|-------|--|
| Starostna in spolna kategorija/leto         | 2001  | 2002  | 2003  | 2004  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008 | 2009  | 2010  |  |
| teleta M                                    | 45,0  | 41,7  | 43,0  | 33,5  | 31,7  | 28,5  | 42,0  |      |       | 33,0  |  |
| indeks                                      | 100,0 | 92,7  | 95,6  | 74,4  | 70,4  | 63,3  | 93,3  | 0,0  | 0,0   | 73,3  |  |
| lanščaki                                    |       |       | 46,0  | 41,0  |       |       |       |      |       |       |  |
| indeks                                      |       |       |       |       |       |       |       |      |       |       |  |
| jeleni 2-4                                  | 106,5 | 93,0  | 101,5 | 85,0  | 100,5 | 70,0  |       |      |       | 102,5 |  |
| indeks                                      | 100,0 | 87,3  | 95,3  | 79,8  | 94,4  | 65,7  | 0,0   | 0,0  | 0,0   | 96,2  |  |
| jeleni 5-9                                  | 110,0 | 112,0 | 123,0 | 112,0 | 108,0 | 101,5 | 133,5 |      |       | 136,0 |  |
| indeks                                      | 100,0 | 101,8 | 111,8 | 101,8 | 98,2  | 92,3  | 121,4 | 0,0  | 0,0   | 123,6 |  |
| jeleni 10 +                                 |       | 107,0 |       |       | 127,0 | 98,5  | 115,0 |      |       |       |  |
| indeks                                      |       |       |       |       |       |       |       |      |       |       |  |
| teleta Ž                                    | 25,0  | 34,2  | 38,0  | 34,3  | 29,0  |       | 39,0  | 19,0 |       | 23,0  |  |
| indeks                                      | 100,0 | 136,8 | 152,0 | 137,2 | 116,0 | 0,0   | 156,0 | 76,0 | 0,0   | 92,0  |  |
| junice                                      | 51,2  | 50,5  | 39,2  | 49,0  | 51,0  | 50,0  | 57,0  |      |       | 49,0  |  |
| indeks                                      | 100,0 | 98,6  | 76,6  | 95,7  | 99,6  | 97,7  | 111,3 | 0,0  | 0,0   | 95,7  |  |
| košute 2+                                   | 62,5  | 66,8  | 63,0  | 65,0  | 64,0  | 45,0  | 69,0  |      | 63    | 48,0  |  |
| indeks                                      | 100,0 | 106,9 | 100,8 | 104,0 | 102,4 | 72,0  | 110,4 | 0,0  | 100,8 | 76,8  |  |

| <b>Mase trofej jelenov (g)</b> |       |      |       |       |       |      |       |      |      |       |  |
|--------------------------------|-------|------|-------|-------|-------|------|-------|------|------|-------|--|
| Povprečna masa trofej / leto   | 2001  | 2002 | 2003  | 2004  | 2005  | 2006 | 2007  | 2008 | 2009 | 2010  |  |
| jeleni 2-4                     | 2217  | 1733 | 2800  | 1850  | 2900  | 800  |       |      |      | 1700  |  |
| indeks                         | 100,0 | 78,2 | 126,3 | 83,4  | 130,8 | 36,1 | 0,0   | 0,0  | 0,0  | 76,7  |  |
| jeleni 5-9                     | 4075  | 2000 | 3333  | 4300  | 3250  | 2700 | 5150  |      |      | 9900  |  |
| indeks                         | 100,0 | 49,1 | 81,8  | 105,5 | 79,8  | 66,3 | 126,4 | 0,0  | 0,0  | 242,9 |  |
| jeleni 10+                     |       | 3400 |       |       | 4000  |      | 4300  |      |      |       |  |
| indeks                         |       |      |       |       |       |      |       |      |      |       |  |



## 8.4 Damjak (*Dama dama* L.)

### 8.4.1 Prostorski okvir obravnave

Prostorski okvir obravnave damjaka je LPN Brdo.

### 8.4.2 Upravljanje v preteklem desetletnem obdobju

#### **Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

V analizi stopnje uresničevanja načrtovanega odvzema je upoštevan odstrel in vse ugotovljene izgube. Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po posameznih letih proučevanega obdobja je razvidna iz preglednice. V celotnem desetletnem obdobju je bil odvoz v primerjavi z načrti dosežen 93 %. Načrtovani odvoz je v prvi polovici preteklega obdobja upadal od 160 živali v letu 2001 na 88 v letu 2010 (indeks 55). Realizirani odvoz je variiral med 70 in 101 damjakom, le v letu 2002 je odvoz znašal 150 živali. V celotnem obdobju je bilo iz LPN odvzetih 922 živali ali povprečno letno 92. Spolna struktura odvzema je znašala 47 %: 53 % v korist košut in se med posameznimi leti ni pomembneje spreminjala. Delež mladih (mladiči in enoletni) je znašal v povprečju 60 % in je nihajal med 55 in 67 %. Podrobnejša starostna in spolna struktura desetletnega odvzema je znašala: 24 % telet-jelenčkov, 3 % lanščakov, 11 % jelenov 2-4, 7 % jelenov 5-8, 3 % jelenov 9+, 22 % telet-košutic, 12 % junic in 19 % košut razreda 2+. Razmerje odvzema teleta : košute : jeleni je znašalo v proučevanem obdobju 46 % : 30 % : 24 %.

Izgube po posameznih letih so razvidne iz preglednice. V celotnem obdobju so vse izgube znašale 35 živali, kar predstavlja 4 % celotnega odvzema. Vzrok izgub je bil večinoma neznan (89 %). Zaradi majhnega števila izgub na trende ne moremo sklepati. Največ izgub (7 živali) je bilo zabeleženih v letu 2003.

#### **Biološki kazalniki**

Srednje letne vrednosti telesnih mas (neprilagojene vrednosti) v lovišču so precej izravnane, večjih sprememb (trendov) v desetletnem obdobju ni zaznati. Tudi z dodatnimi statističnimi analizami telesnih mas (analiza kovariance) nismo odkrili, da bi se njihove (prilagojene) srednje vrednosti med dvema obdobjema (2001-2005 in 2006-2010) značilno spremenile.

Razlike v vrednostih prilagojenih telesnih mas damjakov med obdobji

|                          | 2001-2005 ( $T_p$ ) | 2006-2010 ( $T_p$ ) | Razlike med obdobji (F-test)     |
|--------------------------|---------------------|---------------------|----------------------------------|
| Teleta jelenčki          | 16,59               | 16,79               | $F_{(1, 205)}=0,457$ , $p=0,500$ |
| Teleta košutice          | 14,94               | 15,31               | $F_{(1, 190)}=1,435$ , $p=0,232$ |
| Junice                   | 24,35               | 24,13               | $F_{(1, 96)}=0,247$ , $p=0,620$  |
| Jeleni 2-4               | 45,51               | 45,69               | $F_{(1, 84)}=0,030$ , $p=0,863$  |
| Vsi jeleni 2 in večletni | 47,62               | 46,92               | $F_{(1, 169)}=0,717$ , $p=0,398$ |
| Košute 2 in večletne     | 27,72               | 27,91               | $F_{(1, 151)}=0,160$ , $p=0,689$ |

Legenda:  $T_p$  – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas

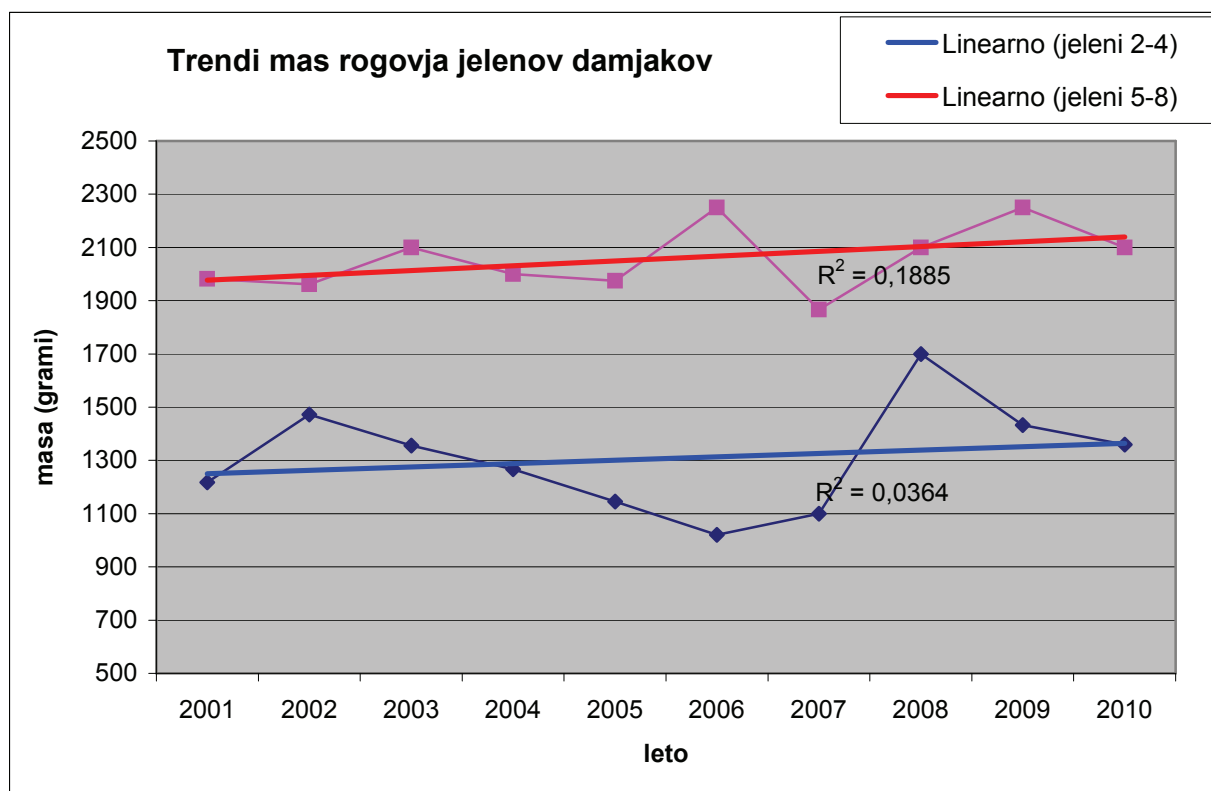
Srednje letne vrednosti mas rogovja (neprilagojene vrednosti) so prikazane za starostne razrede jelenov. Med posameznimi leti se pojavljajo večja nihanja, ki so večinoma rezultat majhnega vzorca in uplenitve posamičnih močnejših ali šibkejših jelenov oziroma jelenov različnih starosti. Prikazane so v grafikonu, iz linearne izravnave je razviden šibek trend naraščanja pri jelenih razreda 5-8 letnih. Z dodatnimi statističnimi analizami mas rogovja (analiza kovariance) nismo odkrili, da bi se njihove (prilagojene) srednje vrednosti med dvema obdobjema (2001-2005 in 2006-2010) značilno spremenile.

Razlike v vrednostih prilagojenih mas rogovja damjakov med obdobji

|                          | 2001-2005 ( $R_p$ ) | 2006-2010 ( $R_p$ ) | Razlike med obdobji (F-test)     |
|--------------------------|---------------------|---------------------|----------------------------------|
| Jeleni 2-4               | 1,266               | 1,367               | $F_{(1, 81)}=2,880$ , $p=0,094$  |
| Vsi jeleni 2 in večletni | 1,671               | 1,729               | $F_{(1, 163)}=1,464$ , $p=0,228$ |

Legenda:  $R_p$  – prilagojene srednje vrednosti mas rogovja

Ocenjujemo, da z ukrepi gospodarjenja z damjakom in drugimi parkljarji v LPN na telesne mase in mase rogovja damjakov nismo pomembneje vplivali ali pa razlik še ni opaziti (na osnovi opažanj je bilo namreč ugotovljeno, da pred nekaj leti v lovišču ni bilo videti šilarja z višino šil nad višino ušes, danes je težko videti šilarja z višino šil nižjo kot dvojno višino ušes).



#### **Primernost načrtovanega odvzema v preteklem obdobju in pojasnitev vzrokov za morebitna odstopanja**

Glede na dosedanje usmeritve upravljavca po zmanjšanju gostote populacije v LPN ocenjujemo, da so bili načrti postavljeni pravilno. Vzroki nedoseganja načrtov v prvem letu preteklega desetletnega obdobja so bili v težavnem izvajanju lova (zima z malo snega) in zaradi protokolarnih dogodkov. V kasnejših letih so bili načrti večinoma realizirani v okviru dopustnih odstopanj.

#### **8.4.3 Ocena stanja populacije**

##### **Trend številčnosti in ocena prostorske razporeditve**

Ocenjujemo, da se je z močnejšimi posegi v populacijo v devetdesetih letih in v prvih dveh letih zadnjega desetletnega obdobja gostota populacije zmanjšala. Na podlagi opažanj v začetku leta 2007 se je ocenjevalo, da je bilo v LPN prisotnih okoli 80 živali. Ob zaključku leta 2009 se je število ocenjevalo na cca 120 živali, ob zaključku leta 2010 pa na okoli 150 živali. Precejšnja številčnost populacije pa se še vedno odraža v močnem vplivu na okolje, verjetno pa tudi na posamezne v LPN prisotne osebe srnjadi, zato bi bilo potrebno vsaj dosednji trend nižanja gostote ohraniti. Tudi na bioloških kazalnikih (telesne mase, mase rogovja) še ni zaznati sprememb v kondiciji živali, ki bi bile rezultat manjše gostote in s tem boljših bivalnih razmer. Povprečna letna gostota odvzema (2001-2010) je znašala 20,67 živali/100 ha lovne površine, v obdobju 1996-2005 pa npr. 25,72 živali/100 ha lovne površine. Po mnenju strokovnih delavcev javne gozdarske službe (ZGS) in na posestvu zaposlenih strokovnjakov je v okolju opazen močan pritisk populacije damjaka na vegetacijo, kar otežuje (onemogoča) naravno pomlajevanje gozdnega drevja. Ocenjujemo, da se stanje med populacijo in njenim okoljem v preteklem desetletnem obdobju ni pomembneje spremenilo.

##### **Spolna in starostna struktura in zdravstveno stanje**

Ocenjujemo, da je spolna in starostna struktura populacije damjaka stabilna. Podobno menimo tudi za splošno zdravstveno stanje, saj poginov zaradi bolezni ne poznamo.

##### **Medsebojni vplivi z ostalimi vrstami**

Medsebojni vplivi z drugimi vrstami niso znani, domnevamo pa na določeno stopnjo konkurenčnosti z avtohtonimi parkljari.

#### 8.4.4 Cilj upravljanja s populacijo

##### Želeni trend številčnosti s ciljno gostoto in prostorska razporeditev

Želimo, da se populacija damjaka v LPN zniža na okoli 80 živali spomladanskega števila.

##### Ciljna starostna, spolna in kakovostna struktura

V času zniževanja števila populacije in v znižanem številu želimo ohraniti primerno starostno in spolno strukturo z zadostnim deležem odraslih živali tako pri samcih kot pri samicah. Večji poudarek naj se daje tudi izbirnemu odstrelu košut in jelenov po kakovosti (in barvi).

##### Ciljno razmerje z ostalimi populacijami vrst divjadi

Želimo ga izboljšati v korist avtohtonih parkljarjev.

#### 8.4.5 Usmeritve za upravljanje s populacijo

##### Usmeritve za določitev ukrepov v populaciji

###### Starostni in spolni razredi

| Jeleni                     | Košute                     |
|----------------------------|----------------------------|
| Teleta M (teleta jelenčki) | Teleta Ž (teleta košutice) |
| Lanščaki                   | Junice                     |
| Jeleni 2-4*                | Košute 2+*                 |
| Jeleni 5-8*                |                            |
| Jeleni 9+*                 |                            |

Legenda: jeleni 9+, košute 2+ - jeleni devet in večletni, košute dve in večletne; \* upošteva se dopolnjeno življenjsko leto, prehod v višji starostni razred s 1.4.

###### Višina in struktura odvzema

Vsakoletna višina in struktura odvzema naj se prilagaja ugotovitvam vsakoletnih sistematičnih opazovanj. Dopolnjuje naj se z drugimi ugotovitvami kontrolne metode v najširšem pomenu besede.

Vsi ukrepi v populaciji se izvajajo tako, da se zagotavlja naravna spolna in starostna sestava. Starostna in spolna sestava načrtovanega odvzema se bo gibala praviloma v sledečih deležih:

| Starostni razred  | M     | Ž                         |
|-------------------|-------|---------------------------|
| Teleta M / Ž      | 15-20 | 15-22                     |
| Lanščaki / Junice | max 8 | do 10                     |
| Jeleni 2-4 letni* | 10-13 | max 15-20<br>min 20 do 25 |
| Jeleni 5-8 letni* | 5-7   |                           |
| Jeleni 9+ letni*  | do 4  |                           |
| M : Ž             | 43-48 | 52-57                     |

###### Časovna dinamika odstrela

Za lažjo realizacijo načrta odvzema priporočamo upoštevanje odločb državnih organov o lovu določenih kategorij damjakov izven lovne dobe, predpisane z uredbo (podaljšana in predčasna lovna doba). Priporočamo, da se odstrel telet in košut prične takoj, ko lovna doba to omogoča, z mirovanjem v času ruka. Priporočeno je čim hitreje izvršiti odstrel telet, junic in košut, predvidoma najmanj 70 % do 30. novembra.

###### Ostale usmeritve

V letnih načrtih naj bodo navedena dopustna odstopanja realizacije načrtov v LPN praviloma v višini do + - 15 % od načrtovanega števila odvzema kot tudi znotraj spolne in starostne strukture. V kolikor 15 % znotraj posamezne spolne in starostne kategorije predstavlja manj kot 1 kos, se kot dopustno odstopanje šteje +-1 kos. Realizacija odvzema telet se lahko nadomesti z odvzemom junic in lanščakov in obratno v deležu 20 % od načrtovanega števila. Neizvršeni odvzem 2 in večletnih jelenov se lahko nadomesti z odvzemom telet, lanščakov (šilarjev) in junic. Morebitna odstopanja od letnih načrtov odvzema in druge nepravilnosti se upoštevajo pri izdelavi letnega načrta za naslednje leto.

Zaradi zagotavljanja genske pestrosti in stabilnosti se lahko izvaja dodajanje posameznih osebkov damjaka v LPN skladno z zakonodajo in predpisi. Odvzem damjakov v LPN se poveča za število pripeljanih osebkov, tako da se ohranja struktura populacije.

**Usmeritve za opazovanje in spremljanje številčnosti, strukture in zdravstvenega stanja populacije**

Poleg rednega spremljanja z opazovanji naj upravljavec LPN, v kolikor je le mogoče, ugotavlja tudi vzroke morebitnega pogina. V zimskem času na krmiščih in (ali) poleti na pasiščih naj se organizira štetje damjakov. Pri organizaciji štetja naj se, zaradi primerljivosti s preteklim letom, upošteva čimbolj enake razmere kot v preteklem letu (čas opazovanja, višina snega, lunino stanje ipd.).

**Preglednica 44: Podatki o odvzemu damjaka za LPN Brdo za obdobje 2001-2010****DAMJAK**

| <b>Odstrel in izgube</b>                   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |               |                 |  |
|--------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|---------------|-----------------|--|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%/spol</b> | <b>%/skupaj</b> |  |
| teleta M                                   | 27          | 47          | 13          | 20          | 19          | 18          | 16          | 16          | 22          | 20          | 218           | 50,0          | 23,6            |  |
| lanščaki                                   |             | 1           | 2           | 3           | 5           | 2           | 3           | 2           | 6           | 4           | 28            | 6,4           | 3,0             |  |
| jeleni 2-4                                 | 7           | 9           | 12          | 12          | 15          | 6           | 9           | 9           | 9           | 11          | 99            | 22,7          | 10,7            |  |
| jeleni 5-9                                 | 11          | 13          | 2           | 6           | 11          | 6           | 6           | 4           | 3           | 4           | 66            | 15,1          | 7,2             |  |
| jeleni 10 +                                |             |             | 4           | 1           | 2           | 7           | 2           | 2           | 5           | 2           | 25            | 5,7           | 2,7             |  |
| <b>skupaj JELENI</b>                       | <b>45</b>   | <b>70</b>   | <b>33</b>   | <b>42</b>   | <b>52</b>   | <b>39</b>   | <b>36</b>   | <b>33</b>   | <b>45</b>   | <b>41</b>   | <b>436</b>    | <b>100,0</b>  | <b>47,3</b>     |  |
| teleta Ž                                   | 22          | 33          | 17          | 18          | 21          | 19          | 18          | 16          | 20          | 20          | 204           | 42,0          | 22,1            |  |
| junice                                     | 13          | 7           | 11          | 14          | 10          | 8           | 9           | 11          | 12          | 12          | 107           | 22,0          | 11,6            |  |
| košute 2+                                  | 19          | 40          | 19          | 15          | 18          | 18          | 12          | 10          | 12          | 12          | 175           | 36,0          | 19,0            |  |
| <b>skupaj KOŠUTE</b>                       | <b>54</b>   | <b>80</b>   | <b>47</b>   | <b>47</b>   | <b>49</b>   | <b>45</b>   | <b>39</b>   | <b>37</b>   | <b>44</b>   | <b>44</b>   | <b>486</b>    | <b>100,0</b>  | <b>52,7</b>     |  |
| <b>SKUPAJ odstrel in izgube</b>            | <b>99</b>   | <b>150</b>  | <b>80</b>   | <b>89</b>   | <b>101</b>  | <b>84</b>   | <b>75</b>   | <b>70</b>   | <b>89</b>   | <b>85</b>   | <b>922</b>    |               | <b>100,0</b>    |  |

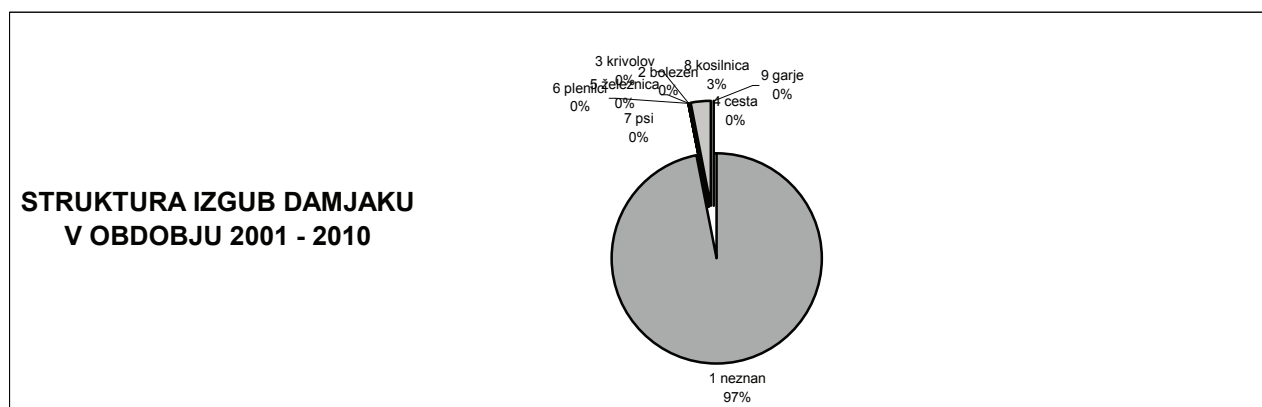
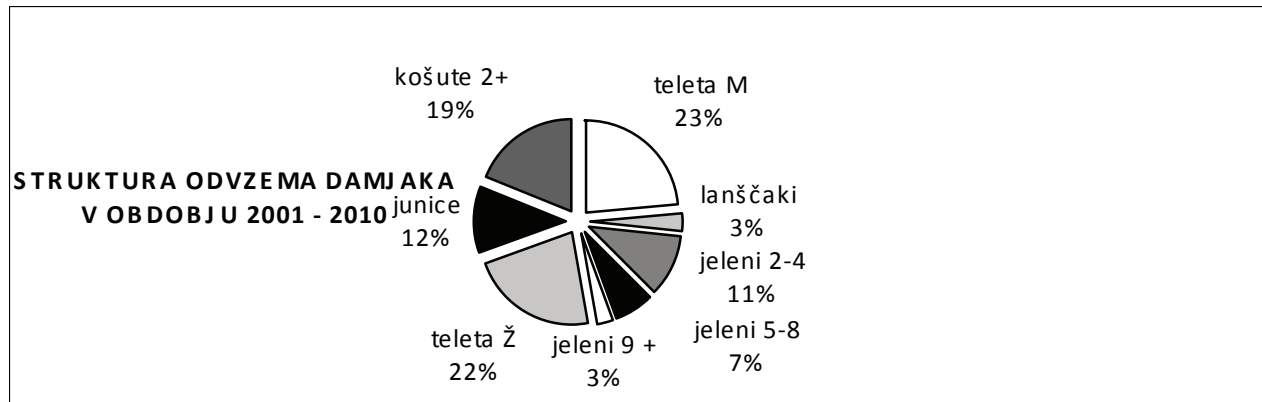
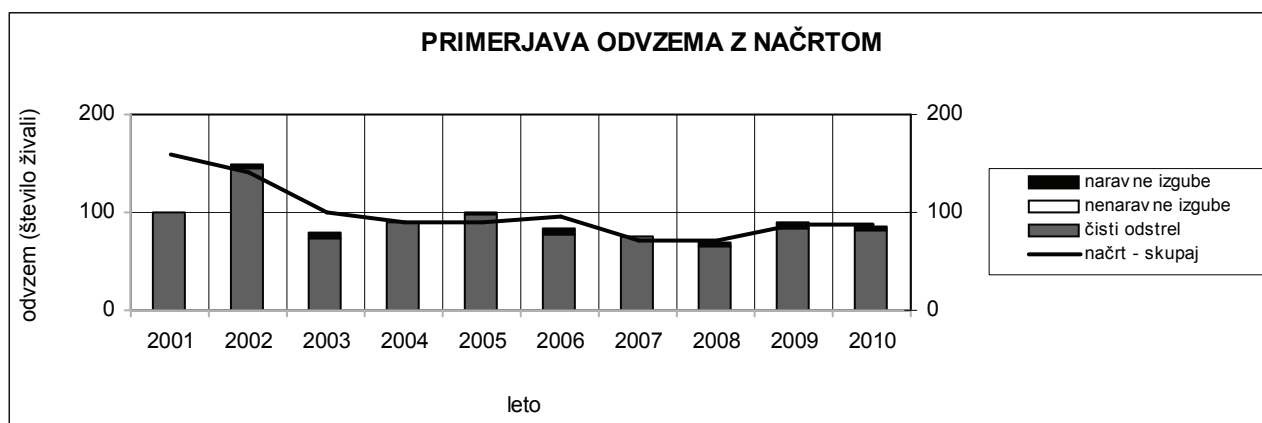
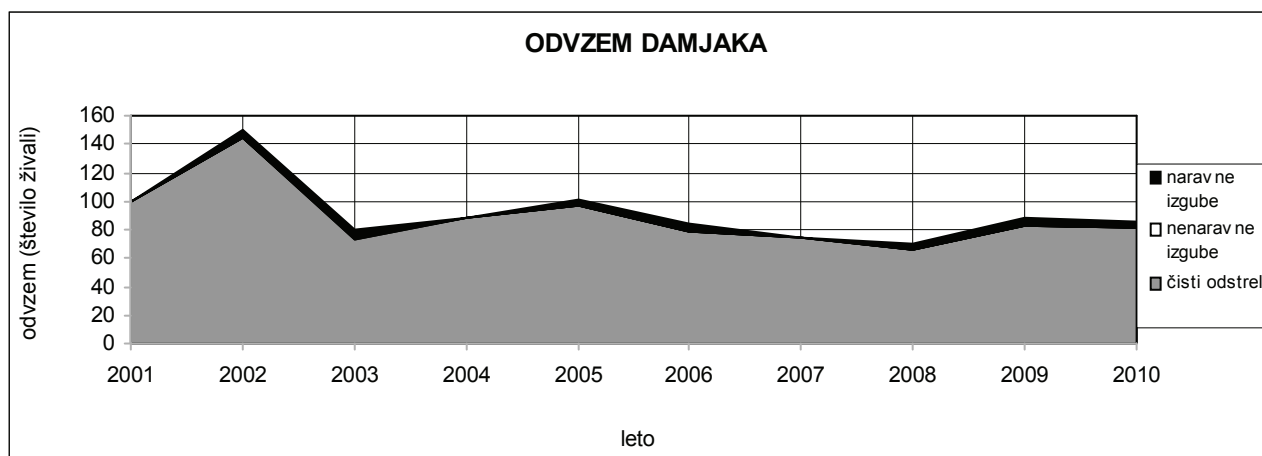
| <b>Odstrel in izgube v primerjavi z načrtom</b>   |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |  |  |  |
|---------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|--|--|--|
| <b>kategorija / leto</b>                          | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> |  |  |  |
| načrt - skupaj                                    | 160         | 140         | 100         | 90          | 90          | 96          | 72          | 72          | 88          | 88          | 996           |  |  |  |
| odstrel in izgube / načrt                         | 61,9        | 107,1       | 80,0        | 98,9        | 112,2       | 87,5        | 104,2       | 97,2        | 101,1       | 96,6        | 92,6          |  |  |  |
| delež JELENOV                                     | 45,5        | 46,7        | 41,3        | 47,2        | 51,5        | 46,4        | 48,0        | 47,1        | 50,6        | 48,2        | 47,3          |  |  |  |
| delež trofejnih jelenov 2+ in več                 | 18,2        | 14,7        | 22,5        | 21,3        | 27,7        | 22,6        | 22,7        | 21,4        | 19,1        | 20,0        | 20,6          |  |  |  |
| delež mladih (mladiči, enoletni) ne glede na spol | 62,6        | 58,7        | 53,8        | 61,8        | 54,5        | 56,0        | 61,3        | 64,3        | 67,4        | 65,9        | 60,4          |  |  |  |

| <b>Izgube</b>            |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |  |  |
|--------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|--|--|
| <b>kategorija / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |  |  |
| nenaravne izgube         |             |             | 1           |             |             |             |             |             |             |             | 1             | 2,9      |  |  |
| naravne izgube           |             | 5           | 6           |             | 4           | 6           |             | 4           | 6           | 3           | 34            | 97,1     |  |  |
| skupaj izgube            | 0           | 5           | 7           | 0           | 4           | 6           | 0           | 4           | 6           | 3           | 35            | 100,0    |  |  |
| % izgub                  | 0,0         | 3,3         | 8,8         | 0,0         | 4,0         | 7,1         | 0,0         | 5,7         | 6,7         | 3,5         | 3,8           |          |  |  |
| čisti odstrel            | 99          | 145         | 73          | 89          | 97          | 78          | 75          | 66          | 83          | 82          | 887           |          |  |  |

| <b>Vzroki izgub</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |               |          |  |  |
|---------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|---------------|----------|--|--|
| <b>vzrok / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> | <b>skupaj</b> | <b>%</b> |  |  |
| 1 neznan            |             | 5           | 3           |             | 4           | 6           |             | 4           | 6           | 3           | 31            | 88,6     |  |  |
| 2 bolezen           |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 3 krivolov          |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 4 cesta             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 5 železnica         |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 6 plenilci          |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 7 psi               |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 8 kosilnica         |             |             | 1           |             |             |             |             |             |             |             | 1             | 2,9      |  |  |
| 9 garje             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             | 0             | 0,0      |  |  |
| 10 poškodbe         |             |             | 3           |             |             |             |             |             |             |             | 3             | 8,6      |  |  |

| <b>Telesne mase (biološka telesna masa)</b> |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |  |  |  |
|---------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--|--|--|--|
| <b>Starostna in spolna kategorija/leto</b>  | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> |  |  |  |  |
| teleta M                                    | 17,5        | 15,8        | 19,4        | 17,5        | 16,3        | 18,1        | 16,9        | 15,6        | 16,8        | 17,5        |  |  |  |  |
| indeks                                      | 100,0       | 90,3        | 110,9       | 100,0       | 93,1        | 103,4       | 96,6        | 89,1        | 96,0        | 100,0       |  |  |  |  |
| lanščaki                                    |             | 32,0        | 31,0        | 35,0        | 32,0        | 24,0        | 29,7        | 29,5        | 31,5        | 35,7        |  |  |  |  |
| indeks                                      |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |  |  |  |
| jeleni 2-4                                  | 46,3        | 49,4        | 50,7        | 49,0        | 39,1        | 40,3        | 47,1        | 44,6        | 46,5        | 55,1        |  |  |  |  |
| indeks                                      | 100,0       | 106,7       | 109,5       | 105,8       | 84,4        | 87,0        | 101,7       | 96,3        | 100,4       | 119,0       |  |  |  |  |
| jeleni 5-8                                  | 55,6        | 54,2        | 61,5        | 56,0        | 42,8        | 44,0        | 45,0        | 53,7        | 51,3        | 52,5        |  |  |  |  |
| indeks                                      | 100,0       | 97,5        | 110,6       | 100,7       | 77,0        | 79,1        | 80,9        | 96,6        | 92,3        | 94,4        |  |  |  |  |
| jeleni 9+                                   |             |             | 50,8        | 52,0        | 43,0        | 48,0        | 41,5        | 56,0        | 40,2        | 47,0        |  |  |  |  |
| indeks                                      |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |  |  |  |
| teleta Ž                                    | 16,2        | 16,7        | 17,3        | 14,4        | 14,6        | 15,9        | 14,3        | 15,1        | 14,7        | 16,4        |  |  |  |  |
| indeks                                      | 100,0       | 103,1       | 106,8       | 88,9        | 90,1        | 98,1        | 88,3        | 93,2        | 90,7        | 101,2       |  |  |  |  |
| junice                                      | 26,2        | 24,7        | 23,3        | 25,2        | 23,5        | 23,7        | 22,4        | 25,3        | 23          | 26,8        |  |  |  |  |
| indeks                                      | 100,0       | 94,3        | 88,9        | 96,2        | 89,7        | 90,5        | 85,5        | 96,6        | 87,8        | 102,3       |  |  |  |  |
| košute 2+                                   | 28,3        | 28,1        | 28,6        | 30,8        | 25,9        | 28,7        | 29,0        | 27,4        | 26,4        | 29,3        |  |  |  |  |
| indeks                                      | 100,0       | 99,3        | 101,1       | 108,8       | 91,5        | 101,4       | 102,5       | 96,8        | 93,3        | 103,5       |  |  |  |  |

| <b>Mase trofej jelenov (g)</b>      |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |  |  |  |
|-------------------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|--|--|--|--|
| <b>Povprečna masa trofej / leto</b> | <b>2001</b> | <b>2002</b> | <b>2003</b> | <b>2004</b> | <b>2005</b> | <b>2006</b> | <b>2007</b> | <b>2008</b> | <b>2009</b> | <b>2010</b> |  |  |  |  |
| jeleni 2-4                          | 1280        | 1472        | 1356        | 1267        | 1145        | 1020        | 1100        | 1700        | 1433        | 1359        |  |  |  |  |
| indeks                              | 100,0       | 115,0       | 105,9       | 99,0        | 89,5        | 79,7        | 85,9        | 132,8       | 112,0       | 106,2       |  |  |  |  |
| jeleni 5-8                          | 1982        | 1961        | 2100        | 2000        | 1975        | 2250        | 1867        | 2100        | 2250        | 2100        |  |  |  |  |
| indeks                              | 100,0       | 98,9        | 106,0       | 100,9       | 99,6        | 113,5       | 94,2        | 106,0       | 113,5       | 106,0       |  |  |  |  |
| jeleni 9+                           |             |             | 2638        | 1900        | 3000        | 2543        | 2400        | 1850        | 2490        | 2400        |  |  |  |  |
| indeks                              |             |             |             |             |             |             |             |             |             |             |  |  |  |  |



## 8.5 Muflon (*Ovis amon (aries) musimon* Schraber)

Za popestritev LPN in lovne ponudbe je bil v letu 2003/04 v LPN pripeljan muflon. Tudi v letu 2006 so bile dodane 3 živali. Število je ob koncu leta 2006 znašalo 5 živali. V letu 2007 so bile pripeljane (dodane) 4 živali (2 ovci in 2 jagnjeti), tako da je bilo v letu 2007 prisotnih 9 živali (3 ovni in 6 ovc). V letih 2009 in 2010 ni bilo pripeljanih novih živali. Stanje muflonov konec leta 2009 se ocenjuje na 16 živali (5 ovnov in 11 ovc). Stanje konec leta 2010 se ocenjuje na 12 živali. Spomladansko število naj ne presega 15-20 živali. Vodi se register muflonov.

Odvzem v letu 2006 je znašal 5 živali in sicer 3 ovni v starosti 2-6 let, in 2 ovci v starosti 2+. Realizacija je bila dosežena z odstrelom 3. živali in ugotovljenimi izgubami 2. živali. Vzrok izgub ni znan. V letu 2007 ni bilo uplenjenih muflonov. V letu 2008 je bila ugotovljena izguba 1. živali (oven razreda 2-6 let). V letu 2009 je bil uplenjen 1 oven razreda 2-6 let. V letu 2010 je bilo iz lovišča odvzetih 6 živali od tega 1 jagnje, 1 oven razreda 1+, 2 ovna razreda 2-6 let, 1 jagnjica in ena ovca razreda 2+. Odstreljen je bil le 1 oven razreda 2-6 let, ostalo so bile ugotovljene izgube zaradi bolezni (metljivost).

Upravljanje z muflonom je v LPN že nekaj let problematično. Prisotna je metljivost osebkov in posledični pogin. Mufloni se zadržujejo predvsem v mokrejših delih kompleksa Brdo, antiparazitiki ne pomagajo, saj jih ni mogoče dozirati za vsak osebek posebej. Dodajanje novih osebkov ni smiselno, odstrel naj se omeji na oslabele in slabo razvite živali.

Morebitno dodajanje muflonov v LPN mora potekati skladno z načrti, zakonodajo in drugimi predpisi. Odstrel muflonov v LPN se poveča za število pripeljanih osebkov, tako da se ohranja struktura populacije.

## 8.6 Divjad ostalih vrst

V LPN so od divjadi prisotne še naslednje vrste: lisica, jazbec, kuna zlatica, kuna belica, poljski zajec, raca mlakarica, sraka, šoja in siva vrana. Med naštetimi vrstami sta bili v letu 2004 uplenjeni le 2 lisici, v letu 2005 pa sta bila najdena poginula 2 jazbeca. V letu 2006 od navednih vrst ni bilo uplenjene niti najdene nobene poginule živali, v letu 2007 sta bili uplenjeni 2 lisici, ugotovljene pa so bile tudi izgube 2. poljskih zajcev. Ena lisica je bila uplenjena tudi leta 2008. V letu 2009 je bila ugotovljena izguba (neznani vzrok) 1. poljskega zajca, uplenjeni pa sta bili 2 lisici. V letu 2010 sta bili uplenjeni dve lisici.

Za navedene živalske vrste je značilno, da lahko prehajajo skozi ograjo, zato so del širših populacij. Pri lisici naj se vsakoletno načrtuje odstrel nekaj (do 3) živali. Živali drugih vrst naj se lovi le v primeru bolezni, oslabelosti, poškodovanosti ipd.

## 9 ZAKLJUČEK

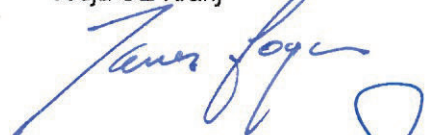
Glavni razlog za izdelavo tretjega dolgoročnega lovsko upravljavskega načrta je v spremembi zakonodaje na gozdarskem in lovskem področju. Zakon o gozdovih ZG (Uradni list RS, št. 30/1993, 13/1998, 67/2002, 110/2007) in Zakon o divjadi in lovstvu ZD Lov-1 (Uradni list RS, št. 16/04, 120/06-odločba US U-I-98/04, 17/08) določata, da se dolgoročni načrt LUO in dolgoročni načrt gozdnogospodarskega območja pripravita kot skupen gozdnogospodarski in lovsko upravljavski načrt območja. Posledično je spremembama obeh zakonov sledil tudi sprejem podzakonskega akta t.j. Pravilnika o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo, ki natančneje določa sestavo in način sprejemanja načrta.

Kranj, Bled, 2011

Miran Hafner, spec., univ. dipl. inž. gozd.  
Vodja Odseka za gozdne živali in lovstvo na OE Kranj



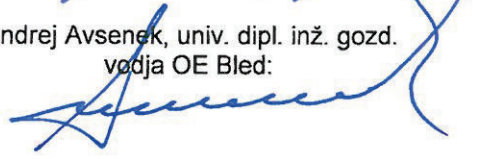
Janez Logar, univ. dipl. inž. gozd.  
vodja OE Kranj



Blaž Černe, univ. dipl. inž. gozd.  
Vodja Odseka za gozdne živali in lovstvo na OE Bled



Andrej Avsenek, univ. dipl. inž. gozd.  
vodja OE Bled:



Marko Jonožovič, univ. dipl. inž. gozd.  
Vodja Oddelka za gozdne živali in lovstvo



Jošt Jakša, univ. dipl. inž. gozd.  
v.d. direktor ZGS



## 10 VIRI

- AEBISCHER, N. J., 1997. Gamebirds: management of the Gray Partridge in Britain. In Bolton, M. (ed.) Conservation and the Use of Wildlife Resources, s. 131-151. London: Chapman & Hall.
- ADAMIČ, M. / KOTAR, M., 1983. Analiza gibanja telesne teže rogovja pri jelenjadi in srnjadi v lovišču Jelen – Snežnik v letih 1976-1980. Zbornik gozdarstva in lesarstva, 22, Ljubljana, s. 5-78.
- ADAMIČ, M., 1989. Pomen poznavanja prehranske značilnosti parkljaste divjadi. Ljubljana, Strok. in znan. dela 101, BTF, Oddelek za gozdarstvo, s. 29-70.
- AUNE, K.E., 1981. Impacts of winter recreationists on wildlife in a portion of Yellowstone National Park, Wyoming. Thesis, Montana State University, Bozeman, Montana, 111 s.
- BIČÍK, V. / FOLDYNOVÁ, S. / MATYÁŠTÍK, T., 2000. Distribution and habitat selection of Badger (*Meles meles*) in southern Moravia. [http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Biologica38/Biologica38\\_3.pdf](http://publib.upol.cz/~obd/fulltext/Biologica38/Biologica38_3.pdf)
- BISSONETTE, J. A. / KASSAR, C. A. / COOK, L.J., 2008. Assessment of costs associated with deer-vehicle collisions: human death and injury, vehicle damage, and deer loss. Human-Wildlife Conflicts, 2, 1, s.17 –27.
- BORGO, A., 2003. Habitat requirements of the Alpine marmot *Marmotamarmota* in re-introduction areas of the Eastern Italian Alps. Formulation and validation of habitat suitability models. Acta Theriologica, 48, 4, s. 557–569.
- CANFIELD, J. E. / LYON, L. J. / HILLIS, J. M. / THOMPSON, M. J., 1999. Ungulates. In: Joslin, G. Youmans, H., coords. Effects of recreation on Rocky Mountain wildlife: A review of Montana. Helena MT: Montana Chapter of the Wildlife Society, s. 6.1-6.25.
- CASSIRER, E. F. / FREDDY, D.J. / ABLES, E.D., 1992. Elk responses to disturbance by cross-country skiers in Yellowstone National Park. Wildl. Soc. Bull., 20, s. 375-381.
- CATLING, P. C., 1988. Similarities and contrasts in the diets of foxes, *Vulpes vulpes*, and cats, *Felis catus*, relative to fluctuating prey populations and drought. Australian Wildlife Research, 15, 3, s. 307 – 317.
- CLUTTON-BROCK, T. H. / GUINES, F. E. / ALBON, S. D., 1982. Red deer, behavior and ecology of two sexes, The university of Chicago, Edinburgh University Press, 333 s.
- CREEL, S. / FOX, J. E. / HARDY, A. / SANDS, J. / GARROTT, B. / PETERSON, R.O., 2002. Snowmobile activity and glucocorticoid stress responses in wolves and elk. Conservation Biology, 16, s. 809-814.
- CROFT, J.D. / HONE, L.J., 1978. The Stomach Contents of Foxes, *Vulpes Vulpes*, Collected in New South Wales. Australian Wildlife Research, 5, 1, s. 85-92.
- ČERNE, B. / HAFNER, M., 2011. Prostorska razširjenost, habitatne značilnosti in upravljanje s populacijo gamsa (*Rupicapra rupicapra* L.) na območju Zahodnih Karavank (manuskript – neobjavljeno).
- DAJČMAN, M., 2008. Vplivi razporeditve krmišč na poškodbe smrekovih sestojev zaradi ogrizanja in lupljenja skorje od jelenjadi (*Cervus elaphus* L.) na Pohorju. Diplomsko delo (Visokošolski strokovni študij). Ljubljana. Biotehniška fakulteta. Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 44 s.
- DEBELJAK, M. / DŽEROSKI, S. / ADAMIČ, M., 1999. Interactions among the red deer (*Cervus elaphus*, L.) population, meteorological parameters and new growth of the natural regenerated forests in Snežnik, Slovenia. Ecological Modelling, 121, s. 51-61.
- FABJAN, I., 1965. Muflon v svetu in pri nas. Lovec, 58, s. 137-140.
- FONSECA, C., 2010. Current status and management of wild boar populations in Portugal. II. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: divji prašič. Knjiga povzetkov. Velenje.
- GAČIĆ, D.P., / ZEREMSKI, M., 2010. The status and Management of Wild Boar in Serbia. II.. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: divji prašič. Knjiga povzetkov. Velenje.

- GOSZCZYNSKI, J., 1976. Composition of the food of Martens. *Acta theriol.*, 21, 36, s. 527-534.
- GRUBEŠIĆ, M. / RADOVIĆ, J., 1996. The dormice hunting, a traditional custom in Croatia, versus dormice protection. III International Conference on Dormice (Rodentia, Gliridae). Mošćenička draga 9.-12. October 1996, 19 s.
- HAFNER, M., 2000. Muflon na Gorenjskem – 30 let po naselitvi. *Lovec*, 83, s. 115-120.
- HAFNER, M., 2004. Morfološke značilnosti rogovja srnjadi (*Capreolus capreolus* L.) v populaciji v Škofjeloškem hribovju. *Gozdarski vestnik*, 62, 10, s. 411-425.
- HAFNER, M., 2004. Muflon na Gorenjskem – v negostoljubnih območjih sredogorja. *Lovec*, 87, s. 126-129.
- HAFNER, M. 2004. Morfološki kazalci rasti in razvoja navadnega jelena (*Cervus elaphus* L.) v dveh različnih območjih v Sloveniji. *Gozdarski vestnik*, 62: 243-260.
- HAFNER, M. / ČERNE, B., 2010. Vplivi okoljskih dejavnikov na prostorsko razporeditev gamsa (*Rupicapra rupicapra* L.) v gozdnatem območju Jelovice z obrobjem. *Gozdarski vestnik*, 68, 3, s. 145-160.
- HAFNER, M. 2009. Jelenjad in muflon – krmišča in dopolnilno zimsko krmljenje. *Lovec*, 92, 10, s. 490-493.
- HAFNER, M. / ČERNE, B., 2011. Vplivi okoljskih dejavnikov na poškodovanost drogovnjakov zaradi navadnega jelena (*Cervus elaphus* L.) na območju Jelovice z obrobjem. *Gozdarski vestnik*, 69, 7-8, s. 331-347.
- HERBOLD, H. / SUCHENTRUNK, F. / WAGNER, S. / WILLING, R., 1992. Einfluss anthropogener Störreize auf die Herzfrequenz von Rotwild (*Cervus elaphus*) und Rehwild (*Capreolus capreolus*). *European Journal of Wildlife Research*, 38, s. 145-159.
- JARNEMO, A., 2004. Neonatal Mortality in Roe Deer. Doctoral thesis Swedish University of Agricultural Sciences Uppsala.
- JARNEMO, A. / LIBERG, O., 2005. Red fox removal and roe deer fawn survival – a 14-year study. *Journal of Wildlife Management*, 69, 3, s. 1090-1098.
- JELENKO, I. / KOPUŠAR, N. / POLIČNIK, H. / JERINA, K. / STERGAR, M. / JURC, M. / METERC, G. / CAJNER, M. / POKORNY, B. 2010. Divji prašič in škode v agrarni krajini: primer reševanja problematike v Sloveniji. II. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: divji prašič. Knjiga povzetkov. Velenje.
- JERINA, K. / DAJČMAN, M. / ADAMIČ, M., 2008. Red deer (*Cervus elaphus*) bark stripping on spruce with regard to spatial distribution of supplemental feeding places. *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 86, s. 33-43.
- JERINA, K., 2000. Nekatere ekološke značilnosti jelenjadi (*Cervus elaphus* L.). Diplomaska naloga. Ljubljana. Biotehniška fakulteta. Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 85 s.
- JERINA, K., 2006. Prostorska razporeditev, območja aktivnosti in telesna masa jelenjadi (*Cervus elaphus* L.) glede na okoljske dejavnike. Doktorska disertacija. Ljubljana. Biotehniška fakulteta. Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 193 s.
- JERINA, K., 2007. The effects of habitat structure on red deer (*Cervus elaphus*) body mass. *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 82, s. 3-13.
- JERINA, K. / VIDEMŠEK, U. / JONOZOVIČ, M. / POKORNY, B. 2010. Prostorska analiza populacijskih in habitatnih vplivnih dejavnikov škod po divjih prašičih na poljščinah in travinju v Sloveniji. II. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: divji prašič. Knjiga povzetkov. Velenje.
- JERINA, K., 2011a. Poročilo presoje lovskoupravljaljskega načrta za II. Gorenjsko lovsko upravljavsko območje (2011-2020). Ljubljana, Gozdarski inštitut Slovenije, 7 s.
- JERINA, K., 2011b. Poročilo presoje lovskoupravljaljskega načrta za XI. Triglavsko lovsko upravljavsko območje (2011-2020). Ljubljana, Gozdarski inštitut Slovenije, 7 s.

JONZOVIČ, M., / MARENČE, M., / ČERNE, R., 2010. Upravljanje z divjim prašičem v Sloveniji v obdobju 1996-2009 – načrtovanje in izvedba. II.. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: divji prašič. Knjiga povzetkov. Velenje.

KEULING, O., 2010. Considerations on wild boar management based on recent wildlife biology data. II.. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: divji prašič. Knjiga povzetkov. Velenje.

KITTLER, L. 1979. Wildverluste durch den Einsatz landwirtschaftlicher Maschinen nach einer Erhebung aus dem Jagdjahr 1976/77 in Nordrhein-Westfalen. Zeitschrift für Jagdwissenschaft, 25, s. 22-32.

KRYŠTUFEK, B., 1991. Sesalci Slovenije. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana, 294 s.

KRYŠTUFEK, B. / FLAJŠMAN, B., 2007. Polh in človek. Ekološki forum LDS v sodelovanju z liberalno akademijo. Ljubljana, 248 s.

LANGBEIN, J., 2011. Deer Vehicle Collisions in Scotland Monitoring Project 2008-2011. Final report to Scottish Natural Heritage. [http://www.deercollisions.co.uk/web-content/ftp/moreclips/DVC\\_SNHJuly2011\\_final\\_JL.pdf](http://www.deercollisions.co.uk/web-content/ftp/moreclips/DVC_SNHJuly2011_final_JL.pdf) Datum dostopa: 02/10/2011.

MAROLT, J. / POLIČNIK, H. / POKORNY, B. 2008. Značilnosti prehajanja prostoživečih parkljarjev prek državnih cest pred in po implementaciji zvočnih odvrčalnih naprav. I. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: srnjad. Knjiga povzetkov. Velenje.

MAZGAJSKI, T. D. / ŽMIHORSKI, M. / HALBA, R. / WOŽNIAK, A., 2008. Long-term population trends of corvids wintering in urban parks in central Poland. Polish journal of ecology, 56, 3, s. 521–526.

MORRISON, J. R. / VERGIE de, W. J. / ALLDREDGE, A. W. / BYRNE, A. E. / ANDREE, W. W., 1995. The effects of ski area expansion on elk. Wildl. Soc. Bull., 23, s. 481-489.

Navodila za usmerjanje razvoja populacij divjadi v Sloveniji.

Naravovarstvene smernice za območne načrte 2011-2020.

Obvezno navodilo o določitvi območja, ki je okuženo s steklino, o pošiljanju materiala v laboratorijsko preiskavo in o izvajanju preventivnih ukrepov pri odiranju živali (Navodilo Republiške veterinarske uprave št. 322-03/88-8 z dne 4/1 – 1989).

OCVIRK, A. / JERINA, K., 2008. Primerjava vplivov velikih rastlinojedih parkljarjev na objedenost gozdnega mladja v Sloveniji. I. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: srnjad. Knjiga povzetkov. Velenje.

PANEK, M. / KAMIENIARZ, R. / BRESIŃSKI, W., 2006. The effect of experimental removal of red foxes *Vulpes vulpes* on spring density of brown hares *Lepus europaeus* in western Poland. Acta Theriologica, 51, 2, s. 187–193

PANZACCHI, M. / LINNELL, J. D. C., / ODDEN, J. / ODDEN, M. / ANDERSEN, R., 2008. When a generalist becomes a specialist: patterns of red fox predation on roe deer fawns under contrasting conditions. Canadian Journal of Zoology, 86, 2, s. 116-126 .

POKORNY, B. / ZALUBERŠEK, M. / SAVINEK, K. / POLIČNIK, H. / MAROLT, J., 2008. Trki vozil s srnjadjo: stanje in reševanje problematike v Sloveniji. I. slovenski posvet z mednarodno udeležbo o upravljanju z divjadjo: srnjad. Knjiga povzetkov. Velenje.

POKORNY, B. 2006. Roe deer-vehicle collisions in Slovenia: situation, mitigation strategy and countermeasures. Vet. arhiv 76, s. 177-187.

POTTS, G. R., 1980. The effects of modern agriculture, nest predation and game management on the population ecology of partridges (*Perdix perdix* and *Alectoris rufa*). Adv. Ecol. Res. 11, s. 1-79.

Pravilnik o načrtih za gospodarjenje z gozdovi in upravljanje z divjadjo (2010)

REYNOLDS, J. C. / TAPPER, S. C., 1995. The ecology of the red fox *Vulpes vulpes* in relation to small game in rural southern England. *Wildlife Biology*, 1, 2, s. 105-119.

SMITH, R. K. / JENNINGS, N. V. / HARRIS, S., 2005. A quantitative analysis of the abundance and demography of European hares *Lepus europaeus* in relation to habitat type, intensity of agriculture and climate. *Mammal Review*, 35, 1, s. 1–24.

ŠIVIC, A., 1926. *Polh. Lovec*, 13, s. 65-69, 101-106, 129-135.

ŠPREM, N. / TREER, T. / FLORIJAČIČ, T. / ČURIK, I., 2010. Reproductive changes in wild boar (*Sus scrofa* L.) based on hybridization in Croatia. II. Slovenian congress with international participation on management of game: wild boar. Book of abstracts. Velenje.

Uredba o prepovedi vožnje z vozili v naravnem okolju (1995 in spremembe)

VEENVLIET, J. K. / VEENVLIET, P., 2008. Nutrija *Myocastor coypus*, Informativni list 11, Spletna stran tujerodne-vrste.info/informativni-listi/INF11-nutrija.pdf, Projekt Thuja. Datum dostopa: 06/10/2011.

VETERNIK, D., 2011. Ocena števila kozorogov v koloniji v Kamniško Savinjskih Alpah (LPN Kozorog Kamnik). Ustni vir.

VIDIC, J., 1988. Alpski svizec (*Marmota marmota* L. 1758) - kot primer naseljene alohtone vrste v Sloveniji. Magistrsko delo, Ljubljana. 163 s.

VIRGÓS, E., 2001. Role of isolation and habitat quality in shaping species abundance: a test with badgers (*Meles meles* L.) in a gradient of forest fragmentation. *Journal of Biogeography*, 28, 3, s. 381-389.

VUORISALO, T. / ANDERSSON, H. / HUGG, T. / LAHTINEN, R. / LAAKSONEN, H. / LEHIKONEN, E., 2003. Urban development from an avian perspective: causes of hooded crow (*Corvus corone cornix*) urbanisation in two Finnish cities. *Landscape and Urban Planning*, 62, 2, s. 69-87.

Zakon o gozdovih (1993 in spremembe)

Zakon o divjadi in lovstvu (2004 in spremembe)

Zakon o ohranjanju narave (1999 in spremembe)

Zakon o zaščiti živali (1999 in spremembe)

WAGENKNECHT, E., 1981. *Rotwild*, BLV Berlin, 489 s.

## 11 PRILOGE

### 11.1 Upravljanje v desetletnem obdobju – analize po ekoloških enotah: srna, navadni jelen, gams, muflon

#### SRNA (*Capreolus capreolus* L.)

##### Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Načrti odvzema srnjadi so se v preteklem desetletnem obdobju do leta 2006 (ko je bila dosežena kulminacija) povečevali bolj ali manj v vseh ekoloških enotah. V kasnejših letih so se znižali na višino, ki je bila značilna za obdobje 2003-2005.

Povprečna realizacija načrtov je bila v mejah dopustnih odstopanj v vseh ekoloških enotah, še najnižja je bila v zahodnih Karavankah. Spolno razmerje odvzema je podobno v vseh ekoloških enotah, tudi delež srnjakov razreda 2+ in delež mladih se med enotami pomembneje ne razlikuje.

##### **Preglednica 45: Značilnosti realizacije načrtov odvzema srnjadi po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Načrti po letih                                            | Povprečna realizacija (%) | Spolno razmerje M:Ž | Delež srnjakov 2+ | Delež mladih |
|----------------|------------------------------------------------------------|---------------------------|---------------------|-------------------|--------------|
| 1              | 520, 510, 510, 540, 550, 630, 540, 500, 530, 540           | 92                        | 46:54               | 21                | 56           |
| 2              | 1036, 1036, 1110, 1200, 1200, 1250, 1100, 1010, 800*, 800* | 95                        | 48:52               | 21                | 56           |
| 3              | 509, 512, 532, 524, 530, 620, 530, 530, 780*, 790*         | 96                        | 50:50               | 20                | 60           |
| 4              | 1558, 1540, 1675, 1665, 1680, 1880, 1720, 1610, 1660, 1700 | 95                        | 49:51               | 21                | 59           |
| 5              | 890, 910, 930, 930, 940, 1100, 1010, 960, 1030, 970        | 95                        | 48:52               | 21                | 57           |

Legenda: 1- zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-severni del Ljubljanske kotline, 4-Poljanska dolina in Dolomiti, 5-Jelovica z obrobjem; \*V letih 2009 in 2010 se je spremenila sestava lovišč po ekoloških enotah

#### **Višina in vzroki izgub**

Najpomembnejši vzrok izgub je promet, v nekaterih ekoloških enotah predstavlja pomemben delež tudi bolezen in neznan vzrok. Sestava in deleži izgub se med posameznimi enotami močno razlikujejo. Največje razlike nastajajo v deležu izgub zaradi prometa ter zaradi bolezni oziroma neznanega vzroka. Največji delež izgub zaradi prometa je značilen za zahodne Karavanke, severni del Ljubljanske kotline in Jelovico z obrobjem.

##### **Preglednica 46: Deleži izgub srnjadi po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Promet (%) | Psi (%) | Košnja (%) | Bolezen in neznano (%) | Ostalo (%) | Skupaj delež izgub v celotnem odvzemu |
|----------------|------------|---------|------------|------------------------|------------|---------------------------------------|
| 1              | 29         | 1       | 4          | 7                      | 1          | 42                                    |
| 2*             | 16         | 2       | 2          | 5                      | 1          | 26                                    |
| 3*             | 29         | 1       | 4          | 4                      | 2          | 40                                    |
| 4              | 12         | 2       | 6          | 5                      | 1          | 26                                    |
| 5              | 18         | 1       | 6          | 9                      | 2          | 36                                    |

Legenda: 1- zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-severni del Ljubljanske kotline, 4-Poljanska dolina in Dolomiti, 5-Jelovica z obrobjem; \* V letih 2009 in 2010 se je spremenila sestava lovišč po ekoloških enotah

#### **Starostna in spolna struktura izgub**

V sestavi izgub močno prevladujejo srne in mladiči. Razmerja srne 2+/srnjaki 2+ se med enotami močno razlikujejo in so v razponu od 2,63 do 8,05. Razmerje srne/srnjaki je pri enoletni srnjadi ugodnejše, tudi razponi med ekološkimi enotami so manjši.

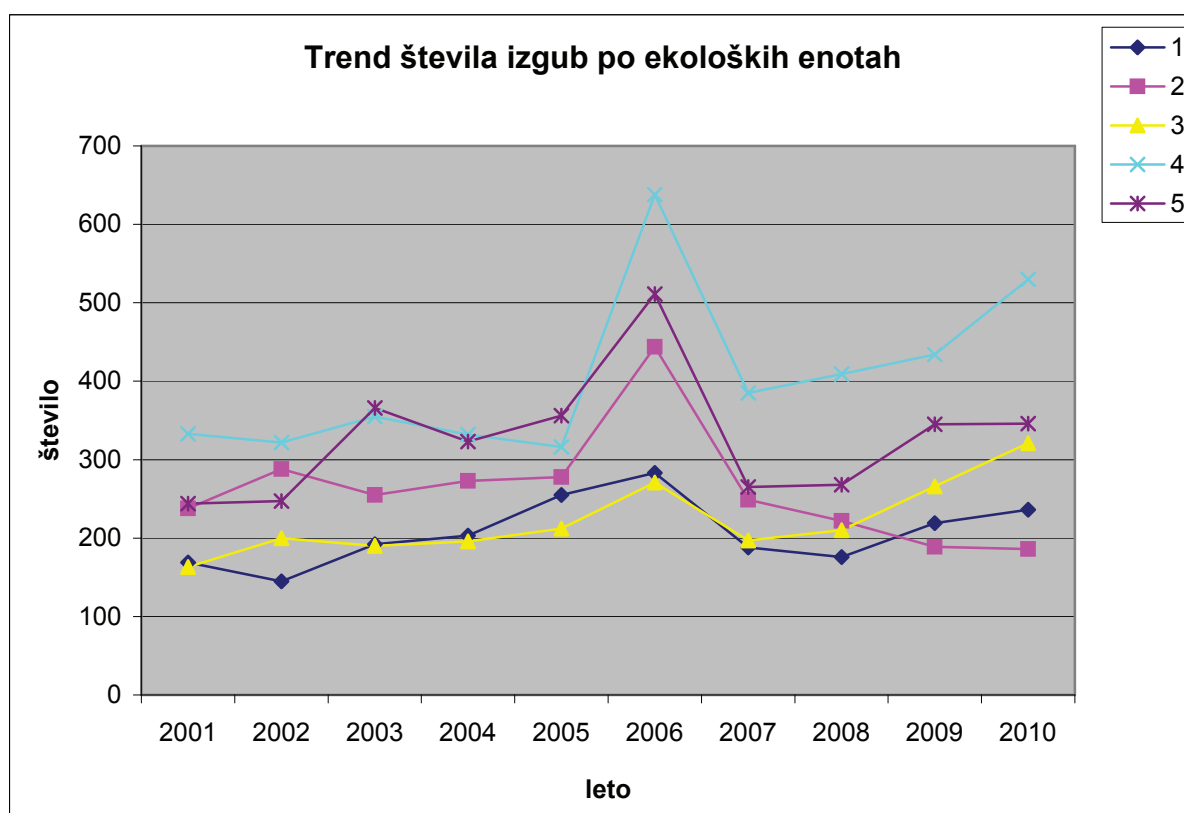
**Preglednica 47: Struktura izgub srnjadi (%) po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Mladiči | Srnjaki 1+ | Srne 1+ | Razmerje števila srne/srnjaki | Srnjaki 2+ | Srne 2+ | Razmerje števila srne/srnjaki |
|----------------|---------|------------|---------|-------------------------------|------------|---------|-------------------------------|
| 1              | 32      | 7          | 13      | 2,01                          | 10         | 37      | 3,65                          |
| 2              | 35      | 6          | 11      | 1,93                          | 5          | 43      | 8,05                          |
| 3              | 34      | 9          | 13      | 1,56                          | 10         | 35      | 3,64                          |
| 4              | 40      | 7          | 10      | 1,53                          | 12         | 31      | 2,63                          |
| 5              | 38      | 5          | 12      | 2,53                          | 8          | 38      | 4,67                          |

Legenda: 1- zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-severni del Ljubljanske kotline, 4-Poljanska dolina in Dolomiti, 5-Jelovica z obrobjem

**Trend izgub**

Podoben trend naraščanja izgub (absolutne vrednosti in deleži v odvzemu) kot je bil ugotovljen za območje kot celoto je bil značilen tudi za posamezne ekološke enote. V vseh enotah so bile najvišje izgube zabeležene v letu 2006 (ostrejša zima z dolgotrajnejšo snežno odejo).



Legenda: 1- zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-severni del Ljubljanske kotline, 4-Poljanska dolina in Dolomiti, 5-Jelovica z obrobjem; V letih 2009 in 2010 se je spremenila sestava lovišč v ekoloških enotah 2 in 3

**NAVADNI JELEN (*Cervus elaphus* L.)****Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

Načrtovani odvzem jelenjadi se je v preteklem desetletnem obdobju do leta 2006 povečeval v vseh ekoloških enotah. V letih 2007-2008 je sledilo upadanje, v zadnjih dveh letih pa ponoven porast načrtovanega števila. Največje povečanje je bilo v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah. Zaradi manj izrazitega povečevanja načrtovanega odvzema je bila realizacija v zahodnih Karavankah boljša, kar nakazuje ugotovitev, da bi bili načrti lahko višji. Spolno razmerje odvzema je ustrezalo, delež mladih (teleta, enoletniki obeh spolov) je bil najvišji v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah.

**Preglednica 48: Značilnosti realizacije načrtov odvzema jelenjadi po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Načrti po letih                                  | Povprečna realizacija (%) | Spolno razmerje M:Ž | Delež jelenov 2+ | Delež mladih |
|----------------|--------------------------------------------------|---------------------------|---------------------|------------------|--------------|
| 1              | 45, 45, 58, 60, 60, 80, 60, 60, 60, 70           | 131                       | 44:56               | 20               | 58           |
| 2              | 335, 339, 367, 400, 420, 450, 450, 365, 350, 330 | 92                        | 45:55               | 18               | 62           |
| 3              | 170, 191, 220, 240, 240, 300, 270, 195, 220, 200 | 97                        | 47:53               | 22               | 57           |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem

**Višina in vzroki izgub**

Tako struktura kot delež izgub se med ekološkimi enotami razlikujeta. Največji delež izgub v odvzemu je v zahodnih Karavankah, sledi Jelovica z obrobjem in nato vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe. Na Jelovici z obrobjem predstavljajo izgube zaradi plenilcev v povprečju okoli 5 % in so višje v zadnjih letih v primerjavi s prvim delom desetletnega obdobja. V vseh enotah so bile izgube najvišje v letu 2006 in sicer zahodne Karavanke 61 živali (delež v odvzemu 70,1 %), vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe 70 živali (delež v odvzemu 17,2 %) in Jelovica z obrobjem 81 živali (delež v odvzemu 33,3 %).

**Preglednica 49: Deleži izgub jelenjadi po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Promet (%) | Bolezni in neznano (%) | Ostalo (%) | % izgub v odvzemu |
|----------------|------------|------------------------|------------|-------------------|
| 1              | 34         | 61                     | 5          | 23,0              |
| 2              | 23         | 70                     | 7          | 7,7               |
| 3              | 37         | 48                     | 15         | 13,5              |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem

**Starostna in spolna struktura izgub**

V vseh enotah v sestavi izgub prevladujejo teleta in košute pred jeleni. Največje razmerje v korist košut med izgubami je bilo na Jelovici z obrobjem.

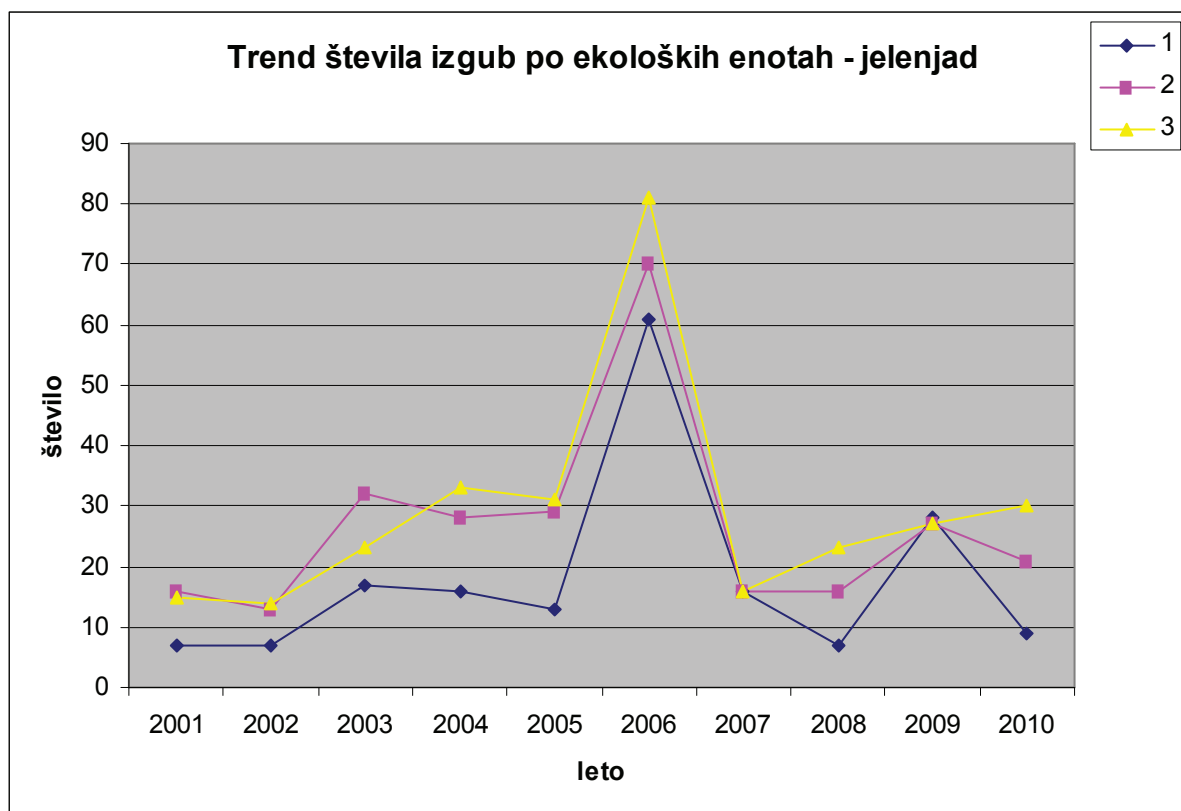
**Preglednica 50: Struktura izgub jelenjadi po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Teleta  |       | Jeleni (vsi) |       | Košute (vse) |       | Razmerje števila košute/jeleni |
|----------------|---------|-------|--------------|-------|--------------|-------|--------------------------------|
|                | število | delež | Število      | delež | število      | delež |                                |
| 1              | 70      | 39    | 40           | 22    | 71           | 39    | 1,77                           |
| 2              | 128     | 48    | 52           | 19    | 88           | 33    | 1,69                           |
| 3              | 128     | 44    | 41           | 14    | 124          | 42    | 3,02                           |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem

**Trend izgub**

Trend izgub (naravne in nenaravne skupaj) v posameznih ekoloških enotah je podoben kot v celotnem območju. V vseh treh enotah so bile najvišje izgube zabeležene v letu 2006 (ostrejša zima z dolgotrajnejšo snežno odejo).



Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem

### GAMS (*Rupicapra rupicapra* L.)

#### Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi

Načrti so bili v dopustnih mejah realizirani v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah ter v Poljanski dolini z Dolomiti, v ostalih dveh enotah niso bili doseženi. Načrti so se večinoma povečevali do leta 2006, nato pa so se rahlo znižali ali ostali nespremenjeni.

Realizirano spolno razmerje je najmočnejše odstopalo od načrtovanega na Jelovici z obrobjem (v korist kozlov). Spolno razmerje odvzetih odraslih živali je v vseh enotah v korist samcev. V vseh enotah z izjemo Poljanske doline z Dolomiti je bil odvzet prenizek delež mladih živali.

#### Preglednica 51: Značilnosti realizacije načrtov odvzema gamsov po ekoloških enotah

| Ekološka enota | Načrti po letih                                  | Povprečna realizacija (%) | Spolno razmerje M:Ž | Delež kozlov 3+ in več | Delež koz 3+ in več | Delež mladih (ml, 1+, 2+) |
|----------------|--------------------------------------------------|---------------------------|---------------------|------------------------|---------------------|---------------------------|
| 1              | 140, 150, 150, 150, 170, 200, 185, 175, 155, 155 | 84                        | 51:49               | 26                     | 24                  | 50                        |
| 2              | 350, 350, 350, 415, 420, 400, 410, 440, 420, 420 | 97                        | 51:49               | 29                     | 26                  | 45                        |
| 3              | 165, 185, 185, 190, 195, 210, 195, 165, 155, 140 | 80                        | 54:46               | 30                     | 25                  | 45                        |
| 4              | 99, 119, 145, 154, 155, 155, 155, 155, 155, 155  | 95                        | 51:49               | 22                     | 21                  | 57                        |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti

#### Višina in vzroki izgub

Največji delež izgub v celotnem odvzemu je značilen za zahodne Karavanke, precejšen tudi za Jelovico z obrobjem. Delež izgub zaradi bolezni in neznanega vzroka kot tudi delež izgub v odvzemu se med ekološkimi enotami močno razlikuje.

**Preglednica 52: Deleži izgub gamsov po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Bolezen in neznano (%) | Ostali vzroki (%) | Delež izgub v odvzemu (%) |
|----------------|------------------------|-------------------|---------------------------|
| 1              | 17                     | 2                 | 19                        |
| 2              | 6                      | 2                 | 8                         |
| 3              | 10                     | 2                 | 12                        |
| 4              | 5                      | 1                 | 6                         |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti

**Starostna in spolna struktura izgub**

V vseh ekoloških enotah so izgube nekoliko večje med samicami v primerjavi s samci. Število samic je v primerjavi s samci v zahodnih Karavankah večje z indeksom 108, v vzhodnih Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah z indeksom 128, na območju Jelovice z obrobjem z indeksom 125 in v Poljanski dolini z Dolomiti z indeksom 108. V starostni strukturi največji delež obsegajo izgube mladih živali, v zahodnih Karavankah je visok delež izgub tudi med srednje starimi živalmi.

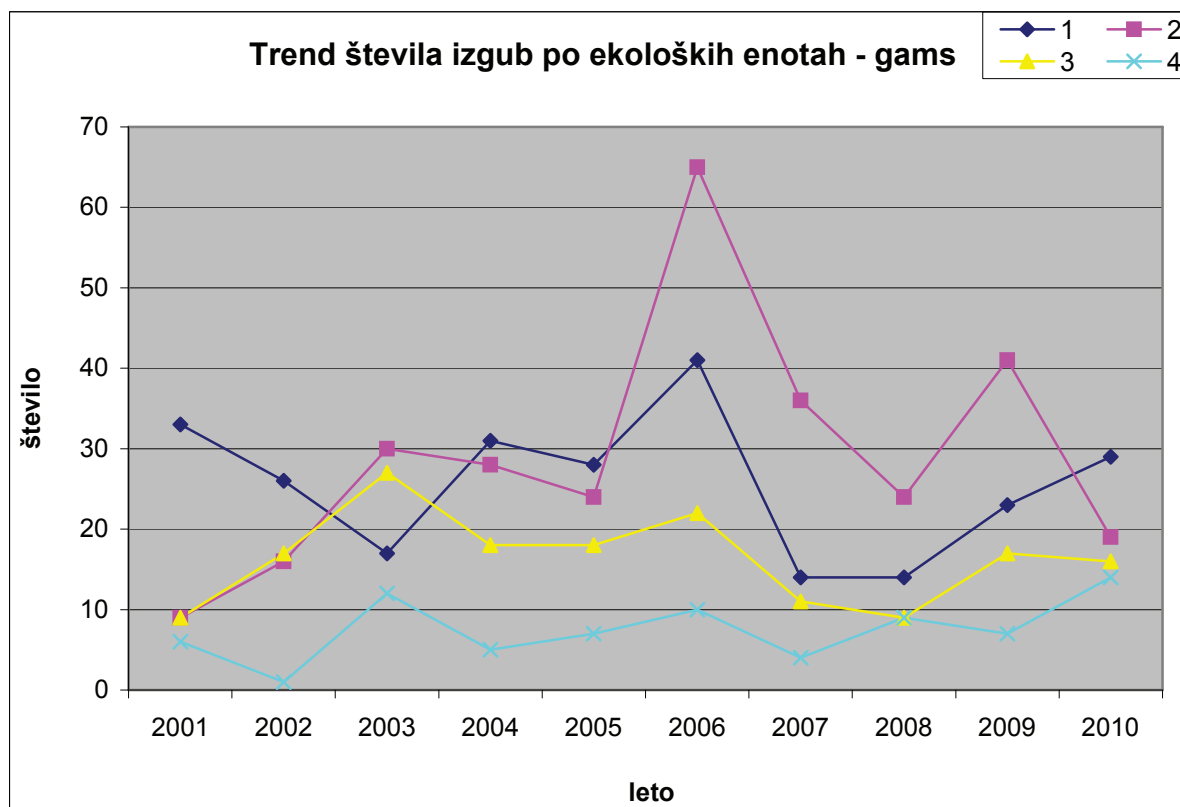
**Preglednica 53: Struktura izgub gamsov po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Mladi |      | Srednje stari |      | Stari |      |
|----------------|-------|------|---------------|------|-------|------|
|                | kozli | Koze | Kozli         | Koze | kozli | koze |
| 1              | 24    | 22   | 19            | 24   | 5     | 6    |
| 2              | 27    | 27   | 13            | 20   | 3     | 9    |
| 3              | 26    | 29   | 10            | 16   | 9     | 10   |
| 4              | 29    | 35   | 11            | 5    | 8     | 12   |

Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti

**Trend izgub**

Izrazitejši porast izgub v letu 2006 opažamo le v alpskem delu območja (zahodne Karavanke, vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe). V ostalih dveh ekoloških enotah zaznavamo nihanja med posameznimi leti z nakazanim generalnim trendom upadanja (od leta 2003) v enoti Jelovica z obrobjem in nakazanim generalnim trendom naraščanja v enoti Poljanska dolina z Dolomiti.



Legenda: 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti

**MUFLON (*Ovis amon (aries) musimon* Schraber)****Stopnja uresničevanja načrtovanega odvzema po številu in strukturi**

Načrti odvzema muflonov so se v preteklem desetletnem obdobju do leta 2005 oziroma 2006 povečevali v obeh ekoloških enotah, nato pa so se v obeh enotah zniževali. Stopnja povečanja je bila večja v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah (2006/2001 indeks 141), v primerjavi z Jelovico z obrobjem (2006/2002 indeks 105), stopnja zmanjšanja pa večja na Jelovici z obrobjem (Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe – 2010/2006 indeks 85, Jelovica z obrobjem – 2010/2006 indeks 57). Povprečna desetletna realizacija načrtov je bila boljša v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah. Spolno razmerje je bilo v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah v korist ovc, na Jelovici z obrobjem je bilo bolj izravnano. Delež dve in večletnih ovnov je bil ustrezen v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah in previsok na območju Jelovice z obrobjem, podobno velja tudi za delež mladih živali.

**Preglednica 54: Realizacija načrtov odvzema muflona**

| Ekološka enota | Načrti po letih                                  | Povprečna realizac. (%) | Spolno razmerje M:Ž | Delež ovnov 2+ | Delež mladih (mladiči + 1 l.) |
|----------------|--------------------------------------------------|-------------------------|---------------------|----------------|-------------------------------|
| 1              | 145, 145, 195, 200, 205, 205, 190, 160, 150, 175 | 86                      | 45:55               | 22             | 56                            |
| 2              | 108, 100, 110, 110, 105, 105, 90, 80, 70, 60     | 76                      | 49:51               | 29             | 48                            |

Legenda: 1-Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 2-Jelovica z obrobjem

**Višina in vzroki izgub**

Delež izgub v celotnem odvzemu se med ekološkima enotama pomembneje ne razlikuje, razlike pa nastopajo v strukturi po vzrokih. Izgube zaradi plenilcev (velike zveri) nastopajo v višjem deležu na Jelovici z obrobjem.

**Preglednica 55: Deleži izgub muflonov po ekoloških enotah**

| Ekološka enota | Bolezni in neznano | Promet | Psi | Plenilci | Ostalo | Skupni delež v odvzemu |
|----------------|--------------------|--------|-----|----------|--------|------------------------|
| 1              | 65                 | 8      | 24  | 2        | 1      | 7,0                    |
| 2              | 62                 | 5      | 14  | 18       | 1      | 9,2                    |

Legenda: 1-Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 2-Jelovica z obrobjem

**Starostna in spolna struktura izgub**

Ekološki enoti se v strukturi izgub desetletnega obdobja razlikujeta predvsem v deležu jagnjet in ovc ter medsebojnem razmerju med ovci in ovni. Razmerje izgub ovce/ovni je večje v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah.

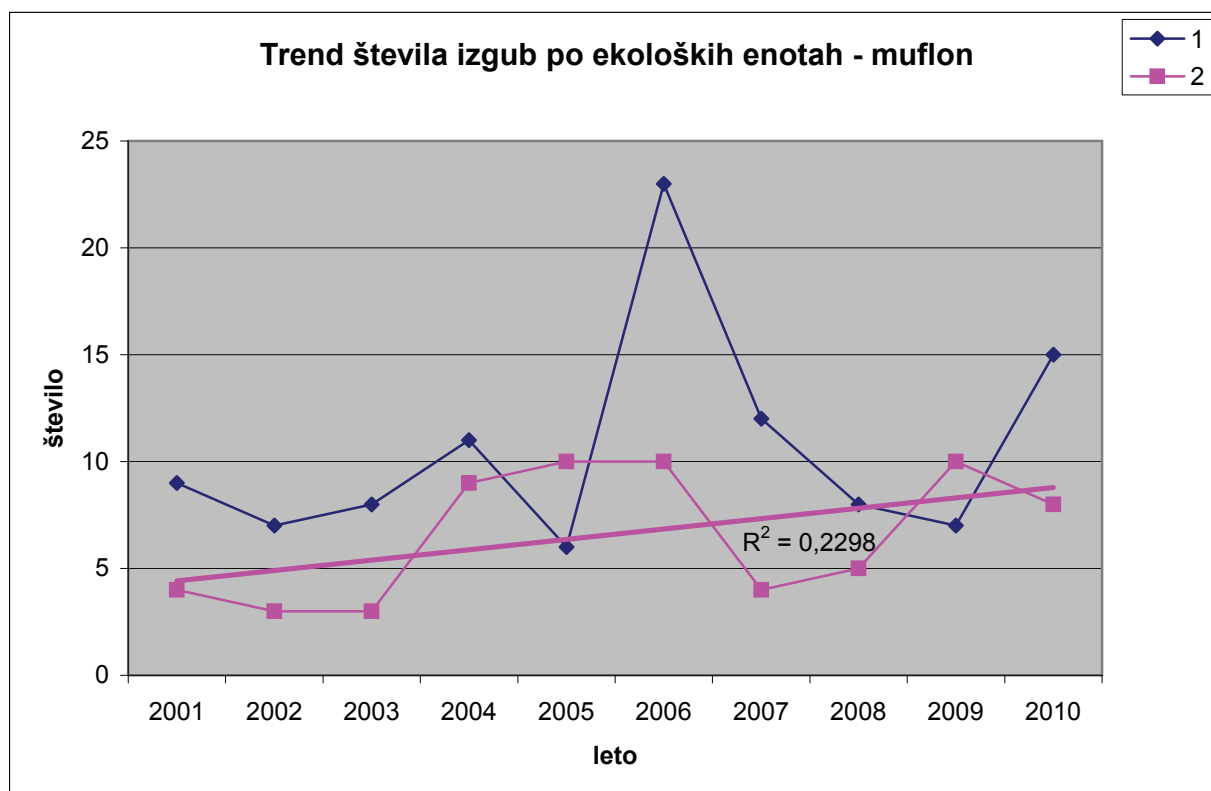
**Preglednica 56: Struktura izgub muflonov po ekoloških enotah**

| Ekološke enote | Mladiči |       | Ovni (enoletni in starejši) |       | Ovce (enoletne in starejše) |       | Razmerje števila ovce/ovni |
|----------------|---------|-------|-----------------------------|-------|-----------------------------|-------|----------------------------|
|                | Število | Delež | Število                     | Delež | Število                     | Delež |                            |
| 1              | 20      | 18,9  | 19                          | 17,9  | 67                          | 63,2  | 3,5                        |
| 2              | 21      | 31,8  | 14                          | 21,2  | 31                          | 47,0  | 2,2                        |

Legenda: 1-Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 2-Jelovica z obrobjem

**Trend izgub**

Trend izgub v Karavankah in Kamniško Savinjskih Alpah izkazuje stagniranje do leta 2005, visok porast v letu 2006 (zima z debelejšo in dolgotrajnejšo snežno odejo), upadanje v naslednjih letih ter ponoven porast v letu 2010. Na Jelovici z obrobjem je nakazan naraščajoč generalni trend izgub. K naraščajočemu trendu so prispevale naraščajoče izgube zaradi plenilcev (velikih zveri).



## 11.2 Rezultati podrobnejših statističnih analiz biotskih kazalnikov - srna, navadni jelen, gams, muflon, divji prašič

### SRNA (*Capreolus capreolus* L.)

Razlike v srednjih vrednostih prilagojenih telesnih mas srnjadi in mas rogovja srnjakov v obdobju 2001-2010 med ekološkimi enotami (pri mladih srnicah značilnih razlik nismo odkrili):

|                    | Ekološke enote   |                  |                  |                  |                  | Razlike med ekol. Enotami (F-test) |
|--------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------|------------------------------------|
|                    | 1 ( $T_p, R_p$ ) | 2 ( $T_p, R_p$ ) | 3 ( $T_p, R_p$ ) | 4 ( $T_p, R_p$ ) | 5 ( $T_p, R_p$ ) |                                    |
| Mladiči M          | 8,88             | 8,75             | 8,91             | 8,94             | 9,01             | $F_{(4, 3144)}=2,559, p=0,037$     |
| Lanščaki           | 11,58            | 12,87            | 12,47            | 12,31            | 12,13            | $F_{(4, 3703)}=35,385, p=0,000$    |
| Mladice            | 13,19            | 12,76            | 13,54            | 13,20            | 12,84            | $F_{(4, 2456)}=6,645, p=0,000$     |
| Srnjaki 2+         | 17,29            | 16,82            | 17,98            | 18,18            | 17,42            | $F_{(4, 6402)}=104,570, p=0,000$   |
| Srne 2+            | 14,91            | 15,18            | 15,04            | 15,39            | 15,27            | $F_{(4, 3342)}=4,633, p=0,001$     |
| Rogovje srnjaki 2+ | 0,211            | 0,203            | 0,222            | 0,234            | 0,220            | $F_{(4, 6154)}=95,825, p=0,000$    |

Legenda:  $T_p$  – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas,  $R_p$  – prilagojene srednje vrednosti mas rogovja; 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-severni del Ljubljanske kotline, 4-Poljska dolina in Dolomiti, 5-Jelovica z obrobjem

Razlike v vrednostih prilagojenih telesnih mas srnjadi med obdobji:

|                       | 2001-2005 ( $T_p, R_p$ ) | 2006-2010 ( $T_p, R_p$ ) | Razlike med obdobji (F-test)    |
|-----------------------|--------------------------|--------------------------|---------------------------------|
| Mladiči m             | 8,73                     | 8,98                     | $F_{(1, 3147)}=15,680, p=0,000$ |
| Mladice               | 12,99                    | 13,15                    | $F_{(1, 2459)}=3,521, p=0,061$  |
| Srnjaki 2 in večletni | 17,53                    | 17,40                    | $F_{(1, 6306)}=5,940, p=0,015$  |
| Rogovje srnjaki 2+    | 0,224                    | 0,212                    | $F_{(1, 6156)}=93,061, p=0,000$ |

Legenda:  $T_p$  – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas,  $R_p$  – prilagojene srednje vrednosti mas rogovja

**NAVADNI JELEN (*Cervus elaphus* L.)**

Razlike v srednjih vrednostih prilagojenih telesnih mas in mas rogovja jelenjadi v obdobju 2001-2010 med ekološkimi enotami (pri telesnih masah jelenov razreda 10+ in pri njihovih masah rogovja nismo odkrili značilnih razlik):

|                  | Ekološke enote                       |                                      |                                      | Razlike med ekol. enotami (F-test)      |
|------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------------|
|                  | 1 (T <sub>p</sub> , R <sub>p</sub> ) | 2 (T <sub>p</sub> , R <sub>p</sub> ) | 3 (T <sub>p</sub> , R <sub>p</sub> ) |                                         |
| Teleta m         | 35,96                                | 34,22                                | 39,67                                | F <sub>(2, 1064)</sub> =74,517, p=0,000 |
| Teleta z         | 35,23                                | 32,79                                | 36,29                                | F <sub>(2, 1220)</sub> =42,335, p=0,000 |
| Lanščaki         | 58,40                                | 53,78                                | 61,84                                | F <sub>(2, 429)</sub> =27,409, p=0,000  |
| Junice           | 51,01                                | 48,30                                | 55,12                                | F <sub>(2, 636)</sub> =46,987, p=0,000  |
| Jeleni 2-4       | 91,69                                | 87,45                                | 100,20                               | F <sub>(2, 786)</sub> =68,774, p=0,000  |
| Jeleni 5-9       | 117,73                               | 115,84                               | 126,38                               | F <sub>(2, 259)</sub> =16,163, p=0,000  |
| Košute 2+        | 68,24                                | 64,37                                | 71,41                                | F <sub>(2, 1107)</sub> =70,746, p=0,000 |
| Rogovje jel. 2-4 | 1,538                                | 1,412                                | 1,785                                | F <sub>(2, 710)</sub> =45,368, p=0,000  |
| Rogovje jel. 5-9 | 2,948                                | 3,260                                | 3,382                                | F <sub>(2, 253)</sub> =3,619, p=0,028   |

Legenda: T<sub>p</sub> – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas, R<sub>p</sub> – prilagojene srednje vrednosti mas rogovja; 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem

Razlike v srednjih vrednostih prilagojenih telesnih mas jelenjadi med obdobji:

|        | 2001-2005 (T <sub>p</sub> ) | 2006-2010 (T <sub>p</sub> ) | Razlike med obdobji (F-test)          |
|--------|-----------------------------|-----------------------------|---------------------------------------|
| junice | 49,55                       | 51,27                       | F <sub>(1, 637)</sub> =6,261, p=0,013 |

Legenda: T<sub>p</sub> – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas

**GAMS (*Rupicapra rupicapra* L.)**

Razlike v vrednostih prilagojenih telesnih mas in točkovnih vrednostih gamsov v obdobju 2001-2010 med ekološkimi enotami (značilnih razlik v telesnih masah pri kozlih 8+ in pri kozah 11+ nismo odkrili, značilnih razlik v točkovnih vrednostih pri kozlih 8+ nismo odkrili):

|               | Ekološke enote                         |                                        |                                        |                                        | Razlike med ekol. Enotami (F-test)      |
|---------------|----------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|-----------------------------------------|
|               | 1 (T <sub>p</sub> , CIC <sub>p</sub> ) | 2 (T <sub>p</sub> , CIC <sub>p</sub> ) | 3 (T <sub>p</sub> , CIC <sub>p</sub> ) | 4 (T <sub>p</sub> , CIC <sub>p</sub> ) |                                         |
| Kozlički      | 8,72                                   | 8,05                                   | 9,42                                   | 9,53                                   | F <sub>(3, 376)</sub> =18,491, p=0,000  |
| Kozice        | 7,97                                   | 7,86                                   | 8,92                                   | 8,90                                   | F <sub>(3, 399)</sub> =10,592, p=0,000  |
| Kozli 1+      | 13,77                                  | 13,64                                  | 14,64                                  | 14,22                                  | F <sub>(3, 502)</sub> =4,674, p=0,003   |
| Kozli 2+      | 18,71                                  | 17,85                                  | 19,58                                  | 19,42                                  | F <sub>(3, 646)</sub> =11,986, p=0,000  |
| Koze 1+       | 13,08                                  | 12,92                                  | 13,47                                  | 13,86                                  | F <sub>(3, 586)</sub> =5,140, p=0,002   |
| Koze 2+       | 16,90                                  | 15,99                                  | 17,43                                  | 16,86                                  | F <sub>(3, 496)</sub> =8,976, p=0,000   |
| Kozli 3-7     | 22,52                                  | 21,43                                  | 23,40                                  | 23,07                                  | F <sub>(3, 1416)</sub> =31,624, p=0,000 |
| Koze 3-10     | 18,51                                  | 18,21                                  | 18,95                                  | 18,68                                  | F <sub>(3, 997)</sub> =4,787, p=0,003   |
| Kozli 2+ CIC  | 84,56                                  | 84,71                                  | 86,17                                  | 86,87                                  | F <sub>(3, 617)</sub> =4,065, p=0,007   |
| Koze 2+ CIC   | 71,86                                  | 74,18                                  | 71,46                                  | 70,76                                  | F <sub>(3, 474)</sub> =6,695, p=0,000   |
| Kozli 3-7 CIC | 91,95                                  | 91,79                                  | 91,72                                  | 90,40                                  | F <sub>(3, 1351)</sub> =3,481, p=0,015  |
| Koze 3-10 CIC | 81,47                                  | 82,00                                  | 80,13                                  | 79,90                                  | F <sub>(3, 939)</sub> =8,373, p=0,001   |
| Koze 11+ CIC  | 90,05                                  | 88,57                                  | 87,32                                  | 86,57                                  | F <sub>(3, 513)</sub> =3,578, p=0,014   |

Legenda: T<sub>p</sub> – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas (kg); CIC<sub>p</sub> - prilagojene srednje vrednosti točk rogčev; 1-zahodne Karavanke, 2-vzhodne Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 3-Jelovica z obrobjem, 4-Poljanska dolina z Dolomiti

Razlike v vrednostih prilagojenih telesnih mas gamsov med obdobji:

|               | 2001-2005 (T <sub>p</sub> , CIC <sub>p</sub> ) | 2006-2010 (T <sub>p</sub> , CIC <sub>p</sub> ) | Razlike med obdobji (F-test)            |
|---------------|------------------------------------------------|------------------------------------------------|-----------------------------------------|
| Koze 2+       | 16,66                                          | 16,27                                          | F <sub>(1, 498)</sub> =3,302, p=0,070   |
| Kozli 3-7     | 22,69                                          | 22,02                                          | F <sub>(1, 1418)</sub> =15,145, p=0,000 |
| Kozli 8+      | 23,83                                          | 23,06                                          | F <sub>(1, 488)</sub> =6,717, p=0,010   |
| Koze 3-10     | 18,63                                          | 18,28                                          | F <sub>(1, 999)</sub> =5,337, p=0,021   |
| Kozli 3-7 CIC | 91,57                                          | 92,05                                          | F <sub>(1, 1353)</sub> =3,382, p=0,066  |

Legenda: T<sub>p</sub> – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas, CIC<sub>p</sub> - prilagojene srednje vrednosti točk rogčev

**MUFLON (*Ovis amon (aries) musimon* Schraber)**

Razlike v srednjih vrednostih prilagojenih telesnih mas in srednjih vrednostih prilagojenih točkovnih vrednostih rogov pri muflonih v obdobju 2001-2010 med ekološkimi enotami:

|                          | Ekološki enoti        |                       | Razlike med ekol. enotami (F-test) |
|--------------------------|-----------------------|-----------------------|------------------------------------|
|                          | 1 ( $T_p$ , $CIC_p$ ) | 2 ( $T_p$ , $CIC_p$ ) |                                    |
| Jagnjeta                 | 10,38                 | 11,60                 | $F_{(1, 214)}=14,001$ , $p=0,000$  |
| Jagnjice                 | 9,74                  | 11,68                 | $F_{(1, 382)}=54,818$ , $p=0,000$  |
| Ovni 1+                  | 17,09                 | 20,11                 | $F_{(1, 202)}=30,819$ , $p=0,000$  |
| Ovce 1+                  | 14,26                 | 17,40                 | $F_{(1, 203)}=55,605$ , $p=0,000$  |
| Ovni 2 in več            | 22,59                 | 27,73                 | $F_{(1, 473)}=157,990$ , $p=0,000$ |
| Ovce 2 in več            | 17,10                 | 18,88                 | $F_{(1, 389)}=44,402$ , $p=0,000$  |
| Ovni 2 in večletni točke | 152,11                | 168,70                | $F_{(1, 394)}=163,510$ , $p=0,000$ |

Legenda:  $T_p$  – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas,  $CIC_p$  – prilagojene srednje točkovne vrednosti rogovja; 1-Karavanke in Kamniško Savinjske Alpe, 2-Jelovica z obrobjem

Razlike v vrednostih prilagojenih telesnih mas muflonov med obdobji:

|                    | Obdobje             |                     | Razlike med obdobji (F-test)     |
|--------------------|---------------------|---------------------|----------------------------------|
|                    | 2001-2005 ( $T_p$ ) | 2006-2010 ( $T_p$ ) |                                  |
| Ovce 2 in večletne | 17,88               | 17,23               | $F_{(1, 389)}=6,645$ , $p=0,010$ |

Legenda:  $T_p$  – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas (kg)

**DIVJI PRAŠIČ (*Sus scrofa* L.)**

Razlike v srednjih vrednostih prilagojenih telesnih mas divjih prašičev med dvema obdobjema:

|        | Obdobje             |                     | Razlike med obdobjema (F-test)   |
|--------|---------------------|---------------------|----------------------------------|
|        | 2001-2005 ( $T_p$ ) | 2006-2010 ( $T_p$ ) |                                  |
| Ozimke | 22,76               | 24,37               | $F_{(1, 350)}=3,454$ , $p=0,064$ |

Legenda:  $T_p$  – prilagojene srednje vrednosti telesnih mas (kg)

### 11.3 Zavarovana območja z varstvenimi režimi

#### TOČKE

| EVID. ŠT. | IME                                               | STATUS                     | PREDPIS                                                                                                                      | OBJAVA                                  | VARSTVENI REŽIM                                            |
|-----------|---------------------------------------------------|----------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| 15        | Trbiška zijalka                                   | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje                 | (Uradni list SRS, št.27/87)             | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.   |
| 18        | Rjavčeva jama                                     | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje                 | (Uradni list SRS, št.27/87)             | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.   |
| 26        | Slapišče Palenk                                   | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje                 | (Uradni list SRS, št.27/87)             | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.   |
| 543       | Lubniška jama in Kevdrc                           | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi podzemeljske geomorfološke naravne dediščine za naravni in kulturnozgodovinski spomenik                  | (Uradni list RS, št.20/90)              | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote |
| 1049      | Drevored divjega kostanja v Tomšičevi ulici       | spomenik oblikovane narave | Odlok o razglasitvi spomenikov naravne kulturne dediščine na območju občine Ljubljana Center med Aškerčevo, Tivolsko in Slov | (Uradni list RS, št.60/93)              | Varstveni režim za drevesne in oblikovane naravne vrednote |
| 1747      | Drevored na Adamič-Lundrovem nabrežju             | spomenik oblikovane narave | Odlok o razglasitvi srednjeveškega mestnega jedra - Stare Ljubljane in Grajskega griča za kulturni in zgodovinski spomenik   | (Uradni list SRS, št.5/86)              | Varstveni režim za drevesne in oblikovane naravne vrednote |
| 3954      | Poljiška planina (v gozdu) – jelka                | –naravni spomenik          | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj                                                  | (Uradni vestnik okraja Kranj, št.19/61) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.              |
| 3955      | Hudo (na poti proti Visočam) - kostanj (C.sativa) | –naravni spomenik          | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj                                                  | (Uradni vestnik okraja Kranj, št.19/61) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.              |

|      |                                                   |  |                                                                             |                                          |                                                          |  |
|------|---------------------------------------------------|--|-----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|----------------------------------------------------------|--|
| 3968 | Jezersko V Robcih - lipanaravni spomenik (T. c.)  |  | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj | (Uradni vestnik okraja Kranj, št. 19/61) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.            |  |
| 3969 | Jezersko V Robcih - lipanaravni spomenik (T. pl.) |  | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj | (Uradni vestnik okraja Kranj, št. 19/61) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.            |  |
| 3970 | Jezersko V Robcih - lipanaravni spomenik (T. pl.) |  | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj | (Uradni vestnik okraja Kranj, št. 19/61) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.            |  |
| 3971 | Jezersko V Robcih - lipanaravni spomenik (T. pl.) |  | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj | (Uradni vestnik okraja Kranj, št. 19/61) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.            |  |
| 3974 | Jezersko V Robcih - lipanaravni spomenik (T. pl.) |  | Odločba o zavarovanju nekaterih dreves naravnih znamenitosti v okraju Kranj | (Uradni vestnik okraja Kranj, št. 19/61) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok. |  |

|           | OBMOČJA                                          |                            |  | PREDPIS                                                                                                               |                             | OBJAVA                                                      | VARSTVENI REŽIM | POVRŠINA (ha) |
|-----------|--------------------------------------------------|----------------------------|--|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|-------------------------------------------------------------|-----------------|---------------|
| EVID. ŠT. | IME                                              | STATUS                     |  |                                                                                                                       |                             |                                                             |                 |               |
| 1         | Robanov kot                                      | krajinski park             |  | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje          | (Uradni list SRS, št.27/87) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.    |                 | 1439,5        |
| 2         | Logarska dolina                                  | krajinski park             |  | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje          | (Uradni list SRS, št.27/87) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.    |                 | 1664,2        |
| 4         | Melišče pod Planjavo                             | naravni rezervat           |  | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje          | (Uradni list SRS, št.27/87) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.    |                 | 22,5          |
| 13        | Soteska Savinje pri Igli                         | naravni spomenik           |  | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje          | (Uradni list SRS, št.27/87) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.    |                 | 77,3          |
| 14        | Soteska Palenka                                  | naravni spomenik           |  | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje          | (Uradni list SRS, št.27/87) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.    |                 | 0,8           |
| 32        | Savinja od izvira do Ljubnega                    | donaravni spomenik         |  | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje          | (Uradni list SRS, št.27/87) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.    |                 | 27,2          |
| 467       | Polhograjski graščinski kompleks                 | spomenik oblikovane narave |  | Odlok o razglasitvi Polhograjskega graščinskega kompleksa za kulturni in zgodovinski spomenik ter naravno znamenitost | (Uradni list SRS, št.28/87) | Varstveni režim za oblikovane naravne vrednote.             |                 | 21,8          |
| 528       | Marijino brezno, Migutovo brezno in Gipsova jama | naravni spomenik           |  | Odlok o razglasitvi podzemeljske geomorfološke naravne dediščine za naravni in kulturnozgodovinski spomenik           | (Uradni list RS, št.20/90)  | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote. |                 | 26,6          |
| 641       | Povirje v Lisicah                                | naravni spomenik           |  | Odlok o razglasitvi povirij, močvirij in rastišč redkih rastlin v občini Bled                                         | (Uradni list RS, št.90/98)  | Površina ZO naj se izloči iz lovni površin.                 |                 | 0,3           |
| 643       | Povirje vzhodno od Bodešča                       | naravni spomenik           |  | Odlok o razglasitvi povirij, močvirij in rastišč redkih rastlin v občini Bled                                         | (Uradni list RS, št.90/98)  | Površina ZO naj se izloči iz lovni površin.                 |                 | 0,3           |

|      |                                                                                                                                           |                     |                                                                                                                                       |                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |         |
|------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| 936  | Ostanki grajskega parka<br>gradu Neuhaus - večji spomenik<br>kompleks starih dreves,<br>zlasti hrastov, na pobožju<br>nad grajskim hribom | naravni<br>spomenik | Odlok o razglasitvi starega mestnega jedra<br>Tržiča za kulturni in zgodovinski spomenik                                              | (Uradni<br>vestnik<br>Gorenjske,<br>št. 7/85)  | Varstveni režim za drevesne in oblikovane<br>naravne vrednote.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 2,1     |
| 938  | Dolžanova soteska                                                                                                                         | naravni<br>spomenik | Odlok o razglasitvi Dolžanove soteske za<br>naravni spomenik                                                                          | (Uradni<br>vestnik<br>Gorenjske,<br>št. 12/88) | Na ožjem zavarovanem območju je<br>prepovedano:<br>- odstranjevati, trgati, izkopavati, nabirati in<br>poškodovati rastline, uničevati razne<br>vegetacijske združbe<br>- loviti ali nabirati, preganjati ali uničevati<br>bivališča živali vseh vrst, razen divjadi, ki je<br>podvržena lovnemu gospodarjenju<br>- gradnja vseh vrst<br>- na širšem zavarovanem območju so<br>prepovedane gradnje vseh vrst. | 146,8   |
| 1042 | Veliko Brezarjevo brezno<br>in grobišče žrtev povojnih oblikovane<br>pobojev                                                              | spomenik<br>narave  | Odlok o razglasitvi Velikega Brezarjevega<br>brezna in grobišča žrtev povojnih pobojev za<br>kulturni in zgodovinski spomenik ter nar | (Uradni<br>list RS,<br>št. 67/94)              | Varstveni režim za geomorfološke podzemne<br>naravne vrednote.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 8,8     |
| 1058 | Polhograjski Dolomiti                                                                                                                     | krajinski park      | Odlok o sprejetju urbanističnega načrta za<br>območje krajinskega parka Polhograjski<br>Dolomiti za območju občin Ljubljana Šiška in  | (Uradni<br>list SRS,<br>št. 14/74)             | Na celotnem območju krajinskega parka so<br>prepovedani naslednji posegi:<br>- posegi, ki spreminjajo biološko ravnovesje v<br>naravi (npr. vnašanje novih rastlinskih in<br>živalskih vrst brez soglasja pristojne<br>varstvene službe),<br>- kakršnakoli človekova dejavnost, ki je v<br>nasprotju z namembnostjo površin.                                                                                  | 11274,5 |

|      |                                                  |                  |                                                                                      |                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |      |
|------|--------------------------------------------------|------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| 1368 | Zelenci                                          | naravni rezervat | Odlok o razglasitvi Zelencev za naravni rezervat                                     | (Uradni list RS, št. 53/92)           | Na širšem zavarovanem območju je prepovedano:<br>- gradnja kakršnihkoli objektov<br>- vsako poseganje, ki bi spremenilo rastiščne razmere ali škodljivo vplivalo na rastline in njihove združbe, zlasti pa širjenje obdelovalnih površin, uporaba mineralnih gnojil nasploh in uporaba organskih gnojil izven dobe vegetacije<br>- uničevanje ali poškodovanje gnezdišč ali prostora, kjer se živali razmnožujejo ali zadržujejo<br>- povzročanje hrupa<br>- sečnja na golo<br>- na ožjem zavarovanem območju je prepovedano:<br>- lov in ribolov<br>- sečnja vegetacije<br>- uničevanje vseh rastlin in živali razen komarjev | 22,0 |
| 1369 | Gozdni rezervat Krivana<br>jelka v Udinem borštu | naravni spomenik | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik | (Uradni vestnik Gorenjske, št. 20/85) | Prepovedano je:<br>- vnašati nesamonikle gozdne rastlinske vrste<br>- vnašati vrste divjadi in druge prostoživeče živalske vrste, ki niso značilne za to območje<br>- uničevati ali poškodovati gnezdišča ter prostore, kjer se živali zadržujejo ali razmnožujejo (4. člen Odloka)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 10,7 |
| 1370 | Udin boršt ob stari cesti<br>Kokrica - Naklo     | naravni spomenik | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik | (Uradni vestnik Gorenjske, št. 20/85) | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 3,4  |
| 1371 | Velika Lebinica                                  | naravni spomenik | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik | (Uradni vestnik Gorenjske, št. 20/85) | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 0,7  |
| 1372 | Zijalka v Sp. Dupljah                            | naravni spomenik | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik | (Uradni vestnik Gorenjske, št. 20/85) | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 4,6  |

|      |                                                        |                            |                                                                                                                    |                                          |                                                                           |        |
|------|--------------------------------------------------------|----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|--------|
| 1373 | Arneševa luknja v Sp. Dupljah                          | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik                               | (Uradni vestnik Gorenjske, št.20/85)     | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote.               | 4,6    |
| 1374 | Arhovo ali Dacarjevo brezno nad Zg. Dupljami           | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik                               | (Uradni vestnik Gorenjske, št.20/85)     | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote                | 1,4    |
| 1375 | Hišarjevo brezno                                       | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik                               | (Uradni vestnik Gorenjske, št.20/85)     | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote.               | 1,1    |
| 1376 | Dupulnik, ob odcepu ceste v Zadrugo                    | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik                               | (Uradni vestnik Gorenjske, št.20/85)     | Varstveni režim za geomorfološke podzemne naravne vrednote.               | 2,2    |
| 1377 | Skupina hrastov ob poti Novake - Senižno               | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik                               | (Uradni vestnik Gorenjske, št.20/85)     | Varstveni režim za drevesne naravne vrednote.                             | 1,6    |
| 1379 | Kanjon reke Kokre                                      | naravni spomenik           | Odlok o razglasitvi starega mestnega jedra Kranja za kulturni in zgodovinski spomenik                              | (Uradni vestnik Gorenjske, št.19/83)     | Varstveni režim za geološke in geomorfološke površinske naravne vrednote. | 11,8   |
| 1381 | Jezerci z okolico v Bobovku pri Kranju                 | naravni spomenik           | Odlok o zavarovanju jezerc z okolico v Bobovku pri Kranju                                                          | (Uradni vestnik Gorenjske, št.9/81)      | Površina ZO naj se izloči iz lovni površin.                               | 1,0    |
| 1412 | Triglavski narodni park                                | narodni park               | Zakon o Triglavskem narodnem parku (ZTNP-1)                                                                        | Uradni list RS, št. 52/2010              | Glej cone.                                                                | 7087,7 |
| 1454 | Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale | krajinski park             | Odlok o spominskem parku revolucionarnih tradicij občine Domžale                                                   | (Uradni vestnik občine Domžale, št.8/84) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.                  | 273,1  |
| 1725 | Grajski park z lipovim drevoredom                      | spomenik oblikovane narave | Odlok o razglasitvi starega mestnega jedra Škofje Loke za kulturni spomenik in o razglasitvi naravnih znamenitosti | (Uradni vestnik Gorenjske, št.21/88)     | Varstveni režim za oblikovane naravne vrednote.                           | 1,5    |

|      |                                                  |                  |                                                                                      |                                      |                                                                                                                                                |        |
|------|--------------------------------------------------|------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 3891 | Spominski park Udin boršt                        | krajinski park   | Odlok o razglasitvi Spominskega parka Udin boršt za zgodovinski in kulturni spomenik | (Uradni vestnik Gorenjske, št.20/85) | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.                                                                                       | 1724,9 |
| 3905 | Barje Ledina                                     | naravni rezervat | Odlok o razglasitvi barja Ledina na Jelovici za naravni rezervat                     | (Uradni vestnik Gorenjske, št.15/99) | Površina ZO naj se izloči iz lovni površin.                                                                                                    | 0,9    |
| 3932 | Blejski grad in hrib Straža nad Blejskim jezerom | naravni spomenik | Odločba o zavarovanju Blejskega gradu in hriba Straža nad Blejskim jezerom           | (Uradni list LRS, št.48/55)          | Brez soglasja ZRSVN, OE Kranj je prepovedano graditi ograje, škarpe ipt. ter sekati, obsekavati ter lomiti drevje in grmovje (3. člen odredbe) | 22,7   |

# CONE

| EVID. ŠT | IME                               | STATUS                                        | PREDPIS                                                                                                      | VARSTVENI REŽIM                                                                                                                                                                                                                                            | POVRŠINA (HA) |
|----------|-----------------------------------|-----------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|
| 2        | Logarska dolina - drugo območje   | krajinski park                                | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.                                                                                                                                                                                                   | 728,4         |
| 2        | Logarska dolina - prvo območje    | krajinski park                                | Odlok o razglasitvi naravnih znamenitosti ter kulturnih in zgodovinskih spomenikov na območju občine Mozirje | Upošteva naj se varstveni režim, ki ga predpisuje odlok.                                                                                                                                                                                                   | 935,8         |
| 938      | Dolžanova soteska - širše območje | naravni spomenik                              | Odlok o razglasitvi Dolžanove soteske za naravni spomenik                                                    | Ni omejitvev.                                                                                                                                                                                                                                              | 44,4          |
| 1368     | Zelenci - ožje območje            | naravni rezervat                              | Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o razglasitvi Zelencev za naravni rezervat                          | Lov je prepovedan.                                                                                                                                                                                                                                         | 102,5         |
|          | Zelenci -širše območje            | naravni rezervat                              | Odlok o spremembah in dopolnitvah odloka o razglasitvi Zelencev za naravni rezervat                          | Ni omejitvev.                                                                                                                                                                                                                                              | 22            |
| 1468     | Triglavski narodni park           | narodni park- drugo območje in tretje območje | Zakon o Triglavskem narodnem parku (ZTNP-1)                                                                  | Prepovedano je loviti divjad s pogonom, prepovedano je postavljati obore, prepovedano je naseljevati ali gojiti rastline ali živali tujerodnih prostoživečih vrst, prepovedano je graditi nove lovske kočice zunaj naselij in območij razpršene poselitve. | 4896          |
|          | Triglavski narodni park           | narodni park- prvo območje                    | Zakon o Triglavskem narodnem parku (ZTNP-1)                                                                  | Prepovedano je loviti divjad.                                                                                                                                                                                                                              | 2191,7        |
| 3926     | Dolžanova soteska - ožje območje  | naravni spomenik                              | Odlok o razglasitvi Dolžanove soteske za naravni spomenik                                                    | Ni omejitvev.                                                                                                                                                                                                                                              | 44,4          |

#### 11.4 Naravne vrednote z varstvenimi režimi

##### NARAVNE VREDNOTE

| ZVRST                         | OPIS ZNAČILNOSTI                                                                                                    | NV-TOČKE   | NV-OBMOČJA  | NV-OBMOČJA (V) |
|-------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|-------------|----------------|
| Botanična                     | travišča, alpinska flora                                                                                            | 1          | 53<br>(2)   | 2              |
| Drevesna                      | Izjemna drevesa ali skupina dreves                                                                                  | 62<br>(27) | 1           | 0              |
| Ekosistemska                  | Dobro ohranjeni ekosistemi (mokrišča, gozdni rezervati, dobro ohranjeni gozdovi)                                    | 1          | 41<br>(3)   | 10             |
| Geološka                      | Izjemna oblika zemeljske skorje<br>Procesi v njeni notranjosti<br>Nahajališča mineralov in fosilov                  | 11         | 42<br>(2)   | 3              |
| Geomorfološka                 | Izjemna oblika površja: naravna okna, splaišča, balvani, sofeske<br>doline pritokov, udornice, ponori, ponikalnice, | 31         | 170<br>(1)  | 29             |
| Geomorfološka<br>podzemeljska | brezna, luknje, jame                                                                                                | 15         | 1           | 0              |
|                               |                                                                                                                     |            | JAME: 911   |                |
| Hidrološka                    | izviri, vodotoki, slapovi, grape, izviri                                                                            | 14         | 144<br>(10) | 19             |
| Oblikovna<br>naravna vrednota | parkovni kompleks                                                                                                   | 0          | 9<br>(1)    | 1              |
| Zoološka                      | loka, bajer, suha travišča                                                                                          | 0          | 3           | 3              |

() Predlagane naravne vrednote

# KONKRETNE VARSTVENE USMERITVE

| IDENT. ŠT. | IME                                                   | ZVRST                                | KONKRETNE USMERITVE                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | POVRŠINA (ha) |
|------------|-------------------------------------------------------|--------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|
| 2772       | Lesce - rastišče navadne rezike nad Šobčevim bajerjem | BOT, HIDR                            | Lov naj se ne izvaja (mokrišče urejeno za obisk).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 2,1           |
| 357        | Zarica - soteska pri Drulovki                         | GEOMORF,<br>HIDR, ZOOL               | Na območju naravne vrednote naj se ne izvaja lov rac mlakaric (Območje je pomembno za prezimovanje vodnih ptic, na jezeru gnezdi največja populacija rase velikega žagarja. Možna je zamenjava mlakaric z drugimi, zavarovanimi vrstami vodnih ptic. Lov pomeni vznemirjanje ptičje favne).                                                                                                                       | 17,6          |
| 4564       | Ledine pod Ratečami                                   | GEOMORF,<br>HIDR, ZOOL,<br>BOT, EKOS | Na območju naravne vrednote naj se ne izvaja lov rac mlakaric (Možna je zamenjava z drugimi, zavarovanimi vrstami vodnih ptic. Lov pomeni vznemirjanje ptičje favne).                                                                                                                                                                                                                                             | 10            |
| 7599       | Hraše - ribniki                                       | EKOS                                 | Na območju naravne vrednote naj se ne postavlja lovske infrastrukture.<br>- V času gnezditve, ki traja od marca do oktobra naj se ne izvaja lova in omeji vse ostale lovske dejavnosti tako, da te ne bodo predstavljale motnje.<br>- Območje je pomembno kot preletna postaja vodnih ptic v zimskem obdobju. V tem času (od 1.11. do 15.1.) naj se ne izvaja lovskih dejavnosti in z dejavnostjo ne moti živali. | 15,9          |
| 7884       | Reteče - gramoznica                                   | EKOS, ZOOL                           | Na območju naravne vrednote naj se ne postavlja lovske infrastrukture.<br>- V času gnezditve, ki traja od marca do oktobra naj se ne izvaja lova in omeji vse ostale lovske dejavnosti tako, da te ne bodo predstavljale motnje.<br>- Območje je pomembno kot preletna postaja vodnih ptic v zimskem obdobju. V tem času naj se ne izvaja lovskih dejavnosti in z dejavnostjo ne moti živali.                     | 6,5           |
| 887        | Babni Dol - bajer                                     | EKOS, HIDR                           | Na območju naravne vrednote naj se ne postavlja lovske infrastrukture.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 1,2           |
|            |                                                       |                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |               |

## 11.5 Ekološko pomembna območja z varstvenimi režimi

### EKOLOŠKO POMEMBNA OBMOČJA

| ID    | IME                                                                     | POVRŠINA<br>A (ha) | ggo          | KONKRETNE VARSTVENE USMERITVE                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | POVRŠINA<br>(ha) |
|-------|-------------------------------------------------------------------------|--------------------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|
| 21100 | Julijske Alpe                                                           | 12777,47           | GGO<br>Bled  | Upošteva naj se usmeritve za posebna varstvena območja:<br>Julijske Alpe-Triglav (SI 5000019), Julijske Alpe (SI 3000253), Bohinjska Bistrica (SI3000259), Jereka (SI3000018), Poključka barja (SI3000278), Bohinjska Bela – (melišča SI3000044).<br>Upošteva naj se režime za naslednja zavarovana območja: Triglavski narodni park.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 12492,1          |
| 21300 | Karavanke                                                               | 38108,99           | GGO<br>Bled  | Upošteva naj se usmeritve za posebni varstveni območji Karavanke (SI3000285) in (Rodine SI3000180).<br>Upošteva naj se režim za naravni spomenik Dovžanova soteska.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 37820,5          |
| 21400 | Ratitovec<br>Jelovica                                                   | 11555,50           | GGO<br>Bled  | Na območju naj se:<br>- ohranja naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast,<br>- kjer so bivališča živali (gnezda, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poganjanja jajc ali kotitve mladičev.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 11475,8          |
| 25300 | Sava<br>Bohinjka in<br>Sava Dolinka<br>- širše<br>območje<br>sotočja    |                    | GGO<br>Bled  | Upošteva naj se usmeritve za posebna varstvena območja Zasip (SI3000145), Koritno (SI3000047), Koritno izvir – izliv v Savo (SI3000010), Povirje vzhodno od Bodešč (SI3000169).<br>- upošteva naj se režime za naravne spomenike: Trstišča vzhodno od Mužja, Povirje pri Piškovici, Povirje v Berju pri Zasipu, Povirje v Lisicah, Rastišče rezike pri Koritnem, Povirje pod Komarjem pri Koritnem, Povirje vzhodno od Bodešč.<br>-z namenom zagotavljanja miru na najpomembnejših počivališčih in prezimovališčih vodnih ptic, se lov na mlakarico ob reki (na bregovih reke) ne izvaja v času od 1. novembra do 15. januarja. Divjad ostalih vrst v tem času ni dovoljeno loviti s pogonom na spodnji terasi. | 793,5            |
| 25400 | Sava od<br>Radovljice do<br>Kranja s<br>sotočjem<br>Tržiške<br>Bistrice | 877,91             | GGO<br>Bled  | Upošteva naj se usmeritve za posebno varstveno območje Nakelska Sava (SI3000201).<br>- z namenom zagotavljanja miru na najpomembnejših počivališčih in prezimovališčih vodnih ptic, se lov na mlakarico ob reki (na bregovih reke) ne izvaja v času od 1. novembra do 15. januarja. Divjad ostalih vrst v tem času ni dovoljeno loviti s pogonom na spodnji terasi.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 854,4            |
| 25600 | Brdo - grad<br>pri Kranju                                               | 608,85             | GGO<br>Kranj | Upošteva naj se varstveni režim znanstveni rezervat Jezerca z okolico v Bobovku.<br>- na mokrotnih travnikih se ne postavlja krmišč ali solnic,<br>- upošteva naj se usmeritve za gozdne in travniške habitate tipe ter habitatne tipe barij in močvirij,<br>- v bližini vodotokov in vodnih teles (v oddaljenosti 50 m) naj se ne postavlja solnic ali krmišč,<br>- z namenom zagotavljanja miru na najpomembnejših počivališčih in prezimovališčih vodnih ptic, se lov na mlakarico in druge vrste v času prezimovanja in razmnoževanja vodnih ptic v bližini vode ne izvaja od 1. novembra do 15. januarja.                                                                                                  | 549,2            |

|       |                                     |        |               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |       |
|-------|-------------------------------------|--------|---------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| 25200 | Možjanca - Štefanja gora            |        | GGO Kranj     | Upošteva naj se usmeritve za gozdne habitadne tipe. V bližini vodotokov (v oddaljenosti 50 m) naj se ne postavlja solnic ali krmišč.                                                                                                                                                                                                     |       |
| 27100 | Ilhan                               | 119,02 | GGO Ljubljana | Upoštevajo naj se varstveni režimi za Spominski park revolucionarnih tradicij občine Domžale.<br>- Ohranjanje naj se mejice in raznolika krajina.                                                                                                                                                                                        | 95,6  |
| 27200 | Brežje pri Trzinu                   | 194,06 | GGO Kranj     | Upoštevajo naj se usmeritve za posebno varstveno območje Karavanke (SI3000285). Ohranjanje naj se raznolika krajina s travniškimi sadovnjaki, mejicami.                                                                                                                                                                                  | 175,0 |
| 38700 | Jama na Pucovem Kuclu               | 36,85  | GGO Ljubljana | Na vhodih v jame in v njihovi neposredni okolici jam in brezen naj se ne postavlja lovskih objektov kot so preže, solnice ali krmišča, prav tako naj se na teh mestih ne postavlja lovskih pasti;<br>- na vhodu v brezna in jame ter na njihovem vplivnem območju naj se ohranja obstoječa vegetacijska združba.                         | 35,8  |
| 27300 | Bidovčeva jama                      | 164,76 | GGO Kranj     | Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam).<br>- V jame se ne vnaša organskih snovi.<br>- Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                            | 163,4 |
| 27600 | Nemški Rovt                         | 146,81 | GGO Bled      | Ohranjanje naj se tradicionalna kmetijska krajina z mejicami in travniškimi sadovnjaki.                                                                                                                                                                                                                                                  | 140,1 |
| 27700 | Zelenci in Ledine pod Ratečami      | 102,23 | GGO Bled      | Upoštevajo naj se usmeritve za posebno varstveno območje Zelenci (SI3000087) in naravnega rezervata Zelenci ter varstvene usmeritve za naravno vrednoto Ledine pod Ratečami.                                                                                                                                                             | 74,8  |
| 27800 | Žiganja vas                         | 154,64 | GGO Kranj     | Upoštevajo naj se usmeritve za posebno varstveno območje Dacarjevo brezno – Žiganja vas (SI3000284). Upošteva naj se varstveni režim za Spominski park Udin boršt.                                                                                                                                                                       | 135,8 |
| 26300 | Tunjšica                            | 107,57 | GGO Ljubljana | Upoštevajo naj se usmeritve za gozdne ter vodne in obvodne habitadne tipe.                                                                                                                                                                                                                                                               | 107,4 |
| 26400 | Sava Bohinjka z Mostnico in Ribnico | 455,74 | GGO Bled      | Upoštevajo naj se usmeritve za vodne in obvodne habitadne tipe.                                                                                                                                                                                                                                                                          | 449,0 |
| 26800 | Sava Dolinka od Zelencev do Hrušice | 188,50 | GGO Bled      | Upoštevajo naj se usmeritve za vodne in obvodne habitadne tipe.                                                                                                                                                                                                                                                                          | 180,8 |
| 27500 | Kokra - spodnji tok                 | 181,79 | GGO Kranj     | Upošteva naj se varstveni režim za naravni spomenik Kanjon reke Kokre.<br>Upoštevajo naj se usmeritve za vodne in obvodne habitadne tipe.                                                                                                                                                                                                | 169,6 |
| 28200 | Zadnje struge pri Suhadolah         | 63,41  | GGO Ljubljana | Upoštevajo naj se usmeritve za gozdne habitadne tipe ter habitadne tipe barij in močvirij.<br>Vzdržujejo naj se grmišča ter avtohtona obrežna vegetacija. Gnezdiščem ter prostorom, kjer se živali prehranjujejo, razmnožujejo ali zadržujejo, naj se ne približuje. Lovske objekte naj se locira na ustrezno razdaljo od teh prostorov. | 63,4  |

|       |                                 |         |                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |        |
|-------|---------------------------------|---------|------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 28600 | Dacarjevo brezno                | 39,40   | GGO<br>Kranj     | Upoštevajo naj se usmeritve za posebno varstveno območje Dacarjevo brezno – Žiganja vas (SI3000284). Upoštevajo naj se varstveni režim za Spominski park Udin boršt, Arhovo ali Dacarjevo brezno nad Zg. Dupljami, Dupulnik, ob odcepu ceste v Zadrugo. Upoštevajo naj se varstvene usmeritve za jame.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 38,4   |
| 28800 | Ilhanska jama                   | 22,61   | GGO<br>Ljubljana | Upoštevajo naj se varstvene usmeritve za jame.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 22,5   |
| 28900 | Podhom                          | 12,72   | GGO<br>Bled      | Upoštevajo naj se usmeritve za posebno varstveno območje Bled – Podhom (SI3000154). Upoštevajo naj se varstveni režim za naravni spomenik Močvirje pri Podhomu.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 6,6    |
| 29100 | Soteska pri Bohinju             | 86,35   | GGO<br>Bled      | Upoštevajo naj se usmeritve za botanične naravne vrednote.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 86,1   |
| 29300 | Peračica                        | 49,20   | GGO<br>Bled      | Upoštevajo naj se usmeritve za vodne in obvodne habitatne tipe.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 48,3   |
| 33500 | Sava od Mavčič do Save          | 1595,26 | GGO<br>Ljubljana | Na območju naj se: - vzdržujejo naj se obstoječe življenjske razmere za živali, - ohranja naj se lesna vegetacija, zemlje ali kamninske podlage naj se ne odstranjuje. - mokrišč naj se ne nasipava - gnezdiščem ter prostorom, kjer se živali prehranjujejo, razmnožujejo ali zadržujejo, naj se ne približuje. Lovske objekte naj se locira na ustrezno razdaljo od teh prostorov, - vzdržujejo naj se grmišča ter avtohtona obrežna vegetacija, - odstrel na območjih naj se izvaja izven gnezditvene sezone ptic, ki traja od marca do oktobra, - na območjih, ki so potrjena zimska počivališča zavarovanih in ogroženih vrst ptic se odstrel ne izvaja, - sproti naj se odstranjuje prazne tulce lovskih šbirnih nabojev v primeru odvzema lovnih vrst iz narave na območjih, - vse vrste građenj lovskih objektov naj se umaknejo iz poplavnega oz. vplivnega območja vodotokov, - redna vzdrževalna dela naj se izvajajo v času izven gnezditvene sezone ter na najbolj možen sonaraven način in le tam, kjer je to nujno potrebno, - ohranja naj se obvodna vegetacija. | 1517,6 |
| 34300 | Rašica, Dobeno, Gobavica        | 2305,39 | GGO<br>Ljubljana | Na območju naj se:<br>- ohranja naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast,<br>- kjer so bivališča živali (gnezda, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poleganja jajc ali kotitve mladičev,<br>- v spomladanskem obdobju naj se ne posega v drevesno mladje,                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 2251,7 |
| 34400 | Šmarna gora - Skaručenska ravan | 1870,19 | GGO<br>Ljubljana | Ohranja naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast<br>- ohranja naj se obstoječe rastiščne razmere,<br>- kjer so bivališča živali (gnezda, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poleganja jajc ali kotitve mladičev;<br>- v spomladanskem obdobju naj se ne posega v drevesno mladje;<br>- v plodonosno drevje naj se ne posega, zlasti v času zorenja plodov;<br>- izvaja se dosedanja ekstenzivna raba obstoječih suhih travniških površin, kosi naj se čim kasneje, po možnosti šele konec avgusta od sredine travnišča navzven;                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 1839,4 |

|       |                    |         |                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |        |
|-------|--------------------|---------|------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 34600 | Vrzenec            | 148,92  | GGO<br>Ljubljana | Ohranja naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast;<br>- ohranja naj se obstoječe rastiščne razmere,<br>- kjer so bivališča živali (gnezda, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poleganja jajc ali kotitve mladičev,<br>- v spomladanskem obdobju naj se ne posega v drevesno mladje,<br>- v plodonosno drevje naj se ne posega, zlasti v času zorenja plodov.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 143,1  |
| 34700 | Marijino<br>brezno | 1296,38 | GGO<br>Kranj     | Na vhodih v jame in v njihovi neposredni okolici jam in brezen naj se ne postavlja lovskih objektov kot so preže, solnice ali krmišča,<br>- prav tako naj se na teh mestih ne postavlja lovskih pasti,<br>- na vходу v brezna in jame ter na njihovem vplivnem območju naj se ohranja obstoječa vegetacijska združba.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 1271,1 |
| 35300 | Sora               | 261,95  | GGO<br>Kranj     | Vzdržujejo naj se obstoječe življenjske razmere za živali. Ohranja naj se lesna vegetacija, zemlje ali kamninske podlage naj se ne odstranjuje. Mokrišč naj se ne nasipava, - gnezdiščem ter prostorom, kjer se živali prehranjujejo, razmnožujejo ali zadržujejo, naj se ne približuje. Lovske objekte naj se locira na ustrezno razdaljo od teh prostorov, - vzdržujejo naj se grmišča ter avtohtona obrežna vegetacija, - odstrel na območjih naj se izvaja izven gnezditvene sezone ptic, ki traja od marca do oktobra, - na območjih, ki so potrjena zimska počivališča zavarovanih in ogroženih vrst ptic se odstrel ne izvaja, - sprotno naj se odstranjuje prazne tulce lovskih šibrih nabojev v primeru odvzema lovnih vrst iz narave na območjih, - vse vrste građenj lovskih objektov naj se umaknejo iz poplavnega oz. vplivnega območja vodotokov, - redna vzdrževalna dela naj se izvajajo v času izven gnezditvene sezone ter na najbolj možen sonaraven način in le tam, kjer je to nujno potrebno, - ohranja naj se obvodna vegetacija. | 254,2  |
| 35500 | Podreber –<br>Dvor | 296,44  | GGO<br>Ljubljana | Na območju naj se:<br>- ohranja naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast,<br>- ohranja naj se obstoječe rastiščne razmere,<br>- kjer so bivališča živali (gnezda, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poleganja jajc ali kotitve mladičev,                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | 277,1  |
| 35600 | Butajnova          | 268,46  | GGO<br>Ljubljana |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          | 250,7  |
| 36100 | Poljanska<br>Sora  | 162,57  | GGO<br>Kranj     | Vzdržujejo naj se obstoječe življenjske razmere za živali. Ohranja naj se lesna vegetacija, zemlje ali kamninske podlage naj se ne odstranjuje. Mokrišč naj se ne nasipava,<br>- gnezdiščem ter prostorom, kjer se živali prehranjujejo, razmnožujejo ali zadržujejo, naj se ne približuje. Lovske objekte naj se locira na ustrezno razdaljo od teh prostorov,<br>- vzdržujejo naj se grmišča ter avtohtona obrežna vegetacija,<br>- odstrel na območjih naj se izvaja izven gnezditvene sezone ptic, ki traja od marca do oktobra,<br>- na območjih, ki so potrjena zimska počivališča zavarovanih in ogroženih vrst ptic se odstrel ne izvaja,<br>- sprotno naj se odstranjuje prazne tulce lovskih šibrih nabojev v primeru odvzema lovnih vrst iz narave na območjih,<br>- vse vrste građenj lovskih objektov naj se umaknejo iz poplavnega oz. vplivnega območja vodotokov,                                                                                                                                                                        | 141,8  |

|       |                         |         |                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |        |
|-------|-------------------------|---------|------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| 37600 | Tošć                    | 346,57  | GGO<br>Kranj     | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna število rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtoni živalski vrsti naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se gozdni rob. | 344,9  |
| 37700 | Sraća dolina            | 74,01   | GGO<br>Ljubljana | Na območju naj se:<br>- ohranjanje naj se stara drevesa, dupline, grmovno in zeliščno podrast,<br>- ohranjanje naj se obstoječe rastiščne razmere,<br>- kjer so bivališča živali (gnezda, dupla, brlogi, jazbine,...) naj se ohranja obstoječe stanje in na kakršenkoli način ne vznemirja živali zlasti v času paritve, gnezdenja, poleganja jajc ali kotitve mladičev,<br>- v spomladanskem obdobju naj se ne posega v drevesno mladje,<br>- v plodonosno drevje naj se ne posega, zlasti v času zorenja plodov,                                | 73,8   |
| 54600 | Blegoš                  | 1738,02 | GGO<br>Kranj     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 1722,3 |
| 36400 | Polhograjska<br>Grmada  | 424,66  | GGO<br>Ljubljana |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 421,1  |
| 24600 | Škofjeloško<br>hribovje | 3788,36 | GGO<br>Kranj     |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 1958,0 |
| 28300 | Breznica                | 56,49   | GGO<br>Bled      | Ohranjanje naj se tradicionalna kmetijska krajina s poudarkom na ohranjanju mejic.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 45,7   |
| 28500 | Kropa                   | 40,88   | GGO<br>Bled      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 39,4   |

# **11.6 Posebna varstvena območja (območja Natura 2000)**

| KODA      | STATUS | OBMOČJE                                     | POVRŠINA (ha) |
|-----------|--------|---------------------------------------------|---------------|
| SI3000010 | SCI    | Koritno izvir - izliv v Savo Dolinko        | 2,1           |
| SI3000011 | SCI    | Zadnje struge pri Suhadolah                 | 51,9          |
| SI3000013 | SCI    | Vrzenec                                     | 127,4         |
| SI3000014 | SCI    | Butajnova                                   | 240,3         |
| SI3000018 | SCI    | Jereka                                      | 59,4          |
| SI3000019 | SCI    | Nemški Rovt                                 | 117,4         |
| SI3000021 | SCI    | Podreber - Dvor                             | 272,9         |
| SI3000022 | SCI    | Briše                                       | 92,6          |
| SI3000044 | SCI    | Bohinjska Bela - melišča                    | 72,1          |
| SI3000045 | SCI    | Bohinjska Bela - skalovje                   | 3,3           |
| SI3000047 | SCI    | Koritno                                     | 4,2           |
| SI3000087 | SCI    | Zelenci                                     | 30,0          |
| SI3000090 | SCI    | Pesjakov buden                              | 61,4          |
| SI3000093 | SCI    | Ihanska jama                                | 14,9          |
| SI3000094 | SCI    | Bidlovčeva jama                             | 154,5         |
| SI3000099 | SCI    | Ihan                                        | 93,7          |
| SI3000100 | SCI    | Gozd Kranj - Škofja Loka                    | 1916,5        |
| SI3000101 | SCI    | Gozd Olševak - Adergas                      | 831,2         |
| SI3000102 | SCI    | Ledina na Jelovici                          | 0,9           |
| SI3000105 | SCI    | Kropa                                       | 33,6          |
| SI3000107 | SCI    | Breznica                                    | 44,2          |
| SI3000110 | SCI    | Ratitovec                                   | 2458,9        |
| SI3000120 | SCI    | Šmarna gora                                 | 1664,5        |
| SI3000122 | SCI    | Tošč                                        | 330,6         |
| SI3000133 | SCI    | Radovna most v Sr. Radovni - jez HE Vintgar | 11,3          |
| SI3000145 | SCI    | Zasip                                       | 83,1          |
| SI3000154 | SCI    | Bled - Podhom                               | 1,1           |

| KODA      | STATUS | OBMOČJE                                        | POVRŠINA (ha) |
|-----------|--------|------------------------------------------------|---------------|
| SI3000155 | SCI    | Sora Škofja Loka - jez Goričane                | 170,3         |
| SI3000158 | SCI    | Babja luknja                                   | 33,0          |
| SI3000169 | SCI    | Povirje vzhodno od Bodešč                      | 0,4           |
| SI3000180 | SCI    | Rodine                                         | 71,6          |
| SI3000201 | SCI    | Nakelska Sava                                  | 116,6         |
| SI3000206 | SCI    | Marijino brezno                                | 1230,5        |
| SI3000210 | SCI    | Častilijiva luknja                             | 52,1          |
| SI3000211 | SCI    | Jama na Pucovem kucelu                         | 31,4          |
| SI3000219 | SCI    | Grad Brdo - Preddivor                          | 521,8         |
| SI3000237 | SCI    | Poljanska Sora Log - Škofja loka               | 137,4         |
| SI3000259 | SCI    | Bohinjska Bistrica                             | 593,7         |
| SI3000260 | SCI    | Blegoš                                         | 1558,2        |
| SI3000262 | SCI    | Sava - Medvode - Kresnice                      | 366,6         |
| SI3000264 | SCI    | Kamniško - Savinjske Alpe                      | 13158,8       |
| SI3000275 | SCI    | Rašica                                         | 2169,3        |
| SI3000278 | SCI    | Poključka barja                                | 225,8         |
| SI3000284 | SCI    | Dacarjevo brezno - Žiganja vas                 | 94,2          |
| SI3000285 | SCI    | Karavanke                                      | 22951,5       |
| SI5000001 | SPA    | Jelovica                                       | 9733,4        |
| SI3000253 | SCI    | Julijske Alpe                                  | 2332,9        |
| SI5000019 | SPA    | Julijske Alpe                                  | 7437,1        |
| SI5000024 | SPA    | Kamniško - Savinjske Alpe in vzhodne Karavanke | 9124,5        |
|           | OIP    | Kamniško-Savinjske Alpe in vzhodne Karavanke   | 27,8          |

Z MASTNIM TISKOM SO OZNAČENA OBMOČJA, ZA KATERE SO V OPAN-U PODANE PODROBNE USMERITVE ZA LOVSTVO

# KONKRETNE VARSTVENE USMERITVE ZA GOSPODARJENJE Z GOZDOVI NA KOMPLEKSNIH OBMOČJIH NATURE 2000

| KODA      | OBMOČJE                              | CONA                             | VRSTA                                                                                                                                                                 | USMERITVE ZA UPRAVLJANJE Z DIVJADJO NA OBMOČJU LUO                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | POVRŠINA (LUO)   |
|-----------|--------------------------------------|----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------|
| SI3000010 | Koritno izvir - izliv v Savo Dolinko | 3-010-HT7210<br><br>3-010-HT7220 | Karbonatna nizka barja z navadno reziko ( <i>Cladium mariscus</i> ) in vrstami zveze Caricion davallianae<br><br>Lehnjakotvorni izviri (Cratoneurion)                 | Na območju habitatnih tipov kvalifikacijskih tipov in v njihovi neposredni bližini (v oddaljenosti manj kot 50 m) naj se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se odstrani.<br>Na območju mokrišč naj se ne nadeluje novih poti in hodi izven obstoječih poti.<br>Na območje habitatnega tipa in območje vpliva nanj se ne vnaša gnojil in pesticidov.<br>Z redno košnjo najmanj na dve leti se ohranja primerno stanje habitatnega tipa.                                                           | 0,7              |
| SI3000011 | Zadnje struge pri Suhadolah          | 3-011-HT91E0                     | Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (mehkolesna loka) ( <i>Alnus glutinosa</i> in <i>Fraxinus excelsior</i> (Alno-Padion, Alnion incanae, <i>Salicion albae</i> )) | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                                                                                       | 51,9             |
| SI3000018 | Jereka                               | 3-018-HT91K0                     | Ilirski bukovi gozdovi ( <i>Fagus sylvatica</i> (Aremonio-Fagion))                                                                                                    | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                                                                                       | 3,0              |
| SI3000021 | Podreber - Dvor                      | 3-021-HT91R0<br><br>3-044-HT91K0 | Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi ( <i>Genisto januensis</i> -Pinetum)<br><br>Ilirski bukovi gozdovi ( <i>Fagus sylvatica</i> (Aremonio-Fagion))     | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 20,5<br><br>72,1 |

|           |                          |              |                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |        |
|-----------|--------------------------|--------------|-----------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| SI3000022 | Briše                    | 3-022-HT9110 | Bukovi gozdovi (Luzulo-Fagetum)                                       | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                     | 43,1   |
| SI3000044 | Bohinjska Bela - melišča | 3-044-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))            | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                         | 72,1   |
|           |                          | 3-044-HT8160 | Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu | Na območju habitatnega tipa goličav se ne postavlja novih, lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 72,1   |
| SI3000110 | Ratitovec                | 3-110-HT6170 | Alpinska in subalpinska travnišča na karbonatnih tleh                 | Izvajajo se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč:<br>- Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajajo naj se upoštevna košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.<br>- Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.<br>- Travišč naj se ne požiga.<br>- Ohranjanje in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 312,6  |
|           |                          | 3-110-HT6520 | Gorski ekstenzivno gojeni travniki                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           | 312,6  |
|           |                          | 3-110-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))            | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                     | 2093,5 |

|           |             |              |                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |       |
|-----------|-------------|--------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| SI3000120 | Šmarna gora | 3-110-HT8210 | Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok                                                              | Na območju habitata tipa goličav se ne postavlja novih, lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 59,9  |
|           |             | 3-120-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))                                                           | V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se gozdni rob.                                     | 4,7   |
|           |             | 3-120-HT8310 | Jame, ki niso odprte za javnost                                                                                      | Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam).<br>- V jame se ne vnaša organskih snovi.<br>- Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 9,6   |
|           |             | 3-120-HT6410 | Travniki s prevladujočo stožko (Molinia spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (Molinion caeruleae) | Izvajajo se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč:<br>- Košnja naj se izvaja prvič po odvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajajo naj se upoštevajo košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.<br>- Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.<br>- Travišč naj se ne požiga.<br>- Ohranjanje in vzdrževanje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 64,4  |
| SI3000122 | Tošć        | 3-122-HT91R0 | Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi (Genisto janauensis-Pinetum)                                      | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 145,8 |

|           |               |              |                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |       |
|-----------|---------------|--------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
|           |               | 3-122-HT9IK0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))                                                                                                                                                                                  | naravnih vrednot in biotske pestrosti. - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naselejuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum. - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst. - Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                                                                                                                                                                                                                                               | 154,3 |
|           |               | 3-122-HT8210 | Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok                                                                                                                                                                                     | Na območju habitatnega tipa goličav se ne postavlja novih, lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             | 61,7  |
|           |               | 3-122-HT6210 | Prioritetni HT ob prisotnosti orhidej. Polnaravna suha travnišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (Festuco Brometalia) (* pomembna rastišča kukavičevk)                                                                                 | Izvajati se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč:<br>- Košnja naj se izvaja prvič po odvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajati naj se upoštevna košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.<br>- Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.<br>- Travišč naj se ne požiga.<br>- Ohranjanje in vzdrževanje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 23,9  |
| SI3000145 | Zasip         | 3-145-HT7220 | Lehnjakotvorni izviri (Cratoneurion)                                                                                                                                                                                                        | Na območju habitatnih tipov barij in močvirij ali v njihovi neposredni bližini (v oddaljenosti manj kot 50 m) se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se odstrani.<br>Na območju mokrišč naj se ne nadeluje novih poti in hodi izven obstoječih poti.<br>Na območje habitatnega tipa in območje vpliva nanj se ne vnaša gnojil in pesticidov.<br>Z redno košnjo najmanj na dve leti se ohranja primerno stanje habitatnega tipa.                                                                                          | 3,3   |
| SI3000154 | Bled - Podhom | 3-154-HT6410 | Travniki s prevladujočo stožko (Molinia spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (Molinion caeruleae), Karbonatna nizka barja z navadno reziko (Cladium mariscus) in vrstami zveze Caricion davallianae, Bazična nizka barja | Na območju s habitatnimi tipi in habitati vrst (ki so naštetih v tabeli) naj se ne postavlja solnic, lovskih prež in krmišč za divjad ter nadeluje lovskih poti ali krmnih njiv.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 0,7   |

|           |                                 |              |                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |       |
|-----------|---------------------------------|--------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| SI3000155 | Sora Škofja Loka - jez Goričane | 3-155-HT3240 | Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov                                                          | Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd.<br>- Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore.<br>- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije.<br>- Na območje habitata tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitata tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                     | 22,8  |
|           |                                 |              |                                                                                                                                                | Alpske reke in zelnata vegetacija vzdolž njihovih bregov                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 15,0  |
|           |                                 | 3-155-HT91E0 | Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (mehkolesna loka) (Alnus glutinosa in Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)) | V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatih tipov.<br>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 120,1 |
| SI3000180 | Rodine                          | 3-180-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Arenonio-Fagion))                                                                                     | V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatih tipov.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se gozdni rob.                                                                                                                | 16,9  |
|           |                                 |              |                                                                                                                                                | Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore.- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije.- Na območje habitata tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitata tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                | 116,6 |
| SI3000201 | Nakelska Sava                   | 3-201-HT3230 | Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |       |

|           |                 |                                                                                                                                                                                       |        |
|-----------|-----------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
|           | 3-201-HT3240    | Alpske reke in lesnata vegetacija z vrbami in nemškimi strojevcem ( <i>Myricaria germanica</i> ) vzdolž njihovih bregov                                                               | 46,3   |
|           | 3-201-HT3220    | Alpske reke in zelnata vegetacija vzdolž njihovih bregov                                                                                                                              |        |
|           | 3-201-HT91L0    | Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi ( <i>Erythronio-Carpinion</i> )                                                                                                                  |        |
|           | 3-201-HT91E0    | Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (mekolesna loka) ( <i>Alnus glutinosa</i> in <i>Fraxinus excelsior</i> ( <i>Alno-Padion</i> , <i>Alnion incanae</i> , <i>Salicion albae</i> )) | 10,5   |
| SI3000206 | Marijino brezno | Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo ( <i>Salix eleagnos</i> ) vzdolž njihovih bregov                                                                                        | 13,3   |
|           | 3-206-HT3230    | Alpske reke in lesnata vegetacija z vrbami in nemškimi strojevcem ( <i>Myricaria germanica</i> ) vzdolž njihovih bregov                                                               | 1230,5 |
|           | 3-206-HT3220    | Alpske reke in zelnata vegetacija vzdolž njihovih bregov                                                                                                                              | 5,4    |

V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.

- Alohtoni živalski vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.
- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.
- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.

Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd.

- Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj škodujejo življenjske prostore.
- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije.
- Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.

|           |                                        |              |                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |        |
|-----------|----------------------------------------|--------------|------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| SI3000237 | Poljanska Sora<br>Log - Škofja<br>loka | 3-206-HT8310 | Jame, ki niso odprte za javnost                            | Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | 1230,5 |
|           |                                        |              |                                                            | - V jame se ne vnaša organskih snovi.<br>- Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               | 2,5    |
|           |                                        |              |                                                            | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtoni živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se gozdni rob. | 4,6    |
| SI3000253 | Julijske Alpe                          | 3-253-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion)) | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtoni živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se gozdni rob. | 388,3  |
|           |                                        |              |                                                            | Ruševice z vrstama Pinus mugo in Rhododendron hirsutum (Mugo-Rhododendretum hirsutum)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      | 567,1  |
|           |                                        |              |                                                            | Alpske in borealne resave                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 1005,6 |

|  |  |              |                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |        |
|--|--|--------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
|  |  | 3-253-HT6170 | Alpinska in subalpinska travnišča na karbonatnih tleh                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 1005,6 |
|  |  | 3-253-HT6150 | Alpska in borealna travnišča na silikatnih tleh                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 1005,6 |
|  |  | 3-253-HT6520 | Gorski ekstenzivno gojeni travniki                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 1005,6 |
|  |  | 3-253-HT6230 | Vrstno bogata travnišča s prevladujočim navadnim volkom (Nardus stricta) na silikatnih tleh v montanskem pasu (in submontanskem pasu v celinskem delu Evrope) |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 1005,6 |
|  |  | 3-253-HT6430 | Nižinske in montanske do alpinske hidrofilne robne združbe z visokim steblikovjem                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 2332,9 |
|  |  | 3-253-HT6510 | Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)                                                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 95,0   |
|  |  | 3-253-HT6210 | Prioritetni HT ob prisotnosti orhidej. Polnaravna suha travnišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (Festuco Brometalia) (* pomembna rastišča kukavičevk)   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 95,0   |
|  |  | 3-253-HT6110 | Skalna travnišča na bazičnih tleh (Alyso-Sedion albi)                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 2332,9 |
|  |  | 3-253-HT3240 | Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov                                                                         | Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd. - Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore. - Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije. - Na območje habitata tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitata tipa) naj se ne postavljajo novih solnic, krmišč | 2332,9 |
|  |  | 3-253-HT3220 | Alpske reke in zelnata vegetacija vzdolž njihovih bregov                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | 2332,9 |

|           |                    |  |              |                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |        |
|-----------|--------------------|--|--------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
|           |                    |  | 3-253-HT8240 | Apnenčasti podi                                                                                                | in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 1005,6 |
|           |                    |  | 3-253-HT3230 | Alpske reke in lesnata vegetacija z vrhami in nemškimi strojevcem (Myricaria germanica) vzdolž njihovih bregov |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 2332,9 |
|           |                    |  | 3-253-HT8120 | Karbonatna melišča od montanskega do alpinskega pasu (Thlaspietea rotundifolii)                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 1005,6 |
|           |                    |  | 3-253-HT8210 | Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 1005,6 |
|           |                    |  | 3-253-HT8160 | Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu                                          |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 1327,3 |
|           |                    |  | 3-253-HT7140 | Prehodna barja                                                                                                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | 1005,6 |
| SI3000259 | Bohinjska Bistrica |  | 3-259-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))                                                     | <p>Na območju habitatnih tipov barj in močvirij ali v njihovi neposredni bližini (v oddaljenosti manj kot 50 m) se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se odstrani.</p> <p>Na območju mokrišč naj se ne nadeluje novih poti in hodi izven obstoječih poti.</p> <p>Na območje habitatnega tipa in območje vpliva nanj se ne vnaša gnojil in pesticidov.</p> <p>Z redno košnjo najmanj na dve leti se ohranja primerno stanje habitatnega tipa.</p> <p>V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.</p> <p>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.</p> <p>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.</p> <p>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.</p> <p>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.</p> | 10,1   |

|           |                           |              |                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |        |
|-----------|---------------------------|--------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
|           |                           | 3-259-HT6510 | Nižinski ekstenzivno gojeni travniki ( <i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i> ) | Izjava se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč:- Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izjava naj se upočasnjena košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.- Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.- Travišč naj se ne požiga.- Ohranjanje in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 386,4  |
|           |                           | 3-259-HT8160 | Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu                                 | Na območju habitatnega tipa goličav se ne postavlja novih, lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     | 14,8   |
| SI3000260 | Blegoš                    | 3-260-HT9110 | Bukovi gozdovi ( <i>Luzulo-Fagetum</i> )                                                              | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 28,9   |
|           |                           | 3-260-HT91R0 | Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi ( <i>Genisto januensis-Pinetum</i> )               | - Alohtoni živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 14,6   |
|           |                           | 3-260-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi ( <i>Fagus sylvatica</i> ( <i>Aremonio-Fagion</i> ))                           | - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se gozdni rob.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 1305,5 |
| SI3000262 | Sava - Medvode - Kresnice | 3-262-HT3240 | Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo ( <i>Salix eleagnos</i> ) vzdolž njihovih bregov        | Površinske in podzemne vode se ne onesnažuje, na obrežju se ne uporablja mineralnih gnojil in pesticidov, itd.<br>- Čiščenje brežin se ne opravlja v razmnoževalnem času živali, temveč jeseni; opravlja se na način, ki najmanj poškodujejo življenjske prostore.<br>- Ohranjajo se obvodni pasovi vegetacije.<br>- Na območje habitatnega tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitatnega tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                  | 119,8  |
|           |                           | 3-262-HT91L0 | Ilirski hrastovo-belogabrovi gozdovi ( <i>Erythronio-Carpinion</i> )                                  | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.- Alohtoni živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                | 83,7   |

|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|-----------|---------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|---------|--|
|           |                           | Javorovi gozdovi (Tilio-Acerion) v grapah in na pobočnih gručah                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           | Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (mekolesna loka) (Alnus glutinosa in Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae))              |                                                                                       |         |  |
|           |                           | Prioritetni HT ob prisotnosti orhidej. Polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh (Festuco Brometalia) (* pomembna rastišča kukavičevk) |                                                                                       |         |  |
| SI3000264 | Kamniško - Savinjske Alpe | 3-264-HT6170                                                                                                                                               | Alpinska in subalpinska travišča na karbonatnih tleh                                  | 7429,4  |  |
|           |                           | 3-264-HT4060                                                                                                                                               | Alpske in borealne resave                                                             | 7429,4  |  |
|           |                           | 3-264-HT6520                                                                                                                                               | Gorski ekstenzivno gojeni travniki                                                    | 7429,4  |  |
|           |                           | 3-264-HT3240                                                                                                                                               | Alpske reke in lesnata vegetacija s sivo vrbo (Salix eleagnos) vzdolž njihovih bregov | 13158,8 |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       |         |  |
|           |                           |                                                                                                                                                            |                                                                                       | </      |  |

|           |        |              |                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                         |         |
|-----------|--------|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
|           |        | 3-264-HT3220 | Alpske reke in zelnata vegetacija vzdolž njihovih bregov                                                                                      | - Na območje habitata tipa ali v njegovo neposredno bližino (manj kot 50 m od habitata tipa) naj se ne postavlja novih solnic, krmišč in mrhovišč, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                               | 13158,8 |
|           |        | 3-264-HT91R0 | Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi (Genisto januensis-Pinetum)                                                                | V gozdnih habitatih tipih se zagotavlja ustrežna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotopske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.       | 20,9    |
|           |        | 3-264-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))                                                                                    | - Alohtoni živalski vrst naj se ne naseljuje na območja habitatih tipov. Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.                                                                                             | 4991,0  |
|           |        | 3-264-HT91E0 | Obrečna vrbovja, jelševja in jesenovja (mekolesna loka) (Alnus glutinosa in Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)) | - Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.                                                                                                                                                                                                           | 11,0    |
|           |        | 3-264-HT4070 | Ruševje z vrstama Pinus mugo in Rhododendron hirsutum (Mugo-Rhododendretum hirsutum)                                                          | - Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                                                                                                                                                                                                                | 3213,7  |
|           |        | 3-264-HT8120 | Karbonatna melišča od montanskega do alpinskega pasu (Thlaspietea rotundifolii)                                                               | Na območju, kjer se v naravi pojavlja habitati tip golčav, se ne postavlja novih lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                   | 5729,4  |
|           |        | 3-264-HT8210 | Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                         | 7429,4  |
|           |        | 3-264-HT8160 | Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                         | 7429,4  |
|           |        | 3-264-HT8310 | Jame, ki niso odprte za javnost                                                                                                               | Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam). - V jame se ne vnaša organskih snovi. - Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani. | 82,3    |
| SI3000275 | Rašica | 3-275-HT8310 | Jame, ki niso odprte za javnost                                                                                                               | Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam). - V jame se ne vnaša organskih snovi. - Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani. | 2169,3  |

|           |           |              |                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |         |
|-----------|-----------|--------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
| SI3000285 | Karavanke | 3-275-HT9180 | Javorovi gozdovi (Tilio-Acerion) v grapah in na pobočnih gručah                                                                                               | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.<br>- Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                                                        | 26,4    |
|           |           | 3-275-HT6410 | Travniki s prevladujočo stožko (Molinia spp.) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (Molinion caeruleae)                                          | Izvajajo se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč:<br>- Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajajo naj se upoštevna košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.<br>- Na območju se ne gnoji.<br>- Travnišč naj se ne požiga.<br>- Ohranjanje in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).<br>- Ohranjanje naj se postopen gozdni rob. | 23,8    |
|           |           | 3-285-HT6170 | Alpinska in subalpinska travnišča na karbonatnih tleh                                                                                                         | Izvajajo se takšna raba, ki ohranja habitate grmišč in travnišč:<br>- Košnja naj se izvaja prvič po odcvetu večine travniških rastlin. Košnji naj sledi spravilo. Izvajajo naj se upoštevna košnja od sredine navzven, vsaj 5 cm nad tlemi.                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 2817,2  |
|           |           | 3-285-HT4060 | Alpske in borealne resave                                                                                                                                     | - Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 3939,1  |
|           |           | 3-285-HT9180 | Gorski ekstenzivno gojeni travniki                                                                                                                            | - Na območju se praviloma ne gnoji, če pa že, naj se gnoji le s hlevskim gnojem.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | 2816,0  |
|           |           | 3-285-HT6510 | Nižinski ekstenzivno gojeni travniki (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)                                                                          | - Travnišč naj se ne požiga.<br>- Ohranjanje in vzdržuje naj se najmanj obstoječa dolžina linijskih vegetacijskih struktur (omejki, žive meje, protivetni pasovi, obvodna vegetacija, v kmetijski krajini).                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 22951,5 |
|           |           | 3-285-HT6230 | Vrstno bogata travnišča s prevladujočim navadnim volkom (Nardus stricta) na silikatnih tleh v montanskem pasu (in submontanskem pasu v celinskem delu Evrope) | - Ohranjanje naj se postopen gozdni rob.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | 2817,2  |
|           |           | 3-285-HT9110 | Bukovi gozdovi (Luzulo-Fagetum)                                                                                                                               | V gozdnih habitatnih tipih se zagotavlja ustrezna številčnost rastlinojede divjadi, ki bo omogočala naravno pomlajevanje v gozdu ter s tem trajnost gozdnega ekosistema, predvsem biotske funkcije in funkcije ohranjanja naravnih vrednot in biotske pestrosti.                                                                                                                                                                                                                                                                    | 144,7   |
|           |           | 3-285-HT91R0 | Dinarski gozdovi rdečega bora na dolomitni podlagi (Genisto januensis-Pinetum)                                                                                | - Alohtonih živalskih vrst naj se ne naseljuje na območja habitatnih tipov.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 62,1    |
|           |           |              |                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |         |

|           |                                |              |                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                               |         |
|-----------|--------------------------------|--------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------|
|           |                                | 3-285-HT91K0 | Ilirski bukovi gozdovi (Fagus sylvatica (Aremonio-Fagion))                                        | Številčnost obstoječih populacij alohtone divjadi (muflon, damjak, ...) naj se zmanjša na minimum.<br>- Dovoljena je samo sadnja rastišču primernih drevesnih vrst.<br>- Ohranjanja naj se postopen gozdni rob.                                                               | 6549,8  |
|           |                                | 3-285-HT9180 | Javorovi gozdovi (Tilio-Acerion) v grapah in na pobočnih gručah                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 3,4     |
|           |                                | 3-285-HT9410 | Kisloljubni smrekovi gozdovi od montanskega do alpinskega pasu (Vaccinio-Piceetea)                |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 546,4   |
|           |                                | 3-285-HT4070 | Ruševje z vrstama Pinus mugo in Rhododendron hirsutum (Mugo-Rhododendretum hirsutum)              |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 1584,2  |
|           |                                | 3-285-HT8120 | Karbonatna melišča od montanskega do alpinskega pasu (Thlaspietea rotundifolii)                   |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 2596,8  |
|           |                                | 3-285-HT8210 | Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok                                           | Na območju, kjer se v naravi pojavlja habitatni tip goličav, se ne postavlja novih lovskih prež, obstoječe pa naj se postopno odstrani.                                                                                                                                       | 22951,4 |
|           |                                | 3-285-HT8160 | Srednjeevropska karbonatna melišča v submontanskem in montanskem pasu                             |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 2596,6  |
| SI3000102 | Ledina na Jelovici             | 3-102-HT7140 | Prehodna barja                                                                                    | Površina naj se v celoti izloči iz lovni površin.                                                                                                                                                                                                                             | 0,9     |
| SI3000047 | Koritno                        | 3-047-HT7210 | Karbonatna nizka barja z navadno reziko (Cladium mariscus) in vrstami zveze Caricion davallianae  | Površina naj se v celoti izloči iz lovni površin.                                                                                                                                                                                                                             | 0,1     |
| SI3000087 | Zelenci                        | 3-087-HT7140 | Prehodna barja, uleknine na šotni podlagi z vegetacijo zveze Rhynchosporion, bazična nizka barja. | Površina naj se v celoti izloči iz lovni površin.                                                                                                                                                                                                                             | 1,7     |
| SI3000284 | Dacarjevo brezno - Žiganja vas | 3-284-HT8310 | Jame, ki niso odprte za javnost                                                                   | Upošteva se varstveni režim v jami (18. člen Zakona o varstvu podzemnih jam).<br>- V jame se ne vnaša organskih snovi.<br>- Pred vhodi v jame se ne postavlja novih krmišč, mrhovišč, solnic, lovskih prež in drugih lovskih objektov, obstoječe pa naj se postopno odstrani. | 32,5    |
| SI3000090 | Pesjakov buden                 | 3-090-HT8310 |                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 61,4    |
| SI3000093 | Ihanska jama                   | 3-093-HT8310 |                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                               | 14,9    |

|           |                         |              |                                           |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |        |
|-----------|-------------------------|--------------|-------------------------------------------|--|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| SI3000094 | Bidovčeva jama          | 3-094-HT8310 |                                           |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 154,5  |
| SI3000158 | Babja luknja            | 3-158-HT8310 |                                           |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 33,0   |
| SI3000210 | Častitiljiva luknja     | 3-210-HT8310 |                                           |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 52,1   |
| SI3000211 | Jama na Pucovem kucalu  | 3-211-HT8310 |                                           |  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         | 31,4   |
| SI5000001 | Jelovica                | 5-001-A409   | ruševca ( <i>Tetrao tetrix tetrix</i> )   |  | Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v bližino znanih rastišč ruševca, obstoječe pa naj se iz rastišč umika.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 1209,1 |
|           |                         | 5-001-A108   | divji petelin ( <i>Tetrao urogallus</i> ) |  | Lovskih prež, krmišč, mrhovšč naj se ne umešča v bližino znanih rastišč divjega petelina. Tam kjer je ocenjena premožitev malih zveri naj se poveča odstrel (notranje cone). Na rastiščih je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona v času po rasti od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona se lahko ohrani, novih naj se ne postavljajo. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena. | 9055,2 |
|           |                         | 5-001-A104   | gozdni jereb ( <i>Bonasa bonasia</i> )    |  | Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v bližino znanih rastišč gozdnega jereba. Na rastiščih je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona v času po rasti od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona se lahko ohrani, novih naj se ne postavljajo. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena.                                                                                    | 9733,4 |
| SI5000019 | Julijske Alpe - Triglav | 5-019-A108   | divji petelin ( <i>Tetrao urogallus</i> ) |  | Lovskih prež, krmišč, mrhovšč naj se ne umešča v bližino znanih rastišč divjega petelina. Na rastiščih je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona v času po rasti od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona se lahko ohrani, novih naj se ne postavljajo. Tam kjer je ocenjena premožitev malih zveri naj se poveča odstrel (notranje cone). Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena. | 6045,2 |
|           |                         | 5-019-A104   | gozdni jereb ( <i>Bonasa bonasia</i> )    |  | Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v bližino znanih rastišč gozdnega jereba. Na rastiščih je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona v času po rasti od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona se lahko ohrani, novih naj se ne postavljajo. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena.                                                                                    | 4904,6 |
|           |                         | 5-019-A409   | ruševca ( <i>Tetrao tetrix tetrix</i> )   |  | Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v bližino znanih rastišč ruševca, obstoječe pa naj se iz rastišč umika.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | 1006,9 |

|           |                                                |            |                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |        |
|-----------|------------------------------------------------|------------|-------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------|
| SI5000024 | Kamniško - Savinjske Alpe in vzhodne Karavanke | 5-024-A108 | divji petelin ( <i>Tetrao urogallus</i> ) | Lovskih prež, krmišč, mrhovšč naj se ne umešča v bližino znanih rastišč divjega petelina. Tam kjer je ocenjena premožitev malih zveri naj se poveča odstrel (notranje cone). Na rastiščih je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona v času po rastiavi od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona se lahko ohrani, novih naj se ne postavlja. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena. | 2580,7 |
|           |                                                | 5-024-A104 | gozdni jereb ( <i>Bonasa bonasia</i> )    | Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v bližino znanih rastišč gozdnega jereba. Na rastiščih je dovoljeno privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona v času po rastiavi od 1. avgusta dalje. Obstoječe preže in krmišča za privabljalno krmljenje jelenjadi in muflona se lahko ohrani, novih naj se ne postavlja. Na rastiščih naj se ne privablja divjega prašiča in malih zveri. Vrsta krme mora biti temu prilagojena.                                                                                    | 6122,8 |
|           |                                                | 5-024-A409 | ruševce ( <i>Tetrao tetrix tetrix</i> )   | Lovskih prež, krmišč in solnic naj se ne umešča v bližino znanih rastišč ruševca, obstoječe pa naj se iz rastišč umika.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | 4932,6 |

**11.7 Kronologija izdelave načrta**

| Datum                     | Opravilo                                                                                                                                                                                               |
|---------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 2010, ½ 2011              | Ureditev baz podatkov (odvzem, dela v okolju, škode, popis objedenosti...)                                                                                                                             |
| November in december 2010 | Zbiranje pobud zainteresirane javnosti v zvezi z ON                                                                                                                                                    |
| December 2010             | Izdaja obvestila o nameri izdelave ON na MOP                                                                                                                                                           |
| Januar 2011               | Priprava in uskladitev enotne predloge za tekstovni in tabelarni del ON – LUN                                                                                                                          |
| Marec – junij 2011        | Pridobitev in uskladitev naravovarstvenih smernic z ZRSVN                                                                                                                                              |
| 21. 4. 2011               | Sodelovanje na delavnici o ON na BF – Oddelku za gozdarstvo                                                                                                                                            |
| 24. 5. 2011               | Dokončna izdelava in uskladitev Navodil za usmerjanje razvoja divjadi, ki so vgrajena v tekst vseh ON – LUN, s predstavniki znanstveno – raziskovalnih institucij ter Lovsko zvezo Slovenije in OZUL-i |
| Januar – junij 2011       | Izdelava osnutkov ON – LUN in priprava poglavja o živalskem svetu ter medsebojni usklajenosti živalske in rastlinske komponente za ON - GGO                                                            |
| 2. 6. 2011                | Javna obravnava na MOP glede morebitne potrebne izdelave CPVO                                                                                                                                          |
| Junij 2011                | Pregled osnutkov ON – LUN za vseh 15 LUO na Oddelku za gozdne živali in lovstvo ter posredovanje pripombe načrtovalcem na OE ZGS;                                                                      |
| 21. 6. 2011               | Določitev osnutkov ON na strokovnem svetu ZGS - prvič                                                                                                                                                  |
| 24. 6. 2011               | Oddaja osnutkov ON v nadaljnjo proceduro sprejemanja na MKGP in glede potrebnosti CPVO na MOP                                                                                                          |
| September 2011            | Pridobitev in pregled recenzijskih poročil na ON – LUN, ki so jih posredovali izbrani recenzenti s strani MKGP iz BF in GIS                                                                            |
| September in oktober 2011 | Priprava drugih osnutke načrtov ON skladno s pripombami recenzentov in priprava poročila o (ne)upoštevanju pripomb le-teh                                                                              |
| Avgust 2011               | Priprava kompandija za vse ON – LUN na ravni Slovenije                                                                                                                                                 |
| 14. 9. 2011               | Pridobitev odločbe MOP o nepotrebnosti CPVO za vse ON                                                                                                                                                  |
| 14. 10. 2011              | Določitev osnutkov ON na strokovnem svetu ZGS - drugič                                                                                                                                                 |
| 17. 10. 2011              | Oddaja osnutkov ON na MKGP – drugič in vloga za odreditev javnih razgrnitev                                                                                                                            |
| 10. – 24. 11. 2011        | Izpeljava enotne javne obravnave in javne predstavitve ON, skupaj s kolegi iz Oddelka za gozdno gospodarsko načrtovanje                                                                                |
| Januar 2012               | Ureditev zbirnika prispelih pripomb na ON – LUN ter opredelitev do potrebnih popravkov osnutkov načrtov, ki bodo predlagani Svetom OE ZGS v obravnavo                                                  |
| 30. 1. 2012               | Svet OE ZGS, opredelitev do pripomb na ON                                                                                                                                                              |
| 23. 3. 2012               | Svet ZGS, določitev predloga ON                                                                                                                                                                        |
| April 2012                | Oddaja ON na MKO v potrditev Vladi RS                                                                                                                                                                  |